

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ

„INFRAȚIUNEA – RĂSPUNDEREA PENALĂ – PEDEAPSA. DREPT ȘI CRIMINOLOGIE”, Ediția a III-a

CULEGERE DE COMUNICĂRI

**7-8 decembrie 2023
Chișinău, Republica Moldova**

CZU 343(082)=135.1=111=161.1

I - 52

Coordonatorii ediției:

STATI Vitalie, doctor în drept, profesor universitar

GUREV Dorina, doctor în drept, conferențiar universitar

Responsabilitatea pentru opiniile exprimate și erorile tehnice aparține în exclusivitate autorilor

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

„Infrațiunea - Răspunderea penală - Pedepsa. Drept și Criminologie”, conferință științifică internațională (3; 2023; Chișinău). Conferința științifică internațională „Infrațiunea – Răspunderea penală – Pedepsa. Drept și Criminologie”, Ediția a 3-a, 7-8 decembrie 2023, Chișinău: Culegere de comunicări / coordonatorii ediției: Stati Vitalie, Gurev Dorina. – [Chișinău] : [S. n.], 2024 (CEP USM). – 567, [2] p.

Antetit.: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept. – Texte : lb. rom., engl., rusă. – Rez.: lb. engl. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – 70 ex.

ISBN 978-9975-62-754-2.

343(082)=135.1=111=161.1

I-52

PREAMBUL

La 7–8 decembrie 2023 s-a desfășurat **Conferința științifică internațională „Infrațiunea – Răspunderea penală – Pedepsa. Drept și Criminologie, Ediția a III-a”**, eveniment organizat de Departamentul Drept penal al Facultatea de Drept a Universitatea de Stat din Moldova.

Obiectivul conferinței a fost de a oferi o platformă de discuții științifico-practice în domeniul științelor penale (drept penal, criminologie, victimologie, drept execuțional penal, drept procesual penal, criminalistică, drept comparat etc.), în vederea schimbului de opinii și cunoștințe, dar și a căutării de răspunsuri la cele mai actuale întrebări care preocupă atât doctrinarii, cât și practicienii ce aplică legea penală sau se dedică misiunii de prevenire și combatere a criminalității. Totodată, tematica forului științific s-a aliniat preocupărilor actuale de reformare a justiției în sfera penală prin prisma obiectivului formulat în Strategia privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022-2025: Asigurarea stabilității și clarității legii penale.

Manifestarea științifică a reunit reprezentanți ai autorităților și instituțiilor publice, ai mediului academic, ai mediului de afaceri, ai societății civile, studenți și tineri cercetători și a constituit o platformă de discuții cu privire la probleme actuale de drept penal.

La sesiunea de deschidere a evenimentului au participat reprezentanți de vază ai autorităților și instituțiilor publice, precum și ai mediului academic.

Sesiunea de deschidere a fost moderată de Dna Mariana Grama, doctor în drept, conferențiar universitar, Șefa Departamentului Drept penal, care a anunțat scopul și obiectivele urmărite și a conturat semnificația unor asemenea evenimente în contextul eficientizării sistemului de justiție penală. Au fost sintetizate eforturile Departamentului Drept penal în organizarea manifestărilor științifice și diseminarea/promovarea rezultatelor acestora.

Prezent la eveniment, Rectorul Universității de Stat din Moldova, Dl Igor Șarov, doctor, conferențiar universitar, a salutat participanții și a felicitat Departamentul Drept penal pentru asigurarea sustenabilității Conferinței științifice internaționale „Infrațiunea – Răspunderea penală – Pedepsa. Drept și criminologie”, aflată la a III-a Ediție, apreciind că „Facultatea de Drept reprezintă un simbol al USM, nu doar prin multitudinea de evenimente organizate, ci și prin calitatea desfășurării lor și a demersului științific”.

Un mesaj de susținere și apreciere a evenimentului științific a venit din partea Rectorului Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Dl Tudorel Toader, doctor în drept, profesor universitar, care a salutat organizarea evenimentului într-un format ce permite cercetarea problemelor de drept penal prin discuții între teoreticieni și practicieni, cu valențe diverse, dar și complementare. De asemenea, a enunțat actualitatea genericului evenimentului care se înscrie și în aria de preocupare a științelor penale din România. La finele mesajului, Domnul Rector, a remarcat: „Penalul este laboratorul constituționalului”.

Secretarul de Stat al Ministerul Justiției al Republicii Moldova, Dl Stanislav Copețchi, doctor în drept, conferențiar universitar, a salutat interesul impresionant al participanților pentru acest eveniment, în măsură a contribui la promovarea unor idei și propuneri susceptibile de a fi

transpuse în cadrul normativ existent. De asemenea, a evidențiat receptivitatea Departamentului Drept penal de a oferi expertiza necesară de consultare și de avizare a proiectelor de acte normative, subliniind că „ceea ce spune mediul academic este foarte valoros”.

În cuvântul său de salut, Dl Iuri Lealin, Procuror în Secția proceduri non-penale și implementare CEDO a Procuraturii Generale a relevat importanța forului științific, subliniind că „ideile generate cu ocazia manifestărilor științifice organizate de Facultatea de Drept a USM sunt cu adevărat valoroase, își au continuitate și sunt valorificate în practica judiciară”.

La Conferință a fost prezentă și Decana Facultății de Drept a Universității Naționale din Zaporojie (Ucraina), Dna Tatiana Kolomoet, doctor în drept, profesor universitar, care a evidențiat actualitatea problemelor de drept penal, ce se dezvoltă deja într-un alt real în Ucraina, context în care și-a arătat disponibilitatea de a împărtăși din experiența statului vecin.

La rândul său, Decanul Facultății de Drept, Serghei Brînza, doctor habilitat în drept, profesor universitar a apreciat receptivitatea participanților, îmbucurător de numeroși, de a evolua în cadrul evenimentului științific, accentuând că „dreptul penal constituie, astăzi, obiectul unei dezvoltări normative semnificative. Pe acest fundal, lizibilitatea standardului-penal poate avea de suferit, deși este esențial să se îndeplinească cerința de securitate juridică. Prin urmare, este responsabilitatea mediului academic, a autorităților publice, a societății civile, a practicienilor din sectorul justiției, să se asigure de lizibilitatea și coerența legislației penale – ca garanție a faptului că orice persoană evoluează într-o societate sigură și protectivă, în care legea este cea care guvernează”.

Cele două zile ale Conferinței Științifice Internaționale a reunit patru ateliere de lucru: Drept penal. Partea Generală; Drept penal. Partea Specială; Criminologie/ Victimologie; Drept penal/Drept procesual penal – pe parcursul cărora au fost schimbate idei și împărtășite rezultatele cercetărilor, parte din experiența acumulată. Tematicile abordate au generat discuții productive și au constituit piste de configurare a unor noi și frumoase colaborări de viitor.

Forul științific internațional a reunit peste 100 de participanți din Republica Moldova, România, Ucraina, Azerbaidjan, Kazahstan, Polonia, Marea Britanie. Comunicările prezentate în cadrul evenimentului vor fi completate de abordări integrate și vor fi publicate într-un volum al conferinței.

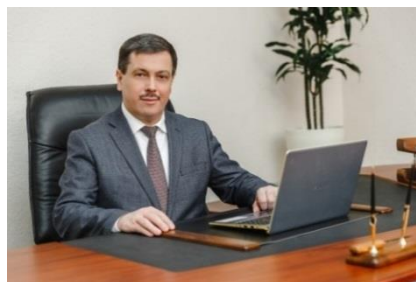
Facultatea de Drept, Departamentul Drept penal a Universității de Stat din Moldova aduce cordiale mulțumiri, pentru colaborarea eficientă, sprijinul financiar și susținerea oferită în realizarea acestui forum impresionant partenerilor și sponsorilor evenimentului: Uniunea Națională a Executorilor Judecătorești din Republica Moldova; Braus Imobiliare Companie de Construcție; Compania de Construcții Element Stil; Companiei de construcții Exfactor Grup Apartamente; Cabinet de Avocat „Iosip Andrei”; Biroului de avocatură ACI Partners. De asemenea, mulțumește tuturor participanților pentru implicare și se arată deschiși în vederea unei frumoase colaborări și la edițiile următoare!

CUVÂNT ÎNAINTE

Serghei BRÎNZA,
doctor habilitat în drept, profesor universitar,
Decanul Facultății de Drept
a Universității de Stat din Moldova

Onorată asistență,

Salut prezența Dumneavoastră la Conferința științifică internațională cu genericul „Infrațiunea – Răspunderea penală – Pedepsa. Drept și criminologie”, Ediția III-A, organizată de Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova.

Din numele Facultății de Drept, țin să mulțumesc invitaților speciali pentru deschiderea față de acest eveniment și să îmi exprim speranța că veți fi alături și în continuare de comunitatea academică în vederea implementării celor mai valoroase idei și propuneri ce vor fi promovate cu ocazia conferinței; tocmai întru realizarea obiectivului declarat al evenimentului: de a oferi o platformă de discuții științifico-practice în domeniul dreptului penal și criminologiei, în vederea schimbului de opinii și cunoștințe, dar și a căutării derăspunsuri la cele mai actuale întrebări care preocupă atât doctrinarii penaliști și criminologi, cât și practicienii care aplică legea penală sau care se dedică misiunii de prevenire și combatere a criminalității.

În mod special, aduc mulțumiri Ministerului Justiției al Republicii Moldova și Procuraturii Generale, pentru prezența reprezentativă onorantă în cadrul evenimentului. Apreciem prezența Dumneavoastră ca un semn al interesului pentru temele care vor fi abordate pe parcursul acestor două zile, majoritatea constituind – atât pentru teoreticieni, cât și pentru practicieni – subiecte actuale de reflecție și dezbateri.

Mulțumim, în mod deosebit: domnului rector al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, doctor, profesor universitar, Tudorel Toader, doamnei decan a Facultății de Drept a Universității Naționale din Zaporojie, doctor în drept, profesor universitar, Татьяна Коломоец și domnului decan al Facultății de Drept a Universității din Oradea, doctor, conferențiar universitar Cristian Dumitru Miheș pentru receptivitatea de a participa la acest eveniment științific, calificând acest fapt ca mărturie a frumoaselor relații de prietenie și colaborare dezvoltate între

instituțiile noastre. Concomitent, vă mulțumesc, pentru susținerea acordată constant Facultății de Drept a USM pe parcursul anilor, pe diferite segmente.

De asemenea, îmi exprim gratitudinea pentru colaborarea eficientă, sprijinul financiar și susținerea oferită Facultății de Drept în realizarea acestui forum impresionant, de către: Uniunea Națională a Executorilor Judecătorești din Republica Moldova, Companiei de construcții „BRAUS Imobiliare”, Companiei de Construcții „Element Stil”, Companiei de construcții „EXFACTOR GRUP”, Cabinetului de avocat „Iosip Andrei”, Biroului de avocatură „ACI Partners”.

Nu în ultimul rând, aș dori să-mi exprim sincera mulțumire tuturor vorbitorilor noștri, îmbucurător de numeroși ca să-mi reușească să îi nominalizez pe fiecare: teoreticieni și practicieni, din Republica Moldova și din alte state (România, Ucraina, Marea Britanie, Polonia, Azerbaidjan, Kazahstan) – care au răspuns cu generozitate invitației noastre.

Cu ocazia curenteii conferințe științifice, într-un spațiu favorabil discuțiilor, specialiști notorii din domeniul dreptului, inclusiv factori de decizie vor pune în discuție probleme de maximă actualitate în materie penală și criminologică, urmărindu-se, în special: analiza deficiențelor/vulnerabilităților ce caracterizează domeniul științelor penale și identificarea măsurilor de remediere a acestora; evaluare fenomenului criminogen raportat la gravitatea faptelor incriminate și a pedepselor stabilite; identificarea prevederilor care generează interpretări neuniforme; examinarea celor mai recente modificări și completări operate în legislație. Într-un astfel de context, poate chiar să se dovedească utilă abordarea și a altor întrebări majore din domeniul dreptului penal și criminologiei, mai mult sau mai puțin discutate (cum ar fi: care sunt contururile relației dintre criminologie și dreptul penal? care este impactul europenizării/internaționalizării asupra dreptului penal? care sunt tendințele politicii penale? care este impactul dreptului constituțional asupra dreptului penal?). Totuși, simplul fapt de a le plasa într-un nou context și de a le aborda din diverse perspective, este de natură să încurajeze reînnoirea răspunsurilor.

Este esențial să ne amintim că normele penale sunt, înainte de toate, oglinda societății noastre și reperul valorilor pe care le apără. Prin aceste norme, legiuitorul își propune să afirme valorile fundamentale care structurează societatea noastră. În mod firesc, evoluțiile și transformările actuale, determină necesitatea reevaluării și poate chiar, a restructurării acestor valori, avându-se în vedere nevoia de a reprima noi forme de criminalitate, care pot fi legate: de evoluțiile tehnologice, situații de criză, impactul europenizării, inclusiv și de intensificarea mișcărilor de afirmare și promovare a drepturilor omului.

Dreptul penal constituie, astăzi, obiectul unei dezvoltări normative semnificative. Pe acest fundal, lizibilitatea standardului-penal poate avea de suferit, deși este esențial să se îndeplinească cerința de securitate juridică. Prin urmare, este responsabilitatea noastră: a mediului academic, a autorităților publice, a societății civile, a practicienilor din sectorul justiției: să asigurăm lizibilitatea și coerența legislației penale – ca garanție a faptului că orice persoană evoluează într-o societate sigură și protectivă, în care legea este cea care guvernează.

Acest eveniment științific internațional constituie o oportunitate pentru a dezvolta propuneri și soluții în materia dreptului penal, pentru a favoriza schimburi de bune practici, precum și pentru a lărgi orizonturile de cooperare științifică și profesională întru realizarea obiectivului evenimentului. Tind să cred că, printr-o solidaritate deplină și o voință reală, vom reuși să asigurăm coerența între cercetare, jurisprudență, politici legislative.

Cu această scurtă incursiune, am vrut să ridic aceste câteva probleme majore. Aceste două zile promet dezbateri foarte bogate și le salut pentru că nu pot fi decât o sursă de inspirație și de perfecționare! În acest spirit, urez succes deplin Conferinței; tuturor vă doresc discuții interesante și productive! Iar dacă informația înseamnă putere, avem ocazia propice de a o răspândi!

Secțiunea I
DREPT PENAL. PARTEA GENERALĂ

CZU: 343.293

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12069659>

AMNISTIA ÎN FAZA DE JUDECATĂ – ÎNCETAREA PROCESULUI PENAL SAU LIBERAREA DE PEDEAPSA?

Calendari Dumitru

doctor în drept, lector universitar,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul,
Procuror-șef al Procuraturii de circumscripție Cahul
ORCID: 0000-0002-8668-3345

In the article, the author analyzes the effects of the 2021 amnesty applied to the court of appeal in 2022-2023 and the solutions of the courts. Thus, the whole range of specific legal consequences of the amnesty is analyzed which arise in the trial phase at the stage of ordinary appeals, as well as at the later stage. The need to analyze the topic arose following the examination of a considerable number of criminal cases and the adoption by the courts of different solutions regarding the application of the effects of the amnesty law adopted in 2021. Through this study, we want to provoke further analysis and discussion on this topic.

Keywords: *the criminal process, the trial phase, amnesty, the sentence of termination of the criminal process, the sentence of conviction, release from criminal punishment.*

În conformitate cu Codul penal al Republicii Moldova (în continuare CP RM), amnistia este actul ce are ca efect înlăturarea răspunderii penale sau a pedepsei fie reducerea pedepsei aplicate sau comutarea ei [1, art.107 alin.(1)].

Rusanovschi Iu. menționează că, amnistia ilustrează două situații: 1. legislatorul creează posibilitatea reală privind aplicarea dreptului la apărare, potrivit reglementărilor art.1 alin. 3 din Constituția RM, care stipulează că: *Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate*; 2. inadvertența legală ce există în realizarea acestei consolări sociale – amnistia – este neconstituțională deoarece îngreudește posibilitatea exercitării dreptului la apărare și contravine principiului echității sociale [2].

Fiind dictată de rațiuni de politică penală, amnistia este întotdeauna corelată cu anumite evenimente social-politice care influențează fenomenul infracțional sau care marchează momente deosebite în evoluția societății. ... efectul imediat al amnistiei și al aplicării prezumției de vinovăție constă tocmai în încetarea imediată a oricărei proceduri împotriva făptuitorului, ceea ce, în majoritatea covârșitoare a cazurilor, corespunde intereselor sale [3].

Potrivit concluziilor expuse de către Crețu O. precum că amnistia poate fi definită ca fiind o instituție complexă interramurală (constituțională, procesual-penală, penală, criminologică, execuțional-penală), care este acordată prin lege organică, privind unele infracțiuni săvârșite anterior datei care este prevăzută în acest act normativ, în baza unor considerente de politică penală și social-politice și care este exprimat prin înlăturare de răspundere penală, executarea pedepsei și prin alte consecințe ale condamnării [4].

La data de 24 decembrie 2021 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova [5].

Atât Codul penal, cât și legea privind amnistia din 2021 prevăd anumite efecte și condiții de aplicare a amnistiei, sub aspectul material și procesual, la urmărirea penală și la judecarea cauzei.

Totodată, este necesar nu numai de a aplica corect normele materiale, dar și a aplica legea procesual penală și norma de procedură corespunzătoare fazelor și etapelor procesului penal.

Dacă pentru faza urmăririi penale este prevăzută o singură soluție de încetare a urmăririi penale, potrivit prevederilor art.285 alin.(1), (2) și (3) în coroborare cu art.275 pct.4) Codul de procedură penală al RM (în continuare CPP RM) [6].

Pentru faza de judecată a cauzei penale sunt mai multe prevederi cu privire la aplicarea amnistiei prevăzute la art.332 alin.(1) în coroborare cu art.285 alin.(2) CPP RM, art.332 alin.(4) în coroborare cu art.275 pct.4) CPP RM, art.345 alin.(4) pct.3), art.350, art.389 alin.(4) pct.2) CPP RM în coroborare cu art.107 CP RM. De asemenea, este necesar de a preciza la ce etapă se află judecarea cauzei în fond, la ședința preliminară, cercetarea judecătorească etc., în apel sau recurs.

Spoială A. accentuează că, „înlăturarea răspunderii poate fi efectuată doar prin încetarea procesului (este alogică înlăturarea răspunderii penale prin recunoașterea ca vinovată și liberarea de executarea pedepsei, deoarece răspunderea penală a intervenit și a fost aplicată), iar înlăturarea pedepsei poate fi realizată doar printr-o sentință de condamnare (cu stabilirea pedepsei) cu liberarea de executare a pedepsei” [8, p.146].

La rândul său, Legea nr.243 din 24.12.0221 stipulează în art.2 următoarele: *(1) Procesele penale în privința infracțiunilor săvârșite până la adoptarea prezentei legi, pentru care Codul penal nr.985/2002 prevede drept pedeapsă principală maximă o pedeapsă nu mai aspră decât pedeapsa cu închisoare pe un termen de 7 ani, încetează la faza de urmărire penală sau la cea de judecare a*

cauzei, cu excepțiile prevăzute de prezenta lege. (2) Procesul penal în privința infracțiunilor ușoare, mai puțin grave și grave, săvârșite până la adoptarea prezentei legi de persoane care, la data comiterii infracțiunii, nu atinseseră vârsta de 18 ani, încetează la faza de urmărire penală sau la faza de judecare a cauzei. (3) Încetarea procesului penal conform alin.(1) și (2) are loc cu acordul scris al persoanei bănuite, învinuite sau inculpate.(4) În privința persoanei care refuză încetarea procesului penal, conform alin.(1)–(3) din prezentul articol, instanța de judecată, la pronunțarea sentinței, poate hotărî încetarea procesului penal dacă, în urma cercetării judecătorești, vinovăția inculpatului în săvârșirea infracțiunii a fost confirmată, inculpatul întrunește criteriile stabilite la art.1 și nu cade sub incidența art.6 [5, art.2].

Spoială A. a concluzionat că, „La interpretarea normelor trebuie să se țină cont de interpretarea sistemică a acestora și de măsura în care pot produce efecte juridice (dar nu urmează a fi interpretate în sensul că contravin unele altora). Reiterăm că intervenirea amnistiei constituie atât temei de încetare a procesului (la orice etapă de judecată a cauzei, inclusiv apelul), cât și temei de liberare de executare a pedepsei (sentință de condamnare)” [8, p.147].

Însă, cât este de corectă încetarea procesului penal la etapa apelului sau recursului, putem analiza în legătură cu această norme de procedură penală și practica judiciară.

Potrivit Codului de procedură penală al Republicii Moldova, procesul penal se reglementează de prevederile Constituției Republicii Moldova [9], de tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte și de Codul de procedură penală. Constituția Republicii Moldova are supremație asupra legislației procesuale penale naționale. Normele juridice cu caracter procesual din alte legi naționale pot fi aplicate numai cu condiția includerii lor în Codul de procedură penală [7, art.2 alin.(1),(3) și (4)].

Conform prevederilor art.7 alin.(1) CPP RM [7], procesul penal se desfășoară în strictă conformitate cu principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional, cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, cu prevederile Constituției Republicii Moldova și ale Codului de procedură penală.

Analizând practica judiciară, spre exemplu Curții de Apel Cahul am constatată că, în anul 2022-2023 au fost examinate 29 % din numărul total al cauzelor penale examinate în care a fost examinată chestiunea privind aplicarea legii privind amnistia. Din care 64 % de cauze penale cu sentințe de încetare a procesului penal în temeiul aplicării legii privind amnistia din 2021. Totodată,

Curtea de Apel Cahul a pronunțat în 3 % cauze examinate decizii de încetare a procesului penal pe acest temei [10].

Astfel, pe un șir de cauze penale - instanța de apel a casat sentințele de condamnare și a pronunțat deciziile de încetare procesului penal în temeiul art.1, 2 din Legea nr.243 din 24.12.2012 privind amnistia [11-17].

Deciziile instanței de apel au fost contestată cu recurs ordinar de către procuror, în partea încetării procesului penal în temeiul Legii privind amnistia nr. 243 din 24.12.2021.

Or, nu era clară și logică, de ce anume instanța de apel, în urma judecării cauzelor penale în ordinea de apel încetează procesul penal în temeiul prevederilor art.1 și art.2 a Legii privind amnistia nr. 243 din 24.12.2021, dar nu liberează de executarea pedepsei penale, soluție ce corespunde prevederilor art.389 alin.(4) pct.2) CPP RM [7].

Dacă actul de amnistie a intervenit în faza dezbaterilor judiciare, procesul continuă până la sfârșit și instanța de judecată pronunță o sentință de condamnare cu mențiunea că condamnatul este liberat de pedeapsă [18].

Prin deciziile Curții Supreme de Justiție au fost admise recursurile ordinare ale procurorilor, casate total deciziile Curții de Apel Cahul, cu dispunerea rejudecarea cauzelor penale respective de către aceeași instanță de apel, în alte complete de judecată [19-24].

În motivarea soluțiilor sale, instanța de recurs a indicat că, ținând cont de faptul că solicitarea de aplicare a actului de amnistie a intervenit la faza de judecare a apelului, instanța urma a adopta și pronunța hotărâri în conformitate cu prevederile art. 389 alin. (4) pct. 2) CPP RM, potrivit cărora se adoptă o sentință de condamnare cu stabilirea pedepsei și cu liberarea de executarea ei în cazul amnistiei conform art.107 CP RM, deoarece adoptarea unei sentințe de încetare a procesului penal este posibilă doar la faza inițială a etapei de judecare a cauzei în primă instanță.

Totodată, la apelurile procurorului au fost casate 5% de sentințe verificate din motivul încetării neîntemeiate a procesului penal în baza art.107 CP al RM, din care în 81% de cauze au fost pronunțate deciziile de condamnare, cu stabilirea pedepsei și cu liberarea de executarea ei în legătura cu amnistia, în temeiul art.389 alin.(4) pct.2) CPP RM, iar pe alte cauze decizii privind restituirea cauzelor penale la rejudecare în instanțele de fond.

Iar, 12 % de recursuri declarate de către procurorii împotriva sentințelor de încetare a proceselor penale în temeiul legii privind amnistia din 2021, au fost respinse cu menținerea sentințelor de încetare a procesului penal. Respingerea recursurilor declarate de către procurorii se întemeiază pe faptul că cererile

inculpaților privind aplicarea amnistiei au fost înaintate anume în ședința preliminară și încetarea procesului penal a avut loc la această etapă [25].

Astfel, în funcție de momentul punerii în discuție a problemei încetării procesului la etapa concretă a judecării cauzei, se disting cazuri: a) când instanța de judecată nu se pronunță asupra vinovăției, b) este obligată să se pronunțe asupra vinovăției.

Din prevederile menționate rezultă că pentru temeiurile când a intervenit prescripția sau amnistia și există acordul inculpatului, încetarea procesului penal fără ca instanța să treacă la cercetarea judecătorească și fără a se pronunța asupra vinovăției persoanei este admisă doar în ședința preliminară sau în partea pregătitoare a ședinței de judecată. Or, în cadrul ședinței preliminare nu se discută chestiunea cu privire la vinovăția sau nevinovăția persoanei, ci numai cereri/demersuri înaintate de către părți, inclusiv și temeiurile de încetare a procesului penal. Legiuitorul a prevăzut că, odată cu adoptarea actului de amnistie, nu mai poate fi începută cercetarea judecătorească, în condițiile în care inculpatul și-a exprimat acordul de a fi încetat procesul penal pe acest temei de nereabilitare.

Consecutivitatea prescripțiilor din art. 1 alin. (1), art.7 alin. (1) – (8), art.2 alin. (4), art.275 pct. 4), art.285 alin. (2) și (7), art.350 alin. (1), art.332 alin. (1) și (5), art.384 alin. (1), (3) și (4), art.389 alin. (1) și (4) pct. 2), art.394 alin. (1) pct. 1), 2) și 5), art.395 alin. (1) pct. 2) și 3) CPP RM, atestă clar și concludent că încetarea procesului penal în cazul intervenirii amnistiei poate fi dispusă doar de instanța de fond, și doar la faza ședinței preliminare, când inculpatul consimte (art.350 alin. (1), art.332 alin. (1) CPP RM).

Totodată, se observă și o altă opinie, nesusținută de majoritate, prin care procedura de aplicare a amnistiei față de persoanele inculpate este reglementată de art. 2 din Legea nr. 234 din 24.12.2021, unde se indică expres că procesul penal încetează la faza de judecare a cauzei, dacă sunt întrunite condițiile expuse în prezenta lege. Totodată, prevederile procesuale privind modalitatea de aplicare a actului de amnistie de către instanța de judecată, inclusiv prin dispunerea încetării procesului penal la judecarea cauzei penale, sunt prevăzute și de Codul de procedură penală.

Astfel, conform art. 1 alin. (1), art. 7 alin. (1) - (8) CPP RM, *procesul penal reprezintă activitatea organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești desfășurată în conformitate cu prevederile prezentului cod, exceptând doar situațiile când prioritate au reglementările internaționale sau când unele prevederi legale sunt declarate neconstituționale*. Iar potrivit art. 275 pct. 4) CPP, în coroborare cu art. 285 alin. (2) și (7), și cu prevederile art. 350 alin. (1),

art. 332 alin. (1) și (5) art. 384 alin. (1), (3) și (4) CPP RM, în cazul intervenirii amnistiei, prin sentința motivată se încetează procesul penal, or, conform art. 391 alin.(1) pct.6) CPP RM, sentința de încetare a procesului penal se adoptă dacă există alte circumstanțe care exclud sau condiționează pornirea urmăririi penale și tragerea la răspundere penală. Astfel, cadrul normativ legal aplicabil (art.332 CPP ca norma procesuală de trimitere la norma de referință) prevede încetarea procesului penal pe parcursul judecării cauzei (și nu numai la etapa ședinței preliminare) în cazul în care a intervenit amnistia și inculpatul prin cerere scrisă optează pentru încetarea procesului penal în baza actului de amnistie, care deși nu este motiv de reabilitare a încetării procesului penal, însă cadrul normativ în vigoare prevede în mod expres o asemenea finalizare a procesului penal prin sentința de încetare, care poate fi adoptată pe parcursul judecării cauzei în instanța de judecată, fără ca statul să mai suporte cheltuieli judiciare la cercetarea tuturor probelor a părții acuzării, devreme ce tot statul în persoana legiuitorului a adoptat actul cu privire la amnistia, iar inculpatul prin cerere autentică consimte aplicarea față de el a actului de amnistie și nu pretinde a fi recunoscut nevinovat prin sentința de achitare. Prevederile legii organice, art.2 alin.(4) din Legea nr.243 din 24.12.2021, sunt în corespundere cu prevederile art.332 alin.(5) CPP RM, privind interzicerea încetării procesului penal în temeiul art. 275 pct.4) CPP RM, fără acordul inculpatului (ori amnistia nu este motiv de reabilitare), și în acest caz procedura judecării cauzei penale continuă în mod obișnuit. Respectiv, s-a considerat ca fiind corectă soluția *instanței de apel* privind dispunerea încetării procesului penal în privința inculpaților pe motivul intervenirii actului de amnistie și acceptului inculpaților prin cereri la încetarea procesului penal în temeiul actului de amnistie, ori unul din efecte a actului de amnistie, este cel de *înlăturare a răspunderii penale*, iar prevederile actului de amnistie, cât și prevederile art. 332 alin.(1), 391 pct.6) CPP RM admit încetarea procesului penal în asemenea situație *pe parcursul judecării cauzei* [26-28].

Considerăm necesar ca să fie revizuită practica procurorului, și în cazurile în care se constată temeiul de aplicare a legii privind amnistia la ședința preliminară să fie de acord cu această, cu condiția soluționării corecte asupra acțiunii civile, cheltuielilor judiciare și a corpurilor delictive, potrivit art.396 pct.4), art.397 pct.1), 3), 5) CPP RM. În caz contrar, să fie atacate sentințele cu solicitarea aplicării prevederile procesuale menționate.

Mai mult ca atât, s-au constatat unele erori din partea acuzatorilor de stat și a judecătorilor la examinarea cauzelor în prima instanță. Procurorii deseori greșit atacă sentințele cu apel, în cazul în care cauza s-a judecat cu pronunțarea

sentinței în cadrul ședinței preliminare. Dar și judecătorii indică că astfel de sentințe pot fi atacate cu apel [29, p.35-37].

Or, conform Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr.5 din 19 iunie 2006, privind sentința judecătorească, pct.40 prevede că: în conformitate cu art.332 alin.(4) CPP RM, sentința de încetare a procesului penal poate fi atacată cu recurs în cazul în care cauza s-a judecat în ședința preliminară (art.345, 350 CPP RM) și cu apel în cazul în care cauza s-a judecat în ordinea stabilită la art.354-384 Cod de procedură penală [30]. Această chestiune și-a găsit rezolvare prin completarea legii procesual penale [7, art.437 alin.(1) pct.1³].

Pe alte cazuri, procurorii contestă sentințele de încetare a procesului penal pronunțate la ședințele preliminare cu recursuri și solicită casarea sentințelor de încetarea, rejudecarea cauzei potrivit modului stabilit pentru prima instanță cu pronunțarea deciziilor de condamnare cu absolvirea/liberarea de pedeapsă. Însă, sunt ignorate prevederile art.448 – art.449 alin.(1) pct.2) lit.c) sau lit.d) CPP RM, în situația când prima instanță nu a cercetat probele, instanța de recurs nu poate substitui instanța de fond. În aceste cazuri trebuie de solicitat dispunerea rejudecării cauzei de către instanța de fond [31].

În concluzie, amnistia poate fi aplicată în instanța de fond în cadrul ședinței preliminare cu pronunțarea sentinței privind încetarea procesului penal, care poate fi atacată cu recurs, iar după cercetarea judecătorească și dezbateri în instanța de fond amnistia poate fi aplicată cu pronunțarea sentinței de condamnare, în temeiul art.389 alin.(4) pct.2) CPP RM, care poate fi atacată cu apel.

Referințe:

1. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985-XV din 18.04.2002. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74/195.
2. RUSANOVSKI Iulian, Sesizarea Curții Constituționale în urma lezării principiului prezumției nevinovăției prin Legea nr. 210/2016 privind aplicarea amnistiei. În: Știința juridică autohtonă prin prisma valorilor și tradițiilor europene (Chișinău, 18 octombrie). Chișinău: Universitatea Liberă Internațională din Moldova, 2017, p. 142-147.
3. TILIH, L. Amnistia și grațierea - mecanisme privind garantarea dreptului la libertate și siguranță. În: Studii Juridice Universitare, 2009, nr. 3-4, p. 237-245.
4. CREȚU, O. Amnistia - temei de încetare a procesului penal. În: Legea și Viață, 2020, nr.2 (S.ed.sp.), p.22-23.

5. SIMINEANU, D. Esența și definirea noțiunii de amnistie. În: Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAIRM: științe juridice, 2012, nr. XII(1), p. 164-170.
6. Legea nr.243 din 24.12.202 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2021, nr.325-333/510.
7. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr.122-XV din 14.03.2003. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr.248-251/699.
8. SPOIALĂ A. Modalitatea procesuală de aplicare a amnistiei. În: Legea și Viață, 2022, nr.9-10(369-370).
9. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr.78/140.
10. Hotărârile Curții de Apel Cahul. [Accesat 30.11.2023] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/court-decisions?type=Penal&apply_filter=1
11. Decizia Curții de Apel Cahul din 22.02.2022. Dosarul nr. 1-21176925-05-1a-04012022. [Accesat 30.11.2023] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/55d9288a-9855-41d1-9974-d22cca943c04
12. Decizia Curții de Apel Cahul din 01.03.2022. Dosarul nr.1-21089918-05-1a-25112021. [Accesat 30.11.2023] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/0ad55990-06ce-4079-9e3f-1bc10be516de
13. Decizia Curții de Apel Cahul din 16.03.2022. Dosarul nr. 1-20061429-05-1a-18082021. [Accesat 30.11.2023] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/1b41095b-6b61-4d0a-8bc9-ec5110b98390
14. Decizia Curții de Apel Cahul din 21.03.2022. Dosarul nr. 1-19002335-05-1a-23112021. [Accesat 30.11.2023] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/691fd859-3af8-4370-bd0ab10fb84f7883
15. Decizia Curții de Apel Cahul din 19.04.2022. Dosarul nr. 1-20024185-05-1a-04022022. [Accesat 30.11.2023] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/5f1d5725-bacb-4b7d-9e9ab82ff2d5a71d
16. Decizia Curții de Apel Cahul din 20.04.2022. Dosarul nr. 1-21122269-05-1a-14012022. [Accesat 30.11.2023] Disponibil:

- https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/6be6e0ec-c871-4668-91db-8150f7667bbd
17. Decizia Curții de Apel Cahul din 02.06.2022. Dosarul nr.1-19204609-05-1a-01062021. [Accesat 30.11.2023] Disponibil:
https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/5977f61d-c704-4d24-b225-85bb11ad61a1
 18. SIMINEANU, D. Efectele amnistiei și limitele acestora. În: Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAIRM: științe juridice, 2012, nr. XII(2), p. 135-141.
 19. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 27.06.2022. Dosarul nr. 1ra-688/2022. [Accesat 30.11.2023] Disponibil:
http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=21469
 20. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 27.09.2022. Dosarul nr. 1ra-691/2022. [Accesat 30.11.2023] Disponibil:
http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=21797
 21. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 08.08.2022. Dosarul nr. 1ra-817/2022. [Accesat 30.11.2023] Disponibil:
http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=21556
 22. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 08.08.2022. Dosarul nr. 1ra-906/2022. [Accesat 30.11.2023] Disponibil:
http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=21613
 23. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 07.11.2022. Dosarul nr. 1ra-922/2022. [Accesat 30.11.2023] Disponibil:
http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=22321
 24. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 14.11.2022. Dosarul nr. 1ra-1172/2022. [Accesat 30.11.2023] Disponibil:
http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=22386
 25. Arhiva Procuraturii de Circumscripție Cahul.
 26. Opinia Separată la Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 26.09.2023. Dosarul nr. 1ra-1738/2022. [Accesat 30.11.2023] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=23760
 27. Opinia Separată la Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 26.09.2023. Dosarul nr. 1ra-145/2023. [Accesat 30.11.2023] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=23758
 28. Opinia Separată la Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 26.09.2023. Dosarul nr. 1ra-1690/2022. [Accesat 30.11.2023] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=23763

29. OSOIANU, T., CALENDARI, D. Apelul penal. Monografia. București: Pro Universitaria, 2023, 224 p.
30. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție privind sentința judecătorească din 19.06.2006, nr.5. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2007, nr.1.
31. CALENDARI, D. Practica aplicării legii privind amnistia din 2021 în instanța de apel. În: Conferința „Știință, educație, cultură” (Comrat, Moldova, 10 februarie). Vol.1. Comrat: A&V Poligraf, 2023, p. 601-605.

CZU: 343.26-022.324:343.211.3 DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12071026>

PEDEAPSA DETENȚIUNII PE VIAȚĂ ȘI DREPTURILE OMULUI

Danilescu Tatiana

doctorandă, Academia „Stefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne,
avocat, BAA „Casa de Avocatură Danilescu”

ORCID: 0009-0006-7768-6487

Life imprisonment is a custodial sentence that allows the state to keep the person in its custody for live. Hundreds of thousands of people around de world are serving life sentences, and yet it has rarely been assessed as a global phenomenon and if it infringes or not human rights.

A global trend towards the universal abolition and restriction of the death penalty has resulted in many states adopting life imprisonment as the terminal and conclusive penalty, in most of the countries for the extreme violations and serious crimes. Thus, since the last few decades this long-term conviction has been increasing throughout the world, it has attracted much of the attention towards a principal debate from human rights point of view that whether as an ultimate penalty is life imprisonment acceptable or is merely an act of violation towards human rights.

From both a human rights and a prison management perspective, life imprisonment poses concerns. In many cases, it is unnecessarily punitive, especially for non-violent crimes, and does not satisfy the principle of proportionality. Life imprisonment without parole raises issues of cruel, inhuman and degrading punishment, and undermines the right to human dignity by taking away the prospect of rehabilitation.

Keywords: *punishment, life imprisonment, human rights.*

Pedeapsa penală este o măsură de constrângere statală și un mijloc de corectare și reeducare a condamnatului. Aceasta se aplică de către instanțele de judecată în numele legii persoanelor care au săvârșit infrațiuni, cauzând anumite lipsuri și restricții drepturilor acestora și având drept scop restabilirea echității sociale, corectarea și resocializarea condamnaților, precum și prevenirea săvârșirii de noi infrațiuni atât de către aceștia, cât și de către alte persoane. Privarea de libertate izolează în totalitate persoana de societate și îi dă timp să își reconsidere acțiunile sale.

Detențiunea pe viață este cea mai severă pedeapsă penală aplicată în majoritatea statelor lumii (în 183 din 216 state și teritorii [1, p. 385]), adesea, ca pedeapsă supremă pentru cele mai grave crime. Scopul principal al detențiunii pe viață este acela de a proteja societatea prin izolarea condamnaților periculoși. Pedepsele cu închisoarea pe viață acoperă o gamă variată de practici, de la cea mai gravă formă de detenție pe viață fără eliberare condiționată, în care o persoană este condamnată la moarte în închisoare atâta

timp cât pedeapsa îi este valabilă, până la pedepse nedeterminate când la momentul condamnării nu este clar cât timp va petrece persoana condamnată în închisoare [2].

În 2014, în întreaga lume erau aproximativ 479.000 de persoane care executau condamnări formale pe viață, comparativ cu 261.000 de persoane în anul 2000, reprezentând o creștere de aproape 84% în 14 ani. Această tendință va persista dacă nu se modifică politicile și practicile penale pentru a limita închisoarea pe viață [3].

În ceea ce privește copiii, în 2020, la nivel global, 261.200 de copii au fost estimați a fi în detenție [4]. Date privind numărul copiilor condamnați la detențiune pe viață la nivel mondial nu există, dat fiind faptul că nici o țară nu publică statistici cuprinzătoare și actualizate cu privire la numărul de copii care ispășesc pedeapsa la detențiune pe viață sau timpul petrecut în detenție de către aceștia. Acest vid de informații cu privire la condamnarea copiilor la detențiune pe viață nu numai că face dificilă tragerea la răspundere a statelor pentru tratamentul lor față de copiii în conflict cu legea, dar subminează capacitatea statelor de a se angaja în revizuri bazate pe dovezi ale condamnărilor și de a măsura meritele reabilitării ale acestor condamnări [2].

Un șir de acte și standarde internaționale abordează problema închisorii pe viață aplicată copiilor care săvârșesc infracțiuni. Un consens din ce în ce mai mare este că detențiunea pe viață încalcă drepturile copiilor, creând obligații legale statelor de a renunța la aplicarea acestei pedepse copiilor. Însă, chiar dacă *Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului* a precizat că închisoarea pe viață aplicată copiilor încalcă drepturile acestora în temeiul *Convenției cu privire la drepturile copilului* (în continuare CRC), în 2015, 73 de state din întreaga lume continuau să aplice pedeapsa detențiunii pe viață copiilor [2].

Art. 37 (a) din CRC prevede că nici un copil *nu poate fi supus torturii sau altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante. Nici pedeapsa capitală, nici închisoarea pe viață fără posibilitate de eliberare nu vor fi aplicate pentru infracțiunile săvârșite de persoane sub vârsta de optsprezece ani.* Această interdicție are o greutate considerabilă ca principiu al dreptului internațional al drepturilor omului, deoarece CRC este un tratat la care au aderat toate țările lumii, cu excepția Statelor Unite ale Americii. Doar Statele Unite au o legislație care prevede în mod specific pedepse pe viață ireductibile pentru copii [1, p.105].

Art. 40 din CRC acoperă alte drepturi ale copiilor aferente sistemelor de justiție, subliniind că *statele părți recunosc dreptul fiecărui copil bănuțit, acuzat sau recunoscut ca a încălcat legea penală de a fi tratat într-o manieră consecventă, cu promovarea sentimentului demnității și valorii de sine a copilului,*

care întărește respectul copilului față de drepturile omului și libertățile fundamentale ale celorlalți și care ține cont de vârsta copilului și de dezirabilitatea de a promova reintegrarea copilului și asumarea unui rol constructiv de către acesta în societate. CRC cere, de asemenea, ca interesul superior al copilului să fie o considerație primordială în toate acțiunile care privesc copiii, inclusiv cele întreprinse de instanțele de judecată (art. 3 (1)), și ca statele să asigure în cea mai mare măsură supraviețuirea și dezvoltarea a copilului (art. 6).

În 2015, detențiunea pe viață aplicată copiilor a fost considerată și în raportul prezentat *Consiliului pentru Drepturile Omului al Națiunilor Unite* de către Juan Mendez, raportorul special al ONU pentru tortură și alte tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante, ca parte a unui raport mai larg privind copiii privați de libertate [5]. Mendez s-a bazat pe recomandarea din 2007 a *Comitetului pentru Drepturile Copilului* și a concluzionat că *detențiunea pe viață și pedepsele lungi, sunt extrem de disproporționate și, prin urmare, crude, inumane sau degradante atunci când sunt impuse unui copil*. El a explicat că acestea au un impact disproporționat asupra copiilor și provoacă vătămări fizice și psihologice care se echivalează cu pedepse crude, inumane sau degradante [1, p.107].

Recomandarea lui Mendez a fost ca detențiunea pe viață în toate formele ei să fie interzisă copiilor din întreaga lume [5, alin.84(h)]. Aceasta recomandare a primit aprobarea *Consiliului pentru Drepturile Omului*, iar în septembrie 2015, *Adunarea Generală a Națiunilor Unite* a îndemnat statele să se asigure că, în conformitate cu legislația și practica lor, nici pedeapsa capitală și nici detențiunea pe viață nu sunt impuse pentru infracțiunile săvârșite de persoane sub vârsta de 18 ani [5, alin. 24]. Raportorul a continuat, recomandând statelor să interzică legile, politicile și practicile care permit ca copiii să fie subiecți ai pedepselor aplicabile adulților și să interzică pedeapsa cu moartea și închisoarea pe viață sub toate formele ei [5, alin. 85(h)].

Odată cu interzicerea pedepsei cu moartea în Europa, detențiunea pe viață și natura sa plauzibilă inumană și degradantă devin un subiect din ce în ce mai mult discutat. Pe de o parte, se discută despre faptul că infractorii nu pot fi supuși unui tratament sau unei pedepse inumane sau degradante în sensul art. 3 din *Convenția Europeană a Drepturilor Omului* [6] (în continuare CEDO), iar pe de altă parte, se recunoaște dreptul publicului de a fi protejat de către stat în fața unei potențiale amenințări de pericol din partea unui infractor. Acest lucru poate fi văzut ca o luptă între drepturile grupului și drepturile individuale. În dependență de caz, siguranța publicului poate fi considerată drept o justificare legală pentru ținerea condamnatului în detenție pentru întreaga viață [1, p. 144].

Respectiv, este esențial a fi cercetați factorii relevanți care fac diferența în această problemă și care sunt regulile pentru aplicarea detențiunii pe viață în general. Deoarece pedeapsa detențiunii pe viață ca concept poate fi considerată ca fiind foarte complexă, dat fiind faptul că executarea ei variază de la un stat la altul, are multe părți în mișcare și, prin urmare, poate fi dificil a determina natura inumană și degradantă fără a privi această problemă individual de la caz la caz.

Scopul CEDO este de a garanta fiecărui individ drepturile și libertățile enumerate în aceasta, oferind posibilitatea de a sesiza *Curtea Europeană a Drepturilor Omului* (în continuare CtEDO) dacă există posibilitatea unei încălcări în temeiul CEDO. Astăzi, CEDO nu mai este un algoritm juridic necunoscut, de 20 de ani ea formează un corp integru, inclusiv, cu sistemul juridic moldovenesc [7, p. 28].

Conform art. 3 CEDO *nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante*. De obicei, art. 3 este privit ca o prevedere care interzice tortura. Dar este esențial să realizăm că, de asemenea, este inclusă și interdicția altor forme de maltratare, art. 3 depășind conceptul de tortura prin interzicerea tratamentelor sau pedepselor inumane și degradante, care deși nu au o natură atât de severă în comparație cu tortura sunt subiecte la fel de importante ale art. 3 CEDO și dobândesc același nivel de interdicție.

Fiecare stat membru CEDO este obligat să prevină tortura, tratamentul sau pedepsele inumane sau degradante în jurisdicția sa. Art. 3 impune atât obligații negative cât și pozitive pentru state. Obligațiile pozitive asigură protecția persoanelor împotriva puterii in juste a statului, iar cele negative impun statul să acționeze în mod rezonabil atunci când garantează drepturile în jurisdicția sa. Se consideră că drepturile omului sunt stabilite în principal pentru a proteja individul de puterea statului [8, p. 89].

Pedeapsa închisorii îi izolează pe infractori de comunitate și de viața lor normală. Unii susțin că poate fi justificat doar dacă nu durează pentru totdeauna. Cu alte cuvinte, după ceva timp în închisoare, infractorul ar trebui să fie eliberat înapoi în societate, deoarece infractorul este văzut reconciliat și s-a pregătit să fie eliberat. Aceste argumente pot fi utilizate atunci când se revendică natura inumană sau degradantă a pedepsei detențiunii pe viață în cazurile în care nu există posibilitatea unei eliberări [9].

Potrivit CtEDO, detențiunea pe viață care nu oferă nici o posibilitate de eliberare trebuie atât *de jure*, cât și *de facto* a fi considerat inumană sau degradantă în temeiul art. 3 CEDO. *De facto* înseamnă că închisoarea pe viață, fără posibilitate de eliberare, este considerată reală din motive practice și este

adevărată. Pe de altă parte, *de jure* se referă la această pedeapsă care este în conformitate cu legea, dobândește doar un statut formal și nu garantează realizarea reală a posibilității de eliberare.

CtEDO prevede că încălcarea art. 3 CEDO poate fi prezentă numai dacă există dovezi care arată atât *de jure*, cât și *de facto*, pedeapsa detențiunii pe viață fără posibilitatea de eliberare. De exemplu, în cazul *Vinter și alții împotriva Regatului Unit*, reclamantii nu au reușit să dovedească existența acestor două, ceea ce indică faptul că pedeapsa detențiunii pe viață nu a fost inumană sau degradantă. În consecință, posibilitatea de eliberare a fost considerată atât formală, cât și realizată [10]. O concluzie derivată din acest caz ar putea fi că, dacă există dovezi reale că detențiunea pe viață fără posibilitatea de eliberare este *de jure* și *de facto*, ea poate fi văzută ca o încălcare a art. 3 CEDO. Cu toate acestea, ar putea fi relevant să ne întrebăm dacă acest lucru duce în mod automat la o conduită inumană sau degradantă sau există mai multe condiții care trebuie îndeplinite pentru a fi o încălcare efectivă a art. 3 CEDO [11].

Hotărârea pronunțată în cauza *Kafkaris versus Cipru*, a apreciat că eliberarea efectivă a unui infractor nu trebuie să fie o certitudine. Pentru a fi în conformitate cu dispozițiile referitoare la *tratamente sau pedepse inumane și degradante* în sensul art. 3, trebuie să existe doar o *speranță slabă*. Derivat din aceasta, este posibil să observăm că infractorul nu trebuie eliberat, ci doar posibilitatea eliberării acestuia trebuie să existe [12].

Cazul *Vinter și alții versus Regatul Unit* poate fi considerat un punct de cotitură în ceea ce privește tratamentul și pedepsele inumane sau degradante în cazul pedepsei detențiunii pe viață. A fost primul caz în care CtEDO a considerat că încălcarea art. 3 ar putea apărea atunci când nu mai poate fi justificată aflarea în continuare în detenție. Încălcarea poate apărea atunci când nu există niciun motiv legitim de a-l ține pe infractor în închisoare. CtEDO a considerat că art. 3 trebuie interpretat ca necesitând o posibilitate de eliberare, care se face în baza unei proceduri de revizuire. Acesta permite autorităților de revizuire să ia în considerare eliberarea infractorului. Considerațiile trebuie să se bazeze pe progresul pozitiv al infractorului. Aceasta ar indica faptul că, dacă se observă o dezvoltare pozitivă, ar fi de nejustificat privarea în continuare a acestuia de libertate. Conform acestui fapt, CtEDO nu consideră că detenția pe viață este inumană sau degradantă dacă infractorul are posibilitatea unei proceduri de revizuire, în ciuda faptului că este ținut la închisoare pe viață pentru siguranța publică [10].

Pentru ca o procedură de revizuire să poată fi executată corect, aceasta trebuie să fie realizată de o instituție juridică națională, imparțială și

independentă. Deciziile sale trebuie să se bazeze pe riscul și pericolul cu privire la infractor. Dacă nu se consideră necesară menținerea infractorului în închisoare de dragul siguranței publice, se așteaptă ca acesta să fie eliberat. Procedura de revizuire este stabilită pentru a permite autorităților legale să ia în considerare eliberarea infractorului, ținând cont de schimbarea circumstanțelor [13].

Potrivit CtEDO, pedeapsa detențiunii pe viață, care nu include o procedură de revizuire suficientă, încalcă prevederile art. 3 CEDO. Pentru ca o procedură de revizuire să fie în concordanță cu interdicția tratamentului sau a pedepsei inumane și degradante, trebuie considerată corectă. În plus, infractorul trebuie informat despre procedură [22]. CtEDO afirmă că infractorul are dreptul să știe ce i se cere pentru a fi eliberat și când poate fi efectuată procedura de revizuire [11].

Se poate susține că detențiunea pe viață, fără posibilitatea de eliberare, are elementele de violare a art. 3 CEDO prin subminarea demnității umane. Argumentul este justificat de faptul că nevoie de bază pentru o ființă umană este dezvoltarea personalității sale, a relațiilor sale sociale și a altor componente care creează baza pentru o viață umană [14]. Rod Morgan, fost președinte al Consiliului de justiție pentru tineret din Anglia și Țara Galilor, a declarat că detențiunea pe viață elimină posibilitatea dezvoltării personale și, prin urmare, este o pedeapsă inumană și nu ar respecta principiul demnității umane. Avocatul pentru drepturile omului, Edward Fitzgerald, este de acord cu această idee și menționează că orice pedeapsă care conține eliminarea posibilității de eliberare ar trebui să reprezinte automat o încălcare în sensul art. 3 din CEDO. Respectiv, se poate spune că, deoarece detențiunea pe viață, fără posibilitatea de eliberare, ar elimina nevoile fundamentale ale unei persoane, poate fi văzută că subminează demnitatea umană și, în acest fel, poate fi considerată inumană și degradantă [14].

Posibilitatea de eliberare, în general, este privită ca o modalitate de a aplica principiile demnității umane și standardele comune pentru pedeapsă [15]. Lipsa acesteia poate fi considerată a compromite prioritatea reabilitării și demnității umane [14]. Acest argument poate fi susținut și de art. 10 alin. (1) din *Pactul internațional pentru drepturile civile și politice* [16], care prevede că *Toate persoanele private de libertate vor fi tratate cu umanitate și cu respect pentru demnitatea inerentă a omului.*

Pedeapsa detențiunii pe viață a primit, în Europa, în mod clar o anumită atenție în ceea ce privește tratamentul sau pedeapsa inumane și degradante în sensul cu art. 3 CEDO. Detențiunea pe viață fără posibilitatea de eliberare este o problemă și are nevoie de clarificări. Putem concluziona că, pentru ca o detențiune pe viață să respecte art. 3, trebuie să îndeplinească anumite cerințe.

De asemenea, putem concluziona că pedeapsa detențiunii pe viață poate încălca art. 3 dacă conține anumite caracteristici sau dacă lipsesc anumite conduite cruciale din partea autorităților juridice naționale. Cu toate acestea, cerințele pot fi complicate a fi declarată în continuare, deoarece nu există cerințe oficiale uniforme stabilite de CtEDO [17].

Chiar dacă infractorul este ținut în închisoare pe viață, acesta nu este considerat automat ca inuman sau degradant. Aceasta ar însemna că detențiunea pe viață ca o formă de pedeapsă, în sine, nu încalcă art. 3 CEDO. Eliminarea oricărei speranțe de eliberare este factorul cel mai evidențiat, ceea ce o face incompatibilă cu dispozițiile CEDO. Ar trebui să se ofere cel puțin o posibilitate de a ieși din închisoare la un moment dat. Detențiune pe viață efectivă și formală, fără posibilitatea de eliberare, este considerată a încălca art. 3 CEDO.

În plus, se poate afirma că posibilitatea unei eliberări trebuie să fie prevăzută cu o procedură de revizuire suficientă, care este considerată corectă atât pentru infractor, cât și pentru public. Art. 3 trebuie interpretat într-un mod care necesită o procedură de revizuire de către o autoritate juridică a statului [18]. Aceasta trebuie să ofere o procedură de revizuire pentru eliberare sau pentru o justificare suplimentară pentru detențiunea pe viață. Această conduită face pedeapsa detențiunii pe viață să respecte reglementările privind drepturile omului și nu este văzută inumană sau degradantă de către CtEDO. Este de așteptat ca autoritatea juridică să execute o procedură de revizuire atunci când recunoaște că infractorul nu este eligibil pentru eliberare [19].

Auto-dezvoltarea ființei umane nu trebuie compromisă și, prin urmare, posibilitatea de eliberare ar trebui să fie întotdeauna prezentă [15]. Dacă infractorul este ținut în închisoare pe viață doar pentru a-l pedepsi, acest lucru este privit ca contrar demnității umane și sistemului de reabilitare și, astfel, este inuman sau degradant [18]. CtEDO acceptă siguranța publică ca o justificare legală pentru păstrarea infractorului în închisoare dacă se consideră necesar. Un alt motiv ar fi reabilitarea, descurajarea sau retribuția etc. Detențiunea pe viață este considerată o modalitate responsabilă de a păstra publicul în siguranță și de a garanta că infractorul nu va recidiva [14]. Cu toate acestea, se poate observa că motivele justificărilor se pot schimba în timp, pe măsură ce dezvoltarea societății continuă. Prin urmare, este discutabil când impunerea detențiunii pe viață este considerată suficient de necesară.

Sistemul juridic european nu este în măsură să demonstreze în mod corespunzător cerințele pentru detențiunea pe viață și să asigure comportamente armonizate în Europa. Ambiguitatea caracteristicilor detențiunii pe viață rezultă

din lipsa unor reguli uniforme cu privire la o perioadă minimă de timp după care, autoritățile au obligația să ia în considerare posibilitatea eliberării infractorului [20]. În plus, nici criteriile de eligibilitate pentru eliberare nu sunt clare. Argumentele împotriva închisorii pe viață nu sunt atât de simple cum s-ar putea crede. Este deja destul de dificil să se definească dacă de fapt nu există posibilitatea de eliberare, deoarece poate exista o posibilitate formală în locul unei reale și a posibilității de eliberare [19]. Aceasta ne duce la concluzia că drepturile omului ar trebui să stabilească mai multe limite pentru pedepsele statelor. Aceste conduite sunt lăsate în principal în sarcina statului să decidă și să lase drepturile omului cu putere limitată asupra dreptului penal național [21]. În general, CtEDO nu stabilește nici o restricție cu privire la durata pedepselor privative de libertate. În prezent, singura cerință pentru privarea de libertate este ca aceasta să nu încalce art. 3 CEDO privind interzicerea pedepselor inumane sau degradante.

O posibilă soluție a acestei probleme legale ar fi aceea că CtEDO sau dispozițiile CEDO ar trebui să ofere cerințe mai restrânse atât pentru închisoarea pe viață, cât și pentru criteriile art. 3. Prin aceasta, detențiunea pe viață în Europa ar deveni mai armonizate din perspectiva drepturile omului și, respectiv, problema caracterului inuman sau degradant nu ar apărea, deoarece ar exista limite clare pentru state în ceea ce privește detențiunea pe viață și în special pentru o procedură de revizuire suficientă. Se poate observa că CtEDO are posibilitatea de a interveni asupra pedepselor inumane sau degradante aplicate de state [21]. Totuși, dacă normele referitoare la detențiunea pe viață ar fi mai exacte, nu ar mai fi necesar să se intervină în aceste cazuri din start.

Ar putea fi necesar să luăm în considerare modul în care putem evita această luptă continuă între siguranța grupurilor și drepturile persoanelor [17]. Se poate spune că, deși jurisprudența CtEDO a dat multă claritate acestei probleme legale, există încă componente nedefinite cu privire la întreaga noțiune de tratament sau pedepse inumane sau degradante [19]. În ceea ce privește posibilitățile de cercetare suplimentare, în lumina acestei cercetări ar fi relevant să se examineze atât cadrul legal pentru detențiunea pe viață, cât și cerințele pentru practicile juridice ale statului în Europa.

Referințe:

1. VAN ZYL SMIT D., APPELTON C., *Life Imprisonment a Global Human Rights Analysis*, Harvard University Press, 2019, p. 464.
2. *Inhuman sentencing: life imprisonment of children around the world*, Research report, Child Rights International Network, 2015. [Accesat

- 15.11.2023] Disponibil: https://archive.crin.org/sites/default/files/life_imprisonment_children_global_0.pdf
3. Global Prison Trends 2023, Penal Reform International and Thailand Institute of Justice, June 2023. [Accesat 15.11.2023] Disponibil: <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2023/06/GPT-2023.pdf>
 4. Estimating the number of children deprived of liberty in the administration of justice, UNICEF, 2021. [Accesat 15.11.2023] Disponibil: <https://data.unicef.org/resources/children-in-detention-report/>
 5. Raportul Raportorului Special al ONU pentru tortură și alte tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante, Juan E. Mendez, A/HRC28/68, Consiliul pentru Drepturile Omului, 5 martie, 2015.
 6. Consiliul European, Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), 3 septembrie 1953, ratificată de Republica Moldova la 12 septembrie 1997. [Accesat 15.11.2023] Disponibil: <https://edoc.coe.int/en/european-convention-on-human-rights/5610-convenia-european-a-drepturilor-omului.html>
 7. POALELUNGI M., SÂRCU D. și alții, Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Comentariu asupra Hotărârilor Curții Europene a drepturilor Omului versus Moldova, concluzii și comentarii, Chișinău, 2017, p. 317.
 8. VAN KEMPEN, P. H. Four Concepts of Security – A Human Rights Perspective. În *Human Rights Law Review*, 13(1), 2013, p. 1-23.
 9. DUFF, R. A. *Punishment, Communication, and Community*. 1st edit. New York: Oxford, University press 2003, p. 245.
 10. VINTER and Others vs United Kingdom, nr. 66069/09, § 17, CtEDO 2013.
 11. TAN, D. Whole Life Orders in *Hutchinson v UK*: A Counter-Revolution, or Evolution to Vinter. *UK În L. Student Rev.*, 5, 2017. [Accesat 15.11.2023] Disponibil: https://www.academia.edu/34120705/Whole_Life_Orders_in_Hutchinson_pdf
 12. KAFKARIS vs Cyprus, nro. 21906/04, CtEDO 2008.
 13. SMIT, D. V. Z. *Taking life imprisonment seriously: in national and international law*. 1st edit. BRILL, 2002, p. 996–999.
 14. APPLETON, C., GROVER, B. The pros and cons of life without parole. În *The British Journal of Criminology*, 47(4), 2007, p 597-615.
 15. VAN ZYL SMIT, D. Outlawing irreducible life sentences: Europe on the brink? *Federal sentencing reporter*, 23(1), 2010, p. 39-48.
 16. Pactul Internațional privind Drepturile Civile și Politice Internațional (ICCPR), Rezoluția Adunării Generale 2200A (XXI), 23 martie 1976, art. 10 (1).
 17. VAN KEMPEN, P. H. Four Concepts of Security – A Human Rights Perspective. În *Human Rights Law Review*, 13(1), 2013. [Accesat 15.11.2023] Disponibil:

<https://academic.oup.com/hrlr/article-abstract/13/1/1/643031?redirectedFrom=fulltext>

18. MAVRONICOLA, N. What is an ‘absolute right’? Deciphering Absoluteness in the Context of Article 3 of the European Convention on Human Rights. În *Human Rights Law Review*, 12(4), 2012. [Accesat 15.11.2023] Disponibil: <https://academic.oup.com/hrlr/article-abstract/12/4/723/628905>
19. NIVETTE vs France, nr. 44190/98, CtEDO 2001.
20. GREER, S. The Interpretation of the European Convention on Human Rights: Universal Principle or Margin of Appreciation. În *UCL Hum. Rts. Rev.*, 2010. [Accesat 15.11.2023] Disponibil: <https://www.ucl.ac.uk/human-rights/sites/human-rights/files/greer.pdf>
21. BERNAZ, N. Life imprisonment and the prohibition of inhuman punishments in international human rights law: Moving the agenda forward. În *Human Rights Quarterly*, 35(2), 2013, p. 470-497.

CZU: 343.272

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12072573>

CONFISCAREA EXTINSĂ CA PEDEAPSĂ PENALĂ. ARGUMENTE PRO SAU CONTRA

Garaba Mihai

doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice și Științe Economice,
Universitatea de Stat din Moldova, avocat
ORCID: 0000-0002-9225-3181

Extended confiscation is an effective measure in deterring crime and ensuring compensation for victims. By applying this safety measure in the form of a punishment, the aim is not only to sanction the perpetrator, but also to recover the damage caused to society. This approach is considered necessary in the context of complex crimes and organized criminal activities. Conversely, counterarguments raise potential violations of individual rights, suggesting that extensive forfeiture might constitute excessive punishment. The actual effectiveness of this practice in crime prevention is also questioned. The duality of the arguments for and against extended forfeiture, exploring the implications of this method within contemporary criminal justice and emphasizing the need for a balanced approach to ensure respect for individual rights and to achieve the goals of justice and crime deterrence.

Keywords: *extended confiscation, penalty, safety measure, offence.*

În peisajul juridic global, confiscarea extinsă ca pedeapsă penală a devenit un subiect de dezbateră intensă, stârnind opinii divergente și polemici adânci. Această abordare, care depășește cadrul tradițional al confiscării de bunuri utilizate în săvârșirea infracțiunii, ridică întrebări fundamentale despre justiție, drepturile individuale și eficacitatea sistemelor penale. Acest studiu se propune să analizeze în detaliu tema confiscării extinse ca pedeapsă penală, aducând în discuție argumente atât în favoarea, cât și împotriva acestei practici.

Într-un context în care infracțiunile devin tot mai sofisticate, susținătorii confiscării extinse argumentează că aceasta reprezintă un instrument puternic în combaterea criminalității organizate și corupției. Prin extinderea confiscării dincolo de bunurile direct implicate în infracțiune, această abordare aspiră la o justiție mai amplă, în care infractorul este responsabil nu doar pentru fapta comisă, ci și pentru prejudiciul adus societății.

Totuși, nu lipsesc nici criticii acestei practici. Aceștia susțin că confiscarea extinsă poate încălca drepturile individuale, până la a constitui o formă de pedeapsă excesivă. În lumina acestor preocupări, această lucrare va explora atent atât argumentele pro, evidențiind beneficiile și scopurile sale declarate, cât și argumentele contra, evidențiind riscurile și potențialele neajunsuri ale unei astfel de abordări în cadrul justiției penale. Astfel, vom naviga prin

complexitatea acestei dezbateri, încercând să înțelegem mai bine provocările și oportunitățile pe care confiscarea extinsă le aduce în discuție în cadrul societăților contemporane.

Confiscarea extinsă este una din măsurile de siguranță reglementate de Codul Penal, alături de obligarea la tratament medical, internarea medicală, interzicerea ocupării unei funcții sau a exercitării unei profesii și, respectiv confiscarea specială. Măsurile de siguranță sunt sancțiuni de drept penal menite să lărgescă gama de sancțiuni necesare prevenirii fenomenului infracțional.

Prin săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală se pun în evidență anumite împrejurări din realitatea socială, care sunt implicate în cauzalitatea acesteia și care, dacă nu sunt combătute, există pericolul săvârșirii de noi fapte prevăzute de legea penală, de ex.: starea de nepregătire profesională a făptuitorului care a comis infracțiuni din culpă datorită acestei nepregătiri poate constitui sursa unor noi fapte prevăzute de legea penală. [1, p.215]

Măsurile de siguranță au în principal caracter preventiv, pentru că sunt destinate să preîntâmpine, prin înlăturarea stărilor de pericol, săvârșirea de noi fapte prevăzute de legea penală, fie de către cel față de care s-a luat măsura de siguranță, fie față de alte persoane. Acestea mai au și un caracter imprescriptibil, întrucât ele nu pot fi înlăturate prin trecerea timpului, de vreme ce există starea de pericol și, de asemenea, sunt în principiu revocabile, cu excepția confiscării speciale și a confiscării extinse.

Confiscarea extinsă este măsura de siguranță cu caracter personal ce constă în trecerea silită și gratuită în patrimoniul statului a unor bunuri, în cazurile și în condițiile prevăzute de lege, care se poate dispune în cazul condamnării unei persoane pentru comiterea unei infracțiuni de o anumită gravitate susceptibilă de a procura un folos material, atunci când instanța își formează convingerea că bunurile respective provin din activități infracționale.

În anumite condiții, confiscarea extinsă poate fi asimilată unei veritabile pedepse, așa cum a reținut Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare CEDO) în cauza Welch c. Regatului Unit al Marii Britanii (par. 29-35). [2] În cauză, CEDO a reținut că, pentru a atribui unei măsuri luate de organele statului caracterul de pedeapsă, este necesar a determina dacă măsura în cauză este impusă în urma unei condamnări pentru o infracțiune.

Putem concluziona, așadar, că alte elemente care pot fi considerate relevante în acest sens sunt: natura și scopul măsurii în cauză, calificarea acesteia în dreptul intern, procedurile asociate adoptării și executării acesteia, precum și gravitatea acesteia. În aceste condiții, este necesar ca măsura să

respecte condițiile de proporționalitate ale unei sancțiuni penale în raport de scopul urmărit și să nu se aplice *ope legis*. [3, p.571]

În acest sens, în cauza Ismayilov c. Rusiei (par. 34), CEDO a reținut că trebuie verificat dacă a existat un raport de proporționalitate între confiscare, ca modalitate de asigurare a interesului general și protecția dreptului persoanei acuzate de a se folosi de bunurile sale, pentru ca acestea să nu îi fie impusă o sarcină excesivă.

Menționăm că conceptul de „confiscare extinsă” a fost creat pentru a permite confiscarea bunurilor provenite din infracțiuni, fără a fi necesară dovedirea pentru fiecare bun în parte a legăturii nemijlocite existente între infracțiunea care conduce la condamnare și bunul confiscat. Confiscarea produselor infracțiunii este singura măsură ce permite atât privarea inculpaților de resursele necesare continuării activității infracționale, cât și eliminarea interesului acestora de a mai comite alte viitoare fapte, prin observarea lipsei de rentabilitate a activităților ilicite.

În general, confiscarea ca măsură de siguranță acționează ca un mecanism de înlăturare a unei stări de pericol ce a apărut ca rezultat al săvârșirii unei fapte infracționale, precum și să preîntâmpine săvârșirea altor fapte penale. Altfel spus, confiscarea poate să acționeze inclusiv ca o formă de prevenție a fenomenului infracțional, constituind totodată o pedeapsă pentru inculpat, întrucât „dacă bunurile supuse confiscării nu se găsesc sau au fost comasate cu bunurile dobândite licit, în locul lor se confiscă bani și bunuri care acoperă valoarea acestora”.

Examinând prevederile art. 106¹, alin. (1), Cod penal, observăm că, pentru a fi aplicată confiscarea extinsă, persoana trebuie să fie condamnată pentru comiterea infracțiunilor enumerate în alineatul respectiv, iar fapta trebuie să fie comisă din interes material.

Alineatul (2) al aceluiași articol stabilește confiscarea extinsă se dispune dacă sunt întrunite cumulativ următoarele condiții:

a) valoarea bunurilor dobândite de persoana condamnată timp de 5 ani înainte și după săvârșirea infracțiunii, până la data adoptării sentinței, depășește substanțial veniturile dobândite licit de aceasta;

b) instanța de judecată constată, în baza probelor prezentate în dosar, că bunurile respective provin din activități infracționale de natura celor prevăzute la alin.(1). [4]

Așadar, imperfecțiunea normei prevăzute la art. 106¹, ceea ce în consecință face dificil și pe alocuri imposibilă confiscarea extinsă a bunurilor, rezidă din condiția prevăzută la art. 106¹ alin. (2) lit. b) Cod penal. Așa cum am

stabilit mai sus, pentru a fi posibil de aplicat confiscarea extinsă este necesar ca persoana să fie condamnată pentru una dintre infrațiunile prevăzute la alin. (1), iar fapta trebuie să fie săvârșită din interes material.

Suplimentar, prima condiție pe care o prevede art. 106¹ alin. (2), pentru a face posibilă aplicarea confiscării extinse, este existența unei diferențe substanțiale între valoarea bunurilor dobândite de persoana condamnată cu veniturile licite dobândite de aceasta.

Astfel, dacă ar fi să examinăm doar prevederile art. 106¹ alin. (1) și alin. (2) lit. a) Cod penal, aceste două condiții esențiale pentru aplicarea confiscării extinse pot fi întrunite cu ușurință: prima este că „persoana este condamnată pentru infrațiune săvârșită din interes material”, a doua este că „se constată existența unei diferențe substanțiale dintre averea persoanei condamnate și veniturile licite dobândite de aceasta”.

Prin umrare, nu este clară necesitatea existenței celei de-a treia condiții, cel puțin în formula prevăzută la art. 106¹ alin. (2) lit. b) Cod penal, și anume, „instanța de judecată constată, în baza probelor prezentate în dosar, că bunurile respective provin din activități infracționale de natura celor prevăzute la alin.(1)”. Or, condiția respectivă, care necesită a fi întrunită cumulativ cu prima, îngreunează în mod nejustificat aplicarea confiscării extinse.

Sintagma „că bunurile respective provin din activități infracționale de natura celor prevăzute la alin. (1)” de fapt, obligă instanța să stabilească, la aplicarea confiscării extinse, că fiecare bun confiscat provine dintr-un fapt infracțional.

Condiția respectivă este una illogică și constituie un obstacol artificial pentru aplicarea confiscării extinse, întrucât condiția condamnării persoanei pentru una din infrațiunile prevăzute la alin. (1) este deja prevăzută.

Pentru a înțelege absurditatea acestei norme legale este necesar de examinat un caz ipotetic, în care, spre exemplu, un funcționar public pe parcursul vieții sale a săvârșit zece acte de corupție prin care a obținut în mod ilegal suma de 100 000 euro, acest fapt nefiind documentat de organele de anchetă, iar la a 11-a tentativă de săvârșire a unui act de corupție, în care funcționarul obține ilegal o suma de 1 000 EUR, funcționarul este prins în flagrant.

Reieșind din prevederile art. 106¹ Cod penal, în mod special datorită deficienței și incoerenței prevederilor alin. (2) lit. b) din această normă, organele de urmărire penală vor putea solicita confiscarea și instanța va putea dispune confiscarea doar a sumei de 1 000 EUR sau contravaloarea ei, care formează obiectul propriu-zis al infracțiunii în care funcționarul a fost prins în

flagrant, iar cealaltă sumă de 100 000 de euro, care la fel nu are o proveniență legală și care nu poate fi justificat de funcționar, nu va putea fi urmărită.

În acest sens, prevederile actuale ale art. 106¹ alin. (2) lit. b) Cod penal obligă instanța de judecată ca, la aplicarea oricărei forme de confiscări extinse, să stabilească în mod incontestabil că bunurile ce urmează a fi confiscate au o proveniență infracțională. Cu alte cuvinte, persoana trebuie să fie condamnată pentru o infracțiune, iar obiectul/bunul care urmează a fi confiscat trebuie să constituie fie obiect al infracțiunii, fie un corp delict.

Această normă legală, de fapt, impulsionează fenomenul de corupție în rândul funcționarilor/demnitarelor publici, deoarece aceștia au convingerea că prevederile art. 106¹ Cod penal stabilesc expres că vor putea fi confiscate doar acele bunuri care au o legătură nemijlocită cu o condamnare definitivă și irevocabilă.

Respectiv, riscul confiscării întregii averi a funcționarului, care a fost acumulată prin acte de corupție și care nu poate fi justificată, decade din moment ce funcționarul/demnitarul este „atent” să acumuleze bogăția nejustificată în „tranșe sau etape distincte”, ceea ce face mai dificilă urmărirea acestora.

Așadar, în condițiile în care persoana este condamnată pentru o infracțiune săvârșită din interes material, iar aceasta dobândește anumite bunuri în mod ilegal ca o sursă generatoare de profit, considerăm că bunurile respective trebuie în mod categoric confiscate în folosul statului, fără ca statul să probeze că fiecare bun confiscat provine dintr-o infracțiune documentată din punct de vedere penal. Or, urmează a ne conduce de reglementările internaționale precum și de constatările CEDO, în care se statuează că instanța urmează să stabilească, în baza probabilității mari de origine ilicite a bunurilor, combinată cu incapacitatea proprietarului de a dovedi contrariul că bunurile respective au o proveniență ilegală, respectiv acestea urmează a fi supuse confiscării.

La fel, de multe ori, o persoană este condamnată pentru un episod de infracțiune de corupție care a fost descoperit de organele de urmărire penală, însă în spate poate exista o serie de alte episoade de infracțiune de corupție despre care organul de urmărire penală nici nu poate ști.

Acest lucru contribuie în mod evident, la creșterea averii nejustificate a persoanei în cauză. În acest context, este necesar de operat cu prezumția stării de fapt, precum că urmarea condamnării unei persoane, diferența dintre patrimoniul real și veniturile legale ale acestuia, provine din săvârșirea altor infracțiuni generatoare de profit. Această modalitate de abordare va face posibilă aplicarea reală a măsurii de siguranță de confiscare extinsă, și nu

aprecierea ei ca un fapt iluzoriu sau ca pedeapsă ce nu poate fi aplicată în practică. [5]

În lumina celor expuse mai sus, este oportun să identificăm și un contra argument pentru calificarea confiscării extinse ca fiind o pedeapsă pentru inculpat. Astfel, evidențiem faptul că art. 107, Codul Penal al României, [6] intitulat „Scopul măsurilor de siguranță”, stabilește la alin. (3) că „Măsurile de siguranță se pot lua și în situația în care făptuitorului nu i se aplică o pedeapsă”, prevedere din care deducem că confiscarea extinsă reprezintă în mod neîndoielnic o măsură de siguranță și nu o pedeapsă, întrucât aceasta este aplicată având ca scop înlăturarea unei stări de pericol și preîntâmpinarea săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală, pedeapsa penală fiind o măsura de constrângere statală și un mijloc de corectare și reeducare a condamnatului.

În concluzie, „Confiscarea extinsă” este o instituție ce relevă complexitatea și sensibilitatea unei abordări care depășește limitele confiscării tradiționale în sistemul judiciar.

Argumentele pro aduc în prim-plan perspectivele descurajatoare și compensatorii ale acestei metode, subliniind necesitatea sancționării nu doar a infracțiunii, ci și a prejudiciului social și individual adus. În același timp, însă, argumentele contra evidențiază riscurile asociate cu această practică, sub forma potențialelor încălcări ale drepturilor individuale și a preocupărilor privind excesul de putere statală.

Această dezbatere denotă faptul că această măsură de siguranță necesită a-i fi aduse modificări, astfel încât aplicarea sa să fie în deplină concordanță cu complexitatea fiecărui caz și cu diversitatea situațiilor. Drepturile individuale, principiul nevinovăției până la dovedirea vinovăției și respectarea demnității umane trebuie să reprezinte piloni inalienabili în proiectarea și aplicarea confiscării extinse.

Totodată este esențial să recunoaștem că scopurile pedepsei nu sunt universale și că contextul cultural, social și legal influențează în mod semnificativ percepțiile asupra eficacității și eticii confiscării extinse. În acest cadru, cercetarea continuă și dialogul deschis sunt cruciale pentru evoluția justiției penale într-un sens care să reconcilieze obiectivele de descurajare, retribuție și reabilitare a inculpatului, cât și de protecție a drepturilor individuale.

În final, evaluarea constantă a practicilor juridice, împreună cu încurajarea unei reglementări clare în conținutul legii, vor contribui la conturarea unui cadru legal mai echitabil și eficient, respectându-și în același timp fundamentul etic și moral în fața provocărilor complexe ale societății contemporane.

Referințe:

1. MITRACHE, C., MITRACHE, CR. Drept penal român. Partea generală. Ediția a VIII-a revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 215.
2. <https://hudoc.echr.coe.int>
3. UDROIU, M. Drept penal. Partea generală. Ediția V, Ed. C.H. Beck, București, 2018, p. 571.
4. Codul penal al Republicii Moldova din 18 aprilie 2002, publicat în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195.
5. Notă informativă la Proiectul de lege pentru modificarea Codului penal al Republicii Moldova nr. 985/2002.
6. Codul penal al României din 17 iulie 2009, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 510 din 24 iulie 2009.

CZU: 343.159

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12073188>

EROAREA ȘI IMPORTANȚA EI ÎN DREPTUL PENAL

Gladchi Gheorghe

doctor habilitat, profesor universitar
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova

ORCID: 0000-0001-9786-1111

The problem of the classification of the crime and criminal liability in the case of the perpetrator's error is controversial and has given rise to the expression of different opinions in the specialized literature. The concept of error is under these conditions a concept loaded with novelty and overwhelmed by multiple perspectives that its treatment can offer. The error is not regulated by our criminal law, therefore the attribute of defining the error and developing the rules regarding its influence on the form of guilt and criminal liability belongs to the science of criminal law. There are multiple attempts by the doctrine to define this notion, including the notions of error of law and error of fact. The paper analyzes the main points of view from the legal literature regarding the definition and explanation of the notions of error, error of law and error of fact. In this order of ideas, the main features of the error of law and the error of fact are highlighted. Classification criteria and various classifications of error are appreciated. The influence of the legal and factual error modalities on the legal assessment of the committed deed, the classification of the crime and criminal liability is analyzed. A special look is given to the establishment of the rules for the qualification of crimes in the case of the modalities of the factual error: the error in the object of the crime, the error in the nature of the action or inaction, the error in the prejudicial consequences, the error in the causal link, the error in the circumstances that aggravate the liability, etc. It is proposed to introduce into the current Criminal Code a rule that would establish the signs of legal and factual error, as well as the rules of qualification in case of their existence.

Keywords: *the basis of criminal liability, classification of the crime, the subjective side of the crime, the error, the legal error, the factual error, methods of the legal error and the factual error.*

Potrivit Dicționarului explicativ al limbii române, eroarea este o cunoștință, idee, părere, opinie greșită; falsă reprezentare asupra unei situații de fapt ori asupra existenței unui act normative [1, p.347]. Cu alte cuvinte, eroarea reprezintă aprecierea greșită de către persoana care comite infrațiunea a conduitei sale, circumstanțelor de fapt, urmărilor acțiunii sau inacțiunii sale, a condițiilor ilegalității faptei etc.

În literatura penală eroarea este definită în mod diferit de anumiți autori [2, p.348]. Astfel, eroarea este definită fie ca cunoașterea greșită de către făptuitor a semnelor faptice și juridice ale infrațiunii săvârșite, fie ca reprezentare greșită de către cel ce săvârșește o faptă prevăzută de legea

penală a semnelor de fapt și juridice ori a trăsăturilor faptei comise și urmărilor acesteia, fie ca apreciere incorectă de către persoana care săvârșește o infrațiune a conduitei sale, fie ca cunoașterea greșită de către făptuitor a semnelor obiective și subiective, care caracterizează fapta comisă drept infrațiune. Sunt și autori care definesc eroarea ca necunoașterea sau cunoașterea greșită de către făptuitor a caracterului și gradului prejudiciabil al faptei comise și a ilegalității penale a acesteia [3, p. 243-244].

Considerăm că, toate aceste definiții relevă, destul de complet și corect, conținutul noțiunii de eroare, care constă în aprecierea greșită de către cel care săvârșește o infrațiune, a conduitei sale și (sau) a urmărilor produse sau a ilegalității penale a acesteia.

Eroarea nu este prevăzută de actualul Cod penal al Republicii Moldova, de aceea atributul definirii erorii, precum și elaborarea regulilor privind influența acesteia asupra formei vinovăției și răspunderii penale aparține științei dreptului penal.

În același timp, alte legislații penale moderne reglementează în mod explicit eroarea de drept penal, așa cum este § 15.20 din Codul penal al statului New York, § 16, 17 din Codul penal al Republicii Federale Germania, art. 14 din Codul penal spaniol, art. 122-3 din Codul penal francez, art. 14 din Codul penal al Republicii Bulgaria etc. Astfel, art. 122-3 din Codul penal francez prevede că, nu răspunde penal persoana care a comis fapta, crezând că săvârșește un act legitim, fiind în eroare asupra dispoziției legale pe care n-a fost în măsură s-o evite. Codul penal italian și jurisprudența italiană admit eroarea de drept penal ori de câte ori ignorarea legii este inevitabilă. Mai mult, unele legislații penale conțin două articole, care definesc eroarea de fapt și eroarea de drept penal. De pildă, §§ 16 și 17 din Codul penal al Republicii Federale Germania.

Potrivit dispozițiilor art. 30 din Codul penal al României, nu constituie infrațiune fapta prevăzută de legea penală săvârșită de persoana care, în momentul comiterii acesteia, nu cunoștea existența unei stări, situații ori împrejurări de care depinde caracterul penal al faptei; nu constituie circumstanță agravantă sau element circumstanțial agravant starea, situația ori împrejurarea pe care infractorul nu a cunoscut-o în momentul săvârșirii infracțiunii; nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârșită ca urmare a necunoașterii sau cunoașterii greșite a caracterului ilicit al acesteia din cauza unei împrejurări care nu putea fi în niciun fel evitată.

Așadar, prin reglementarea erorii în legea penală sunt stabilite condițiile înlăturării sau atenuării răspunderii penale. Eroarea este cuprinsă de semnele laturii subiective ale infracțiunii, determinând, astfel, caracterul și conținutul

proceselor intelective și volitive. „Eroarea influențează direct factorul intelectual al vinovăției și indirect pe cel volitiv” [4, p. 259].

În cazul erorii, făptuitorul, deși are capacitate psihică, în momentul săvârșirii unei fapte își reprezintă greșit realitatea, deoarece nu cunoaște anumite stări, situații sau împrejurări existente la momentul respectiv ori le cunoaște greșit sau deformat, astfel încât, în ambele situații, există o discordanță între realitatea obiectivă și imaginea pe care și-o face acea persoană despre realitate. Deci, în atare situație, „făptuitorul are capacitatea psihofizică normală, dar voința și conștiința lui s-au format pe date greșite ale realității” [5, p. 209]. Făptuitorul, dispune de toate facultățile psihice care îi permit să înțeleagă și să-și dirijeze actele sale de conduită, sub influența erorii această capacitate psihică poate deveni inefficientă, ducând la lipsa de vinovăție a persoanei. Eroarea afectează, deci, factorii vinovăției și înlătură trăsătura esențială a infracțiunii, care are în vedere capacitatea făptuitorului de a cunoaște și a voi săvârșirea faptei prevăzute de legea penală și rezultatele ei. Eroarea este cea cauză care înlătură vinovăția și, respectiv, caracterul penal al faptei. În acest sens, Statutul Curții Penale Internaționale, adoptat la Roma la 17 iulie 1998, prevede în art. 32 că o eroare de drept penal poate fi motiv de exonerare de răspundere penală, dacă face să dispară elementul psihologic al infracțiunii.

Dar eroarea nu trebuie confundată cu îndoiala, întrucât cel care are o îndoială în legătură cu realitatea nu trebuie să acționeze dacă nu o cunoaște, în caz contrar fapta îi este imputabilă, fiind comisă cu intenție indirectă. Eroarea nu trebuie confundată nici cu nepriceperea, modalitate a imprudenței cu care acționează cei care nu cunosc realitatea în care activează sau au insuficiente cunoștințe în legătură cu aceasta, deși puteau și trebuiau să le cunoască (neglijența penală) [6, p. 269].

În literatura penală se face distincția între mai multe feluri de eroare, după diferite criterii. Astfel, unii autori fac distincție între diferite feluri de eroare în raport cu: a) pericolul social al faptei; b) circumstanțele care sunt elemente ale componenței infracțiunii; c) factorii juridici (eroarea de drept) [7, p. 17].

Alți autori [8, p. 262; 9, p. 265; 10, p. 218-219; 11, p. 210-212] clasifică eroarea folosindu-se următoarele criterii:

a) după obiectul asupra căruia poartă eroarea (eroarea de drept și eroarea de fapt);

b) în funcție de efectele juridice se face deosebirea între eroarea principală (poartă asupra unui element constitutiv al infracțiunii) și eroarea secundară (privește o circumstanță agravantă legală);

c) în raport cu factorii care au determinat eroarea putem întâlni o eroare prin necunoaștere (provine în mod obișnuit din lipsă de cultură) sau o eroare prin amăgire (provocată printr-o acțiune de înșelare, exercitată de o persoană asupra altei persoane);

d) după consecințele ce le poate avea, eroarea poate fi esențială (când constituie o justificare completă pentru cel aflat în eroare și exclude vinovăția acestuia) și neesențială (când este privită doar ca scuză pentru cel aflat în eroare, iar în ceea ce privește vinovăția, apare ca o circumstanță atenuantă);

e) după posibilitatea de evitare, eroarea poate fi de neînlăturat sau invincibilă (când se datorează completei necunoașteri a realității și care nu ar fi putut fi înlăturată, oricâtă diligență ar fi depus făptuitorul) și înlăturabilă sau vincibilă (când cel aflat în eroare ar fi putut să o înlătore dacă ar fi fost mai diligent);

f) potrivit criteriului vinovăției, se face deosebirea între eroarea cu vinovăție și eroarea fără vinovăție.

Este vădit că, cercetarea erorii sub aspectul criteriilor de clasificare a acesteia, reprezintă un interes științific deosebit. Totodată, la ora actuală, o clasificare unanim acceptată care ar avea o importanță nu doar teoretică, ci și practică, este considerată clasificarea în funcție de reprezentarea greșită de către făptuitor a anumitor semne ale infrațiunii. Potrivit acestui criteriu, se face distincție între eroarea de drept și eroarea de fapt.

Eroarea de drept constă în reprezentarea greșită a unei persoane cu privire la esența juridică sau consecințele juridice ale faptei săvârșite. Cu alte cuvinte, eroarea de drept presupune reprezentarea greșită a unei persoane cu privire la aprecierea faptei sale de către legea penală, aceasta necunoscând sau cunoscând greșit dispozițiile legale. Totodată, este de precizat, că reprezentarea greșită a faptei ca infrațiune, de către cel care a săvârșit-o, nu influențează atât asupra aprecierii juridico-penale a acesteia, cât și asupra calificării infrațiunii.

În doctrina penală se face distincție între mai multe feluri de eroare de drept sau necunoaștere a legii. Eroarea de drept se poate manifesta, în primul rând, prin *reprezentarea greșită a unei persoane cu privire la caracterul infracțional sau non-infracțional al faptei sale*.

Astfel, persoana consideră că, fapta săvârșită de dânsa este o infrațiune, însă, în realitate, fapta respectivă nu este prevăzută de legea penală. În acest caz, persoana nu va fi supusă răspunderii penale, întrucât nu a comis o infrațiune, adică fapta acesteia nu este prevăzută de legea penală, fiind lipsită de trăsătura esențială a infrațiunii.

În altă situație, dimpotrivă, persoana consideră greșit că acțiunile sau

inacțiunile sale nu constituie o infrațiune, însă, în realitate, această faptă este o infrațiune prevăzută de legea penală. În atare situație, persoana va fi supusă răspunderii penale potrivit principiului că, nu se poate invoca necunoașterea legii, fiindcă nimeni nu poate fi presupus că o ignoră (*nemo censetur legem ignorare*), adică necunoașterea legii nu exonerează de răspundere. De regulă, așa și este, dar, sunt și alte situații, în care persoana care a încălcat norma de drept penal, nu doar nu cunoștea nimic despre existența ei, dar nici nu putea să cunoască în acele condiții, în care aceasta se afla în momentul încălcării interdicției respective. În astfel de cazuri, lipsește vinovăția făptuitorului și, respectiv răspunderea penală.

Altă modalitate a erorii de drept constă în *reprezentarea greșită a persoanei cu privire la încadrarea juridică a faptei sale*. Spre exemplu, B. nedorind cu bună știință să achite costul călătoriei cu taximetrul, considera că în așa fel el comite o escrocherie, însă, în realitate acțiunile sale nu reprezintă o sustragere, ci cauzare a daunelor materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere. În astfel de cazuri, persoana vinovată va fi supusă răspunderii pentru acea infrațiune, care a fost săvârșită în realitate.

În fine, eroarea de drept poate consta și în *reprezentarea greșită a unei persoane cu privire la categoria și cuantumul pedepsei* ce poate fi stabilită pentru fapta săvârșită. O astfel de eroare nu influențează asupra răspunderii penale, întrucât categoria și cuantumul pedepsei se află în afara limitelor laturii subiective.

Așadar, eroarea de drept a persoanei, care a comis o infrațiune, nu influențează nici asupra *calificării*, nici asupra *categoriei și cuantumului pedepsei*, întrucât răspunderea survine indiferent de părerea vinovatului. În același timp, în unele legislații penale eroarea de drept este considerată ca cauză care exclude sau atenuază răspunderea. Așa de exemplu, § 17 „Eroarea asupra interdicției” din Codul penal al Republicii Federale Germania prevede că, nu este vinovată persoana care a comis fapta ca urmare a necunoașterii sau cunoașterii greșite a caracterului ilicit al acesteia, dacă ea nu a putut evita eroarea data. Dacă persoana a putut evita această eroare, pedeapsa poate fi atenuată.

Acest aspect a fost avut în vedere și de legiuitorul roman când a prevăzut în art. 30 alin. (5) Cod penal că, eroarea asupra caracterului ilicit al faptei înlătură imputabilitatea, însă numai atunci când este *invincibilă*. În situațiile în care această eroare este culpabilă ea poate fi valorificată doar ca o circumstanță atenuantă judiciară. Astfel, „pentru a putea fi invocată eroarea de drept este necesar ca în momentul săvârșirii faptei și pe tot parcursul executării acesteia,

făptuitorul să se fi aflat într-o eroare invincibilă asupra normei juridice. Caracterul evitabil sau inevitabil al erorii va trebui apreciat de la caz la caz, în raport cu specificul normei de drept penal, de gradul de cultură al făptuitorului și experiența sa socială, de condițiile concrete în care a fost săvârșită fapta, de bună credință a făptuitorului etc.” [9, p. 276].

Eroarea de fapt constă în reprezentarea greșită de către făptuitor, în momentul comiterii faptei, a unor circumstanțe de fapt care reprezintă semnele obiective ale componenței infrațiunii respective și determină caracterul infrațiunii și gradul prejudiciabil al acesteia [12, p. 90]. Precizăm că, eroarea de fapt constă în aprecierea greșită de către făptuitor a circumstanțelor de fapt, care se referă, de regulă, la două elemente ale componenței infrațiunii: obiect și latura obiectivă.

În unele cazuri, eroarea de fapt influențează asupra aprecierii juridico-penale a faptei săvârșite și calificării infrațiunii, iar în alte cazuri - nu influențează. În cazul în care eroarea de fapt influențează asupra calificării infrațiunii, de regulă, fapta săvârșită este calificată ca tentativă la acea infrațiune spre comiterea căreia a fost îndreptată intenția persoanei vinovate. Deci, în cazul erorii de fapt, răspunderea persoanei vinovate este determinată de îndreptarea intenției acesteia.

În funcție de conținutul reprezentărilor greșite, adică de obiectul percepției și aprecierii incorecte, în doctrina penală se face distincția între mai multe feluri de eroare de fapt: a) eroare în obiectul infrațiunii; b) eroare în caracterul acțiunii sau inacțiunii; c) eroare în urmările prejudiciabile; d) eroare în dezvoltarea legăturii de cauzalitate; e) eroare în circumstanțele care agravează răspunderea [13, p. 187]. În literatura penală a fost exprimată opinia că, în afară de felurile enumerate, se disting și alte modalități de sine stătătoare ale erorii de fapt cum ar fi eroare în obiectul material al infrațiunii, eroare în persoana victimei, eroare în modul și mijloacele de comitere a infrațiunii [14, p. 54]. Considerăm însă că, evidențierea unor astfel de modalități ale erorii de fapt este insuficient justificată, întrucât acestea fie reprezintă variante ale erorii în obiectul sau în latura obiectivă a infrațiunii, fie în general nu au importanță pentru răspunderea penală.

Eroarea în obiectul infrațiunii constă în reprezentarea greșită a unei persoane, care săvârșește o infrațiune, cu privire la conținutul obiectului ce reprezintă elementul obligatoriu al componenței infrațiunii respective. Cu alte cuvinte, făptuitorul, în momentul săvârșirii unei fapte, își reprezintă greșit căror anume relații apărute de legea penală li se aduce atingere.

Astfel, persoana care intenționa să sustragă dintr-un depozit farmaceutic preparate narcotice, în realitate sustrage medicamente ce nu conțin substanțe narcotice. Prin urmare, această persoană considera, că prin săvârșirea faptei aduce atingere unui obiect, însă, în realitate, din greșeală, este vătămat alt obiect. În astfel de cazuri, acțiunile sunt încadrate juridic în funcție de îndreptarea intenției, dar, odată ce obiectul cuprins de intenția făptuitorului, în realitate, nu a fost lezat, fapta trebuie calificată ca tentativă de sustragere a drogurilor (art. 27 și art. 217⁴ Cod penal). Această variantă a erorii în obiectul infracțiunii este posibilă doar în cazul unei intenții directe determinate, când făptuitorul cunoaște exact acea relație socială, ocrotită de legea penală, împotriva căreia se îndreaptă fapta sa, deci obiectul infracțiunii.

O altă variantă a erorii în obiectul infracțiunii reprezintă necunoașterea circumstanțelor care schimbă semnificația socială și juridică a obiectului apărut de legea penală. Astfel, gravitatea victimei în cazul omorului intenționat sau minoratul victimei în cazul violului sporesc pericolul social al infracțiunilor respective și servesc drept semne calificante. Această variantă a erorii în obiectul infracțiunii influențează asupra calificării infracțiunilor sub două aspecte [12, p. 92]. Dacă făptuitorul nu cunoaște despre existența unor astfel de circumstanțe, deși, în realitate ele există, atunci infracțiunea va fi calificată ca fiind săvârșită fără circumstanțe agravante. Dacă, însă, făptuitorul are o presupunere greșită că există o astfel de circumstanță agravantă, atunci fapta trebuie calificată ca tentativă de infracțiune în prezența acestei circumstanțe agravante. Spre exemplu, dacă făptuitorul, în momentul săvârșirii violului era convins, din greșeală, că victima este minoră, însă, în realitate aceasta atinsese majoratul, atunci, în conformitate cu îndreptarea intenției, persoana vinovată va răspunde pentru tentativă de viol asupra unui minor.

Așadar, în cazul erorii în obiectul infracțiunii se ține cont de îndreptarea intenției făptuitorului - pe de o parte, și vătămarea altui obiect în realitate - pe de altă parte.

Eroarea în obiectul infracțiunii nu trebuie confundată cu eroarea în obiectul material și eroarea în persoana victimei.

În cazul *erorii în obiectul material al infracțiunii*, făptuitorul, prin săvârșirea faptei, aduce atingere acelei relații sociale pe care intenționa s-o lezeze, însă, se află în eroare în privința obiectului material. Astfel, acțiunea infracțională se îndreaptă nu asupra aceluși bun material pe care intenționa să-l sustragă făptuitorul, dar asupra altui bun material. Spre exemplu, intenționând să comită o sustragere pe ascuns, la vila proprietarului A, făptuitorul, din eroare, pătrunde în vila vecină care aparținea lui M de unde sustrage lucruri de

preț. Acest tip de eroare nu se referă la circumstanțe care pot fi private ca semne ale componenței infrațiunii respective și, de aceea, nu influențează asupra formei vinovăției, calificării sau răspunderii penale [13, p. 189].

Totodată, eroarea în obiectul material al infrațiunii, care este un semn obligatoriu al componenței acesteia, influențează asupra calificării faptei săvârșite, de regulă, când obiectul material se caracterizează prin însușiri speciale cum ar fi droguri, arme, substanțe explozive etc. În atare situație, ca și în cazul erorii în obiectul juridic al infrațiunii, răspunderea penală survine în funcție de îndreptarea intenției făptuitorului. Mai mult, eroarea în obiectul material poate afecta și semnele calificative ale acestuia, spre exemplu, valoarea bunului material [2, p. 353].

Eroarea în persoana victimei există când făptuitorul intenționând să producă daune unei persoane, din eroare, prejudiciază o altă persoană. În atare situații, ca și în cazul erorii în obiectul material când acesta nu este semn obligatoriu al componenței, reprezentarea greșită a făptuitorului nu se referă la împrejurări care sunt privite ca semne ale componenței infrațiunii respective. În ambele cazuri, făptuitorul, prin săvârșirea faptei, vatamă anume acel obiect juridic pe care intenționa să-l lezeze, de aceea eroarea nu are nici o influență nici asupra calificării infrațiunii, nici asupra răspunderii penale, dacă, desigur, prin schimbarea persoanei victimei nu se substituie obiectul juridic al infrațiunii.

Eroarea de fapt poate afecta și semnele care caracterizează latura obiectivă a infrațiunii. Înainte de toate, se are în vedere eroarea în caracterul acțiunii sau inacțiunii săvârșite.

Eroarea în caracterul acțiunii sau inacțiunii săvârșite poate fi de două feluri.

În primul rând, făptuitorul consideră greșit că, acțiunile (inacțiunile) sale sunt legale și, respectiv, nu-și dă seama de caracterul socialmente periculos al acestora, deși, fapta săvârșită de el este prevăzută de legea penală. Spre exemplu, persoana este sigură că efectuează o achitare cu bani adevărați, aceștia fiind însă falși. O astfel de eroare înlătură intenția, iar dacă fapta este considerată infrațiune doar în cazul comiterii acesteia cu intenție, atunci exclude și răspunderea penală. Dacă, însă, fapta este considerată infrațiune și în cazul comiterii acesteia din imprudență, atunci, în cazul necunoașterii caracterului ei prejudiciabil, răspunderea pentru infrațiunea din imprudență survine doar cu condiția că, făptuitorul trebuia și putea să-și dea seama de caracterul periculos al acțiunii sau inacțiunii sale și să prevadă urmările prejudiciabile ale ei.

În al doilea rând, făptuitorul consideră că acțiunea sau inacțiunea sa este prejudiciabilă, însă, în realitate aceasta nu constituie o infrațiune. O astfel de eroare nu influențează asupra formei vinovăției, fapta rămânând intenționată, iar răspunderea survine nu pentru o infrațiune consumată ci pentru tentativa de infrațiune, întrucât făptuitorul și-a realizat intenția de a săvârși o infrațiune concretă. Spre exemplu, punerea în circulație a valutei străine, pe care făptuitorul, din greșeală, o consideră falsă, constituie tentativă de punere în circulație a semnelor bănești false (art. 27 și art. 236 alin. (1) Cod penal).

Dacă latura obiectivă a infrațiunii este caracterizată în lege prin astfel de semne ca modul, locul, împrejurările sau timpul comiterii faptei, atunci eroarea în privința acestor semne reprezintă variante ale erorii în caracterul faptei săvârșite. În acest caz, calificarea infrațiunii este determinată de conținutul și îndreptarea intenției făptuitorului. Așa de exemplu, dacă făptuitorul consideră că a sustras pe ascuns bunurile altei persoane, neștiind că acțiunile sale sunt urmărite de persoane terțe, el va fi supus răspunderii nu pentru jaf ci pentru furt.

Eroarea în urmările prejudiciabile constă în reprezentarea greșită a făptuitorului, în momentul comiterii faptei, a caracteristicilor cantitative sau calitative ale urmărilor periculoase. Potrivit unor autori eroarea în urmările prejudiciabile nu reprezintă o modalitate de sine stătătoare a erorii de fapt, fiind cuprinsă de eroarea în dezvoltarea legăturii de cauzalitate [15, p. 209].

Eroarea în calitatea, adică în caracterul urmării prejudiciabile, poate consta în neprevăderea unui rezultat care în realitate s-a produs și, dimpotrivă, în prevederea unei urmări care nu s-a produs. În primul caz, eroarea exclude răspunderea pentru o infrațiune săvârșită cu intenție, dar este posibilă răspunderea pentru producerea din imprudență a urmării dăunătoare, dacă făptuitorul trebuia și putea să o prevadă. În cel de-al doilea caz, răspunderea poate surveni pentru tentativă de infrațiune (dacă se constată existența intenției directe).

Eroarea privind caracteristicile cantitative ale urmării constă în reprezentarea greșită a făptuitorului cu privire la gradul prejudiciabil al urmării produse prin fapta săvârșită. În realitate, urmarea produsă poate fi fie mai gravă, fie mai puțin gravă comparativ cu urmarea presupusă de către făptuitor. De regulă, reprezentarea greșită a făptuitorului cu privire la caracteristicile cantitative ale urmării nu influențează nici asupra formei vinovăției, nici asupra calificării infrațiunii, dacă eroarea respectivă nu depășește limitele stabilite de legiuitor. Astfel, potrivit art. 126 alin. (1) Cod penal, se consideră proporții mari valoarea bunurilor sustrate, dobândite, primite, fabricate, distruse, utilizate, transportate, păstrate, comercializate,

trecute peste frontiera vamală, valoarea pagubei pricinuite de o persoană sau de un grup de persoane, care depășește 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei. Orice valoare a pagubei pricinuite, ce depășește 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate, este considerată de proporții mari și nu are influență asupra calificării în condițiile în care este cuprinsă de intenția făptuitorului. Totodată, dacă intenția făptuitorului a fost îndreptată nemijlocit spre săvârșirea unei sustrageri în proporții mari, iar în realitate valoarea rezultatului obținut era mai mică, fapta săvârșită va fi calificată ca tentativă de sustragere în proporții mari, întrucât aceasta nu și-a produs efectul din cauze independente de voința făptuitorului.

Eroarea în dezvoltarea legăturii de cauzalitate constă în reprezentarea greșită a făptuitorului cu privire la legătura causală între acțiunea sau inacțiunea săvârșită și urmarea periculoasă produsă. Astfel, C intenționând să se răfuie cu B, l-a urmărit într-un loc ascuns și l-a lovit cu un ciocan în cap. Presupunând, că B a decedat și dorind să ascundă această infrațiune, C a legat de picioarele acestuia o greutate și l-a aruncat în râu. Însă, B era încă viu și, potrivit raportului de expertiză, a decedat ca urmare a înecului. În acest caz, urmarea a fost produsă nu de acele acțiuni, care au fost săvârșite de către făptuitor în scopul privării de viață a victimei, ci altora, îndreptate spre tăinuirea infrațiunii. Răspunderea, în astfel de cazuri, survine în temeiul a două articole: pentru tentativă de omor intenționat (art. 27 și art. 145 Cod penal) și pentru lipsirea de viață din imprudență (art. 149 Cod penal).

Eroarea în dezvoltarea legăturii de cauzalitate nu influențează asupra formei vinovăției și, respectiv, nici asupra încadrării juridice a faptei, dacă în urma acțiunii sau inacțiunii săvârșite a fost produs un astfel de rezultat, care era cuprins de intenția făptuitorului.

Ca variantă a erorii în dezvoltarea legăturii de cauzalitate, este considerate abaterea acțiunii sau deviere în acțiune [3, p. 281], când din cauze independente de voința făptuitorului, sunt pricinuite pagube nu acelei persoane, spre care a fost îndreptată acțiunea. Spre exemplu, D țintește și trage din armă în E care mergea pe stradă împreună cu amicul său, însă E, în momentul împușcării, s-a împiedicat și a căzut, glonte nimerind în amicul său, pricinuindu-I vătămări grave în urma cărora a decedat. Acțiunile lui D vor fi calificate în temeiul a două articole: tentativă de omor intenționat a lui E (art. 27 și art. 145 Cod penal) și lipsire de viață din imprudență (art. 149 Cod penal). Totodată, în literatura penală a fost exprimată opinia că, abaterea acțiunii nu

este o variantă a erorii în dezvoltarea legăturii de cauzalitate, dar trebuie atribuită la cazurile care sunt similare erorii de fapt [16, p. 166].

Eroarea în semnele calificative (circumstanțele agravante) ale infrațiunii constă în reprezentarea greșită a făptuitorului fie cu privire la lipsa unor astfel de circumstanțe când, în realitate, ele există, fie cu privire la existența acestora când, în realitate, ele lipsesc. Reprezentarea greșită cu privire la lipsa semnelor calificative când, în realitate, ele există, exclude încadrarea faptei comise în componența calificată a infrațiunii respective, întrucât aceste semne nu sunt cuprinse de conștiința făptuitorului. În acest caz, persoana vinovată va răspunde pentru o infrațiune consumată fără semne calificative. În același timp, când făptuitorul consideră greșit că săvârșește o infrațiune cu semne calificative care, în realitate lipsesc, fapta acestuia trebuie calificată ca tentativă de infrațiune cu semne calificative [3, p. 275; 13, p. 193].

Unii autori [14, p. 54; 15, p. 210-211; 17, p. 205-206] evidențiază eroarea în mijloacele de săvârșire a infrațiunii ca modalitate de sine stătătoare a erorii de fapt.

Eroarea în mijloacele de săvârșire a infrațiunii există când făptuitorul, din greșeală folosește, altele decât cele prevăzute mijloace de comitere a infrațiunii. Eroarea în mijloace este posibilă în următoarele situații.

În primul rând, făptuitorul, din greșeală, folosește alte mijloace, dar care sunt, de asemenea, potrivite pentru obținerea rezultatului infracțional. Această modalitate a erorii în mijloace nu influențează asupra calificării faptei. Fapta comisă se califică ca infrațiune consumată, dacă este realizată latura obiectivă a componenței infrațiunii respective, potrivit îndreptării intenției făptuitorului.

În al doilea rând, pentru comiterea infrațiunii, făptuitorul folosește mijloace, puterea cărora, din greșeală, o consideră redusă. În atare situație, dacă au fost produse urmări mai grave comparativ cu acele prevăzute de către făptuitor, atunci fapta va fi calificată ca infrațiune săvârșită din imprudență, întrucât subiectul deși nu a prevăzut urmarea survenită în realitate, trebuia și putea să o prevadă.

În al treilea rând, pentru săvârșirea infrațiunii, făptuitorul folosește din eroare mijloace improprii în cazul concret, care le considera utile (potrivite). În astfel de situații, fapta săvârșită va fi calificată ca tentativă de infrațiune potrivit îndreptării intenției subiectului. Spre exemplu, C hotărând, din motive de răzbunare, să-l omoare pe D, a țintit arma spre acesta și a apăsător pe trăgaci, dar împușcătura nu s-a produs, fiind defectat mecanismul de dare a focului al armei. C va fi tras la răspundere pentru tentativă de omor intenționat, întrucât mijlocul folosit în acest scop, este impropriu doar pentru cazul concret.

În al patrulea rând, pentru comiterea infrațiunii, făptuitorul din eroare folosește mijloace care, în genere, nu sunt utile în acest sens. Așa de exemplu, în scopul privării de viață a altei persoane sunt folosite vrăjile, descântecele, deocheturile și alte astfel de mijloace care, sunt folosite în virtutea ignoranței, inculturii sau superstițiilor vădite ale subiectului. În astfel de cazuri, persoana nu va fi supusă răspunderii penale.

De asemenea, sunt apreciate potrivit regulilor erorii de fapt, cazurile de legitimă apărare putativă sau imaginară, stare de extremă necesitate putativă, precum și altor împrejurări fictive, dacă sunt posibile, care înlătură caracterul penal al faptei.

Așadar, precizăm, că în teoria dreptului penal există multiple puncte de vedere privitoare la noțiunea, felurile erorii și calificarea faptelor prejudiciabile în cazul erorii de drept sau de fapt, ce inevitabil se răsfrânge asupra practicii de aplicare a normelor de drept. De aceea, considerăm necesar introducerea în actualul Cod penal a unei norme care ar stabili trăsăturile (semnele) erorii de drept și de fapt, precum și regulile calificării în cazul existenței acestora, așa cum s-a procedat în legislațiile penale ale multor state.

Referințe:

1. Dicționarul explicativ al limbii române. Ed. a II-a. Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan”. București: Univers Enciclopedic, 1998. 1192 p.
2. Курс уголовного права. Общая часть. Том 1. Учение о преступлении. Под редакцией Н. Ф. Кузнецовой, И. М. Тяжковой. Москва: ЗЕРЦАЛО, 1999. 592 p.
3. ЯКУНИН, В. А. Субъективное вменение и его значение в уголовном праве. Тольятти: ТолПИ, 1998. 296 p.
4. GRAMA, M., BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROȘU, V. Drept penal. Partea generală, vol. I. Chișinău: S. n., 2012. 328 p.
5. MITRACHE, C., MITRACHE, Cr. Drept penal român. Partea generală. Ediția a IV-a. București: Universul Juridic, 2022. 557 p.
6. PĂVĂLEANU, V. Drept penal general. Conform noului Cod penal. București: Universul Juridic, 2012. 503 p.
7. КИРИЧЕНКО, В. Ф. Значение ошибки по советскому уголовному праву. Москва: Издательство АН СССР, 1952. 96 p.
8. DONGOROZ, V. și colab., Explicații teoretice ale Codului penal român, vol. I. Partea generală. București: Editura Academiei, 1969. 436 p.
9. PASCA, V. Eroarea, în Explicații preliminare ale noului Cod penal. Vol. I. București: Universul Juridic, 2010. 554 p.

10. BOROI, Al. Drept penal. Partea generală. București: Editura C.H. Beck, 2006. 372 p.
11. ДАГЕЛЬ, П. С., КОТОВ, Д. П. Субъективная сторона преступления и ее установление. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1974. 244 p.
12. РАРОГ, А. И. Субъективная сторона и квалификация преступлений. Москва: ООО «Профобразование», 2001. 135 p.
13. Уголовное право Российской Федерации. Общая часть. / Под ред. А. И. РАРОГА. Москва: ЮРИСТЪ, 2004. 495 p.
14. ЯКУШИН, В. А. Ошибка и её уголовно-правовое значение. Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1988. 215 p.
15. Уголовное право. Общая часть. Отв. ред. И. Я. КОЗАЧЕНКО и З. А. НЕЗНАМОВА. Москва: Издательская группа ИНФРА*М-НОРМА, 1998. 516 p.
16. Российское уголовное право. Общая часть. Под ред. КУДРЯВЦЕВА В.Н. и НАУМОВА А.В. Москва: Спарк, 1997. 454 p.
17. Уголовное право России. Общая часть. 2-е изд. Под ред. В. П. РЕВИНА. Москва: ЮСТИЦИНФОРМ, 2010. 496 p.

CZU: 341.645.5(4-6 UE):343.211.3 DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12073525>

ANALIZA HOTĂRĂRII CtEDO COSOVAN C. REPUBLICII MOLDOVA: PROBLEME SISTEMICE, CONSTATĂRI RECOMANDĂRI

Pozneacova Veronica

masterandă, Universitatea de Stat din Moldova,
consultant principal, Direcția combaterea discriminării,
Consiliul pentru egalitate

ORCID: 0000-0003-0762-5049

In the decision Cosovan vs. Republic Of Moldova application no. 13472/18 of 20 March 2018 decision of 22 March 2022, final of 22 June 2022 the High Court analyzed several systemic problems affecting the quality of medical care in the penitentiary system such as: non-accreditation of medical departments and Penitentiary hospital, non-accordance of the treatment prescribed by the doctor, lack of independence of doctors working in the penitentiary system, lack of a mechanism for releasing seriously ill preventives and ineffectiveness of the mechanism for releasing seriously ill prisoners. In this study, we aim to analyze the factual circumstances found by the court, to examine regional standards in the field of quality of medical care provided to persons in state custody, the positive and negative obligations of the authorities, arising from art. 2, 3, 5 of the Convention, as well as the formulation of recommendations for improving the quality of medical care in the penitentiary system.

Keywords: inmate, healthcare, prison system, serious illness, convict, hospital.

Acordarea asistentei medicale necorespunzătoare în detenție rămâne o problemă sistemică constatată în repetate rânduri de către organele universale și regionale în domeniul drepturilor omului. În cadrul jurisprudenței CtEDO, constatare a încălcării art. 3 prin neacordarea asistenței medicale persoanelor în custodia statului a fost constatată în cazurile precum: Cauza Șarban c. Moldovei cererea nr. 3456/05 hotărâre din 4 octombrie 2005 definitivă din 04.01.2006[1], Cauza Boicenco c. Moldovei cererea nr. 41088/05 hotărâre din 11 iulie 2006 definitivă din 11/10/2006[2], Cauza Holomiov c. Moldovei cererea nr. 30649/05 hotărâre din 7 noiembrie 2006 definitivă din 07/02/2007 [3], Cauza Istratii și alții c. Moldovei cererile nr. 8721/05, 8705/05 și 8742/05 hotărâre din 27 martie 2007 definitivă din 27/06/2007[4], Cauza Stepuleac c. Moldovei cererea nr. 8207/06 hotărâre din 6 noiembrie 2007 definitivă din 06/02/2008[5], Cauza Levința c. Moldovei cererea nr. 17332/03 hotărâre din 16 decembrie 2008 definitivă din 16/03/2009[6], Cauza Paladi c. Moldovei cererea nr. 39806/05 hotărâre din 10

martie 2009[7], Cauza Brega c. Moldovei cererea nr. 52100/08 hotărâre din 20 aprilie 2010 definitivă din 20 iulie 2010[8], Cauza Oprea c. Moldovei cerere nr. 38055/06 hotărâre din 21 decembrie 2010 definitivă din 21/03/2011 [9], Cauza Lipencov c. Moldovei cererea nr.27763/05 hotărâre din 25 ianuarie 2011 definitivă din 25/04/2011[10], Cauza Pascari c. Moldovei cererea nr. 53710/09 hotărâre din 20 decembrie 2011[11], Cauza Veretco c. Republicii Moldova cererea nr. 679/13, hotărâre din 7 aprilie 2015 definitivă din 07/07/2015[12], Cauza Botnari c. Moldovei cererea nr. 74441/14 hotărâre din 5 iunie 2018[13], Cauza Ceaicovschi c. Moldovei cererea nr. 37725/15 hotărâre din 5 iunie 2018[14], Cauza Talambuța și Iașcinina cererea nr. 23151/09 și 30762/13 hotărâre din 14 decembrie 2021[15], Cosovan c. Republicii Moldova cerere nr. 13472/18 din 20 martie 2018 decizie din 22 martie 2022, finală din 22 iunie 2022[16], Cauza Povestca c. Republicii Moldova cerere nr. 33968/16 din 7 septembrie 2007 decizie din 1 februarie 2022[17].

În cauza Cosovan c. Republicii Moldova cerere nr. 13472/18 din 20 martie 2018 decizie din 22 martie 2022, finală din 22 iunie 2022, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat încălcarea de către Republica Moldova a art. 3 prin prisma acordării asistenței medicale necorespunzătoare reclamantului grav bolnav, prelungirea arestului preventiv în pofida gravității bolii acestuia, lipsa motivelor pentru a face distincția între preveniți și condamnați, în cazul în care suferințele determinate de aflarea persoanei în custodia statului sunt incompatibile cu starea de sănătate a acesteia, cât și încălcarea art. 5 alin. (3) prin neprezentarea de către autoritățile naționale a probelor relevante, care justificau prelungirea arestului preventiv al reclamantului până la începutul examinării dosarului de către instanța de judecată, disjungerea artificială a dosarelor penale pentru a avea avantaje procesuale sau a ocoli aplicarea prevederilor legale obligatorii.

Circumstanțe de fapt.

Reclamantul a fost reținut la data de 26 septembrie 2017, fiind învinuit în comiterea abuzului de serviciu și a excrocheriei, iar la 29 septembrie, Judecătoria Chișinău sed. Centru a emis hotărârea, prin care a dispus arestarea reclamantului pentru 30 de zile, bazându-se pe argumentele precum: prezența unei bănuieli rezonabile în comiterea a unei infrațiuni, învinuirea în comiterea infrațiunii deosebit de grave, pentru care este prevăzută privațiunea de libertate pentru termen de 15 ani, prezența riscurilor precum cel al eschivării, comiterii unei noi infrațiuni și creării obstacolelor pentru desfășurarea dosarului penal. Avocații reclamantului au contestat decizia instanței, motivându-și contestație prin faptul că riscurile invocate nu au fost probate,

pentru prevenirea eschivării reclamantului fiind posibilă aplicarea altor măsuri preventive mai puțin invazive, precum ridicarea pașaportului și obligarea acestuia de a se prezenta la prima solicitare a organului penal. Curtea de Apel a menținut decizia instanței de fond, menționând faptul că reclamantului poate să-i fie acordat ajutorul medical în detenție, iar în cazul în care administrația instituției penitenciare va confirma imposibilitatea tratării reclamantului în instituție penitenciară, el poate fi transferat într-un spital de stat. Termen de arest al reclamantului a fost prelungit de mai multe ori, instanța bazându-se pe argumente similare[16, § 5 – 10].

Analizând circumstanțele de fapt, considerăm oportun să subliniem aplicarea arestului preventiv fără acumularea probelor, care atestă prezența riscurilor invocate. În plus, au fost invocate toate riscurile reglementate de către legislația penală, fără argumentarea factologică a acestora bazându-se pe circumstanțele de fapt și fără a fi analizată probabilitatea survenirii acestora. În hotărârea Înaltei Curți nu s-a menționat evaluarea personalității învinutului, a vârsta și starea de sănătate a acestuia, starea materială, situația familială și alte circumstanțe relevante pentru determinarea probabilității survenirii riscurilor și a comiterii noilor infracțiuni. În special, nu s-a ținut cont de prezența la învinuit a cirozei în stare terminală și probabilitatea înrăutățirii stării de sănătate în detenție. A fost încălcată regula aplicării arestului preventiv ca măsură execuțională, doar în cazul în care alte măsuri preventive nu pot înlătura riscuri invocate. În cazul dat, aplicarea arestului la domiciliu putea preveni riscul eschivării învinutului de la organe de drept și efectuarea presiunii asupra martorilor și victimelor. Infrațiunea, în comiterea căreia a fost învinuit reclamant, era determinată de funcția deținută de dânsul, fiind o infracțiune de serviciu. Suspendarea raporturilor de serviciu, în sine, înlătură riscul comiterii unor noi infracțiuni similare. Altă măsură preventivă, care ar putea fi aplicată în cazul reclamantului este ridicarea pașaportului străin, care putea preveni eschivarea reclamantului de la urmărirea penală și plecarea lui în țară. În cazul dat, fața de reclamant ar putea fi aplicate măsuri mai puțin invazive decât arest preventiv, care înlăturau riscurile invocate de către procurori.

La data de 24 aprilie 2018, judecătorul de instrucție al Judecătoriei Chișinău (sed. Centru) a înlocuit măsura preventivă aplicată fața de reclamant cu arestul la domiciliu pentru o perioadă de 30 de zile și a dispus eliberarea imediată a acestuia din arest. Judecătorul nu a identificat nicio probă, care atestă prezența riscului de eschivare sau de efectuarea a presiunii asupra martorilor sau a părților vătămate. În plus, conform certificatelor medicale

anexate la dosar, boala reclamantului se afla în stadiul terminal, ceea ce reprezenta un pericol pentru viața lui, fiind un temei prevăzut de regulament pentru eliberare de la executarea oricărei condamnări la pedeapsa privativă de libertate, faptul confirmat de către Administrația Națională a Penitenciarelor. Judecătorul a considerat absurd faptul că eliberarea persoanei în legătura cu starea precară de sănătate a acesteia nu se aplică față de persoanele în arest preventiv. Continuarea deținerii reclamantului în arest preventiv ar putea să-i cauzeze suferințe, care pot fi egale cu tortura. Judecătorul de instrucție a reținut doar un risc invocat de către partea acuzării, și anume menținerea ordinii publice, fiindcă potențialele victime ar putea protesta împotriva eliberării reclamantului. Cu toate acestea, riscul invocat nu a fost îndeajuns pentru a argumenta necesitatea aplicării față de reclamant a măsurii de arest preventiv, ținând cont de starea de sănătate a acestuia, iar scopul preconizat ar putea fi atins prin aplicarea măsurii preventive sub forma de arest la domiciliu. Reclamantul a fost eliberat în aceeași zi și la ieșire din Penitenciarul nr. 16, a fost arestat repetat de către colaboratorii Inspectoratului General de Poliție, fiind invocat riscul de eschivare de la urmărire penală. La 1 martie 2018 a fost pornit un nou dosar penal, în cadrul căruia au fost vizate alte persoane din același grup, care au fost înșelate de către reclamant. Ulterior, față de reclamant repetat a fost aplicată măsură preventivă sub formă de arest, prelungită o dată în lună. La data de 17 mai 2018 judecătorul de instrucție a anulat decizie privind aplicarea arestului la domiciliu, bazându-se pe solicitarea procurorului, care a invocat cel de al doilea dosar penal și decizia privind aplicarea arestului preventiv[16, § 11 – 14].

Din aceste circumstanțe de fapt trebuie să desprindem două aspecte importante din perspective drepturilor omului, și anume: 1. Aplicarea arestului la domiciliu după evaluarea obiectivă a probabilității survenirii riscurilor invocate de către procuror; 2. Pornirea artificială a unui nou dosar penal, în care au fost vizate alte victime din același grup de persoane înșelate de către reclamant. Prin această decizie, judecătorul de instrucție a susținut poziția avocaților reclamantului, care invocau lipsa riscurilor de comitere repetată a infracțiunilor, aplicarea presiunilor asupra martorilor și împiedicarea aflării adevărului în dosar penal. Judecătorul de instrucție a evaluat obiectiv starea de sănătate a învinutului și suferințele acestuia aferente aplicării măsurii preventive privative de libertate. Suferințele reclamantului determinate de agravarea stării de sănătate a acestuia depășeau suferințe minime aferente privațiunii de libertate, fiind egale cu tortura. Aceste circumstanțe au determinat modificarea măsurii preventive de la arest la arestare a domiciliu,

care au fost dispuse de către judecător de instrucție. Reclamantul, în conformitatea cu decizia respectivă trebuia să fie eliberat imediat.

În altă ordine de idei, menționăm pornirea artificială a celui de al doilea dosar penal, bazat pe aceleași ilegalități pretinse de a fi comise de către reclamant și privința altor victime din același grup persoane. Pornirea cea de al doilea dosar penal poate fi justificată pe evitarea prelungirii repetate a arestului preventiv al inculpatului și a tergiversării examinării dosarului penal. Imediat după eliberarea reclamantul este arestat din nou, fără a fi examinate argumentele analizate de către judecător de instrucție în decizie de aplicare a arestului la domiciliu, ca măsură preventivă.

Ulterior, al data de 11 iunie 2018 Judecătoria Chișinău sed. Buiucani a recunoscut vinovăția inculpatului în comiterea excrocheriei în privința a două persoane, prejudiciul fiind de 8 000 euro. Fața de inculpat a fost aplicată pedeapsa penală sub forma de 7 ani de privațiune de libertate, decizia fiind menținută de către Curtea de Apel.

Menționăm faptul că la 9 iulie 2019 Curtea Supremă de Justiție a anulat decizia anterioară și a trimis dosarul la rejudecare la Curtea de Apel, care parțial a menținut decizi primei instanțe, condamându-l pe reclamant la 7 ani de privațiune de libertate. Curtea de Apel a remarcat faptul că în Penitenciarul 16 reclamantului i-a fost acordată asistența medicală necesară în legătura cu starea de sănătate a acestuia și în tratamentul lui a fost observată o dinamică pozitivă. Această decizie a fost repetat anulată de către Curtea Supremă de Justiției și trimisă la rejudecare de către Curtea de Apel. Ulterior, la 18 noiembrie 2019 Judecătoria Chișinău sediul Ciocana a examinat cererea reclamantului și a administrației Penitenciarului 16 referitor la eliberarea acestuia în legătura cu starea de sănătate, solicitarea, care a fost susținută de ANP. În conformitate cu concluziile expertului, boala reclamantului se atribuie la lista cauzelor, care permit eliberarea persoanei de la executarea sentinței, subliniind că boala lui s-a agravat, starea lui a înrăutățit și durata vieții acestuia a fost limitată. Judecătoria a subliniat că instituție responsabilă pentru executarea sentinței privative de libertate trebuia să prezinte cerere privind eliberare din detenției în legătura cu starea de sănătate a condamnatului împreună cu cardul medical al acestuia în decurs de cinci zile de la stabilirea prezenței bolii. Făcând trimitere la concluziile expertului, instanța a acceptat cerere și a eliberat reclamantul. Acesta s-a stins din viață la 25 martie 2021 [16, § 17-21].

Din cele expuse mai sus, putem să conchidem că sentința reclamantului nu a fost revăzută, iar în procesul rejudecării cauzei acesta s-a aflat în detenție.

Doar după efectuarea expertizei, reclamantul a fost eliberat din sistemul penitenciar. Administrație instituției penitenciare nu a depus cerere privind eliberarea acestuia în legătura cu stare de sănătate în cinci zile după aflarea diagnozei reclamantului, încălcând reglementările legislației naționale.

Analizând calitatea asistenței medicale acordate reclamantului în locul de detenție, Înalță Curte a remarcat faptul că după arestarea acestuia și plasarea lui în custodia statului, reclamantul a fost examinat de un medic, care diagnosticat hepatită C cu ciroză hepatică decompensată în stadiul B. Acest diagnostic, împreună cu o serie de complicații, cum ar fi hipersplenismul sever, a fost confirmat ulterior de medicii de la Spitalul Penitenciar nr.16, unde reclamantul a fost tratat între 5 și 10 octombrie 2017. Șeful Unității de terapie intensivă și reanimare a Spitalului Clinic de Boli Infecțioase Tom Ciorbă a confirmat în mare parte diagnosticul stabilit anterior și i-a prescris tratament staționar la hepatolog. La 27 martie a fost convocat consiliul medical, format din medicii din diferite instituții medicale de stat, care a confirmat diagnosticul reclamantului, determinând procedurile, care trebuiau să fie acordate acestuia. Reclamantului i-a fost recomandată adresarea la hepatolog pentru determinarea necesității transplantului de ficat. Acesta a fost examinat de către consiliul de medici, pentru a stabili necesitatea transplantului de ficat, iar în conformitate cu concluzia consiliului, era necesară trecerea investigațiilor medicale suplimentare, înaintea de includerea acestuia în lista de așteptare. La 2 mai 2018 Avocatul Poporului a informat avocatul reclamantului că a depus un apel urgent la mai multe organe de stat pentru identificarea soluției, care permite protejarea dreptului la viață, integritatea fizică și sănătatea reclamantului. Acest apel a fost adresat către autorități după efectuarea vizitei în Penitenciarul 16, care asigură asistența medicală minimă, însă starea persoanei se înrăutățește permanent, fiind necesară trecerea unei examinări medicale la hematolog pentru începerea procedurii de transplant hepatic.

La 8 mai 2018 reclamantul s-a adresat la Ministerul Justiției cu solicitare de a-i fi asigurată recoltarea probelor medicale doar de către instituții medicale acreditate în conformitate cu reglementările naționale în vigoare, Penitenciarul 16 nefiind acreditat. În plus, reclamantul a solicitat respectarea strictă a protocolului de tratament a hepatitei hronice și a cirozei ficatului C, aprobat în 2013. La 4 iunie 2018 comisia medicală consultativă a examinat reclamantul în Penitenciarul 16 și a recomandat: respectarea prescripțiilor hepatologului, monitorizarea dinamică a pacientului, tratamentul în conformitate cu prescripțiile medicale și transferul la un spital de stat specializat. În următoarea zi reclamantul a fost transferat la Spitalul Clinic Municipal, după transfer fiind identificate noile complicații ale bolii.

După revenirea la Penitenciarul 16, reclamantul trebuia să continue tratament prescris, în cazul survenirii complicațiilor, acesta trebuia să fie transferat în spitalul Ministerului Sănătății și trebuie să fie sub control dinamic al hepatologului din perspectiva unui posibil transplant de ficat. Ministerul Justiției a informat avocatul reclamantului că Penitenciarul 16 nu dispune de medic hepatolog și secție de reanimare și nici nu este acreditat în calitate de instituție medicală.

La 13 iunie 2018, șeful secției medicale ale ANP, împreună cu specialistul principal pentru boli infecțioase al instituției penitenciare și alți doi specialiști, au anulat transferul reclamantului din spitalul de stat la 12 iunie 2018. Având în vedere riscul de sângerare din varicele esofagului solicitantului și insuficiența hepatică, i s-a prescris, printre altele, tratament staționar într-un departament specializat al Ministerului Sănătății. La 27 iunie 2018 reclamantul a fost examinat de către comisia medicală a Penitenciarului 16, care a identificat dinamica pozitivă a stării de sănătate a acestuia, care i-a permis să participe în cadrul ședințelor de judecată. La 22 august 2018 reclamantul a adresa o petiție către Ministerul Justiției și ANP referitor la refuzul administrației Penitenciarului 16 de a realiza recomandările din 13 iunie 2018 și a efectua transferul lui în spital public specializat. Reclamantul a remarcat faptul că la prezentarea refuzului lui de a administra anumite medicamente nu a fost notată cauza acestui refuz, de exemplu, acest a refuzat administrarea unui diuretic din cauza durerii în regiunea rinichilor, fiind necesară efectuarea unei consultații a hematologului pentru a corecta tratamentul ținând cont de durerea în rinichi, însă reclamantului nu a fost acordată consultația medicului specialist, fiind notat doar refuzul de a administra medicament. După examinarea cartei medicale, reclamantul a invocat faptul că nu erau făcute indicații corespunzătoare referitor la tratamentul prescris de diferiți medici și tratament care a avut loc cu indicarea datei și a dozei. În plângere analogică era remarcat faptul că reclamantul nu cunoștea dacă medicul, care a supravegheat tratamentul lui în Penitenciarul 16 era hematolog sau nu, iar în cardul lui medical nu au fost notate deciziile medicilor Penitenciarului 16 de a corecta tratamentul lui în conformitate cu schimbările stării de sănătate a acestuia. Prin răspunsul ANP din 14 ianuarie 2019 reclamantul a fost informat că medicul din Penitenciarul 16, care a supravegheat tratamentul lui are specialitate de medic de familie și anume acest medic, analizând recomandările medicilor din Penitenciarul 16 și spitale de stat a prescris tratamentul reclamantului.

La solicitarea avocatului și în conformitate cu decizia Curții de Apel Chișinău, la 20 noiembrie reclamantul a fost examinat de către expert, care a remarcat că acesta suferă de hepatita viral în perioada de 20 de ani, iar ultimii 7 ani acesta era

diagnosticat cu ciroza ficatului. Boala de care a suferit reclamantul a fost inclusă în lista bolilor somatice, care reprezintă un temei pentru eliberarea deținuților grav bolnavi de la executarea pedepselor penale. Expertul a mai menționat că, conform certificatelor medicale, de fiecare dată când reclamantul a fost supus unui tratament ambulator, starea sa de sănătate s-a îmbunătățit. În decizia sa din 28 noiembrie 2018 Curtea de Apel Chișinău a respins cererea de eliberare a reclamantului în baza art. 95 alin. (2) din Codul penal[18] și a Ordinului nr. 331 [19], subliniind faptul că aceste reglementări se aplică doar față de persoanele condamnate printr-o sentință definitivă.

La 4 decembrie 2018 avocatul reclamantului s-a adresat repetat la ANP cu cerere privind intentarea procedurii judiciare de eliberare a reclamantului din detenție. Ulterior, la ANP a fost adresată o cerere repetată cu conținut similar. ANP a trimis solicitare de eliberare a reclamantului la 2 iulie 2019. ANP a prezentat în instanța concluzia Comisiei medicale speciale, în conformitate cu care stare de sănătate a reclamantului s-a înrăutățit în timpul tratamentului ambulator al acestuia, iar diagnoza lui a fost inclusă în lista diagnozelor, care permit eliberarea deținuților grav bolnavi de la executarea pedepsei privative de libertate. Reclamantul a fost eliberat de la executarea pedepsei privative de libertate[16, §22-40].

Principii generale referitor la invocarea încălcării art. 2 din Convenție.

Înaltă Curte a remarcat faptul că primul enunț al art. 2 este considerat a fi unul din cele mai fundamentale prevederi ale convenției și consacră una dintre valorile fundamentale ale societăților democratice, care formează Consiliulul Europei și impune statului nu numai să se abțină de la privarea "deliberată" de viață a persoanelor, ci și să implementeze măsurile adecvate pentru a proteja viața celor care se află sub jurisdicția sa [16, § 56]. Importanța fundamentală a dreptului la viață nu poate fi supraestimată. Specificul acestui drept reiese anume din caracteristica lui ca fiind natural, înnăscut și inalienabil. Fără garantarea dreptului la viață, reglementarea și posibilitatea exercitării altor drepturi rămâne una iluzorie. Importanța fundamentală a dreptului la viață determină apariția obligațiilor pozitive și negative a autorităților, care se manifestă prin obligațiile pozitive determinate de necesitatea implementării măsurilor, axate pe protejarea vieții persoanelor, care se află în jurisdicția statului, în special prin adoptarea reglementărilor în domeniul asistenței medicale și aplicării pedepsei penale pentru omor și alte infrațiuni, care determină moartea victimei, crearea sistemului medical, investigarea omorurilor și a morții violente, cât și generează obligații negative a autorităților de a se abține de la privarea arbitrală de viață a persoanelor.

Înaltă Curte a remarcat că art. 2 din Convenție poate fi aplicabil și în situație în care persoana, care invocă pretinsă încălcare a dreptului la viață nu s-a stins din viață[16, § 57]. În acest caz, se evaluează dacă a existat un pericol real pentru viața persoanei respectiv și dacă circumstanțele relatate de către reclamant au fost determinate de încălcarea obligațiilor pozitive și negative de către autorități. În special se evaluează circumstanțele de fapt, natura pretinsei încălcări, pericolul pentru viața și sănătatea reclamantului, acțiunile sau inacțiunile autorităților. Constatarea încălcării art. 2 din Convenție va avea loc în mai multe situații, printre care: 1. acțiunile autorităților au determinat apariția pericolului real pentru viața persoanei; 2. autoritățile nu au intervenit, cunoscând că viața persoanei este pusă în pericol; 3. scopul urmărit de către autorități putea fi atins fără punerea în pericol a vieții reclamantului; 4. pericolul pentru viața persoanei apare în timpul în care aceasta este în custodia statului.

În acest context, Curtea reiterează faptul că obligația de a proteja viața deținuților implică acordarea de îngrijiri medicale adecvate, astfel încât să se prevină orice rezultat fatal. Obligația de a oferi îngrijiri medicale adecvate nu se limitează la prescrierea unui tratament adecvat: autoritățile penitenciare trebuie să se asigure că un astfel de tratament este administrat și urmărit în mod corespunzător[16, § 58]. Acordarea asistenței medicale reprezintă una din obligațiile pozitive a autorităților, care reiese din exigențele art. 2. Aceasta capătă o conotație specifică când se referă la acordarea asistenței medical în custodia statului, ceea ce determină imposibilitatea deținutului de a se adresa la medic și a administra medicamentele de sine stătător, această fiind total dependentă de la autorități. Statutul deținutului și vulnerabilitatea acestuia determină elaborarea standardelor asistenței medicale, care trebuie să fie respectate de către administrația instituției penitenciare. În special, asistența medicală trebuie să fie la nivel mediu pe țară. Deținutului nu poate să-i fie refuzată trecerea unui anumit tip de tratament doar pe motivul că acesta nu este disponibil în sistem penitenciar.

Aprecierea Curții în privința invocării încălcării art. 2

Înaltă Curte a remarcat faptul că reclamantul a murit la aproximativ un an și jumătate după eliberarea din sistemul penitenciar. Astfel, se consideră oportună analiza faptului dacă detenția și tratamentul aplicat fața de reclamant în sistem penitenciar au pus viața lui în pericol până la momentul eliberării lui [16, § 59]. Prin urmare, CtEDO nu a analizat încălcarea art. 2 prin faptul că moartea reclamantului după eliberare în detenție a fost determinată de calitatea nesatisfăcătoare a asistenței medicale necesare din cauza gravității

bolii de care acesta suferea, ci anume prin faptul dacă viața lui a fost pusă în pericol în perioada detenției sale.

La examinarea încălcării, Curtea a reținut faptul că reclamantul a fost deținute în Penitenciarul 13, dar i-a fost acordată asistență medicală în Spital Penitenciar 16 pe parcursul unor perioade de timp destul de lungi și internarea acestuia în spitale de stat pe perioade scurte de timp. Reclamantul în repetate rânduri a fost examinat de diferiți medici [16, § 59]. Înalta Curtea constată că în tratamentul reclamantului sunt prezente anumite deficiențe, însă în nici un document medical nu a fost expusă concluzie că aceste deficiențe au pus în pericol eficiența tratamentului sau executarea protocolul tratamentului în așa măsură în cât să pună viața reclamantului în pericol [16, § 60]. Din cele expuse mai sus, observăm că Curtea Europeană adoptă poziție în conformitate cu care reclamantului i-a fost acordat ajutor medical necesar, fiind prezente unele devieri de la tratamentul prescris, care nu au pus viața lui într-un pericol eminent. Acesta a fost transportat în Spital Penitenciar 16, a trecut tratament în spitale de stat, i-au fost acordate consultațiile medicilor specializați, fiind administrat tratamentul prescris. Prin urmare, Curtea consideră că viața reclamantului nu a fost pusă în pericol.

În plus, Curtea a subliniat faptul că reclamantul nu a fost afectat de consecințele unei boli, pe care a contractat-o în timpul detenției, ci de evoluția bolii, de care suferea înainte de detenția sa. Deși un transplant de ficat ar putea crește speranța lui de viață, în Moldova a existat o listă de așteptare pentru acest tip de operații. Nu a fost probat faptul că reclamantul ar fi beneficiat de această operație înainte de eliberare din sistemul penitenciar, dacă acesta ar fi fost inclus în lista de așteptare în martie 2018, când Consiliul medical i-a recomandat trecerea consultației hematologului, pentru a determina necesitatea transplantului de ficat. În plus, reclamantul a refuzat trecerea unui examen suplimentar recomandat de echipa de transplant hepatic pentru a fi inclus pe lista de așteptare [16, §61]. Pornind de la cele expuse mai sus, Înalta Curte a concluzionat că acțiunile autorităților naționale nu au pus în pericol viața reclamantului în timpul detenției, fiindcă acesta a trecut un tratament complex și în repetate rânduri a fost spitalizat, fiindu-i acordat ajutor medical, ceea ce a determinat calificarea plângerii privind încălcarea dreptului la viață ca fiind vădit nefondată [16, §62-63].

La determinarea încălcării dreptului la viață, Înalta Curte s-a axat pe aprecierea următoarelor aspecte: 1. modul de contractarea bolii de către reclamant; 2. posibilitatea creșterii speranței de viață a reclamantului, în cazul efectuării transplantului de ficat; 3. existența unui pericol real pentru viața

reclamantului determinat de inacțiunea autorităților; 4. calitatea ajutorului medical acordate reclamantului. Curtea a constatat că reclamantul nu a contactat hepatita în sistem penitenciar și a suferit de această boală anterior arestării acestuia, boala agravându-se în timpul aflării lui în detenție. Înalta Curte nu este sigură în faptul că reclamantului i-ar fi fost efectuată operație de transplant de ficat, pornind de la faptul că acesta a refuzat efectuarea investigațiilor suplimentare necesare pentru includerea lui în lista de așteptare. Autoritățile au acordat reclamantului ajutor medical calificat și un tratament complex, ceea ce a determinat constatarea faptului că dreptul la viață a reclamantului nu a fost pus în pericol prin inacțiunea autorităților.

Principii generale referitor la încălcarea art. 3 din Convenție.

Înalta Curte a subliniat faptul că relele tratamente trebuie să atingă un nivel minim de severitate pentru a intra în domeniul de aplicare al articolului 3. Evaluarea acestui nivel minim este relativă; depinde de toate circumstanțele cazului, cum ar fi durata tratamentului, consecințele fizice și psihice a aplicării acestuia și, în unele cazuri, sexul, vârsta și starea de sănătate a reclamantului[16, §73]. Pentru a determina încălcarea art. 3, Înalta Curte aplică 2 filtre. În primul rând, se evaluează, dacă incomoditățile reclamantului sunt aferente aplicării sancțiunii privative de libertate. În acest caz, nu se constată încălcarea interdicției aplicării tratamentului inuman și degradant, iar circumstanțele de fapt nu cad sub incidență art. 3 din Convenție. Dacă suferințele persoanei depășesc cele aferente privațiunii de libertate, se aplică următorul filtru. Se evaluează dacă fața de reclamant a fost aplicat tratamentul inuman și degradant, fiind analizate suferințele victimei, încălcarea demnității umane, înjosirea persoanei, prezența sau lipsa intenției din partea autorităților, consecințele pentru sănătatea fizică și psihică a persoanei, etc. În acest caz, se constată încălcarea art. 3 prin prisma aplicării tratamentului inuman și degradant. Următorului filtru se rezumă evaluarea suferințelor grave fizice și psihice a victimei, care se încadrează în conceptul de tortura.

Evaluarea suferințelor persoanei întotdeauna are o conotație subiectivă. În special, sunt analizate mai multe aspecte, precum: contextul general invocat de reclamant, gravitatea și durata tratamentului aplicat, consecințele fizice și psihice, scopul urmărit de făptuitor, calitatea oficială a acestuia, sexul și vârsta reclamantului. În special, se apreciază dacă victima face parte din categorii mai vulnerabile față de aplicarea relelor tratamente. De exemplu, copii sunt mai vulnerabili la aplicarea oricăror tipuri de violență psihologică și amenință, fiind în imposibilitate de a se apăra psihologic de la amenințările reprezentanților autorităților. Femeile sunt mai afectate de amenințări și violența cu caracter

sexual, care afectează disproporționat această categorie de persoane. Consecințele fizice și psihice după aplicarea torturii pot fi unele variate, încapând de la sindromul post-tortura, depresie, coșmaruri, imposibilitatea de a menține contact cu lumea exterioară și finalizând cu bolile fizice grave, care diferă în dependența de tipul torturii aplicate fața de victima. La evaluarea contextului general se apreciază aspectele precum: locul aplicării relexorilor tratamente, printre care inspectorate de poliției, locuri de detenție, centre de plasament temporar pentru femei, migrați, persoanele cu dizabilități; prezența martorilor, a rudelor apropiate sau cunoscuților victimei; participarea la maltratare a 2 sau mai multe persoane; sexul agresorilor; acordarea ajutorului medical după aplicarea relexorilor tratamente. Relexorile tratamente pot fi aplicate cu un anumit scop, precum determinarea persoanei să-și recunoască vinovăție și/sau să depună mărturie auto incriminatoare, înjosirea, discriminarea sau pedepsirea victimei. Prezența unui scop bine definit este caracteristică pentru aplicarea torturii „clasice”. În cazul aplicării tratamentului degradant nu este prezent un scop anumit, victima fiind înjosită în ochii proprii, ceea ce este caracteristic pentru condiții de detenție, care încalcă demnitatea umană. Aplicarea torturii se caracterizează prin calitatea oficială a subiectului, care o aplică. Acesta poate fi reprezentantul autorităților, persoana, care acționează cu titlu oficial sau o altă persoană împuternicită de către autorități. În unele cazuri, precum aplicarea torturii de către mercenari, lipsa unei calități oficiale nu influențează calificarea faptelor ca fiind tortura.

Înaltă Curte a subliniat faptul că articolul 3 din Convenție impune statului o obligație pozitivă de a se asigura că o persoană este reținută în condiții compatibile cu respectarea demnității umane, astfel încât metoda de aplicare a măsurii preventive să nu o expună suferinței, care depășește nivelul inevitabil de incomodități, inerent detenției. Suferința cauzată de o boală naturală, fizică sau psihică, poate fi contrară art. 3 dacă este agravată sau riscă să fie agravată de condițiile de detenție pentru care autoritățile pot fi responsabile. Sănătatea și bunăstarea deținutului trebuie asigurate în mod adecvat, printre altele, prin acordarea asistenței medicale necesare. Astfel, reținerea unei persoane bolnave în condiții materiale și medicale inadecvate poate fi, în principiu, echivalentă cu un tratament contrar articolului 3 [16, §74].

Din cele expuse mai sus, reiese faptul că la evaluarea suferințelor persoanei private de libertate se analizează inclusiv starea de sănătate a acesteia. În special, tindem să menționăm faptul că suferințele generate de aplicarea pedepsei privative de libertate pot fi agravate prin prezența unor boli grave, care afectează sănătatea persoanei deținute. La prezența unor boli grave se apreciază suferințele determinate de boala respectivă, acțiunile autorităților

pentru a diminua suferințele persoanei, calitatea asistenței acordate. Simpla aplicare a sancțiunii privative de libertate față de o persoană grav bolnavă nu poate fi calificată în sine ca fiind încălcarea art. 3, autoritățile fiind obligate să-i asigure condiții de detenție acomodabile rezonabil la necesitățile speciale ale acestuia și să-i acorde asistența medicală adecvată în dependența de tratament necesar pentru prevenirea agravării bolii lui.

Pentru a stabili dacă reținerea unei persoane bolnave este conformă cu art. 3 din Convenție, Curtea ia în considerare trei factori diferiți. Primul factor se rezumă la starea de sănătate a reclamantului și efectul asupra acestuia a privațiunii de libertate. În niciun caz condițiile de detenție nu trebuie să determine o persoană privată de libertate să simtă frică, anxietate sau inferioritate capabilă să o umilească și, eventual, să-i înfrângă rezistența fizică sau morală [16, §75-76]. Condițiile de detenție trebuie să fie adaptate necesităților speciale ale deținutului. De exemplu, în cazul persoanelor cu dizabilități locomotorii, acestora trebuie să-i fie acordate cărucioare funcționale, în celule trebuie să fie instalate instalații speciale, care facilitează efectuarea acțiunilor de rutină, iar celulele trebuie să fie amplasate la primul etaj al clădirii. La detenția persoanelor cu deficiente de vedere, poate fi necesară acomodarea surselor de lumină, amplasarea obiectelor în așa fel, în cât acestea să fie vizibile și comode în folosire pentru persoană. Deținutul nu trebuie să fie înjosit de către colaboratorii instituției penitenciare pe criteriul de dizabilitate sau să se simtă inferior față de ceilalți deținuți din cauza bolii lui.

Al doilea factor care trebuie analizat este calitatea asistenței medicale și a tratamentului oferit în locurile privative de libertate. Nu este suficient ca un deținut să fie examinat și diagnosticat; este vital să i se ofere un tratament adecvat diagnosticului, împreună cu îngrijiri medicale adecvate [16, §77]. În acest caz, asistența medicală acordată în sistemul penitenciar trebuie să se axeze pe următoarele aspecte: 1. diagnosticarea corectă a bolii de care suferă deținutul; 2. determinarea protocolului tratamentului, care urmează să fie urmat și adaptarea acestuia la necesitățile persoanei în detenție; 3. respectarea strictă a tratamentului prescris, cu respectarea principiului consimțământului informat al deținutului și acordului lui de a urma tratamentul prescris; 4. efectuarea procedurilor și îngrijirilor medicale prescrise. În acest context, remarcăm faptul că refuzul deținutului de a urma tratamentul prescris ca urmare a efectuării investigațiilor medicale multilaterale nu poate fi imputat autorităților și calificat ca încălcarea obligațiilor pozitive de acordare a ajutorului medical în sistemul penitenciar. Art. 3 al Convenției nu este încălcat în cazul în care boala deținutului

este determinată corect prin efectuarea investigațiilor corespunzătoare, este stabilit protocol adaptat, urmat pe parcursul detenției persoanei.

Al treilea și ultimul factor este procesul de luare a deciziei de a continua sau nu detenția unei persoane, analizând starea de sănătate a acesteia. Este evident că Convenția nu stabilește nicio "obligație generală" de a elibera un deținut din motive de sănătate, chiar dacă acesta suferă de o boală deosebit de dificil de tratat. Cu toate acestea, Curtea nu poate exclude posibilitatea ca, în cazuri deosebit de grave, să apară situații în care buna administrare a justiției penale necesită căi de atac sub forma unor măsuri umanitare[16, §78]. Reglementarea căilor de eliberare a deținuților grav bolnavi trebuie să fie prevăzute de legislația națională și este lăsată la discreția statului. În special, statele-membre ale Consiliului European nu au ajuns la un consens referitor la reglementarea obligativității eliberării deținuților grav bolnavi din sistemul penitenciar. Cu toate acestea, adoptarea reglementărilor respective este determinată de rațiuni umanitare. Situația fiecărui deținut grav bolnav trebuie să fie evaluat obiectiv, luând în calcul gravitatea infracțiunii incriminate, riscul de comitere unor noi infracțiuni și posibilitatea acordării asistenței medicale corespunzătoare în sistem penitenciar.

Prin urmare, numai după evaluarea multilaterală și obiectivă a tuturor aspectelor enunțate supra Înalta Curte poate determina, dacă art. 3 din Convenției a fost încălcat prin aplicarea sancțiunii privative de libertate față de persoana grav bolnavă.

Aprecierea Curții în privința încălcării art. 3

Înalta Curte a remarcat faptul că Ministerul Sănătății sau alte autorități competente nu au verificat sistematic calitatea asistenței medicale acordate în sistem penitenciar. Deși exista posibilitatea transferării reclamantului într-un spital de stat în caz de urgență, decizia respectivă trebuia să fie luată de către directorul penitenciarului sau de ofițer de serviciu. Medicii din sistemul penitenciar nu sunt independenți de la administrația penitenciară, în timp ce deținuții nu sunt incluși în sistemul asigurărilor medicale și în programele naționale de sănătate[16, §68].

Prin urmare, Înalta Curte a constatat prezența mai multor deficiențe în sistemul acordării ajutorului medical persoanele private de libertate, printre care: 1. lipsa unui control permanent și riguros privind calitatea asistenței medicale acordate persoanelor în detenție, controlul care nu a fost efectuat de niciuna dintre autoritățile pentru detenția persoanelor în custodia statului; 2. lipsa unei proceduri operaționale eficiente, care permite transferul deținuțului de urgență la instituție medico-sanitară de stat; 3. dependența directă de la

autoritățile instituției penitenciare, în cazul necesității transferului prevenitului la spital de stat și posibilitatea amânării acestui transfer la dorința autorităților; 4. lipsa unei independențe operaționale, instituționale, administrative a personalului medical de la autoritățile instituției penitenciare; 5. excluderea deținuților din sistemul asigurărilor medicale, programele naționale de sănătate și politicile Ministerului Sănătății.

Curtea Europeană a analizat încălcările invocate de către reclamant prin prisma a trei factori, și anume: 1. starea de sănătate a reclamantului și efectul asupra acestuia a privațiunii de libertate; 2. calitatea asistenței medicale și a tratamentului oferit în locurile privative de libertate; 3. procesul de luare a deciziei de a continua sau nu detenția unei persoane, analizând starea de sănătate a acesteia.

Făcând o examinare a stării de sănătate a reclamantului și efectul asupra acestuia a privațiunii de libertate, se observă că reclamantul avea o stare gravă cu o serie de complicații, fiind supus unui tratament. În perioada de doi ani invocată de reclamant, acesta a fost deținut în Penitenciar nr.13, dar a petrecut perioade semnificative de timp în Spitalul Penitenciar nr. 16, precum și perioade mai scurte de tratament în spitalele publice[16, §79-80]. Înalta Curte a remarcat faptul că reclamantului i-a fost acordată asistența medicală atât în Spital Penitenciar nr. 16, cât și în instituții medico-sanitare publice, reclamantul fiind transferat pentru trecerea unui tratament de mai multe ori.

În ceea ce privește calitatea asistenței medicale acordate, Curtea constată, în primul rând, că Spitalul Penitenciar nr.16, în care reclamantul a trecut o parte semnificativă a tratamentului, nu a fost acreditat oficial de autoritățile moldovenești ca instituție medicală [16, §81]. Trebuie să subliniem că statului instituției respective este unul de penitenciar, acesta nu este acreditat în calitate de instituție medicală la nivel național și, respectiv, nu corespunde cu standardele, care urmează să fie respectate de către instituții medicale. Cu toate acestea, Curtea consideră că, pe lângă acreditarea oficială, este important dacă, în practică, instituția a fost în măsură să ofere asistența medicală necesară stării pacienților internați [16, §81]. Trebuie să fie evaluată calitatea asistenței medicale acordate de către Penitenciarul 16, corespunderea acesteia cu necesitățile deținuților internați și protocoalele de tratament, adoptate la nivel național și respectate de către instituții medico-sanitare la acordarea tratamentului pacienților cu диагноze similare.

În consecință, Curtea Europeană a examinat dacă reclamantului i-a fost acordat tratamentul adecvat determinat de starea de sănătate a acestuia. Trebuie să remarcăm faptul că au fost prescrise anumite proceduri medicale,

care nu au fost efectuate în volum deplin (în special, numărul și frecvența procedurilor prescrise prin decizia Comisiei medicale din 27 martie 2018, precum și vizita unui hepatolog amânată pentru aproape patru săptămâni). Medicii trebuiau să modifice tratamentul administrat de reclamant în dependența de modificările stării de sănătate a acestuia. Totuși, nu este clar cum medicii Spitalului Penitenciar nr. 16 au putut efectua o astfel de evaluare și modifica metoda de prescriere a tratamentului reclamantului, ținând cont de absența unui hepatolog în această instituție [16, §82].

Observăm că în tratamentul reclamantului au fost introduse modificări semnificative, care se refereau la numărul, volumul și periodicitatea procedurilor prescrise de către Comisia medicală reclamantului, fără ca aceste modificări să fie adaptate la schimbările în starea de sănătate a acestuia. Evaluarea stării de sănătate a reclamantului în timpul administrării tratamentului prescris a fost imposibilă, din cauza faptului că Spitalul Penitenciar nr. 16 nu dispune de un medic hepatolog specializat în acordarea ajutorului medical persoanelor, care suferă de bolile ficatului. Printre deficiențele asistenței medicale acordate reclamantului se numără, în special, modificarea tratamentului prescris fără verificarea evoluției stării de sănătate a pacientului și lipsa unui medic hepatolog, care ar putea supraveghea starea de sănătate a reclamantului.

Înaltă Curte a analizat asistența medicală acordată reclamantului prin prisma echivalenței tratamentului acordat în sistemul penitenciar și cel disponibil în instituții medico-sanitare de stat. Curtea consideră că, în cazurile în care un anumit tratament este disponibil în mod obișnuit persoanelor, care nu sunt private de libertate și, cu excepția unor circumstanțe excepționale, tratamentul medical necesar în legătura cu starea de sănătate a deținutului nu trebuie să fie refuzat sau acordat parțial, doar din cauza faptului că în sistemul penitenciar nu este disponibil acest tratament sau acest medic specialist, făcând trimitere la lipsa mijloacelor financiare [16, §83]. Cu alte cuvinte, deținutului, indiferent de statutul procesual al acestuia, nu trebuie să-i fie refuzată acordarea ajutorului medical complex, dacă acesta este disponibil în instituții medico-sanitare de stat, doar pe motivul că instituția penitenciară nu dispune de acest tratament, nu sunt disponibile mijloace financiare, pentru a acorda acest tratament persoanei private de libertate sau în instituție nu este angajat medic specializat, care poate acorda asistența medicală deținutului. Curtea Europeană se ghidează de principiul, în conformitate cu care persoanei trebuie să-i fie acordată asistența medicală calitativă, indiferent de aplicarea sancțiunii privative de libertate, statutul de prevenit sau condamnat, iar obligația pozitivă

a statului și a autorității instituției penitenciare este identificarea mijloacelor financiare, instituționale, logistice, administrative, care permit realizarea deplină a dreptului la sănătate a persoanelor în custodia statului.

Apreciind calitatea asistenței medicale acordate reclamantului în custodia statului, Curtea Europeană a analizat următoarele aspecte: 1. examinarea reclamantului de către medic hepatolog de cinci ori pe parcursul anului 2018; 2. neexecutarea recomandării de a transfera reclamantul într-o instituție medico-sanitară subordonată Ministerului Sănătății în decursul unui an, ceea ce reprezintă neacordarea asistenței medicale necesare, determinate de starea reclamantului; 3. neîncrederea reclamantului în medicii, care i-au acordat asistența medicală în sistemul penitenciar, care a determinat refuzul acestuia de a trece unele examinări medicale, solicitând ca acestea să fie efectuate de instituții medicale acreditate; 4. dificultățile logistice și financiare determinate de necesitatea organizării transportului și protecției fiecărui deținut în timpul tratamentului urmat în instituții medico-sanitare publice; 5. costurile suplimentare determinate de furnizarea serviciilor medicale deținuților pe baza contractuală de către instituțiile medico-sanitare publice; 6. prezența motivelor temeinice pentru a restricționa tratamentul deținuților în afara sistemului penitenciar, ceea ce creează un potențial conflict de interese a medicilor, care activează în sistemul penitenciar [16, §84-86].

În altă ordine de idei, Curtea Europeană a analizat dacă reținerea continuă a reclamantului era compatibilă cu starea lui de sănătate. În primul rând, trebuie să remarcăm faptul că boala reclamantului este inclusă în lista diagnozelor grave, care permit instanței să elibereze persoana condamnată de la executarea pedepsei. Imposibilitatea deținerii persoanei în sistem penitenciar se manifestă prin prezența pericolului pentru viața deținuților, determinat de starea de sănătate a acestuia sau imposibilitatea de a desfășura activități zilnice în timpul aflării în custodia statului din cauza bolii lui. În pofida faptului că boala reclamantului s-a aflat la stadiu terminal, acesta a fost deținut în sistemul penitenciar în decurs de 17 luni. Înalta Curte, fiind ghidată de scopul aplicării art. 3 din Convenție și circumstanțele de fapt, nu constată prezența unor motive temeinice pentru a introduce o distincție între condamnați și preveniți, în cazul prezenței unor suferințe determinate de detenția persoanei în custodia statului, care este incompatibilă cu starea de sănătate a acestuia. De fapt, această decizie poate fi considerată discriminatorie [16, §86-89].

Prin urmare, Curtea Europeană a constatat faptul că starea de sănătate a reclamantului a fost incompatibilă cu detenția acestuia în sistem penitenciar, fiind prezent pericolul eminent pentru viața și sănătatea acestuia. În plus,

autoritățile naționale nejustificat au introdus distincție între persoanele în custodia statului în dependența de statut procesual, acordând posibilitatea condamnăților grav bolnavi de a fi eliberați din sistemul penitenciar și refuzând această posibilitate preveniților. Introducerea acestei distincții nu a fost necesară din perspectiva procesul-penală sau execuțional-penală, fiind în contradicție cu principiul umanismului dreptului penal. Pornind de la cele expuse mai sus, Înalta Curte a stabilit că autoritățile naționale nu au realizat obligație pozitivă de prevenire a suferințelor reclamantului, intensitatea cărora depășește nivelul suferințelor inerent privațiunii de libertate, ceea ce a determinat constatarea încălcării art.3 din Convenție prin aplicarea tratamentului inuman față de reclamant [16, §90].

Încălcarea art. 5 alin. (3) din Convenție

Înalta Curte a constatat faptul că la aplicarea arestului preventiv și prelungirea acestuia, instanțele naționale au invocat o serie de criterii, precum gravitatea infracțiunii, riscul sustragerii sau comiterii unei infracțiuni repetate, precum și împiedicarea bunului mers al justiției prin distrugerea probelor sau efectuarea presiunii asupra martorilor și victimelor. Curtea poziționează aceste riscuri ca fiind importanți. Cu toate acestea, instanțele naționale nu au indicat probele analizate la determinarea gravității riscurilor invocate. În plus, instanțele naționale nu au analizat oportunitatea ridicării pașaportului străin, pentru a diminua riscul plecării peste hotare a reclamantului. Înalta Curte a constatat că disjungerea artificială a dosarului penal pentru a obține avantaje procesuale sau pentru a eluda dispozițiile legale obligatorii este incompatibilă cu articolul 5 din Convenție. Autoritățile naționale nu au evaluat riscul sustragerii reclamantului prin prisma stării de sănătate a acestuia, confirmată prin numeroase certificate medicale [16, §97-100].

Prin urmare, printre încălcările comise de către autoritățile naționale de numără: neprezentarea probelor privind riscuri invocate pentru aplicarea arestării preventive, neexaminarea posibilității și oportunității aplicării unor măsuri preventive mai puțin invazive, precum ridicarea pașaportului străin, disjungerea artificială a dosarelor penale pentru a prelungi arestul preventiv al reclamantului, cât și neexaminarea riscurilor invocate prin prisma stării de sănătate a reclamantului. Pornind de la cele expuse mai sus, Înalta Curte a constatat că, deși motivele pentru care instanțele naționale au decis aplicarea arestului preventiv față de reclamant erau pertinente în sine, acestea nu s-au bazat pe analiza probelor acumulate, iar necesitatea prelungirii reținerii reclamantului nu a fost demonstrată în mod convingător, ceea ce a determinat constatarea încălcării art. 5 alin. (3) de către autoritățile naționale [16, §101-102].

Concluzii

Hotărârea CtEDO Cosovan c. Republicii Moldova cerere nr. 13472/18 din 20 martie 2018 decizie din 22 martie 2022, finală din 22 iunie 2022 este una crucială în jurisprudența Curții Europene contra Republicii Moldova, fiindcă abordează una din cele mai complexe probleme sistemice prezente în locurile privative de libertate, și anume calitatea asistenței medicale acordate deținuților. Înalta Curte a efectuat o analiză complexă a circumstanțelor de fapt, invocând obligațiile pozitive și negative ale autorităților generate de art. 2, 3, 5 din Convenție. În special, s-a menționat că obligația de a oferi îngrijiri medicale nu se limitează la prescrierea unui tratament adecvat: autoritățile penitenciare trebuie, de asemenea, să se asigure că un astfel de tratament este administrat și urmărit în mod corespunzător. Mai mult ca atât, CtEDO a subliniat că detenția unei persoane bolnave în condiții materiale și medicale neadecvate poate fi, în principiu, echivalată cu un tratament contrar articolului 3. În hotărârea Cosovan c. Republicii Moldova a fost analizată obligația pozitivă a autorităților de a asigura calitatea tratamentului medical acordat în sistem penitenciar, care trebuie să fie echivalentă cu cea acordată în spitale de stat. Neacreditarea Spitalului penitenciar nr. 16 reprezintă o altă problemă majoră, care în prezent nu este soluționată de către autorități.

Recomandări Ministerului Justiției, ANP:

1. Acreditarea Spitalului Penitenciar nr. 16 Pruncul.
2. Trecerea medicilor din subordinea Ministerului Justiției/ ANP în subordinea Ministerului Sănătății.
3. Elaborarea regulamentului privind eliberarea preveniților grav bolnavi din arest preventiv.
4. Elaborarea mecanismului de transfer rapid al persoanelor private de libertate din sistemul penitenciar în instituții medico-sanitare private.
5. Lărgirea listei de medicamente disponibile în sistem penitenciar și excluderea cazurilor de refuz în administrarea medicamentului prescris de medic pe motiv că acesta nu este disponibil în instituție penitenciară.
6. Adoptarea modificărilor la nivelul politicilor, a legislației primare și secundare elaborate cu suportul Consiliului Europei și corespund standardelor în domeniul drepturilor omului.
7. Înființarea secției de îngrijiri paliative în Spitalul Penitenciar nr. 16 pentru bolnavii de boli în stare terminală.
8. Modificarea procedurii de eliberare a deținuților grav bolnavi, pentru a asigura celeritatea necesară și realizarea scopul prevederilor legale prin eliberarea acestora din detenție.

9. Elaborarea mecanismului și a listei de boli, care permit eliberarea prevenitului grav bolnav din arest preventiv.

Referințe:

1. Cauza Șarban c. Moldovei cererea nr. 3456/05 hotărâre din 4 octombrie 2005 definitivă din 04.01.2006 Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112623> (Accesat la: 03.09.2023)
2. Cauza Boicenco c. Moldovei cererea nr. 41088/05 hotărâre din 11 iulie 2006 definitivă din 11/10/2006 Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112613> (Accesat la: 03.09.2023)
3. Cauza Holomiov c. Moldovei cererea nr. 30649/05 hotărâre din 7 noiembrie 2006 definitivă din 07/02/2007 Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112629> (Accesat la: 03.09.2023)
4. Cauza Istratii și alții c. Moldovei cererile nr. 8721/05, 8705/05 și 8742/05 hotărâre din 27 martie 2007 definitivă din 27/06/2007 Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112795> (Accesat la: 03.09.2023)
5. Cauza Stepuleac c. Moldovei cererea nr. 8207/06 hotărâre din 6 noiembrie 2007 definitivă din 06/02/2008 Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112790> (Accesat la: 03.09.2023)
6. Cauza Levința c. Moldovei cererea nr. 17332/03 hotărâre din 16 decembrie 2008 definitivă din 16/03/2009 Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112868> (Accesat la: 03.09.2023)
7. Cauza Paladi c. Moldovei cererea nr. 39806/05 hotărâre din 10 martie 2009 Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112683> (Accesat la: 03.09.2023)
8. Cauza Brega c. Moldovei cererea nr. 52100/08 hotărâre din 20 aprilie 2010 definitivă din 20 iulie 2010 Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144456> (Accesat la: 03.09.2023)
9. Cauza Oprea c. Moldovei cerere nr. 38055/06 hotărâre din 21 decembrie 2010 definitivă din 21/03/2011 Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102427> (Accesat la: 03.09.2023)
10. Cauza Lipencov c. Moldovei cererea nr. 27763/05 hotărâre din 25 ianuarie 2011 definitivă din 25/04/2011 Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124039> (Accesat la: 03.09.2023)
11. Cauza Pascari c. Moldovei cererea nr. 53710/09 hotărâre din 20 decembrie 2011 Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124091> (Accesat la: 03.09.2023)

12. Cauza Veretco c. Republicii Moldova cererea nr. 679/13, hotărâre din 7 aprilie 2015 definitivă din 07/07/2015 Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157609> (Accesat la: 03.09.2023)
13. Cauza Botnari c. Moldovei cererea nr. 74441/14 hotărâre din 5 iunie 2018 Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-183370> (Accesat la: 03.09.2023)
14. Cauza Ceaicovschi c. Moldovei cererea nr. 37725/15 hotărâre din 5 iunie 2018 Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-183371> (Accesat la: 03.09.2023)
15. Cauza Talambuța și Iașcinina cererea nr. 23151/09 și 30762/13 hotărâre din 14 decembrie 2021 Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-214430> (Accesat la: 03.09.2023)
16. Case of Cosovan v. The Republic of Moldova (Application no. 13472/18) 22 March 2022 final 22/06/2022 § 5 – 10 Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-216352> (Accesat la: 01.09.2023)
17. Povestca c. Republicii Moldova cerere nr. 33968/16 din 7 septembrie 2007 decizie din 1 februarie 2022 Online: POVESTCA v. THE REPUBLIC OF MOLDOVA (coe.int) (Accesat la: 29.12.2021)
18. Cod Nr. 985 din 18-04-2002 Codul penal al Republicii Moldova* Publicat : 14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195 Modificat LP138 din 19.07.18 MO347-357 din 14.09.18 art. 584 Online: CP985/2002 (legis.md)
19. Ordin Nr. 33 din 06.09.2006 despre aprobarea Regulamentului cu privire la modul de prezentare a condamnaților grav bolnavi pentru liberarea de la executarea pedepsei Publicat : 29.12.2006 în Monitorul Oficial Nr. 199-202 art Nr. 694 Online: lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=319609 (Accesat la: 29.12.2021)

CZU: 343.293:343.26-022.324 DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12075199>

POATE FI APLICATĂ AMINISTIA ÎN CAZUL PERSOANELOR CONDAMNATE LA DETENȚIE PE VIAȚĂ?

Reniță Gheorghe

doctor în drept, lector universitar, Departamentul Drept penal,
Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0003-2722-009X

Amnesty is the act of clemency that has the effect of removing criminal liability or punishment or reducing or commuting the imposed punishment. Parliament has the constitutional power to enact laws relating to amnesty. Such laws are based on criminal policy rationales. Such laws are based on criminal policy rationales. This study analyzes whether amnesty can be applied to people sentenced to life imprisonment. The starting point was the provisions of the most recent law on amnesty adopted by the Parliament of the Republic of Moldova in connection with the 30th anniversary of the proclamation of the independence of the Republic of Moldova. It is stated that the law in question provides for the possibility of applying amnesty to persons sentenced to life imprisonment if certain conditions are met. Courts have the task of assessing, in each case, whether these conditions for the application of amnesty are met.

Keywords: *amnesty, life imprisonment, purpose of criminal punishment, serious violations of human rights, positive obligations.*

Cea mai recentă lege referitoare la amnistie – Legea nr. 243 din 24 decembrie 2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova [1] – a generat, în practică, o serie de probleme.

Una dintre aceste probleme se referă la aplicabilitatea amnistiei în cazul persoanelor condamnate la detenția pe viață. Altfel spus, dacă poate fi aplicată amnistia în cazul persoanelor condamnate la detenția pe viață.

Conform articolului 6 alin. (1) lit. a) din Legea nr. 243/2021, prevederile art. 1-5 (care stabilesc cazurile în care poate fi aplicată amnistia) nu se aplică persoanei condamnate la detenție pe viață sau a cărei pedeapsă capitală a fost comutată în pedeapsă cu închisoare ori în pedeapsa detenției pe viață și care a executat mai puțin de 25 de ani de închisoare.

Totodată, potrivit articolului 7 alin. (1) lit. d) din aceeași lege, persoanei condamnate la pedeapsa cu închisoare, la data intrării în vigoare a prezentei legi, căreia nu i se pot aplica prevederile art. 4- 6 i se reduce termenul de pedeapsă după cum urmează: la 30 de ani de închisoare, dacă este condamnată la detenție pe viață.

În baza acestor prevederi, mai multe persoane condamnate la detenție pe viață au solicitat aplicarea amnistiei în privința lor.

În contextul examinării unei astfel de solicitări, un judecător din cadrul Judecătoriai Orhei, sediul Rezina, a ridicat din oficiu excepția de neconstituționalitate a articolelor 6 alin. (1) lit. a) și 7 alin. (1) lit. d) din Legea nr. 243/2021.

Potrivit autorului excepției de neconstituționalitate, Legea nr. 243/2021 nu prevede clar dacă persoanele condamnate la detenție pe viață pentru comiterea infracțiunilor prevăzute de articolul 6 alin. (1) literele d) și f) din Lege, care au executat în mod efectiv 25 ani de închisoare, pot solicita absolvirea de executarea pedepsei în situația în care condamnatul prezintă un risc mediu sau redus de recidivă și este caracterizat pozitiv. Autorul excepției a apreciat că prin textul „care a executat mai puțin de 25 de ani de închisoare” de la articolul 6 lit. a) din Lege, legislatorul a urmărit să absolve de executarea pedepsei persoanele care au executat în mod efectiv 25 ani de închisoare [2].

În continuare, autorul excepției a menționat că textul „se reduce termenul de pedeapsă la 30 ani închisoare” din articolul 7 alin. (1) lit. d) din Legea nr. 243/2021 este neclar, deoarece articolul 70 alin. (5) din Codul penal nu operează cu noțiunea de „reducere a pedepsei” față de persoanele condamnate la detenție pe viață, fiind utilizat cuvântul „înlocuiește”. De asemenea, articolul 70 alin. (5) din Codul penal permite înlocuirea pedepsei detenției pe viață cu închisoarea pe un termen de 30 de ani doar prin grațiere, care ține de competența Președintelui Republicii Moldova, potrivit articolului 88 lit. e) din Constituție, nu a judecătorului de instrucție [3].

Autorul excepției a conchis că normele contestate nu prevăd condițiile în care persoana condamnată la detenție pe viață poate solicita absolvirea de executarea pedepsei și condițiile în care poate solicita reducerea pedepsei la 30 ani de închisoare [4].

Ulterior, același judecător a depus un supliment la excepția de neconstituționalitate, în care a notat că articolul 24 (dreptul la viață și la integritate fizică și psihică) din Constituție, corespondent articolelor 2 (dreptul la viață) și 3 (care stabilește că „nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante”) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, prevede obligația pozitivă a statelor de a lua toate măsurile pentru protejarea efectivă a dreptului la viață și a dreptului de a nu fi supus torturii și tratamentului inuman și degradant. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut, în jurisprudența sa, că amnistia persoanelor care au ucis civili sau i-au supus relelor tratamente ar fi contrară obligațiilor asumate de stat și care decurg din articolele 2 și 3 din Convenție, pentru că ar

împiedica investigarea unor asemenea acte și ar conduce în mod necesar la impunitate pentru cei răspunzători (*Marguš v. Croația* [5]). În cauza *E.G. v. Republica Moldova* [6], Curtea Europeană a constatat că aplicarea amnistiei în privința unei persoane condamnate pentru acțiuni de agresiune sexuală era incompatibilă cu obligațiile pozitive ale statului care decurg din articolele 3 și 8 din Convenție [7].

Sub acest aspect, autorul excepției a considerat că înlocuirea pedepsei detenției pe viață cu 30 de ani de închisoare, ca urmare a aplicării amnistiei față de condamnat, potrivit articolului 7 lit. d) din Lege, ar constitui o încălcare a articolelor 2 și 3 din Convenție și a articolului 24 alin. (1) din Constituție. De asemenea, potrivit autorului excepției, „comutarea pedepsei detențiunii pe viață la închisoare pe un termen de 30 de ani, pe baza articolului 7 lit. d) din Legea nr. 243/2021, ar constitui o inechitate socială și o ingerință în drepturile victimelor și ale succesorilor acestora” [8].

În opinia autorului excepției, prevederile contestate contravin articolelor 1 alin. (3) (preeminența dreptului), 7 (Constituția, Lege Supremă), 16 (egalitatea), 23 (dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle), 24 (dreptul la viață și la integritate fizică și psihică) și 88 lit. e) (alte atribuții ale Președintelui Republicii Moldova) din Constituție și articolelor 2 (dreptul la viață), 3 (interzicerea torturii) și 6 § 1 (dreptul la un proces echitabil) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului [9].

Examinând admisibilitatea sesizării privind excepția de neconstituționalitate, Curtea Constituțională a constatat următoarele.

Referitor la articolele 1 alin. (3), 7 și 16 din Constituție, Curtea a reținut că autorul excepției nu a motivat în ce măsură prevederile contestate afectează normele constituționale menționate. Potrivit articolelor 24 alin. (2) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și 39 din Codul jurisdicției constituționale, sesizarea trebuie să fie motivată. În situații similare, Curtea a notat că simpla trimitere la un text din Constituție, fără explicarea pretensei neconformități cu acesta a prevederilor legale contestate, nu echivalează cu un argument. Dacă ar proceda la examinarea unei asemenea excepții de neconstituționalitate, Curtea ar înlocui autorul acesteia în vederea formulării unor critici de neconstituționalitate, fapt care ar echivala cu un control efectuat din oficiu [10].

Referitor la incidența articolului 23 din Constituție, în jurisprudența sa Curtea a subliniat că acest articol nu are o aplicabilitate de sine stătătoare. Pentru a fi aplicabil, autorul excepției de neconstituționalitate trebuie să demonstreze existența unor ingerințe în drepturile garantate de Constituție. Abia în cadrul analizei caracterului justificat al ingerinței abstracte în drepturile

fundamentale garantate de Constituție Curtea poate pune în operă prevederile articolului 23 din Constituție [11].

Referitor la articolul 20 din Constituție, corespondentul articolului 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care reglementează dreptul la un proces echitabil, Curtea Europeană a reținut că procedurile care vizează doar condițiile de aplicare a unei legi de amnistie în privința unei persoane, a cărei condamnare a devenit definitivă nu se referă la „fondul unei acuzații penale”, ci mai curând la o chestiune legată de executarea pedepselor. În consecință, articolul 6 din Convenție nu este aplicabil în această cauză [12]. Având în vedere acest aspect, Curtea nu a reținut incidența articolului 20 din Constituție [13].

Referitor la incidența articolului 24 din Constituție, Curtea a reținut că acesta prevede că statul îi garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică. Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante. Articolul 24 din Constituție trebuie interpretat prin prisma articolelor 2 și 3 din Convenția Europeană și a principiilor din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în această materie [14].

În aceste condiții, Curtea Constituțională a făcut apel la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

Astfel, cu referire la amnistie, în cauza *Marguš v. Croația* [15], Curtea Europeană a considerat că procedurile penale pornite în privința reclamantului au fost încetate în mod necorespunzător pe baza amnistiei, deși acesta era acuzat de comiterea unor infracțiuni grave în timpul războiului din Croația. Curtea Europeană a observat că reclamantului i s-a aplicat amnistia pentru acte care constituiau încălcări grave ale drepturilor fundamentale ale omului, protejate de articolele 2 și 3 din Convenție. Curtea a notat că statele au obligația de a judeca faptele precum tortura și omorurile intenționate. Aplicarea amnistiei în privința actelor referitoare la uciderea și maltratarea civililor ar fi contrară obligațiilor statului care decurg din articolele 2 și 3 din Convenție, deoarece ar împiedica investigarea unor astfel de acte și ar conduce la impunitate pentru cei responsabili. Curtea Europeană a considerat că autoritățile naționale nu ar trebui să creeze impresia că sunt dispuse să tolereze un astfel de tratament și persoanele să rămână nepedepsite [16].

În cauza *Vazagashvili și Shanava v. Georgia*, Curtea Europeană a reținut, într-un caz în care fiul reclamantilor a fost omorât prin împușcare de către poliție, că deși dreptul național le permitea tribunalelor să impună o pedeapsă mai mare, acestea i-au redus pedeapsa cu o pătrime, în conformitate cu dispozițiile general aplicabile ale Legii amnistiei. Curtea Europeană a subliniat

că era regretabil că legislatorul național nu a acordat atenția cuvenită, atunci când a adoptat Legea amnistiei, necesității de a pedepsi cu o strictețe fermă abuzurile grave ale poliției. Atunci când un agent al statului, în special un ofițer care aplică legea, a fost condamnat pentru o infrațiune care încalcă dreptul la viață, acordarea unei amnistii sau a unei grațieri nu ar trebui permisă. Statele ar trebui să aibă o atitudine mai strictă atunci când își pedepsesc propriii ofițeri care aplică legea pentru comiterea unor infracțiuni atât de grave, care pun în pericol viața, spre deosebire de situațiile în care pedepsesc infractorii obișnuiți, pentru că nu se mai pune problema răspunderii penale individuale a infractorilor, ci intervine obligația statului de a combate impunitatea infractorilor care ar putea considera că o dețin în virtutea propriului mandat și pentru a menține încrederea publicului în privința sistemului de aplicare a legii [17].

Într-o altă cauză, Curtea Europeană a reținut că reducerea cu o treime din pedeapsa închisorii de opt ani, ca urmare a aplicării amnistiei, în cazul comiterii unor infracțiuni de tortură și rele tratamente, a fost contrară Convenției [18]. În acest context, Curtea a notat că amnistiiile și grațierile nu trebuie tolerate în cauzele privind tortura sau relele tratamente [19].

De asemenea, articolul 3 din Convenție trebuie interpretat ca impunând caracterul reductibil al detenției pe viață, în sensul în care autorităților li se permite să verifice dacă au avut loc schimbări semnificative în viața deținutului și dacă acesta a făcut progrese în vederea reabilitării sale. Acest fapt presupune că detenția continuă nu mai poate fi justificată din rațiuni penologice legitime. Condamnarea la detenție pe viață nu va fi conformă cu standardele impuse de articolul 3 din Convenție acolo unde dreptul național nu prevede posibilitatea efectuării unui asemenea control [20].

În cauza *Matiošaitis și alții v. Lituania* [21], Curtea Europeană a reținut că, în conformitate cu legislația lituaniană, deținuților condamnați la detenție pe viață nu li se înlocuia pedeapsa în conformitate cu Legea amnistiei. Toate amnistiiile anterioare nu se aplicau condamnaților care au comis crimele cele mai grave. Mai mult, trei dintre amnistii au prevăzut expres că nu se aplică în privința persoanelor condamnate la detenție pe viață. De asemenea, comutarea detenției pe viață din cauza unei boli terminale nu putea fi considerată o „perspectivă de eliberare”. Deși articolul 3 din noul Cod penal al Lituaniei permitea comutarea detenției pe viață în închisoare într-o perioadă determinată, cererile condamnaților care au solicitat comutarea detenției pe viață au fost respinse. Curtea Europeană a reținut că, chiar dacă pedepsele condamnaților la detenție pe viață erau justificate, ei nu trebuiau lipsiți de speranța că ar putea beneficia de comutarea pedepsei detenției pe viață [22].

Totuși, Curtea Europeană a reiterat că amnistiiile și grațierile sunt, în esență, chestiuni de drept intern ale statelor membre și că, în principiu, nu sunt contrare dreptului internațional, cu excepția cazului în care se referă la acte care constituie încălcări grave [23] ale drepturilor fundamentale ale omului (e.g., *Makuchyan și Minasyan v. Azerbaidjan și Ungaria* [24], *E.G. v. Republica Moldova* [25]).

Aici se impun anumite precizări. Deși amnistia (*ex aequa*, și grațierea) se bazează pe rațiuni de politică penală, se poate recurge la aceste „remedii” chiar și în cazul în care persoana a fost condamnată la detenție pe viață pentru fapte care constituie încălcări grave ale drepturilor fundamentale ale omului. Desigur, acest lucru se poate face după un anumit termen de executare a pedepsei. Din cazul *Murray v. Olanda* rezultă că acest termen poate fi de 25 de ani [26]. În afară de termen, trebuie analizat dacă mai persistă motive de ordin penologic care să justifice detenția. Printre motivele care pot să justifice o detenție se numără imperativele de pedepsire, descurajare, protejare a publicului și îndreptare. Multe dintre aceste justificări vor fi prezente la momentul aplicării unei pedepse cu detenția pe viață. Cu toate acestea, echilibrul dintre ele nu este în mod necesar imuabil și poate evolua în cursul executării pedepsei. Acești factori sau această evoluție poate fi apreciată corect numai printr-o revizuire a justificării continuării detenției, într-o etapă adecvată a executării pedepsei [27]. În cele din urmă, instanțelor de judecată trebuie să le revină sarcina de a aprecia aceste aspecte în vederea asigurării unui echilibru corect.

Revenind la cadrul normativ național, trebuie de reținut că, potrivit articolului 107 alin. (1) din Codul penal, amnistia poate avea următoarele efecte: (i) înlăturarea răspunderii penale; (ii) înlăturarea pedepsei; (iii) reducerea pedepsei sau (iv) comutarea pedepsei.

Potrivit articolului 1 alin. (1) din Legea nr. 243/2021, amnistia se aplică în mod condiționat și exclusiv persoanelor bănuite, învinuite și inculpate, precum și persoanelor condamnate, care sunt caracterizate pozitiv pe parcursul executării pedepsei, al perioadei de probațiune sau al termenului de probă și sunt evaluate psihologic ca prezentând risc de recidivă mediu sau redus, dacă persoanele respective cad sub incidența prevederilor articolelor 2-5, 7 și 8 din Lege.

Sub acest aspect, Curtea Constituțională a reținut că articolul 24 din Constituție nu impune optarea pentru unul dintre termenii „reducere”, „comutare” sau „înlocuire” a pedepsei detenției pe viață cu pedeapsa închisorii la 30 de ani de închisoare [28].

Analizând în mod sistemic textul Legii nr. 243/2021, Curtea Constituțională a observat că articolul 1 conține prevederi generale referitoare la condițiile de bază și procedurile aplicării amnistiei. Articolul 2 din Lege reglementează procedura înlăturării răspunderii penale prin încetarea proceselor la faza urmăririi penale sau la etapa judecării cauzei. Articolele 3-5, 7 și 8 din Lege se referă la condițiile de absolvire de executarea pedepsei, la reducerea și la comutarea acesteia [29].

Curtea a admis că, în acest caz legislatorul, reieșind din competența sa constituțională de a reglementa prin adoptarea legilor organice în domeniul politicilor penale ale statului și acordării amnistiei (articolele 66 lit. p) și 72 alin. (3) lit. n) și o) din Constituție), a dat prioritate scopului de a asigura securitatea și ordinea publică, de a garanta și de a proteja drepturile și interesele legitime ale cetățenilor, inclusiv ale părților vătămate [30].

Totuși, în cazul persoanelor condamnate la detenție pe viață, legislatorul a prevăzut posibilitatea comutării pedepsei detenției pe viață cu pedeapsa 30 de ani de închisoare, cu condiția că aceste persoane nu cad sub incidența articolelor 4-6 din Lege (a se vedea articolul 7 alin. (1) lit. d) din Legea nr. 243/2021) [31].

Referitor la argumentul autorului sesizării care susține că posibilitatea comutării pedepsei persoanelor condamnate la detenție pe viață contravine obligațiilor pozitive ale statului, care decurg din articolul 24 din Constituție și din articolele 2 și 3 din Convenție, Curtea a reținut că dispozițiile articolului 7 alin. (1) lit. d) din Legea nr. 243/2021 nu stabilesc, la modul general, un mecanism care ar elibera imediat din închisoare persoanele condamnate la detenție pe viață și, prin urmare, ar conduce la impunitate. Dimpotrivă, comutarea pedepsei detenției pe viață cu pedeapsa 30 de ani de închisoare nu este aplicabilă în mod automat tuturor condamnaților la detenție pe viață. Curtea a reamintit că pentru a beneficia de comutare conform articolului 7 alin. (1) lit. d) din Lege, condamnatul trebuie să fie caracterizat pozitiv pe parcursul executării pedepsei și să fie evaluat psihologic ca prezentând un risc de recidivă mediu sau redus (articolul 1 alin. (1) din Lege) [32].

Pornind de la cele expuse *supra*, în analiza ei cu caracter abstract, Curtea a menționat că semnificația textelor contestate din Legea nr. 243/2021 poate fi dedusă de către instanțele judecătorești, în fiecare caz particular, prin folosirea regulilor de interpretare și de aplicare sistemică a întregii Legi, a legislației penale substanțiale, precum și a standardelor internaționale în materia amnistiei [33].

Prin urmare, Curtea a reținut că, în cazul acestei excepții, dispozițiile contestate de autorul sesizării nu afectează obligațiile pozitive ale statului de a

pedepsi actele care încalcă grav drepturile fundamentale ale omului, protejate de articolul 24 din Constituție, și nu constată incidența acestuia [34].

Referitor la argumentele autorului cu privire la neclaritatea prevederilor articolului 6 alin. (1) lit. a) din Legea nr. 243/2021 față de persoanele condamnate la detenție pe viață, dar care au executat în mod efectiv 25 ani de închisoare, Curtea a reținut că, în cazul în care a fost ridicată prezenta excepție de neconstituționalitate, condamnatul a executat în mod efectiv patru ani, patru luni și 27 zile de închisoare la data înaintării solicitării de aplicare a amnistiei. Prin urmare, prin acest capăt al său, excepția de neconstituționalitate reprezintă o *actio popularis* și este inadmisibil [35].

Referitor la incidența articolului 88 lit. e) din Constituție, Curtea a subliniat că acesta stabilește prerogativa exclusivă a Președintelui Republicii Moldova de a acorda grațiere individuală. În acest caz, Curtea observă că prevederile contestate se referă la condițiile de acordare a amnistiei. Potrivit articolelor 66 lit. p) și 72 alin. (3) lit. o) din Constituție, Parlamentul adoptă legi, care reglementează acordarea amnistiei și grațierii. Așadar, Parlamentul poate adopta legi care să definească noțiunile de amnistie și grațiere, precum și regimul lor juridic. În acest caz, Curtea nu reține incidența articolului 88 lit. e) din Constituție [36].

Prin urmare, pe baza celor menționate *supra*, Curtea a constatat că sesizarea privind excepția de neconstituționalitate este inadmisibilă și nu poate fi acceptată pentru examinare în fond [37]. În acest sens, Curtea a pronunțat Decizia nr. 14 din 7 februarie 2023.

Deși Curtea Constituțională de declarat inadmisibilă sesizarea privind excepția de neconstituționalitate, pentru că a vizat o problemă de interpretare și aplicare corectă a legii, ea nu a lăsat în ceață justițiabilii și instanțele de judecată. Curtea a oferit un răspuns clar și răspicat.

În concluzie, Legea nr. 243/2021 prevede posibilitatea aplicării amnistiei și pentru persoanele condamnate la detenție pe viață. Acest lucru se poate face în două situații distincte:

1) atunci când condamnații în discuție au executat 25 de ani de închisoare (fapt dedus din interpretarea *per a contrario* a articolului 6 alin. (1) lit. a) din Legea nr. 243/2021);

2) dacă nu au executat 25 de ani de închisoare, atunci condamnatul poate solicita, în baza articolului 7 alin. (1) lit. d) din Legea nr. 243/2021, comutarea pedepsei detenției pe viață cu pedeapsa 30 de ani de închisoare.

În ambele situații, condamnatul trebuie să fie (i) caracterizat pozitiv pe parcursul executării pedepsei și (ii) să fie evaluat psihologic ca prezentând un

risc de recidivă mediu sau redus (articolul 1 alin. (1) din Legea nr. 243/2021).

În cazul în care a fost ridicată excepția de neconstituționalitate, judecătorul de instrucție (din cadrul Judecătoriei Orhei, sediul Rezina) a respins, printr-o încheiere, solicitarea de aplicare a articolului 7 alin. (1) lit. d) din Legea nr. 243/2021 în privința unui condamnat la detenție pe viață (*i.e.*, care a executat în mod efectiv patru ani, patru luni și 27 zile de închisoare la data înaintării solicitării de aplicare a amnistiei) [38]. Solicitarea în discuție a fost formulată de administrația penitenciarului în care condamnatul își execută pedeapsa (*i.e.*, Penitenciarul nr. 17 – Rezina), iar condamnatul și-a dat acordul pentru aplicarea amnistiei.

Atât condamnatul, cât și administrația penitenciarului au contestat cu recurs încheierea judecătorului de instrucție.

La rândul ei, instanța de recurs (în speță, Curtea de Apel Chișinău) a reiterat raționamentele Curții Constituționale, subliniind că „aplicarea amnistiei, în baza Legii nr. 243/2021, în privința persoanelor condamnate la detenție pe viață este condiționată, în principal, de faptul dacă deținutul, prin comportamentul pe care îl are și prin riscul de recidivă pe care îl prezintă, este suficient de bine pregătit să fie integrat în societate după ispășirea a 30 ani de închisoare” [39].

Din această perspectivă, instanța de recurs a constatat următoarele: condamnatul a fost evaluat de o comisia specială din cadrul penitenciarului, care a conchis că, deși condamnatul nu a realizat programul individual de executare a pedepsei, este caracterizat pozitiv și prezintă risc de recidivă mediu. Potrivit instanței de recurs, judecătorul de instrucție prematur a concluzionat ca să respingă solicitarea privind aplicarea amnistiei. Judecătorul de instrucție trebuia să pună accentul pe comportamentul deținutului și pe riscul de recidivă, având în vedere actele instituției penitenciare premergătoare concluziei comisiei speciale a Penitenciarului [40].

Din aceste motive, instanța de recurs a casat încheierea judecătorului de instrucție și a trimis cazul la rejudecare, în alt complet de judecată, precizând că erorile identificate nu pot fi remediate în recurs [41].

Instanța de recurs a sugerat judecătorului de instrucție să aplice articolul 7 alin. (1) lit. d) din Legea nr. 243/2021 și, respectiv, să comute pedeapsa detenției pe viață cu pedeapsa 30 de ani de închisoare. Vom vedea care va fi decizia judecătorului de instrucție. În orice caz, judecătorul va trebuie să analizeze, în cele din urmă, dacă condamnatul este caracterizat pozitiv pe parcursul executării pedepsei și dacă prezintă un risc de recidivă mediu sau redus, având în vedere probele administrate.

Referințe:

1. Legea nr. 243 din 24 decembrie 2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova. În: Monitorul oficial al Republicii Moldova, 2021, nr. 325-333.
2. A se vedea § 9 și § 10 din Decizia Curții Constituționale nr. 14 din 7 februarie 2023 de inadmisibilitate a sesizării nr. 194g/2022 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 6 alin. (1) lit. a) și 7 alin. (1) lit. d) din Legea nr. 243 din 24 decembrie 2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova (aplicarea amnistiei în cazul persoanelor condamnate la detenție pe viață). În: Monitorul oficial al Republicii Moldova nr. 62-64/39 din 24 februarie 2023.
3. Ibidem, § 11.
4. Ibidem, § 12.
5. Case of Marguš v. Croatia, [GC], Application no. 4455/10, Judgement of 27 May 2014, §§ 127. [Accesat: 10.12.2023] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-144276>
6. Case of E.G. v. the Republic of Moldova, Application no. 37882/13, Judgement of 13 April 2021, § 43. [Accesat: 10.12.2023] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-209373>
7. A se vedea § 13 din Decizia Curții Constituționale nr. 14 din 7 februarie 2023.
8. Ibidem, § 14.
9. Ibidem, § 15.
10. Ibidem, § 23.
11. Ibidem, § 24.
12. Case of Montcornet de Caumont v. France, Application no. 59290/00, Decision of 13 May 2003. [Accesat: 10.12.2023] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-24029>
13. A se vedea §25 din Decizia Curții Constituționale nr.14 din 7 februarie 2023.
14. Ibidem, § 26.
15. Case of Marguš v. Croatia, [GC], Application no. 4455/10, Judgement of 27 May 2014, §§ 124-128. [Accesat: 10.12.2023] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-144276>
16. Apud: § 27 din Decizia Curții Constituționale nr. 14 din 7 februarie 2023.
17. Case of Vazagashvili and Shanava v. Georgia, Application no. 50375/07, Judgement of 18 July 2019, § 92. [Accesat: 10.12.2023] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-194439>

18. Case of Vardanyan and Khalafyan v. Armenia, Application no. 2265/12, Judgement of 8 November 2022, § 91. [Accesat: 10.12.2023] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-220711>
19. Case of Mocanu and Others v. Romania, [GC], Applications nos. 10865/09, 45886/07 and 32431/08, Judgement of 17 September 2014, § 326. [Accesat: 10.12.2023] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-146540>
20. Case of Vinter and Others v. the United Kingdom, [GC], Applications nos. 66069/09, 130/10 and 3896/10, Judgement of 9 July 2013, §§ 119-122. [Accesat: 10.12.2023] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-122664>
21. Case of Matiošaitis and Others v. Lithuania, Applications nos. 22662/13, 51059/13, 58823/13, 59692/13, 59700/13, 60115/13, 69425/13 and 72824/13, Judgement of 23 May 2017, §§ 161-164, § 180. [Accesat: 10.12.2023] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-173623>
22. Apud: § 30 din Decizia Curții Constituționale nr. 14 din 7 februarie 2023.
23. Spre exemplu, art. 107 alin. (3) din Codul penal prevede că amnistia nu se aplică în cazul săvârșirii de infracțiuni prevăzute la art. 166¹ alin. (2)-(4), precum și persoanelor care au săvârșit asupra minorilor infracțiuni prevăzute la art. 171-175¹, 201, 206, 208, 208¹ și 208².
24. Case of Makuchyan and Minasyan v. Azerbaijan and Hungary, Application no. 17247/13, Judgement of 26 May 2020, § 160. [Accesat: 10.12.2023] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-202524>
25. Case of E.G. v. the Republic of Moldova, Application no. 37882/13, Judgement of 13 April 2021, § 43. [Accesat: 10.12.2023] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-209373>
26. Case of Murray v. the Netherlands, [GC], Application no. 10511/10, Judgement of 26 April 2016, § 99. [Accesat: 10.12.2023] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-162614>
27. Ibidem.
28. Apud: § 32 din Decizia Curții Constituționale nr. 14 din 7 februarie 2023.
29. Ibidem, § 33.
30. Ibidem, § 35.
31. Ibidem, § 36.
32. Ibidem, § 37.
33. Ibidem, § 39.
34. Ibidem, § 40.
35. Ibidem, § 41.
36. Ibidem, § 42.
37. Ibidem, § 43.

38. Încheierea Judecătoria Orhei, sediul Rezina, din 2 mai 2023. Dosarul nr. 21ji-199/2021. Nepublicată.
39. Decizia Curții de Apel Chișinău din 16 noiembrie 2023. Dosarul nr. 21r-1345/23. [Accesat: 10.12.2023] Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/da1e9805-dfc1-4a67-992f-5b5618995ef5
40. Ibidem.
41. Ibidem.

CZU: 343.224.1

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12075927>

UNELE CONSIDERAȚIUNI PRIVIND LIBERAREA DE RĂSPUNDERE PENALĂ A MINORILOR

Russu Valentina

doctorandă, asistent universitar,
Catedra Drept penal și criminologie, Academia „Ștefan cel Mare”
a Ministerului Afacerilor Interne
ORCID 0000-0002-1809-9745

Preventing and combating juvenile crime continues to remain a priority within the criminal policies of states, a fact determined by the specific features of juvenile delinquency. The international standards in the field of juvenile justice direct the states towards a policy focused on preventive measures, and the bringing of the minor to criminal responsibility and the application of punishments should be done only when the purpose of the criminal law cannot be achieved by using coercive measures of an educational nature. In this scientific approach, the author argues the importance of the institution of the release of minors from criminal liability, identifies the particularities and specific conditions of application.

Keywords: minor, criminal liability, release from criminal liability, coercive measures of an educational nature.

Umanizarea legislației penale și a justiției penale, precum și promovarea unui sistem de justiție penală axat pe respectarea drepturilor omului este una din prioritățile-cheie ale reformelor din sectorul justiției din Republica Moldova. Deși pot fi remarcate eforturi depuse spre realizarea acestui obiectiv, mai multe studii și rapoarte sugerează că, în pofida acestora și a modificărilor frecvente aduse legislației, mai este încă de lucrat la dezincriminarea și umanizarea legislației penale [1, p. 8].

Unul din tradiționalele instrumente pentru umanizarea legislației penale este și instituția liberării de răspundere penală. Bineînțeles, constrângerea penală are un rol important în asigurarea respectării valorilor, relațiilor, intereselor sociale, însă ea nu reprezintă un scop în sine, ci un mijloc de corectare și reeducare a persoanelor ce au comis infracțiuni.

Societatea noastră este interesată ca ordinea de drept să fie protejată în condițiile economisirii raționale și eficiente a represiunii penale atunci când reeducarea și corectarea persoanei vinovate de săvârșirea infracțiunii pot fi realizate prin alte căi și mijloace legale, care să necesite mai puține resurse. Astfel legea penală prevede o serie întregă de circumstanțe prezența cărora face

inoportună realizarea răspunderii penale, corectarea și reeducarea vinovatului fiind posibilă și fără a recurge la cea mai severă măsură de constrângere – pedeapsa penală, acest obiectiv strategic fiind reflectat și în prevederile juridico-penale cu privire la liberarea de răspundere penală [2, p. 103].

Printre modalitățile de liberare de răspundere penală stipulate de legea penală se numără și liberarea de răspundere penală a minorilor. Raționalitatea liberării de răspundere a minorilor care au săvârșit infrațiuni rezidă din specificul vârstei lor, dar și din posibilitatea de corectare a acestora. Însă, chiar și atunci când minorul este atras la răspundere penală și i se aplică o pedeapsă – acesta beneficiază de un regim sancționator mai blând, având în vedere întotdeauna interesul superior al copilului.

Accentuăm că există o serie de standarde internaționale în domeniul justiției juvenile care promovează obiectivul de a asigura în primul rând drepturile copilului, chiar dacă acesta are o conduită delincventă. Or, în toate aspectele ce îl vizează pe copil, interesul său superior trebuie să primeze. Astfel, principiul general care ghidează toate actele internaționale în materia drepturilor copilului se cuprinde în dispoziția articolului 3 al Convenției din 1989 cu privire la drepturile copilului care stipulează: „În toate deciziile care îi privesc pe copii, fie că sunt luate de instituții publice sau private de ocrotire socială, de către tribunale, autorități administrative sau de organe legislative, interesele superioare ale copilului trebuie fie luate în considerare cu prioritate”[3]. Anume respectarea interesului superior al copilului a determinat legiuitorul să prevadă posibilitatea de liberare de răspundere penală a minorului. Sau, orice contact al copilului cu justiția, mai ales aplicarea unei pedepse privative de libertate, poate genera consecințe nefaste pentru acesta. Totodată, așa cum se evidențiază, pe bună dreptate, în doctrina de specialitate, specificul fenomenului infracțional în rândul minorilor ridică probleme deosebite de prevenire și de combatere deoarece cauzalitatea acestuia interacționează cu o multitudine de factori, ca lipsa de experiență de viață socială a minorului cu consecința neînțelegerii depline a semnificației sociale a conduitei lui periculoase pentru valorile sociale, precum și a sancțiunilor care i s-ar aplica, deficiențele procesului educativ din familie, din școală, influența negativă exercitată de unii adulți care îi atrag pe minori pe calea infracțională etc. [4, p. 407]. Deci, politica penală actuală trebuie orientată spre educarea (reeducarea) minorului decât pedepsirea lui.

Potrivit alin. (1) art. 54 CP RM, persoana în vârstă de până la 18 ani care a săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă poate fi liberată de răspundere penală în conformitate cu prevederile procedurii penale

dacă s-a constatat că corectarea ei este posibilă fără a fi supusă răspunderii penale [5]. La alin. (2) al aceluiași articol se stipulează expres că persoanelor liberate de răspundere penală, în conformitate cu alin. (1), li se aplică măsurile de constrângere cu caracter educativ, prevăzute la art. 104 [5]. Invocând textul actual al articolului 54 CP RM, este de menționat că obligativitatea aplicării măsurilor de constrângere cu caracter educativ s-a stabilit prin modificările din 2016, iar până la efectuarea acestor modificări, aplicarea sau nu a măsurilor de constrângere cu caracter educativ era lăsată la discreția procurorului sau a instanței de judecată (textul de lege al alin. (2) art. 54 avea formularea: *persoanelor liberate de răspundere penală, în conformitate cu alin. (1), li se pot aplica măsurile de constrângere cu caracter educativ, prevăzute la art. 104*) [6]. Rămâne totuși neclar dacă liberarea de răspundere penală a minorului este obligatorie sau nu atunci când se întrunesc condițiile prescrise de lege. Or, expresia *poate fi liberată* indică asupra faptului că liberarea este lăsată la discreția procurorului sau instanței de judecată. După cum am menționat și anterior, având în vedere standardele internaționale și obiectivele de umanizare a legii penale, considerăm oportună reformularea textului de lege care va avea următorul conținut: *persoana în vârstă de până la 18 ani care a săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă este liberată de răspundere penală în conformitate cu prevederile procedurii penale dacă s-a constatat că corectarea ei este posibilă fără a fi supusă răspunderii penale*. O astfel de formulare ar înlătura interpretările neuniforme, ori altfel spus, în toate cazurile când se constată că minorul poate fi corectat fără atragerea la răspundere – acesta să fie liberat.

Reiterăm în continuare că, în general, instanțele naționale rar recurg la aplicarea alternativelor la detenție, deși autoritățile internaționale recomandă ca aceste oportunități să fie valorificate cât mai des. La fel este situația și în cazul minorilor. Analizând datele statistice ce reflectă particularitățile infracțiunilor comise de minori, observăm o tendință nu prea pozitivă de liberare de răspundere penală cu aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ, ori, mai exact, se aplică rar sau chiar deloc. Astfel, datele statistice demonstrează că în anul 2020 nici un minor nu a fost liberat de răspundere penală, în 2021 – 1 minor, în 2022 – 3 minori [7]. Deci, practic minorii în toate cazurile sunt atrași la răspundere penală și condamnați. Considerăm că, printre altele, acest tablou se datorează faptului că legea nu prevede expres obligația de liberare de răspundere penală a minorului atunci când se întrunesc condițiile prescrise, ci lasă această posibilitate la discreția procurorului sau a instanței. În aspect comparativ, legea penală a României, care include un model liberal de sancționare penală a minorului, în general nu

prevede pedepse pentru minori, ci măsuri educative. Deci, potrivit art. 114 CP al României, față de minorul care, la data săvârșirii infracțiunii, avea vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani se ia o măsură educativă neprivativă de libertate [8]. Totodată, ca excepție, la alin. (2) al aceluiași articol este stipulat că față de minorul prevăzut în alin. (1) se poate lua o măsură educativă privativă de libertate în următoarele cazuri: a) dacă a mai săvârșit o infracțiune, pentru care i s-a aplicat o măsură educativă ce a fost executată ori a cărei executare a început înainte de comiterea infracțiunii pentru care este judecat; b) atunci când pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 7 ani sau mai mare ori detențiunea pe viață [8].

Drept condiții de liberare de răspundere penală a minorului legiuitorul a prevăzut pericolul social redus al faptei și posibilitatea de corectare a făptuitorului. Or, potrivit pct. 23 din Hotărârea Plenului CSJ nr. 39 din 22.11.2004 cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii, aplicarea liberării de răspundere penală a minorilor este posibilă numai în cazul respectării următoarelor condiții cumulative:

- a) infracțiunea trebuie să fie săvârșită pentru prima oară;
- b) infracțiunea trebuie să fie ușoară sau mai puțin gravă;
- c) instanța de judecată trebuie să constate că procesul de corectare a minorului este posibil fără ca făptuitorul să fie supus răspunderii penale, ținând cont și de recomandările serviciilor de resocializare expuse în raportul anchetei sociale [9].

Menționăm că o condiție indispensabilă care rezultă din textul legii este vârsta persoanei de până la 18 ani. Însă, după cum se evidențiază în doctrină, acest fapt nu trebuie înțeles în sensul că toți minorii până la această vârstă care au comis fapte prevăzute de Codul penal ar putea fi eliberați de răspundere penală [2, p. 105]. Adică, ei trebuie să aibă vârsta prevăzută de lege pentru subiectul infracțiunii. Astfel, dacă minorul nu a împlinit vârsta de atingere la răspundere penală, atunci el nu poate fi considerat subiect al infracțiunii și respectiv lipsește unul din semnele de bază ale componenței de infracțiune, ceea ce determină lipsa temeiului juridic al răspunderii penale, astfel, minorul nu poate fi supus răspunderii penale și nici nu poate fi liberat de aceasta. Prin urmare concluzionăm că limita minimă de vârstă a minorului de la care ar fi posibilă liberarea de răspundere penală nu poate fi mai mică decât limita de vârstă de la care survine răspunderea penală - 16 ani - vârsta generală, iar pentru săvârșirea infracțiunilor prevăzute expres la alin. (2) art. 21 - 14 ani. De asemenea, este important faptul că vârsta de până la 18 ani prevăzută în art. 54 CP RM să existe atât în momentul săvârșirii infracțiunii, cât și la momentul

liberării de răspundere penală.

O altă condiție obligatorie este ca infrațiunea să fie săvârșită pentru prima oară. Se poate vorbi despre o infrațiune săvârșită pentru prima oară atunci când minorul anterior nu a mai fost condamnat sau antecedentele penale au fost stinse ori în cazul intervenirii termenului de prescripție. Tot pentru prima oară se va considera și infrațiunea comisă de persoana care anterior a mai fost liberată de răspundere penală. Potrivit unor accepțiuni [2, p. 106-107], condiția comiterii pentru prima oară a unei infrațiuni nu lasă loc de interpretări cum ar fi antecedentele penale stinse, deoarece se răsfrânge asupra ultimei condiții de constatare a faptului că corectarea persoanei este posibilă fără a fi supus răspunderii penale, adică se subînțelege faptul că persoana nu mai poate fi corectată fără a fi supus răspunderii penale, reieșind din comportamentul acestuia, care nu s-a corectat după comiterea primei infrațiuni și a comis-o pe a doua, adică cea la care ne referim. Considerăm totuși că astfel de argumente contravin principiului potrivit căruia interpretarea extensivă defavorabilă a legii penale este interzisă. Cu toate acestea, faptul existenței comiterii unei infrațiuni pentru care antecedentele penale au fost stinse sau a intervenit termenul de prescripție de tragere la răspundere penală va fi luat în considerare la stabilirea posibilității de corectare și alegerea măsurii de constrângere cu caracter educativ.

Următoarea condiție aferentă liberării potrivit art. 54 CP este ca infrațiunea săvârșită să fie ușoară sau mai puțin gravă. După cum am menționat anterior, legiuitorul a prevăzut această modalitate de liberare, dar și altele, anume reieșind din caracterul și gradul prejudiciabil și de pericol social redus al faptei infracționale. În conformitate cu art.16 CP RM, infrațiuni ușoare se consideră faptele pentru care legea penală prevede în calitate de pedeapsă maximă pedeapsa închisorii pe un termen de până la 2 ani inclusiv, iar infrațiuni mai puțin grave se consideră faptele pentru care legea penală prevede pedeapsă maximă cu închisoare pe un termen de până la 5 ani inclusiv [5]. Deci, termenul maxim de pedeapsă prevăzut pentru faptele pentru săvârșirea cărora există posibilitatea de a libera minorul este de 5 ani de închisoare. Menționăm, în aspect comparativ, că legislația României prevede posibilitatea aplicării măsurilor educative neprivative de libertate pentru infrațiuni pentru care legea prevede pedeapsă maximă de 7 ani de închisoare, în acest sens legea fiind mai blândă. Așadar, întotdeauna se va da o apreciere caracterului și gradului prejudiciabil al infracțiunii, legiuitorul considerând că săvârșirea unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave exclude posibilitatea liberării de răspundere. Evidențiem, totodată, că de pedeapsă penală minorul poate fi liberat

chiar și pentru săvârșirea unei infracțiuni grave.

Ultima condiție a liberării de răspundere penală a minorului este constatarea posibilității corectării acestuia fără să fie supus răspunderii penale. Aceasta presupune previziunea comportamentului pozitiv al adolescentului în viitor ce se formează, pe de o parte, în baza aprecierii circumstanțelor ce caracterizează pericolul social al persoanei și al infracțiunii comise, și pe de altă parte, în baza stabilirii unei sau mai multor măsuri educative ce se vor aplica minorului în vederea reeducării sale. Pentru a stabili dacă este posibilă corectarea persoanei fără ca ea să fie supusă răspunderii penale, instanța de judecată ia în considerare diverse circumstanțe atenuante ce se referă atât la personalitatea infractorului, cât și la fapta săvârșită, cum ar fi: căința sinceră, contribuirea activă la descoperirea infracțiunii, repararea benevolă a pagubei pricinuite, motivul săvârșirii infracțiunii, condițiile de trai, referințele pozitive și alte împrejurări [4, p. 408].

La aprecierea posibilității de corectare a minorului se vor avea în vedere mai multe circumstanțe, un rol incontestabil având referatul presentințial de evaluare. La art. 475 CPP RM sunt prevăzute circumstanțele care urmează a fi stabilite în cauzele privind minorii, acestea fiind:

- 1) vârsta minorului (ziua, luna, anul nașterii);
- 2) condițiile în care trăiește și este educat minorul, gradul de dezvoltare intelectuală, volitivă și psihologică a lui, particularitățile caracterului și temperamentului, interesele și necesitățile lui;
- 3) influența adulților sau a altor minori asupra minorului;
- 4) cauzele și condițiile care au contribuit la săvârșirea infracțiunii [10].

Pentru circumstanțele prevăzute în acest articol organul de urmărire penală, procurorul sau, după caz, instanța de judecată dispune întocmirea referatului presentințial de evaluare psihosocială a minorului. Mai mult, potrivit art. 8 alin. (3) din legea cu privire la probațiune, în privința unui minor, referatul presentințial de evaluare psihosocială a personalității se întocmește în mod obligatoriu, conform legislației [11]. Aceeași lege, definește la art. 9, referatul presentințial de evaluare psihosocială a personalității ca fiind un document scris, cu caracter consultativ și de orientare, având rolul de a oferi organului de urmărire penală, procurorului, instanței de judecată date despre persoana bănuitului, a învinuitului sau a inculpatului, despre nivelul de instruire școlară, despre comportamentul, mediul familial, cercul de prieteni și despre factorii care influențează sau pot influența conduita lui generală [11].

Minorilor care au fost liberați de răspundere penală li se aplică măsurile de constrângere cu caracter educativ prevăzute la art. 104 CP RM, acestea fiind:

- a) avertismentul;
- b) încredințarea minorului pentru supraveghere părinților, persoanelor care îi înlocuiesc sau organelor specializate de stat;
- c) obligarea minorului să repare daunele cauzate. La aplicarea acestei măsuri se ia în considerare starea materială a minorului;
- d) obligarea minorului de a urma un curs de reabilitare psihologică;
- e) obligarea minorului de a urma cursul de învățământ obligatoriu;
- f) obligarea minorului de a participa la un program probațional [5].

Menționăm că sistemul măsurilor de constrângere cu caracter educativ a fost revizuit de legiuitor de mai multe ori, iar la moment suntem de părerea că un rol primordial în corectarea și resocializarea minorului îl au programele probaționale. Reeducarea minorilor prin intermediul măsurilor educative trebuie să rămână o prioritate pentru politica penală actuală, totodată, trebuie să se aibă în vedere că reducerea asprimii sancțiunilor, reabilitarea și reintegrarea minorului în societate sunt elemente esențiale ale unei justiții prietenoase copilului.

Referințe:

1. PECEI, I. Raport privind aplicarea sancțiunilor penale în Republica Moldova. Consiliul Europei, decembrie 2021 [Accesat: 27.11.2023] Disponibil: <https://rm.coe.int/report-criminal-sanctions-rom/1680a1c6f1>
2. ENACHI, G. Particularitățile de aplicare a liberării de răspundere penală a minorilor. În: Materialele conferinței științifice „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”, Ediția a III, 14 decembrie 2017, pp.103-110 [Accesat: 28.11.2023] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/103-110_11.pdf
3. Convenția internațională Nr. 52 din 20.11.1989 cu privire la drepturile copilului. Publicat: 30.12.1998 în Tratatul Internațional Nr. 1 art. 52.
4. BOTNARU, S., ȘAVGA, A., ș.a. Drept penal. Partea generală, vol. I, Ediția a II-a. Chișinău: Cartier, 2005. 624 p.
5. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. Publicat: 14.04.2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195.
6. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. Publicat: 14.04.2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195. Versiune în vigoare din 31.12.2015.
7. Statistica persoanelor minore care au săvârșit infracțiuni pe teritoriul RM [Accesat: 28.11.2023] Disponibil: <https://data.gov.md/ckan/ro/dataset/4768-statistica-persoanelor-minore-care-au-savirsit-infractiuni-pe-teritoriu>

l-rm/resource/b886b74e-cafd-40bc-82ba-c753d3312ac1?inner_span=True.

8. Codul penal al României din 17.07.2009. Publicat: 24.07.2009 Publicat în Monitorul Oficial Nr. 510 [Accesat: 28.11.2023] Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/223635>
9. Hotărârea Plenumului Curții Supreme de Justiție nr. 39 din 22.11.2004 cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii. Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2005, nr. 7, pag.6.
10. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea Republicii Moldova, nr.122-XV din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.104-110 din 07.06.2003.
11. Legea cu privire la probațiune nr. 8 din 14.02.2008. Publicat: 22.01.2016 în Monitorul Oficial Nr. 13-19 art. 29.

CZU: 343.811:316.723

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12076961>

FINALITATEA PEDEPSEI PENALE PRIVATIVE DE LIBERTATE: ÎNTRE RESOCIALIZARE ȘI SUBCULTURALIZARE

Samoilenco Victor

doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice și Științe Economice
Universitatea de Stat din Moldova,

ofițer principal al DICI a Administrației Naționale a Penitenciarelor a MJ RM,
comisar de justiție

ORCID: 0000-0002-9277-5983

One of the purposes of criminal punishment is the prevention of crimes, namely by reducing the risk of recidivism of incarcerated persons. Reducing recidivism involves achieving a high level of resocialization in detention, but also in the post-penitentiary stage. The failure of this process in the penitentiaries of the Republic of Moldova boils down to a large number of subculturalized convicts. It follows that subculturalization and resocialization represent two prison processes whose mechanisms must be fully revealed in order to be able to control them. Some important aspects about how we can research these two diametrically opposed processes in detention, but also about the actions through which we can improve them, will be elucidated in this article.

Keywords: *punishment, subculture, resocialization, subculturalization, rate of resocialization, level of subculturalization, penitentiary, convicted person etc.*

Codul Penal al Republicii Moldova prevede că unul din scopurile legii penale îl constituie „prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni”. [1] Legiuitorul nu a avut în vedere doar faptul că prin eventuala încarcerare a infractorului intențiile criminale ale acestuia nu mai pot fi realizate dar și faptul că în rezultatul pedepsei urmează să fie aplicate mijloace de corijare iar astfel legea ar acționa și în sens educativ nu doar punitiv, determinând o profilaxie a comportamentului antisocial pentru viitor. Și pe bună dreptate, în zilele noastre se aplică diverse metode de corijare asupra persoanelor condamnate, metode din ce în ce mai diverse și care se aplică deja în mod individualizat, în corespundere cu nevoile condamnatului și riscurile sale criminogene. Prin aplicarea mijloacelor de corijare se urmărește și scopul de a reintegra social și resocializa (a nu se confunda termenii) persoana care se află în conflict cu legea penală, de unde se prezumă că aceasta a fost în prealabil socializată în medii criminalizate, medii în care cel mai probabil au prevalat norme subculturale de natură antisocială, norme care prezintă pericol pentru ordinea legală și de drept dar și pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului. Acesta și este motivul pentru care considerăm că pentru a resocializa, este mai întâi

imperativ să desocializăm persoana privată de libertate, adică să o convingem să renunțe la grupul subcultural și să o încurajăm să se integreze în medii prosociale, mai întâi în mediul de detenție, apoi în mediul extracarceral prin aplicarea măsurilor de resocializare post-penitenciară, prin finalizarea de facto a procesului penal, când are loc reintegrarea condamnatului resocializat în comunitate.

Unii cercetători se pronunță depreciativ în legătură cu posibilitatea de a desocializa și resocializa o persoană condamnată, respectiv de a o corija și reeduca în penitenciar. În mare parte pentru că mediul închisorii este unul degradant, dar știm cât de important este anturajul atunci când este vorba despre formarea unei orientări comportamentale pozitive sau negative. În baza acestui punct de vedere, s-ar crede că nu există medii cu microclimat social pozitiv în detenție și respectiv nu putem în mod obiectiv desocializa un condamnat din mediul subcultural pentru că nu avem în penitenciare o alternativă de grup prosocial. Într-un articol științific aparținând lui V. Gumaniuc se consemnează faptul că: „Statul, prin intermediul închisorii, izolează condamnatul de societate. Dar se știe că ființa umană se modelează pe sine în funcție de mediul în care nimereste. Căutându-și identitatea, acesta devine consumator al realității care persistă în mediul carceral. Metodele utilizate până în prezent aduc tot mai puține rezultate pozitive, fapt ce duce la concluzia că aceste tehnici, în formele utilizate până în prezent, manifestă riscul de a se îndrepta încet și hotărât spre eșec.” [2, pag.48]

Pe lângă viziunile pesimiste, în cadrul diferitor foruri științifice, la tema invocată s-au lansat și idei pe care le putem cataloga chiar extremiste, diminuând nejustificat capacitatea și forța corecțională a penitenciarului. Spre exemplu N. Canțer afirmă: „Pentru deținuți penitenciarul este mai curând o universitate a criminalității decât o cale a resocializării. În mediul punitiv condamnatul învață cum să comită infrațiuni și mai mult decât atât cumulează frică și ură față de societatea care l-a separat de familie, prieteni, confort și viața de până la detenție. Pe parcursul privării de libertate deținutul plăsmuiește cum ar putea să se răzbune și să-și ia revanșa față de cei care l-au izolat forțat.” [3, pag.349] Nici chiar în sens metaforic penitenciarul nu poate fi o universitate a criminalității pentru că în el există forțe de ordine care impun respectarea unui regim de detenție iar condamnații se integrează cu timpul în rutina penitenciarului, identificându-și propriile îndeletniciri, altele decât cele de a plăsmui în mintea lor scenarii de răzbunare. În fapt, una din marile probleme ale studiilor științifice ce vizează fenomenele carcerale o constituie însăși faptul că ele au fost realizate de către persoane care cunosc realitatea pe alte căi decât

prin intermediul muncii în penitenciar propriu-zise, altfel spus, de către oameni din afara sistemului.

Nici pe departe nu este adevărat faptul că alternativa mediului prosocial în detenție lipsește completamente. O spun în cunoștință de cauză, în baza experienței de muncă în penitenciar, ori, în detenție există 2 orientări diametral opuse referitor la modul în care condamnații decid să își regleze conduita: aceștia fie tind spre o fundamentare a comportării în manieră subculturală, fie tind spre o fundamenare prosocială. Microgrupuri prosociale în detenție există cu siguranță. Spre exemplu, condamnații care frecventează un program psihocorecțional ori de terapie psihosocială nu formează în esență decât un grup cu orientare socială pozitivă, pentru că își doresc să se elibereze înainte de termen, sunt de acord să meargă pe calea schimbării comportamentale, își asumă un angajament, respectă reguli prosociale de grup în cadrul programului etc. Și condamnații implicați în instruire profesională constituie un grup prosocial, și condamnații care frecventează lăcașele de cult de pe teritoriul închisorii, și condamnații implicați în munci remunerate ori neremunerate formează grupuri prosociale.

În Penitenciarul nr.3-Leova spre exemplu, condamnații care prestează munci de deservire gospodărescă se dețin într-un sector separat, constituie grupul din penitenciar cu cel mai înalt grad de instruire profesională, mulți dintre membrii acestui grup au studiat 1, 2 sau chiar 3 meserii în penitenciar. De asemenea acest grup are cea mai înaltă rată de frecventare a programelor educative, psihocorecționale și de terapie psihosocială din penitenciar, cel mai înalt grad de realizare a planului individual de resocializare și constituie grupul cu cei mai mulți membri care primesc aviz pozitiv din partea Comisiei Penitenciarului pentru a se elibera condiționat (în sensul că comisia decide înaintarea materialelor în instanță pentru eliberare). De asemenea din rândul acestui grup se eliberează condiționat de către instanță cei mai mulți membri.

Acest grup este relativ integrat pozitiv în penitenciar în coraport cu celelalte grupuri: membrii acestui grup nu sunt marginalizați, discriminați, etichetați, abuzați ori supuși oricăror rele tratamente de către ceilalți condamnați. Ba chiar se bucură de un relativ respect din partea grupului subcultural de orientare negativă. Ce este cel mai important e faptul că în cadrul acestui grup regulile de stratificare socială impuse de către liderii interlopi care gestionează fenomenul subcultural în penitenciar, așa numiții „blatnâie”, funcționează doar rudimentar. În cadrul acestui grup stratificarea există numai în virtutea faptului că așa s-a conturat realitatea socială a mediului carceral, în care predomină principiile și normele subculturale, ea fiind numai „de

acoperire”, pentru a nu crea conflicte în masa de deținuți, nefiind o stratificare care să aibă o bază ideologică în interiorul grupului ci în afara lui.

Am spus deja că una din finalitățile pedepsei penale este cea de a preveni săvârșirea de noi infracțiuni, finalitate care înglobează în sine și diminuarea gradului de recidivă al condamnaților, care nu este posibilă așadar decât prin reeducare, resocializare, reculturalizare etc, și în cele din urmă, acestea nu se pot realiza decât prin intermediul a 3 factori-cheie: 1) mijloace de corijare eficiente pentru condamnați; 2) personal motivat și cu nivel înalt de calificare capabil să aplice eficient mijloacele de corijare; 3) condiții pentru a se forma grupuri prosociale de orientare pozitivă. În toate cele 3 aspecte menționate Administrația Națională a Penitenciarelor a depus eforturi, mai ales în ultimii ani, pentru a efectua ameliorări. S-a încercat intensificarea regimului pentru a controla deținuții de orientare negativă și a nu le permite să influențeze negativ masa de condamnați, creându-se în acest mod premise pentru crearea de microgrupuri prosociale în detenție.

În unele penitenciare acest fapt s-a reușit mai mult, în altele mai puțin. Bune rezultate pe acest segment s-au înregistrat în Penitenciarul nr.3-Leova, pe de altă parte, în penitenciare ca nr.15-Cricova sau nr.6-Soroca, unde au existat din start tendințe de conservare a subculturii, atât prin atitudinea delăsătoare a angajaților cât și prin efortul insistent din partea condamnaților de orientare negativă, rezultate ca în Penitenciarul nr.3-Leova în mod obiectiv nu au putut fi atinse, astfel, grupurile de orientare pozitivă se formează mai greu. Totodată în aceste penitenciare s-au deținut condamnații cei mai periculoși, membri ai grupurilor criminale organizate care desfășoară activitate criminală la nivel internațional și fac parte din rețeaua subculturală post-sovietică, extrem de periculoasă și cumva unică în lume, în timp ce în Penitenciarul nr.3-Leova nu s-au deținut decât un număr nesemnificativ de astfel de condamnați. Liderii interlopi din Penitenciarele 15 și 6 sunt lideri care gestionează subcultura pe republică, puternic ideologizați și ancorați în subkultură, liderii din Penitenciarul nr.3 au putere de decizie numai în propriul lor perimetru, este o chestiune, ironic vorbind, și de jurisdicție criminală. Asta și face ca la Leova să avem unul din cel mai puțin subculturalizate penitenciare de tip închis din țară, faptul că nu deține condamnați cu nivelul cel mai înalt de autoritate în macrogrupul subcultural (deci nu este numai o chestiune de eficiență acțiunilor de resocializare).

În ultimii ani s-a muncit mult pentru a diversifica metodele de corijare. Oferta-cadru de programe psihocorecționale, educative, de instruire profesională și de psihoterapie psihosocială s-a diversificat semnificativ. Unele programe au început a fi implementate în parteneriat cu alte structuri, atât de stat cât și

neguvernamentale: asociații obștești, inclusiv civili, membri ai altor autorități publice etc. Pentru a alege o meserie în bază de vocație funcționează programe de orientare vocațională. Totodată se caută posibilități de a diversifica oferta de meserii și se întreprind măsuri de a calibra această ofertă cu cerințele de pe piața muncii pentru ca după eliberarea din detenție condamnații să nu întâmpine dificultăți de integrare în câmpul muncii și de a dobândi surse de existență pe căi prosociale.

În ce privește perfecționarea și selectarea cadrelor, cu siguranță s-au organizat instruirii pentru a dezvolta abilitățile și competențele profesionale ale angajaților. Acest lucru se face continuu și sistemic, Administrația Națională a Penitenciarelor având ca și instituție subordonată un Centru Instructiv în competența căruia intră perfecționarea resurselor umane. Cât privește selectarea cadrelor, există teme pentru a pune la îndoială profesionalismul și pregătirea teoretică a unora dintre noii angajați, în mod cert exodul de intelecte a determinat ca și în structurile de forță să acceadă la unele posturi poate nu cei mai inteligenți oameni, poate nu cei mai integri din punct de vedere moral și chiar poate nu cei mai buni posesori ai cunoștințelor teoretice și practice. Dar vorbim despre faptul că avem o criză a cadrelor în Republica Moldova la modul general, cei care ar fi putut forma o elită intelectuală care să asigure funcționalitate tuturor sistemelor sociale, inclusiv sistemului de justiție penală căruia subscie și subsistemul penitenciar, au plecat din țară pentru a se realiza în altă parte.

Avem în justiție posturi râvnite de toți, dar când este vorba despre penitenciare, avem și posturi pe care nu și le doresc nimeni ori la care vin oameni care nu s-au putut integra în alte sisteme. Criza cadrelor în sistemul penitenciar se răsfrânge negativ așadar, asupra procesului de resocializare al condamnaților, care trebuie să fi un produs al efortului comun și coordonat depus de către persoane integre și bine pregătite din punct de vedere profesional. Dimpotrivă, această criză favorizează subculturalizarea condamnaților. Pentru viitor, Administrația Națională a Penitenciarelor își propune să creeze o nouă strategie de dezvoltare a cadrelor și cu siguranță vor fi și rezultate pozitive pe acest segment. Se va pune accentul în special pe pregătirea cadrelor care intră în contact direct cu persoanele condamnate, în special în domenii precum: pregătirea juridică, deontologică, dezvoltarea inteligenței emoționale, a abilităților de comunicare, de gestionare și prevenire a situațiilor de conflict etc. O componentă-cheie a instruirii angajaților ar trebui din punctul meu de vedere să îl constituie formarea și dezvoltarea competenței profesionale de atenuare a efectelor subculturii penitenciare. Nu este decât o abilitate specifică sistemului, care nu intră în nici un cadru de

competențe fixate în careva acte reglatorii ori normative, și totuși, este atât de esențială pentru a stimula efectul pozitiv al acțiunilor de resocializare întreprinse asupra condamnaților și a inhiba formarea unor trăsături de personalitate deviante, în fond, subculturale, în rândul persoanelor private de libertate.

Actualmente nu există studii statistice privitoare la dinamica comportamentală a populației carcerale. Nu se cunoaște cu exactitate ori aproximativ numărul de persoane care intră în penitenciar subculturalizate ca și autorități criminale, numărul de condamnați care se subculturalizează ca și autorități criminale pe parcursul executării pedepsei, numărul de condamnați care urmează să fie victimizați în virtutea regulilor de castă, numărul de persoane care se află la primul lor contact cu grupul subcultural ori numărul de persoane pur și simplu familiarizate cu regulile de sub cultură criminală fără a le respecta în baza unor imbolduri motivaționale intrinseci. Nu există studii privitoare la numărul de condamnați desociați de sub cultură ori resocializați. Cu atât mai mult numărul de persoane re-subculturalizate nu este relevant în nici o statistică. Toate acestea nici nu au constituit obiectul căreiva cercetări, din acest motiv, antiteza resocializare-subculturalizare, este imposibil să o descriem în baza unor cifre exacte. Nu cunoaștem rata ori nivelul de resocializare și nici de subculturalizare, nu avem nici măcar un standard ori careva parametri normativi la care să ne raportăm.

Și totuși, persoanele subculturalizate au tendința de a comite noi infrațiuni la libertate și după eliberarea din detenție continuă să ducă un stil infracțional de viață, astfel, gradul de subculturalizare al condamnaților cât și cel de resocializare poate fi estimat în termeni de aproximație prin aprecierea numărului de recidiviști în cadrul populației încarcerate pe durata unui an. Dacă numărul recidiviștilor în cadrul populației carcerale este unul mare, este de la sine înțeles că nivelul de resocializare este unul destul de mic, că scopul pedepsei penale de a preveni săvârșirea de noi infrațiuni ajunge realizat în termenii cei mai parțiali posibili, ori chiar la un nivel subrudimentar. Această deducere nu este o metodă exactă de a aprecia nivelul de subculturalizare ori resocializare în rândul populației carcerale, mai ales pentru perioade concrete de timp. Este necesar așadar, să elaborăm instrumente socio-metrice prin care să obținem date cuantificabile numeric.

Și totuși, dacă am utiliza această tehnică de apreciere, atunci cu siguranță o pondere mai mare o au condamnații recidiviști. Conform ultimului Raport de Bilanț al Administrației Naționale a Penitenciarelor, în anul 2022 din totalul a 5042 de persoane condamnate 3029, au avut condamnări anterioare, dintre

care 1505 o singură condamnare iar 1524 câte 2 și mai multe condamnări anterioare. Rezultă că prevalează recidiviștii, care sunt cu 1016 persoane mai multe. [4, pag.5] Am putea calcula mai exact nivelul de resocializare al condamnaților prin analiza comparativă a numărului total de condamnați care s-au eliberat din detenție cu numărul de condamnați reîncarcerati dar din păcate autoritățile publice nu au la moment bune practici de a ține o evidență a dinamicii infracționale a persoanelor aflate în conflict cu legea, astfel, unele aspecte privitoare la criminalitate nu ne pot fi relevate pe deplin. Subculturalizarea condamnaților și recăderea lor infracțională este condiționată în mod cert și de condițiile economice, dar din păcate, ineficiența acțiunilor de resocializare la fel se include în lista cauzelor. Mă refer atât la cele penitenciare cât și post-penitenciare.

Concomitent cu măsurile de corijare orientate spre resocializarea condamnatului ar trebui să fie adusă în câmpul cercetării și dinamica resocializării și subculturalizării condamnaților. Trebuie să știm cum să ne calibrăm eforturile în baza unor progrese/regrese apreciate la nivel colectiv (în cadrul populației carcerale). Am putea subaprecia gradul de subculturalizare al condamnaților și astfel să aplicăm măsurile de corijare inclusiv regimul într-o manieră mai lejeră, favorizând recidivismul sau am putea dimpotrivă, aplica măsuri de corijare mult prea stricte în perioade când procesele subculturale în penitenciar nu se manifestă la o intensitate prea mare, determinând condamnații să acumuleze frustrare și încă mai mult dispreț față de forțele de ordine. În plus, realitatea fiecărui penitenciar este diferită, există penitenciare în care procesele subculturale se manifestă intens, penitenciare în care subculturalizarea deținuților implică un nivel mediu de pericol sau chiar mai redus. Oamenii care muncesc în cadrul Administrației Naționale a Penitenciarelor și în subdiviziunile acesteia cunosc estimative, prin observațiile efectuate în mediul carceral, în care penitenciare nivelul de subculturalizare ori de resocializare este înalt, dar nu se pot expune în baza unor date precise.

A cunoaște din punct de vedere statistico-criminologic numărul de condamnați care își fundamentează conduita pe principii subculturale cât și numărul de condamnați care își fundamentează conduita pe baza normelor prosociale este un lucru deosebit de important, indiscutabil necesar pentru a aprecia nivelul la care scopul legii penale (de a preveni săvârșirea de noi infracțiuni) este realizat. Între aceste 2 categorii de condamnați există cu certitudine o categorie de condamnați intermediară, fie în proces de subculturalizare, fie în proces de desocializare, condamnați care își modelează conduita atât în baza unor norme prosociale cât și în baza unor norme

subculturale. Aceștia ar trebui să fie principalii beneficiari ai programelor psihocorecționale, educative, de instruire și terapie psihosocială. Pentru o relevare sociometrică a acestora, avem nevoie de chestionare, grile de evaluare și alte instrumente în baza cărora să apreciem nivelul sau gradul de subculturalizare și resocializare al fiecărui condamnat în parte. Aceste instrumente pot fi valorificate în procedurile formale specifice domeniului execuțional-penal, spre exemplu, în a aprecia oportunitatea sau inoportunitatea înaintării materialelor către instanța de judecată pentru eliberarea condiționată sau pentru comutarea pedepsei în cadrul comisiei penitenciarului care se instituie prin ordin și activează în fiecare unitate de detenție în parte.

Conchidem că una din finalitățile pedepselor penale privative de libertate ar trebui să le constituie resocializarea și reintegrarea unui număr cât mai mare de condamnați. Din păcate penitenciarele Republicii Moldova nu reușesc să asigure la un nivel acceptabil acest deziderat, însă cu siguranță există potențial pentru a schimba această stare de lucruri pentru că deja s-au îmbunătățit semnificativ condițiile de detenție și s-au diversificat măsurile de corijare. Procesele subculturale care inhibă efectul pozitiv al acțiunilor de resocializare pot fi din ce în ce mai bine controlate deoarece s-au creat condiții de formare în penitenciare și a climatului social pozitiv, anume grupuri și micro-grupuri de condamnați cu orientare socială pozitivă. În perspectivă, este esențial ca să identificăm anumite metode prin care să efectuăm o mai bună socio-metrie asupra grupurilor de condamnați, pentru a cunoaște în special gradul lor de subculturalizare. Mai este important să ducem o evidență a dinamicii populației carcerale ca să putem aprecia rata de resocializare și eventual, reintegrare socială a condamnaților. Trebuie să ne preocupe mai mult ca să creăm oportunități persoanelor private de libertate pentru a putea după eliberare să trăiască în condiții socio-economice decente, să existe o bună continuitate post-penitenciară a mijloacelor de corijare, prin implicarea cooperantă a probațiunii în acest proces, să ne asigurăm că în aplicarea mijloacelor de corijare avem metode eficiente, mijloace de aplicare, personal calificat. Nu în ultimul rând, trebuie să ne preocupe modul în care putem controla unele procese subculturale în afara penitenciarului, deoarece numărul mare de condamnați subculturalizați care recidivează, se datorează și expunerii acestora la procese subculturale în afara mediului de detenție până la condamnare și evident între condamnări.

Referințe:

1. Codul Penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18 aprilie 2002, publicat în Monitorul Oficial din 14 aprilie 2009, nr. 72-74, art. 195.
2. GUMANIUC, V., Metodele de resocializare a condamnaților. În: Revista Națională de Drept, nr. 1(183) din 2016, pp. 48-50. ISSN 1811-0770.
3. CANȚER, N., Resocializarea deținuților prin intermediul programelor educaționale și terapeutice. În: materialele conferinței științifice „Managementul educațional: realizări și perspective de dezvoltare” (Bălți, Republica Moldova, 27 aprilie 2017). Bălți: Tipografia din Bălți, 2017, Ediția I-a, pp. 349-354.
4. Administrația Națională a Penitenciarelor. RAPORT privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2022. Accesat [15.11.2023] Disponibil: <https://anp.gov.md/rapoarte-de-bilant-semestriale-anuale>

CZU: 343.8

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12077594>

PEDEAPSA PENALĂ ÎNTRE SCOP ȘI RISC

Vasiliu Liuba

doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice și Științe Economice
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0002-2355-9897

The existence of a framework of penalties in criminal law is a decisive legal and criminal law role and purpose. It ensures, first and foremost, the principle of the legality of penalties and guarantees the applicability of criminal law mechanisms and instruments against crime. The risk of the framework of penalties arises at the time of their individualization, because in addition to their general objective nature, which is clearly established and regulated, there is the individual subjective nature, which unfortunately cannot be fitted into a normative template.

Keywords: *crime, offender, criminal liability, criminal punishment, individualization, purpose, risk, values, morality, rights and freedoms, society.*

De-a lungul mileniilor societatea luptă continuu împotriva celui mai mare flagel al tuturor timpurilor – criminalitatea. În această luptă omenirea a cunoscut atât succese, cât și înfrângeri. În anumite perioade istorice unele state aveau realizări considerabile, reducând fenomenul infracționalității la minimum, astfel încât oamenii încetau a se mai teme de criminali, deplasându-se liber pe teritoriul țării, renunțând la lacăte și uși blindate. Erau timpuri când cuvântul de onoare constituia o garanție mult mai puternică decât represiunile judiciare.

Omenirea cunoaște chiar fenomene de lipsă totală a criminalității – în unele state existau anumite zone, în care lipseau crima și criminalul. De regulă, acestea erau centrele religioase, iar cultura acestora excludea comportamentul deviant de la normele generale.

Dar niciodată, niciunui stat, niciunui sistem social nu i-a reușit să se izbăvească completamente de fenomenul criminalității. Mai mult ca atât, la anumite etape istorice acest fenomen era privit ca un satelit obligatoriu al dezvoltării sociale. Dreptul penal vine ca soluție de contracarare a criminalității și infracționalității, abordând până în cele mai mici detalii instituțiile de bază, infrațiunea, răspunderea penală și pedeapsa, acestea din urmă având ca drept scop corigența infractorului și nicidecum de subminarea, cel puțin asta se reliefează din doctrina șinu doar.

Săvârșind o faptă infracțională, individul își manifestă nerecunoașterea și ignorarea valorilor sociale reprezentate de bunurile, interesele și nevoile

individuale sau de grup, pe care conștiința socială le acceptă la o anumită treaptă de dezvoltare. Prin aceasta infrațiunea generează o luptă a contrariilor, manifestată între obiectul infrațiunii, ca element constitutiv ce cuprinde totalitatea valorilor și relațiilor sociale existente pe lângă aceste valori vătămăte sau puse în pericol prin săvârșirea actului infracțional și subiectul infrațiunii, reprezentat de persoana care intră în conflict cu legea penală. Studiind rolul individual în geneza infrațiunii și stabilirea pedepsei, criminologia operează cu conceptul de personalitate a infractorului ca variantă a personalității umane înțeleasă în accepțiunea largă de unitate bio-psiho-socială. Personalitatea este un concept operațional de ordin descriptiv care înfățișează rezultatul unui proces de adaptare a ființei umane la lume, cu scop de conservare și dezvoltare. Ea este consecința procesului interacționist prin care infrastructura biologică a fost grefată cu principalii vectori sociali, un rezultat al interacțiunii dialectice dintre ansamblul caracteristicilor organizării interne a individului și ansamblul factorilor mediului social. Personalitatea umană nu este doar consecința eredității, interacțiunile dintre individ și mediu răsfrângându-se asupra componentelor personalității. În cadrul procesului de socializare, de maturizare biologică și socială, omul își modelează personalitatea prin învățarea și interiorizarea complexului sociocultural pe care îl promovează societatea.[1] Procesul de socializare, în ansamblul său, modelează un tip de personalitate definit prin unicitate și originalitate și care exprimă, într-un mod constant, durabil și predictibil, un amplu repertoriu de atitudini, opinii și acțiuni compatibile cu modelul cultural și normativ al societății respective. În consecință, personalitatea omului este produsul epocii în care trăiește omul și pe care o reflecta la nivelul conștiinței, acționând totodată, constructiv sau distructiv asupra sa. Pe parcursul procesului de maturizare biologică și socială, individul își formează propria personalitate prin învățarea și asimilarea treptată a modelului socio-cultural predominant, socializarea devenind pozitivă sau negativă ca urmare a preexistenței unui complex de factori sociali care determină sau favorizează orientarea antisocială a personalității. Pe parcursul procesului de maturizare biologică și socială, individul își formează propria personalitate prin învățarea și asimilarea treptată a modelului socio-cultural predominant, socializarea devenind pozitivă sau negativă ca urmare a preexistenței unui complex de factori sociali care determină sau favorizează orientarea antisocială a personalității. Fără îndoială, dezorganizarea socială, anomia, condițiile economice precare, conflictele culturale etc., au un impact major asupra criminalității ca fenomen social. În schimb, la nivel individual, socializarea negativă nu conduce în mod inevitabil la

săvârșirea de infrațiuni, ci numai ca rezultat al asimilării și prelucrării sale de către structurile de personalitate și pe fondul unor împrejurări concrete care favorizează trecerea la săvârșirea actului infracțional.

Astfel, conceptul de personalitate a infractorului nu surprinde imaginea unei personalități predestinate pentru infrațiuni cu violență, între delincvenți și nondelincvenți neexistând o diferență de natură, ci o diferență de grad cu determinare multicauzală. Personalitatea orientată antisocial se formează în aceleași sfere ale vieții sociale, familie, școală, microgrupuri, medii de producție, ca și personalitatea non-delincventă. Ceea ce diferă este conținutul informațiilor receptate și valoarea acordată acestora. După cum știm, infrațiunea generează o luptă a contrariilor, manifestată între obiectul și subiectul infracțiunii. Această contradicție se exprimă prin nerecunoașterea și ignorarea de către individ a valorilor sociale reprezentate de bunurile, interesele și nevoile individuale sau de grup, pe care conștiința socială le acceptă la o anumită treaptă de dezvoltare. Concepută în așa mod, infrațiunea nu poate exista fără o persoană care printr-o activitate materială, conștientă și volitivă, încalcă perceptul legii penale și prin aceasta aduce o daună valorilor sociale, exprimându-și astfel atitudinea moral-politică față de ordinea de drept. Persoana care a comis o faptă infracțională interesează dreptul penal sub un dublu aspect.

Pe de o parte, dreptul penal scoate în evidență condițiile pretinse de legiutor pentru ca infractorul să fie pedepsibil și să suporte consecințele faptei săvârșite, condiții care în ansamblu formează un element aparte al componenței de infrațiune, denumit subiectul infracțiunii.

Pe de altă parte, dreptul penal mai este interesat și de stabilirea altor calități caracteristice personalității infractorului, luate în considerație la individualizarea răspunderii și pedepsei penale de către instanța judecătorească în condițiile art.75 C.P. al R. Moldova. [2]

O abordare largă a noțiunii de subiect al infracțiunii o găsim în doctrina penală română de referință, care susține că infrațiunea ca act de conduită interzis prin norma incriminatoare nu poate fi concepută fără existența unei persoane care săvârșește acest act, încalcându-se obligația legală de a nu-l săvârși, și fără existența unei persoane care este titulara valorii sociale împotriva căruia se îndreaptă actul de conduită. Aceste persoane, care nu sunt altele decât persoanele implicate în raportul juridico-penal de conformare, transformat prin săvârșirea infracțiunii, într-un raport juridico-penal de conflict sunt subiecții infracțiunii. Putem conchide că subiecții infracțiunii sunt persoanele implicate în săvârșirea unei infracțiuni, fie prin însăși săvârșirea

infrațiunii, fie prin suportarea consecințelor, a răului cauzat prin săvârșirea acesteia. Din această perspectivă, în funcție de poziția care o au în raport cu infrațiunea și deci după poziția pe care o ocupă în cadrul raportului juridico-penal de conflict se face distincția dintre subiecți activi sau infractori, pe de o parte, și subiecți pasivi sau persoane vătămate prin infrațiune, pe de altă parte. De regulă însă, personalitatea infractorului, apare cu mult înainte de săvârșirea infrațiunii. Trăsătura principală care caracterizează personalitatea infractorului este aceea că el a săvârșit o infrațiune. Nu este infractorul cel care are numai intenția de a săvârși o infrațiune sau crimă, însă nu trebuie să facem abstracție de pornirile naturale ale fiecărui individ în parte, precum și condițiile socio-culturale și economice care într-un mod sau altul pot genera indirect dezvoltarea laturii criminale. Dacă ar fi să facem referire în materie de drept penal, atunci vom observa că pe primul plan este situată fapta infracțională, infrațiunea, care are un contur și o explicație foarte completă. În schimb, infractorul, personalitatea acestuia, este puțin studiată. [3] p.21-27

Chiar atunci când se face mențiune despre vinovăție, care nu poate fi decât o atitudine psihică a omului, tot nu se face mențiune despre om, decât indirect. Subiectului infrațiunii îi este destinat articolul 21 din Codul Penal al Republicii Moldova, conform căruia "sunt pasibile de răspundere penală persoanele fizice responsabile care, în momentul săvârșirii infrațiunii, au împlinit vârsta de 16 ani". [4] Prin aceasta omul, care a comis infrațiunea, este trecut în umbră, el fiind subînțeles și constituind doar un punct de reper și un subiect menit a suporta și a executa pedeapsa. O astfel de situație avem în medicină, unde se ține seama numai de boală și nu de bolnav. În sfera dreptului penal, noțiunea de infractor îmbracă denumirea de persoană, care în vizorul noii legislații poate fi fizică și juridică. Dreptul penal, având ca obiect apărarea valorilor sociale împotriva infracțiunilor, operează cu noțiunea de subiect al infrațiunii, sau subiect al raportului juridic penal.

Conform legislației naționale, pedeapsa penală este o măsură de constrângere statală și un mijloc de corectare și reeducare a condamnatului ce se aplică de instanțele de judecată, în numele legii, persoanelor care au săvârșit infracțiuni, cauzând anumite lipsuri și restricții drepturilor lor. Pedeapsa are drept scop restabilirea echității sociale, corectarea și resocializarea condamnatului, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea condamnaților, cât și a altor persoane. Executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească demnitatea persoanei condamnate. Pe când Doctrina penală franceză consideră ca scopuri ale pedepsei: răsplata, intimidarea, preîntâmpinarea și corectarea, iar juriștii din Marea Britanie evidențiază ca scop al pedepsei

elementul represiv, restabilirea echității sociale, intimidarea și apărarea societății de atentate criminale. Astfel concepută, pedeapsa este principalul mijloc de realizare a scopului legii penale, de aceea scopul pedepsei coincide cu scopul legii penale. Legea penală apără împotriva infrațiunilor suveranitatea, independența, unitatea și indivizibilitatea statului, viața și sănătatea persoanei, drepturile și libertățile cetățenilor, proprietatea, precum și întreaga ordine de drept. Cu alte cuvinte, apără sistemul și relațiile sociale de faptele socialmente periculoase care subminează cele mai importante condiții de existență ale societății. Dar ce facem când pedeapsa nu-și justifică scopul, și situația devine și mai gravă. Pe lângă scop avem și riscuri, acestea conturându-se în momentul individualizării pedepsei.[5]

Legiuitorul a conturat o definiție a conceptului de individualizare prin tehnici juridice, respectiv formularea și aplicarea pedepselor ca instrument de adaptare a infractorilor la mediul penitenciar. Individualizarea pedepselor reprezintă procesul de adaptare a pedepselor la fiecare infrațiune și la fiecare infractor, în vederea atingerii scopurilor educative preventive prevăzute de lege, și reprezintă un principiu fundamental al dreptului penal. Deși în cadrul procedurii de stabilire și de determinare a pedepselor sunt utilizați termeni precum dozare, proporționalitate, individualizare etc., care exprimă conținutul acestei operațiuni în mod mai mult sau mai puțin cuprinzător, în domeniul aplicării pedepselor termenul de individualizare este fără echivoc. Individualizarea executării pedepselor, sau individualizarea administrativă, reprezintă o etapă de punere în aplicare a raporturilor juridice și nu o simplă transpunere a conceptului de individualizare.

Astfel, în teoria dreptului penal se vorbește, de obicei, despre trei forme de individualizare a pedepselor, și anume: 1) individualizarea legală – se referă la ansamblul normelor de drept penal, privind criteriile de individualizare a pedepsei pentru fiecare infrațiune în parte; 2) individualizarea judecătorească – constă în stabilirea de către instanța judecătorească a pedepsei pentru fiecare caz în parte, între limitele prevăzute de lege, ținându-se seama de pericolul social pe care îl prezintă fapta săvârșită și infractorul, precum și de împrejurările care agravează sau atenuază răspunderea penală; 3) individualizarea administrativă sau punerea în executare a pedepsei cu închisoarea de către instituțiile penitenciare, care se referă la modalitățile concurente în care se execută pedeapsa aplicată de instanță. Aceste trei etape ale individualizării pedepsei urmează o succesiune logică, ele decurgând una din cealaltă. Pe parcursul celor trei etape ale individualizării pedepsei întâlnim elemente comune care vizează scopul pedepsei, și anume: prevenirea săvârșirii de noi infrațiuni, apărarea împotriva infrațiunilor, precum și apărarea valorilor sociale enumerate în legislația penală. Cu referire la cea

dintâi, în literatura juridică s-a arătat că, în cadrul său, adaptarea pedepselor este înfăptuită de către legiuitor, în însuși momentul elaborării legii penale, prin stabilirea felului și limitelor pedepselor, precum și a măsurii în care acestea pot fi modificate sub influența cauzelor de agravare sau de atenuare. [5] Dacă individualizarea constă în „operațiunea de adaptare a pedepsei și a executării ei la cazul individual și la persoana infractorului, în așa fel încât să se asigure aptitudinea funcțională și realizarea scopului ei” – adică, în adecvarea pedepsei la o anumită faptă concretă și la un infractor concret, care trebuie reeducat, atunci operația de individualizare nu poate fi decât o operație post delictum, care în mod necesar trebuie să se efectueze, în integralitatea sa, după ce fapta a fost săvârșită și constatată judecătorește. Atâta vreme cât nu s-a săvârșit încă o infrațiune și nu există răspundere penală, nu se poate vorbi de o individualizare a pedepsei – în sensul propriu al acestei noțiuni, căci lipsește atât obiectul supus operației de adaptare (sanctiunea concretă), cât și unul dintre elementele față de care trebuie să se înfăptuiască adaptarea (infrațiunea, cu gradul său de pericol social concret propriu). De aceea, considerăm că individualizarea pedepselor poate fi numai judiciară și administrativă. Indubitabil, stabilirea, prin lege, a unui cadru legal de sancțiuni – atât generale, cât și speciale, pentru fiecare infrațiune în parte – a unor cauze de modificare a pedepsei, a unor mijloace și criterii de individualizare constituie baza legală indispensabilă a individualizării sancțiunilor de drept penal, dar, în sistemul pedepselor relativ determinate, ea nu se poate identifica cu însăși operația de individualizare a acestora.

Legea acționează doar asupra unor entități abstracte, în timp ce individualizarea - așa cum sugerează însuși termenul - este legată de comportamente concrete și de infractori concreți; cu toate acestea, doar judecătorii și administrațiile penitenciare pot trage concluzii și face evaluări în această privință; legiuitorul nu face decât să organizeze individualizarea judiciară și administrativă prin intermediul legii; el poate doar să ofere judecătorilor și administrațiilor penitenciare o bază pentru individualizare, fără a efectua el însuși nicio operațiune de individualizare. Individualizarea judiciară este a doua etapă a individualizării răspunderii penale și este realizată în primul rând de către instanțe, dar și, în mod auxiliar, de către alte organe judiciare. Aceasta reprezintă prima restructurare a răspunderii penale, tratând infractorul ca pe o entitate vie și nu ca pe o abstracțiune. Pentru a facilita individualizarea judiciară a răspunderii penale, legea stabilește anumite criterii pe care judecătorul trebuie să le ia în considerare atunci când impune o anumită pedeapsă unei persoane care a comis o infrațiune sau un act prevăzut

de legea penală. Acestea au un caracter obligatoriu, trebuind să fie avute în vedere împreună, toate. Potrivit art.75 CPRM, „persoanei recunoscute vinovate de săvârșirea unei infrațiuni i se aplică o pedeapsă echitabilă în limitele fixate în Partea Specială a Codului penal și în strictă conformitate cu dispozițiile Părții Generale a Codului penal. La stabilirea categoriei și termenului pedepsei, instanța de judecată ține cont de gravitatea infrațiunii săvârșite, de motivul acesteia, de persoana celui vinovat, de circumstanțele cauzei care atenuează ori agravează răspunderea, de influența pedepsei aplicate asupra corectării și reeducării vinovatului, precum și de condițiile de viață ale familiei acestuia”. Luând în considerare acești factori, instanța se va asigura că sentința este echitabilă. Pentru a da efect principiului individualității, tipul și quantumul pedepsei pot varia pentru persoane care au comis aceeași infrațiune. În același timp, acest lucru contribuie la realizarea principiului echității. Individualizarea administrativă a executării pedepselor este o operațiune individualizată efectuată de către organul administrativ însărcinat cu executarea pedepselor și presupune executarea pedepselor, adaptând sistemul de executare a pedepselor privative de libertate în funcție de comportamentul persoanei condamnate la locul de executare a pedepsei.

Individualizarea executării pedepselor se realizează astfel prin modificarea măsurilor de condamnare și prin aplicarea instrumentelor penale în funcție de comportamentul persoanei condamnate. Prin urmare, principiul individualizării pedepselor face parte din sistemul de principii ale dreptului penal și ale dreptului execuțional penal. În legislația execuțional-penală a Republicii Moldova individualizarea, ca principiu de bază al executării pedepsei cu închisoare, este inclusă în art.164, care este bazat pe particularitățile individuale ale personalității condamnatului, adică mijloacele de corectare trebuie să se aplice în dependență de caracterul prejudiciabil al infrațiunii comise, personalitatea condamnatului, precum și comportamentul lui. Acest principiu se realizează pe calea modificării statutului condamnatului în dependență de comportamentul lui, spre exemplu: aplicarea măsurilor de sancționare și de stimulare, transferul condamnatului dintr-un regim în altul etc. [6] Trebuie remarcat faptul că sistemul de justiție penală nu este suficient pentru a descuraja criminalitatea în absența unor mecanisme și politici coerente de justiție penală preventivă care să combine mijloace economice, sociale, administrative și juridice pentru a combate și preveni criminalitatea. În acest punct apar riscuri în aplicarea pedepselor, sub forma unor sancțiuni ineficiente în raport cu valorile atacate și/sau cu prejudiciul social cauzat de infrațiune. În acest sens considerăm necesar de a aborda problema pedepsei

cu moartea, care reprezintă un subiect nu doar controversat dar și tabu atât pentru cadrul legislativ național, cât și pentru cel internațional. Se pune întrebarea dacă aplicarea pedepsei cu moartea poate justificată sau nu. Dacă a r fi să răspundem prin prisma drepturilor și libertăților omului, atunci în art. 2 din Convenția EDO vom afla u răspuns care conturează această problemă de pe două poziții, prima poziție asigură dreptul la viață, ca garanție fundamentală a persoanei, dreptul la viață al oricărei persoane fiind protejat prin lege. Și a doua poziție, și anume moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal când infrațiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege. În același context, la alin. (2) al aceluiași articol, moarte nu este considerată ca fiind cauzată prin încălcarea dreptului la viață în cazurile în care aceasta ar rezulta dintr-o recurgere absolut necesară la forță pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale; pentru a efectua o arestare legală sau a împiedica evadarea unei persoane legal deținute sau pentru a reprima, conform legii, tulburări violente sau o insurecție.[7] În foarte multe țări se justifică legitimitatea nu numai a închisorii pe viață, dar și a pedepsei capitale, în calitate de sancțiuni penale foarte grave. De menționat că Consiliul Economic și Social al ONU a încuviințat garanțiile pentru apărarea drepturilor persoanelor pasibile de pedeapsa cu moartea. Garanțiile, relevă că pedeapsa cu moartea nu poate să fie executată decât în cazul în care persoana acuzată de crimă a fost supusă unor probe clare și convingătoare, și doar în cazul crimelor premeditate cu consecințe mortale sau foarte grave.[6] Ca drept concluzie vom menționa că existența cadrului pedepselor în legislația penală reprezintă un rol și un scop juridico-penal decisiv. El asigură, în primul rând, principiul legalității pedepselor și garantează aplicabilitatea mecanismelor și instrumentelor juridico-penale împotriva fenomenului infracțional. Riscul cadrului pedepselor apare în momentul individualizării acestora, deoarece pe lângă caracterul general- obiectiv care este clar stabilit și reglementat, este implicat caracterul individual-subiectiv, care din păcate nu poate fi încadrat într-un șablon normativ. Însă în anumite condiții, dictate de necesitățile și pericolelor iminente dezvoltării și securității societăți și pentru a salva societatea de haos și autodistrugere, metodele reproșabile, drastice, inclusiv aplicarea pedepsei cu moartea, pot fi justificate în lege și admise doar în limitele legii.

Referințe:

1. Codul Penal al Republicii Moldova, Publicat:14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195

2. Codul Penal al Republicii Moldova, Publicat:14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195
3. CIOBANU I. Criminologie, vol. 1. Chișinău: Tipografia Reclama, 2007. p. 21-27
4. CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA, Publicat: 14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195
5. OSADCI C. Conceptul individualizării executării pedepsei cu închisoare., [Accesat: 21.12.2023] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Conceptul%20individualizarii%20executarii%20pedepsei%20cu%20inchisoare.pdf
6. BUJOR V. Referințe asupra noțiunii, scopului, funcțiilor și sistemului pedepsei [Accesat 21.12.2023 ora 09:26] Disponibil: <http://old.criminology.md/index.php/ro/articole/123-referin-e-asupra-no-iunii-scopului-func-iilor-l-sistemului-pedepsei>
7. Convenția Europeană a Drepturilor Omului. [Accesat 21.12.2023] Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ron

CZU: 378.016(477):341.4

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12077912>

IMPROVING THE QUALITY OF TEACHING INTERNATIONAL CRIMINAL LAW IN UKRAINE

Yaremchuk Vitalii

Ph.D. in International Law, Assistant Professor, Department of International Law and Comparative Law, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine

In response to Russia's full-scale invasion of Ukraine, the academic community has faced challenges, notably in teaching international criminal law (ICL), crucial for prosecuting Russian officials. Ukrainian institutions adapt to the crisis and educational reforms, altering curricula to include ICL. The Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University introduces ICL courses, showcasing adaptability. Amid war disruptions, students exhibit resilience, achieving a commendable 90% success rate in a challenging Single State Qualification Exam. Reforms, including ICL addition, reflect a forward-thinking approach to legal education. The 'Workshop Series for Ukrainian Academic Instructors of International Criminal Law and Procedure' program, a collaboration between USAID 'Justice for All' and the Asser Institute, enhances ICL education. This initiative fosters connections, workshops, and guest lectures in English, contributing to global perspectives. The USAID Justice for All Activity, in partnership with the Asser Institute, initiates a transformative series, including 10 workshops for teachers, aiming to fortify expertise until March 2024. Despite adversities, Ukraine's academic community remains committed to nurturing competent legal professionals, emphasizing adaptability, forward-thinking, and resilience in sustaining excellence in legal education.

Keywords: *International criminal law, Ukrainian academic community, Russia's war in Ukraine, Single State Qualification Exam, reform of higher education.*

In light of Russia's full-scale invasion of Ukraine, the academic community has been confronted with numerous challenges, particularly in the realm of teaching international criminal law (ICL). This discipline serves as a crucial foundation for the prospective prosecution of Russian high-ranking officials involved in the war. As the situation unfolds, academic institutions in Ukraine find themselves adapting to the changing landscape, not only in response to geopolitical events but also due to ongoing reforms in higher education.

One notable shift can be observed in the approach to the development of work programs and disciplines within the Ukrainian education system. The reform of higher education in Ukraine has prompted a reevaluation of curricula, with a specific focus on international criminal law. This has led to diverse teaching traditions within Ukrainian Law Schools. For example, some universities boast a long-standing history of teaching ICL, with programs

spanning over 15 years. In contrast, others, like the Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, have responded to the geopolitical developments by introducing ICL courses in the spring semester of 2024.

The inclusion of international criminal law as a formal legal discipline in the recent educational program changes underscores the recognition of its significance in the current geopolitical context. The discipline serves not only as an academic pursuit but also as a practical tool for addressing the atrocities committed by Russians during the war. It reflects a broader commitment to ensuring that legal education aligns with contemporary challenges and equips students with the knowledge and skills necessary to engage with complex international legal issues.

The decision to integrate ICL into the curriculum at Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University exemplifies the adaptability of academic institutions in response to dynamic geopolitical events. This responsiveness ensures that students are equipped with a comprehensive understanding of international criminal law, preparing them to contribute meaningfully to the discourse surrounding the conflict and its legal implications.

Furthermore, the ongoing war has sparked increased interest and engagement in international law, with students and scholars alike delving into the complexities of the legal framework surrounding armed conflicts and war crimes. This surge in interest has prompted universities to explore innovative teaching methodologies, incorporating real-time case studies and guest lectures from experts actively involved in addressing the legal aspects of the war.

One of the legal amendments implemented in 2023 was the need of completing the Single State Qualifying Exam for receiving a Master's of Laws degree. The test schedule includes 12 topics, such as Constitutional Law of Ukraine, Administrative Law of Ukraine, Administrative justice in Ukraine, International Law, International Human Rights Law, Civil Law of Ukraine, Civil Procedural Law of Ukraine, Labor Law of Ukraine, International Private Law, Criminal Law of Ukraine; Criminal procedural Law of Ukraine; International Criminal Law (including international cooperation in the field of crime prevention); General ethical requirements of the legal profession. The examination work is made up of a case. There are 120 total exam tasks (questions) and it takes 180 minutes to do the task. This, in our opinion, was a daring move, given the conditions of Russia's aggression, which has a detrimental impact on the educational process, access to educational materials, disruption of courses by air raid, and other aspects. It is worth mentioning that, prior to the main exam, the Ministry of Education of Ukraine held an approval

test in which the whole assessment system, as well as the capacity to organize a significant number of testing locations across Ukraine, was evaluated.

Intriguingly, data from the State institution ‘Scientific and Methodological Center of Higher and Vocational Pre-Higher Education’ reveals a commendable success rate of almost 90% among students-graduates of the Faculty of Law at Chernivtsi National University in successfully completing the Single State Qualification Exam. This statistic underscores the dedication and resilience of students and faculty members alike, who persistently navigate the challenges posed by the ongoing war and its impact on the educational landscape. The high success rate is a testament to the adaptability of the academic community, demonstrating their ability to maintain rigorous standards despite the adversities brought about by Russia’s invasion of Ukraine. It reflects the commitment of both students and academic staff to uphold the quality of legal education, showcasing a determination to ensure that graduates are well-equipped to face the complexities of the legal field in the aftermath of the war.

This performance also sheds light on a certain efficiency of the educational reforms implemented in response to the evolving geopolitical situation. The addition of international criminal law as a legal discipline, coupled with the comprehensive Single State Qualification Exam covering a spectrum of legal topics, showcases a forward-thinking approach in preparing future legal professionals. It emphasizes not only a broad understanding of domestic legal frameworks but also a nuanced comprehension of international legal dimensions a crucial skill set in the context of the conflict and its potential legal ramifications. Furthermore, the success rate highlights the resilience of the education system in providing stability and support to students amid the challenging circumstances. It indicates that, despite disruptions in access to educational materials and the occasional interruption of courses due to security concerns, the academic community remains steadfast in its commitment to nurturing the next generation of legal minds.

Beyond governmental initiatives, there exist proactive endeavors originating from professional circles. The ‘Workshop Series for Ukrainian Academic Instructors of International Criminal Law and Procedure’ program stands out as a pivotal initiative in fortifying the capabilities of Ukrainian law schools. Collaboratively organized by USAID ‘Justice for All’ and the Asser Institute (The Hague, The Netherlands), this program is strategically designed to enhance the quality of international criminal law education. A primary objective is to foster meaningful connections between Ukrainian educators and seasoned experts in the realm of international criminal law. An integral facet of

this initiative involves orchestrating joint activities such as workshops and guest lectures, all conducted in English. This linguistic dimension not only aligns with the global nature of the subject matter but also facilitates the establishment of professional networks among Ukrainian teachers and international experts. By creating a platform for shared knowledge and experiences, the program aims to elevate the overall competence of Ukrainian educators, ultimately benefiting the students they instruct. One noteworthy aspect of the project is the development of methodological recommendations tailored for teachers of international criminal law in Ukraine. These recommendations serve as a comprehensive guide, providing insights into effective teaching methodologies, curriculum development, and best practices. By tailoring these guidelines to the unique context of Ukrainian law schools, the program ensures that educators have the necessary tools to impart a thorough understanding of international criminal law to their students.

In essence, the ‘Workshop Series for Ukrainian Academic Instructors of International Criminal Law and Procedure’ program represents a multifaceted approach to enhancing the educational landscape. Beyond the immediate impact on educators, the ripple effect extends to the students, who stand to benefit from a more nuanced and globally informed perspective on international criminal law. This collaborative effort, with its emphasis on professional development and resource creation, contributes significantly to the broader goal of strengthening legal education in Ukraine and fostering a community of scholars well-versed in international criminal law.

Embarking on an ambitious initiative, the USAID Justice for All Activity, in collaboration with the Asser Institute, initiated a transformative series of events commencing in November 2023. This comprehensive initiative, slated to span until March 2024, encompasses a diverse array of activities designed to fortify the expertise of educators and students alike. The multifaceted program unfolds with 10 workshops meticulously crafted for teachers, providing a platform for in-depth exploration and discussion of various facets of international criminal law. These workshops not only facilitate the exchange of knowledge but also foster a collaborative environment where participants can engage with the latest developments and best practices in the field. The dynamic nature of these workshops ensures a comprehensive grasp of international criminal law concepts, enriching the teaching methodologies employed in Ukrainian law schools.

In conclusion, amid the formidable challenges presented by Russia’s full-scale war against Ukraine, our academic community stands resilient,

demonstrating unwavering determination to maintain educational standards. The success of students in the face of adversity, coupled with proactive educational reforms and international collaborations, exemplifies a commitment to nurturing a well-prepared generation of legal professionals capable of navigating the complexities of a post-war legal landscape. Despite disruptions, the educational system remains steadfast, underscoring the significance of adaptability and forward-thinking in ensuring the sustained excellence of legal education in Ukraine. The commitment to preparing students for the intricacies of the legal field in the aftermath of conflict bodes well for the future resilience and effectiveness of Ukraine’s legal system.

CZU: 343.22

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12078108>

RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU PARTICIPARE LA INFRAȚIUNE

Mercuș Radu

doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice și Științe Economice

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0009-0005-3940-6280

Each of us acts, we exercise certain rights provided for or simply carry out the daily routine, but all our manifestations must fall within the legal field and respect all social norms recognized by the majority of society for which, in fact, state coercion is applied for non-fulfilment or non-compliance. We have a series of rights but also correlative obligations, sanctioned by don't consider the law is the sure method to prevent or combat the antisocial factors from which we will don't manifest in real life. Any illegal action, the forbidden of a rule that has the consequence of did not sanctioned with less accessibility of the most severe penalties such as privation of liberty, unpaid work for the benefit of the community, a fine, etc. represents the safe type for the bodies to protect the rules of law to reduce the risk as in the future to commit an illegal act that affects the most of us or the social order.

Keywords: *illegal act, penal punishment, participation, sanction, responsibility, law, inaction, security authority, society, method, goals, condition.*

Participarea la infrațiune a reprezentat un pericol pentru omenire sau societate pentru că atentează la valorile sociale ocrotite prin diverse acte normative, dar și datorită faptului că organelor de ocrotire a normelor de drept sunt mai dificil de descoperit.

Actualmente regăsim la art.42 termenul participanții la infrațiune cum ar fi organizatorul, complicele, autorul sau instigatorul fiecare dintre aceștia având sarcini bine stabilite de grup pentru ca fapta ilegală să fie realizată în timp eficienți aceștia să nu fie descoperiți de către organele de drept beneficiul de pe urma săvârșirii faptei fiind repartizat conform înțelegerii dintre membri grupului criminal sau art.17 – complicitatea, art.17¹ – organizația criminală, art.18 – favorizarea și art.19 – nenedunțarea din legislația penală anterioară în cele ce urmează sunt specificate măsurile aplicate pentru prevenirea și combaterea infracționalității mai exact sancțiuni în diverse modalități [1, 2].

Înfăptuirea unei fapte ilegale prevede și o răspundere pentru aceasta în dependență de complexitatea sau gravitatea faptei săvârșite organele de drept aplică sancțiuni acesta ar consta în cele mai dese cazuri privarea de libertate însă sunt stabilite condiții de detenție diferite în dependență de pericolul care ar reprezenta infractorul sau faptele ilegale săvârșite.

Infrațiunea reprezintă acțiunea ilegală exercitată pentru atingerea unui

scop răuvoitor care aduce pagube societății în ansamblu și pentru care diferite organe trebuie să adopte noi norme, reguli sau măsuri pentru a fi actuală noilor provocări.

Răspunderea penală înțelegem ca consecințele urmării nerespectării sau neconformării legislației corelativ persoana trebuie să suporte sancțiunile stabilite de organele de ocrotire a normelor de drept prin urmare făptuitorul trebuie să execute pedeapsa stabilită ca măsură de constrângere statală pentru ca pe viitor acesta dar și alte persoane să nu comită abateri de la normele sociale protejate și consfințite de către societate, organizații internaționale sau instituții naționale în diverse acte normative cum ar fi tratate, convenții, decizii, regulamente pentru care de fapt neîndeplinire se aplică forța de constrângere statală.

Există temeii pentru a trage la răspundere penală o persoană atunci când faptele sale sunt grave atentează la cele mai periculoase fapte protejate de lege și îndeplinește condițiile prevăzute de lege pentru a fi trasă la răspundere penală cum ar fi vârsta, responsabilitatea sau persoana fizică.

Răspunderea penală trebuie să fie de sine stătătoare și concret individuală [4, p.385]

Vârsta ca condiție obligatorie prevăzută la art.21 din Codul Penal de 14 sau 16 ani de asemenea sunt enumerate categoriile de fapte pentru care se prevede răspunderea penală de la vârsta de 14 ani cum ar fi furtul, tâlhăria, jaful, escrocheria, delapidarea ș.a

Capacitatea de exercițiu trebuie să fi fost prezentă la momentul exercitării acțiunii ilegale cât și la momentul judecării cauzei dovedită de instituțiile medicale prin documente confirmative în caz că se dovedește că persoana a acționat fiind lipsită de capacitate de exercițiu sau s-a îmbolnăvit pe parcursul judecării cauzei atunci nu v-a fi trasă la răspundere penală ulterior dacă își revine v-a executa sancțiunea stabilită de instanța de judecată.

Doar persoana fizică poate fi trasă la răspundere penală eventual dacă o persoană folosește animalele dresându-le pentru a aduce diferite obiecte din încăperi nu vom sancționa animalele dar persoana care s-a folosit de acest mijloc și de asemenea dacă s-a folosit de minoratul persoanei pentru a săvârși acțiunii ilegale.

Persoana juridică reprezintă o organizație, entitate juridică care nu poate fi trasă la răspundere penală sub forma privării de libertate dar aceasta nu înseamnă că nu îi se aplică sancțiuni cum ar fi amenda, lichidarea persoanei juridice sau răspunderea penală a persoanei juridice nu exclude răspunderea fizică pentru infrațiunea săvârșită de către funcționarul public așa cum este

menționat la art.21 alin.5 din Codul Penal al Republicii Moldova.

Participarea la infrațiune reprezintă o activitate comisă de mai multe persoane cum ar fi art.42 din Codul Penal al Republicii Moldova unde sunt enumerate categoria de participanții la infrațiune cum sunt organizatorul, autorul, instigatorul sau complicele fiecare dintre aceștia având sarcini bine stabilite pentru îndeplinirea actului infracțional.

Participarea la infrațiune reprezintă ceva complex pentru organele de drept datorită dificultății de a soluționa cazul fie că probele sunt insuficiente sau implică activități complexe de cercetare care necesită efort considerabil a mai multor instituții abilitate. [7, 8, 9]

Codul Penal al Republicii Moldova la capitolul V art.50 prevede răspunderea penală ce reprezintă condamnare publică, în numele legii, a faptelor infracționale și a persoanelor care le-au săvârșit, condamnare ce poate fi precedată de măsurile de constrângere prevăzute de lege pentru aceasta este necesar ca persoana să săvârșească o faptă ilicită adică o acțiune prevăzută de actele normative drept rezultat se aplică ca măsură de constrângere de către organele de ocrotire a normelor de drept sancțiuni în dependență de gravitatea faptei săvârșite, urmările prejudiciabile și alte detalii etc.

Capitolul VI din legea penală prevede cazurile de liberare de răspundere penală în anumite cazuri ce sunt aplicate de instanța de judecată:

1. Minorilor;
2. Tragere la răspundere contravențională;
3. Renunțării de bună voie la săvârșirea infracțiunii;
4. Căinței active;
5. Schimbării situației;
6. Liberării condiționate;
7. Prescripției de tragere la răspundere penală.

Dat fiind faptul că conferința științifică abordează problema pedepsei penale despre acest termen menționez faptul că reprezintă măsura de constrângere statală față de acțiunile/inacțiunile persoanei încălcări ce atentează la cele mai importante valori sociale protejate precum viața, sănătatea, securitatea drept consecință persoanei îi se aplică sancțiuni ca consecință a urmărilor acțiunilor sale.

Capitolul VII din Codul Penal al Republicii Moldova prevede conceptul de pedeapsă penală și categoriile de sancțiuni aplicate persoanei astfel art.61 este exemplificat că pedeapsa penală este o măsură de constrângere statală și un mijloc de corectare și reeducare a condamnatului ce se aplică de instanțele de judecată, în numele legii, persoanelor care au săvârșit infracțiunii măsura

aplicată are drept scop restabilirea echității sociale, corectarea condamnatului precum și prevenirea săvârșirii de noi infrațiunii atât din partea condamnaților, cât și a altor persoane.

Categoriile de pedepse aplicate persoanei fizice reglementate în legea penală la art.62 sunt:

- a) Amenda;
- b) Privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții;
- c) Retragera gradului militar;
- d) Munca neremunerată în folosul comunității;
- e) Închisoare;
- f) Detențiune pe viață.

Participarea la infrațiune implică provocare pentru societate sau organele de ocrotire a normelor de drept care trebuie să întreprindă măsuri pentru prevenirea sau combaterea actelor ilicite comise de către făptuitori de asemenea dificultatea de a acumula probe precum acțiunile procesuale care necesită timp și determinare pentru a finaliza cazul [6, 7, 8].

Actualmente Codul Penal al Republicii Moldova reglementează participația la capitolul IV unde definește termenul de participant la infrațiune, categoriile de participații precum și alte aspecte ce definește participația.

Participația implică o activitate mai multor persoane dat fiind faptul că abordăm sfera dreptului penal reprezintă acțiuni ilegale ce încalcă anumite reglementări fiecare persoană având obiective sau scopuri ce trebuie să le atingă pentru a obține rezultat final.

Actualmente Codul Penal al Republicii Moldova la art.42 prevede următoarele categorii de participații cum ar fi autorul, organizatorul, instigatorul sau complicele fiecare dintre aceștia realizează o parte componentă infrațiunii împreună obținând rezultatul săvârșirii infrațiunii precum sustragerea anumitor bunuri din încăperi și împărțirea venitului celorlalți membri ai grupului infracțional.

Autorul este persoana care săvârșește infrațiunea, organizatorul planifică orice detaliu a infrațiunii împărțind fiecăruia acțiunii concrete de executat, complicele are sarcina auxiliară de a contribui la săvârșirea infrațiunii prin înlăturare de obstacole sau ascunderea faptei și instigatorul determină participații la infrațiune să săvârșescă ceva ilicit.

Principiul răspunderii penale prevăzut la art.6 și de asemenea principiilor procesuale de desfășurare a procesului penal presupune că răspunde penal persoana pentru faptele săvârșite cu vinovăție cu toate că nu a fost săvârșită cu intenție și indiferent de categoria de participant atribuită organizator,

instigator, complice, autor însă la următorul articol este menționat despre principiul individualizării răspunderii penale la aplicarea pedepsei penale se ține cont de circumstanțele săvârșirii faptei, personalitatea infractorului sau urmările prejudiciabile ce atenuează sau agravează situația făptuitorului și respectarea drepturilor și libertăților omului [4]

Conform art.24 din legea supremă a Republicii Moldova ce face parte din capitolul II drepturile și libertățile fundamentale reglementează dreptul la libertate la viață și la integritate fizică și psihică astfel alin.2 al articolului prevede că nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante iar pedeapsa cu moartea este abolită nefiind posibilă aplicarea pe viitor a acesteia. [3].

Răspunderea penală pentru participare la infrațiune reprezintă una dintre obligațiile de serviciu prevăzute de actele normative a funcționarilor publici astfel pentru menținerea unei ordinii sociale în comunitate, restabilirea echității sau prevenirea și combaterea celor mai grave infrațiuni la care am fi expuși prin stabilirea unor măsuri de constrângeri la nivel de sancțiuni conform prejudiciul cauzat prin încălcarea normelor sociale stabilite. [6, 7]

Săvârșirea unei acțiuni ce încalcă anumite valori protejate de reglementări enumerate în anumite acte normative sau reguli stabilite de societate a existat mereu și se va menține pentru că este normal ca societatea să existe într-o orânduire social normală pentru acesta fiind instituite anumite organe de ocrotire a normelor de drept pentru prevenirea și combaterea infracționalității adoptându-se anumite acțiuni ce ar diminua factorii antisociali la care este expus anumite grupuri de persoane vulnerabile persoane în vârstă sau copii, străini, cultură sau concepte de viață, diferite opinii sau origini diferite. [5, 7]

Activitatea personalului din instituțiile specializate în activitatea lor se conduc de lege de îndeplinirea obligațiilor prevăzute, respectarea principiilor democratice actuale, întreprinderea de măsuri care ar aduce beneficii întregii umanități prin organizarea diferitor evenimente sociale la care populația ar fi informată despre provocările zilnice la care sunt expuși. [9, 11]

Prin prezenta lucrare am oferit o detaliere la termeni generali ce presupune răspunderea penală, participare la infrațiune, sancțiune și alte aspecte drept condiție a bunei organizării a societății am exemplificat anumite acte normative aplicate zilnic de funcționarul public pentru că fie că reiese din obligațiile zilnice sau este lucrul firesc ca să existe cineva pentru a veghea respectarea legii asemenea cum părinții au grijă de copii săi la nivelul cât singuri să se dezvolte sau să întreprindă acțiuni care iar aduce beneficii la nivel

de societate, grup sau personal.

Participarea la infrațiune reprezintă modalitatea încălcării valorilor sociale consfințite în majoritatea actelor normative naționale și internaționale necesitând întreprinderea de acțiuni speciale din partea instituțiilor statului sau organizațiilor internaționale.

Referințe:

1. Codul Penal al Republicii Moldova. Publicat: 14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr.72-74 art.195.
2. Codul Penal al Republicii Moldova din 24.04.1961.
3. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. Publicat 29.03.2016 în Monitorul Oficial Nr.78 art.140.
4. Stela Botnaru, Alina Șavga, Vladimir Grosu, Mariana Grama. Drept Penal Partea Generală Volumul I, Cartier Juridic, Chișinău 2005.
5. Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova nr.122 din.14.03.2002. Publicat: 05-11-2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-251 art. 699
6. Codul Administrativ al Republicii Moldova. Nr.116 din 19.07.2018. Publicat: 17-08-2018 în Monitorul Oficial Nr. 309-320 art. 466
7. Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului nr.158 din 04.07.2008
8. Publicat: 23-12-2008 în Monitorul Oficial Nr. 230-232 art. 840
9. Legea nr.3 din.25.02.2016 cu privire la Procuratură. Publicat: 25-03-2016 în Monitorul Oficial Nr. 69-77 art. 113.
10. Legea Nr.333 din 10.11.2006 privind statutul ofițerului de urmărire penală. Publicat: 22-12-2006 în Monitorul Oficial Nr. 195-198 art. 918.
11. Legea nr.59 privind activitatea specială de investigații din.29.03.2012. Publicat: 08.06.2012 în Monitorul Oficial Nr.113-118 art.373.

Secțiunea II
DREPT PENAL. PARTEA SPECIALĂ

CZU: 343.322

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12078553>

DELIMITAREA JURIDICO-PENALĂ A TRĂDĂRII DE PATRIE DE INFRAȚIUNEA DIVULGĂRII SECRETULUI DE STAT

Balanel Ion

doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice și Științe Economice
Universitatea de Stat din Moldova,
audient, Institutul Național al Justiției
ORCID: 0009-0001-5139-1924

The generic object of the crime of treason and the crime of state secret disclosure is the social relations regarding the normal activity of public authorities and state security. The crimes of treason and state secret disclosure are among the most serious criminal acts against the state, which endanger the country's external and internal security. In order to apply and interpret the criminal policy correctly and uniformly in relation to these acts that endanger the state's security, it is necessary to conduct a comprehensive analysis of the criminal policy regarding the distinction between treason and the crime of state secret disclosure. The distinction between the crime of treason, provided for in Article 337 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, and the crime of state secret disclosure, provided for in Article 344 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, shall be made through the prism of the comparative analysis of the objective and subjective signs that characterize them as a whole.

Keywords: *treason, crime, state, Republic of Moldova, security, information, secret, disclosure, Criminal Code*

Infrațiunea de divulgare a secretului de stat și infrațiunea de trădare de Patrie sunt reflectate în Capitolul XVII al Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova, „*Infrațiunile contra autorităților publice și a securității de stat*”, care constituie fapte socialmente periculoase, săvârșite cu intenție sau din imprudență, care lezează – în mod exclusiv sau în principal – relațiile sociale cu privire la activitatea normală a autorităților publice și securitatea de stat.

La rândul său, **obiectul juridic generic** al infrațiunii de trădare de Patrie și al infrațiunii de divulgare a secretului de stat îl formează relațiile sociale cu privire la activitatea normală a autorităților publice și a securității de stat.

Infrațiunile de trădarea de Patrie și divulgarea a secretului de stat reprezintă unele dintre cele mai grave fapte penale îndreptate împotriva statului, care atentează la securitatea externă și internă a țării.

Toate aceste fapte socialmente periculoase se regăsesc incriminate în dispozițiile din cadrul Capitolul XVII al Părții Speciale a Codului penal și anume în cadrul infrațiunii de trădare de Patrie de infrațiunea de divulgarea a secretului de stat.

Pentru aplicarea și interpretarea corectă și uniformă a politicii penale în vederea acestor fapte ce atentează la securitatea statului este necesar de a fi efectuată o analiză amplă a politicii penale cu privire la delimitarea trădării de Patrie de infrațiunea de divulgarea secretului de stat.

Delimitarea infrațiunii privind trădarea de Patrie, prevăzute la art.337 CP RM, de divulgarea secretului de stat, prevăzute la art. 344 CP RM, urmează a fi efectuată prin prisma analizei comparative a semnelor obiective și subiective care le caracterizează în ansamblu.

Trădarea de Patrie reprezintă una din cele mai grave fapte penale îndreptate împotriva statului, care atentează la securitatea externă a țării. A trăda, potrivit DEX-lui, înseamnă a înșela în mod voit și perfid încrederea cuiva, săvârșind acte care îi sunt potrivnice, pactizând cu dușmanul [1, p.1107].

Fapta de trădarea de Patrie este incriminată în art.377 CP RM într-o variantă-tip și într-o variantă care liberează de răspundere penală. Astfel, varianta-tip de infrațiune, prevăzut la art.337 alin.(1) CP RM, constă în fapta săvârșită intenționat de un cetățean al Republicii Moldova în dauna suveranității, inviolabilității teritoriale sau a securității de stat și a capacității de apărare a Republicii Moldova, prin trecerea de partea dușmanului, spionaj, divulgare a secretului de stat unui stat străin, unei organizații străine sau reprezentanților lor, precum și acordarea de ajutor unui stat străin la îndeplinirea activității dușmănoase împotriva Republicii Moldova. [2]

În primul rând, ambele infrațiuni sunt incluse în același grup de infrațiuni din Partea Specială a Codului penal, și anume Capitolul XVII „Infrațiuni contra autorităților publice și a securității statului”, **obiectul juridic generic** al acestora îl formează relațiile sociale cu privire la autoritatea publică și securitatea statului.

La rândul său, **obiectul juridic special** al infrațiunii privind trădarea de Patrie constituie relațiile sociale cu privire la suveranitatea, inviolabilitatea teritorială, securitatea statului și capacitatea de apărare a Republicii Moldova [3, p. 996]

Iar în cazul, infrațiunii privind divulgarea secretului de stat este caracteristic prezența a două **obiecte juridice speciale**, și anume: obiectul juridic special principal, care constituie relațiile sociale referitoare la securitatea statului, care implică păstrarea cu strictețe a secretului de stat, precum și a altor documente sau date, ce sunt atribuite la secret de stat și obiectul juridic special secundar este reprezentat de relațiile sociale cu privire la viața, sănătatea și integritatea corporală a persoanei, precum și patrimoniul statului, sub aspectul asigurării funcționării în bune condiții a domeniilor

apărării naționale, economiei, științei, tehnicii și a relațiilor externe.

Cât privește celelalte noțiuni desemnând obiectul juridic special al infrațiunii de trădare de Patrie, vom consemna că principiul egalității suverane a statelor este unul dintre principiile fundamentale ale dreptului internațional. Respectarea strictă a acestui principiu constituie baza procesului de menținere a păcii și securității internaționale, a dezvoltării relațiilor amicale între state [3, p. 996].

Noțiunea de „suveranitate de stat” poate fi definită ca fiind supremația unică, deplină și indivizibilă a puterii de stat în limitele frontierelor și independenței acesteia în raport cu orice altă putere, ceea ce se exprimă în dreptul exclusiv și inalienabil al statului de a-și stabili și realiza de sine stătător politica sa internă și externă, de a-și exercita funcțiile, de a-și îndeplini măsurile practice de organizare a vieții sociale interne și a relațiilor externe.

Dreptul statelor la inviolabilitatea teritorială reprezintă un factor care contribuie la conviețuirea pașnică a popoarelor și la dezvoltarea relațiilor de bună vecinătate. Fiecare stat are dreptul de a solicita unui alt stat sau grupuri de state să se abțină de la săvârșirea unor fapte îndreptate împotriva suveranității, securității de stat și capacității de apărare.

În ce privește capacitatea de apărare a țării, ea stabilește mai multe părți: puterea de luptă a forțelor armate, loialitatea și comportarea vitejească pe câmpul de luptă, unitatea de interese ale populației și atitudinea cetățenilor față de obligația de apărare a țării.

Se întâlnesc opinii diferite cu privire la obiectul material al infrațiunii prevăzute la art. 337 CP RM.

Astfel, potrivit autorilor Brînza S. și Stati V., obiectul material al infrațiunii de trădare de Patrie, în cazul modalității normative de spionaj, constituie informațiile ce constituie secret de stat sau alte informații care pot fi folosite în dauna intereselor Republicii Moldova, iar în cazul modalității normative de divulgare a secretului de stat unui stat străin, unei organizații străine sau reprezentanților lor, în calitate de obiect material avem informațiile ce constituie secret de stat [3, p. 995].

Totodată, autorii Ulianovschi X., Țurcanu I., Grosu V. ș.a. sunt de părere că infrațiunea de trădare de Patrie nu are obiect material [4, p. 670].

Referindu-ne la fapta incriminată la art. 344 CP RM, în funcție de entitatea (care poate fi atât materială, cât și incorporeală) asupra căreia se îndreaptă nemijlocit infrațiunea, prin al cărei intermediu se aduce atingere obiectului juridic al infrațiunii, divulgarea secretului de stat poate avea atât obiect material, cât și imaterial.

Respectiv, obiectul material al divulgării secretului de stat constituie purtători materiali de informații atribuite la secret de stat, care pot fi reprezentate ca obiecte materiale, inclusiv câmpuri fizice, în care informațiile atribuite la secret de stat sunt expuse în formă de texte, semne, simboluri, imagini, semnale sau soluții tehnice.

Pe de altă parte, obiectul imaterial al infrațiunii studiate presupune entitatea incorporeală asupra căreia se îndreaptă nemijlocit infrațiunea, prin al cărei intermediu se aduce atingere obiectului juridic al infrațiunii și este reprezentat de informații ce constituie secret de stat.

Respectiv, putem deduce că infrațiunile analizate dispun atât de obiect material, ce constituie purtători materiali de informații atribuite la secret de stat, care pot fi reprezentate ca entitate materială (de ex., documente pe suport de hârtie, inclusiv câmpuri fizice, în care informațiile atribuite la secret de stat sunt expuse în formă de texte, semne, simboluri, imagini, semnale sau soluții tehnice), cât și de obiect imaterial, care presupune o entitate incorporeală și poate fi reprezentată de informații ce constituie secret de stat.

Latura obiectivă a infrațiunii de trădarea de Patrie constă în fapta prejudiciabilă și anume: acțiunea de trecere de partea dușmanului, spionaj, divulgarea a secretului de stat unui stat străin, unei organizații străine sau reprezentanților lor sau acordarea de ajutor unui stat străin la înfăptuirea activității dușmănoase împotriva Republicii Moldova.

Prin *trecerea de partea dușmanului* se înțelege refugiarea pe teritoriul ocupat de inamic sau intrarea în serviciul acestuia prin înrolarea în forțele militare sau în alte formațiuni de luptă inamice. Prin ”dușman” se are în vedere fiecare dintre părțile beligerante implicate într-un conflict armat, privite în raport una față de alta. De aceea, trecerea de partea dușmanului, ca modalitate de incriminare a trădării de Patrie, se poate realiza numai în cazul unui conflict armat.

Prin acțiunea de *spionaj* se înțelege transmiterea, sustragerea sau culegerea de informații ce constituie secret de stat ori transmiterea sau culegerea, din inițiativa serviciilor de spionaj străine, a altor informații.

În situația *divulgării secretului de stat unui stat străin, unei organizații străine sau reprezentanților lor* constituie în condiții de ilegalitate a informațiilor atribuite la secretul de stat. Divulgarea poate fi făcută pe cale verbală, în scris, prin telefon sau prin utilizarea altor mijloace tehnice de comunicație. Pentru realizare acestei acțiuni este necesar ca destinatarul informației să fie un stat străin, o organizație străină sau un reprezentat al acestora.

Prin „organizație străină” se are în vedere o reuniune de persoane

alcătuind o comunitate stabilă, având un caracter internațional, național sau non-guvernamental, urmărind un scop lucrativ sau non-lucrativ. Pentru calificarea faptei în baza art. 337 CP RM, nu are importanță dacă organizația străină este sau nu înregistrată, dacă activează deschis sau în condiții de clandestinitate. Prin „reprezentant al unui stat străin sau al unei organizații străine” se subînțelege persoana împuternicită care le reprezintă pe acestea, ține locul acestora, acționează în numele unui stat străin sau al unei organizații străine [3, p. 999].

Ultima acțiune prevăzută la această infrațiune este *acordarea de ajutor unui stat străin la desfășurarea activității dușmănoase împotriva Republicii Moldova* reprezintă înlesnirea ocupației militare străine, recrutarea de persoane pentru forțele armate ale inamicului, procurarea de valori și materiale de orice fel pentru inamic, efectuarea altor activități de natură să slăbească puterea de luptă a Forțelor Armate ale Republicii Moldova sau a forțelor armate aliate.

Infrațiunea specificată este la art.337 CP RM este o infrațiune formală sau materială. Atunci când este formală, ea se consideră consumată din momentul trecerii de partea dușmanului, transmiterii sau culegerii informației ce constituie secret de stat ori transmiterii sau culegerii, din însărcinarea serviciului de spionaj străin, a altor informații, aflării secretului de stat de către un stat străin, o organizație străină sau reprezentanții ei sau acordării de ajutor unui stat străin la desfășurarea activității dușmănoase împotriva Republicii Moldova. Atunci când este materială în cazul activității de spionaj, se consideră consumată din momentul în care făptuitorul obține posibilitatea reală de a se folosi și a dispune de respectivele informații.

În cazul infracțiunii prevăzute la art.334 CP RM, **latura obiectivă** constituie fapta prejudiciabilă exprimată în acțiunea de divulgare a informațiilor ce constituie secret de stat, de către o persoană căreia aceste informații i-au fost încredințate sau i-au devenit cunoscute în legătură cu serviciul sau munca sa, doar în cazul dacă aceste fapte nu constituie trădare de Patrie sau spionaj.

Referindu-ne la o altă modalitate normativă a infracțiunii, prevăzute la art. 337 CP RM, precum divulgarea secretului de stat unui stat străin, unei organizații străine sau reprezentanților lor, în opinia autorului Ulianovschi X., aceasta constă, de asemenea, în transmiterea de informații ce constituie secret de stat unui stat străin, unei organizații străine sau agenturii lor, pentru a fi folosite în dauna intereselor Republicii Moldova, însă se deosebește de spionaj prin faptul că, în cazul divulgării secretului de stat unui stat străin, unei

organizații străine sau reprezentanților lor, fapta este săvârșită de către o persoană care dispune de aceste informații în legătură cu exercitarea funcției sau i-au devenit cunoscute în legătură cu obligațiunile de serviciu. Această infrațiune se consideră consumată din momentul în care secretul de stat a devenit cunoscut unui stat străin, unei organizații străine sau reprezentanților lor. [4, p. 671- 672].

În altă ordine de idei, fapta se califică în baza art.334 CP RM atunci când comunicarea (transmiterea informației ce constituie secret de stat are un caracter ilegal.

Infrațiunea prevăzută la art. 337 CP RM se consideră consumată din momentul în care secretul de stat a devenit cunoscut unui stat străin, unei organizații străine sau reprezentanților lor. În cazul în care informația nu a ajuns la cunoștința unui stat străin, unei organizații străine sau reprezentanților lor, independent de voința făptuitorului, vom fi în prezența unei tentative de infrațiune [4, p. 672].

Infrațiunea specificată la art. 337 CP RM este, după caz, o infrațiune formală sau materială. Atunci când este formală, ea se consideră consumată, după caz, din momentul:

- a) trecerii de partea dușmanului;
- b) transmiterii sau culegerii de informații ce constituie secret de stat ori transmiterii sau culegerii, din însărcinarea serviciului de spionaj străin, a altor informații;
- c) aflării secretului de stat de către un stat străin, o organizație străină sau un reprezentant al lor; d) acordării de ajutor unui stat străin la îndeplinirea activității dușmănoase împotriva Republicii Moldova.

Atunci când este materială – în ipoteza modalității de spionaj, presupunând sustragerea de informații ce constituie secret de stat – ea se consideră consumată din momentul în care făptuitorul obține posibilitatea reală de a se folosi și a dispune de respectivele informații [3, p. 999].

În cazul divulgării a secretului de stat, prevăzută la art. 344 CP al RM, aceasta constituie doar infrațiune formală. Ea se consideră consumată din momentul în care informațiile ce constituie secret de stat au devenit cunoscute chiar și unei singure persoane care nu avea dreptul să le cunoască. Dacă informațiile în cauză au fost trimise, însă din cauze independente de voința făptuitorului nu au ajuns la cunoștința unei alte persoane, vom fi în prezența tentativei de infrațiune specificată la art. 344 CP al RM [3, p. 1034].

În ceea ce privește **latura subiectivă** a infrațiunii de trădare de Patrie, autorii Brînză S. și Stati V. sunt de părere că aceasta se caracterizează doar prin

intenție direct: scopul transmiterii informațiilor ce constituie secret de stat unui stat străin, unei organizații străine sau agenturii lor și scopul folosirii în dauna intereselor Republicii Moldova a altor informații ce constituie secret de stat.

Referindu-ne la **latura subiectivă** a infrațiunii de divulgare a secretului de stat, s-a constatat că aceasta, la fel, se caracterizează prin intenția directă.

Respectiv, intenția directă a făptuitorului presupune următoarele: persoana care a săvârșit infrațiunea își dădea seama de caracterul prejudiciabil al divulgării secretului de stat, a prevăzut consecințele negative ale acestui fapt asupra relațiilor sociale cu privire la autoritatea publică și securitatea statului, precum și a dorit realizarea unei asemenea fapte prejudiciabile.

Totodată, divulgarea secretului de stat se delimitează de trădare de Patrie prin intenția urmărită de făptuitor, care nu urmărește scopul de a păgubi securitatea statului prin divulgarea secretului reprezentantului unui stat străin, ori al unei organizații străine [5, p. 554].

După opinia autorului Borodac A., divulgarea secretului de stat se deosebește de trădarea de Patrie prin faptul că „în cazul trădării aceste secrete se transmit agențiilor de spionaj străine sau reprezentanților acestora, pe când în cazul divulgării ele se comunică oricărei persoane, care nu trebuie să le cunoască”.

Motivele în cazul infrațiunii de trădare de Patrie și în cazul divulgării secretului de stat sunt același și anume: răzbunare, ură, ură social, națională, rasială sau religioasă, interesul material care presupune executarea unei comenzi în schimbul unei remunerații materiale, năzuința de a obține unele avantaje nepatrimoniale, carierism etc. Reieșind din cele menționate, putem concluziona că motivul sau scopul urmărit de făptuitor nu influențează calificarea infrațiunii prevăzute de art. 344 CP al RM, pe când în cazul calificării trădării de Patrie, scopul urmărit de făptuitor prezintă importanță, fiind exprimat prin transmiterea informațiilor ce constituie secret de stat unui stat străin, unei organizații străine sau agenturii (reprezentanților) lor.

În cazul ambelor fapte prejudiciabile, **subiectul infrațiunilor** examinate constituie persoana fizică responsabilă, care la momentul săvârșirii infrațiunii a atins vârsta de 16 ani și dispune de calitatea specială a unei persoane. Cu toate acestea însă, subiectul infrațiunii de trădare de Patrie nu poate fi un cetățean străin (persoana care aparține unui stat străin și care nu aparține Republicii Moldova) sau un apatrid (persoana care nu este considerată cetățean al niciunui stat, conform legislației acestora).

Totuși, subiect al infrațiunii de divulgare a secretului de stat poate fi un cetățean străin sau apatrid, al căror acces la secretul de stat poate fi acordat doar în cazuri excepționale, în temeiul tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte sau în temeiul dispoziției scrise a Prim-ministrului, adoptată în baza propunerilor Comisiei interdepartamentale pentru protecția secretului de stat, ținându-se cont de necesitatea asigurării intereselor și/sau securității Republicii Moldova. În afară de aceasta, subiectul trebuie să aibă calitatea special de persoană căreia informațiile ce constituie secret de stat i-au fost încredințate sau iau devenit cunoscute în legătură cu serviciul sau munca.

O altă delimitare ar fi în conformitate cu alin. (2) art. 337 CP RM privind eliberarea de răspundere penală a cetățeanului Republicii Moldova, racolat de serviciul de spionaj străin pentru înfăptuirea unei activități dușmănoase împotriva RM, dacă el nu a săvârșit nici un fel de acțiuni pentru realizarea însărcinării criminale primite și a declarat de bunăvoie autorităților legătura sa cu serviciul de spionaj străin.

Reieșind din prima condiție, deducem că este eliberată de răspundere penală persoana care a fost racolată de serviciul de spionaj străin pentru înfăptuirea unei activități dușmănoase împotriva RM, însă nu a realizat niciuna din modalitățile normative ale trădării de Patrie, prevăzute la art. 337 alin. (1) CP RM, și anume: trecerea de partea dușmanului; spionajul; divulgarea secretului de stat unui stat străin, unei organizații străine sau reprezentanților lor, precum și acordarea de ajutor unui stat străin la înfăptuirea activității dușmănoase împotriva Republicii Moldova.

Studiind conținutul acestei note, constatăm două condiții consemnate de legiuitor pentru eliberarea de răspundere penală a persoanei, și anume:

- dacă persoana nu a săvârșit niciun fel de acțiuni pentru realizarea însărcinării criminale primite;
- a declarat de bunăvoie autorităților legătura sa cu serviciul de spionaj străin;

În concluzie, atât trădarea de patrie, cât și infrațiunea de divulgarea a secretului de stat reprezintă cele mai grave fapte penale îndreptate împotriva statului, care atentează atât la securitate internă cât și la securitatea externă a Republicii Moldova. Astfel securitatea națională reprezintă condiția fundamentală a existenței poporului din Republica Moldova.

Pentru realizarea acesteia este necesar să fie respectate obiectivele securității naționale a Republicii Moldova fiind: asigurarea și apărarea independenței, suveranității, integrității teritoriale, ordinii constituționale,

dezvoltării democratice. Pentru prevenirea și combaterea infrațiunii prevăzute la art.337 și art.344 CP RM este necesar să existe un șir de măsuri de natură politică, economică, diplomatică, socială, juridică, educativă, administrativă și militară, prin activitatea informativă și contrainformativă în vederea depășirii crizelor apărute la nivelul securității naționale a Republicii Moldova.

Referințe:

1. Dicționar Explicativ al Limbii Române, Ediția a II-a, Univers Enciclopedic, București, 1996, p.1107. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18 aprilie 2002.
2. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 128-129, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 72-74 art.195.
3. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. II. Chișinău: Cartier juridic, 2015. 1300 p. ISBN 978-9975-53-470-3.
4. BRÎNZA, S. et al. Drept penal. Partea specială. Volumul II. Ediția a II-a. Chișinău: Cartier juridic, 2005. 804 p. ISBN 9975-79-325-8.
5. BARBĂNEAGRĂ, A. et al. Codul penal comentat și adnotat. Chișinău: Cartier, 2005. 655 p. ISBN 9975-79-338-X.

CZU: 343.222:343.62(478) DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12084235>

ASPECTE DIN JURISPRUDENȚA NAȚIONALĂ PRIVIND RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU VĂTĂMAREA FĂTULUI

Balcan Silvia

doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice și Științe Economice
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0002-8755-705X

The purpose of the present investigation is to analyze problems related to the application of the in force legislation, especially for the qualification of harmful acts according to the norms of article 213 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, in cases of aggression against the fetus. However, in separate cases in judicial practice, the courts perceive the fetus as a part of the maternal body, or in other cases, as a distinct person, considering it to be victim of crime, although it is not considered to be a person, for the purposes of national law and, respectively, it cannot have the status of a patient.

Keywords: *fetus, intrauterine life, fetal death, right to life.*

Dreptul la viață este unul din drepturile fundamentale ale ființei umane garantat atât la nivel național, cât și internaționale prin multiple mecanisme și instrumente juridice, or acest drept stă la baza tuturor drepturilor omului.

Într-o publicare științifică anterioară [1] am argumentat necesitatea protecției dreptului la viața a ființei umane încă de la primele etape de dezvoltare a sa, adică din perioada dezvoltării intrauterine, reieșind din faptul că, în Republica Moldova protecția acestui drept esențial și firesc pentru persoană pornește din momentul nașterii, ceea ce considerăm a fi o carență legislativă vizavi de acoperirea juridică suficientă, în special prin norme juridico-penale distincte, la fel cum regăsim în legislațiile altor state.

Deși, anterior, în cadrul altor studii științifice am argumentat din ce cauză considerăm că, în cazul vătămării sau decesului fătului sunt inaplicabile prevederile art. 159 din Cod penal și articolul 213 din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare CP RM) [2], studierea unor cauze penale aferent malpraxisului medical ne-a permis a identifica unele hotărâri ale instanțelor de judecată pronunțate în privința medicilor sau alți lucrători medicali, care prin încălcarea din neglijență a metodelor de acordare a asistenței medicale femeilor însărcinate au cauzat vătămări fătului sau chiar decesul acestuia. Statutul acordat fătului este unul neuniform în cauzele ce urmează să le analizăm, iar acest fapt se datorează lacunelor legislative naționale aferent protecției vieții intrauterine, care în ultima perioadă sunt subiectul multor abordări științifice.

Propun atenției o speță în care în rezultatul încălcărilor protocoalelor medicale admise de medicul obstetrician-ginecolog în procesul primirii nașterii, a intervenit decesul intrauterin al fătului: *N.M. a fost acuzată de faptul că, deținând diploma de studii superioare cu nr.x eliberată la 12.06.2009 de USMF „Nicolae Testemițianu” având specialitatea de medicină generală și fiind rezident cu specializarea „Obstetrică și Ginecologie” a aceleiași instituții, exercitând în baza ordinului nr.x, funcția de medic obstetric-ginecolog de urgență în secția de obstetrică și ginecologie al ..., amplasat în ..., iar la data de 13.07.2017, fiind în sala de naștere a instituției respective în procesul primirii nașterii de la ..., contrar prevederilor Legii nr.264 din 27.10.2005 „cu privire la exercitarea profesiei de medic” art. 8 alin. (2) lit. d) în care este stipulat, că „nu poate exercita profesia de medic persoana care nu deține diplomă de licență la specializare sau certificat de absolvire a internaturii, rezidențiatului sau secundariatului clinic”, art. 17 alin. (1) a același Legi în care este stipulat, că „medicul este obligat: a) să respecte cu strictețe drepturile și interesele legitime ale pacientului; i) să cunoască și să exercite în permanență atribuțiile de serviciu; k) să informeze pacientul direct sau prin intermediul reprezentanților legali ori al rudelor lui apropiate despre starea sănătății acestuia”, contrar prevederilor regulamentului „cu privire la studiile postuniversitare de rezidențiat” aprobat prin ordinul Ministrului Sănătății nr.135-p & 17 din 26.09.2011 prin care medicii rezidenți au dreptul să fie angajați la muncă prin cumul în activitatea curativă la inițiativa conducătorilor instituțiilor medico-sanitare publice, a încălcat din neglijență regulile și metodele de acordare a asistenței medicale stipulate în protocolul clinic standardizat „prezența pelviană a fătului” și anume în timpul primirii nașterii ... la 13.07.2013 în perioada de timp de la orele 02:10 până la 04:10 nu a monitorizat corespunzător starea fătului cardiotaograma în rezultatul, căreia nu a fost diagnosticat începutul hipoxemiei intrauterine a fătului, nu a întreprins măsuri urgente de tratament a acestei stări sau a finisa urgent nașterea, iar diagnosticarea oportună a debutului hipoxiei acute a fătului putea sta la baza deciziei necesității de finisare a nașterii prin operație cezariană. Încălcările admise de către N.M. au adus la decesul intrauterin al fătului la parturienta ..., din cauza hipoxiei acute intrauterine a fătului cu aspirația cu lichid amniotic [3].*

Potrivit actului de acuzare și hotărârilor judecătorești, acțiunile N.M. au fost încadrate juridic în baza art. 213 lit. a) CP RM, adică încălcarea din neglijență de către medic a regulilor și metodelor de acordare a asistenței medicale, dacă aceasta a cauzat vătămarea gravă a integrității corporale. Instanța de judecată a decis a o achita pe N.M. „de sub învinuirea în săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 213 lit. a) Cod penal, din motiv că nu s-a constatat

existența faptei infracțiunii”.

Sunt de acord cu decizia instanței de fond de a o achita pe N.M., nu și cu motivele care au fost invocate de instanță în argumentarea soluției adoptate. La fel, consider neîntemeiate și decizia instanței de apel și ulterior de recurs, prin care s-a decis ca N.M. să fie recunoscută vinovată de săvârșirea infracțiunii prevăzute la art. 213 lit. a) CP RM, cu încetarea procesului penal din motivul intervenirii termenului de prescripție, deoarece victima acestei infracțiuni urmează a fi tratată conform Legii 263 din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului (în continuare Legea 263/2005) [4], ca fiind consumator al serviciilor de sănătate, adică persoana care necesită, utilizează sau solicită servicii de sănătate, indiferent de starea sa, sau care participă benevol, în calitate de subiect uman la cercetările biomedicale, mai exact-victimă nu poate fi orice persoană, ci doar cea care are calitatea specială de pacient, însă în speța dată, ca parte vătămată a intervenit parturienta, la care nemijlocit nu au fost identificate consecințe prevăzute de norma penală de la art. 213 CP RM. În concluzie N.M. urma a fi achitată, ceea ce ar fi dus la reabilitarea acesteia. Încetarea procesului penal în privința N.M. din motivul intervenirii prescripției, deși a absolvit-o de executarea pedepsei penale și complimentare, nu a avut un asemenea efect.

Un interes pentru prezentul studiu consider îl prezintă și următoarea speță: *N.A. activând în baza Ordinului nr.x în calitate de medic obstetrician ginecolog în Secția Maternitate a IMSP SR ..., la data de 18.03.2020, ora 08:00 minute, a început serviciul în calitate de medic obstetrician ginecolog, fiind responsabil conform Fișei postului de corectitudinea și calitatea serviciilor obstetricale, a preluat gravida P.A., spitalizată la aceeași dată. Astfel, în aceeași zi, la ora 14.:20 min., N.A., fiind în sala de naștere a instituției respective, în procesul primirii nașterii gravidei P.A., când au apărut simptome de suferință fetală intrauterină, pe fundal de nedeschidere completă a colului vaginal și poziționare înaltă a părții prezentate a fătului, contrar p. C2.1. al Protocolului clinic standardizat „Vacuum - extracția fătului”, manifestând neglijență față de regulile și metodele de acordare a asistenței medicale, eronat a luat decizia de soluționare a nașterii prin aplicarea ventuzei, fiind efectuate 4 tracțiuni în acest sens, fapt care a condiționat traumatizarea căilor de naștere și a fătului, ulterior complicată cu hemoragia postnatală și șoc posthemoragic grav, care potrivit raportului de expertiză judiciară nr.x se califică ca vătămare corporală gravă, periculoasă pentru viață.*

În consecință, din cauza faptelor ilegale și a urmărilor indicate mai sus, la data de 9.03.2020, a fost efectuată intervenția chirurgicală în cadrul căreia a fost

înlăturat uterul împreună cu colul uterin pacientei P.A. [5].

Cauza penală de acuzare a N.A. a fost examinată, urmare a cererii inculpatei în cadrul ședinței preliminare, în baza probelor administrate în faza de urmărire penală, în conformitate cu prevederile art. 364¹ Cod de procedură penală a Republicii Moldova (în continuare CPP RM) [6].

Se va reține că, deși potrivit declarațiilor părții vătămate P.A. „nașterea a fost un adevărat calvar. A suferit mai multe traume, atât ea cât și copilul său, care a primit mai multe hematoame la cap, din cauza vacuumului aplicat de medic și a metodei alese de a naște”, în documentele prezentate comisiei de experți, potrivit sentinței „se menționează prezența la copilul nou născut a cefalohematomului, dar fără descrierea lui amănunțită (localizarea, dimensiuni, aspectul macroscopic și palpator, etc), ceea ce nu a permis efectuarea unei evaluări medico-legale obiective de către comisia de experți [5, p.9]. Consecvent, analizând conținutul acestei hotărâri judiciare, stabilim că, N.A. a suportat consecințe juridice, adică pedeapsa penală, doar pentru consecințele survenite urmare a încălcării metodelor de acordare a asistenței medicale în procesul de naștere a pacientei P.A., nu și pentru vătămarea fătului acesteia care la fel a fost supus unor agresiuni, iar consecințele acesteia, în mod sumar au fost menționate în documentele medicale, fapt care demonstrează că acesta nu a fost perceput ca o ființă umană distinctă, cu drepturi depline și egale ca și mama sa, astfel acestuia nefiindu-i recunoscut dreptul de a fi victimă a infrațiunii. În opinia noastră, experții în cazul în care și ar fi avut suficientă informație în documentele medicale aferent prezenței pe corpul copilului nou-născut a vătămărilor corporale, considerăm că, ar fi avut dificultăți aferent calificării lor, or acestea au fost produse intrauterin, iar Regulamentul privind aprecierea medico-legală a gravității vătămării integrității corporale sau sănătății [7], stabilește criteriile medico-legale pentru determinarea gravității vătămării integrității corporale sau sănătății persoanei, însă în Republica Moldova după cum am menționat fătul, nu este identificat ca o ființă umană/persoană într-o etapă incipientă de dezvoltare, distinctă cu un ADN [8, p.28] separat de cel al părinților, ci ca un produs al concepției, indivizibil de corpul matern.

În alt context, vom enunța o cauză penală în care, fătului i-a fost acordat statut de victimă a infrațiunii prevăzute la art. 213 CP RM, deși acesta *de jure* nu avea statut de pacient în conformitate Legea 263/2005 : *C.A., activând în calitate de medic obstetrician-ginecolog al Centrului Perinatologie ..., angajat în instituția medicală nominalizată în baza ordinului nr.x, cu sarcina de bază conform funcției deținute „acordarea asistenței medicale specializate cu*

răspundere pentru corectitudinea diagnosticului și asistenței medicale”, în timpul nașterii parturientei B.M., internată în Centrul Perinatologie .., la 27 aprilie 2015, ora 12:20, cu diagnosticul de trimitere „sarcina 41 săptămâni prelungită” și transferată în sala de naștere pe data de 28 aprilie 2015, a admis încălcarea din neglijență a regulilor și metodelor de acordare a asistenței medicale, care s-a manifestat prin neîndeplinirea cerințelor expuse în Ghidurile B și C „peste 1-2 ore de absență a înaintării căpșorului fătului prin canalul de naștere (28 aprilie 2015 ora 15:30 – 17:30) a fost necesară rezolvarea situației prin activarea forțelor de contracție a uterului, profilaxia fătului, finisarea nașterii”, astfel, nu a diagnosticat prezența posteroară bregmatică a căpșorului fătului, situație care a cauzat lipsa avansării fătului prin canalul de naștere, cu declanșarea hipoxiei progresante a fătului, diagnozată târziu, care este contraindicație pentru introducerea medicamentului „oxitocin” intravenos utilizat în cazul dat, din ce motiv manifestările clinice la copil (variantea posteroară de angajare a craniului fătului, lipsa mișcării lui prin canalul de naștere, suferința lui de hipoxie intrauterină progresată), consemnate la 28 aprilie 2015 între orele 19.00 - 20.00, au fost ca indicații pentru finisarea nașterii prin operație cezariană urgentă în scopul extragerii copilului viu, acțiunile întârziate, care au adus la hipoxia progresată intrauterină și decesul fătului, care conform raportului de expertiză nr. 182 din 11 august 2015, ținând cont de dezvoltarea sa, se considera viabil, iar în cazul în care nașterea avea loc mai înainte de extracția copilului prin operația cezariană, el rămânea viu [9].

Deși, instanța de fond l-a declarat culpabil pe C.A. de decesul intrauterin al fătului parturientei B.M. stabilindu-i pedeapsă penală, instanța de apel a admis apelul apărării și l-a achitat pe C.A. din motiv că, faptele nu au fost săvârșite de inculpat. Suntem de acord cu soluția instanței de apel pronunțată pe episodul privind decesul fătului cet. B.A., dar nu și cu temeiurile invocate de instanță, or în acest caz, urma a fi invocat temeiul „fapta nu întrunește elementele infracțiunii”, ce este prevăzut de pct. 3) art. 275 CPP RM [6]. Conform informației de pe portalul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, decizia instanței de apel, a fost ulterior casată de către instanța de recurs și C.A. a fost recunoscut vinovat și condamnat în baza art. 213 lit. b) CP RM, pentru încălcarea din neglijență a regulilor și metodelor de acordare a asistenței medicale, dacă aceasta a cauzat decesul pacientului, în cazul dat a fătului parturientei B.M. Această decizie, deși este irevocabilă o considerăm neconformă principiului legalității și generată de o lacună legislativă existentă și pe care am menționat-o nu doar în această investigație, dar și în alte publicații științifice.

Or, în acest articol, am reușit să identificăm doar o parte din problemele care se identifică în practica judiciară aferent încadrării judiciare a actelor medicale în situații de malpraxis și agresiuni asupra vieții intrauterine soldate cu consecințe nu doar în privința mamei în calitate de pacient, dar și pentru fătul ei, care cu regret este eludat de protecție legală prin norme penale în Republica Moldova.

În concluzie, apreciez ca fiind extrem de importantă încriminarea în norme penale prevăzute de legislația națională a vătămării fătului produse în deosebi de către personalul medical, cu vinovăție atât în timpul sarcinii, cât și în timpul procesului propriu-zis de naștere. Totodată, considerăm oportun a fi revizuit și conceptul de ”persoană”. O altă propunere *de lege ferenda* s-ar referi la noțiunea de ”vătămare corporală” folosită de către legiuitor, ce ar fi cu un sens diferit în cazul agresiunilor în privința fătului, inclusiv cu specificarea expresă a consecințelor survenite în rezultatul vătămarilor produse.

Referințe:

1. BALCAN, S. Recerința protecției vieții intrauterine prin norme juridico-penale în Republica Moldova. În: Conferința "Infracțiunea – Răspunderea penală – Pedeapsa. Drept și Criminologie", conferință științifică națională". Ediția I-a (Chișinău, Moldova, 25-26 martie 2021). p. 251-258. ISBN 978-9975-158-12-1.
2. Codul penal al Republicii Moldova, Legea nr. 985-XV din 18.04.2002. Republicat: În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74/195.
3. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 21.04.2021. Dosarul nr.1ra-559/21. [Accesat: 21.11.2023] Disponibil: https://jurisp.rudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=18623
4. Legea 263 din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, Nr. 176-181 art. 867.
5. Sentința Judecătorei Ungheni din 06.06.2023. Dosarul nr.1-350/2022. [Accesat:26.11.2023] Disponibil: https://jun.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/811b4c76-9cc2-4f91-877f-1d12e6fffdca
6. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Partea specială), Legea nr. 122-XV din 14.03.2003. Republicat: În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 248-251/699.
7. Regulamentul privind aprecierea medico-legală a gravității vătămării integrității corporale sau sănătății, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 534 din 26.07.2023. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2023, nr.

287-290/670.

8. Dicționar Enciclopedic Britanica, Ed. De AGOSTINI, ISBN: 978-960-416-643-5, p.1390
9. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 29.01.2019. Dosarul nr. 1ra-37/2019. [Accesat: 26.11.2023] Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13025

CZU: 343.341:343(498)(094.5) DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12085312>

CRIMINALITATE ORGANIZATĂ ÎN LEGISLAȚIA PENALĂ ROMÂNĂ

Bâlc Mihai Bogdan

doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice și Științe Economice
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0008-5654-8645

The explores the ways in which Romania addresses and regulates offenses associated with organized crime. The analysis focuses on existing legislative provisions and how they have evolved to respond to current threats of organized crime. The study highlights the implementation of European Union framework decisions and their alignment with national legislation, particularly regarding aspects related to defining, preventing, and combating organized crime.

It also examines how existing laws in Romania, including amendments, align with international standards and European requirements. While recognizing progress in adopting and adapting legislation, the article identifies challenges and potential areas for improvement.

In addition to legal aspects, the study explores the practical impact of the legislation on the approach and combating of organized crime in Romania. It also addresses perspectives and recommendations for the future, considering social and technological changes that may influence the dynamics of organized crime. Through a critical analysis of existing legislation and practices, the article contributes to understanding the context and evolution of the fight against organized crime in the Romanian legal landscape.

Keywords: *organized crime, criminal organization, organized criminal group, mafia associations, criminal law*

Criminalitatea organizată a înregistrat o creștere rapidă, beneficiind inclusiv de exploatarea vidurilor legislative și de comportamentul reactiv al autorităților în prevenirea acestui fenomen amenințător. Extinderea și liberalizarea piețelor, alături de eliminarea granițelor fizice dintre statele europene, au creat un teren propice pentru propagarea și extinderea transfrontalieră a crimei organizate. Grupurile criminale se dovedesc a fi dinamice și capabile să se adapteze rapid la cerințele pieței criminale internaționale. Acestea reprezintă o nouă formă de criminalitate care extrage miliarde de dolari anual din fiecare țară, inclusiv din România. Acest lucru constituie o nouă provocare în domeniul securității atât pentru stat, cât și pentru sectorul privat. Grupurile infracționale organizate sunt implicate în șantaj, fraudă, evaziune fiscală, spălare de bani, incendiere, jafuri, omor, violență, tortură, fraudă în asigurările de sănătate, trafic de persoane, prostituție, trafic de droguri, contrabandă, crime economice și corupție politică

și judiciară sau orice altă activitate ilegală de unde pot obține profit sau își pot asigura continuitatea operațiunilor criminale.

Grupurile de criminalitate organizată operează adesea în grupuri transnaționale, naționale sau locale bine organizate și cooperează pentru a desfășura acțiuni ilegale coordonate. Aceste grupuri implică în mod tipic anumite ierarhii și sunt conduse de unul sau mai mulți lideri puternici. Unele grupuri cunoscute de criminalitate organizată au fost asociate cu activități teroriste.

Inconsecvența terminologiei utilizate în definirea conceptului îngreunează definirea crimei/criminalității organizate. În literatura de specialitate se remarcă folosirea unor expresii precum crima organizată, grup infracțional, crimă organizată, grup infracțional, grup infracțional organizat”. Ceea ce este de reținut este că, deși termenii enumerați par a fi sinonimi, ei tind să difere atunci când definesc fenomenul crimei organizate. În schimb, cei doi termeni *crimă* și *criminalitate* sunt doi termeni care descriu două lucruri diferite și nu sunt deloc sinonimi. *Crimă* se referă la acte sau omisiuni periculoase din punct de vedere social care sunt pedepsite prin lege. Din punct de vedere juridic, infrațiunea se referă la toate actele umane care sunt recunoscute drept infracțiuni, incriminate și sancționate conform legii penale. *Crima* reprezintă astfel săvârșirea unei infracțiuni, iar *criminalitatea* reprezintă un fenomen social care rezultă din frecvența și regularitatea săvârșirii unei infracțiuni. Cu toate acestea, atunci când cuvântul „organizat” este adăugat cuvântului „crimă”, se naște un nou concept. Așadar, faptele periculoase ale unor persoane care s-au pregătit din timp sau se reunesc pentru a comite o anumită infracțiune nu se încadrează neapărat în criminalitate organizată, ci mai degrabă se încadrează în categoria multiplilor infractori sau complici la o infracțiune.

Criminalitatea organizată se referă la o serie de comportamente antisociale desfășurate într-un mod bine pus la punct, în timp ce crima organizată implică realizarea sistematică a unor acțiuni care încalcă legea penală. În cercetarea specializată, termenii „criminalitate organizată” și „crimă organizată” sunt adesea folosiți în mod intersanjabil și sunt considerați sinonimi de către majoritatea experților chestionați. Preferința pentru termenul „crimă organizată” derivă din traducerea documentelor internaționale care folosesc expresia „organized crime.” Cu toate acestea, în legislația română se utilizează cu precădere termenul „criminalitate organizată,” exemplificat de Legea nr. 39/2003 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate. [1]

Incriminarea asocierii cu scop infracțional în istoria Codului penal român

Luând în considerare originile codului penal român se poate observa o asemănare cu cel al unor state vest-europene, în ceea ce privește interesul

manifestat de legiuitorul român cu privire la incriminarea criminalității organizate. Așadar, chiar dacă originile criminalității organizate sunt adânc înrădăcinate în istoria umană, abia în epoca moderna comunitatea internațională a conștientizat pericolul pe care această formă de criminalitate îl reprezintă la adresa securității globale. Codul penal din 1865, cunoscut și sub denumirea de "Codul Cuza," reprezintă un efort semnificativ în direcția unificării legislației penale și marcă începutul dreptului penal român după unirea Moldovei cu Țara Românească în 1859. Pentru elaborarea acestui cod, s-au utilizat cu predilecție Codul penal francez din 1810 și Codul penal prusian din 1851. Astfel, în primul Cod penal român (CP) este incriminată *asocierea de infractori*, infrațiune care se păstrează până în forma actuală a codului penal.

În „CAPU V: despre asocierea facetorilor de rele și despre vagabondi, SECȚIUNEA I: Despre asocierea facetorilor de rele” [2], se stabilește drept crimă împotriva ordinii publice infrațiunea de asociere a infractorilor cu scopul de a comite acte pasibile de pedeapsa penală contra persoanelor sau contra proprietății. Înțelegând pericolul social reprezentat de aceste infrațiuni, atât legiuitorul român cât și cel francez, din legislația căruia a fost inspirat articolul din codul penal, au considerat ca nu este necesară comiterea unei alte crime, ci simpla asociere cu scopul de a comite acte ilegale reprezintă în sine o infrațiune. Art. 213 din CP 1864 prevede că „*Acestă crimă există prin singurul fapt al organizării cetelor, ori al corespondenței între dânsese cu căpiteniile lor, ori al învoirei privitoare la darea de socoteala sau la împărțirea lucrurilor provenite din delict.*” Așadar, elementul material constă într-una sau un cumul dintre următoarele modalități: actul organizării *cetelor*, stabilirea de legături între grupuri deja constituite, înțelegerea dintre membrii grupului cu privire la asumarea răspunderii penale cât și stabilirea modalităților de împărțire a produselor provenite din infrațiuni. Cu privire la răspunderea penală, art. 215 CP 1864 prevede că nu numai *căpeteniile sau sub-căpeteniile acestor cete* vor fi pasibili de pedeapsa cu „*recluziunea*”, ci și toți ceilalți membrii și colaboratori ai grupului infracțional vor fi trași la răspundere. Spre deosebire de art. 267 CP francez corespunzător, art 215 CP 1864 nu cuprinde sintagma „*asociații*”, astfel, legiuitorul român lărgeste sfera culpabilității la toți subiecții infracțiunii care au avut legătură direct sau indirect cu grupul infracțional.

În Decembrie 1924 a fost adoptată Legea pentru reprimarea unor infrațiuni contra liniștii publice, cunoscută sub numele de „Lege Mârzescu” [3]. Legea reia în art. 1 incriminarea „*asocierii în scopul de a prepara sau de executa crime*” în fapt, chiar dacă sunt preluate dispozițiile din CP 1864, legea vine cu stabilirea pedepselor pentru acest delict. Legea prevede de asemenea aplicarea

maximului pedepsei pentru subiecții infrațiunii aveau calitatea de funcționar public sau angajat al statului și în cazul în care elementul material s-a consumat în locație publică (cult, învățământ, administrativ).

Denumit "Carol al II-lea" potrivit legii intitulată: "Denumirea Codurilor de unificare a legislației", decretată sub Nr. 577/1936 și publicată în Monitorul Oficial, partea I, Nr. 73 din 27 Martie 1936, Codul penal din 1936 [4] este considerat unul dintre cele mai emancipate forme legislative, fiind păstrat până la începuturile regimului comunist.

Art. 315 CP 1936 cu privire la „Asocierea pentru comiterea de crime și delictes”, vine cu mici modificări la textul articolului, singurele modificări notabile fiind durata pedepsei cu închisoare, fiind scăzută de la 5-10 ani la 2-6 ani, precum și înjumătățirea cuantumului amenzii prevăzute inițial în Legea Mârzescu. De asemenea, conducătorii organizației care dețineau calitatea de funcționar public sau angajat al Statului, a căror sancțiune era inițial stabilită ca fiind maximul acestei pedepse, respectiv 10 ani, este diminuată de la 3 la 8 ani. În același capitol al CP se incriminează infrațiunea de „aderare” la o asociație cu scopul de a înfăptui infrațiuni sau la o înțelegere ce are drept scop comiterea de crime și delictes. Ce este notabil este decizia legiuitorului acelei perioade de a incrimina fapta de instigare la comiterea de infrațiuni prevăzute la Art. 315 CP 1936, chiar dacă această infrațiune era incriminată prin Art. 120 CP 1936 – „Este instigator acela care, cu intenție, determină pe altul, la comiterea unei crime sau delict”

Codul penal din 1968 [5] instituie doar două forme ale pluralității constitutive de infractori, una comună ce consta în „constituirea unei asocieri în scopul săvârșirii uneia sau mai multor infrațiuni”, (Art. 323) și o forma care servea unui interes politic, incriminată de art. 167 CP privind săvârșirea infrațiunii de „complot [6]. Având în vedere capitolul unde legiuitorul a încadrat art. care incriminează asociere pentru comiterea de infrațiuni, se constată că s-a păstrat tradiția codurilor penale anterioare de a păstra această infrațiune în clasa celor care aduc atingere relațiilor sociale.

Infrațiunea prevăzută la art. 323 CP constă în „Fapta de a se asocia sau de a iniția constituirea unei asocieri în scopul săvârșirii uneia sau mai multor infrațiuni, altele decât cele arătate în art. 167, ori aderarea sau sprijinirea sub orice formă a unei astfel de asocieri, se pedepsește cu închisoare de la 3 la 15 ani, fără a se putea depăși pedeapsa prevăzută de lege pentru infrațiunea ce intră în scopul asocierii.” Comparând cele 3 texte din Codurile penale până la montul acesta, se poate remarca o faptă ca legiuitorul român a fost consecvent în ceea ce privește textul care incriminează fapta de constituire a unei asocieri cu

scopuri infracționale. Față de versiunile anterioare, legiuitorul, elimina incriminarea conducătorilor organizației care dețineau calitatea de funcționar public sau angajat al Statului lucru care era discriminatoriu, astfel aplicându-se principiul egalității în drepturi, principiu ce stă la baza tuturor sistemelor de drept care presupune ca "cetățenii să fie egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări", și că "nimeni nu este mai presus de lege". O altă modificare majoră, față de versiunile anterioare, este clauza de nepedepsire prezentă în art. 323 CP alin. 3 care dezincriminează „*persoanele prevăzute în alin. 1, care denunță autorităților asocierea mai înainte de a fi fost descoperită și de a se fi început săvârșirea infracțiunii care intră în scopul asocierii.*” De asemenea, legiuitorul oferă claritate în ceea ce privește săvârșirea de infracțiuni de către grupul constituit, astfel „*se aplică celor care au săvârșit infracțiunea respectiva pedeapsă pentru acea infracțiune, în concurs cu pedeapsa prevăzută în alin. 1.*”

Legea 39/2003 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate

Legiuitorul român, în conformitate cu Convenția O.N.U. privind lupta împotriva criminalității organizate, stabilește conceptul de criminalitate organizată în articolul 2, litera a), din Legea nr. 39/2003 [7] în următorul mod: „Grup infracțional organizat - grup structurat format din trei sau mai multe persoane, care există pentru o perioadă și acționează în mod coordonat în scopul comiterii uneia sau mai multor infracțiuni grave, pentru a obține direct sau indirect un beneficiu financiar sau alt beneficiu material”. Din definiția legală menționată mai sus, putem deduce trăsăturile principale ale conceptului de grup infracțional organizat:

În sensul Legii nr. 39/2003, „criminal organizat” înseamnă activități desfășurate de orice grup de cel puțin trei persoane, între care există o relație ierarhică sau personală, care le ajută să se îmbogățească sau să controleze teritoriile și piețele. sau domenii ale vieții economice și sociale, interne sau străine, prin extorcare, intimidare, violență sau corupție în scopul săvârșirii unei infracțiuni sau pătrunderii în economia reală. [8]

De regulă, aceste activități infracționale organizate sunt desfășurate de grupuri infracționale formate din cel puțin trei persoane conform legislației române. Grupul este un grup clar definit cu statute, reguli de conduită, ritualuri de apartenență, ierarhizare a îndatoririlor și sarcinilor, superiori și subordonați, cu scopul de a desfășura acte ilegale cu eficiență maximă în mod organizat, pe baza structurii organizatorice. Prin urmare, fără organizare, reguli de conduită, ierarhie între membri și distribuire a valorilor, grupurile infracționale organizate nu pot exista. Caracteristicile grupurilor organizate includ, de asemenea, planificarea,

organizarea, gestionarea, obținerea de instrumente, resurse, informații și utilizarea combinațiilor. [9]

Caracteristicile structurale ale unui grup sunt determinate de atitudinea psihică a membrilor grupului al cărui scop este săvârșirea de infracțiuni grave, nevoia de a acționa după anumite reguli prestabilite, existența diviziunilor. Apare nu doar obiectiv ci și subiectiv. . O anumită ierarhie a muncii și a membrilor săi. Din punct de vedere juridic, astfel de grupuri sunt constituite și nu sunt implicate în nicio infracțiune. Implicarea într-o infracțiune se referă la rolul specific al fiecărui participant la comiterea unei infracțiuni. În cazul unei organizații criminale, nu toți membrii acesteia (cel puțin trei) participă la comiterea infracțiunii planificate. [10] O organizație criminală poate desemna unul sau mai mulți dintre membrii săi ca fiind săvârșind o anumită infracțiune. În plus, executorii pot fi recrutați din afara grupului pentru a comite infracțiunea. Se creează astfel un organism autonom al cărui scop este să se organizeze, separat de cei care joacă rolul de autor, complice sau instigator al infracțiunii. În ceea ce privește atitudinea mentală, încă de la începutul formării grupului, membrii înțeleg că fac parte dintr-un grup special creat pentru a comite infracțiuni grave și au clar ce vor face și pe ce principii. Grupurile se comportă după reguli prestabilite în care există o anumită ierarhie între membri. De asemenea, trebuie să-ți cunoști rolul și atributele în cadrul grupului, chiar și în termeni foarte vagi.

În ceea ce privește asemănările și deosebirile dintre vechiul Cod penal și lege Determinăm în mod special că în vechiul Cod Penal nu exista incriminarea formării grupurilor infracționale ci reglementează doar actele de asociere pentru săvârșirea infracțiunilor [11] (art. 323 din Codul penal anterior). Conceptul de grup infracțional organizat se referă implicit la fapta infracțională de inițiere sau formarea unui grup infracțional organizat care este prevăzută la art. Art. 7 din Legea nr. 39/2003 privind prevenirea și lupta împotriva crimei organizate. Despre asemănările și deosebirile dintre actualul Cod penal și legea specială, consemnăm că în ambele cazuri se identifică definirea conceptului de grup infracțional organizat cu referire la fenomenul criminalității organizate, însă după o analiză a celor două texte se poate remarca faptul că în cazul Legii 39/2003, textul care incriminează grupul infracțional organizat este mult mai amplu, astfel prin „*grup infracțional organizat*” se înțelege „*grupul structurat, format din trei sau mai multe persoane, care există pentru o perioadă și acționează în mod coordonat în scopul comiterii uneia sau mai multor infracțiuni grave, pentru a obține direct sau indirect un beneficiu financiar sau alt beneficiu material;*”

Articolul 367. Constituirea unui grup infracțional organizat

Articolul 367 CP [12] reprezintă în parte infracțiunile de conspirație corespunzătoare, prevăzute la art. 167 CP. Anterior, asocierea pentru săvârșirea unei infracțiuni, enumerată la art. 323 C. pen. anterior, a inițiat, înființat, a participat sau a sprijinit un grup infracțional organizat, acuzat în condițiile legii. Articolul 7 din Legea nr. 39/2003 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate, precum și constituirea, constituirea, apartenența sau sprijinirea unui grup, este prevăzut la Art. 8 din documentul normativ sus-menționat.

Art. 367 CP definește grupul infracțional organizat ca fiind „*grupul structurat, format din trei sau mai multe persoane, constituit pentru o anumită perioadă de timp și pentru a acționa în mod coordonat în scopul comiterii uneia sau mai multor infracțiuni.*”

Din definiția din C. pen. pe care legiuitorul a considerat-o oportună, lipsesc două elemente pe care le considerăm esențiale pentru incriminarea corectă a infracțiunii de constituire a unui grup infracțional organizat, în primul rând a fost eliminat scopul final, acela de a „*obține direct sau indirect un beneficiu financiar*”, renunțarea la un asemenea scop a fost criticată, deoarece nu mai permite realizarea diferenței între criminalitate organizată și terorism în condițiile în care elementul principal de diferențiere acestora este reprezentat tocmai de scop, financiar în cazul criminalității organizate și politic în cazul terorismului. Scopul imediat al infracțiunii a fost modificat eliminându-se sintagma *infracțiuni grave*, astfel legiuitorul lărgeste plaja de infracțiuni care pot fi incriminate. Anumiți autori consideră această modificare ca fiind neinspirată, argumentând faptul ca acest lucru ar duce la o aplicare neunitară a dispozițiilor art. 367 CP [11, p. 43], însă considerăm drept oportună această modificare deoarece, prin forma stabilită de către Legea 39/2003, incriminarea infracțiunilor de crimă organizată este limitată la un număr de 19 infracțiuni grave, la care se adaugă orice infracțiune pentru care legea prevede un minim special de 5 ani de pedeapsă cu închisoare. Ingeniozitatea criminală a grupurilor de crimă organizată este nemărginită, reușind mereu să surprindă legiuitorul cu metode inovative de a încălca legea, uneori cu

Diversitatea criminală implică în mod necesar o diversitate de oameni, unități infracționale, cooperare materială și coeziune subiectivă și, ca atare, include eforturile colective ale unui anumit număr de persoane se materializează pentru a produce un singur rezultat ilegal; pluralismul evidențiază caracterul indivizibil al contribuției tuturor autorilor la încălcarea (înfrângerea) legii penale. Pluralismul penal poate fi realizat în trei forme diferite: pluralism natural (necesar), pluralism

constitutiv (legal) și pluralism ocazional (participarea criminală).

Asociațiile criminale sunt acte pluraliste create de infractori. În esență, pluralismul constitutiv constă în simplul fapt, incriminat de lege, de a constitui un grup de persoane în scopul săvârșirii unei infrațiuni [13].

În ceea ce privește modul de activitate coordonată a grupării criminale, jurisprudența a dovedit că în cadrul grupului trebuie să existe o dependență ierarhică prestabilită, o ierarhie între membrii grupului, corespunzătoare rolului fiecărui membru în săvârșirea infrațiunilor care sunt stabilite dinainte. În plus, natura coordonării implică planificarea, organizarea, controlul și achiziționarea de instrumente și mijloace. Pentru existența acestei infrațiuni se impune o anumită clasificare a membrilor grupului pentru menținerea caracteristicilor structurale ale grupului. Acțiunea coordonată a membrilor unui grup în legătură cu săvârșirea de infrațiuni trebuie efectuată conform programului, atât pentru creșterea șanselor de a reduce probabilitatea depistării făptuitorilor. În ceea ce privește modul de activitate coordonată, este necesar ca în cadrul grupului să existe o ierarhie prestabilită de dependență, în sensul că trebuie prevăzut rolul fiecărui individ în săvârșirea infrațiunii. [14]

Din punct de vedere al pedepsei, în abstract, legea nouă este favorabilă, astfel maximul special, în oricare dintre cele două variante, este mai mic decât cel prevăzut în incriminările corespondente din legea veche. Conform art. 367 alin. (1) CP constituirea unui grup infracțional organizat „se pedepsește cu închisoarea de la 1 la 5 ani iar conform alin.(2) doi pedeapsa sancționată de lege cu închisoarea de la 3 la 10 ani spre deosebire de art. 323 CP din 1969 care prevedea pedeapsa privativă de liberate de la 3 la 15 ani, iar conform art. 7 din Legea 39/2003 alin (1), „Inițierea sau constituirea unui grup infracțional organizat ori aderarea sau sprijinirea sub orice formă a unui astfel de grup se pedepsește cu închisoare de la 5 la 20 de ani și interzicerea unor drepturi.” Legea nouă, care stabilește pedepse mai reduse pentru constituirea unui grup infracțional organizat, pare să urmărească o abordare mai moderată în ceea ce privește sancțiunile. Reducerea maximului special în comparație cu legea veche poate fi interpretată ca o încercare de a aduce mai mult echilibru și proporționalitate în aplicarea pedepselor.

Este notabil faptul că legea nouă pare să pună accent pe individualizarea pedepselor și să ofere o marjă mai largă de manevră pentru judecători în stabilirea sancțiunilor în funcție de circumstanțele specifice ale fiecărui caz. Acest aspect poate să conducă la o justiție mai adaptată la particularitățile fiecărui caz și la o abordare mai umană a procesului penal. Totuși, este important să fim conștienți că pedepsele nu sunt singurul instrument în lupta împotriva criminalității. Eficiența legii depinde și de alte aspecte, precum aplicarea coerentă a acesteia, investigații

solide și capacitățile sistemului de justiție penală de a gestiona eficient cazurile.

În concluzie, legea nouă pare să aducă ajustări în privința pedepselor pentru constituirea grupurilor infracționale organizate, căutând un echilibru între rigorile legale și o abordare mai adaptată la realitățile fiecărui caz.

Concluzii

În evoluția legislației românești, observăm că progresele recente în combaterea crimei organizate sunt profund ancorate într-un proces continuu de revizuire și îmbunătățire a Codului Penal. De-a lungul anilor, adaptările aduse codurilor penale au reflectat nu doar schimbările interne, ci și standardele și tendințele internaționale în lupta împotriva criminalității organizate.

În comparație cu codurile penale anterioare, care poate că nu ofereau o definiție clară și cuprinzătoare a grupurilor infracționale organizate, prevederile actuale reflectă o abordare mai robustă. Este evident că modificările aduse au avut drept scop alinierea la definițiile și cerințele convențiilor internaționale, consolidând astfel eficacitatea legilor în prevenirea și combaterea fenomenului infracțional organizat.

De asemenea, recentele revizuiți au introdus instrumente juridice specifice, cum ar fi confiscarea extinsă, consolidând abordarea de a priva grupurile infracționale organizate de resursele obținute din activități ilegale. Aceste instrumente nu numai că reprezintă un avans semnificativ față de prevederile anterioare, dar și-au dovedit utilitatea în diminuarea influenței și puterii acestor grupuri.

Într-un efort de a consolida statutul său în comunitatea internațională, România a avansat nu doar prin modificările interne, ci și prin aderarea la convenții internaționale esențiale. Analizând evoluția codurilor penale anterioare, observăm că această integrare s-a concretizat prin adoptarea unor definiții și standarde specifice convențiilor, reflectând un angajament ferm față de cooperarea internațională.

Aderarea la Convenția ONU cu privire la lupta împotriva criminalității organizate a marcat o schimbare semnificativă în abordarea legislativă. Definiția detaliată a „grupului infracțional organizat” din cadrul acestei convenții a fost încorporată în legislația internă, oferind claritate și coerență în identificarea și sancționarea grupurilor infracționale organizate.

În comparație cu perioada anterioară, integrarea în rețelele internaționale și schimbul de informații au devenit priorități majore. Acest aspect este reflectat nu doar în textul legilor actuale, ci și în mecanismele create pentru cooperarea internațională, consolidând astfel capacitatea țării de a contribui și beneficia de eforturile globale în combaterea crimei organizate.

Referințe:

1. BÂLC, M. Reflecții privind definirea noțiunii de criminalitate organizată, Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației, vol. X, no. I, p. 241, 2023.
2. Codul penal român 1864, promulgat și publicat la 30 Octombrie 1864. [Accesat 21.11.2023]. Disponibil: <https://lege5.ro/gratuit/g42tamju/codul-penal-din-1864>
3. SCURTU, I., STANCIU, T., SCURTU, G. Istoria românilor între anii 1918-1940, Universitatea din București, 12 2002. [Accesat 22.11.2023]. Disponibil: <http://ebooks.unibuc.ro/istorie/istorie1918-1940/7-1-3.htm>
4. Codul Penal din 1936 publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 48 din 02 februarie 1948. [Accesat 22.11.2023]. Disponibil: <https://lege5.ro/gratuit/heztqnzu/codul-penal-din-1936>
5. Codul penal român din 1968 publicat în Monitorul Oficial din 21 iunie 1968. [Accesat 22.11.2023]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/38070>
6. CĂȘUNEANU, F. Criminalitatea organizată în legislațiile penale europene, București: Universul Juridic, 2013.
7. Legea 39/2003 publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 171 din 18 martie 2003. [Accesat 22.11.2023]. Disponibil: https://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?id=39932
8. BUNECI, P. Crima organizată. Considerații privind grupul infracțional organizat, Revista de criminologie, criminalistică și penologie, no. 4, p. 31, 2009.
9. TIMOCE, M. Unele aspecte cu privire la infrațiunea prevăzută de art. 7 din Legea nr. 39/2003 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate, Revista Dreptul, no. 6, p. 158, 2004.
10. KOVESI, L.C. Combaterea crimei organizate prin dispoziții de drept penal / Teza de doctorat, Timisoara, 2011.
11. DUNGAN, P. Grupul infracțional organizat, Analele Universității de Vest din Timișoara, pp. 23-43, 2012.
12. Codul Penal din 2009 Text publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 510 din 24 iulie 2009, În vigoare de la 01 februarie 2014. [Accesat 22.11.2023]. Disponibil: <https://legeaz.net/noul-cod-penal/>
13. DOBRINOIU, V. Noul Cod Penal comentat, București: Universul Juridic, 2016.
14. ZLATI, G. et al. Codul penal: Comentariu pe articole. București: C.H. Beck, 2020.

CZU: 343.353:343(478)(094.4) DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12086189>

LATURA OBIECTIVĂ A INFRAȚIUNII PREVĂZUTE DE ART.335 ALIN.(1) DIN CODUL PENAL

Bivol Octavian

doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice și Științe Economice
Universitatea de Stat din Moldova,
procuror, Procuratura municipiul Chișinău, Oficiul Centru
ORCID: 0000-0003-1748-4972

In this article we aim to analyze the objective side of the crime provided by art. 335 para. (1) of the Criminal Code. In this context, we will try to make a brief analysis of the alternative normative modalities provided by the provision of art. 335 para. (1) of the Criminal Code, namely „using the service situation” and „using the organization's assets”. It is important to mention that the occurring of any of two alternative modalities of the act in question is sufficient for taking into account the application of the liability under art. 335 para. (1) of the Criminal Code. Additionally, we try to identify the limits of the service competence of the person who manages a commercial, social or other non-state organization or who works for such an organization, by referring to the actions that clearly exceed the limits of the rights and powers granted to them. At the same time, we try to identify the nature of the prejudicial consequences necessary to be caused, to point out the need for the existence of a causal link between the prejudicial act and the prejudicial consequence, as well as to identify the moment of consummation of the crime provided by art. 335 para. (1) of the Criminal Code.

Keywords: *Criminal Code, person who manages a commercial, social, or other non-state organization, intentional use of the service situation, intentional use of an organization's assets, material interest, considerable damage.*

De notat că, sub aspect structural din conținutul art.335 alin. (1) din Codul penal, am putea identifica următoarea construcție a laturii obiective: a) fapta prejudiciabilă care se exprimă în acțiunea sau inacțiunea de folosire a situației de serviciu sau a bunurilor organizației; b) urmările prejudiciabile sub forma daunelor în proporții considerabile cauzate drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice; c) legătura causală dintre fapta prejudiciabilă și urmarea prejudiciabilă. [1].

Indiscutabil, fapta prejudiciabilă indicată, nu urmează a fi privită într-un mod izolat, fără a se accentua obligativitatea materializării efective ale acesteia, și anume, prin cauzarea daunelor în proporții considerabile drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice.

Din cele indicate, urmează să desprindem necesitatea existenței legăturii cauzale între fapta prejudiciabilă și urmarea prejudiciabilă, or, existența de sine

stătătoare ale acestor elemente, nu ar redă însemnătate penală, și în mod implicit, nu am putea pune în discuție existența laturii obiective a infrațiunii prevăzute de art. 335 alin. (1) din Codul penal.

Revenind asupra conținutului faptei prejudiciabile, am putea stabili că aceasta reprezintă un conținut alternativ, și în mod implicit, presupune existența a două modalități normative și anume: 1) folosirea situației de serviciu; 2) folosirea bunurilor organizației, fapte prejudiciabile care necesită a fi săvârșite în mod obligatoriu în limitele competenței de serviciu.

Aferent modalității normative „de folosire a situației de serviciu” utilizată în conținutul art. 335 alin. (1) din Codul penal, se impune a face precizarea că Macari I., afirma că „folosirea atribuțiilor contrar obligațiilor de serviciu presupune că fapta formal se încadrează în limitele competenței de serviciu a persoanei.” [2, p.409-411].

Borodac A., considera că folosirea intenționată a situației de serviciu contrar intereselor de serviciu presupune „săvârșirea acțiunilor sau inacțiunilor cu încălcarea ordinii stabilite de actele normative, care reglementează competența subiecților infrațiunii. Dintre acestea fac parte încălcarea disciplinei financiare, [...] transmiterea ilegală a averii organizației în posesia altor persoane, etc.” [3, p.510-513].

În anul 2005, autorii Brînza S., Ulianoschi X., Stati V., Grosu V. și Țurcanu I. concluzionau că prin folosire intenționată a situației de serviciu, urmează să înțelegem „săvârșirea faptelor de gestionare a activității acestor organizații, prin acțiuni sau inacțiuni care sunt în competența de serviciu a acestei persoane, dar cu încălcarea ordinii stabilite prin actele normative ce reglementează competența dată. Astfel, competența persoanelor care gestionează activitatea acestor categorii de organizații este stabilită prin acte normative, precum și prin acte de constituire a organizațiilor (contracte, statute), elaborate în temeiul legislației în vigoare. De asemenea, competența acestor persoane poate fi stabilită în cadrul unor contracte speciale, încheiate cu organul de constituire, fondatorii sau alte organe din cadrul organizației” [4, p.659-662].

În lucrarea Comentariul la Codul penal al Republicii Moldova, autorii Barbăneagră A., Berliba V., Bîrgău M. și alții, indicau că „Pentru a stabili competența (materială, teritorială, personală) a persoanei care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală, trebuie să cunoaștem legile, hotărârile Guvernului, regulamentele, ordinele și instrucțiunile în baza cărora persoana în cauză își desfășoară activitatea. Potrivit legislației drepturile și obligațiile persoanei care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală pot fi stipulate și în contractele individuale de muncă (art.49

din Codul muncii). În astfel de cazuri, este necesar a face trimitere la prevederile actului care reglementează atribuțiile persoanei care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală.” [5, p.743].

Doctrinarii naționali Brînza S. și Stati V., au concluzionat că folosirea situației de serviciu presupune „săvârșirea unor acțiuni sau inacțiuni care decurg din atribuțiile de serviciu ale făptuitorului și care sunt în limitele competenței sale de serviciu. În contextul comiterii infrațiunii specificate la alin. (1) art. 335 CP RM, făptuitorul poate să nu execute, în totalitate sau în parte, una sau mai multe din aceste atribuții. În orice caz, este obligatoriu ca aceste atribuții să aibă un suport normativ” [6, p.966].

În context, în încercarea identificării exemplilor de folosire a situației de serviciu, profesorii Brînza S. și Stati V., au conchis că acestea pot varia și se pot prezenta sub forma: gestionării resurselor materiale și financiare aparținând organizației comerciale, obștești sau a unei alte organizații nestatale contrar destinației lor, în interes propriu sau în interesul altor persoane, beneficierea de privilegii pentru a obține pentru sine sau pentru alte persoane credite, împrumuturi sau alte bunuri profitând de situația de serviciu, acordarea fără just temei a preferinței unor persoane fizice sau juridice la elaborarea și emiterea deciziei, etc. [6, p.966-967].

Anterior, Curtea Constituțională a fost sesizată asupra constituționalității textului „a situației de serviciu” din articolul 335 alin. (1) din Codul penal, ridicată de către apărătorul V. N. în cauza penală de învinuire a lui V. L. de comiterea infrațiunii prevăzute de articolul 335 alin. (1) din Codul penal, aflată pe rolul Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani.

În motivarea excepției de neconstituționalitate, autorul a susținut că textul „a situației de serviciu” din articolul 335 alin. (1) din Codul penal nu este suficient de previzibil pentru subiecții cărora li se adresează, în măsura în care aceștia să-și poată adapta conduita pentru a respecta legea penală. De asemenea s-a indicat că în vederea asigurării respectării principiului legalității incriminării, textul „a situației de serviciu” din articolul 335 alin. (1) din Codul penal ar trebui interpretat prin raportare la atribuțiile de serviciu prevăzute de lege în cazul subiecților enumerați de articolul 335 alin. (1) din Codul penal. Altfel spus, atunci când o persoană este acuzată de comiterea infrațiunii prevăzute de articolul 335 alin. (1) din Codul penal, trebuie să se facă trimitere la legea care îi conferă subiectului infrațiunii atribuția de serviciu pretinsă a fi fost folosită în mod abuziv.

În rezultat, prin Decizia nr. 75 din 21.05.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 94g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor

prevederi din articolul 335 alin. (1) din Codul penal (abuzul de serviciu în domeniul privat), observăm că judecătorii constituționali au concluzionat că „[...] spre deosebire de atribuțiile de serviciu ale persoanei publice, care pot fi stabilite de către legislator prin legi organice, în cazul atribuțiilor persoanelor care gestionează sau lucrează pentru entități private ar fi, practic, imposibilă enumerarea prin lege, având în vedere multitudinea obiectelor de activitate care pot fi desfășurate de aceste entități [...]” (sublinierea ne aparține – n.a.) [7].

Nu am putea să ne abținem de la menționarea faptului că în contextul art. 327 din Codul penal, judecătorii constituționali au o abordare diferită a faptei prejudiciabile de „folosire a situației de serviciu”.

Astfel, analizându-se Hotărârea Curții Constituționale nr. 33 din 07.12.2017, prin care textul „a situației de serviciu” din alineatul (1) al articolului 327 din Codul penal a fost recunoscut constituțional *sub conditione*, judecătorii constituționali au statuat în pct. 91 și 92 că „atunci când operează cu noțiunea de „atribuții de serviciu”, Codul penal utilizează expresia „atribuții acordate prin lege” (a se vedea art. 328 din Codul penal, care incriminează „Excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu””, totodată „deduce că scopul legiuitorului a fost de a circumscrie legea penală la cercurile atribuțiilor de serviciu conținute în „lege”.”, suplimentar în pct. 93 că „pentru aplicarea normei penale în calitate de ultim resort, noțiunea „situația de serviciu” din elementul material al infracțiunii „abuz de putere sau abuz de serviciu” de la articolul 327 din Codul penal trebuie analizată doar prin raportare la atribuțiile de serviciu acordate prin lege.” (sublinierea ne aparține - n.a.) [8].

Efectuând o analiză a celor prezentate, putem menționa cu certitudine că fapta prejudiciabilă de „folosire a situației de serviciu” utilizată în contextul art. 335 din Codul penal, nu impune în mod obligatoriu subiecților abilitați cu dreptul de aplicare a legii să identifice atribuțiile de serviciu prevăzute prin lege, iar aplicarea art. 335 din Codul penal, va putea fi efectuată inclusiv cu concursul actelor de constituire și hotărârilor organelor de conducere ale societății, în conținutul cărora pot fi prevăzute în mod suplimentar, pe lângă conduită prescrisă de actele normative, anumite atribuții speciale și circumstanțiale de realizare a funcțiilor sau acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice ale persoanelor care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală ori care lucrează pentru o astfel de organizație.

În acest sens, concluziunile efectuate cu ocazia unei cercetări anterioare rămân valabile tangențial tentativei de reglementare exclusiv prin acte normative a atribuțiilor administrative de dispoziție ori organizatorico-

economice ale persoanelor care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală ori care lucrează pentru o astfel de organizație [9, p.287-289].

Generalizând cele expuse supra, optăm că prin „folosirea situației de serviciu” urmează să înțelegem săvârșirea de către persoana care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală ori care lucrează pentru o astfel de organizație a unor acțiuni sau inacțiuni prejudiciabile care derivă din limitele atribuțiilor de serviciu prevăzute de actele normative, precum și, actele de constituire și hotărârile organelor de conducere ale societății.

Cu referire la modalitatea normativă de „folosire a bunurilor organizației” utilizată în conținutul art. 335 alin. (1) din Codul penal, ne exprimăm reticența asupra necesității completării prin Legea nr. 180 din 25.07.2014 pentru modificarea și completarea unor acte legislative a laturii obiective a infracțiunii prevăzute de art. 335 alin. (1) din Codul penal, de vreme ce, respectiva modalitate normativă pe bună dreptate poate fi considerată o modalitate faptică clasică a folosirii situației de serviciu, și desigur, ar reprezenta raportul parte-întreg, unde „folosirea bunurilor organizației” redă partea [10]. Or, continuând aceeași logică juridică, *ad absurdum*, am putea abunda dispoziția normei cu toate modalitățile factice posibile în contextul folosirii situației de serviciu, cu toate că în același timp, ar fi practic imposibil de le enumerat prin lege, având în vedere multitudinea obiectelor de activitate care pot fi desfășurate în cadrul acestor organizații.

În același sens, profesorul Stati V. cu ocazia prezentării observațiilor și sugestiilor asupra proiectului hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la aplicarea art.327-329 din codul penal al Republicii Moldova, indica la acea etapă că „în esență, folosirea bunurilor organizației (privită ca modalitate normativă a infracțiunilor prevăzute la art.335 CP RM) nu este decât un exemplu de folosire a situației de serviciu. Aceasta întrucât folosirea bunurilor organizației implică inerent folosirea abuzivă de către făptuitor a situației sale de serviciu; (sublinierea ne aparține)” [11, p. 79-87].

Astfel, cu titlu de *lege ferenda*, se propune excluderea din dispoziția art. 335 alin. (1) din Codul penal a modalității normative „de folosire a bunurilor organizației”.

În continuare, am putea anticipa inițierea discuțiilor aferent încadrării juridico-penală a faptelor prejudiciabile ale persoanelor care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală ori care lucrează pentru o astfel de organizație, ce acționează prin depășirea limitelor

competenței de serviciu prevăzută în actele normative, precum și, actele de constituire și hotărârile organelor de conducere ale societății?

În încercarea oferirii unei clarități corespunzătoare vom recurge la constatările doctrinarilor naționali Brînza S. și Stati V., care afirmă că: „depășirea atribuțiilor de serviciu de către persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală nu poate fi considerată exemplu de folosire a situației de serviciu de către o astfel de persoană. Aceasta întrucât făptuitorul excede cadrul competenței sale de serviciu, deci comite acțiuni care nu sunt prevăzute de această competență. În acest mod, acțiunile în cauză nu pot fi cuprinse de dispoziția art.335 din Codul penal.” [7, p. 966].

Cu privire la abordarea aspectelor de „abuz” și „depășire” a atribuțiilor de serviciu vom supune cercetării punctul de vedere exprimat de către Maríei del Carmen Vera Rivera cu ocazia analizării infrațiunii prevăzute la art. 252 din Codul penal spaniol. Astfel, autoarea interpretează termenul de „depășire a atribuțiilor” prevăzut la art.252 Cod penal spaniol. În acest context, afirmă că *„[...] depășirea este echivalentă cu abuzul [...]. Dacă depășirea este abuz, exercitarea abuzivă a funcțiilor încredințate administratorului de a proteja bunurile altora, este ceea ce interzice infrațiunea art. 252 din Codul penal spaniol, atunci când acest exercițiu cu depășire sau abuz de puteri cauzează sau produce o pierdere (scădere) patrimonială. [...] Identificarea conceptuală este importantă, deoarece termenul de depășire a atribuțiilor nu dispune de o interpretare, mai ales că a fost întotdeauna înțeles că excesul de utilizare a drepturilor este ceea ce se numește abuz și atât legea cât și doctrina au preferat acest termen. De ce a decis legiuitorul folosirea acestei expresii, „depășire” și nu termenul „abuz”, nu este cunoscut, dar care în interpretarea noastră nici nu este atât de important deoarece este esențial să interpretăm în ce constă termenul sau pe ce se bazează această exigență, ce înseamnă acea condiție normativă a comportamentului administratorului”* (sublinierea ne aparține – n.a.) [12, p. 19].

Reieșind din cele concluzionate de către autoare, în disonanță cu opinia noastră, afirmăm că nu putem susține punctul de vedere al acesteia, or, nu urmează a fi făcut abstracție de la procedeul de diferențiere juridică a abuzului de serviciu de excesul de putere, având în vedere că în primul caz făptuitorul acționează în limitele atribuțiilor acordate prin actele normative sau actele interne ale entității, *per a contrario* în cel de al doilea caz, făptuitorul acționează cu depășirea atribuțiilor acordate prin actele normative sau actele interne ale entității, ieșind astfel din limitele competențelor caracteristice funcției și statutului. Respectiv, fapta infracțională săvârșită cu depășirea atribuțiilor de

serviciu este mult mai gravă din punct de vedere a relațiilor sociale lezate, decât cea comisă în limitele atribuțiilor de serviciu, raționament care și în mod indubitabil a condus la incriminarea distinctă, în norme separate a faptelor infracționale indicate.

De menționat că, analizând-se conținutul Codului penal de la adoptare până în prezent, cu mici excepții, observăm că Cap. XVI din Partea specială a Codului penal constituie de fapt o reflectare cu anumite particularități, a Cap. XV din Partea specială a Codului penal.

În acest context, se impune a preciza că până la adoptarea Legii nr.277 din 18.12.2008 pentru modificarea și completarea Codului penal, art. 336 din Codul penal, prevedea răspunderea pentru depășirea atribuțiilor de serviciu, adică, pentru săvârșirea de către o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală a unor acțiuni care depășesc în mod vădit limitele drepturilor și atribuțiilor acordate prin lege, dacă aceasta a cauzat daune în proporții considerabile intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice [13].

Se indică că, abrogarea prin Legea nr.277-XVI 18.12.2008 pentru modificarea și completarea Codului penal a componentei de infrațiune prevăzută de art. 336 din Codul penal, poate fi catalogat ca un exercițiu legislativ prematur, care nu a fost precedat de o analiză sistemică a prevederilor penale naționale și internaționale sub acest aspect. Autorii legii menționate, s-au limitat a indica că „*La art. 336 Depășirea atribuțiilor de serviciu – se exclude, deoarece depășirea atribuțiilor de serviciu trebuie sancționată disciplinar, inclusiv cu concediere, dar nu și penal. De asemenea acțiunile descrise la alineatul (2) ale acestui articol sînt sancționate în baza altor prevederi ale Codului Penal, de exemplu, Capitolul II. Faptul că infractorul este lucrător al serviciilor/organizațiilor indicate trebuie să reprezinte o circumstanță agravantă în cadrul prevederilor respective. Mai mult decât atât, faptul comiterii unei asemenea infrațiuni trebuie să aibă consecințe pentru eventuala menținere a postului ocupat. Țările europene nu prevăd o astfel de componentă de infrațiune.*” [14]. Concluzionarea efectuată de către autorii legii menționate a faptului că „țările europene” nu prevăd o astfel de componentă de infrațiune, încă odată în plus face dovada lipsei unei analize ex-ante corespunzătoare, inclusiv sub aspectul absorbirii în acele legislații „a depășirii atribuțiilor de serviciu” de noțiunea mai largă „a abuzului de serviciu”. Menționăm că o analiză detaliată a respectivei intervenții legislative va fi efectuată cu ocazia unei cercetări separate.

Având în vedere cele indicate, se impune a afirma că interpretarea și

încadrarea juridico-penală potrivit art. 335 din Codul penal a faptei prejudiciabile de depășire a limitelor competenței de serviciu (*prevăzută în actele normative sau actelor de constituire și interne ale organizației comerciale, obștești sau o altei organizații nestatale*) comise de către o persoana care gestionează ori care lucrează pentru o astfel de organizație, indubitabil pot constitui acțiuni de încălcare a principiului legalității.

Revenind la un alt element structural al laturii obiective, și anume urmarea prejudiciabilă, indicăm asupra faptului că legiuitorul național a prevăzut în dispoziția art. 335 alin. (1) din Codul penal, necesitatea cauzării daunelor sub forma proporțiilor considerabile drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice. În acest fel, putem constata cu certitudine că, componența de infrațiune indicată, face parte din grupul componențelor de infrațiuni materiale, care implică obligativitatea existenței prejudiciului material efectiv.

Într-o manieră similară a concluzionat Curtea Constituțională în jurisprudența sa, atunci când a examinat *inter alia* constituționalitatea textului „a cauzat daune în proporții considerabile intereselor publice” din alineatul (1) al articolului 327 din Codul penal. În acest sens, înaltul for constituțional în pct. 72 a indicat că „Abuzul de putere sau abuzul de serviciu este o infrațiune de rezultat (materială), astfel încât consumarea ei este legată, în mod obligatoriu, de producerea unor consecințe prejudiciabile și anume: „cauzarea daunelor în proporții considerabile intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice” [8].

Sediul materiei ce reglementează modalitatea de cuantificare a caracterului considerabil al daunei cauzate îl regăsim la art. 126 alin. (2) din Codul penal, care prevede că „*Caracterul considerabil sau esențial al daunei cauzate se stabilește luându-se în considerare valoarea, cantitatea și însemnătatea bunurilor pentru victimă, starea materială și venitul acesteia, existența persoanelor întreținute, alte circumstanțe care influențează esențial asupra stării materiale a victimei, iar în cazul prejudicierii drepturilor și intereselor ocrotite de lege – gradul lezării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului*” [1].

Despre necesitatea renunțării la concepția actuală de interpretare a noțiunii „daune în proporții considerabile”, utilizată în legea penală a Republicii Moldova, doctrinarii naționali Brînză S. și Stati V., au semnalat încă în anul 2012, atunci când au insistat că „dispoziția de la alin. (2) art.126 CP RM rămâne departe de a fi previzibilă. Aceasta pentru că noțiunea „daune în proporții considerabile” are un caracter estimativ. Ea nu este formalizată prin prevederi legale, așa cum este cazul noțiunilor „daune în proporții mari”, „daune în

proporții deosebit de mari” sau „daune în proporții mici” [15, p.6].

Sus indicatele carențe legislative au fost înlăturate într-o anumită măsură, peste o perioadă semnificativă de timp, atunci când, Curtea Constituțională, prin Hotărârea nr. 22 din 27.06.2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 328 alin. (1) din Codul penal (excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, a indicat în par. 98 și 102 că „legiuitorul a instituit la art. 126 alin. (2) din Codul penal criterii subiective de delimitare între daune „considerabile” și daune „esențiale”, care se apreciază doar în funcție de însemnătatea bunurilor pentru victimă și alte circumstanțe care influențează starea sa materială. Respectiv, până la instituirea de către legiuitor a unui prag valoric al daunelor esențiale și considerabile, mărimea acestora va constitui limitele care se încadrează între daunele în proporții mici și daunele în proporții mari.” [16].

În acest sens, potrivit art. 18 alin. (1) din Codul contravențional „Se consideră de mici proporții valoarea bunurilor sustrase, dobândite, primite, fabricate, distruse, utilizate, transportate, păstrate, comercializate, trecute peste frontiera vamală sau valoarea pagubei pricinuite care, la momentul săvârșirii contravenției, nu depășește 20% din quantumul salariului mediu lunar pe economie prognozat, aprobat de Guvern pentru anul în curs la data săvârșirii faptei” [17], corespunzător, potrivit art. 126 alin. (1) din Codul penal „Se consideră proporții mari valoarea bunurilor sustrase, dobândite, primite, fabricate, distruse, utilizate, transportate, păstrate, comercializate, trecute peste frontiera vamală, valoarea pagubei pricinuite de o persoană sau de un grup de persoane, care depășește 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei” [1].

Ținând cont de faptul că sarcina de a reglementa gravitatea vătămării rezultate din comiterea unei fapte penale și valoarea pagubei revine legiuitorului, în rezultatul adoptării hotărârii menționate, Curtea Constituțională a considerat necesar să emită o Adresă către Parlament în vederea stabilirii în legea penală a unui prag valoric al daunelor considerabile și esențiale pentru excluderea estimărilor subiective. De notat că, până în prezent, intervenții legislative în acest sens nu fost operate în lectură finală de către Parlament.

Respectiv, după cum a fost menționat, în vederea întrunirii laturii obiective a infrațiunii prevăzute de art. 335 din Codul penal, este necesară existența legăturii cauzale dintre fapta prejudiciabilă și urmăriri prejudiciabile menționate. Astfel, având în vedere că infrațiunea analizată este una materială, aceasta se va considera consumată din momentul producerii daunelor în

proporții considerabile drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice.

În mod evident, pot exista cazuri când fapta prejudiciabilă nu implică producerea daunelor în proporții considerabile, iar aplicarea răspunderii contravenționale potrivit art. 312 din Codul contravențional, ar putea fi problematică de vreme ce capitolul XVI din Partea Specială a Codului contravențional, se întitulează „Contravenții ce afectează activitatea autorităților publice”, și respectiv, în conținutul acestuia au fost grupate, și în mod implicit, sunt reunite faptele prejudiciabile ce atentează în mod direct sau indirect asupra relațiilor sociale cu privire la buna desfășurare a activității autorităților publice. Cu siguranță: a) contravenția prevăzută de art. 312 din Codul contravențional, nu indică în mod expres asupra calității subiectului în conținutul dispoziției, spre deosebire de infracțiunile prevăzute de art. 327 și art. 335 din Codul penal, unde este indicat că acestea pot fi comise de persoane publice, și corespunzător, de persoane care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală ori care lucrează pentru o astfel de organizație; b) interpretarea sistemică a prevederilor art. 16 alin. (6) lit. a) și art. 312 din Codul contravențional, ne indică asupra comiterii abuzului de serviciu de către persoana cu funcție de răspundere, care potrivit noțiunii reglementate de Codul contravențional, întrunește inclusiv condițiile persoanei care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală c) în capitolul XVI din Partea Specială a Codului contravențional, nu sunt prevăzute în exclusivitate contravenții care pot fi săvârșite de către persoanele publice, bunăoară pot fi indicate drept exemplu, contravențiile prevăzute de art. 315¹, art. 316, art. 317, art. 318, art. 319, etc. Astfel, reieșind din cele indicate, am putea constata existența, și respectiv, întrunirea elementelor subiective, și parțial, obiective ale componenței de contravenție prevăzute de art. 312 din Codul contravențional cu excepția obiectului juridic al acesteia, care și de fapt ne indică asupra problematicii de calificare potrivit componenței indicate. În acest sens, în vederea instituirii reglementărilor juridico-contravenționale corespunzătoare de sancționare a faptelor ce atentează la activitatea de serviciu inclusiv în sectorul privat, încurajăm legiuitorul să opereze modificări în conținutul Părții Speciale a Codului contravențional, în sensul grupării într-un capitol sau secțiune separată a componențelor de contravenție ce atentează la relațiile sociale cu privire la activitatea de serviciu inclusiv în sectorul privat.

Referințe:

1. Codul penal al Republicii Moldova. Nr.985 din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129. În vigoare din 12 iunie 2003.
2. MACARI, I. Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea Specială. Chișinău: CE USM, 2003.
3. BORODAC, A. Manual de drept penal. Partea Specială. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004,
4. BRÎNZA, S. et al. Drept penal. Partea specială. Vol. II. Chișinău: Cartier Juridic, 2005.
5. BARBĂNEAGRĂ, A. et al. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. (Adnotat cu jurisprudența CtEDO și a instanțelor naționale). Chișinău: Sarmis, 2009.
6. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015.
7. Decizia nr. 75 din 21.05.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 94g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 335 alin. (1) din Codul penal (abuzul de serviciu în domeniul privat). Disponibil: <https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=659&l=ro>
8. Hotărârea Curții Constituționale nr. 33 din 07.12.2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 327 alin. (1) și 361 alin. (2) lit. d) din Codul penal (abuzul de putere sau abuzul de serviciu). Disponibil: <https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=642&l=ro>
9. BIVOL, O. Efectele adoptării Deciziei Curții Constituționale nr. 75/2019 asupra aplicării art. 335 din Codul Penal. În: Materialele conferinței „Infrațiunea – Răspunderea penală – Pedepsa. Drept și Criminologie”, conferință științifică națională”, ediția I-a, Chișinău, Moldova, 25-26 martie 2021.
10. Legea nr. 180 din 25.07.2014 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 238-246.
11. STATI, V. Proiectul Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la aplicarea art. 327-329 din Codul penal al Republicii Moldova: observații și sugestii. În: Актуальные научные исследования в современном мире: XX Международная научная конференция (21-22 декабря 2016 г., Переяслав-Хмельницкий). Сборник научных трудов. Переяслав-Хмельницкий, 2016, Вып. 12, ч. 3.

12. MARÍA DEL CARMEN VERA RIVERA. El delito de administración desleal: criterios de política criminal, fundamentación del injusto y análisis de la tipicidad objetiva, Tesis Doctoral Universidad Complutense de Madrid, Spania, Madrid, 2017.
13. Legii nr.277 din 18.12.2008 pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 41-44.
14. Notă informativă la Legea nr.277-XVI 18.12.2008 pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova. Disponibil: <https://old.parlament.md/lawprocess/laws/december2008/277-XVI-18.12.2008/>
15. BRÎNZA, S., STATI, V., BOTEZATU, I. Despre necesitatea renunțării la concepția actuală de interpretare a noțiunii „daune în proporții considerabile”, utilizată în legea penală a Republicii Moldova. În: Revista Națională de Drept, 2012, nr.6.
16. Hotărârea Curții Constituționale, nr. 22 din 27.06.2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 328 alin. (1) din Codul penal (excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu). Disponibil: <https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro-h2227062017ro7bc1c.pdf>
17. Codul contravențional al Republicii Moldova, nr. 218 din 24 octombrie 2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 3-6, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 78-84.

CZU: 343.36:343(478)(094.4) DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12086962>

OBIECTUL JURIDIC SPECIAL AL INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA ART. 303 DIN CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Bragoi Constantin

doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice și Științe Economice

Universitatea de Stat din Moldova.

asistent judiciar la Curtea de Apel Chișinău

ORCID ID: 0009-0000-0457-9636

In this article we have proposed to analyze the special legal object of the offenses provided in art. 303 of the Criminal Code of the Republic of Moldova. It is found that by committing the offense provided for in para. (1) art. 303 of the Criminal Code affects social relations regarding the inadmissibility of interference in the activity of the national or international court, as the sole promoter of the act of justice. And following the commission of the offense provided for in para. (2) art. 303 of the Criminal Code of the Republic of Moldova affects social relations regarding the inadmissibility of interference in the activity of criminal investigation bodies or the staff of international courts. It was demonstrated that in the secondary plan, the crimes provided for in art. 303 of the Criminal Code of the Republic of Moldova may affect social reactions regarding the bodily integrity, health or mental (moral) freedom of the person.

Keywords: *special legal object, social values, social relations, interference in the criminal investigation, crimes against justice.*

Obiectul juridic special reprezintă valoarea socială concretă și relațiile sociale generate de aceasta, cărora li se aduce atingere prin săvârșirea unei fapte infracționale. Determinarea obiectului juridic special al infracțiunii are o importanță deosebită, deoarece contribuie la aprecierea pericolului social, stabilirea conținutului obiectului material și cercului de victime.

Identificarea obiectului juridic special al infracțiunii are o importanță foarte mare și pentru aplicarea corectă în practică a legii penale, deoarece o eroare în acest sens face imposibilă calificarea exactă a faptei.

În practica judiciară găsim confirmarea acestor idei. De pildă, într-o speță, C.I. a fost învinuit de săvârșirea infracțiunii prevăzută la alin. (1) art. 303 CP RM. Însă, determinarea greșită a obiectului juridic special a generat pronunțarea unei sentințe de achitare, pe motiv că fapta nu întrunește elementele infracțiunii. În acest sens, Curtea Supremă de Justiție a reținut că „*acțiunile lui C.I. nu au fost îndreptate spre obiectul componentei de infracțiune, care poate fi doar activitatea*

instanței judecătorești, dar au fost îndreptate către o altă persoană decât cele stipulate exhaustiv în prevederile alin. (1) art. 303 CP RM. Din moment ce obiectul juridic special al infracțiunii imputate lui C.I., prevăzută la alin. (1) art. 303 CP RM îl formează relațiile sociale cu privire la neadmiterea imixtiunii în activitatea instanțelor judecătorești, instanța nu a identificat existența obiectului infracțiunii respective, deoarece influența manifestată de către inculpat a fost exercitată asupra unui martor, dar nu asupra instanței de judecată” [1].

În general, obiectul juridic special al infracțiunilor de amestec în înfăptuirea justiției și în urmărirea penală, prevăzute la art. 303 CP RM depinde și derivă din obiectul juridic generic al infracțiunilor amplasate în cadrul Capitolului XIV „Infrațiuni contra justiției” din Partea Specială a Codului penal. Mai exact, conținutul obiectului juridic special al infracțiunilor de amestec în înfăptuirea justiției și în urmărirea penală derivă din relațiile sociale cu privire la activitatea de înfăptuire a justiției și activitate de contribuire la înfăptuirea justiției.

Din punct de vedere al tehnicii legislative la art. 303 CP RM sunt reunite două infracțiuni în varianta-tip și o variantă agravată de infracțiune. Corespunzător, fiecare dintre aceste două infracțiuni posedă un obiect juridic special distinct. Astfel, în continuare ne-am propus analiza propriu-zisă a obiectului juridic special al infracțiunilor incriminate la art. 303 CP RM, adică stabilirea relațiilor sociale care sunt lezate prin comiterea acestor infracțiuni.

Cu titlu preliminar, reținem prevederile art. 114 și alin. (1) art. 116 din Constituția Republicii Moldova, potrivit cărora „Justiția se înfăptuiește în numele legii numai de instanțele judecătorești. Judecătorii instanțelor judecătorești sunt independenți, imparțiali și inamovibili, potrivit legii” [2].

De asemenea, alin. (1) și (2) art. 13 din Legea privind organizarea judecătorească, stipulează că „Imixtiunea în înfăptuirea justiției este interzisă. Exercițarea de presiune asupra judecătorilor cu scopul de a împiedica judecarea completă și obiectivă a cauzei sau de a influența emiterea hotărârii judiciare atrage răspundere contravențională sau penală conform legii” [3].

În jurisprudența sa, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a subliniat că judecătorii trebuie să ia decizii în deplină libertate și să acționeze fără restricție și fără a fi supuși unor influențe, incitări, presiuni, amenințări sau intervenții ilegale, directe sau indirecte, indiferent din partea cărei persoane vin și de motivul de la baza lor. În calitate de deținător al autorității judecătorești, judecătorul trebuie să-și poată exercita funcția în deplină independență în raport cu toate constrângerile de natură socială, economică și politică, chiar și în raport cu alți judecători și în raport cu administrația judecătorească [4].

Articolul 3 din Legea cu privire la Procuratură, prescrie că „Procuratura este independentă de puterile legislativă, executivă și judecătorească, de orice partid politic sau organizație social-politică, precum și de oricare alte instituții, organizații sau persoane. Imixtiunea în activitatea Procuraturii este interzisă. Procuratura cooperează cu alte autorități pentru realizarea funcțiilor prevăzute de prezenta lege” [5].

În punctul 4 al Liniilor Directoare privind Rolul Procurorilor, adoptate la cel de-al VIII-lea Congres al Națiunilor Unite de prevenire a Criminalității și Tratatului Infracțiilor este menționat că „statele se vor asigura de faptul că procurorii sunt capabili să-și îndeplinească în mod liber atribuțiile profesionale, fără a fi supuși la intimidări, impedimente, hărțuiri, ingerințe nefondate și fără a fi expuși în mod nejustificat (fără motive rezonabile) la răspundere civilă, penală sau de altă natură” [6].

Potrivit alin. (3) art. 10 al Legii privind statutul ofițerului de urmărire penală, „Imixtiunea sub orice formă în activitatea organelor de urmărire penală atrage răspunderea stabilită de legislație” [7].

Așadar, în demersul de identificare a obiectului juridic special al infracțiunilor de amestec în îmfăptuirea justiției și în urmărirea penală, am constatat că doctrina penală autohtonă cuprinde mai multe puncte de vedere cu referire la conținutul obiectului juridic special al acestor infracțiuni. Astfel, în opinia doctrinarului I. Macari, obiectul infracțiunilor prevăzute la art. 303 CP RM îl constituie „activitatea legitimă a organelor de justiție privind lupta cu criminalitatea”. Deși folosește sintagma „obiectul infracțiunii”, autorul are în vedere obiectul juridic special al infracțiunilor, menționând că „judecătorii, procurorii și persoanele care îmfăptuiesc urmărirea penală trebuie ocrotite pentru a asigura efectuarea normală a justiției în genere” [8].

Doctrinarul T. Popovici consideră că obiectul infracțiunilor prevăzute la art. 303 CP RM îl formează „activitatea instanței judecătorești și a organelor de urmărire penală”. Iar obiectul facultativ îl constituie „personalitatea judecătorului, procurorului, a ofițerului de urmărire penală în cazul în care asupra acestor persoane se săvârșesc acțiuni îndreptate spre a limita drepturile lor prevăzute de Codul de procedură penală sau de alte acte legislative, precum și a persoanelor implicate în procedurile penale ca parte sau alți subiecți de procedură” [9, p. 640]. Implicit, aceeași idee este promovată și de doctrinarul Gh. Ulianovschi [10, p. 670].

Nu putem împărtăși opinia doctrinarilor care, la relevarea obiectului juridic special al infracțiunilor analizate, menționează despre existența obiectului juridic facultativ al infracțiunilor prevăzute la art. 303 CP RM.

Sub acest aspect, susținem părerea lui S. Brînza care subliniază inoportunitatea consacrării noțiunii „obiectul juridic facultativ al infrațiunii” drept categorie distinctă a obiectului juridic al infrațiunii [11, p. 135].

În viziunea noastră utilizarea conceptului de obiect juridic special facultativ al infrațiunii este inutil și inept sub aspect metodologic, or, prezența obiectului juridic facultativ este opțională și poate fi luată în considerare numai la individualizarea pedepsei. Astfel, constatând prezența unei constrângeri fizice sau psihice a judecătorului (alin. (1) art. 303 CP RM), procurorului, ofițerului de urmărire penală sau a personalului instanțelor de judecată internaționale (alin. (2) art. 303 CP RM), se va aduce atingere relațiilor sociale cu privire la integritatea corporală, sănătatea sau libertatea psihică (morală) a acestora, care de fapt formează obiectul juridic secundar al infrațiunilor și nicidecum obiectul juridic facultativ.

Cercetătorul X. Ulianoschi afirmă că obiectul juridic special al infrațiunilor prevăzute la art. 303 CP RM îl constituie „relațiile sociale cu privire la activitatea instanței judecătorești ca unic promotor al actului de justiție și cu privire la efectuarea urmăririi penale de către organele de stat împuternicite de lege” [12, p. 586]. Totodată, autorul consideră că infrațiunile prevăzute la art. 303 CP RM presupun și existența obiectului juridic secundar ce îl constituie „relațiile sociale cu privire la libertatea morală a judecătorului, procurorului, ofițerului de urmărire penală, în situația în care asupra persoanelor respective se săvârșesc acțiuni îndreptate spre limitarea drepturilor lor prevăzute de Codul de procedură penală” [12, p. 587].

În opinia doctrinarilor S. Brînza și V. Stati, obiectul juridic special al infrațiunii specificate la alin. (1) art. 303 CP RM îl constituie „relațiile sociale cu privire la neadmiterea imixtiunii în activitatea instanței judecătorești naționale sau internaționale, ca unic promotor al actului de justiție” [13, p. 727]. Iar obiectul juridic special al infrațiunii specificate la alin. (2) art. 303 CP RM îl constituie „relațiile sociale cu privire la neadmiterea imixtiunii în activitatea organelor de urmărire penală sau a personalului instanțelor de judecată internaționale” [13, p. 730].

La fel, doctrinarii S. Brînza și V. Stati consideră că „infrațiunile analizate, în plan secundar aduc atingere relațiilor sociale cu privire la integritatea corporală, sănătatea sau libertatea psihică (morală) a persoanei” [13, p. 728, 730].

Deci, ținând cont de opiniile doctrinare analizate și de textul incriminator consemnat la art. 303 CP RM, inclusiv, de locul amplasării acestui articol în structura Părții Speciale a Codului penal, constatăm că prin incriminarea faptelor prevăzute la art. 303 CP RM legislatorul a urmărit, în principal,

protejarea a două valori sociale și, respectiv, relațiile sociale care se formează, se dezvoltă și se desfășoară în jurul acestor valori, după cum urmează: (i) activitatea instanței judecătorești ca unic promotor al actului de justiție (alin. (1) art. 303 CP RM); (ii) activitatea organelor de urmărire penală sau a personalului instanțelor de judecată internaționale de contribuire la înfăptuirea justiției (alin. (2) art. 303 CP RM).

În continuare, ne-am propus stabilirea relațiilor sociale protejate, în plan secundar, prin incriminarea faptelor de amestec în înfăptuirea justiției și în urmărirea penală. Astfel, referindu-ne la relațiile sociale cu privire la libertatea psihică (morală) a persoanei, prezintă relevanță opinia cercetătoarei A. Eșanu, care consideră că „libertatea psihică a persoanei este posibilitatea ființei umane de a se autodetermina de sine stătător, fără careva presiuni exercitate din exterior” [14, p. 73].

În opinia autorului C.G. Rătescu „libertatea psihică a persoanei este putința ce-i este lăsată fiecărei persoane de a decide în toate actele sale, în cadrul ordinii juridice, după cum va crede de cuviință, deci după cum îi vor dicta conștiința, sentimentele și interesele sale” [15, p. 245-246].

Într-o speță din practica judiciară, în care D.T. a fost recunoscut vinovat în comiterea infrațiunii prevăzută la alin. (2) art. 303 CP RM, acțiunile acestuia fiind exprimate în constrângere psihică, au fost descrise astfel: „*aflându-se în sediul Procuraturii, după primirea copiei ordonanței de pornire a urmăririi penale, pe care avea calitatea de bănuț, cu scopul de a împiedica cercetarea rapidă, completă și obiectivă a cauzei penale, a amenințat procurorul C.L., căruia i s-a imputernicit exercitarea urmăririi penale pe acest dosar, cu violență asupra acestuia și membrilor săi de familie*” [16].

Sub acest aspect, L.V. Danelean relevă că „amenințarea este o formă a violenței psihice, care constă în promisiunea făcută unei persoane de a-i cauza în viitor un anumit prejudiciu, cauzându-i victimei o traumă psihică” [17, p. 8-9]. În opinia cercetătorului M.A. Djangurazov „amenințarea suprimă sau restrânge libertatea psihică” [18].

În urma examinării acestor puncte de vedere, reiterăm că libertatea psihică a persoanei apare pe post de valoare socială lezată în adiacent, nicidecum însă în plan principal. Asupra libertății psihice a persoanei se atentează doar în cazurile de constrângere psihică, care la infrațiunile de amestec în înfăptuirea justiției și în urmărirea penală apare ca acțiune adiacentă.

Cât privește relațiile sociale cu privire la integritatea corporală și sănătatea persoanei în sensul infrațiunilor prevăzute la art. 303 CP RM,

susținem pe deplin punctul de vedere exprimat de S. Brînza și V. Stati, potrivit căruia violența aplicată nu trebuie să depășească gradul de intesitate al vătămării intenționate ușoare a integrității corporale sau a sănătății.

În concluzie, obiectul juridic special al infrațiunii prevăzută la alin. (1) art. 303 CP RM îl constituie relațiile sociale cu privire la neadmiterea imixtiunii în activitatea instanței judecătorești naționale sau internaționale, ca unic promotor al actului de justiție. Iar obiectul juridic special al infrațiunii prevăzută la alin. (2) art. 303 CP RM îl constituie relațiile sociale cu privire la neadmiterea imixtiunii în activitatea organelor de urmărire penală sau a personalului instanțelor de judecată internaționale. Totodată, în plan secundar infrațiunile de amestec în înfăptuirea justiției și în urmărirea penală pot aduce atingere relațiilor sociale cu privire la integritatea corporală, sănătatea sau libertatea psihică (morală) a persoanei.

Referințe:

1. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 22.09.2020. Dosarul nr. 1ra-711/20. [Accesat: 23.11.2023] Disponibil: www.jurisprudenta.csj.md
2. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1.
3. Legea nr. 514 din 06.07.1995 privind organizarea judecătorească. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr. 58.
4. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 2 din 09.02.2016 pentru interpretarea articolului 135 alin. (1) lit. a) și g) din Constituția Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 55-58 din 11.03.2016.
5. Legea nr. 3 din 25.02.2016 cu privire la Procuratură. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 69-77.
6. Liniile Directoare privind Rolului Procurorilor, adoptate la cel de-al VIII-lea Congres al Națiunilor Unite de prevenire a Criminalității și Tratatului Infractorilor, Havana, Cuba, 1990.
7. Legea nr. 333 din 10.11.2006 privind statutul ofițerului de urmărire penală. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr. 195-198.
8. MACARI, I. Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea Specială. Chișinău: CE USM, 2003. 509 p.
9. BARBĂNEAGRĂ, A. ș.a. Codul penal comentat și adnotat. Chișinău: Cartier, 2005. 656 p.

10. BARBĂNEAGRĂ, A. ș.a. Codul penal al Republicii Moldova: Comentariu. (Legea nr. 985-XVI din 18.04.2002. Cu toate modificările operate până la republicare în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.72-79/195 din 14.04.2009. Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale). Chișinău: Sarmis, 2009. 860 p.
11. BRÎNZA, S. Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005, 675 p.
12. BRÎNZA, S. ș.a. Drept penal. Partea Specială. Vol. II. Chișinău: Cartier, 2005. 804 p.
13. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
14. EȘANU, A. Infracțiuni legate de prelevarea organelor sau țesuturilor umane în reglementarea legislației penale contemporane: Monografie. - Chișinău: CEP USM, 2009, p. 73.
15. RĂTESCU, C.G. ș.a. Codul penal adnotat. Vol. III. Partea specială. București: Socec & Co., 1937, 702 p.
16. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 16.04.2019. Dosarul nr. 1ra-258/2019. [Accesat: 23.11.2023] Disponibil: www.jurisprudenta.csj.md
17. ДАНЕЛЯН, Л.В. Уголовно-правовая и криминологическая характеристика угрозы убийством или причинением тяжкого вреда здоровью / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Тюмень, 2011. 23 p.
18. ДЖАНГУРАЗОВ, М.А. Уничтожение или повреждение имущества как способ совершения преступления. В: Уголовная политика в сфере обеспечения безопасности здоровья населения, общественной нравственности и иных социально-значимых интересов. Материалы международной научно-практической конференции (20 мая 2012 г.). Краснодар, 2012, с. 239-245.

CZU: 343.322

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12087517>

„COMLOT”: O NOȚIUNE APROAPE UITATĂ ÎN CONTEXTUL UNEI INFRAȚIUNI NOI

Brînza Serghei

doctor habilitat în drept, profesor universitar,
Decan, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0001-5937-3926

Stati Vitalie

doctor în drept, profesor universitar, Departamentul Drept penal,
Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0003-1371-4961

As a result of a recent amendment, the Criminal Code of the Republic of Moldova was supplemented with art. 338², which provides liability for the crime of conspiracy against the Republic of Moldova. This crime is highlighted by certain features: 1) it involves an activity aimed at committing other, more serious crimes against state security; 2) this germinal activity is criminalized separately, not in the context of the norms that provide liability for these other crimes against state security. It can thus be noted that, in art. 338² of the Criminal Code of the Republic of Moldova, the activity of conceiving a crime was equated with a consummated crime. More precisely, in art. 338² of the Criminal Code of the Republic of Moldova, it is criminalized as a distinct crime either the externalization of the desire to commit one of the crimes provided by the art. 337, 338, 338¹ or 340¹ of the Criminal Code of the Republic of Moldova, or the preparation of one of these crimes. Finally, it should be noted that the crime, provided by the art. 338² of the Criminal Code of the Republic of Moldova, is not a crime with a plural subject.

Keywords: *conspiracy; crimes against state security; preparation for a crime; externalization of the desire to commit a crime; participation; preliminary agreement to commit a crime; plural subject of a crime.*

În rezultatul intrării în vigoare a Legii nr. 9 din 02.02.2023 pentru modificarea unor acte normative, Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM) a fost completat, *inter alia*, cu art. 338² „Complotul împotriva Republicii Moldova”. Înainte de această completare, noțiunea de complot nu a fost utilizată în legea penală în vigoare a Republicii Moldova.

Este totuși de menționat că noțiunea în cauză nu este una nouă. Cuvântul „complot” provine din limba franceză „*complot*” și are ca sursă cuvântul latin „*complotum*”, care înseamnă „înțelegere secretă”.

Printre cele mai cunoscute comploturi, pe care le cunoaște istoria, menționăm: Complotul lui Catilina din 63 î.Hr.; Complotul împotriva lui Iulius

Cezar din 44 î.Hr.; Complotul Pisonian din 65 d.Hr.; Complotul Vecerniei Siciliene din 1282; Conspirația Familiei Pazzi din 1478; Conspirația Babington din 1586; Complotul prafului de pușcă (denumit și Trădarea Iezuită) din 1605; Complotul Báthory din 1610; Conspirația papală a lui Mazzarino din 1641; Complotul Cinq-Mars din 1642; Complotul papist din 1678; Complotul Rye House din 1683; Complotul Camisard din 1702; Complotul împotriva lui Napoleon Bonaparte din 1800; Conspirația lui Aaron Burr din 1804; Complotul Fieschi din 1857; Conspirația lui John Wilkes Booth din 1865; Complotul Mâna Neagră din 1914; Complotul Bierhalle din 1923; Complotul de la Reichstag din 1933, etc.

Desigur, nu putem trece cu vederea: Complotul de la Tămădău din 1864; Complotul de la Ploiești din 1870; Complotul de la Tighina din 1917.

Comploturile care au mutilat fluxul istoriei au fost și rămân o realitate îngrijorătoare. Acestea au dus la schimbări majore în istoria omenirii și au avut un impact profund asupra evoluției societății. Este important să învățăm din aceste evenimente, pentru că, să-i dăm dreptate lui Edmund Burke, „cei care nu cunosc istoria sunt sortiți să o repete.” [1]

Adoptarea art. 338² CP RM are drept scop tocmai prevenirea intervențiilor brutale în cursul istoriei, dar și în exercițiul democratic al alegerilor. Numai poporul, în calitate de titular al suveranității, are puterea de a decide soarta țării. Subminarea pe calea complotului a ordinii constituționale este o amenințare gravă la adresa statului de drept și a democrației. Din acest motiv, cei aserviți unor interese străine ostile, care încearcă să sfideze voința poporului și să deturneze cursul democratic al țării, trebuie să suporte consecințele acțiunilor lor.

Atât noțiunea de complot, cât și ideea, pusă la baza dispoziției de la art. 338² CP RM, au precedente în legiurile penale care au fost aplicate pe teritoriul Republicii Moldova. De exemplu, în art. 61 din Codul penal al Republicii Moldova din 1961, printre modalitățile normative ale infrațiunii de trădare de Patrie se regăsește „complotul în scopul de a pune mâna pe putere”. [2] Găsim noțiunea de complot și în reglementările premergătoare. Astfel, art. 79 din Codul penal al României din 1864 prevedea răspunderea pentru complotul având scopul, printre altele, „de a surpa, prin mijloace răzvrătitoare și ridicare de popor, forma guvernului, sau de a ațâța pe locuitori de a se scula în contra autorității Domnului.” [3, p. 21] În Codul penal al României din 1936, în alin. 5 art. 188, se menționa: „Comite crima de trădare și se pedepsește cu muncă silnică pe viață, cetățeanul român, care în timp de război [...] participă la comploturi, în scopul de a constrânge pe comandantul unei localități asediate de a se preda sau capitula.” [4] În aceste reglementări nu este specificată

intenția subiectului infrațiunii de a colabora cu reprezentanții unei entități străine ostile, așa cum se face în art. 338² CP RM. O asemenea intenție este menționată doar implicit în precedentele legislative pe care le-am exemplificat.

Prevederi de genul celor din art. 338² CP RM pot fi identificate în legislațiile altor state. Ne referim, printre altele, la state cu tradiții democratice durabile.

Spre exemplu, potrivit art. 266bis din Codul penal al Confederației Elvețiene, „orice persoană care, în vederea realizării sau sprijinirii operațiunilor sau activităților străine îndreptate împotriva securității Elveției, contactează un stat străin, partide străine sau alte organizații străine ori agenții acestora, [...] este pasibilă de pedeapsa privativă de libertate de maximum cinci ani sau de pedeapsă pecuniară.” [5]

§ 235¹ „Conspirație împotriva Republicii Estonia” din Codul penal al Republicii Estonia prevede: „Fapta cetățeanului Republicii Estonia de a intra în legătură cu o putere străină, o organizație a unei puteri străine, un cetățean străin sau o persoană care acționează din ordinul unei puteri străine, în scopul de a săvârși o infrațiune prevăzută la articolul 232 din prezentul Cod¹, constituie infrațiune și se pedepsește cu închisoare de până la șase ani.” [6]

În Codul penal al Republicii Finlanda, secțiunea 11 „Conspirația de trădare” din Capitolul 12 are următorul conținut: „O persoană care, în scopul săvârșirii unei infrațiuni anterior menționate în acest Capitol, conspiră cu un stat străin sau cu un reprezentant al acestuia este condamnată pentru conspirație de trădare la amendă sau la închisoare de cel mult doi ani.” [7] În același cod, secțiunea 3 „Pregătirea înaltei trădări” din Capitolul 12 prevede, *inter alia*: „O persoană care, în scopul comiterii înaltei trădări, conspiră cu un stat străin sau cu un reprezentant al acestuia, [...] este condamnată pentru pregătirea faptei de înaltă trădare la închisoare de la patru luni la patru ani.” [7]

În alin. 6 § 1 art. 115 din Codul penal al Regatului Belgiei se stabilește: „Complotul care are drept scop una dintre aceste crime² este pedepsit (cu

¹ În acest articol este incriminată fapta de trădare.

² Aceste crime sunt descrise în primele cinci alineate din același paragraf:

„Cel care facilitează inamicilor Statului intrarea pe teritoriul regatului;

Cel care le cedează orașele, fortărețele, magazinele, arsenalele, navele sau clădirile care aparțin Belgiei;

Cel care le furnizează ajutoare în soldați, oameni, bani, alimente, arme sau muniții;

Cel care sprijină înaintarea trupelor inamicului pe teritoriul regatului sau împotriva forțelor belgiene terestre sau maritime, zdruncinând fidelitatea față de Rege și față de Stat a ofițerilor, soldaților, marinarilor sau altor cetățeni.”*

În cazul de mai sus, tentativa pedepsibilă este asimilată crimei consumate.”*

* Codul penal al Regatului Belgiei. Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-BelgiaRO.html

detenția de la douăzeci la treizeci de ani), dacă a fost urmată de un act premergător, și cu detenția de la cinci la zece ani, în cazul contrar.” [8] O reglementare foarte asemănătoare este cea din alin. 6 art. 115 din Codul penal al Marelui Ducat de Luxemburg: „Complotul având drept scop una dintre aceste infracțiuni³ se pedepsește cu reclusiune de la 10 la 15 ani, dacă a fost urmat de o acțiune comisă pentru a-i pregăti executarea și cu reclusiune de la 5 la 10 ani în caz contrar.” [9]

În Codul penal al Georgiei, în alin. 2 art. 310 „Violarea securității externe a Georgiei” se menționează: „Stabilirea de relații cu un stat străin sau cu o organizație străină, al cărei scop este fie pregătirea sau desfășurarea de acțiuni militare sau de alte acte de agresiune împotriva Georgiei, fie alte acțiuni în scopul provocării unor astfel de acte, se pedepsește cu închisoare de la opt la doisprezece ani.” [10]

Alin. 2 art. 135 „Acte de pregătire a înaltei trădări” din Codul penal al Greciei are următorul conținut: „Fapta persoanei care conspiră cu o altă persoană în scopul de a săvârși fapte dintre cele prevăzute la art. 134⁴ sau care, prin înțelegeri cu un guvern străin, pregătește în prealabil săvârșirea uneia dintre aceste fapte, se pedepsește cu detenție.” [11]

Conform § 311 „Înalta trădare” din Codul penal al Republicii Slovace, „orice cetățean al Republicii Slovace care, în asociere cu o putere străină sau cu un agent străin, săvârșește infracțiunea de conspirație sfidătoare împotriva Republicii Slovace, [...] se pedepsește cu închisoare de la cincisprezece la douăzeci și cinci de ani sau cu închisoare pe viață.” [12]

Nu în ultimul rând, în conformitate cu secț. 103 din Codul penal al Regatului Țărilor de Jos (Olanda), „conspirația pentru a săvârși infracțiunea

³ Se au în vedere infracțiunile specificate în primele cinci alineate din acest articol:

„Cel care a facilitat inamicilor statului intrarea pe teritoriul Marelui Ducat;

Cel care a predat orașe, piețe, poște, magazine, arsenale sau clădiri aparținând statului Marelui Ducat;

Cel care a oferit sprijin cu soldați, bărbați;

Cel care a sprijinit înaintarea armatelor acestora pe teritoriul Marelui Ducat sau împotriva forței armate luxemburgheze, zdruncinând devotamentul ofițerilor, al soldaților sau al altor cetățeni față de Suveran și față de stat.

În cazurile de mai sus tentativa pasibilă de pedeapsă va fi asimilată cu infracțiunea însăși.”*

* Codul penal al Marelui Ducat de Luxemburg. Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/CodPenal-Luxemburg-RO.html

⁴ În acest articol sunt incriminate faptele de înaltă trădare.

gravă prevăzută în sect. 102⁵, se pedepsește cu închisoarea de până la zece ani sau cu o amendă din cea de-a cincea categorie.” [13]

Observăm că faptele, incriminate în art. 338² CP RM și în normele corespondente din legile penale străine, se evidențiază prin anumite trăsături comune:

1) ele presupun o activitate care are drept scop săvârșirea altor infracțiuni, mai grave, împotriva securității statului;

2) această activitate germinală este incriminată distinct, nu în contextul normelor care prevăd răspunderea pentru aceste alte infracțiuni contra securității statului.

Se poate astfel constata că, în art. 338² CP RM, activitatea de concepere a unei infracțiuni a fost echivalată cu o infracțiune consumată. O astfel de stare de lucruri nu este inedită. Ipoteze în anumite privințe similare atestăm, de exemplu, în alin. (2) art. 141 și în art. 279¹ CP RM.

Anterior, în legătură cu ipoteze din această categorie, am consemnat: „Nu oricare activitate de pregătire de infracțiune [...] merită a fi asimilată cu o infracțiune consumată. Trebuie să ne aflăm în prezența unei pregătiri [...] de o infracțiune suficient de periculoasă, pentru a motiva oportunitatea incriminării distincte a unei activități de pregătire de infracțiune [...] asimilate cu o infracțiune consumată.” [14, p. 616]

În aceeași ordine de idei, este util să cităm, de asemenea, punctul de vedere exprimat de către I. Hadîrcă și S. Copețchi: „De regulă, actele preparatorii sau cele executorii urmează a fi calificate în acord cu norma din partea specială și cu cea din partea generală ale Codului penal care reglementează pregătirea sau tentativa la infracțiune. Ca excepție, în unele situații, în vederea prevenirii și combaterii mai eficiente a anumitor tipuri de infracțiuni, legiuitorul recurge la incriminarea distinctă, în partea specială a Codului penal, în calitate de infracțiuni consumate, a actelor de pregătire la săvârșirea unei infracțiuni.” [15] Aceiași autori continuă: „În aceste situații, activitatea de pregătire la săvârșirea unei infracțiuni este atât de periculoasă, încât interesele persoanelor, statului și ale societății per ansamblu necesită

⁵ Această secțiune prevede: „Persoana care în mod intenționat ajută inamicul sau pune Statul într-o poziție dezavantajoasă față de inamic în timp de război, se pedepsește cu închisoarea pe viață sau cu pedeapsa închisorii de până la treizeci de ani sau cu o amendă din cea de-a cincea categorie.”*

* Codul penal al Regatului Țărilor de Jos (Olanda). Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/CodPenal-Olanda-RO.html

luarea unor măsuri juridico-penale la o etapă mult mai timpurie, și anume – atunci când sunt create condiții pentru săvârșirea infrațiunii.” [15]

În același registru, nu ar fi corect să trecem cu vederea opinia care a fost exprimată de I. Tanoviceanu: „Statul poate fi lovit [...] în organizarea lui politică prin comploturi și conspirațiuni.” [16, p. 436]; „Nu se poate zice despre complot că are natură echivocă și că prin urmare nu tulbură societatea chiar în caz de nereușită. Complotul se pedepsește, nu însă ca un act preparator al unei infrațiuni, ci fiindcă el constituie prin sine însuși o infrațiune destul de gravă, independent de realizarea scopului ce se urmărește, deoarece este o provocare la crimă în contra siguranței Statului.” [16, p. 436]; „Negreșit că trebuie ca un complot să fie pedepsit, chiar înainte de a se începe prepararea sau executarea lui, căci prin sine însăși fapta constituie o infrațiune de sine stătătoare destul de gravă. Aci nu mai e vorba de o simpla cugetare, adică de un act intern și prin sine însuși inofensiv, căci complotul este o consfătuire și acea consfătuire constituie un pericol, deoarece cugetarea internă s-a exteriorizat prin cuvinte. Suntem dar pentru pedepsirea complotului, nu însă ca o derogățiune de la regula că actele de preparare ori cugetare nu se pedepsesc, ci pentru că constituie o infrațiune de sine stătătoare.” [16, p. 623]

Din dispoziția art. 338² CP RM aflăm că scopul infrațiunii de complot împotriva Republicii Moldova constă în comiterea uneia dintre infrațiunile prevăzute la art. 337, 338, 338¹ sau 340¹ CP RM. Analiza sancțiunilor din art. 337, 338 și 338¹ CP RM denotă că infrațiunile, prevăzute de aceste trei articole, sunt infrațiuni grave sau deosebit de grave. Și, ceea ce este nelipsit de importanță, aceste infrațiuni sunt mai grave în comparație cu infrațiunea specificată la art. 338² CP RM.

Nu același lucru se poate susține în legătură cu infrațiunile prevăzute la art. 340¹ CP RM (cu excepția celor prevăzute la alin. (4) și, parțial, alin. (5) din acest articol). Compararea sancțiunilor din acest articol cu cele din art. 338² CP RM arată că infrațiunile, specificate la art. 340¹ CP RM (cu excepția celor prevăzute la alin. (4) și, parțial, alin. (5) din acest articol), au o gravitate mai redusă decât infrațiunea prevăzută la art. 338² CP RM. Astfel, în acest caz, legiuitorul nu a ținut cont de esența juridică a faptei incriminate la art. 338² CP RM. Drept urmare, în situația analizată, activitatea de concepere a unei infrațiuni, incriminată distinct, este sancționată mai sever decât acea infrațiune în formă consumată. Considerăm că această abordare contravine principiilor fixate în art. 75 și 81 CP RM.

După această paranteză să revenim la noțiunea de complot. Ce se are în vedere prin „complot” în art. 338² CP RM? Definiția acestei noțiuni nu este

formulată în Codul penal al Republicii Moldova. În opoziție, în alte legi penale, găsim definiții ale noțiunii de complot.

În conformitate cu alin. (1) § 277 din Codul penal al Republicii Austria, complotul criminal constă în „fapta persoanei care convine cu o altă persoană săvârșirea împreună a [...] unei predări către o putere străină (§ 103) [...]” [17]

Potrivit art. 110 din Codul penal al Regatului Belgiei, „există complot din chiar momentul în care mai multe persoane iau hotărârea de a acționa în acest sens.” [8]

Art. 327 din Codul penal al Republicii Croația, conspirația în vederea comiterii unei infrațiuni se atestă atunci când „oricine plănuiește cu cineva să comită o infrațiune.” [18]

Conform alin. 1 art. 412-2 din Codul penal al Republicii Franceze, „constituie un complot decizia luată de mai multe persoane de a comite un atentat dacă această decizie este concretizată într-unul sau mai multe acte materiale.” [19]

În corespundere cu § 30 din Codul penal al Republicii Federale Germania, conspirație înseamnă fie „fapta persoanei care încearcă să determine o altă persoană să săvârșască o infrațiune sau să o instige în acest sens” [20] (alin. (1)), fie fapta persoanei „care este de acord, care acceptă solicitarea altei persoane sau care convine cu o altă persoană să săvârșască o infrațiune sau să incite la săvârșirea unei infrațiuni” [20] (alin. (2)).

Potrivit alin. 4 art. 135 din Codul penal al Greciei, „o conspirație există atunci când două sau mai multe persoane decid în comun să înfăptuiască un act de înaltă trădare sau își asumă obligația reciprocă de a înfăptui un asemenea act.” [11]

Art. 58 din Codul penal al Republicii Malta, „o conspirație subzistă din momentul în care orice tip de acțiune este planificată sau convenită între două sau mai multe persoane.” [21]

În conformitate cu secțiunea 80 din Codul penal al Regatului Țărilor de Jos (Olanda), „există conspirație de îndată ce două sau mai multe persoane vor fi de acord să comită infrațiunea.” [13]

Alin. 1 art. 17 din Codul penal al Regatului Spaniei prevede: „Există complot când două sau mai multe persoane se înțeleg să comită un delict și trec la comiterea acestuia.” [22]

În corespundere cu art. 295 din Codul penal al Republicii Slovenia, conspirația presupune că făptuitorul „este de acord să săvârșască o infrațiune cu altă persoană.” [23]

Noțiunea de complot a fost definită, de asemenea, în unele legiuiri penale aplicate de-a lungul timpului pe teritoriul României. Definițiile noțiunii de

complot, formulate în aceste legiuiri se aseamănă în multe privințe cu definițiile aceleiași noțiuni din legile penale ale altor state exemplificate *supra*.

De exemplu, în Codul penal al României din 1864, în alin. 2 art. 79, se explică: „Complotul este atunci când prin sfătuire, se va fi luat întreaga hotărâre și se va fi făcut punerea la cale între două sau mai multe persoane spre a ajunge la săvârșirea vreuneia din acele două crime prevăzute la art. 76 și 78.” [3, p. 21]

La rândul său, art. 227 din Codul penal al României din 1936 prevede: „Când două sau mai multe persoane, de comun acord, au luat hotărârea de a săvârși vreuna din crimele prevăzute de art. 184, 185, 186, 188, 204, 207, 210 și 211⁶, comit complot.” [4]

Potrivit alin. 1 art. 167 din Codul penal al României din 1968, complotul se exprimă în „inițierea sau constituirea unei asociații sau grupări în scopul săvârșirii vreuneia dintre infrațiunile prevăzute în art. 155-163, 165 și 165¹⁷ ori aderarea sau sprijinirea sub orice formă a unei astfel de asociații sau grupări.” [24]

În alin. (1) art. 286 din Codul penal al României din 2004, prin „complot” se avea în vedere „inițierea sau constituirea unei asociații sau grupări în scopul săvârșirii vreuneia dintre infrațiunile contra securității naționale ori aderarea sau sprijinirea sub orice formă a unei astfel de asociații sau grupări.” [25]

Precizăm că în Codul penal în vigoare al României nu este folosită noțiunea de complot și nu există norme similare cu cele sus-menționate. Aceasta deși la lit. a) art. 3 al Legii României nr. 51 din 29.07.1991 privind siguranța națională a României se stabilește: „Constituie amenințări la adresa siguranței naționale a României [...] *planurile* (evid. ns.) și acțiunile care vizează suprimarea sau știrbirea suveranității, unității, independenței sau indivizibilității statului român.” [26]

În jurisprudența Curții Constituționale a României sunt expuse raționamentele care stau la baza renunțării la utilizarea noțiunii de complot în legislația penală în vigoare a României. Astfel, din pct. 17 al Deciziei Curții Constituționale a României nr. 823 din 12.09.2017, rezultă că noțiunea de grup infracțional organizat din art. 367 din Codul penal în vigoare al României este o noțiune generică, între altele, față de noțiunea de complot, care a fost folosită în

⁶ Aceste articole prevăd răspunderea pentru trădare sau pentru alte crime ori delictе contra siguranței statului.

⁷ Aceste articole prevăd răspunderea pentru trădare sau pentru alte crime ori delictе contra siguranței statului.

Codul penal al României din 1968.⁸ O concluzie similară reiese din pct. 40 al Deciziei Curții Constituționale a României nr. 460 din 05.07. 2018. În plus, din acest punct aflăm, de asemenea, că noțiunea de complot este una care face parte din „multitudinea de noțiuni juridice întâlnite anterior în materia pluralității de infractori.” [27]

În doctrina penală română sunt exprimate puncte de vedere care converg cu această abordare din jurisprudența Curții Constituționale a României. Astfel, referitor la infrațiunea de complot care a fost prevăzută la art. 79 din Codul penal al României din 1864, G.Șt. Bădulescu și G.T. Ionescu au menționat că aceasta este săvârșită „de două sau mai multe persoane”. [28, p. 130] În legătură cu infrațiunea de complot care a fost prevăzută de art. 167 din Codul penal al României din 1968, M. Basarab opinează: „Complotul reprezintă una dintre formele pluralității constitutive de făptuitori.” [29, p. 41] La rândul său, T. Toader susține: „Complotul are o pluralitate de făptuitori, atunci când fapta se realizează prin constituirea unei asociații sau grupări ori prin aderarea sau sprijinirea acesteia.” [30, p. 22]

În context, este cazul să ne întrebăm: prevede oare art. 338² CP RM o infrațiune cu subiect plural⁹?

Spre deosebire de infrațiunea specificată la art. 167 din Codul penal al României din 1968, cea prevăzută la art. 338² CP RM nu se realizează prin constituirea unei asociații sau grupări ori prin aderarea sau sprijinirea acesteia. Este adevărat că săvârșirea infrațiunii, specificate la art. 338² CP RM, implică necesarmente o corelație dintre subiectul acestei infrațiuni și statul străin, organizația străină, entitatea anticonstituțională sau reprezentantul acestora. În pofida acestui fapt, indiferent de modalitatea normativă sub care se prezintă, infrațiunea examinată poate fi săvârșită de către o singură persoană. Din art. 338² CP RM nu reiese că organizația străină ori reprezentantul unui stat străin, al unei organizații străine sau al unei entități anticonstituționale săvârșesc infrațiunea examinată. Aceștia nu execută latura obiectivă a infrațiunii specificate la art. 338² CP RM, ci doar contribuie la executarea acesteia.

⁸ A se vedea: Decizia Curții Constituționale a României nr. 823 din 12.09.2017 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 367 alin. (6) din Codul penal. În: Monitorul Oficial al României, 2018, nr. 310.

⁹ După L.M. Stănilă, „subiectul plural este alcătuit din două sau mai multe persoane și se întâlnește în cazul infrațiunilor care, prin natura lor, nu pot fi săvârșite decât de două sau mai multe persoane împreună [...]”.*

A se vedea: STĂNILĂ, L.M. Drept penal. Partea generală II. București: Universul Juridic, 2021, p. 7. 380 p.

Infrațiunea analizată presupune participația complexă cu precizarea că rolul de organizator, de instigator sau de complice la infrațiunea, prevăzută la art. 338² CP RM, îl are organizația străină ori reprezentantul unui stat străin, al unei organizații străine sau al unei entități anticonstituționale, cu care subiectul fie stabilește sau menține legături în scopul comiterii uneia dintre infrațiunile prevăzute la art. 337, 338, 338¹ sau 340¹ CP RM, fie își exprimă acordul de a se implica într-o astfel de activitate.¹⁰

În concluzie, infrațiunea, prevăzută la art. 338² CP RM, nu este o infrațiune cu subiect plural.

Pentru a percepe esența noțiunii de complot din art. 338² CP RM, este necesar să răspundem, în plus, la următoarea întrebare: este oare în acest articol incriminată, ca infrațiune distinctă, pregătirea de una dintre infrațiunile specificate la art. 337, 338, 338¹ sau 340¹ CP RM?

Este de menționat că, în rezultatul analizei legilor penale ale altor state, se profilează două concepții legislative. *Prima* dintre aceste concepții presupune că în normele, care sunt corespondente cu art. 338² CP RM, este incriminată, ca infrațiune distinctă, pregătirea de una dintre infrațiunile contra securității naționale.

Astfel, potrivit secț. 3 „Pregătirea înaltei trădări” din Capitolul 12 din Codul penal al Republicii Finlanda, „o persoană care, în scopul comiterii înaltei trădări, conspiră cu un stat străin sau cu un reprezentant al acestuia, [...] este condamnată pentru *pregătirea faptei de înaltă trădare* (evid. ns.) [...]” [7] În alin. 2 art. 135 „Acte de pregătire a înaltei trădări” din Codul penal al Greciei, se menționează că făptuitorul „pregătește în prealabil săvârșirea uneia dintre [faptele prevăzute de art. 134]” [11], iar în alin. 3 din același articol este folosită sintagma „orice altă acțiune de pregătire prealabilă.” [11] În fine, aceeași concepție legislativă, deși într-o manieră implicită, este promovată în alin. 1 art. 412-2 din Codul penal al Republicii Franceze, din care aflăm că decizia de a comite infrațiunea de complot „este concretizată într-unul sau mai multe acte materiale.” [19]

Concepția legislativă analizată este consonantă cu un punct de vedere exprimat în literatura de specialitate română. Astfel, în legătură cu infrațiunea de complot care a fost prevăzută la art. 167 din Codul penal al României din 1968, M. Zolyneak consideră că, în acest caz, atestăm „incriminarea unei activități ca infrațiune de sine stătătoare, activitate care are caracter de act

¹⁰ Statul străin și entitatea anticonstituțională nu pot avea rolul juridic de participant la infrațiunea examinată, întrucât nu sunt considerate persoane juridice în conformitate cu legislația Republicii Moldova.

pregătit, de creare a unor condiții optime care să asigure săvârșirea altor infrațiuni.” [31]

A doua concepție legislativă presupune că în normele, care sunt corespondente cu art. 338² CP RM, este incriminată ca infrațiune distinctă exteriorizarea dorinței de a săvârși una dintre infrațiunile contra securității naționale.

Ce înseamnă „exteriorizarea dorinței de a săvârși o infrațiune”?

Din punctul de vedere al lui I. Tanoviceanu, „ca excepțiune la regula că actele preparatoare nu se pedepsesc, unii autori citează art. 79 Cod. pen. (se are în vedere Codul penal al României din 1864 – *n.a.*), care dispune pedepsirea complotului, chiar când n-a fost urmat de un act săvârșit sau început spre a prepara executarea crimelor prevăzute de art. 76 și 78 Cod. pen. (se are în vedere Codul penal al României din 1864 – *n.a.*). Credem ca această părere e neîntemeiată, din cauza ca complotul nu e în realitate un act preparator.” [16, p. 436] În opinia aceluiași autor, „relativ la complot [...], chiar dacă nu ar constitui aceste fapte infrațiuni de sine stătătoare, ele nu pot, în nici un caz, sa fie considerate ca acte de preparare a infrațiunii.” [16, p. 438] G. Antoniu opinează că „în unele cazuri subiectul își exteriorizează hotărârea luată fără să treacă totodată la executarea acesteia. [...] În aceste situații faza internă apare a fi însoțită de o latură externă [...]” [32, p. 28] E.-G. Simionescu este de părerea că, în cazul infrațiunii de complot care a fost prevăzută de art. 167 din Codul penal al României din 1968, „perioada spirituală cunoaște și o latură externă, [...] caz în care nu s-a realizat vreo manifestare externă pentru executarea rezoluțiunii, dar legea poate face din manifestarea externă a deliberării și luării deciziei, conținutul obiectiv al unor infrațiuni de sine stătătoare.” [33] Nu în ultimul rând, M. Grama, vorbind despre fazele infrațiunii în reglementarea Codul penal al României din 1864, distinge, *inter alia*, faza oratorică, „în care ideea criminală este comunicată de către o persoană altei persoane. În această fază infrațiunea nu se pedepsea, cu excepția cazurilor de omor, *de complot* (evid. ns.) și asociații de răufăcători.” [34, p. 38; 35, p. 39]

Așadar, exteriorizarea dorinței de a săvârși o infrațiune presupune că, după ce i-a apărut ideea de a comite o infrațiune, dar, totodată, înainte de a fi creat intenționat condiții pentru săvârșirea acelei infrațiuni, făptuitorul comunică altor persoane despre intenția lui de a comite respectiva infrațiune.

După această digresiune necesară, revenim la cea de-a doua concepție legislativă, prezentând exemple din anumite legi penale. Bunăoară, în art. 228 din Codul penal al României din 1936, se vorbește despre „complot sau [...] pregătirea uneia din crimele prevăzute la art. 204 și 207.” [4] În alin. 6 § 1 art.

115 din Codul penal al Regatului Belgiei se menționează fapta de complot „urmată de un act premergător.” [8] În mod apropiat, în conformitate cu alin. 6 art. 115 din Codul penal al Marelui Ducat de Luxemburg este descris complotul „urmat de o acțiune comisă pentru a-i pregăti executarea.” [9] În alin. (2) art. 57 din Codul penal al Republicii Malta este relevat „cazul în care, pe lângă simpla conspirație, au fost luate și măsuri pregătitoare pentru săvârșirea crimei.” [21] Din toate aceste exemple rezultă că, în cazul complotului, este suficientă exteriorizarea dorinței de a săvârși o infracțiune contra securității naționale.

După etalarea celor două concepții legislative, trebuie să ne exprimăm propria viziune.

În art. 338² CP RM este incriminată fapta celui care fie stabilește sau menține legăturile cu un stat străin, cu o organizație străină, cu o entitate anticonstituțională sau cu reprezentantul acestora în scopul comiterii unei dintre infracțiunile prevăzute la art. 337, 338, 338¹ sau 340¹ CP RM, fie își exprimă acordul de a se implica într-o astfel de activitate. Să încercăm să privim prestația subiectului infracțiunii, prevăzute la art. 338² CP RM, prin prisma definiției noțiunii de pregătire a infracțiunii. În alin. (1) art. 26 CP RM, această definiție cuprinde, între altele, următoarea ipoteză: „înțelegerea prealabilă de a săvârși o infracțiune, [...] dacă, din cauze independente de voința făptuitorului, infracțiunea nu și-a produs efectul.” [36]

La prima vedere, în toate cazurile, subiectul infracțiunii, prevăzute la art. 338² CP RM, nu doar își exteriorizează dorința de a săvârși una dintre infracțiunile prevăzute la art. 337, 338, 338¹ sau 340¹ CP RM. Așa cum poate părea, în toate cazurile, cele două sau mai multe persoane – între care fie se stabilesc sau se mențin legăturile în scopul comiterii unei dintre infracțiunile prevăzute la art. 337, 338, 338¹ sau 340¹ CP RM, fie există un acord de a se implica într-o astfel de activitate – desfășoară în comun acțiuni concrete de informare reciprocă, pentru a determina caracterul și conținutul comportamentului infracțional ulterior. În aparență, în toate cazurile, această acțiune de informare reciprocă reprezintă începutul punerii în aplicare (pe calea coordonării voințelor, pozițiilor și rolurilor) a intenției de a comite una dintre infracțiunile prevăzute la art. 337, 338, 338¹ sau 340¹ CP RM.

Realitatea este însă alta. Despre înțelegere prealabilă de a săvârși o infracțiune, ca modalitate a pregătirii de infracțiune în accepțiunea art. 26 CP RM, se poate vorbi doar atunci când s-a ajuns la un acord între două sau mai multe persoane pentru a comite în comun o infracțiune. În alți termeni, înțelegerea prealabilă de a săvârși o infracțiune, ca modalitate a pregătirii de infracțiune în accepțiunea art. 26 CP RM, implică încheierea unui acord între două sau mai multe

persoane, cu condiția ca aceste persoane să fie coautori ai unei infracțiuni.

Din art. 338² CP RM nu rezultă condiția obligatorie ca obiectul înțelegerii prealabile dintre subiectul infracțiunii, prevăzute de acest articol, pe de o parte, și statul străin, organizația străină, entitatea anticonstituțională sau reprezentantul acestora, pe de altă parte, să se exprime în comiterea în comun de către cele două părți a uneia dintre infracțiunile prevăzute la art. 337, 338, 338¹ sau 340¹ CP RM. Este posibil ca sarcina de săvârșire a unor astfel de infracțiuni să-i revină exclusiv subiectului infracțiunii prevăzute la art. 338² CP RM.

Concluzia este următoarea: în art. 338² CP RM este incriminată, în mod alternativ:

1) exteriorizarea dorinței de a săvârși una dintre infracțiunile prevăzute la art. 337, 338, 338¹ și 340¹ CP RM, aceasta îmbrăcând forma unei infracțiuni care este independentă de oricare dintre infracțiunile prevăzute la art. 337, 338, 338¹ sau 340¹ CP RM;

2) pregătirea de una dintre infracțiunile prevăzute la art. 337, 338, 338¹ și 340¹ CP RM, aceasta îmbrăcând forma unei infracțiuni care este independentă de oricare dintre infracțiunile prevăzute la art. 337, 338, 338¹ sau 340¹ CP RM.

Prima dintre aceste ipoteze se atestă atunci când obiectul înțelegerii prealabile dintre subiectul infracțiunii, prevăzute de acest articol, pe de o parte, și statul străin, organizația străină, entitatea anticonstituțională sau reprezentantul acestora, pe de altă parte, se exprimă în comiterea exclusiv de către subiectul infracțiunii, prevăzute la art. 338² CP RM, a uneia dintre infracțiunile prevăzute la art. 337, 338, 338¹ sau 340¹ CP RM. A doua ipoteză se atestă atunci când obiectul înțelegerii prealabile dintre subiectul infracțiunii, prevăzute de acest articol, pe de o parte, și statul străin, organizația străină, entitatea anticonstituțională sau reprezentantul acestora, pe de altă parte, constă în comiterea în comun de către cele două părți a uneia dintre infracțiunile prevăzute la art. 337, 338, 338¹ sau 340¹ CP RM.

Referințe:

1. Edmund Burke > Quotes. [Accesat: 19.08.2023] Disponibil: <https://www.goodreads.com/quotes/111024-those-who-don-t-know-history-are-doomed-to-repeat-it>
2. Codul penal Republicii Moldova din 24.04.1961. În: Вештиле Советулуй Супрем ал РСММ, 1961, nr. 10.
3. Codice penal și de procedură criminală. București: Imprimeria Statului, 1865. 230 p.

4. Codul penal al României din 17.03.1936. În: Monitorul Oficial al României, 1936, nr. 65.
5. Schweizerisches Strafgesetzbuch. [Accesat: 19.08.2023] Disponibil: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/54/757_781_799/de
6. Codul penal al Republicii Estonia. [Accesat: 19.08.2023] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-PenalEstonia-RO.html
7. Codul penal al Republicii Finlanda. [Accesat: 19.08.2023] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-PenalFinlanda-RO.html
8. Codul penal al Regatului Belgiei. [Accesat: 19.08.2023] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-BelgiaRO.html
9. Codul penal al Marelui Ducat de Luxemburg. [Accesat: 19.08.2023] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/CodPenal-Luxemburg-RO.html
10. Criminal Code of Georgia. [Accesat: 19.08.2023] Disponibil: <https://matsne.gov.ge/en/document/view/16426?publication=253>
11. Codul penal al Greciei. [Accesat: 19.08.2023] [Accesat: 19.08.2023] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Grecia-RO.html>
12. Codul penal al Republicii Slovace. [Accesat: 19.08.2023] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-PenalSlovacia-RO.html
13. Codul penal al Regatului Țărilor de Jos (Olanda). [Accesat: 19.08.2023] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/CodPenal-Olanda-RO.html
14. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p.
15. HADÎRCĂ, Igor, COPEȚCHI, Stanislav. Calificarea infracțiunilor în cazul concurenței dintre o normă generală și una specială. În: Revista Națională de Drept, 2015, nr. 11, p. 31-37.
16. TANOVICEANU, I. Tratat de drept și procedură penală, edițiunea a doua a Cursului de drept și procedură penală, revăzut și completat. Vol. I. București: Tipografia Curierului Judiciar, 1927. 1043 p.
17. Codul penal al Republicii Austria. [Accesat: 20.08.2023] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-AustriaRO.html
18. Codul penal al Republicii Croația. [Accesat: 20.08.2023] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-PenalCroatia-RO.html
19. Codul penal al Republicii Franceze. [Accesat: 20.08.2023] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-PenalFranta-RO.html
20. Codul penal al Republicii Federale Germania. [Accesat: 20.08.2023] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/CodPenal-Germania-RO.html
21. Codul penal al Republicii Malta. [Accesat: 20.08.2023] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-MaltaRO.html
22. Codul penal al Regatului Spaniei. [Accesat: 20.08.2023] Disponibil:

- codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-SpaniaRO.html
23. Codul penal al Republicii Slovenia. [Accesat: 20.08.2023] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-PenalSlovenia-RO.html
24. Codul penal al României din 21.06.1968. În: Buletinul Oficial, 1968, nr.79-79 bis.
25. Codul penal al României din 28.06.2004. În: Monitorul Oficial al României, 2004, nr. 575.
26. Legea României nr. 51 din 29.07.1991 privind siguranța națională a României. În: Monitorul Oficial al României, 1991, nr. 163.
27. Decizia Curții Constituționale a României nr. 460 din 05.07.2018 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 367 alin. (1) și alin. (3) din Codul penal, art. 3 alin. (3) și alin. (4) și ale art. 4 alin. (9), alin. (11) și alin. (13) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 74/2013 privind unele măsuri pentru îmbunătățirea și reorganizarea activității Agenției Naționale de Administrare Fiscală, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative, a dispozițiilor art. 172 alin. (10) și alin. (12), art. 375 și art. 377 din Codul de procedură penală, ale art. 248 din Codul penal din 1969 și ale art. 297 alin. (1) din Codul penal cu referire la art. 13² din Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție. În: Monitorul Oficial al României, 2018, nr. 979.
28. BĂDULESCU, G.Șt., TOMESCU, G.T. Codul penal adnotat cu jurisprudență și doctrină română și franceză. București: Curierul Judiciar, 1911. 600 p.
29. PAȘCA, V. et al. Codul penal comentat. Vol. 2: partea specială / coord.: BASARAB, M. București: Hamangiu, 2007. 1162 p.
30. TOADER, T. Drept penal român: partea specială. București: Hamangiu, 2012. 555 p.
31. ZOLYNEAK, M. Cu privire la actele pregătitoare în concepția noului Cod penal. În: Analele științifice ale Universității „Al.I. Cuza” din Iași, 1972, Tomul XVIII, Secțiunea III, Științe Juridice, p. 7-15.
32. ANTONIU, G. Tentativa (doctrină, jurisprudență, drept comparat). București: Tempus, 1995. 314 p.
33. SIMIONESCU, E.-G. Fazele infracțiunii intenționate. În: Aspecte teoretice și practice. În: Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Științe Juridice, 2012, nr. 4, p. 71-80.
34. GRAMA, M. et al. Drept penal. Partea generală. Chișinău: Cartier, 2005. 624 p.
35. GRAMA, M. et al. Dreptul penal. Partea generală. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012. 328 p.
36. Codul penal al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 128-129.

CZU: 343.357:343(478)(094.4) DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12088338>

**ANALIZA JURIDICO-PENALĂ A ELEMENTELOR CONSTITUTIVE OBIECTIVE
PREVĂZUTE LA ART.257 COD PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA.
INFRAȚIUNEA PRIVIND EXECUTAREA NECALITATIVĂ A
CONSTRUCȚIILOR**

Ciochină Snejana

doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice și Relații Internaționale,
Universitatea de Studii Europene din Moldova

ORCID: 0000-0002-4838-642X

In this article we proposed as a purpose and objective the complex analysis of the objective constitutive elements of the crime provided in art. 257 Criminal Code, regarding the non-qualitative execution of constructions. Thus, the reflection of the situations appeared in the judicial practice in the process of framing the criminal legal act, it is important to outline the most important aspects of the object and objective side dedicated to the crime provided in art.257 Criminal code. This paper initiates the analysis of the first of the constituent elements of the crime regarding the unqualified execution of constructions, provided in the criminal legislation.

Keywords: constructions, quality, constituent elements, construction execution, crime.

Obiectul infrațiunii formează relațiile și valori sociale care sunt prejudiciate sau vătămăte prin fapta infracțională. Astfel, obiectul infrațiunii este determinat de următoarele criterii: natura obiectului infrațiunii și ierarhizarea valorilor sociale care face parte din obiectul infrațiunii [1 p.148]. Obiectul preocupării în prezentul studiu reprezintă analiza elementelor constitutive obiective a infrațiunii specificate în partea specială a Codului penal al RM a Capitolului X "Infrațiuni economice" și anume: Infrațiunea privind executarea necalitativă a construcțiilor (art.257 Cod penal al RM) [2].

În acest context activitatea de construcții reprezintă sectorul economiei naționale, în care se desfășoară procesul de execuție a lucrărilor de construcții, destinate creării de mijloace fixe, precum și menținerii construcțiilor existente la un nivel tehnic constructiv cât mai apropiat de cel inițial [3]. La fel, lucrările de construcție [3], reprezintă ansamblu de activități desfășurate în scopul producerii de bunuri imobiliare concretizate în clădiri și construcții ingineresti noi, precum și restaurarea, reconstrucția și extinderea, repararea și întreținerea celor existente. Tot odată, realizarea sistemului calității construcțiilor are ca scop protejarea vieții și integrității umane, protejarea bunurilor imobile și a

mediului înconjurător. Astfel, calitatea construcțiilor derivă din următoarele cerințe: stabilitatea și rezistența construcțiilor, siguranța în exploatare.

La fel, potrivit datelor statistice a Biroului Național de Statistică al RM, în perioada lunilor *ianuarie – septembrie anului 2023*, [4] au fost eliberate *autorizații de construcții*, din care:

- **1,7 mii autorizații de construire pentru clădiri rezidențiale** (cu 3,4 % mai mult comparativ cu anul 2022);

- **0,9 mii autorizații de construire pentru clădiri nerezidențiale** (cu 7,6 % mai mult comparativ cu anul 2022).

În această ordine de idei, realizarea cerințelor și obligațiilor privind executarea construcțiilor sunt esențiale în vederea apărării ordinii de drept împotriva faptelor infracționale înscrinate în art.257 CP al RM.

În opinia autorului român Giurgiu. N, care definește următoarele: valoarea socială care este lezată sau pusă în pericol de fapta penală, obiectul infracțiunii apare, în mod necesar, în cadrul organizării apărării sociale, și ca obiect al ocrotirii juridico-penale [5. p.150].

Răspunderea penală pentru executarea necalitativă a construcțiilor, debutează în examinarea unei lucrări din 2003, care-l are în calitate de coautor pe I. Macari. [6]. În prezenta lucrare, autorul analizează conținutul elementelor constitutive specifice infracțiunii prevăzute la art.257 Cod penal al RM. Astfel, autorul indică ca obiect al infracțiunii *”funcționarea normală a organizațiilor de construcție, precum și interesele cetățenilor”*. La fel, autorul indică că infracțiunea prevăzută la art.257 CP al RM, este o *”infracțiune formală și fapta se consideră consumată din momentul dării în folosință a obiectelor de construcții prevăzute de lege”*.

Astfel, analizând obiectul juridic al infracțiunii privind executarea necalitativă a construcțiilor, în opinia autorilor Brînza S., și Stati V., **obiectul juridic special** al infracțiunii prevăzute la *alin.(1) art.257 CP al RM*, îl constituie relații sociale cu privire la conformarea dării în folosință a construcțiilor cu cerințe de calitate [7. p.314]. Tot odată, infracțiunea supusă analizei are **obiect material (imaterial)** care reprezintă, după caz: casele de locuit, obiective industriale, construcții în domeniul transporturilor și energiei alte construcții, la fel, acestea trebuie să fie în stare nelocativă neterminată sau necorespunzând condițiilor proiectului [7. p.314]. În această ordine de idei, **latura obiectivă** a infracțiunii, constă în fapta prejudiciabilă, care se exprimă în acțiunea de dare în folosință a construcțiilor în stare nelocativă, neterminată sau necorespunzând condițiilor proiectului.

Pentru a ilustra comiterea infrațiunii prevăzute la alin.(1) art.257 CP al RM, aducem în prim-plan un caz din practica judiciară: *P. E. a primit autorizația de construcție nr.04/17, prin care a autorizat executarea lucrărilor de construcție a casei de locuit particulare cu regimul de înălțime P+2E+M (parter+2 etaje+mansardă), cu gard capital conform planului cadastral ce se află în limitele terenului situat în mun. Chișinău, or. Durlăști, str. X. Astfel, urmărind scopul dării în folosință a acestuia necorespunzând condițiilor proiectului, contrar actelor imperative, la 22 noiembrie 2017, împreună cu M. N., D. D., R. R. și B.D. au întocmit și semnat procesul-verbal de recepție finală a casei de locuit (cu locuințe colective) cu regim de înălțime D+P+3E (demisol+parter+trei etaje) din mun. Chișinău, or. Durlăști, str. X. În rezultat, la 1 decembrie 2017, imobilul, în baza procesului-verbal de recepție finală indicat supra, a fost înregistrat la Agenția Relații Funciare și „Cadastru”, Întreprinderea de Stat „Cadastru” ca bloc locativ cu suprafața de 254,6 m.p [8]. Astfel, la caz, inculpații au recunoscut că au avut loc modificări și abateri de la proiectul inițial al construcției. Faptul că construcția are o înălțime mai joasă decât cea stabilită în proiect, tipul acoperișului este altul, iar o parte din fundație a rămas în exterior nefiind umplută cu pământ, la fel sunt abateri de la proiect. Or, instanța, la examinarea componentei de infrațiune prevăzută de alin.(1) art. 257 din Codul penal are a stabili dacă într-adevăr construcția a fost dată în exploatare cu abateri de la proiectul de execuție, dar nu oportunitatea abaterilor respective.*

Conform prevederilor, **art.3 al Legii privind calitatea în construcții**, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 02.02.1996,[9] calitatea construcțiilor constituie rezultatul, caracteristicile de comportare a acestora în exploatare, în scopul satisfacerii, pe întreaga durată de existență, a exigențelor utilizatorilor și colectivităților; exigențele privind calitatea instalațiilor se stabilesc și se realizează pe bază de reglementări specifice fiecărui domeniu de activitate.

La fel, cerințele de verificare privind post utilizarea construcțiilor, de către Inspectoratul Național pentru Supraveghere Tehnică, se conformează cerințelor următoarelor acte normative: Legea nr.721 din 02.02.1996 *privind calitatea în construcții* [9]; Legea nr.163 din 09.07.2010 *privind autorizarea executării lucrărilor de construcție* [10]; Hotărârea Guvernului nr.382 din 24.04.1997 *privind urmărirea comportării în exploatare, intervențiile în timp și postutilizarea construcțiilor* [11].

În altă ordine de idei, vor fi supuse analizei elementele constitutive obiective a infrațiunii prevăzute la *alin.(2) art.257 CP al RM*. Astfel, în opinia autorilor Brînza S., și Stati V., **obiectul juridic special** al infrațiunii, îl formează relații

sociale cu privire la prevenirea continuării de către persoanele responsabile a lucrărilor executarea necorespunzător și oprite prin acte de control, în cazul în care continuarea acestora poate afecta rezistența și stabilitatea construcțiilor [7, p.317]. Mai mult în opinia autorilor, în cazul infrațiunii prevăzute la alin.(2) art.257, **obiectul imaterial** îl reprezintă lucrările executate necorespunzător și oprite prin acte de control. Mai mult, **latura obiectivă** a infrațiunii constă în fapta prejudiciabilă care se exprimă în acțiunea de continuare a lucrărilor executate necorespunzător și oprite prin acte de control, în cazul în care acesta pot afecta rezistența și stabilitatea construcțiilor.

Rîșniță. A este autorul articolului științific în care se analizează legea română ce reglementează infrațiunea privind executarea construcțiilor prin prisma Legii nr.10 privind calitatea construcțiilor, fiind similară cu legea moldavă [12].

Astfel, autorul indică că legiuitorul român, incriminează în art.31 următoarele prevederi: "proiectarea, verificarea, expertizarea, realizarea unei construcții ori executarea de modificări ai acesteia, fără respectarea regulamentelor tehnice privind stabilitatea și rezistența, dacă acestea ar putea produce una sau mai multe dintre următoarele consecințe: pierderi de vieți omenești, vătămarea a integrității corporale ori a sănătății uneia sau mai multor persoane, distrugerea totală sau parțială a construcției, distrugerea ori degradarea unor instalații sau utilaje importante, ori alte consecințe deosebit de grave" [12].

Reieșind din cele expuse, vom analiza infrațiunea specificată la *lit.a) alin.(3) art.257 CP al RM*, care are **obiect juridic special** cu caracter complex: **obiectul juridic principal** îl formează relații sociale cu privire la siguranța, rezistența și stabilitatea unui complex urbanistic ori al unei construcții; **obiectul juridic secundar** îl constituie relații sociale cu privire la sănătatea persoanei ori la integritatea, substanța și potențialul de utilizare a construcției, a unor instalații sau utilaje importante. etc. [7, p.320]. La fel atragem atenția asupra faptului că **obiectul material** al infrațiunii este unul complex, având: **obiectul material principal** îl reprezintă complexul urbanistic sau construcția și **obiectul material secundar** care îl constituie corpul persoanei. Tot odată, fapta prejudiciabilă a infrațiunii specificate este alcătuită din: a) acțiunea executată în raport cu un complex urbanistic sau cu o construcție, constând în proiectarea, verificarea, expertizarea, realizarea sau în executarea de modificări b) inacțiunea de nerespectare prevederilor documentelor normative privind siguranța, rezistența și stabilitatea ori pierderea capacității de muncă. La fel menționăm că infrațiunea supusă analizei este *infrațiune materială*, care se

consideră consumată din momentul producerii vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății ori al pierderii capacității de muncă.

În cazul în care nu sunt susceptibile urmările prejudiciabile menționate mai sus, fapta comisă poate fi calificată în conformitate cu *lit. d) alin.(2) art.177 Cod contravențional al RM* [13], care prevede: ”Încălcarea legislației și a documentelor normative în construcții manifestată prin: d) neexecutarea obligațiilor de urmărire a comportării în exploatare a construcțiilor referitor la rezistență și la stabilitate, neexecutarea lucrărilor de întreținere, reparație și consolidare ce decurg din această urmărire”. Astfel, pentru a releva și delimita urmările prejudiciabile care cad sub incidența răspunderii contravenționale, venim cu următorul caz din practica judiciară: *în urma construcției, Primăria or. Durești s-a autosesizat referitor la abaterile comise în construcția casei de locuit a cărui beneficiar este P. E. Prin urmare, Primăria or. Durești, mun. Chișinău, a emis Dispoziția nr. 150-d din 23.11.2017, cu privire la sistarea lucrărilor de construcție demarate în baza Autorizației de construire nr.07/17 din 03.02.2017, conform căreia, având în vedere acțiunea ilegală referitor la lucrările de construcție, demarat în baza autorizației de construire nr.07/17 din 03.02.2017 din str. Q, or. Durești și a proiectului de execuție, precum și prescripția Inspecției de Stat în Construcție ISC nr.004298, procesul-verbal AB nr.0003, procesul -verbal AB nr.14844 din 11.10.2017, a sistat autorizația de construire nr.07/17 din 03.02.2017, eliberată dlui P. E., pentru construcția casei de locuit individuale cu regimul de înălțime P+2E+M din str. Q, or. Durești. Conform aceleiași dispoziții, în caz de neremediere a construcției conform documentației de proiect, Primăria or. Durești va înainta demers în instanța de judecată, privind lucrările de demolare în mod forțat. Inculpatul P. E. la 29.11.2017 a recepționat dispoziția Primăriei or. Durești, mun. Chișinău nr.150-d din 23.11.2017, cu privire la sistarea lucrărilor de construcție demarate în baza autorizației de construire nr.07/17 din 03.02.2017. Însă, P. E. cunoscând cu certitudine despre sistarea autorizației în construcție, intenționat a continuat lucrările de construcție, fapt prin care a fost sancționat în baza deciziei din 7 septembrie 2017, pentru executarea lucrărilor de construcție a casei de locuit din str. Q, or. Durești, cu regimul de înălțime P+2E+M, cu încălcarea legislației și documentelor normative în construcții, și anume realizării de construcții cu abateri de la documentația de proiect, în loc de mansardă, a fost construit un etaj, declarându-l vinovat în săvârșirea contravenției prevăzute la art. 177 alin.(2) lit. f) din Codul contravențional al RM* [8].

Tot odată răspunderea în baza lit.a) alin.(3) art.257 CP al RM exclude calificarea suplimentară conform art.157 CP al RM, care prevede: Vătămarea gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății cauzată din imprudență [2].

În acest context responsabilitatea verificării construcțiilor în faze

determinate este în gestiunea și controlul Inspectoratului Național pentru Supraveghere Tehnică [14], a inspectorilor atestați, care se subordonează și efectuează controlul în conformitatea cu următoarele acte normative relevate: Legea nr. 721 din 02.02.1996 privind calitatea în construcții; Legea nr.163 din 09.07.201 privind autorizarea executării lucrărilor de construcție; Hotărârea Guvernului nr. 360 din 25.06.1996 cu privire la controlul de stat al calității în construcții; Hotărârea Guvernului nr. 361 din 25.06.1996 cu privire la asigurarea calității construcțiilor; Hotărârea Guvernului nr.391 din 14.06.2023 cu privire la organizarea și funcționarea Inspectoratului Național pentru Supraveghere Tehnică; NCM A. 07.02-2012 - Procedura de elaborare, avizare, aprobare și conținutul cadrului al documentației de proiect pentru construcții; NCM F.02.04-2007 - Elemente prefabricate de beton, beton armat și beton precomprimat. Executarea, controlul calității și recepția; NCM E.03.02-2014 - Protecția împotriva incendiilor a clădirilor și instalațiilor; NCM F.01.03-2009 - Reguli de execuție, controlul calității și recepția terenurilor de fundare și fundațiilor; NCM F.02.03-2005 - Executarea, controlul calității și recepția lucrărilor din beton și beton armat monolit; NCM A.06.02:2015 - Executarea lucrărilor geodezice în construcții; NCM F.03.03-2004 - Executarea și recepția lucrărilor de zidărie; NCM F.05.01-2007 - Proiectarea construcțiilor din lemn; NCM C.04.05:2016 - Acoperiri de izolare și finisare; NCM F.04.01-2012 - Construcții metalice; CP D.02.20-2012 - Recomandări tehnice privind structurile și tehnologiile de construcție ale drumurilor, trotuarelor, platformelor pe teritoriile cu destinație socio-culturală; CP E.04.07-2016 - Proiectarea izolării fonice a elementelor de închidere pentru clădirile locative și sociale; CP C.04.03-2011 - Elemente din plăci de ipsos cu nut și feder; CP C.04.02-2011 - Elemente de închidere din plăci de gipscarton; CP E.04.05:2017 = Proiectarea protecției termice a clădirilor; CP E 04.04-2005 - Executarea lucrărilor de izolare, protective și finisare în construcții; CP E 04.02-2013 - Reguli tehnice de execuție a sistemelor de termoizolație exterioară și interioară a clădirilor; CP C.04.07-2014 - Hidroizolarea părților subterane ale clădirilor și construcțiilor; CP C.04.08:2015 - Blocuri de ferestre și uși din PVC. Lucrări de instalare; Ordin nr. 71 din 01.07.2015 Cu privire la afișarea panoului informativ al șantierului de construcții, aprobat prin ordinul nr. 71 din 01.07.2015 al Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor.

În aceeași ordine de idei, în cazul infracțiunii prevăzute la *lit.b) alin.(3) art.257 CP al RM*, la fel suntem în prezența **obiectului juridic special** cu caracter complex: *obiectul juridic principal* care îl formează relații sociale cu privire la siguranța, rezistența și stabilitatea unui complex urbanistic ori al unei construcții și *obiectul juridic secundar* care constituie relații sociale cu privire

la integritatea, substanța și potențialul de utilizare a construcției [7. p.322]. De asemenea **obiectul material**, are un caracter complex: *obiect material principal* îl reprezintă complexul urbanistic sau construcția și *obiectul material secundar* îl constituie construcția distrusă total sau parțial. Tot odată, latura obiectivă a infracțiunii analizate, constă din: fapta prejudiciabilă alcătuită din: acțiunea, executată în raport cu un complex urbanistic sau o construcție, constând în proiectarea, verificarea, expertizare, realizare sau în executare de modificări și inacțiunea de nerespectare a prevederilor documentelor normative privind siguranța, rezistența și stabilitatea; 2) urmările prejudiciabile care constau în: distrugerea totală sau parțială a construcției; 3) legătura causală dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile.

În cazul infracțiunii prevăzute la *lit.c) alin.(3) art.257 CP al RM*, **obiectul juridic special** are caracter complex, și anume: *obiectul juridic principal* îl formează relații sociale cu privire la siguranța, rezistența și stabilitatea unui complex urbanistic ori ale unei construcții și *obiectul juridic secundar* îl constituie relații sociale cu privire la integritatea, substanța și potențialul de utilizare a unor instalații sau utilaje importante [7. p.323]. **Obiectul material** al infracțiunii, are un caracter complex care constă din: *obiectul material principal* este complexul urbanistic sau construcția și *obiectul material secundar* reprezintă instalația sau utilajul care prezintă importanță. Astfel, infracțiunea supusă analizei este materială, fiind considerată consumată din momentul producerii distrugerii sau defectării unor instalații sau utilaje importante. Tot odată, la individualizarea pedepsei se ea în considerație dacă utilajele sau instalațiile importante au fost distruse sau defectate, la fel se ea în considerație gradul de distrugere ori defectare a instalațiilor sau utilajelor importante.

În aceeași ordine, urmează să analizăm infracțiunea prevăzută la *lit.d) alin.(3) art.257 CP al RM*, a cărei **obiect juridic special** îl formează relații sociale cu privire la siguranța, rezistența și stabilitatea unui complex urbanistic sau al unei construcții. La fel, **obiectul material** al infracțiunii este complexul urbanistic sau construcția, fiind infracțiune materială care se consideră consumată din momentul producerii *daunelor în proporții mari*.

Cu referire la infracțiunea prevăzută la *alin.(4) art.257 CP al RM*, are **obiect juridic special** complex care constă din: *obiectul juridic principal* ce îl formează relații sociale cu privire la siguranța, rezistența și stabilitatea unui complex urbanistic ori al unei construcții și *obiectul juridic secundar* care constituie corpul persoanei [7. p.325]. Tot odată, **obiectul material** la fel are un caracter complex: *obiect material principal* care îl prezintă complexul urbanistic sau construcția și *obiectul material secundar* care îl constituie corpul persoanei.

La fel, este important de a menționa că, în cazul răspunderii în baza alin.(4) art.257 CP al RM, se va exclude calificarea suplimentară conform art.149 CP al RM, care prevede: Lipsirea de viață din imprudență [2].

În temeiul generalizărilor și analizei juridico-penale *supra* prezentate, încadrarea particularităților și elementelor constitutive obiective a infrațiunii (art.257 CP al RM), determină un aspect primordial în cadrul calificării și încadrării juridice a faptei infracționale, a legăturii cauzale dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile, cât și prezintă importanță la individualizarea pedepsei. În acest context, în urma analizei practicii judiciare ajungem la concluzia că la mod practic, destul de frecvent, nu sunt susceptibile urmările prejudiciabile a infrațiunii prevăzute la art.257 CP al RM, iar fapta comisă este calificată în conformitate cu lit. d) alin.(2) art.177 Cod contravențional al RM, situație care *de facto* nu permite combaterea ilegalităților comise în sectorul construcțiilor. Mai mult, consecințele faptei prejudiciabile și urmărilor prejudiciabile în cazul infrațiunii prevăzute la art.257 CP al RM, atentează în prim plan asupra siguranței, integrității, vieții umane, a bunurilor imobile și asupra mediului înconjurător.

Totodată, în practica judiciară de cele mai dese ori subiecții care comit contravenția privind ”Încălcarea legislației și a documentelor normative în construcții” sunt atrași ulterior la răspundere penală pentru ”Executarea necalitativă a construcțiilor”, aspect care determină următoarele recomandări: echilibrarea sancțiunilor, încadrarea eficientă a răspunderii pentru infrațiunea comisă, înăsprirea sancțiunilor și răspunderii penale prin implementarea mai multor modificări în cadrul normei prevăzute la art.257 CP al RM, cât și a actelor normative conexe sectorului construcțiilor.

Referințe:

1. BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROSU, V., GRAMA, M., Drept penal, Partea generală, Cartier, Chișinău, 2005, p.148.
2. Codul penal al Republicii Moldova, nr.985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial nr. 72-74 din 14.04.2009
3. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. [Accesat 20.11.2023] Disponibil: <https://statistica.gov.md/ro/glossary?query=&indicators%5B%5D=45>.
4. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. [Accesat 20.11.2023] Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/autorizatii-de-construire-eliberate-pentru-cladiri-in-ianuarie-septembrie-2023-9801_60768.html.
5. GIURGIU, N., Legea penală și infrațiunea. Legislație, doctrină, practică judiciară, Iași: Gama, 1994, p.150.

6. MACARI, I., Dreptul penal al Republicii Moldova, Partea Specială, CE Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, 2003.
7. BRÎNZĂ, S., STATI, V., Tratat de Drept Penal, Partea specială, Vol.II, Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, pag. 314-325.
8. Ședința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 02.06.2020. Dosarul nr.1-552/2018. [Accesat 22.11.2023] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7d1ecaf3-7658-4c5e-bc62-89943f18b41f.
9. Legea privind calitatea în construcții, nr. 721 din 02.02.1996. În: Monitorul Oficial, nr. 25, 25.04.1996
10. Legea privind autorizarea executării lucrărilor de construcție, nr.163 din 09.07.2010.
11. Hotărârea Guvernului nr.382 din 24.04.1997 privind urmărirea comportării în exploatare, intervențiile în timp și postutilizarea construcțiilor.
12. RÎȘNIȚĂ, A., Infrațiuni prevăzute în cadrul legii nr.10/1995 privind calitatea în construcții, România, Revista: SUUB Iurisprudentia nr.1/2013.
13. Codul contravențional al Republicii Moldova, nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial, Nr. 78-84, 17.03.2017.
14. Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale al Republicii Moldova. Inspectoratul Național pentru Supraveghere Tehnică. [Accesat 22.11.2023] Disponibil: <https://inst.gov.md/index.php?l=ro>

CZU: 343.614:343(478)(094.4) DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12089258>

OBIECTUL JURIDIC SPECIAL AL INFRAȚIUNII PREVĂZUTE LA ART. 150 DIN CODUL PENAL

Colțeniuc Anatolie

doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice și Științe Economice
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0003-1688-4659

The person's life has a social nature, and his penal protection is determined by the relationships that prevail in society. The person's life, not the person's right to life, is what is defended, among others, against the crime of determining or facilitating suicide (art. 150 of the Criminal Code of the Republic of Moldova). The life of the person is an integrated social process that unfolds over time, interconnected with the environment, which begins with the birth of the individual and ends with his biological death. A person's right to life is a recognized legal prerogative, guaranteed at the constitutional level, which allows a person to enjoy life, from birth to death, without being arbitrarily deprived of it. This right also implies the possibility of the person to live a decent life, safe and be respected by others. Not the right to die, but the right to die with dignity is part of the content of the right to life. Social relations regarding the person's life form the juridical object of the sub-group of the crime provided by the art. 150 of the Criminal Code of the Republic of Moldova. The special juridical object of the crime, provided by the art. 150 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, is constituted by the social relations regarding the person's life, which are protected against determining or facilitating suicide.

Keywords: *determining or facilitating suicide; person's life; right to life; right to die; right to die with dignity; special juridical object of a crime; juridical object of the sub-group of crimes.*

În literatura de specialitate din Republica Moldova, o parte dintre doctrinari consideră viața persoanei valoarea socială specifică vătămată în cazul infrațiunii prevăzute de art. 150 CP RM. O altă parte dintre oamenii de știință sunt de părerea că dreptul persoanei la viață este cel lezat în cazul infrațiunii respective.

Prima dintre aceste poziții doctrinare este susținută de către: A. Borodac („relațiile sociale a căror existență și desfășurare normală sunt condiționate de ocrotirea vieții persoanei” [1, p. 316]); S. Brînza („relațiile sociale cu privire la viața unei persoane” [2, p. 85]); S. Brînza și V. Stati („relațiile sociale cu privire la viața persoanei” [3, p. 235; 4, p. 343; 5, p. 30]); L. Gîrla și Iu. Tabarcea („relațiile sociale care asigură securitatea vieții persoanei” [6, c. 126]); I. Arhiliuc și S. Brînza („relațiile sociale cu privire la viața persoanei” [7, p. 479]).

A doua dintre aceste poziții doctrinare este susținută de către: V. Holban („relațiile sociale referitoare la dreptul la viață al persoanei” [8, p. 229]); A. Barbăneagră („relațiile sociale referitoare la dreptul la viață al persoanei” [9, p. 299]); „R. Cojocaru și G.-M. Țical: „dreptul la viață și relațiile sociale existente în jurul acestui atribut al personalității umane” [10]).

În doctrina de specialitate din România, părerile sunt divizate într-un mod similar. Astfel, următorii oameni de știință consideră viața persoanei valoarea socială specifică vătămată în cazul infracțiunii prevăzute de art. 191 („Determinarea sau înlesnirea sinuciderii”) din Codul penal al României: R.M. Stănoiu („relațiile sociale a căror formare, desfășurare și dezvoltare nu ar fi posibilă fără asigurarea respectului vieții umane” [11, p. 169, 201]); Gh. Diaconescu („viața persoanei și relațiile sociale condiționate de existența și intangibilitatea vieții umane” [12, p. 110]); V. Cioclei („relațiile sociale a căror normală derulare presupune respectul vieții persoanei și apărarea acesteia” [13, p. 106]). O altă parte a doctrinarilor penaliști români exprimă punctul de vedere, conform căruia dreptul persoanei la viață este cel afectat în cazul infracțiunii respective: O. Loghin și T. Toader („relațiile sociale referitoare la dreptul la viață” [14, p. 106]); A. Boroș („relațiile sociale referitoare la dreptul la viață” [15, p. 228]); V. Dobrinou („relațiile sociale referitoare la dreptul la viață” [16, p. 122]); V. Păvăleanu („relațiile sociale referitoare la dreptul la viață” [17, p. 28]); G. Antoniu și M. Safta („relațiile sociale referitoare la dreptul la viață” [18, p. 54]).

În opinia noastră, viața persoanei, nu dreptul la viață al persoanei, este valoarea socială specifică apărată, printre altele, împotriva infracțiunii de determinare sau înlesnire a sinuciderii (art. 150 CP RM). Pentru a ne convinge în aceasta, este necesar mai întâi să stabilim înțelesul noțiunilor „viața persoanei” și „dreptul la viață al persoanei”.

În prezent, nu există o definiție oficială a noțiunii de viață. În acest context, este important de menționat că nici legislația actuală a Republicii Moldova, nici practica judiciară a țării noastre, nici jurisprudența Curții Constituționale a Republicii Moldova nu oferă o interpretare oficială a conceptului de viață. În astfel de condiții, științei îi revine sarcina să rezolve această problemă.

În funcție de domeniul în care se aplică, conceptul de viață are un conținut diferit. Astfel, din perspectiva filosofiei, viața persoanei poate fi văzută ca o formă de existență a persoanei, care nu necesită o sursă externă pentru a se mișca și a evolua. În domeniul medical, viața persoanei este considerată una dintre cele mai avansate forme de mișcare și organizare a materiei, care s-a

format prin dezvoltarea progresivă a compușilor de carbon, a substanțelor organice și a sistemelor supermoleculare bazate pe acestea. Din punct de vedere biologic, viața persoanei constituie starea dinamică a organismului uman, constând în procese continue de schimb de materie și energie cu mediul înconjurător; în accepțiune biologică, conținutul vieții persoanei îl formează totalitatea fenomenelor și proceselor psihofizice (metabolism, respirație independentă, activitate nervoasă superioară etc.).

Nu ar fi adecvat să limităm conceptul de viață a persoanei la un proces biologic, deoarece o persoană este, în primul rând, un membru al comunității. Acest lucru implică faptul că viața persoanei are o natură socială, iar protecția ei penală este determinată de relațiile care predomină în societate. Din aceste considerente, viața persoanei este un concept complex care implică două aspecte principale: 1) existența biologică a unei persoane; 2) evoluția sa socială ca entitate rațională în timp și spațiu.

Expresia socială a vieții persoanei reprezintă forma de exprimare a vieții biologice a unui individ, care se manifestă în procesul participării sale la relațiile sociale. Dacă am considera obiectul protecției penale ca fiind viața în sens biologic, nu viața în sens social, atunci nu am putea explica de ce nu trebuie pedepsită persoana care, de exemplu, în condițiile legitimei apărări, îi ia viața unei alte persoane. Obiectul protecției penale nu este viața ca ansamblu de procese biologice, ci viața ca ansamblu de relații sociale care îi oferă persoanei posibilitatea de a trăi. Valoarea vieții unei persoane depinde mai mult de caracteristicile sale axiologice, decât de cele biologice. O atingere adusă vieții unei persoane nu este atât un atac asupra unui organism viu, ci mai ales un atac asupra valorii sociale care formează fundamentul societății noastre.

Esența vieții unei persoane se revelează prin activitățile acesteia. Prin examinarea acestor activități putem înțelege esența existenței umane. Prin activitățile sale, o persoană se conectează cu natura, cu societatea și cu ceilalți membri ai societății. În cadrul acestor activități, are loc descoperirea lumii înconjurătoare, a legităților sale și a fenomenelor naturale; se produc bunuri materiale și valori spirituale. Prin activitățile persoanei, societatea este modificată și transformată. În paralel, evoluează persoana.

Se poate susține că viața persoanei are caracteristici care o deosebesc de orice alt obiect de apărare penală: unicitate și inimitabilitate; ireversibilitatea și ireparabilitatea vătămării aduse vieții persoanei.

O ființă umană, de la momentul nașterii sale, este înzestrată cu un drept fundamental și inalienabil – dreptul la viață. Acest drept, care este garantat atât de normele naționale, cât și de cele internaționale, subliniază sacralitatea vieții

și interzice orice privare arbitrară a acesteia. Excepțiile sunt permise doar în cazurile strict prevăzute de lege. Dreptul la viață nu se limitează la protecția împotriva privării de viață, ci include și dreptul persoanei de a-și trăi viața în modul în care dorește, solicitând respectul și protecția celorlalți, inclusiv a autorităților publice competente. În esență, dreptul la viață implică două aspecte principale. Primul este interdicția absolută a privării arbitrare de viață de către stat sau orice alt subiect. Al doilea aspect este obligația statului de a implementa politici care să asigure siguranța fiecărui individ, un nivel de trai decent, menținerea ordinii publice de către autoritățile competente, accesul la asistență medicală și socială adecvată ș.a.m.d. Astfel, dreptul la viață este un drept complex și multifacetic care stă la baza tuturor celorlalte drepturi umane.

O astfel de concluzie decurge din prevederile unor norme naționale și internaționale. Astfel, Constituția Republicii Moldova, în alin. (1) art. 24, prevede: „Statul garantează fiecărui om dreptul la viață [...]”. [19] În legile fundamentale din mai multe țări din spațiul european găsim reglementări asemănătoare. În acest plan, Constituția Republicii Bulgaria prevede în alin. 2 art. 4: „Republica Bulgaria garantează viața [...]”. [20] În afară de aceasta, art. 28 din același act stipulează: „Orice persoană are dreptul la viață. Orice tentativă de a aduce atingere vieții unei persoane este pedepsită ca infracțiune foarte gravă.” [20] În Constituția Republicii Cipru se stabilește în alin. 1 art. 7: „Orice persoană are dreptul la viață [...]”. [21] Constituția Republicii Croația prevede în alin. 1 art. 21: „Orice persoană are dreptul la viață [...]”. [22] În Constituția Republicii Estonia se stabilește în art. 16: „Orice persoană are dreptul la viață. Dreptul la viață este protejat prin lege. Nicio persoană nu poate fi privată de viață în mod arbitrar.” [23] Constituția Republicii Finlanda prevede în alin. 1 art. 7: „Orice persoană are dreptul la viață [...]”. [24] În Legea Fundamentală pentru Republica Federală Germania se stabilește în alin. 2 art. 2: „Orice persoană are dreptul la viață [...]”. [25] Constituția Republicii Irlanda prevede în pct. 2 alin. 3 art. 40: „În particular, prin legile sale, statul protejează pe cât posibil cetățenii împotriva atacurilor injuste și, în cazul săvârșirii unei nedreptăți, garantează respectarea vieții [...] fiecărui cetățean”. [26] În Constituția Republicii Lituania este stabilit în art. 19: „Dreptul la viață al persoanei este protejat prin lege”. [27] Constituția Republicii Malta prevede la lit. a) art. 32: „Orice persoană din Malta este îndreptățită să beneficieze [...] de toate drepturile de mai jos, respectiv: [...] la viață [...]”. [28] În afară de aceasta, în alin. 1 art. 33 din același act se menționează: „Nicio persoană nu va fi privată în mod intenționat de viață, cu excepția executării sentinței unei instanțe în legătură cu o infracțiune pentru care a fost condamnată potrivit legislației

Maltei.” [28] Constituția Republicii Slovace prevede în art. 14: „Orice persoană are dreptul la viață [...]”. [29] În Constituția Republicii Slovenia se stabilește: „Viața este inviolabilă [...]”. [30] Constituția Regatului Spaniei prevede în art. 15: „Orice persoană are dreptul la viață [...]”. [31] Nu în ultimul rând, Constituția Ungariei prevede în art. II: „Orice persoană are dreptul la viață [...]”. [32]

În adîițe la aceasta, în Declarația Universală a Drepturilor Omului, în art. 3, se stipulează: „Orice ființă umană are dreptul la viață [...] și la securitatea persoanei sale”. [33] Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, în alin. 1 art. 6, prevede: „Dreptul la viață este inerent persoanei umane. Acest drept trebuie ocrotit prin lege. Nimeni nu poate fi privat de viața sa în mod arbitrar.” [34] În Convenția cu privire la Drepturile Copilului, în alin. 1 art. 6, se stabilește: „Statele părți recunosc dreptul la viață al fiecărui copil”. [35] Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, în alin. 1 art. 2, prevede: „Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal când infrațiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege.” [36] În alin. (1) art. 2 din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene se menționează: „Orice persoană are dreptul la viață.” [37]

Ca facultate subiectivă, dreptul la viață are conotații atributiv-formale. Prin urmare, este necesar să se facă distincția între viața persoanei și dreptul la viață al persoanei. Conceptele „viața persoanei” și „dreptul la viață al persoanei” nu sunt sinonime. „Viața persoanei” se referă la un proces social integrat care se desfășoară în timp, interconectat cu mediul înconjurător, care începe cu nașterea individului și se încheie cu moartea sa biologică. Pe de altă parte, „dreptul la viață al persoanei” este o prerogativă legală recunoscută, garantată la nivel constituțional, care permite unei persoane să se bucure de viață, de la naștere până la moarte, fără a fi privată arbitrar de aceasta. Acest drept implică și posibilitatea persoanei de a trăi o viață decentă, în siguranță și respectată de ceilalți.

Așa cum subliniază cu temei L. Gîrla, „dreptul la viață este elementul activ din conținutul relațiilor sociale care se formează, se dezvoltă și se desfășoară datorită și în jurul vieții ca valoare socială”. [38, p. 36] În termeni apropiați, R. Berdilo afirmă: „Recunoașterea dreptului la viață ca una dintre componentele obiectului juridic generic al infrațiunilor contra vieții și sănătății persoanei ar însemna echivalarea acestui obiect cu una dintre părțile sale.” [39] Într-adevăr, dreptul la viață al persoanei este doar un singur aspect al complexului sistem de relații sociale care susține existența umană. Acest drept implică o responsabilitate corespondentă a statului de a asigura recunoașterea și

exercitarea acestuia. În consecință, dacă am limita obiectul apărării penale doar la dreptul la viață al persoanei, atunci am subestima semnificația profundă a vieții persoanei. Prin urmare, este esențial să se protejeze penalmente relațiile sociale cu privire la viața persoanei, privite ca un tot întreg. Dreptul la viață al persoanei este doar a parte a acestui întreg. Prin incriminarea în art. 150 CP RM a faptei de determinare sau înlesnire a sinuciderii, legea penală apără nu doar acest drept, ci și toate celelalte componente ale relațiilor sociale cu privire la viața persoanei.

După ce am stabilit coraportul dintre noțiunile „viața persoanei” și „dreptul la viață al persoanei”, după ce am determinat că viața persoanei, nu dreptul la viață al persoanei, este cea apărată printre altele împotriva infrațiunii de determinare sau înlesnire a sinuciderii (art. 150 CP RM), este necesar să aflăm dacă dreptul la moarte face parte din valoarea socială specifică ocrotită împotriva infrațiunii respective.

Prerogativa de dispunere este un element component indispensabil pentru majoritatea drepturilor pe care le are persoana, singura limitare fiind interzicerea acțiunii de dispunere care încalcă legea sau drepturile altora. În contextul dreptului la viață, această condiție capătă o nuanță distinctă și unică, datorită unor factori specifici. Acești factori se reduc în principal la importanța supremă a vieții persoanei în comparație cu toate celelalte valori sociale ocrotite de legea penală, precum și la imposibilitatea de a restaura sau a recâștiga o viață care s-a încheiat deja. Astfel, viața persoanei se distinge prin semnificația sa profundă și prin ireversibilitatea sa.

Face oare parte dreptul la moarte din conținutul dreptului la viață? Este oare dreptul la moarte una dintre manifestările prerogativei persoanei de a dispune de propria sa viață?

Desigur, o persoană poate alege să-și încheie existența. Cu toate acestea, ea nu poate renunța la dreptul fundamental la viață. În acest context, capacitatea unei persoane de a-și încheia viața nu este reglementată legal ca un drept la moarte. Trebuie să ne amintim că dreptul la viață este un drept inalienabil. O persoană are libertatea de a-și încheia viața (deoarece nu există o obligație legală de a trăi). Cu toate acestea, societatea și statul nu au dreptul să o ajute în acest sens (deoarece există nu un drept la moarte, dar un drept inalienabil la viață). Dimpotrivă, toate eforturile trebuie canalizate pentru a salva viața unei persoane și pentru a preveni încercările repetate de a-și încheia viața. Recunoașterea dreptului la moarte ar periclita dreptul la viață. Astfel, nu ar fi posibil să se interzică contribuirea la săvârșirea sinuciderii, ceea ce înseamnă că nu ar putea exista răspundere penală pentru determinarea sau

înlesnirea sinuciderii.

Dar nu intră oare această aserțiune în contradicție cu unele prevederi normative prin care se asigură dreptul de a muri cu demnitate?

Astfel, conform alin. (4) art. 34 al Legii nr. 411 din 28.03.1995 a ocrotirii sănătății, „[...] pacientul are dreptul să moară în demnitate”. [40] Pct. 4 din Anexa nr. 1 la Ordinul Ministerului Sănătății al Republicii Moldova nr. 234 din 09.06.2008 cu privire la dezvoltarea serviciilor de îngrijiri paliative în Republica Moldova prevede: „Fiecare persoană are dreptul să fie tratată și să moară cu demnitate, iar alinarea durerii fizice, emoționale și sociale este un drept uman esențial”. [41] În Capitolul I din Standardul național de îngrijiri paliative se menționează, printre altele: „Când tratamentele curative nu mai sunt oportune sau eficiente, îngrijirea paliativă devine esențială și indispensabilă pentru ca bolnavul să moară liniștit, împăcat cu sine și cu cei din jur, în demnitate și mai ales fără dureri sau alte simptome apăsătoare”. [42]

Dreptul de a muri cu demnitate nu implică ideea că un individ are libertatea de a decide când și cum să-și încheie existența. Acest drept implică respectarea demnității și autonomiei individuale în toate aspectele legate de sfârșitul vieții. Acesta poate include dreptul de a refuza tratamentul medical, dreptul de a fi liber de durere și suferință necontrolată, precum și dreptul de a muri într-un mediu confortabil și familiar. De asemenea, poate include dreptul de a avea acces la îngrijire paliativă de calitate și la consiliere pentru a face față aspectelor emoționale și psihologice ale morții.

Decizia unei persoane de a muri cu demnitate poate fi considerată o manifestare a stimei de sine a acelei persoane, deoarece este asociată cu o abordare a vieții bazată pe valori. Cât privește dreptul la moarte, acesta nu poate fi bazat pe valori. În mod tradițional, moartea nu este considerată o valoare pozitivă, în timp ce obiectul unui drept poate fi de obicei doar o astfel de valoare. Pe de altă parte, viața persoanei ocupă un loc de frunte în ierarhia valorilor.

În concluzie, nu dreptul la moarte, ci dreptul de a muri cu demnitate face parte din conținutul dreptului la viață. Nu dreptul la moarte, ci dreptul de a muri cu demnitate este una dintre manifestările prerogativei persoanei de a dispune de propria sa viață.

În încheierea acestui studiu, reproducem opinia lui R. Berdilo: „Subgrupul infrațiunilor contra vieții persoanei reunește nu doar infrațiunile de omor (art. 145-148 CP RM), ci și lipsirea de viață din imprudență (art. 149 CP RM), precum și determinarea și înlesnirea sinuciderii (art. 150 CP RM). [...] Este cunoscut că obiectul juridic special privește o singură infrațiune, nu un

subgrup de infracțiuni.” [39] Fiind de acord cu această părere, menționăm că relațiile sociale cu privire la viața persoanei formează obiectul juridic de subgrup al infracțiunii prevăzute la art. 150 CP RM. Cât privește obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art. 150 CP RM, acesta îl constituie relațiile sociale cu privire la viața persoanei, care sunt apărute împotriva determinării sau înlesnirii sinuciderii. Formularea „care sunt apărute împotriva determinării sau înlesnirii sinuciderii”, deși pare a fi o formalitate, ne permite să delimităm obiectul juridic special al infracțiunii, prevăzute la art. 150 CP RM, de obiectul juridic special al celorlalte infracțiuni contra vieții persoanei, prevăzute la art. 145-148 CP RM. De asemenea, în cazul în care nu s-ar folosi această formulare, nu ar fi posibilă distingerea obiectului juridic special al infracțiunii, prevăzute la art. 150 CP RM, de obiectul juridic de subgrup al infracțiunilor contra vieții persoanei.

În încheiere, este necesar să punctăm următoarele **concluzii**:

1) viața persoanei are o natură socială, iar protecția ei penală este determinată de relațiile care predomină în societate;

2) viața persoanei, nu dreptul la viață al persoanei, este cea apărută printre altele împotriva infracțiunii de determinare sau înlesnire a sinuciderii (art. 150 CP RM);

3) viața persoanei constituie un proces social integrat care se desfășoară în timp, interconectat cu mediul înconjurător, care începe cu nașterea individului și se încheie cu moartea sa biologică;

4) dreptul la viață al persoanei este o prerogativă legală recunoscută, garantată la nivel constituțional, care permite unei persoane să se bucure de viață, de la naștere până la moarte, fără a fi privată arbitrar de aceasta. Acest drept implică și posibilitatea persoanei de a trăi o viață decentă, în siguranță și respectată de ceilalți;

5) nu dreptul la moarte, ci dreptul de a muri cu demnitate face parte din conținutul dreptului la viață;

6) relațiile sociale cu privire la viața persoanei formează obiectul juridic de subgrup al infracțiunii prevăzute la art. 150 CP RM;

7) obiectul juridic special al infracțiunii, prevăzute la art. 150 CP RM, îl constituie relațiile sociale cu privire la viața persoanei, care sunt apărute împotriva determinării sau înlesnirii sinuciderii.

Referințe:

1. BARBĂNEAGRĂ, A. et al. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu / Sub red. lui A. Barbăneagră. Chișinău: Arc, 2003. 836 p.

2. BRÎNZA, S. et al. Drept penal. Partea specială. Chișinău: Cartier, 2005. 804 p.
3. BRÎNZA, S., STATI, V. Drept penal. Partea specială. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 1062 p.
4. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p.
5. BRÎNZA, S., STATI, V. Drept penal. Partea specială: Compendiu. Chișinău: CEP USM, 2021. 370 p.
6. ГЫРЛА, Л.Г., ТАБАРЧА, Ю.М. Уголовное право Республики Молдова. Часть Особенная. Том 1. Кишинэу: Cartdidact, 2010. 592 с.
7. POALELUNGI, M. et al. Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 1192 p.
8. BARBĂNEAGRĂ, A. et al. Codul penal comentat și adnotat. Chișinău: Cartier, 2005. 656 p.
9. BARBĂNEAGRĂ, A. et al. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu (Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale). Chișinău: Sarmis, 2009. 860 p.
10. COJOCARU, R., ȚICAL, G.-M. Elucidarea conținutului obiectului juridic în procesul de încadrare a infracțiunilor. În: Legea și Viața, 2022, nr. 7-8, p. 30-42.
11. DONGOROZ, V. et al. Explicații teoretice ale Codului penal român. Vol. III. Ediția a II-a. București: Editura Academiei, C.H. Beck, 2003. 640 p.
12. DIACONESCU, GH., DUVAC, C. Tratat de drept penal. Partea specială. București: C.H. Beck, 2009. 1158 p.
13. CIOCLEI, V. Drept penal. Partea specială. Infrațiuni contra persoanei. București: C.H. Beck, 2009. 287 p.
14. LOGHIN, O., TOADER, T. Drept penal român. Partea specială. București: Șansa, 1999. 662 p.
15. BOROI, A. Infrațiuni contra vieții. București: All Beck, 1999. 249 p.
16. NISTOREANU, GH. et al. Drept penal. Partea specială. București: Europa Nova, 1999. 733 p.
17. PĂVĂLEANU, V. Drept penal general: conform noului Cod penal. București: Universul Juridic, 2012. 503 p.
18. ANTONIU, G. et al. Explicațiile noului Cod penal. Vol. III (Articolele 188-256). București: Universul Juridic, 2015. 654 p.
19. Constituția Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1.
20. Constituția Republicii Bulgaria. [Accesat: 28.11.2023] Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/bulgaria.pdf>

21. Constituția Republicii Cipru. [Accesat: 28.11.2023] Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/cipru.pdf>
22. Constituția Republicii Croația. [Accesat: 28.11.2023] Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/croatia.pdf>
23. Constituția Republicii Estonia. [Accesat: 28.11.2023] Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/estonia.pdf>
24. Constituția Republicii Finlanda. [Accesat: 28.11.2023] Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/finlanda.pdf>
25. Legea Fundamentală pentru Republica Federală Germania. [Accesat: 28.11.2023] Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/germania.pdf>
26. Constituția Irlandei. [Accesat: 28.11.2023] Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/01/irlanda.pdf>
27. Constituția Republicii Lituania. [Accesat: 28.11.2023] Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/01/lituania.pdf>
28. Constituția Republicii Malta. [Accesat: 28.11.2023] Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/01/malta.pdf>
29. Constituția Republicii Slovace. [Accesat: 28.11.2023] Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/01/slovia.pdf>
30. Constituția Republicii Slovenia. [Accesat: 28.11.2023] Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/01/slovenia.pdf>
31. Constituția Regatului Spaniei. [Accesat: 28.11.2023] Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/01/spania.pdf>
32. Constituția Ungariei. [Accesat: 28.11.2023] Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/01/ungaria.pdf>
33. Universal Declaration of Human Rights. [Accesat: 28.11.2023] Disponibil: <https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/2021/03/udhr.pdf>
34. International Covenant on Civil and Political Rights. [Accesat: 28.11.2023] Disponibil: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/ccpr.pdf>
35. Convention on the Rights of the Child. [Accesat: 28.11.2023] Disponibil: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/crc.pdf>
36. European Convention on Human Rights. [Accesat: 28.11.2023] Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Convention_ENG
37. Charter of Fundamental Rights of the European Union. [Accesat: 28.11.2023] Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf
38. GÎRLA, L. Aspecte teoretice și practice privind infrațiunea de pruncucidere. Chișinău: CEP USM, 2006. 216 p.

39. BERDILO, R. Obiectul juridic al infracțiunii prevăzute la art. 146 din Codul penal. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2019, nr. 11, p. 119-130.
40. Legea nr. 411 din 28.03.1995 a ocrotirii sănătății. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr. 34.
41. Ordinul Ministerului Sănătății al Republicii Moldova nr. 234 din 09.06.2008 cu privire la dezvoltarea serviciilor de îngrijiri paliative în Republica Moldova. [Accesat: 28.11.2023] Disponibil: https://www.ms.gov.md/sites/default/files/legislatie/ordin_nr_234_din_09.06.2008.pdf
42. Standard național de îngrijiri paliative. [Accesat: 28.11.2023] Disponibil: <https://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/06/15098-Standardi20NaC5A3ional20de20C38Engrijiri20Paliative.pdf>

CZU: 343.435:343(478)(094.4) DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12090522>

RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU CONSTRÂNGEREA DE A FACE DECLARAȚII

Culicov Anton

doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice și Științe Economice
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0004-8462-5661

Conduct of a deeper examination of such a crime as coercion to making declarations, as specified by article 309 of the Criminal Code, as well as in making certain proposals de lege ferenda aimed to increase the efficiency of the legal framework incriminating the coercion to making declarations. The following objectives have been pointed out in order to achieve this goal: identifying the place of coercion to making declarations within the range of crimes against justice; carrying on legal analysis of the essential elements of the crime stipulated by article 309 of the Criminal Code; identifying all special subjects of the crime of coercion to making declarations, to the fullest and most precise extent; establishing the reasons for non-reflection of the crime of coercion to making declarations in the judicial practice, and making proposals for improving the bases of incrimination; delimiting the coercion to making declarations from certain associated criminal deeds; developing a model of incrimination under article 309 of the Criminal Code, aimed to improve the criminal and legal framework.

Keywords: coercion, threat, unlawful deeds, special subject, declarations, guilt acknowledgement agreement, intention, delimitation, comparative study.

Ascensiunea în materia drepturilor omului, în sensul respectării acestor drepturi, a fost reflectată în Carta Națiunilor Unite, art. 55, lit. c), care statuează expres că „ în scopul de a crea condițiile de stabilitate și bunăstare necesare unor relații pașnice și prietenești între națiuni, întemeiate pe respectarea principiului egalității în drepturi a popoarelor și a dreptului lor de a dispune de ele însele, Națiunile Unite vor promova respectarea universală și efectivă a drepturilor omului și a libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie.”¹ Prevederile constituționale privind drepturile și libertățile omului sunt interpretate și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.² Convenția Europeană a Drepturilor Omului, în

¹ Carta Națiunilor Unite din 26 iunie 1945. Emitent: Organizația Națiunilor Unite. In: *Monitorul Oficial* din 26 iunie 1945.

² Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. Publicată la 29.03.2016. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 78, art. nr. 40. Data intrării în vigoare: 27.08.1994.

art. 6 *Dreptul la un proces echitabil*, prevede că „orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa (...)”³, în acest articol stipulând și drepturile fundamentale ale acuzatului, iar la art. 10 *Libertatea de exprimare*, prevede că „orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept include libertatea de opinie și libertatea de a primi sau a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere (...)”⁴. Reglementările constituționale reprezintă un important mijloc de protecție a drepturilor omului, dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte (alin. (1), art. 4 Constituția RM). Este de menționat și faptul că Constituția RM, în art. 24, alin. (1) stipulează că „statul garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică.”⁴

Constrângerea persoanei, prin amenințare sau prin alte acte ilegale, cu scop de a obține declarații reprezintă fenomenul care alarmează întreaga contemporaneitate. Una dintre principalele cauze este extinderea profundă care o caracterizează. Constrângerea ca fenomen caracterizează toate perioadele istorice, și constituie o modalitate ilegală de obținere a probelor într-un proces penal. Obținerea declarațiilor prin constrângere, amenințare sau prin alte acte ilegale atentează la valori sociale și relații sociale foarte importante, care țin de înfăptuirea justiției, sub aspectul neadmiterii constrângerii unor persoane participante la procesul penal să săvârșească acțiuni ce nu corespund cu voința lor, precum și la libertatea psihică/morală a persoanei. Faptul în cauză determină necesitatea elaborării și promovării unor politici penale armonizate la nivel național în scopul contracarării fenomenului infracțional extrem de nociv pentru procesul efectuării unei justiții bazate pe principiile legalității și echității.

Legiuitorul a interzis obținerea declarațiilor prin constrângere sub imperiul aplicării pedepsei penale prevăzute la art. 309 CP RM *Constrângerea de a face*

³ *Convenția Europeană a Drepturilor Omului*, semnată la 4 noiembrie 1950 la Roma, în vigoare din 3 septembrie 1953 [cit. 10.10.2019]. Disponibil pe: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf

⁴ *Ibidem*.

⁴ Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. Op.cit.

declarații, ceea ce înseamnă că trebuie adoptat vectorul ”toleranță zero” față de aceste fapte infracționale, cu întreprinderea unor măsuri conjugate și energice în vederea contracarării lor, inclusiv pe cale juridico-penală.

Conceptul de răspundere penală pentru constrângerea de a face declarații în ordinea juridică a Republicii Moldova este implementat și stabilit de *Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative*, nr. 252 din 08.11.2012.⁵ Dispoziția prevăzută la art. 309 CP RM cuprinde un ansamblu de noțiuni, însă aplicarea normei presupune interpretarea lor corectă, inclusiv în scopul delimitării infracțiunii analizate de alte fapte infracționale conexe. Faptul dat generează unele dificultăți în aplicarea corectă a cadrului normativ prevăzut la art. 309 CP RM *Constrângerea de a face declarații*.

Conform celui mai actual raport pentru activitatea Procuraturii, cel pentru anul 2019, numărul sesizărilor privind constrângerea de a face declarații în ultimii șase ani oscilează la aceleași cifre.⁶ În anul 2014 sunt înregistrate 7 sesizări, în 2015 – 18 sesizări, în 2016 – 4, în 2017 – 12 sesizări, în 2018 – 6, iar în 2019 – 12 sesizări, deci ultima cifră s-a dublat în comparație cu cea înregistrată în anul precedent. Pe marginea acestor sesizări, în anii 2014-2017 nu a fost pornită nicio cauză penală în baza art. 309 CP RM. Ulterior s-a recurs la pornirea urmăririi penale doar într-un singur caz în anul 2018 și în 3 cazuri în 2019.⁸ În *Anuarul Statistic al Republicii Moldova pentru anul 2019*, informații referitor la cauze penale pornite în baza art. 309 CP RM nu sunt incluse.⁷

În urma analizei situației date s-a ajuns la concluzia necesității desfășurării, în cadrul actualei investigații, a unui sondaj de opinii în scopul atestării unor parametri mai apropiați de cei reali ai răspândirii fenomenului infracțional al constrângerii de a face declarații, cu evidențierea cauzelor neincriminării acestuia și identificarea, drept rezultat, a unor eventuale carențe ale cadrului normativ incriminator actual, care, în ipoteza admisă a cercetării, are un impact negativ asupra eficienței practice a normei analizate. Respectiv, în perioada 06.2019 – 12.2019 a fost desfășurat un sondaj de opinii, cuprinzând răspunsurile a 200 de persoane participante la un proces penal, rezultatele căruia sunt analizate pe parcursul investigației, cu formularea concluziilor și a

⁵ *Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative*, nr. 252 din 08.11.2012. In: *Monitorul Oficial*, nr. 263269 din 21.12.2012, art. 855.

⁶ *Raport privind activitatea Procuraturii pentru anul 2019* [cit. 02.02.2020]. Disponibil pe: <http://www.procuratura.md/file/Raport%20public%20Procuratura%202019%20.pdf>

⁸ *Ibidem*.

⁷ *Anuarul Statistic al Republicii Moldova pentru anul 2019* [cit. 02.02.2020]. Disponibil pe: https://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Anuar_Statistic/2019/Anuarul_statistici_2019.pdf

unor recomandări de rigoare.

Totodată, gradul de elaborare a unei concepții științifice în ceea ce privește incriminarea și răspunderea penală pentru constrângerea de a face declarații nu poate fi perceput ca desăvârșit în ipoteza în care dispoziția normei prevăzute la art. 309 CP RM nu a fost încă elucidat în toată complexitatea abordării teoretico-normative necesare.

Nici Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „*Cu privire la practica aplicării legislației pentru asigurarea dreptului la apărare al bănuțului, învinuțului, inculpatului și condamnatului în procedură penală*”⁸, nr. 11 din 24.12.2010, nu conține explicații referitoare la interpretarea unor noțiuni utilizate la formularea dispoziției normei ce incriminează fapta de constrângere de a face declarații.

Cele invocate au determinat necesitatea și oportunitatea științifico-practică a întreprinderii studiului dat, ce se impune ca actualitate și importanța.

La nivel internațional, tendința ce exprimă lupta împotriva actelor de constrângere în cadrul procesului penal este dedusă implicit din analiza următoarelor instrumente juridice internaționale și regionale: „*Convenția Europeană a Drepturilor Omului*, semnată pe data de 4 noiembrie 1950 la Roma”⁹ și „*Convenția împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante*, adoptată la New York la 10 decembrie 1984.”¹⁰ Convenția Europeană a Drepturilor Omului este instrumentul principal care prevede acele reglementări fundamentale care generează interzicerea absolută a constrângerii în cadrul unui proces penal, precum este art. 6 „*Dreptul la un proces echitabil*” și art. 10 „*Libertatea de exprimare*”. Convenția împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante prevede reglementări ce țin de infrațiunea de tortură, tratament inuman sau degradant și care contribuie la clarificarea sintagmei prevăzute în norma penală analizată „dacă aceasta nu constituie tortură, tratament inuman sau degradant”, care are importanță în procesul de calificare și delimitare a acestor

⁸ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova *Cu privire la practica aplicării legislației pentru asigurarea dreptului la apărare al bănuțului, învinuțului, inculpatului și condamnatului în procedură penală*, nr. 11 din 24.12.2010 [citată 10.05.2019]. Disponibil pe: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=347.

⁹ *Convenția Europeană a Drepturilor Omului*, semnată la 4 noiembrie 1950 la Roma, în vigoare din 3 septembrie 1953 [citată 10.10.2019]. Disponibil pe: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf.

¹⁰ *Convenția împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante*, adoptată la New York la 10 decembrie 1984 [citată 12.06.2019]. Disponibil pe: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?id=32204.

două infrațiuni conexe.

Menționez propunerile și concluziile formulate prezintă importanță științifică și pentru alte domenii precum: procedura penală, criminalistica, criminologia, teoria generală a dreptului, sociologia ș.a.

Rezultatele studiului pot fi utilizate în procesul calificării infrațiunilor, delimitării infrațiunii de constrângere de a face declarații de infrațiuni conexe. Astfel, cercetarea științifică a fost efectuată din perspectivă teoretico-normativă, practică și comparativă.

Scopul cercetării constă în investigarea complexă a infrațiunii de constrângere de a face declarații, prevăzute la art. 309 CP RM, sub aspect teoretico-normativ, cu evaluarea eficienței practice a reglementării legislative a acesteia și cu formularea unor propuneri de *lege ferenda*, orientate spre perfecționarea cadrului legal de incriminare a infrațiunii date.

Întru realizarea scopului propus, s-au câteva obiective, precum:

- analiza complexă teoretico-normativă a elementelor componenței de infrațiune prevăzute la art. 309 CP RM;
- identificarea curenților de reglementare normativă ce influențează negativ asupra eficienței aplicării normei studiate;
- stabilirea criteriilor delimitării infrațiunii analizate de unele fapte infracționale conexe;
- realizarea unui studiu comparativ al legislației penale în materie de reglementare a infrațiunii de constrângere de a face declarații;
- formularea unor propuneri de perfecționare a cadrului normativ incriminator al art. 309 CP RM.

Este de menționat că, rezultatul analizei temei abordate au următoarele obiective :

- infrațiunea de constrângere de a face declarații prevăzută la art.309 CP RM prezintă un substanțial potențial de eficientizare a cadrului normativ existent de reglementare a acesteia;
- aplicarea restrânsă a normei analizate în practica judiciară este condiționată inclusiv de unele curențe admise în formularea prevederilor legale ce stipulează răspunderea pentru infrațiunea de constrângere de a face declarații;
- forma actuală a normei penale nu acoperă în totalitate modalitățile posibile de săvârșire a infrațiunii de constrângere de a face declarații;
- cercul subiecților constrângerii de a face declarații este mai larg și norma penală necesită a fi modificată la acest capitol, cu prevederea cazului în care infrațiunea de constrângere este săvârșită prin intermediari;

- victime ale infrațiunii de constrângere de a face declarații, pe lângă participanții la proces prevăzuți expres în norma penală incriminatoare, mai pot fi și rudele acestora, deci la acest capitol norma necesită o completare; optăm pentru introducerea în conținutul normei de la art. 309 CP RM, versiunea finală a căreia va fi prezentată ulterior cu titlu de lege ferenda, în contextul corespunzător al lucrării, a sintagmei „... a rudelor sau a persoanelor apropiate acestora...”.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese. Metodele aplicate la realizarea scopului propus și a obiectivelor înaintate sunt: metoda logică, metoda istorică, metoda sistemică, metoda inducției și deducției, metoda sociologică ș.a. A fost utilizată pe larg metoda comparativă, prin intermediul căreia a fost analizat conținutul normelor penale din cadrul incriminator al țărilor străine, precum: Federația Rusă, Belarus, Kazahstan, Tadjikistan, Turkmenistan, Ungaria, România, Germania, Franța, Belgia, Polonia, Austria, Spania, Italia.

În studiul efectuat au fost analizate și exemple din practica judiciară a CtEDO în materia infrațiunilor de constrângere de a face declarații.

Descrierea situației în domeniul de cercetare. Doctrina penală națională conține un număr relativ redus de publicații științifice care analizează aspectul juridico-penal al infrațiunii prevăzute la art. 309 CP RM. În rândul celor mai relevante se înscriu lucrările elaborate de următorii autori consacrați: Gh. Ulianoschi, I. Curmei, S. Brînza, V. Cușnir, I. Macari, V. Stati, A. Barbăneagră, Al. Borodac (Republica Moldova); E.A. Авдеева, Э.Ф. Байсалуева, И.Ю. Бунева, А.В. Галахова, А.С. Горелик, Л.В. Лобанова, А.А. Калашникова, Ю.И. Кулешов, В.П. Малков, Н.А. Попов (Federația Rusă); М.И. Мельниченко (Ucraina); G. Durandin, Yves Mayaud (Franța); M. Oprea, B. Bîrzu, I. Bandol, Al. Boroî, C. Bulai, R. Răducanu, Gh. Diaconescu (România), care au și fost luate în cercetare de către autor.

Conceptiile savante respective au fost analizate pe parcursul prezentului studiu, apelul la ele a contribuit la elaborarea unei cercetări complexe, axate pe analiza juridico-penală a infrațiunii de constrângere de a face declarații, precum și la realizarea prezentului studiu în baza unor principii metodologice indicate și cu aplicarea metodelor științifice adecvate de cercetare a subiectului propus.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute rezidă în identificarea unor probleme teoretico-practice care țin de reglementarea normativă a infrațiunii analizate, precum și de aplicarea cadrului normativ existent, cu formularea unor soluții de perspectivă.

Noutatea științifică a lucrării elaborate constă și în: 1) statuarea detaliată a particularităților definitorii ale obiectului juridic, ale obiectului material (în

anumite cazuri), precum și ale victimei infrațiunii analizate; 2) cercetarea detaliată a laturii obiective a componenței infrațiunii de constrângere de a face declarații, cu elucidarea conținutului noțiunii de „alte acțiuni ilegale” utilizate în formularea normei de la art. 309 CP RM; 3) argumentarea completă a conținutului modalităților normative de exprimare a faptei prejudiciabile; 4) elucidarea criteriilor estimării corecte a gradului violenței aplicate în cadrul săvârșirii infrațiunii de constrângere de a face declarații; 6) identificarea argumentată a similitudinilor și a criteriilor delimitării infrațiunii de constrângere de a face declarații de alte fapte penale conexe; 7) analiza sub aspect comparativ a legislației penale pe plan internațional referitoare la infrațiunea de constrângere de a face declarații, 8) probarea, în urma sondajului sociologic întreprins, a răspândirii fenomenului infracțional al constrângerii de a face declarații, cu evidențierea cauzelor neincriminării acestuia și luarea în calcul a rezultatelor acestuia la motivarea și formularea propunerilor *de lege ferenda*.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere: argumentarea necesității includerii în calitate de victimă a infrațiunii de constrângere de a face declarații a rudelor și a persoanelor apropiate; motivarea importanței stabilirii „pragului minim de gravitate” în legătură cu săvârșirea infrațiunii analizate cu aplicarea violenței; determinarea particularităților subiectului infrațiunii de constrângere de a face declarații; argumentarea concluziei potrivit căreia în cazul participației complexe, în calitate de autor, organizator, instigator sau complice poate fi orice persoană; stabilirea criteriilor de demarcație între infrațiunea de constrângere de a face declarații și unele infracțiuni conexe; prezentarea unui studiu comparativ al cadrului juridico-penal din alte state cu privire la fapta infracțională examinată; interpretarea rezultatelor sondajului sociologic realizat.

În scopul îmbunătățirii legislației în materia infrațiunii prevăzute la art.309 CP RM, au fost argumentate și formulate trei propuneri de modificare a cadrului incriminator al infrațiunii de constrângere de a face declarații:

1) Completarea normei de la art. 309 CP RM după cuvintele „interpretului de a face o traducere sau interpretare incorectă” cu sintagma „... a rudelor sau a persoanelor apropiate acestora”;

2) Completarea textului legal al art. 309 CP RM, lărgind cercul de persoane recunoscute ca subiecți activi ai constrângerii de a face declarații, incluzând după cuvintele „... de către judecător” sintagma „... sau orice persoană fizică ce acționează cu acordul expres sau tacit al acestora”;

3) Se propune modificarea normei de la art. 309 CP RM cu schimbarea titlului articolului, prin comasarea acesteia cu norma formulată la art. 314 CP

RM *Determinarea la depunerea de declarații mincinoase, la formularea de concluzii false sau la efectuarea de traduceri incorecte* într-o singură normă care să încrimineze acțiunile ilegale de influențare a declarațiilor, fie ultimele adevărate sau nu. Norma modificată va include elementele ambelor componente de infrațiune, iar în calitate de circumstanță agravantă va fi prevăzută circumstanța agravantă prevăzută actualmente la art. 314 CP RM: săvârșirea acțiunilor de către un grup criminal organizat sau de o organizație criminală.

Astfel, pentru art. 309 CP RM se propune următorul titlu: *Influențarea declarațiilor, concluziilor, traducerilor sau interpretărilor în procesul penal*, conținutul dispozitiv al acestuia urmând să fie formulat după cum urmează: „(1) Influențarea declarațiilor, concluziilor, traducerilor sau interpretărilor în cadrul unui proces penal, prin constrângere, promisiune sau oferire de bunuri și alte avantaje patrimoniale ori nepatrimoniale, sau prin altă faptă ilegală cu efect vădit intimidant, săvârșită asupra participanților la proces, asupra unei rude sau persoane apropiate să depună declarații, să formuleze concluzii, interpretări, traduceri, fie ele adevărate sau false, încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției, precum și la eschivarea de la depunerea declarațiilor, de la formularea concluziilor, efectuarea interpretărilor sau traducerilor, în cadrul procesului civil, procesului penal, procesului contravențional sau în instanța de judecată națională sau internațională.

(2) Acțiunile prevăzute la alin. (1):

a) săvârșite de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală.”

Art. 314 CP RM „ *Determinarea la depunerea de declarații mincinoase, la formularea de concluzii false sau la efectuarea de traduceri incorecte*” se va exclude.

Problema științifică importantă de cercetare constă în aprofundarea conceptuală și în perfecționarea cadrului teoretico-normativ existent referitor la infrațiunea de constrângere de a face declarații în urma unei analize complexe a elementelor constitutive ale componenței de infrațiune analizate, cu identificarea unor imperfecțiuni de care suferă cadrul actual de incriminare și cu elaborarea unui șir de concluzii și propuneri, inclusiv *de lege ferenda*, menite să îmbunătățească textul incriminator existent în vederea sporirii eficienței tragerii la răspundere penală pentru constrângerea de a face declarații.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Actualul studiu prezintă importanță teoretică în calitate de suport științific în problema cercetată pentru reprezentanții cercurilor savante din țară și de peste hotare, pentru studenții facultăților de drept de toate nivelurile, precum și pentru

practicieni. El poate servi drept fundament teoretic pentru corpul legiuitor din R. Moldova în procesul elaborării unor proiecte de legi de modificare și completare a cadrului normativ existent în domeniul cercetat.

Din punct de vedere teoretic, prezenta teză este prima investigație complexă de acest gen a temei abordate, întreprinsă în știința națională de drept penal, ea constituie o lucrare în care sunt cercetate temeinic toate aspectele caracteristicii juridico-penale a infrațiunii de constrângere de a face declarații, inclusiv prin apel la practica CtEDO și cu desfășurarea unui studiu comparativ al reglementării infrațiunii analizate în legislația altor state. Cercetarea dată poate servi drept suport științifico-metodologic semnificativ pentru doctrina de specialitate și aduce o contribuție esențială la dezvoltarea științei dreptului penal.

Din punct de vedere practic, investigația reprezintă un suport științific important pentru practicienii din instituțiile de ocrotire a ordinii de drept, din sistemul judecătoresc, din cel al avocaturii, în conținutul ei fiind abordate mai multe probleme de calificare, cu formularea unor soluții corecte pentru anumite situații problematice.

Valoarea aplicativă a lucrării rezidă și în formularea propunerilor *de lege ferenda*, orientate spre perfecționarea dispoziției normei formulate la art. 309 CP RM, în scopul eficientizării potențialului aplicativ al acesteia.

Rezultatele cercetării pot fi utile în procesul de instruire a studenților și a masteranzilor facultăților de drept ale instituțiilor universitare, precum și ale altor instituții de învățământ ce pregătesc specialiști în domeniul dreptului.

În urma investigației întreprinse au fost obținute următoarele rezultate:

Studiul exegezelor doctrinarilor autohtoni relevă un șir de probleme științifice care țin de semnele obiective și cele subiective ale componenței infrațiunii de constrângere de a face declarații.

1. În urma cercetării doctrinei din alte state referitoare la tema cercetării, au fost identificate unele abordări specifice ale unor probleme de ordin teoretic, cum ar fi invocarea șantajului ca formă de amenințare la care se recurge în procesul săvârșirii infrațiunii analizate, a corupției ca modalitate de săvârșire a infrațiunii date ș.a.

2. Analiza teoretico-normativă a elementelor componenței infrațiunii de constrângere de a face declarații.

3. Delimitarea infrațiunii prevăzute la art. 309 CP RM de unele fapte conexe expuse în capitolul XIV din Partea specială a Codului penal, precum și de alte fapte penale înglobate în alte capitole din Partea specială a CP.

4. Realizarea studiului comparativ al legislației penale din alte state în materia ce vizează infrațiunea de constrângere de a face declarații.

5. Identificarea curenților legislative ce au impact negativ asupra eficienței practice a normei de incriminare a infrațiunii prevăzute la art. 309 CP RM.

6. Argumentarea și formularea propunerilor de *lege ferenda* orientate spre perfecționarea cadrului incriminator prevăzut la art. 309 CP RM.

7. Analiza, în contextul abordării diverselor obiective ale cercetării, a rezultatelor sondajului sociologic realizat în cadrul investigației.

În contextual analizei asupra cercetării efectuate, formulăm următoarele concluzii generale:

1) Concepția științifică națională, precum și cea internațională referitoare la răspunderea penală pentru constrângerea de a face declarații poate fi recunoscută ca fiind suficient elaborată. Sunt relevante lucrările doctrinarilor: S. Brînză, V. Stati, Gh. Ulianoschi, I. Macari, A. Barbăneagră, A. Borodac, M. Poalelungi, Ig. Dolea, T. Vîzdoagă, Gh. Pavliuc (Republica Moldova); Л.В. Лобанова, А.С. Горелик, Ю.И. Бунева, А.А. Жижиленко, М.Н. Голоднюк, Ю.А. Мерзлова, А.И. Чучаев (Federația Rusă); М.И. Мельниченко (Ucraina), О. Loghin, Т. Toader, Gh. Nistoreanu, Al. Boroii, V. Dobrinioiu, N. Conea, M. Oprea, B. Bîrzu (România); Y. Mayaud, G. Durandin (Franța); Franz von Liszt (Germania).

2) Obiectul juridic special al infrațiunii prevăzute la art. 309 CP RM are un caracter multiplu, fiind alcătuit din *obiectul juridic principal* și *obiectul juridic secundar*.

3) Ocazional, prin comiterea constrângerii de a face declarații se poate aduce atingere corpului persoanei, în acest caz infrațiunea va avea și *obiect material*.

4) Victima infrațiunii prevăzute la art. 309 CP RM este una dintre persoanele: bănuț, învinuit, victimă (în sens procesual), partea vătămă, martor, partea civilă, partea civilmente responsabilă, expert, traducător, interpret.

5) Rudele sau persoanele apropiate de asemenea pot fi victime ale infrațiunii de constrângere de a face declarații. Optăm pentru introducerea în conținutul normei de la art. 309 CP RM, versiunea finală a căreia este prezentată cu titlu de *lege ferenda*, a sintagmei „... a rudelor sau a persoanelor apropiate acestora...”.

6) Interesele justiției în cazul săvârșirii infrațiunii de constrângere sunt determinate de conținutul sarcinilor pe care ea trebuie să le realizeze și care

coincid cu obiectivele procedurilor penale și condițiile pentru punerea lor în aplicare.

7) Latura obiectivă a infracțiunii de constrângere de a face declarații, prevăzută la art. 309 CP RM, constă în fapta prejudiciabilă, exprimată în acțiunea fie de constrângere a persoanei, prin amenințare sau prin alte acte ilegale, de a face declarații, de a încheia acord de recunoaștere a vinovăției, fie de constrângere, în același mod, a expertului de a trage concluzia sau a traducătorului, sau a interpretului de a face o traducere ori o interpretare incorectă; urmările prejudiciabile lipsesc, întrucât infracțiunea analizată este una formală.

8) Referitor la semnele facultative ale laturii obiective a infracțiunii de constrângere de a face declarații, prezintă interes doar timpul. Este necesar ca acțiunile de constrângere să aibă loc într-un proces penal.

9) În legătură cu săvârșirea infracțiunii de constrângere de a face declarații cu aplicarea violenței, este necesar să fie stabilită prezența „pragului minim de gravitate”.

10) Coruperea nu face parte din grupa de fapte întrunite sub genericul „alte acțiuni ilegale”, aceasta fiind o faptă ilegală, însă la art. 309 CP RM nu se are în vedere doar existența acțiunilor ilegale dar și, utilizarea acestora în calitate de mijloc de săvârșire a infracțiunii de constrângere de a face declarații.

11) Pe lângă atingerea pragului de vârstă prevăzut de lege pentru a fi tras la răspundere penală conform art. 309 CP RM, subiectul infracțiunii de constrângere de a face declarații pe lângă maturitatea intelectuală și volitivă trebuie să mai dețină și maturitate ocupațională adică profesională. Actul de conduită a subiectului fiind caracterizat și în același timp determinat de doi factori ai vieții psihice a persoanei: *factorul intelectual* adică conștiința și *factorul volitiv* adică voința. Prezența acestor factori și modul lor de interacționare în cadrul săvârșirii actului de conduită socialmente periculos sunt determinante pentru dovedirea vinovăției.

12) Pentru existența participației *simple*, adică a coautoratului, în cazul infracțiunii de constrângere de a face declarații este necesar ca făptuitorii să dispună de calitatea specială cerută autorului, adică în caz de coautorat este necesară prezența a subiecților speciali. În cazul participației *complexe*, organizator, instigator sau complice poate fi orice persoană, regula principală fiind ca autorul să întrunească calitățile subiectului special.

13) Latura subiectivă a componenței infracțiunii de constrângere de a face declarații se caracterizează prin *intenție directă*, concluzia rezultând expres din prevederile art. 309 CP RM.

14) Formele scopului special al infrațiunii de constrângere de a face declarații se numără: scopul de a o face pe victimă să depună declarații (în prezența modalității normative de constrângere a persoanei, prin amenințare sau prin alte acte ilegale, de a face declarații); scopul de a o face pe victimă să formuleze concluzia (în prezența modalității normative de constrângere a expertului, prin amenințare sau prin alte acte ilegale, de a face concluzia); scopul de a o face pe victimă să efectueze o traducere sau o interpretare incorectă (în cazul modalității de constrângere a traducătorului ori a interpretului, prin amenințare sau prin alte acte ilegale, de a face o traducere sau o interpretare incorectă).

15) S-a demonstrat că pentru incriminarea conform art. 309 CP RM nu contează ce tip de declarații își dorește să obțină subiectul infrațiunii prin constrângere – adevărate sau false, important este ca acest lucru să se facă prin încălcarea legii.

16) În dispoziția art. 309 CP RM sunt stipulate expres metodele folosite de către subiectul infrațiunii întru atingerea scopului propus: „amenințări sau alte acte ilegale”.

17) Infrațiunea de constrângere de a face declarații are unele similitudini și urmează a fi delimitată, în primul rând, de tortură, tratamentul inuman sau degradant (art. 166¹ CP RM), de cea de determinare la depunerea declarațiilor mincinoase, la formularea concluziilor false sau la efectuarea traducerilor incorecte (art. 314 CP RM), precum și de declarația mincinoasă, concluzia falsă sau traducerea incorectă (art. 312 CP RM).

18) Linia de demarcație principală între infrațiunea de constrângere de a face declarații și cea de tortură, tratament inuman sau degradant este trasată de faptul că, la săvârșirea celei dintâi, acțiunile ilegale îndreptate asupra integrității psihice a persoanei se înfăptuiesc de către subiectul special și aceste acțiuni nu trebuie să adopte forma torturii, tratamentului inuman sau degradant.

19) Subiectul torturii, spre deosebire de cel al infrațiunii de constrângere de a face declarații, pe lângă un funcționar de stat sau altă persoană care acționează cu titlu oficial, poate fi, de asemenea, o persoană privată care acționează la inițiativa sau cu consimțământul expres sau tacit al acesteia.

20) Principala deosebire dintre infrațiunea de constrângere de a face declarații și infrațiunea de declarații mincinoase, concluzia falsă sau traducerea incorectă este termenul de „constrângere” stipulat în norma penală prevăzută la art. 309 CP RM. Acesta are sensul de influențare asupra victimei, încât aceasta să fie lipsită de posibilitatea de a-și dirija acțiunile, iar în prezența

posibilității de a dirija acțiunile de către martor sau de către partea vătămată, specialist sau expert, traducător sau interpret, fapta întrunește elementele infrațiunii prevăzută la art. 312 CP RM.

21) La calificarea faptei în baza art. 309 CP RM, nu are relevanță dacă persoana este constrânsă să facă declarații false sau adevărate, de asemenea nu contează dacă expertul este constrâns să facă o concluzie falsă sau adevărată. Aceasta este deosebirea principală dintre infrațiunea specificată la art. 309 CP RM și cea prevăzută la art. 314 CP RM.

22) Cercul persoanelor care pot fi victime ale infrațiunii de constrângere de a face declarații este mult mai larg în raport cu cel al persoanelor infrațiunii de determinare la depunerea de declarații mincinoase, la formularea de concluzii false sau la efectuarea de traduceri incorecte.

23) În legătură cu subiectul infrațiunii, o deosebire dintre aceste infrațiuni este că în cazul celei de determinare la depunerea de declarații mincinoase, la formularea de concluzii false sau la efectuarea de traduceri incorecte nu este necesar ca subiectul să aibă o calitate specială.

Problema științifică actuală soluționată în cercetare constă în aprofundarea conceptuală și perfecționarea cadrului teoretico-normativ existent referitor la infrațiunea de constrângere de a face declarații, în urma unei analize complexe a elementelor constitutive ale componenței de infrațiune analizate, cu identificarea unor imperfecțiuni de care suferă cadrul actual de incriminare și cu formularea unui șir de concluzii, recomandări și propuneri, inclusiv de lege ferenda, care să îmbunătățească textul normei penale actuale în vederea sporirii eficienței tragerii la răspundere penală pentru constrângerea de a face declarații.

În scopul eficientizării aplicării normei prevăzute la art. 309 CP RM, cu titlu *de lege ferenda* a fost argumentată și formulată următoarea propunere: modificarea completă a normei art. 309 CP RM, având ca exemplu norma română, astfel încât normele prevăzute la art. 314 CP RM și la art. 309 CP RM să fie comasate într-o singură normă care să încrimineze acțiunile ilegale de influențare a declarațiilor, fie acestea adevărate sau nu. Astfel, în urma comasării, pentru art. 309 CP RM se propune următorul titlu: „Influențarea declarațiilor, concluziilor, traducerilor sau interpretărilor în procesul penal”, conținutul dispozitiv al acestuia urmând să fie formulat după cum urmează: „(1) Influențarea declarațiilor, concluziilor, traducerilor sau interpretărilor în cadrul unui proces penal, prin constrângere, promisiune sau oferire de bunuri, precum și de alte avantaje patrimoniale sau nepatrimoniale ori prin altă faptă ilegală cu efect vădit intimidant, săvârșită asupra participanților la proces, asupra unei rude sau persoane apropiate să depună declarații, să formuleze concluzii,

interpretări, traduceri, fie ele adevărate sau false, încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției, precum și la eschivarea de la depunerea declarațiilor, de la formularea concluziilor, efectuarea interpretărilor sau a traducerilor, în cadrul procesului civil, procesului penal, procesului contravențional sau în instanța de judecată națională sau internațională.

(2) Acțiunile prevăzute la alin. (1):

a) săvârșite de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală.”

Art. 314 CP RM *Determinarea la depunerea de declarații mincinoase, la formularea de concluzii false sau la efectuarea de traduceri incorecte se va exclude.*

Avantajele recomandărilor formulate vor consta în:

a) Determinarea exactă a conținutului dispoziției formulate la art. 309 CP RM *Constrângerea de a face declarații și înlăturarea dificultăților de interpretare a normei stipulate la articolul în cauză.*

b) Eficientizarea punerii în practică a prevederilor art. 309 CP RM în urma implementării propunerii formulate cu titlu *de lege ferenda*.

c) Reducerea semnificativă a problemelor de calificare ce apar în practică în legătură cu delimitarea infracțiunilor prevăzute la art. 309 CP RM *Constrângerea de a face declarații* și la art. 314 CP RM *Determinarea la depunerea de declarații mincinoase, la formularea de concluzii false sau la efectuarea de traduceri incorecte*, întrucât norma nouă ar acționa ca un întreg ce va reglementa exhaustiv fapta infracțională incriminată.

d) Ajustarea dispozițiilor legale ale art. 309 CP RM *Constrângerea de a face declarații* la spiritul deciziilor CtEDO în materia dată și aducerea lor în concordanță cu prevederile similare din legea penală a unor state ale UE în urma preluării exemplului de reglementare a infracțiunii similare în Codul penal al României.

Referințe:

1. ANTONIU, G. et al. Explicațiile Noului Cod Penal. Vol. IV, art. 257-366. București: Universul Juridic, 2016. ISBN: 978-606-673-341-0.
2. Anuarul Statistic al Republicii Moldova pentru anul 2019 [citată la 02.02.2020]. Disponibil: https://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Anuar_Statistic/2019/Anuarul_statistic_2019.pdf
3. AVORNIC, GH. Tratat de teoria generală a statului și dreptului. Vol. I. Chișinău, 2009. ISBN: 9975-70-370.
4. BANDOL, I.D. Infrațiunea de influențare a declarațiilor (art. 272 NCP). 2014 [citată 08.08.2019]. Disponibil pe: <https://www.juridice.ro/306877/infracti>

- unea-de-influentare-adeclaratiilor-art-272-ncp.html
5. BARBĂNEAGRĂ, A. et al. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu (adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale). Chișinău: Sarmis, 2009. ISBN: 978-9975- 105-20-0.
 6. BASARAB, M. et al. Codul penal comentat, Partea specială. Vol. II. București: Hamangiu, 2008. ISBN: 978-973-1836-67-6.
 7. BEJAN, O. Studiu empiric privind aplicarea metodelor empirice și teoretice în cercetarea științifică. Centrul de Prevenire și Asistență Criminologică. Chișinău: Ericon, 2012. ISBN: 978- 9975-4360-2-1.
 8. BÂRSAN, C. Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole. Vol. I. Drepturi și libertăți. București: All Beck, 2005.
 9. BÎRZU, B. Influențarea declarațiilor în drept penal roman- conținutul constitutiv. In: Acta Universitatis George Bacovia, Juridica - Volume 7, Issue 1/2018, [citat:06.08.2019], disponibil: <http://juridica.ugb.ro/>
 10. BOLOCAN-HOLBAN, A., Apărarea victimelor torturii, relelor tratamente sau ale tratamentului degradant: Îndrumar pentru avocați. Chișinău: Tipografia Sirius, 2013.
 11. BORODAC, A., Manual de Drept Penal, Partea Specială, Chișinău 2004, ISBN: 9975- 9788-7-8.
 12. BOROI, A., Drept penal. Partea specială. Ediția 2. București: C. H. BECK. 2008. ISBN: 978-606-18-0939-4.
 13. BOTNARU, S., MIHALAȘ, I. Vârsta – condiție a răspunderii penale. Aspecte comparative cu legislația altor state. In: Studia Universitatis Moldaviae, 2018, nr. 3(113).
 14. BOTNARU, S., ȘAPORDA, E. Starea de hipnoză în dreptul substanțial al Republicii Moldova. [citat 02.02.2019]. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/9652/starea-dehipnoza-in-dreptul-penal-substantial-al-republicii-moldova.html>.
 15. BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROSU, V., GRAMA, M. Drept Penal, Partea generală. Vol. I, 2005, ISBN 9975-79-318.
 16. BRÎNZA, S. Rolul scopului în procesul de stabilire a gradului prejudiciabil al faptei. In: Studia Universitatis, 2007, nr. 3, p. 94-98.
 17. BRÎNZA, S., STATI, V. Drept Penal Partea Specială. Vol. II. 2011.
 18. BRÎNZĂ, S., STATI, V. Tratat de drept penal, Partea Specială. Volumul II. Chișinău, 2015. ISBN978-9975-53-470-3. 168
 19. BRÎNZĂ, S. et al. Drept penal. Vol. II. Chișinău, 2005. ISBN: 9975-79-324-X.
 20. BULAI, C. Manual de drept penal, Partea Generală. București: ALL, 1997.
 21. Carta Natiunilor Unite din 26 iunie 1945 emitent: Organizatia Natiunilor

- Unite. In: Monitorul Oficial din 26 iunie 1945.
22. CHARRIER, J.-L., CHIRIAC, A., Codul Convenției Europene a Drepturilor Omului. Chișinău: Balacron, 2008.
 23. CIOBANU, V.M. Tratat teoretic și practic de procedură civilă. Vol. I, București: Ed. Național, 1996.
 24. Codul de procedură penală al Georgiei, [citat 29.07.2019]. Disponibil: https://www.legislationline.org/download/id/8252/file/Georgia_CPC_2009_am2019ru.pdf
 25. Codul de procedură penală model al CSI, [citat 29.07.2019]. Disponibil: <https://www.icrc.org/ru/doc/resources/documents/misc/ihl-nat-3.htm>
 26. Cod de procedură penală al Republicii Federale Germania, publicat la 07.04.1987, [citat 12.09.2019]. Disponibil: www.gesetze-im-internet.de/englisch_ch_stpo/englisch_stpo.html
 27. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, Publicat: 05.11.2013. In Monitorul Oficial Nr. 248-251, art. 699. Data intrării in vigoare: 12.06.2003.
 28. Codul penal, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129. Republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74.
 29. Codul penal al Austriei, [citat 29.07.2019]. Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Austria-RO.html>
 30. Cod penal al Federației Ruse, [citat 29.07.2020]. Disponibil: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=348682&fld=134&dst=1000000001,0&rnd=0.642362556524851#019491172717576633>

CZU: 343.541:343(498)(094.4) DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12154427>

CARACTERISTICĂ GENERALĂ A INFRAȚIUNILOR CONTRA LIBERTĂȚII ȘI INTEGRITĂȚII SEXUALE CONFORM LEGISLAȚIEI ROMÂNIEI

Doboș (Popa) Georgiana

Subofițer operativ principal, Inspectoratul de Jandarmi Județean Neamț,
„General de Brigadă Constantin Stavăr”,
doctorandă, Școală Doctorală Științe Juridice și Științe Economice,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0002-5077-2485

Caia Dănuț – Gheorghită

Preot Iconom Stavrofor, Parohia „Schimbarea la Față” Tașca, Neamț,
doctorand, Școală Doctorală Științe Juridice și Științe Economice,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0003-0540-3055

Sexual offenses are one of the most negative looked upon deeds, after offenses against humanity. The collective mentality and societies preconceptions, firmly condemn such deeds, even when age or other circumstances don't result in a criminal liability. The social notoriety of sexual offenses and their firm dismissal at the level of society have determined the legislator to impose extremely harsh sentences, in some aggravating circumstances, close to the ones for murder.

Keywords: *sexual, extremely, circumstances, mentality.*

Infrațiunile sexuale sunt cele mai blamate fapte, după cele care fac referire la infrațiunile contra vieții. După cum observăm mentalitatea colectivă, ideile preconceptuate ale societății, condamnă cu fermitate asemenea fapte, chiar și atunci când vârsta sau alte împrejurări nu atrag o răspundere penală. Rezonanța socială a infrațiunilor sexuale și dezaprobarea lor cu fermitate la nivelul societății au convins legiuitorul să impună un regim sancționator extrem de aspru, apropiat de cel al infrațiunilor de omor, în diferite circumstanțe agravante.

Agresiunea sexuală și violul presupun realizarea unor acte de natură sexuală neconsimțite, prin constrângerea victimei, punerea ei în imposibilitate de a se apăra sau de a-și exprima voința. Dacă violul se referă la raportul sexual (actul sexual normal), actul sexual oral sau anal, precum și la orice acte de penetrare vaginală sau anală, agresiunea sexuală se referă la alte acte de natură sexuală decât cele indicate (de pildă, atingerea sânilor, sărutarea victimei, cu intenție sexuală).

Violul este sancționat cu pedeapsa închisorii de la 3 la 10 ani, iar în

forma sa agravată, quantumul închisorii poate ajunge până la 18 ani. Spre deosebire de viol, agresiunea sexuală este pedepsită mai blând, cu închisoarea de la 2 la 7 ani, iar în forma sa agravată, poate ajunge până la 15 ani. În ambele cazuri, calitatea de minor a victimei reprezintă un element circumstanțial agravant, sancționat cu o pedeapsă mai mare.

În literatura noastră juridică, materia infracțiunilor contra libertății și integrității sexuale ne este prezentată la (art. 218 – art.223) și este complet revizuită, pe baza unei noi concepții, în acord cu soluțiile din alte sisteme de drept comparat, privind relațiile dintre infracțiunile înscrise în această categorie.

Așa cum se poate observa, titlul acestui capitol, spre deosebire de Codul penal vechi, a fost modificat de legiuitorul Codului penal în vigoare, noua denumire fiind „Infrațiuni contra libertății și integrității sexuale”. Un asemenea titlul a fost discutabil în doctrina penală.

În acest sens, s-a motivat în doctrină că faptele incriminante în acest capitol din Codul penal nu se referă numai la cele care atentează la libertatea și integritatea sexuală, ci se referă la viața sexuală și sub alte aspecte.

De asemenea, este interesant de observat și faptul că în cuprinsul acestui capitol sunt incriminate faptele de viol (art. 218), agresiune sexuală (art. 219), actul sexual cu un minor (art. 220), coruperea sexuală a minorului (art. 221), racolarea minorilor în scopuri sexuale (art. 222), și hărțuirea sexuală (art. 223). Din aceste incriminări, își au corespondent în legea penală anterioară numai violul (art. 197), actul sexual cu un minor (art. 198), coruperea sexuală (art. 202) și hărțuirea sexuală (art. 204). Apoi, observăm că legea penală în vigoare nu a mai cuprins în acest capitol și alte fapte care aduc atingere vieții sexuale prevăzute în legea penală anterioară, cum ar fi fapta de seducție (art. 199), incestul (art. 203) și perversiune sexuală (art. 201).

Dacă facem referire la partea specială a noului Cod penal, modificările aduse, pun accentul pe infracțiunile referitoare la viața sexuală, legiuitorul modificând concepție asupra infracțiunilor împotriva libertății și integrității sexuale, în acord cu soluțiile diferitelor coduri europene în materie, realizând totodată o delimitare mai clară între conținutul acestora.

În ceea ce privește infrațiunea de viol, este de remarcat că varianta tip a infracțiunii nu a fost modificată în esență, terminologia utilizată de textul noului Cod penal a fost aleasă în așa fel încât să răspundă și să înlăture controversalele apărute în practică.[1, p. 263.]

În actuala reglementare elementul material al infracțiunii de viol este reprezentat de actul sexual de orice natură, noțiune care este suficient de vagă

pentru a produce confuzie. Având în vedere faptul că au existat, soluții contradictorii pe această temă s-a impus promovarea unui recurs în interesul legii, în scopul clarificării noțiunii de act sexual de orice natură, instanța supremă făcând următoarele precizări: prin act sexual de orice natură, susceptibil a fi încadrat în infrațiune viol prevăzută de art 197 C.pen și respectiv, în infrațiunea prevăzută în de art 198 C.pen se înțelege orice modalitate de obținerea a unei satisfacții sexuale prin folosirea sexului sau acționând asupra sexului, între persoane de sex diferit sau de același sex, prin constrângere sau profitând imposibilitatea persoane de a se apăra ori de a-și exprima voința.

Din păcate, decizia I.C.C.J. nr. III/2005 nu lămurește principala problemă în această materie și este confuză, cu privire la faptul că sexul oral și cel anal reprezintă sau nu un act sexual, în sensul articolelor 197 și 198 Cod penal anterior. În loc să rezolve această dilemă printr-un răspuns elocvent, instanța s-a complicat în explicații colaterale pur teoretice fără relevanță pentru practica penală. [2, p. 195 – 196]

În privința formelor agravate s-a realizat și de această dată o simplificare a reglementării, reenunțându-se la acele elemente de agravare care pot fi valorificate corespunzător în cadrul individualizării judiciare. [3, p. 263]

Se poate observa că în noua reglementare s-au păstrat unele dintre circumstanțele agravante actuale și anume: victima se află în îngrijirea ocrotirea educarea paza sau tratamentul făptuitorului; fapta fost săvârșită de două sau de mai multe persoane împreună, fapta a avut ca urmare vătămarea corporală în cazul producerii de vătămări, referire la vătămări grave asupra sănătății fiind înlocuită cu aceea de vătămare corporală, în conformitate cu modificările aduse infrațiunii de vătămare corporală. [4, p. 40]

De reținut că în cazul în care violul a fost săvârșit de mai multe persoane, nu se mai poate reține circumstanța agravantă legală prevăzută de art. 75 alin. (1) lit. a) Cod penal.[5]

A fost de asemenea menținută varianta agravată a infrațiunii, în situația în care urmarea imediată a constituit-o moartea victimei.

În acest context, mai precizăm faptul că în doctrina penală se face distincție între viața sexuală, relații sexuale, raport sexual, actul sexual și acte de perversiune sexuală; diferențieri care prezintă un interes major pentru înțelegerea corectă a conținutului acestor noțiuni în raport cu alte concepte cu care adesea s-ar putea confunda.[6, p. 388-389]

În publicațiile autorilor români de drept penal, prin relații sexuale se înțelegea, în sens larg, orice act care presupune un contact fizic sexual, adică o

unire sexuală ori, cum i se mai spune, o împreunare corporală voluntară între două persoane de sex diferit (acte fiziologice care solicită organele genitale diferite ale partenerilor).[6, p. 388]

Așa de pildă, această expresie de relații sexuale a fost folosită atât în norma de incriminare referitor la faptă de adulter, cât și în norma de incriminare din art. 200 C.pen. anterior privitor la relații sexuale între persoane de același sex, în timp ce la alte infrațiuni, de pildă la infrațiunea de viol, raportul sexual cu o minoră, seducție și incest, sintagma folosită era cea de raport sexual.

În prezent, legiuitorul Codului penal în vigoare folosește termenii de raport sexual, act sexual oral sau anal aproape la toate infrațiunile din capitolul VIII („Infrațiuni contra libertății și integrității sexuale”), spre deosebire de legiuitorul Codului penal anterior pentru a denumi această unire a organelor sexuale diferite – la aproape toate infrațiunile menționate în Capitolul III („Infrațiuni privitoare la viață sexuală”) era aceea de act sexual.

Expresia relații sexuale desemnează atât un singur raport sexual, cât și o pluralitate, așa încât, susținerea că în ambele ipoteze avem o unitate infracțională ni se pare corectă; dacă raporturile sexuale plurale au loc pe baza aceluiași rezultat delictuos, ele ar putea lua forma infrațiunii continuate (unitate legală de infrațiune).

Așadar, diferența dintre aceste două expresii, de raport sexual și relații sexuale, este aceea de a preciza că raportul sexual implică un singur act față de expresia de relații sexuale, care ar cuprinde nu numai forma unei pluralități de acte, ci și formă continuată, adică a mai multor acte, săvârșite la anumite intervale de timp și cu aceeași rezoluție delictuoasă.

Indiferent dacă este vorba de un act sexual unic sau plural, prin sintagma raport sexual nu s-ar putea înțelege, într-o anumită viziune, decât actul sexual între persoane sexe diferite pe baza căruia are loc procreația. [7, p. 245] Astfel, așa-zisul act sexual este acela care a realizat împlinirea dorinței sexuale a două persoane de sexe diferite prin folosirea organelor sexuale. [6, p. 388-389]

În Codul penal în vigoare, noțiunea de act sexual a căpătat înțelesuri diferite. În noua concepție, actul sexual ar putea fi orice act sexual de orice natură, fie cu o persoană de același sex, fie cu o persoană de sex diferit.

În viziunea unor autori, actul sexual ar cuprinde în sfera sa și raporturile sexuale între persoane de același sex. În acest sens, expresia relații sexuale între persoane de același sex și-a pierdut orice accepțiune penală, ceea ce a justificat și dezincriminarea relațiilor sexuale între persoane de același sex. [8, p. 101]

După părerea noastră, există un sens și mai larg al expresiei de „relații sexuale”, care se referă la toate formele în care se poate etala viața sexuală a unei persoane în cadrul unei relații cu alte persoane. În acest înțeles, ar intra în conceptul de relații sexuale, pe lângă raporturile sexuale, actul sexual și actul de perversiune sexuală.

În acest sens se exprimă și Florin Streteanu, care consideră că noțiunea de act sexual, de orice natură, ar avea o extindere care ar îngloba, pe lângă raporturile sexuale normale, și relații sexuale între persoane de același sex, dar și perversiunile sexuale. [9, p. 101]

În același sens, Petre Dungan, Tiberiu Medeanu, Viorel Pașca, definesc actul sexual prin includerea atât a raporturilor sexuale normale, cât și a celor nefirești, heterosexuale, precum și actele homosexuale, astfel că întreținerea unor raporturi sexuale normale, precedată sau urmate de raporturi sexuale anale sau orale, în opinia autorilor citați, ar intra în sfera actului sexual care ar include și actele de perversiune sexuală.

Ne abținem să ne dăm cu părerea, însă, dacă prin noțiunea de „act sexual” s-ar înțelege și actul de perversiune sexuală. Acesta din urmă, chiar dacă se înfățișează ca un mod nefiresc de satisfacere a instinctului sexual, nu face parte din categoria actelor sexuale (raport sexual între femeie și bărbat sau act sexual între persoane de același sex), deoarece prin actele de perversiune sexuală se urmăresc numai provocarea excitației sexuale și satisfacerea instinctului sexual prin procedee artificiale. Această opinie este în concordanță și cu unele soluții din practică judiciară, soluție care în final a fost consacrată și printr-o decizie a Înaltei Curți pronunțată într-un recurs în interesul legii. Trecând în revistă soluțiile pronunțate în problema care ne preocupă, Înalta Curte a constatat că unele instanțe s-au reliefat, în sensul că prin act sexual, de orice natură, cu o persoană de sex diferit sau de același sex se înțelege, orice modalitate de obținere a unei satisfacții sexuale cu o persoană de același sex, dar și prin orice alt act de perversiune sexuală. În opinia acestor instanțe, actul sexual oral sau cel anal ar trebui considerat act de perversiune sexuală.

Există însă și o altă abordare a acestei chestiuni de către instanțele judecătorești, care s-au pronunțat că prin act sexual, de orice natură, se înțelege numai acea modalitate de obținere a unei satisfacții sexuale prin folosirea sexului sau acționând asupra sexului între persoane de sex diferit sau de același sex. Într-o asemenea viziune, actele de perversiune sexuală (acte care exclud folosirea sexului pentru satisfacerea apetitului sexual) nu fac parte din sfera actelor sexuale.

În temeiul legii, prin acte de perversitate sexuală se înțelege fapta unei

persoane de a săvârși acte nefirești în legătură cu viața sexuală, de pildă practici sexuale care în mod fiziologic nu sunt apte să producă orgasm (mângâierile obscene, fetișismul, exhibiționismul, bestialitate etc.) și care nu pot fi considerate acte sexuale în accepțiunea legii deoarece nu presupun folosirea sexului sau o acțiune asupra sexului.

O altă autoare, Magdalena Iordache, consideră că actele de perversiune sexuală constau în practicarea de acte nefirești vizând viața sexuală, diferite de cele cu caracter homosexual și care se concretizează în manifestări aberante ale instinctului sexual, scopul urmărit nefiind realizarea unui raport sexual, ci doar obținerea excitație sexuale nefinalizate.[10, p. 131]

După opinia altor autori, Ilie Pascu, Ketty Guiu, în sfera actului de perversiune sexuală ar intra orice alte modalități de obținere a unei satisfacții sexuale.[11, p. 189]

Un element de noutate îl reprezintă dezincriminarea din rândul infrațiunilor referitoare la viața sexuală a incestului, acesta regăsindu-se în cadrul circumstanțelor agravante ale infrațiunii de viol (art. 218 alin. 3 pct. 2).

Reformulare unora dintre agravante așa cum s-a întâmplat în cazul comiterii faptei asupra unei victime care este rudă în linie directă, frate sau soră cu făptuitorul, a avut ca scop accentuare faptului că infrațiunea de viol absoarbe incestul, punând astfel capăt incertitudinilor din practica judiciară cu privire la acest aspect.

În schimb, infrațiunea de incest, constând în raport sexual consimțit între rude în linie directă sau între frați și surori, se regăsește incriminată în cadrul infrațiunilor contra familiei.[12]

Libertatea sexuală presupune voința neîngrădită a persoanei în alegerea condițiilor de manifestare a vieții sale sexuale, desigur, cu respectarea normelor privind bunele moravuri. De asemenea, fiecare individ este obligat să respecte integritatea sexuală a celuilalt prin abținerea de la orice act de natură să încalce intimitatea sa sexuală.

Dacă libertatea sexuală presupune existența unei voințe de natură sexuală, integritatea sexuală presupune lipsa unei asemenea voințe sau nerelevanța ei. Legea penală protejează personalitatea individului, inclusiv concepțiile, alegerile și trăirile sale sexuale. Orice încălcare a normelor penale privind sexualitatea persoanei va naște un raport juridic de conflict ce va atrage reacția autorităților, din oficiu sau la sesizarea victimei.

În concluzie, libertatea individuală, ca valoare fundamentală, garantată de Constituția României prin articolul 23 alin (1), include și libertatea vieții sexuale, adică posibilitatea recunoscută oricărei persoane indiferent de sex, de

a lua hotărâri în legătură cu viața sexuală proprie.[13, p.16]

Incriminările din domeniul vieții sexuale au ridicat foarte multe probleme după anul 1989, stârnind ample dezbateri și polemici aprinse. Dacă s-ar face o statistică în acest sens, s-ar constata probabil că infrațiunile din acest capitol au făcut obiectul celor mai multe modificări legislative, dintre cele la care a fost supus Codul penal.[2, p. 146]

Referințe:

1. STREȚEANU, F., MOROȘANU, R. Instituții și infrațiuni în noul Cod penal. București, 2010. 2. CIOCLEI, V. Drept penal. Partea specială. București: Universul Juridic, 2007.
2. Codul penal. Codul de procedură penală. București: Hamangiu, 2016.
3. VLĂDOIU, N. M. Drept penal român. Partea Specială. București: Universul Juridic, 2014.
4. UDROIU, M. Drept penal. Partea Specială. București: C.H Beck, 2020.
5. DONGOROZ, V. și colab. Explicații teoretice ale Codului penal și român. Vol. III, 1971.
6. ANTONIU, G., BULAI, C. Dicționar juridic penal. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1976.
7. NIȚU, D. Unele delimitări privind infrațiunea de viol. În: RPD, nr.2/2001.
8. STREȚEANU, F. Modificări recente ale legii penale. Reflecții. În: RDP, nr.2/2001.
9. IORDACHE, M. Viol. Perversiune sexuală. În: RDP nr. 1/2007.
10. GUIU, K., VOICU, A. Drept penal. Partea specială. București: Universul Juridic, 2010.
11. PASCU, I., GORUNESCU, M. Drept penal. Partea specială. București: Hamangiu, 2008.
12. Constituția României și legislația conexasă. București: Universul Juridic, 2014.

CZU: 343.343.6:343(478)(094.4)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12154507>

SUBIECTUL ACTIV ȘI SUBIECTUL PASIV ÎN CAZUL INFRACTIUNII DE ORGANIZARE A MIGRAȚIEI ILEGALE

Frumusachi Victor

ofițer de urmărire penală, Centrul Național Anticorupție,
doctorand, USPEE „Constantin STERE”

ORCID: 0000-0002-7167-7700

As the illegal crossing of the state border is provided for by art. 362 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, and the violation of the rules of stay/transit are provided through the lens of contraventional liability, the possibility of exempting from criminal liability the person who illegally enters/leaves the country, but also the person who illegally stays/transits the territory of the country cannot be dictated. The extension of the exemption from criminal liability for the possession and use of false official documents for the purpose of organizing his illegal migration creates multiple unjustified interpretations.

Keywords: *illegal migration; criminal liability; possession of false official documents; use of false official documents.*

Autorii S. Brînza, V. Stati și S. Frangulea indică la faptul că traficul de migrați constituie o sursă majoră de venit pentru criminalitatea organizată. Lacunele și discrepanțele legislative prezente în acest sens determină ca migrația ilegală să se manifeste de pe poziții cu risc scăzut [1, p. 1144; 2, p. 9]. Astfel, diferențele dintre sistemele juridice din cadrul mai multor state oferă fenomenelor transfrontaliere/transnaționale condiționalități de creștere și dezvoltare continuă. După cum menționează autorul A. Pihov, bazele juridice internaționale de contracarare a criminalității transnaționale sunt completate de un sistem multidimensional de diferite acte internaționale, care reglementează condițiile generale și direcțiile concrete ale cooperării statelor în lupta de prevenire a infracțiunilor transnaționale și realizării răspunderii pentru comiterea acestora. Conturarea acestui sistem are loc sub influența inevitabilă a incoerențelor, care determină criminalitatea transnațională [3, p. 240-302].

În acest sens, autorul A. Gumenco menționează că situația obiectivă impune consolidarea forțelor și mijloacelor organelor de drept din țările interesate, în particular prin elaborarea și/sau modificarea unor acte normative și programe comune în vederea combaterii acestor fenomene antisociale [4, p. 342]. Anume datorită acestor împrejurări obiective, prin Legea nr. 376/2005 (în vigoare la 31 ianuarie 2006) a fost introdusă, în acțiune normativă, infracțiunea de organizare a migrației ilegale (art. 362¹ CP RM). În varianta sa

actuală, conținutul reglementării penale a infracțiunii de organizarea a migrației ilegale pune în vedere următorul text (art. 362¹ alin. (1) CP RM):

Varianta tipică - *organizarea, în scopul obținerii, direct sau indirect, a unui folos financiar sau material, a intrării, șederii, tranzitării ilegale a teritoriului statului sau a ieșirii de pe acest teritoriu a persoanei care nu este nici cetățean, nici rezident al acestui stat*

fiind pasibilă de o pedeapsă în forma amenzii în mărime de la 650 la 850 de unități convenționale sau închisorii de la 1 la 3 ani, cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 1 la 3 ani, iar persoana juridică - amendă în mărime de la 2000 la 3000 de unități convenționale, cu privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate, sau cu lichidarea persoanei juridice (*infracțiune mai puțin gravă*).

Variantele agravante/*deosebit de agravante* ale infracțiunii de organizare a migrației ilegale sunt definite prin art. 362¹ alin. (2)-(3) CP RM, acestea fiind:

- săvârșirea infracțiunii asupra a două sau mai multor persoane (art. 362¹ alin. (2) lit. b) CP RM);

- săvârșirea infracțiunii de două sau mai multe persoane (art. 362¹ alin. (2) lit. c) CP RM);

- săvârșirea infracțiunii de o persoană publică, de o persoană cu funcție de răspundere, de o persoană cu funcție de demnitate publică, de o persoană publică străină sau de un funcționar internațional (art. 362¹ alin. (2) lit. d) CP RM);

pasibile de o pedeapsă sub forma amenzii în mărime de la 850 la 1150 de unități convenționale sau închisorii de la 3 la 5 ani, cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 1 la 3 ani, iar persoana juridică - amendă în mărime de la 3000 la 4000 de unități convenționale, cu privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate, sau cu lichidarea persoanei juridice (*infracțiune mai puțin gravă*),

- săvârșirea infracțiunii **de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală** (art. 362¹ alin. (3) lit. a) CP RM);

- soldate **cu daune în proporții deosebit de mari intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice și juridice** (art. 362¹ alin. (3) lit. b) CP RM)

fiind pasibile de o pedeapsă în forma amenzii în mărime de la 1150 la 1350 de unități convenționale sau închisorii de la 5 la 7 ani, cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 3 la 5 ani, iar persoana juridică - amendă în mărime de la 4000 la 6000 de unități convenționale, cu privarea de dreptul de a desfășura o anumită

activitate, sau cu lichidarea persoanei juridice (*infrațiune gravă*).

Potrivit art. 362¹ alin. (4) CP RM), *victima migrației ilegale este absolvită de răspundere penală pentru faptul intrării, șederii, tranzitării ilegale a teritoriului statului sau al ieșirii de pe acest teritoriu, precum și pentru faptele de deținere și folosire a documentelor oficiale false în scopul organizării migrației sale ilegale.*

Pe acest fundal de analize doctrinare, este important de a invoca faptul că reglementarea normativă a art. 362¹ CP RM, în varianta sa tipică (art. 362¹ alin. (1) CP RM), vizează un ansamblu de semne obiective și subiective expres indicate în textul legii, în particular:

➤ **sub aspect obiectiv**

● *fapta prejudiciabilă, în forma unor acțiuni cu caracter alternativ:*

- *organizarea intrării;*
- *organizarea șederii;*
- *organizarea tranzitării;*
- *organizarea intrării și șederii;*
- *organizarea intrării și tranzitării;*
- *organizarea șederii și tranzitării;*
- *organizarea intrării, șederii și tranzitării;*

● *premise preexistente de incriminare:*

- *ilegalitatea intrării;*
- *ilegalitatea șederii;*
- *ilegalitatea tranzitării;*

➤ **sub aspect subiectiv:**

● *subiectul pasiv al infrațiunii, prevăzut alternativ:*

- *persoană care nu este cetățean al acestui stat;*
- *persoană care nu este rezident al acestui stat;*

● *scopul infrațiunii, în forma alternativă a:*

- *obținerii direct a unui folos financiar;*
- *obținerii direct a unui folos material;*
- *obținerii indirect a unui folos financiar;*
- *obținerii indirect a unui folos material.*

În contextul analizei structurale a normei prevăzute de art. 362¹ CP RM, nu este suficientă identificarea doar a semnelor obiective și subiective expres prevăzute în conținutul normei penale. Or, o mare parte a semnelor obiective și subiective ale infrațiunii de organizare a migrației ilegale sunt deduse în procesul de interpretare judiciară și doctrinară a normei prevăzute (ca

elemente ale procesului de elucidare a conținutului normei penale). În acest sens, nu susținem opinia unor autori care operează cu semne care au doar o eventuală incidență, dar nu determină în niciun mod calificarea juridică a infracțiunii strict în baza art. 362¹ CP RM, fiind necesară o calificare juridică prin operarea regulilor concursului de infracțiuni. De exemplu, nu susținem pe deplin opinia care evidențiază semnul obiectiv al infracțiunii de organizare a migrației ilegale – corpul fizic al persoanei, pe baza unei eventuale aplicări a violenței. Aplicarea violenței, însă, nu va dicta niciodată includerea acestui semn (cel puțin în baza normativului penal în vigoare) în limitele conținutului normativ al infracțiunii prevăzute de art. 362¹ CP RM [5].

Interpretarea, deci, a conținutului infracțiunii de organizare a migrației ilegale (art. 362¹ CP RM) pune în evidență un sistem mai extins de semne obiective și subiective care completează conținutul temeiului juridic al răspunderii penale pentru infracțiunea în cauză, în speță:

- *obiectul juridic al infracțiunii;*
- *elementul material al infracțiunii de organizare a migrației ilegale,*
- *semnul preexistent (situația-premisă) al infracțiunii – ilegalitatea intrării și/sau ieșirii în/din RM, ilegalitatea șederii/tranzitării pe/prin teritoriul RM;*
- *vinovăția în forma intenției directe;*
- *scopul infracțiunii – obținerea, în mod direct sau indirect, a unui folos financiar sau material;*
- *subiectul activ al infracțiunii – subiect general;*
- *subiectul pasiv al infracțiunii – străin sau nerezident (migrantul ilegal);*
- *persoana juridică – ca subiect activ al infracțiunii [1, p. 1145-1156].*

Referitor la *subiectul infracțiunii de organizare a migrației ilegale* menționăm că literatura de specialitate română face distincție între categoria de subiect activ al infracțiunii și cea de subiect pasiv al acesteia [6, p. 322-325].

Lipsa unei asemenea distincții în ceea ce vizează interpretarea legii penale a Republicii Moldova a determinat admiterea unor incoerențe aplicative, lansându-se o confuzie între victima infracțiunii și subiectul pasiv al acesteia (n.a. - *aceste incoerențe au luat amploare și la nivel normativ*). În viziunea noastră, infracțiunea poate avea un subiect pasiv al infracțiunii, dar acest subiect pasiv să nu posedă calitățile unei victime a acestei infracțiuni.

Autorul O. Rusu conchide că tipologia persoanelor care organizează migrația ilegală este suficient de neunivocă, fiind incluși în această listă infractori profesioniști de talie internațională, unii dintre care se specializează exclusiv pe acest gen de activitate, iar alții – nu. În pofida deosebirilor, specifice diverselor regiuni și rute, datele existente demonstrează faptul că în toate

regiunile sunt prezente atât grupuri mici, cât și grupuri și rețele mai mari. Totodată, există numeroși organizatori care participă la transportarea ilegală a migranților ca la o oportunitate de a obține un venit suplimentar. În procesul respectiv sunt implicate persoane corupte din cadrul organelor de stat etc. [7, p. 184]. Aceste detalii au natură mai mult criminologică, decât juridico-penală, deși importanța identificării acestora nu poate fi redusă.

I. Fodor, V. Dongoroz, S. Kahane et. al. susțin, referitor la infrațiunea de trecere ilegală a frontierei de stat, precum că subiect activ nemijlocit al infrațiunii poate fi orice persoană, cetățean al țării sau străin, persoană fără cetățenie, domiciliați sau nu pe teritoriul țării [8, p. 57].

Practica judiciară unificată din Republica Moldova indică cetățenii Republicii Moldova, cetățenii străini, precum și apatrizii în calitate de subiecți ai infrațiunii de trecere ilegală a frontierei, adică orice persoana fizică responsabilă, care la momentul săvârșirii infrațiunii a atins vârsta de 16 ani [9].

În opinia autorilor A. Brilliantov, V. Carnaușenco și A. Cernolevschii, subiectul infrațiunii de organizare a migrației ilegale este unul general [10] (cetățean al statului respectiv, cetățean străin sau apatrid), adică persoana fizică responsabilă care a atins vârsta de 16 ani [11, p. 31-32].

L. Gauhman și S. Maximov consideră că subiect activ al infrațiunii de organizare a migrației ilegale poate fi o persoană fizică sau juridică. În ipoteza subiectului activ – persoană fizică - nu se impune constatarea unor calități speciale care ar determina tragerea la răspundere penală a acestuia. Este necesară doar stabilirea obligatorie a unor semne de ordin general: vârsta și responsabilitatea (subiect general) [12, p. 635-636].

În ipoteza celor consemnate, dar și operând cu textul art. 362, art. 362¹ CP RM, stabilim că legiuitorul din Republica Moldova nu leagă posibilitatea/imposibilitatea calificării corecte a infrațiunii de careva calități speciale ale subiectului activ al infrațiunii. Operând cu art. 21 alin. (1) CP RM, prin raportare la art. 21 alin. (2) CP RM, corelat infrațiunilor prevăzute de art. 362 CP RM și art. 362¹ CP RM, indicăm că subiect activ al acestor infrațiuni poate fi oricare persoană fizică responsabilă care, în momentul săvârșirii infrațiunii, a împlinit vârsta de 16 ani (subiect activ general al infrațiunii) [13].

În baza art. 21 alin. (4)-(5) CP RM, persoanele juridice, cu excepția autorităților publice, răspund penal pentru infrațiunile pentru săvârșirea cărora *este prevăzută sancțiune pentru persoanele juridice în Partea Specială a CP*. Răspunderea penală a persoanei juridice nu exclude răspunderea persoanei fizice pentru infrațiunea săvârșită. Analiza conținutului sancțiunii prevăzute în contextul art. 362, art. 362¹ CP RM, indică la ipoteza că pentru

organizarea migrației ilegale poate fi supusă răspunderii penale și persoana juridică. Adică, în fapt, dacă persoana juridică organizează migrația ilegală, fără a urmări folos financiar sau material, răspunderea penală pentru persoana juridică va fi exclusă, iar în cazul în care acest scop este materializat prin intermediul acestor foloase, infrațiunea de organizare a migrației ilegale este incidentă și va fi calificată în baza art. 362¹ CP RM. Totuși, în opinia noastră, accentul normativ trebuie să rezulte din incriminarea obiectivă, dar nu subiectivă a persoanei juridice, mai cu seamă o poziție unilaterală referitor la vinovăția persoanei juridice în literatura de specialitate nu a fost expusă.

I. Fodor, V. Dongoroz, S. Kahane et. al. susțin în calitatea de subiect pasiv al infrațiunii de trecere ilegală a frontierei ca fiind întotdeauna statul [8, p. 57].

În aserțiunea autorilor S. Brînza și V. Stati, subiectul pasiv al infrațiunii de organizare a migrației (numită *victimă a infrațiunii*) este **migrantul ilegal** [1, p. 1145], care poate să apară în două ipostaze:

- *persoană care nu este cetățean al statului pe al cărui teritoriu i se organizează intrarea, șederea, tranzitarea ilegală ori a statului de pe al cărui teritoriu i se organizează ieșirea ilegală și*

- *persoană care nu este rezident al statului pe al cărui teritoriu i se organizează intrarea, șederea, tranzitarea ilegală ori al statului de pe al cărui teritoriu i se organizează ieșirea ilegală* [1, p. 1145].

În conformitate cu art. 3 din Legea nr. 200/2010,

✓ **străin** – este persoana care nu deține cetățenia Republicii Moldova sau care este apatrid;

✓ **apatrid** – este persoana care nu este considerată cetățean al niciunui stat, conform legislației acestora [14].

În baza art. 1 din *Legea cetățeniei Republicii Moldova* din 2 iunie 2000, nr. 1024-XIV [15],

✓ **cetățean străin** – este persoană care aparține unui stat străin și care nu aparține RM;

✓ **apatrid** – este persoana care nu este considerată cetățean al niciunui stat, conform legislației acestora [15].

Deci, cu referire la subiectul pasiv al infrațiunii de organizare a migrației ilegale este necesară stabilirea unei condiții suplimentare, asimilate unui semn negativ al infrațiunii: să nu fie cetățean (*cetățenie înseamnă legătura juridică dintre o persoană și un stat fără să indice asupra originii etnice a acesteia; pluralitate de cetățenii înseamnă deținerea simultană a două sau mai multe cetățenii de către aceeași persoană* [16]) al statului în care are loc încălcarea regimului juridic de imigrație/emigrație. În fapt, subiectul pasiv al infrațiunii de organizare a migrației

ilegale este străinul (cetățean străin sau apatrid) și nerezidentul.

Art. 362¹ alin. (1) CP RM pune în evidență, în sensul subiectului pasiv al infrațiunii de organizare a migrației ilegale, necesitatea obligatorie de a se identifica faptul că:

1) *persoana respectivă nu este cetățean al Republicii Moldova*. Prin persoană care nu este cetățean al statului respectiv se înțelege persoana fizică străină care nu are dovada apartenenței sale la statul de intrare, adică nu posedă cetățenia statului respectiv, dar are dovada apartenenței sale la un alt stat, nu este, însă, obligatoriu a statului de ieșire.

2) *persoana este cetățean străin și/sau apatrid, dar nu este rezident al Republicii Moldova*. Prin persoană care nu este rezident al aceluși stat se înțeleg acele persoane fizice străine, care nu posedă niciun document confirmativ care ar atesta faptul că ar avea un domiciliu permanent sau temporar în statul de intrare, adică o viză de reședință, dar care poate avea dovada apartenenței sale la un alt stat.

În baza regulilor de calificare juridică a infrațiunilor, interpretarea semnelor negative implică un efort suplimentar de analiză, care poate determina și anumite incertitudini aplicative. Legiuitorul prevede asemenea semne, însă, doar în cazuri necesare, când identificarea conținutului semnului negativ este mai clară, iar admiterea semnului pozitiv al determina o lipsă de previzibilitate a situațiilor incidente acestui semn. În cazul infrațiunii de organizare a migrației ilegale adoptarea soluției de a se prevedea un semn negativ, în contextul subiectului pasiv al infrațiunii, a fost evident nejustificată. Or, categoria de persoană care nu este cetățean al Republicii Moldova se interpretează anume datorită categoriilor juridice de *străin* (n.a. - *noțiune care este prevăzută de art. 3 din Legea nr. 200/2010*), iar noțiunea de străin este completată exclusiv de categoriile de *cetățean străin* (*art. 1 din Legea nr. 1024/2000*) și *apatrid* (*art. 3 din Legea nr. 200/2000 și art. 1 din Legea 1024/2000*). Din aceste rațiuni, se impune materializarea răspunderii penale anume pentru organizarea migrației străinilor și nerezidenților.

În viziunea noastră, infrațiunea de organizare a migrației ilegale este caracterizat printr-un subiect pasiv special, dar nu are victimă a infrațiunii. În cazul traficului de migrați, se identifică o relație contractuală între traficant și migrant (aceasta din urmă nefiind „victimă” propriu-zis [17]). Această abordare teoretică a fost viciată prin includerea art. 362¹ alin. (4) CP RM, care prevede că ***victima migrației ilegale este absolvită de răspundere penală pentru faptul intrării, șederii, tranzitării ilegale a teritoriului statului sau al ieșirii de pe acest teritoriu, precum și pentru faptele de deținere și folosire a documentelor oficiale false în scopul organizării migrației sale ilegale*** [13] (n.a. - *acest moment nu este*

reglementat nici de o legislație penală din cele analizate, cu excepția Italiei [25], care prevede un caracter mult mai extins de reglementare a infracțiunii de organizare a migrației ilegale decât legiuitorul din Republica Moldova).

Astfel,

- CP al României [18] și CP al Ucrainei [19] nu tratează subiectul pasiv al infracțiunii de trafic ilicit de migranți (organizarea ilegală a migrației) ca fiind victimă a infracțiunii și nu prevede care forme speciale de liberare de răspundere penală și pedeapsă penală în acest caz.

- În conținutul infracțiunii de organizare a migrației ilegale, CP al Letoniei [20] nu identifică anumite categorii de subiecți pasivi speciali ai infracțiunii .

- CP al Azerbaidjanului [21] nu califică subiectul pasiv al infracțiunii de organizare a migrației ilegale ca fiind victimă a infracțiunii, fapt care nu-i determină o formă specială de liberare de la răspundere penală sau pedeapsă penală.

- Conform CP al Georgiei [22], organizarea migrației ilegale este incidentă nu doar pentru cetățeanul străin sau apatrid (subiect pasiv a infracțiunii) – raportat la teritoriul Georgiei, ci și a cetățeanului Georgiei (subiect pasiv al infracțiunii) – raporta la teritoriul altor state. CP al Georgiei nu operează cu vreo formă de liberare de răspundere și pedeapsă penală în contextul organizării migrației ilegale raportată la teritoriul Georgiei.

- CP al Bulgariei nu tratează migrantul – ca fiind o victimă a infracțiunii, în sensul art. 280 CP al Bulgariei [23].

- CP al Italiei indică la victima infracțiunii de fraudă în emigrare, dar atribuie acestei infracțiuni un caracter mult mai extins decât legiuitorul din Republica Moldova [24].

Autorii S. Brînza și V. Stati conchid asupra faptului că în calitate de criterii subsidiare de delimitare a infracțiunii de organizare a migrației ilegale de infracțiunile prevăzute de art. 165 CP RM și art. 206 CP RM intervin:

- libertatea fizică a victimei prevăzute de art. 362¹ CP RM nu suferă nicio influență;

- în cazul infracțiunii prevăzute de art. 362¹ CP RM, consimțământul victimei de a-i fi organizată migrația ilegală nu este alterat [1, p. 1155-1156].

Astfel, după cum consemnează, pe bună dreptate, autorul A.-A. Cușmir, traficul ilegal de migranți este caracterizat de o relație de echilibru, de egalitate între persoana care furnizează un serviciu și cea care beneficiază de acest serviciu, în timp ce traficul ilegal de persoane este caracterizat de o relație de victimă – infractor, de o relație de sclavaj între cei doi actori [26, p. 291].

În opinia noastră, infracțiunea de organizare a migrației ilegale nu poate

avea victimă. Faptul că legislația Republicii Moldova a nuanțat expres această calitate, se pune în dificultate evidentă poziția de incriminare abuzivă a infrațiunii respective. Or, prejudicierea efectivă a relațiilor sociale care vizează migrația legală nu este legată, în mod nemijlocit, de trecerea/traversarea frontierei de stat (de exemplu, șederea ilegală), această legătură devenind mai pronunțată în dependență de modalitățile normative de manifestare obiectivă a infrațiunii de organizare a migrației ilegale.

Pe măsură ce trecerea ilegală a frontierei de stat este prevăzută de art. 362 CP RM, iar încălcarea regulilor de ședere/tranzit sunt prevăzute prin prisma răspunderii contravenționale, nu se poate dicta posibilitatea de a libera de răspundere penală și persoana care intră/iese ilegal din țară, dar și persoana care șede/tranzitează ilegal teritoriul țării. Mai mult decât atât, extinderea liberării de răspundere penală față de faptele de deținere și folosire a documentelor oficiale false în scopul organizării migrației sale ilegale creează multiple interpretări nejustificate. În fapt, persoana care deține documente false sau le folosește în scopul organizării migrației ilegale nu poate nicidecum fi tratată ca subiect pasiv al infrațiunii, ci ca și subiect activ al acesteia. Pe această cale, este necesară excluderea din normativul penal a art. 362¹ alin. (4) CP RM.

Referințe:

1. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. II.* Chișinău: USM, S.n., 2015. 1300 p.
2. FRANGULEA, S. *Traficul ilicit cu migranți: evoluție, tendințe, prognoze.* Teză de doctor în drept. Chișinău: 2013, 187 p. [accesat 02.03.2020]. Disponibil: http://catalog.bnrm.md/opac/bibliographic_view/730996;jsessionid=9884F89B5FC2C0C00B3BE3F69F89E8F4.
3. ПИХОВ, А. *Теоретические основы противодействия транснациональной преступности.* Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. Специальность — 12.00.08, уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Краснодар: «Краснодарский университет МВД Российской Федерации», 2017. 488 p. [accesat 05.03.2020]. Disponibil: <https://www.dissercat.com/content/teoreticheskie-osnovy-protivodeistviya-transnatsionalnoi-prestupnosti/read>
4. GUMENCO, A. *Criminalitatea transnațională - amenințare directă la securitatea statelor europene.* În: *Materialele Conferinței științifico-practice internaționale - Criminalitatea transfrontalieră și transnațională: tendințe și forme actuale de manifestare, probleme de prevenire și combatere.* Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, S.n., 2018. 500 p. (p. 338-342) [accesat

- 05.03.2020]. Disponibil: <http://academy.police.md/assets/files/pdf/conferintu.pdf>.
5. BARBĂNEAGRĂ, A., ALECU, Gh., BERLIBA, V. et. al. Codul penal al RM. Comentariu. Chișinău: Centrul de Drept al Avocaților, 2009. 860 p.
 6. DOBRINOIU, V., NEAGU, N. Drept penal. Partea specială. București: Universul Juridic, 2014. 731 p.
 7. RUSU, O. Organizarea migrației ilegale ca formă de manifestare a criminalității organizate transnaționale. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale - Criminalitatea transfrontalieră și transnațională: tendințe și forme actuale de manifestare, probleme de prevenire și combatere. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, S.n., 2018. 500 p. (p. 181-187) [accesat 05.03.2020]. Disponibil: <http://academy.police.md/assets/files/pdf/conferintu.pdf>.
 8. DONGOROZ, V., KAHANE, S., FODOR, I. et. al. Explicații teoretice ale Codului Penal Român. Partea specială. Vol. IV. Ediția II. București: Editura: All Beck, 2003. 936 p.
 9. Hotărârea Plenului CSJ a RM cu privire la abrogarea Hotărârii Plenului CSJ nr.15 din 25.03.2002 „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale și administrative referitoare la trecerea ilegală a frontierei de stat (art.191 din Codul cu privire la contravențiile administrative și art.80 CP) din 5.03.2018, nr. 13 [accesat 26.04.2020]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=328.
 10. БРИЛЛИАНТОВ, А.В. Организация незаконной миграции. În: Российский следователь, 2005, nr. 5 [accesat 26.04.2020]. Disponibil: <https://www.lawmix.ru/comm/1315>.
 11. КАРНАУШЕНКО, В., ЧЕРНОЛЕВСКИЙ, А. Ответственность за совершение правонарушений на государственной границе. În: Судовы Весник, 2001, nr. 3, p. 31-33.
 12. Уголовное право. Особенная часть. Под ред. Л. Гаухмана, С. Максимова. Москва: Издательство «ЕКSMO EDUCATION», 2005.
 13. Lege. Codul penal al RM nr. 985-XV din 18.04.2002 (în vigoare 12.06.2003). Republicat în: MO al RM nr. 72-74, art. 195, din 14.04.2009. În: MO al RM nr. 128-129, art. 1012, din 13.09.2002.
 14. Legea privind regimul străinilor în RM din 16.07.2010, nr. 200 (în vigoare la 24.12.2010). În: MO al RM din 24.09.2010, nr. 179-181.
 15. Legea din 2.06.2000, nr. 1024-XIV (în vigoare la 10 august 2000). Republicat în: MO al RM din 9 decembrie 2005. În: MO al RM din 10 august 2000, nr. 98-101.

16. Convenția Europeană cu privire la cetățenie (Strasbourg, 6.11.1997). În vigoare pentru RM la 1.03.2000. Ratificată la 14.10.1999, HP nr. 621-XIV. În: *Tratate internaționale*, 2001. Vol. 26 [accesat 26.04.2020]. Disponibil: <https://weblex.md/item/view/iddbtype/1/id/fdd1ac4d38fb344d7aff11264abb073b>.
17. Traficul vs. introducerea ilegală de persoane [accesat 02.03.2020]. Disponibil: http://www.surfandsound.eu/?page_id=1103&lang=ro.
18. Codul penal al României. Legea nr. 286/2009. În: MO din 24.07.2009, nr. 510 [accesat 21.04.2020]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/223635>.
19. Кримінальний кодекс України (ККУ) 2018. Вступив у чинність 01.09.2001. ККУ в останній чинній редакції від 11 січня 2019 року [accesat 25.04.2020]. Disponibil <https://urist-ua.net>. Уголовный Кодекс Украины (с изменениями от 20.12.2019 г.) [accesat 25.04.2020]. Disponibil: <http://meget.kiev.ua/kodeks/ugolovniy-kodeks/>
20. Krimināllikums. Likums Saeimā pieņēmts 1998.gada 17.jūnijā. Rīgā 1998.gada 8.jūlijā Latvijas Vēstnesis, 199/200, 08.07.1998. Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 15, 04.08.1998 [accesat 25.04.2020]. Disponibil <https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums>.
21. Azərbaycan Respublikasının Cınayət Məcəlləsi [accesat 25.04.2020]. Disponibil: <http://www.e-qanun.az/code/11>.
22. საქართველოს კანონი. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი. 1999 წლის 22 ივლისი. № 2287-რს [accesat 25.04.2020]. Disponibil: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426?publication=217>.
23. Наказателен Кодекс. В сила от 01.05.1968 г. [accesat 25.04.2020]. Disponibil: <https://www.ciela.net/svobodna-zona-normativi/view/1589654529?i18n-id=1>.
24. Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal [accesat 25.04.2020]. Disponibil: <https://www.boe.es/eli/es/lo/1995/11/23/10/con>.
25. Libro Secondo - Codice penale (R.D. 19 ottobre 1930, n. 1398) [Aggiornato al 27/11/2019] [accesat 25.04.2020]. Disponibil <https://www.brocardi.it/codice-penale/libro-secondo/>.
26. CUȘMIR, A.-A. România în circuitul mondial al crimei. Tendințe ale criminalității și devianței în România, p. 287-301 [accesat 06.03.2020]. Disponibil: <https://www.revistadesociologie.ro/pdf-uri/nr.3-4-2005/Adriana%20Anca%20Cusmir.pdf>.

CZU: 343.541:343(478)(094.4)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12154612>

ASPECTE PRACTICE PRIVIND CALIFICAREA INFRAȚIUNILOR PRIVIND VIAȚA SEXUALĂ ÎN CONTEXTUL NOILOR AMENDAMENTE LA CODUL PENAL

Galan Doina-Cezara

audient la funcția de procuror în cadrul, Institutului Național al Justiției,
asistent universitar în cadrul Universității de Stat din Moldova,
asistent universitar în cadrul Institutului de
Științe Penale și Criminologie Aplicată
ORCID: 0009-0009-8610-353X

As a result of a recent amendment, the Criminal Code of the Republic of Moldova was supplemented with art.132² which provides the consent of the sexual victim. The Criminal Code divides sexual crimes into two categories. In the context, it is about sexual crimes committed without the consent of the victim, including art.171, art.172, art.173 and 175¹ of the Criminal Code and sexual crimes that includes the consent of the victims as art.174 and art.175 of the Criminal Code. In the content of this article, we aimed to elucidate some aspects of qualification through as a retrospective on each article of the Criminal Code that criminalizes the sexual crimes.

Keywords: *consent, sexual crimes, sexual intercourse, sexual act, consensual sexual act, non-consensual sexual act.*

Introducere

Noile modificări ale Codului penal au trezit o serie de probleme de calificare. În vederea elucidării unor aspecte ale infrațiunilor privind viața sexuală ne-am propus să analizăm infrațiunile privind viața sexuală prin prisma practicii judiciare.

În prim caz infrațiunea de viol prevăzută de art.171 din Codul penal a îmbrăcat o nouă formă.

Până la intrarea în vigoare a Legii nr. 316/2022 [1], art. 171 din Codul penal în varianta tip avea următorul conținut: „*Articolul 171. Violul -(1) Violul, adică raportul sexual săvârșit prin constrângere fizică sau psihică a persoanei sau profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra ori de a-și exprima voința*”.

După intrarea în vigoare a Legii nr. 316/2022 [1], art. 171 din Codul penal în varianta tip are următorul conținut: „*Articolul 171. Violul- (1) Violul, adică actul sexual neconsimțit.*

Comparând cele două versiuni ale art. 171 din Codul penal, remarcăm că în conformitate cu prevederile actuale ale Codului penal infrațiunea de viol

este privită sub prisma unui act sexual și nu a unui raport sexual după cum era până la modificare.

În redacția Codului penal autohton art. 132² prevede noțiunile de „*acte sexuale sau acțiuni cu caracter sexual neconsimțite*”. [2]

Astfel, potrivit art.132² alin.(1) din Codul penal „*Prin act sexual se înțelege acțiunea de penetrare vaginală, anală sau orală de natură sexuală cu orice parte corporală sau obiect*”. [2]

În contextul noilor reglementări în legea penală, violul reprezintă potrivit art.171 alin.(1) din Codul penal „*actul sexual neconsimțit*”. Raportând art.171 alin.(1) din Codul penal la art. 132² al aceluiași cod, rezultă că violul este un act sexual care se poate realiza prin următoarele modalități alternative: acțiunea de penetrare vaginală, anală sau orală de natură sexuală cu orice parte corporală sau obiect.

Conform art.133² alin.(3) din Codul penal: „*Se consideră neconsimțit actul sexual sau acțiunea cu caracter sexual care este însoțită de o constrângere fizică sau psihică, aplicată victimei ori altei persoane, sau în care se profită de imposibilitatea persoanei de a se apăra sau de a-și exprima voința*”. [2]

Analiza cauzelor practice ce vizează infrațiunile privind viața sexuală conform noilor amendamente la Codul penal

În acest sens, o să analizăm conținutul unei spețe din practica judiciară calificată până la apariția noilor modificări ale Codului penal și după apariția modificărilor și anume: Sentința Judecătorei Buiucani din 29 iulie 2022, dosar nr. 1-1651/2022.[3]

*„X prin acțiunile sale intenționate a comis violul, adică raportul sexual săvârșit prin constrângere fizică a persoanei, profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra ori de a-și exprima voința, în următoarele circumstanțe: la 15 mai 2022, aproximativ la orele 00.30 min., în timp ce se afla în proximitatea adresei amplasată pe strada ***, a observat-o pe Y, care se deplasa din direcția sectorului Botanica spre direcția sectorului Centru din mun. Chișinău, unde acționând cu intenție directă, urmărind scopul întreținerii rapoartelor sexuale cu aceasta, dându-și seama de caracterul prejudiciabil al acțiunilor sale, prevăzând urmările și dorind în mod conștient survenirea acestora, s-a apropiat din spate, a apucat-o cu o mână de gură acesteia iar cu o a doua mână a apucat-o de păr și forțat a târât-o în fâșia forestieră din adiacență, după care aplicând în continuare forța fizică, a lovit-o pe aceasta cu o piatră în regiunea capului și prin constrângere fizică și psihică, fiind conștient că lezează relațiile sociale cu privire la inviolabilitatea sexuală și libertatea sexuală a lui Y, i-a ordonat să se dezbrace*

acesteia, după care a întreținut cu aceasta un raport sexual forțat în formă normală.

Astfel, X prin acțiunile sale intenționate a comis violul, adică „ raportul sexual săvârșit prin constrângere fizică a persoanei, profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra ori de a-și exprima voința ”, - infracțiune prevăzută de art. 171 alin. (1) din Codul penal.

Tot el, în continuarea acțiunilor sale infracționale, după întreținerea cu Y a raportului sexual forțat în formă normală, acționând cu intenție directă, urmărind scopul satisfacerii poftei sexuale în forme perverse, constrâng-o fizic și psihic pe Y, a întreținut cu aceasta contrar voinței ei un raport sexual în formă anală, după care i-a ordonat lui Y să întrețină cu el un raport sexual în formă orală.

Astfel, X prin acțiunile sale intenționate a comis (acțiuni violente cu caracter sexual, adică „ satisfacerea poftei sexuale în forme perverse, săvârșite prin constrângere fizică sau psihică a persoanei ori profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra sau de a-și exprima voința ”, - infracțiune prevăzută de art. 172 alin. (1) din Codul penal”.

Prin prisma reglementărilor legii penale anterioare, fapta dată constituia un concurs de infracțiuni între art.171 „Violul” și art.172 „Acțiuni violente cu caracter sexual”.

La momentul de față, consecința a faptului că violul este un act sexual și nu un raport sexual în forma sa normală, legislația autohtonă prevede faptul că violul se poate realiza prin următoarele modalități alternative: acțiunea de penetrare vaginală, anală sau orală de natură sexuală cu orice parte corporală sau obiect.

Așadar, în exemplul speței de mai sus avem o singură infracțiune de viol care este realizată prin mai multe modalități ale laturii obiective și anume: acțiunea de penetrare vaginală, anală și orală, comise cu o intenție unică, având un scop unic de satisfacere a poftei sexuale.

În acest sens, în prezența unei intenții unice care stă la baza ambelor penetrări, nu este admisibilă soluția unui concurs de infracțiuni.

Sub alt spectru o să analizăm în continuare încriminarea infracțiunii prevăzute de art.172 din Codul penal și anume: „*Acțiunile cu caracter sexual neconsimțite*”.

În corespundere cu alin.(1) al art.132² „*Prin act sexual se înțelege acțiunea de penetrare vaginală, anală sau orală de natură sexuală cu orice parte corporală sau obiect*”. Alin.(2) al aceluiași articol specifică „*Prin acțiuni cu caracter sexual se înțelege orice alte modalități de obținere a unei satisfacții sexuale decât cele*

indicate la alin. (1), precum și alte acțiuni decât cele care intră sub incidența art. 173 și 287 din prezentul cod sau a art. 354 din Codul contravențional”.

Acțiunile cu caracter sexual, spre deosebire de actul sexual sunt modalități de obținere a unei satisfacții sexuale în altă formă decât modalitățile de realizare a violului precum și alte acțiuni decât cele care intră sub incidența art. 173 și 287 din prezentul cod sau a art. 354 din Codul contravențional.

Dacă vom compara cele două versiuni ale art. 172 din Codul penal până și după apariția noilor modificări, vom putea remarca că în alineatul (1) art.172, sintagma „Acțiunile cu caracter sexual neconsimțite” a substituit textul „Homosexualitatea sau satisfacerea poftei sexuale în forme perverse, săvârșite prin constrângere fizică sau psihică a persoanei ori profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra sau de a-și exprima voința”.

În această ordine de idei, pentru a fi în prezența unei calificări ale acțiunilor cu caracter sexual neconsimțite sunt necesare trei condiții pe care trebuie să le îndeplinească acțiunea principală din cadrul infrațiunii prevăzute la art. 172 din Codul penal:

1) presupune obținerea unei satisfacții sexuale prin contactul – nemijlocit sau prin intermediul unui obiect – cu corpul victimei;

2) nu reprezintă un act sexual în sensul alin. (1) art. 132² din Codul penal.

3) nu intră sub incidența art. 173 și 287 din Codul penal sau a art. 354 din Codul contravențional.

În acest sens, acțiunea principală din cadrul infrațiunii, prevăzute la art. 172 din Codul penal, se poate exprima, de exemplu, în: contactul dintre organele genitale sau dintre organele genitale și orice alte părți corporale sau orice obiecte; masturbare în lipsa penetrării; actul oralo-genital, dacă acesta nu implică penetrare; săvârșirea unor fricțiuni cu membrul viril în spațiul dintre mamelele persoanei de sex feminin, coapsele, umărul și gâtul ei, ori pe suprafața abdomenului acesteia, etc.[4]

Referitor la acest compartiment am putea raporta următorul exemplu din practica judiciară.

„X și Y pe data de 27 ianuarie 2021, în jurul orei 06.00, aflându-se în incinta saunei amplasată pe str. Căușeni 17, mun. Chișinău, urmărind intenția satisfacerii necesității sexuale, cu scopul de a o determina la raporturi sexuale pe Z, prin manifestarea unui comportament fizic și verbal, care lezează demnitatea persoanei, au purtat cu ea discuții cu caracter obscen, s-au dezbrăcat în fața acesteia de haine, au atins-o în zone intime, creându-i o atmosferă neplăcută și umilitoare”.[5]

Conducându-se de prevederile Codului penal până la apariția noilor modifică, instanța de judecată a calificat acțiunile făptuitorilor conform art. 173 din Codul penal.

La caz, potrivit noilor modificări ale Codului penal, acest exemplu ar cădea sub egida art.172 alin.(1) lit. d) *„Acțiunile cu caracter sexual neconsimțite săvârșite de două sau mai multe persoane”*. O explicație în acest sens, se va vedea în textul care urmează.

În continuare o să examinăm următorul exemplu din practica judiciară.

„X, în perioada de timp începând cu luna decembrie 2016 și până la 22 iulie 2017, dată la care minora Y a atins vârsta de 16 ani, continuându-și acțiunile criminale, urmărind scopul satisfacerii poftelor sexuale, acționând intenționat și contrar faptului că cunoștea cu certitudine că ultima este minoră și nu a atins vârsta de 16 ani, profitând de faptul că victima este o persoană minoră pe care o putea manipula cu ușurință, a întreținut regulat cu aceasta mai multe raporturi sexuale firești, precum și acțiuni perverse manifestate prin acte oralo-genitale, adică introducerea membrului său viril (penisul) în cavitatea bucală a victimei, acțiuni prin care a adus atingere dezvoltării social-morale ale victimei minore.

Acțiunile lui X de către organul de urmărire penală au fost încadrate în prevederile art. 174 alin.(1) Cod penal: „Raportul sexual altul decât violul, actele de penetrare vaginală, anală sau bucală și altele, comise asupra unei persoane despre care se știa cu certitudine că nu a împlinit vârsta de 16 ani”.

Prin prisma Legii penale vechi, calificarea infracțiunii în cauză este una corectă. Dacă raportăm aceeași speță la prevederile Codului penal actual vom avea o avea o calificare asemănătoare.

Acțiunile lui X, la momentul de față se vor încadra în prevederile art. 174 alin.(1) Cod penal: *„Actul sexual consimțit, săvârșit cu bună știință cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani”*.

Așadar, spre deosebire de versiunea anterioară a art. 174 din Codul penal, cea în vigoare conține trei alineate. În alin. (1) art. 174 CP RM, textul *„Raportul sexual altul decât violul, actele de penetrare vaginală, anală sau bucală și altele, comise asupra unei persoane despre care se știa cu certitudine că nu a împlinit vârsta de 16 ani”* a fost substituit prin textul *„Actul sexual consimțit, săvârșit cu bună știință cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani”*. [2]

În context, legiuitorul moldav a ținut cont inclusiv de prevederile Convenției de la Lanzarote, statele părți vor lua măsuri legislative necesare pentru a asigura incriminarea *„a) activității sexuale cu un copil care, potrivit prevederilor în vigoare ale dreptului național, nu a împlinit vârsta legală pentru viața sexuală. În scopul aplicării paragrafului 1, fiecare parte va decide vârsta*

până la care este interzisă desfășurarea de activități sexuale cu un copil. Prevederile paragrafului 1, lit. a) nu se aplică activităților sexuale consimțite între minori”. [6]

Conform pct. 4, 19 ale Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 17 din 07.11.2005 despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală. „În conformitate cu art. 174 CP se califică actul sexual consimțit cu o persoană care nu a atins vârsta de 16 ani, în cazul în care a existat consimțământul victimei la aceste acțiuni. ... actele săvârșite cu o persoană de vârstă fragedă al cărei consimțământ nu are valoare juridică, deoarece nu înțelege semnificația celor ce i se întâmplă, se califică nu conform art. 174 CP, ci potrivit art. 171 alin. (3) lit. b) sau art. 172 alin. (3) lit. a) CP”. [10]

În continuare este prezentat următorul capitol infracțional.

„X, în perioada de timp luna decembrie 2016 până la 22 iulie 2017, dată la care minora a atins vârsta de 16 ani, continuându-și acțiunile criminale, urmărind scopul satisfacerii poftelor sexuale, acționând intenționat și contrar faptului că cunoștea cu certitudine că ultima este minoră și nu a atins vârsta de 16 ani, profitând de faptul că victima este o persoană minoră pe care o putea manipula cu ușurință, a întreprins în privința acesteia acțiuni perverse, manifestate prin inițierea și purtarea unor discuții cu caracter obscen referitor la raporturile sexuale, precum și punerea la dispoziția victimei a unor materiale pornografice cum ar fi imagini video și filme porno, în scopul de a o convinge și determina pe Y să întrețină cu el relații sexuale și acțiuni perverse similare celor care erau redată în conținutul acelor materiale pornografice, acțiuni prin care i-a creat victimei minore un disconfort și i-a adus atingere integrității și dezvoltării social-morale ale victimei”.

Aceste acțiuni a lui X de către organul de urmărire penală au fost încadrate în prevederile art. 175 Cod penal: „Acțiuni perverse săvârșite față de o persoană despre care se știa cu certitudine că nu a împlinit vârsta de 16 ani, constând în exhibare, atingeri indecente, discuții cu caracter obscen sau cinic purtate cu victima referitor la raporturile sexuale, determinarea victimei să participe ori să asiste la spectacole pornografice, punerea la dispoziția victimei a materialelor cu caracter pornografic, precum și în alte acțiuni cu caracter sexual”.

La momentul actual fapta dată se va încadra în prevederile art. 175 din Codul penal adică „Acțiunile cu caracter sexual consimțite, săvârșite cu bună știință cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani”.

Întrebarea ce poate apărea în practica judiciară este de ce la calificare nu se reține art.173 din Codul penal însă se reține art.175 al aceluiași Cod?

Explicația este foarte simplă, spre deosebire de art.175 CP, art.173 CP prevede săvârșirea infracțiunii inclusiv prin luarea în considerare a acțiunilor adiacente.

Astfel, art. 173 alin.(1) CP stipulează *„Hărțuirea sexuală are următorul conținut „Hărțuirea sexuală, adică pretinderea unui act sexual sau a unei alte acțiuni cu caracter sexual prin comportamentul fizic, verbal sau nonverbal, dacă prin aceasta se creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare pentru victimă, săvârșită profitând de starea de dependență a victimei sau prin amenințare, cu condiția că fapta nu întrunește elementele violului sau ale acțiunilor cu caracter sexual neconsimțite”*

Însuși noțiunea de hărțuire, în sine nu prevede o acțiune cu caracter sexual consimțit.

Or, potrivit dicționarului explicativ al limbii române, noțiunea de hărțuire presupune *„A necăji pe cineva cu tot felul de neplăceri, probleme, întrebări etc., a nu lăsa în pace pe cineva”*. [7]

Nu în ultimul rând, spre deosebire de art.175 CP, art.173 CP, prevede întrunirea a unor acțiuni adiacente, și anume profitarea de starea de dependență a victimei sau amenințarea.

În speța enunțată mai sus, fapta nu s-a încadrat în latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la art.173 CP.

În continuare urmează să analizăm următorul exemplu din practica judiciară care se referă la infracțiunea prevăzută de art. 175¹ CP și anume *„Ademenirea minorului în scopuri sexuale”*.

Art.175¹ alin.(1) din Codul penal denotă *„Propunerea, convingerea, manipularea, amenințarea, promisiunea de a oferi avantaje sub orice formă, efectuate inclusiv prin intermediul tehnologiilor informaționale sau comunicațiilor electronice, în vederea stabilirii unei întâlniri cu un minor, inclusiv prin intermediul rețelelor de comunicații electronice, cu scopul săvârșirii împotriva acestuia a oricărei infracțiuni privind viața sexuală, dacă aceste acțiuni au fost urmate de fapte materiale care conduc la o astfel de întâlnire”*.

La caz avem următorul exemplu din practica judiciară, dosarul nr. (12-1-31486-28052019) Sentința din 22 noiembrie 2022, Judecătoria Chișinău (sediul Buiucani) [8]

„X în perioada de timp 30 ianuarie - 01 februarie 2019, aflându-se în sectorul Râșcani din mun. Chișinău, acționând cu intenție directă, urmărind scopul ademenirii în scopul sexuale a cet. Y, despre care știa cu certitudine că este minoră, a făcut cunoștință cu ultimul la 30 ianuarie 2019 în apropierea gimnaziului „Taras Șevcenko”, amplasat pe str. Miron Costin, 24 din mun.

Chișinău, i-a propus și i-a promis oferirea avantajelor sub formă de mijloace bănești în valoare de 50 euro, cu scopul satisfacerii poftei sexuale în formă perversă. Întru atingerea scopului său criminal, X, prin intermediul comunicărilor telefonice a stabilit întâlnire cu minorul Y în sectorul Râșcani pentru data de 01.02.2019. Ulterior, tot X s-a întâlnit cu Y, în apropierea magazinului nr. 1 de unde ambii, la propunerea lui X, s-au deplasat în fâșia forestieră, amplasată în apropierea magazinului nominalizat, unde X intenționa să satisfacă pofta sexuală în formă perversă în privința minorului Y, și aflându-se la o distanță de aproximativ 20 metri de la drum, X nu și-a dus intențiile sale criminale până la capăt, deoarece au fost urmăriți și stopați de către angajații poliției”.

Lui X i s-a imputat săvârșirea infrațiunii prevăzute de art. 175¹ alin. (1) Cod penal – „ademenirea minorului în scopuri sexuale, adică propunerea și promisiunea de a oferi avantaje sub orice formă, efectuate inclusiv prin intermediul comunicațiilor electronice vederea stabilirii unei întâlniri cu un minor, cu scopul săvârșirii împotriva acestuia a oricărei infrațiuni privind viața sexuală”. [2]

Calificarea infrațiunii pornește în primul rând de la latura subiectivă care este specifică atitudinii psihice a făptuitorului față de fapta comisă și urmările acestei fapte. La cazul nostru, intenția făptuitorului a fost de obține o satisfacție sexuală profitând în mod conștient de credulitatea minorului precum și de imposibilitatea ei de a percepe în mod just importanța celor realizate de făptuitor în raport cu ea, inclusiv de imposibilitatea ei de a se apăra și de a consimți în mod valabil, implicarea minorului în careva raporturi sexuale, fapt care a determinat pe Y să accepte, realizarea de către X a unor acțiuni orientate nemijlocit spre efectuarea unui act sexual cu acesta.

În atare circumstanțe scopul făptuitorului a fost anume de a-și satisface pofta sexuală printr-un act sexual, care în varianta Codului penal până la modificări reprezenta un act în formă perversă prevăzut de art.172 CP. Faptul că scopul inițial nu a fost realizat până la capăt din cauze independente de voința făptuitorului, rezultă o fază de tentativă la una din art.171-175, în dependență de existența consimțământului victimei în concurs cu art. 175¹ alin. (1) Cod penal în formă consumată.

În această ordine de idei Sergiu Brînza a precizat „Totuși, nu se poate trece cu vederea că, în cazul unei victime de vârstă fragedă, făptuitorul ar fi interesat mai degrabă să profite de imposibilitatea acesteia de a se apăra sau de a-și exprima voința, decât să influențeze asupra ei pe calea amenințării, constrângerii sau șantajului. Aceasta întrucât nu întotdeauna o victimă de vârstă fragedă are suficient discernământ pentru a percepe adecvat mesajul conținut în amenințare,

constrângere sau șantaj. Dacă victima de vârstă fragedă este influențată, de exemplu, pe calea profitării de imposibilitatea acesteia de a se apăra sau de a-și exprima voința – în vederea determinării ei la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite – atunci art.173 CP RM nu este aplicabil. În aceste condiții, răspunderea urmează a fi aplicată conform lit.b) alin.(3) art.171 sau lit.a) alin.(3) art.172 CP RM”. [9].

În situația în care victima din situația noastră ar avea vârsta spre exemplu de 15 ani, și ar persista consimțământul acesteia la comiterea unui act sexual care de altfel se va consuma, atunci pe lângă art.175¹ din Codul penal la calificare urmează a fi reținut și art.174 alin.(1) din Codul penal adică „*actul sexual consimțit, săvârșit cu bună știință cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani*”. [2]

În cazul art.175¹ CP, scopul infracțiunii este săvârșirea oricărei infracțiuni privind viața sexuală.

La acest compartiment Sergiu Brînza menționează „*Realizarea acestui scop depășește cadrul infracțiunii specificate la art.175¹ CP RM. Aceasta pentru că infracțiunea privind viața sexuală nu este absorbită de infracțiunea prevăzută la art.175¹ CP RM. Răspunderea se aplică în baza art.175¹ CP RM, indiferent dacă și-a găsit sau nu realizare scopul de săvârșire a oricărei infracțiuni privind viața sexuală*”. [9]

În altă ordine de idei, este posibil concursul dintre infracțiunea prevăzută la art.175¹ CP și una dintre infracțiunile specificate la art.171-175 CP RM. Atestăm această posibilitate în cazul în care persoana – care propune, convinge, manipulează, amenință, promite să ofere avantaje sub orice formă, în vederea stabilirii unei întâlniri cu un minor, cu scopul săvârșirii împotriva acestuia a oricărei infracțiuni privind viața sexuală – comite ulterior o asemenea infracțiune împotriva aceluși minor, precum este cazul din speța noastră.

În cazul speței noastre făptuitorul a depășit cadrul legal al infracțiunii stipulate de art.175¹ din codul penal din acest considerent fapta urmează a fi încadrată potrivit regulilor concursului de infracțiuni.

Or, latura obiectivă a infracțiunii în cauză prevede „*Propunerea, convingerea, manipularea, amenințarea, promisiunea de a oferi avantaje sub orice formă, efectuate inclusiv prin intermediul tehnologiilor informaționale sau comunicațiilor electronice*” [2]

În situația noastră fapta prevăzută de art.175¹ a fost consumată odată ce făptuitorul s-a întâlnit cu victima minoră. Odată ce făptuitorul X a purces la realizarea unui act sexual consimțit sau neconsimțit depășim în mod evident cadrul de realizare al laturii obiective a infracțiunii prevăzute de art.175¹ din

Codul penal. Chiar dacă infrațiunea de act sexual nu a fost realizată din motive independente de voința făptuitorului, fapta nu poate fi calificată doar sub prisma art.175¹ din Codul penal.

O astfel de calificare cum am menționat mai sus nu încalcă principiul non bis in idem căci infrațiunea prevăzută de 175¹ a fost deja consumată.

Concluzii generale și recomandări

După cum observăm noile modificări la codul penal lasă un loc analiză profundă asupra calificării faptelor infracționale prevăzute de capitolul IV al Codului penal. În vederea calificării exacte a legii penale este important de a ține cont de teoria încriminării subiective. După cum am observat în textul de mai sus, având în vedere noile amendamente la Codul penal au fost create o serie de divergențe între practicieni în ceea ce privește aplicarea normei corecte. Așadar prezentul studiu vine ca o reflectare teoretico-practică în partea ce vizează aspectele juridico-penale de calificare a infracțiunilor privind viața sexuală.

Referințe:

1. Legea nr. 316 din 22.07.2022 pentru modificarea unor acte normative (asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală și violența în familie). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2022, nr. 394-400.
2. Codul penal al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 128-129.
3. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 29 iulie 2022, dosarul nr. 1-1651/2022, [Accesat 23.11.2023]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/82b34950-e636-4628-81f1724bd9b7b710?fbclid=IwAR1zu4eo94qGgXWY4tr7Fce4Har9YGosXUGRfSyhpoauQtGFek6CcssqNai0
4. BRÎNZA, S., STATI, V., TAMAZLÎCAR, A. Violul și acțiunile cu caracter sexual neconsimțite: o abordare din perspectiva Legii nr. 316/2022 [Accesat 25.09.2023].Disponibil: <https://juridicemoldova.md/16379/violul-si-actiunile-cu-caracter-sexual-neconsimtite-o-abordare-din-perspectiva-legii-nr-316-2022.html>
5. Sentința Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani din 10 august 2021, dosarul nr.1-553/2021, [Accesat 28.11.2023]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integratio n/pdf/e31506a3-2d50-48ca-a72d-2fe25c052fc6
6. Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale din 25 octombrie 2007 (Convenția de la Lanzarote), art. 18, [Accesat 23.11.2023]. Disponibil: <https://rm.coe.int/168046e1d9>
7. <https://dexonline.ro/definitie/h%C4%83r%C8%9Buire>, [Accesat 23.11.2023]

8. Sentința Judecătoria Chișinău sediul Buiucani din 22 noiembrie 2022, dosarul nr.(12-1-31486-28052019), [Accesat 28.11.2023]. Disponibil https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/6aea533c-3992-4e89-b915-c429a85dfa49
9. BRÎNZA, S. Infrațiunile prevăzute la art.173-175¹ CP în lumina ultimelor amendamente operate în legea penală. În: Revistă Științifică a Universității de Stat din Moldova, 2013, nr.3(63), Drept ISSN 1814-3199 131, Seria „Științe sociale”, pag.131-141.
10. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 17 din 07.11.2005 despre practica judiciară în cauzele din categoria infrațiunilor privind viața sexuală.

CZU: 343.262:001.891

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12154676>

ANALIZA MATERIALELOR ȘTIINȚIFICE PRIVIND RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU MUNCA FORȚATĂ

Guidea Petru

doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice și Științe Economice,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0001-5261-407X

In this article, in a chronological sequence, the main doctrinal sources from the Republic of Moldova are analyzed, in which the offense of forced labor (art. 168 of the Criminal Code of the Republic of Moldova) is analyzed. The analysis shows that the doctrinaires pay attention to the constitutive elements and the aggravating circumstances of the offense in question. In particular, the following are analyzed: the generic juridical object; special juridical object; material object; victim; the structure and content of the prejudicial act; moment of consumption; the form of guilt and the type of intention; the motive of the offense; the qualities of the subject of the offense. Also, the criteria for delimiting the offense of forced labor in relation to other offenses are examined (in particular, to the crimes provided by the art. 165, 165¹, 167 of the Criminal Code of the Republic of Moldova). There are studied international and national normative acts that contain reference provisions for art. 168 of the Criminal Code of the Republic of Moldova. Contradictions and divergences between different doctrinal points of view are highlighted.

Keywords: forced labor; constraint; deception; freedom of work; human trafficking; slavery; the purpose of an offense.

Potențialul juridic științific este capabil să facă față sarcinii de eficientizare a politicii penale. Atunci când facem această afirmație, ne bazăm, printre altele, pe analiza materialelor științifice privind răspunderea penală pentru munca forțată, publicate în Republica Moldova.

Astfel, în 2003 a apărut un comentariu la Codul penal, elaborat de către A. Barbăneagră, V. Berliba, M. Bîrgău etc. În această lucrare, art. 168 CP RM este comentat de către A. Borodac. [1]

Acest autor inițiază analiza cu examinarea gradului prejudiciabil al infracțiunilor prevăzute în Capitolul III din partea specială a Codului penal al Republicii Moldova, în general, nu al infracțiunii prevăzute la art. 168 CP RM, în particular. În continuare, stabilind conținutul „obiectului juridic nemijlocit” [1, p. 349], A. Borodac vorbește despre libertatea persoanei, fără însă a concretiza despre care libertate este vorba: libertate fizică; libertate psihică; libertatea de a munci, etc.

Caracterizând latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la art. 168 CP RM,

autorul identifică patru acțiuni alternative, nu patru modalități normative alternative ale acțiunii prejudiciabile. A. Borodac nu precizează dacă cele patru acțiuni pot forma între ele un concurs de infrațiuni sau nu. După definirea noțiunilor, care desemnează cele patru acțiuni, autorul stabilește momentul de consumare și momentul de epuizare ale infrațiunii prevăzute la art. 168 CP RM.

Analiza se încheie cu determinarea caracteristicilor laturii subiective și ale subiectului infrațiunii. Lipsesc informațiile cu privire la motivul infrațiunii prevăzute la art. 168 CP RM.

Din 2004 datează manualul al cărui autor este A. Borodac. [2]

În cadrul acestei lucrări, analiza infrațiunii prevăzute la art. 168 CP RM coincide, în anumite privințe, cu analiza efectuată în cadrul lucrării examinate mai sus.

După identificarea „obiectului general” [2, p. 97] și a „obiectului generic de grup” [2, p. 97] ale infrațiunilor contra libertății, cinstei și demnității persoanei, autorul descrie „obiectul nemijlocit” [2, p. 98] al acestor infrațiuni. A. Borodac menționează că acest din urmă obiect este format din anumite relații sociale concrete. Indirect se poate deduce că, în opinia autorului, relațiile sociale cu privire la libertatea persoanei sunt cele lezate prin infrațiunea prevăzută la art. 168 CP RM. Totuși, nici de această dată, A. Borodac nu specifică despre care libertate este vorba: libertate fizică; libertate psihică; libertatea de a munci, etc.

Analiza laturii obiective a infrațiunii prevăzute la art. 168 CP RM coincide, în mare parte, cu analiza aceluiași element constitutiv, efectuată în cadrul lucrării examinate mai sus. Excepție constituie precizarea referitoare la momentul de consumare a infrațiunii examinate. Astfel, A. Borodac consideră continuă infrațiunea prevăzută la art. 168 CP RM. Însă, caracterizând momentul de consumare – „momentul în care persoana este supusă la muncă, la servicii forțate sau obligatorii” [2, p. 107] – nu corespunde condițiilor enunțate în alin. (2) art. 29 CP RM.

În fine, în contextul examinării laturii subiective a infrațiunii prevăzute la art. 168 CP RM, autorul afirmă că „motivele n-au importanță pentru calificare”. [2, p. 107] Chiar dacă motivele infrațiunii prevăzute la art. 168 CP RM nu sunt speciale, aceasta nu înseamnă că ele sunt lipsite de importanță. Dovada o găsim în alin. (1) art. 75 CP RM și în pct. 1) alin. (1) art. 394 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova.

Următoarea lucrare este din 2005. Având forma unui comentariu, această lucrare îi are ca autori pe A. Barbăneagră, V. Berliba, C. Gurschi etc. [3] Art. 168 CP RM este comentat de către V. Holban.

Acest autor, folosește ca și A. Borodac, sintagma „obiectul juridic nemijlocit al infrațiunii”. [3, p. 257] Totuși, V. Holban, spre deosebire de A. Borodac, se referă concret la valoarea socială și la relațiile sociale aferente lezate prin infrațiunea prevăzută la art. 168 CP RM: „relațiile sociale referitoare la dreptul persoanei de a-și alege în mod liber munca, pe care dorește să o presteze în raport cu pregătirea și aptitudinile sale.” [3, p. 257] În toate celelalte privințe, analiza, efectuată de V. Holban, coincide cu analiza efectuată de A. Borodac în lucrarea din 2003, la care ne-am referit mai sus. Singura excepție o constituie menționarea de către V. Holban a art. 44 al Constituției Republicii Moldova, care interzice munca forțată. Acest articol este reprodus fără a fi explicate conotațiile pe care le presupune.

În 2005 a văzut lumina tiparului manualul ce-i are ca autori pe S. Brînza, X. Ulianovschi, V. Stati etc. [4] S. Brînza efectuează analiza infrațiunii prevăzute de art. 168 CP RM.

În viziunea acestuia, „obiectul juridic generic al infrațiunilor din acest grup (adică din grupul infrațiunilor prevăzute în Capitolul III din partea specială a Codului penal al Republicii Moldova – *n.a.*) îl constituie relațiile sociale privitoare la libertatea persoanei.” [4, p. 133] S. Brînza explică de ce nu include relațiile sociale cu privire la cinstea și demnitatea persoanei în obiectul respectiv: „Odată cu abrogarea art. 170 CP RM și, implicit, cu dezincriminarea faptei de calomnie, nu mai putem susține că ar exista vreo infrațiune, prevăzută de normele Capitolului III din partea specială a Codului penal, care ar vătăma, în mod exclusiv sau în principal, relațiile sociale cu privire la cinstea și demnitatea persoanei.” [4, p. 133]

Cât privește obiectul juridic special al infrațiunii prevăzute la art. 168 CP RM, autorul este de părerea că acesta este format din „relațiile sociale cu privire la libertatea persoanei de a-și alege munca și de a o presta după voința sa.” [4, p. 152] Acest punct de vedere este apropiat de cel exprimat de către V. Holban. Totodată, S. Brînza admite posibilitatea ca infrațiunea de muncă forțată să aibă obiect juridic secundar: „relațiile sociale cu privire la integritatea corporală, sănătatea sau libertatea psihică a persoanei”. [4, p. 152] În opinia acestui autor, infrațiunea analizată are obiect material în ipoteza „aplicării violenței față de victimă” [4, p. 152], adică în cazul în care asupra corpului victimei este exercitată o influențare nemijlocită.

Caracterizând latura obiectivă a infrațiunii prevăzute la art. 168 CP RM, S. Brînza, la fel ca și A. Borodac și V. Holban, vorbește despre patru acțiuni alternative, nu despre patru modalități normative alternative ale unei singure acțiuni prejudiciabile. Momentul consumativ al infrațiunii examinate este

descriș astfel de către S. Brînză: „momentul în care victima a fost lipsită de libertate în ce privește prestarea muncii”. [4, p. 153]

Analiza se încheie cu caracterizarea laturii subiective și a subiectului infrațiunii de muncă forțată. După S. Brînză, „de regulă, motivul infrațiunii constă în interesul material”. [4, p. 153]

Din 2011 datează o lucrare elaborată de către S. Brînză și V. Stati. [5] În această lucrare, S. Brînză investighează infrațiunea prevăzută la art. 168 CP RM.

Acest autor afirmă că „obiectul juridic generic al [infrațiunii prevăzute la art. 168 CP RM] îl constituie relațiile sociale cu privire la libertatea, cinstea și demnitatea persoanei”. [5, p. 317] Observăm că acest punct de vedere se deosebește de cel enunțat în lucrarea din 2005, în care S. Brînză a susținut că „obiectul juridic generic al infrațiunilor din acest grup (adică din grupul infrațiunilor prevăzute în Capitolul III din partea specială a Codului penal al Republicii Moldova – *n.a.*) îl constituie relațiile sociale privitoare la libertatea persoanei.” [4, p. 133] Autorul argumentează în felul următor această schimbare de poziție: „*De jure*, relațiile sociale cu privire la libertatea, cinstea și demnitatea persoanei sunt cele care constituie obiectul juridic generic al [infrațiunilor prevăzute în Capitolul III din partea specială a Codului penal al Republicii Moldova]. *De facto*, obiectul juridic generic al acestor infrațiuni îl formează relațiile sociale cu privire la libertatea persoanei.” [5, p. 318]

Referitor la analiza propriu-zisă a infrațiunii prevăzute la art. 168 CP RM, S. Brînză examinează, întâi de toate, oportunitatea incriminării faptei de muncă forțată. Vorbind despre pericolul social al acestei fapte și despre angajamentele internaționale ale Republicii Moldova, autorul conchide că este oportună incriminarea faptei de muncă forțată.

Făcând legătură cu normele de referință din Codul muncii al Republicii Moldova, S. Brînză stabilește conținutul obiectului juridic special al infrațiunii prevăzute la art. 168 CP RM. Ca și în manualul din 2005, autorul identifică obiectul juridic secundar și obiectul material al acestei infrațiuni.

În ceea ce privește latura obiectivă a infrațiunii de muncă forțată, remarcăm o schimbare de poziție. Astfel, S. Brînză menționează nu acțiuni alternative în calitate de componente ale faptei prejudiciabile, ci modalități normative alternative ale acestei fapte. În contextul cercetării acestor modalități, sunt definite noțiunile de înșelăciune, de constrângere, de violență, de amenințare cu violența, de servitute etc. Sunt atent analizate cazurile de excepție în care nu poate fi aplicată răspunderea în baza art. 168 CP RM. De asemenea, este sesizată diferența dintre infrațiunile prevăzute la art. 167 și 168 CP RM: „În cazul sclaviei și condițiilor similare sclaviei, o persoană apare ca aservită în totalitate față de o altă persoană;

aservirea în cazul muncii forțate ține mai degrabă de condițiile în care se prestează activitatea concretizată într-o asemenea muncă, ea având, de regulă, un caracter temporar și ocazional.” [5, p. 372]

Investigarea laturii subiective și a subiectului infrațiunii, prevăzute la art. 168 CP RM, nu diferă principial de caracterizarea acestor elemente constitutive, care a fost efectuată de către S. Brînza în manualul din 2005.

S. Brînza și V. Stati au publicat în anul 2015 o lucrare în care se analizează, printre altele, infrațiunea prevăzută la art. 168 CP RM. [6]

Autorii susțin că „obiectul juridic generic al [infrațiunii prevăzute la art. 168 CP RM] îl constituie relațiile sociale cu privire la libertatea, cinstea și demnitatea persoanei”. [6, p. 444] Nu se mai specifică dacă această concepție trebuie percepută în accepțiunea *de jure* sau *de facto*. Aceasta se datorează completării Codului penal al Republicii Moldova cu art. 166¹. Această completare a fost operată prin Legea nr. 252 din 08.11.2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative.¹ Obiectul juridic principal al infrațiunii de tratament inuman sau degradant și al infrațiunii de tortură, care sunt specificate în art. 166¹ CP RM, îl formează relațiile sociale cu privire la demnitatea persoanei. În aceste condiții, nu mai poate fi pus la îndoială faptul că relațiile sociale cu privire la cinstea și demnitatea persoanei constituie o parte integrantă a obiectului juridic generic al infrațiunilor care sunt prevăzute în Capitolul III al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova.

Totodată, în tipologia infrațiunilor prevăzute în acest capitol, S. Brînza și V. Stati raportează infrațiunea de muncă forțată la subgrupul de infrațiuni contra libertății persoanei. Prin aceasta se sugerează că relațiile sociale cu privire la libertatea persoanei formează obiectul juridic de subgrup al infrațiunii prevăzute la art. 168 CP RM.

Cât privește analiza juridico-penală a infrațiunii de muncă forțată, aceasta se face din perspectiva amendamentelor operate în art. 168 CP RM prin Legea nr. 270 din 07.11.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative.² Ca urmare a acestor remanieri, elementul de noutate în comparație cu lucrarea din 2011 a celor doi autori, analizată anterior, îl constituie: caracterul complex al obiectului juridic special al infrațiunii prevăzute la art. 168 CP RM; calitățile speciale cu efect agravant ale victimei infrațiunii

¹ A se vedea: Legea nr. 252 din 08.11.2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 263-269, 855.

² A se vedea: Legea nr. 270 din 07.11.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 290, 794.

analizate; cele două modalități normative alternative ale faptei prejudiciabile; conținutul noțiunilor de constrângere și înșelăciune, care desemnează acțiunea sau inacțiunea adiacentă din cadrul faptei prejudiciabile; deosebirea dintre infrațiunile prevăzute la art. 165¹ și 168 CP RM; cazurile în care munca forțată îmbracă forma unei infrațiuni materiale și, respectiv, este comisă din imprudență; cazurile în care munca forțată poate fi săvârșită de către o persoană juridică; circumstanțele agravante ale infrațiunii prevăzute la art. 168 CP RM; delimitarea acestei infrațiuni de unele fapte contravenționale conexe.

Referințe:

1. BARBĂNEAGRĂ, A. et al. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu / Sub red. lui A. Barbăneagră. Chișinău: Arc, 2003. 836 p.
2. BORODAC, A. Manual de drept penal. Partea specială. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004. 622 p.
3. BARBĂNEAGRĂ, A. et al. Codul penal comentat și adnotat. Chișinău: Cartier, 2005. 656 p.
4. BRÎNZA, S. et al. Drept penal. Partea specială. Chișinău: Cartier, 2005. 804 p.
5. BRÎNZA, S., STATI, V. Drept penal. Partea specială. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 1062 p.
6. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p.

CZU: 340.134(4-6 UE):343.343.6 DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12154704>

ARMONIZARE LEGISLATIVĂ EUROPEANĂ PENTRU COMBATEREA UNOR INFRAȚIUNI CU DIMENSIUNE TRANSFRONTALIERĂ

Ilucă Despina-Martha

doctor în drept, asistent universitar, Facultatea de Drept,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România

The present study aims to outline the normative approach of the European Union when regulating with the scope of harmonizing the criminal law of Member States. To this end, a historical analysis of the evolution of judicial cooperation in criminal matters is needed to explain the current state of affairs. Subsequently, a transversal examination of four directives that establish minimum rules concerning the definition of some criminal offences and sanctions in areas of particularly serious crime with a cross-border dimension resulting from the nature or impact of such offences will be used to identify the common elements which constitute the core of the legislative harmonisation technique.

Keywords: *judicial cooperation in criminal matters; EU substantive criminal law; harmonisation of law; directive; definition of criminal offences.*

1. Aspecte introductive referitoare la spațiul de libertate, securitate și justiție al Uniunii Europene

Prezentul studiu își propune să realizeze o analiză succintă a utilizării directivei ca tehnică de reglementare folosită cu scopul de a apropia legislațiile naționale în materie penală ale statelor membre ale Uniunii Europene în privința definirii unor infracțiuni cu dimensiune transfrontalieră. Aceste norme juridice sunt cuprinse în cele referitoare la spațiul de libertate, securitate și justiție, ca subramură de drept material al Uniunii Europene.

Acest „spațiu de libertate, securitate și justiție” reprezintă una dintre marile realizări ale Uniunii Europene, deși poate nu la fel de cunoscută sau de popularizată precum piața internă. Comunitatea Economică Europeană, ca precursora a Uniunii Europene, avea ca obiectiv crearea unei piețe comune, „a cărei funcționare privește în mod direct pe justițiabilii din Comunitate” [1], urmărind în mod central asigurarea celor patru libertăți fundamentale, respectiv libera circulație a mărfurilor, a persoanelor, a serviciilor și a capitalurilor, dar și alte obiective, precum adoptarea de legislație pentru asigurarea liberei concurențe [2, p. 5]. Cu toate acestea, libertățile de circulație nu sunt lipsite de riscuri la adresa securității și justiției în statele membre, cele mai dificile fiind cele derivate din libera circulație a persoanelor, în condițiile în

care eliminarea frontierelor dintre state le lipsește pe acestea de instrumente naționale importante pentru controlul și filtrarea intrării și identității persoanelor, iar traficul de droguri, criminalitatea organizată, fraudă internațională, spălarea banilor, traficul de ființe umane sau exploatarea sexuală a minorilor sunt infrațiuni care nu cunosc frontiere [2, p. 1091-1092].

Soluția concepută pentru a răspunde acestor riscuri a fost cea de instituire a unor „măsuri compensatorii” [2, p. 1093], prin crearea spațiului de libertate, securitate și justiție în Uniunea Europeană. Astfel, conform art. 3 alin. (2) din Tratatul privind Uniunea Europeană [3], *„Uniunea oferă cetățenilor săi un spațiu de libertate, securitate și justiție, fără frontiere interne, în interiorul căruia este asigurată libera circulație a persoanelor, în corelare cu măsuri adecvate privind controlul la frontierele externe, dreptul de azil, imigrarea, precum și prevenirea criminalității și combaterea acestui fenomen”*. În aceste condiții, spațiul de libertate, securitate și justiție se configurează ca un corolar al pieței interne, mai precis, al liberei circulații a persoanelor.

2. Premisele apariției reglementărilor europene în materie penală

Dreptul penal material constituie, de regulă, o ramură de drept în care competența de reglementare aparține exclusiv statelor, prin instituțiile cu atribuții legislative. Cu toate acestea, disponibilitatea statelor de a încheia tratate prin care își asumă obligația de armonizare a legislațiilor naționale cu privire la o serie de infracțiuni cu pericol social crescut și cu un caracter transfrontalier atestă un istoric de apropiere a normelor juridice, inclusiv cu scopul de a înlătura barierele cu care se confruntă cooperarea judiciară în materie penală, precum bariera cerinței dublei incriminări [4, p. 754]. Anterior anilor 1990, care au marcat o schimbare de paradigmă în acest sens, influențele externe asupra dreptului penal veneau cu precădere din partea Organizației Națiunilor Unite, statele membre ale comunităților europene având doar câteva încercări nereușite de a adopta măsuri de sancționare a fraudelor la adresa bugetului comunităților [4, p. 755]. Acestea din urmă s-au concretizat ulterior prin Covenția privind protejarea intereselor financiare ale Comunităților Europene, înlocuită de dată mai recentă prin Directiva privind combaterea fraudelor îndreptate împotriva intereselor financiare ale Uniunii prin mijloace de drept penal [5].

Chiar și înainte de înființarea Uniunii Europene prin Tratatul de la Maastricht și formalizarea cooperării în domeniul justiției și afacerilor interne, statele membre au făcut varii eforturi în această direcție, precum crearea Grupului Trevi, o rețea interguvernamentală a reprezentanților ministerelor de justiție și de interne, înființat ca urmare a unei propuneri a Consiliului

European de la Roma, din 1-2 decembrie 1975, ce a fost formalizată la reuniunea Consiliului Afaceri Interne de la Luxemburg din 29 iunie 1976. Grupul apare pe fondul creșterii numărului atacurilor teroriste în Europa anilor 1970, fiindu-i extinse competențele în 1985 pentru a include infracțiunile internaționale grave, precum traficul de droguri, traficul de arme, furturi din bănci [2, p. 1088], finalmente ajungând să fie absorbit în Pilonul III al Uniunii Europene, prin dispozițiile Tratatului de la Maastricht [6].

Tratatul de la Maastricht, semnat în 1992 și intrat în vigoare în 1993, instituie Uniunea Europeană, însă nu prin abolirea comunităților preexistente, ci prin gruparea acestora în Pilonul I, numit din acest motiv și „pilonul comunitar”. Așadar, în titlurile II, III și IV ale Tratatului de la Maastricht sunt incluse modificările aduse tratatelor Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului, Comunității Economice Europene (devenită între timp Comunitatea Europeană) și Comunității Europene a Energiei Atomice [2, p. 1088], metoda de decizie în Pilonul I fiind metoda comunitară, cu un caracter supranațional, în care Comisia propune, iar Consiliul și Parlamentul decid împreună, prin instituirea procedurii de codecizie, care crește rolul Parlamentului European.

Pe lângă pilonul comunitar, se creează și Pilonul II – Politică externă și de securitate comună, cuprins în Titlul V din Tratatul de la Maastricht, și Pilonul III – Justiție și afaceri interne, ale cărui prevederi se regăseau în Titlul VI din Tratatul de la Maastricht [2, p. 1088]. Elementul comun al acestor doi piloni este că, date fiind domeniile delicate la care se referă, sensibilitățile naționale au prevalat, sens în care statele membre nu au dorit să cedeze din suveranitate, ci au urmărit să păstreze puterea de decizie. Pe cale de consecință, în Pilonii II și III, metoda de decizie era predominant cea interguvernamentală [2, p. 1089].

În ceea ce privește formalizarea cooperării în domeniul justiției și al afacerilor interne, aceasta este anunțată încă din preambulul tratatului: „(...) reafirmând obiectivul lor de a facilita libera circulație a persoanelor, asigurând în același timp siguranța și securitatea popoarelor lor, prin includerea dispozițiilor privind justiția și afacerile interne în prezentul tratat, (...) Uniunea își stabilește următoarele obiective: (...) - să dezvolte o strânsă cooperare în domeniul justiției și afacerilor interne (...)” [6].

Prevederile inițiale ale Pilonului III nu acordau în mod expres Consiliului competența de a adopta măsuri pentru armonizarea legislațiilor penale ale statelor membre, ci se refereau la cooperarea judiciară în materie penală. Cu toate acestea, s-a remarcat un efect natural de combinare a celor două domenii, dat fiind faptul că armonizarea legislativă facilita cooperarea judiciară prin simplificarea aplicării condiției necesare a dublei incriminări [4, p. 755].

O critică la adresa Tratatului de la Maastricht a fost că domeniul Pilonului III afecta drepturi fundamentale ale omului și suscita probleme similare cu cele prevăzute în cadrul liberei circulații din Tratatul Comunității Europene (fostul Tratat al Comunității Economice Europene), iar posibilele rezolvări variau de la îmbunătățirea dispozițiilor instituționale din Pilonul III existent până la absorbția completă a Pilonului III în Pilonul I [2, p. 1089].

Soluția finală adoptată prin Tratatul de la Amsterdam [7], semnat în 1997 și intrat în vigoare în 1999, a fost comunitarizarea parțială a pilonului III, respectiv transferul prevederilor referitoare la vize, azil, imigrație, cooperare judiciară în materie civilă în conținutul Tratatului Comunității Europene, în timp ce în Pilonul III a rămas, la acel moment, cooperarea polițienească și judiciară în materie penală [2, p. 1089], un domeniu care suscita în continuare sensibilități naționale și care încă necesita decizii luate cu unanimitate.

Reforma adusă prin Tratatul de la Lisabona [8], semnat în 2007 și intrat în vigoare în 2009, reprezintă „desăvârșirea” conceptului de spațiu de libertate, securitate și justiție, întrucât tratatul abolește sistemul pe piloni introdus prin Tratatul de la Maastricht, integrând complet dispozițiile referitoare la spațiul de libertate, securitate și justiție în corpul principal al Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene (fostul Tratat al Comunității Europene), în Titlul V – Politicile și acțiunile interne ale Uniunii [9, p. 4], după prevederile referitoare la piața internă, libera circulație a mărfurilor, agricultura, pescuitul, libera circulație a persoanelor, a serviciilor, a capitalurilor [2, p. 1097].

O interpretare sistematică a amplasării acestor norme după cele referitoare la piața internă ar putea duce la concluzia că spațiul de libertate, securitate și justiție ocupă un loc secund într-o ierarhizare după importanță. Această teză este contrazisă de formularea art. 3 din Tratatul privind Uniunea Europeană [3], care prevede, în sinteză, că: *„(1) Uniunea urmărește să promoveze pacea, valorile sale și bunăstarea popoarelor sale. (2) Uniunea oferă cetățenilor săi un spațiu de libertate, securitate și justiție, (...). (3) Uniunea instituie o piață internă. (...)”*.

Observăm, așadar, că în lumina textului precitat, crearea spațiului de libertate, securitate și justiție se afirmă ca o prioritate în fața beneficiilor incontestabile ale pieței interne, precum și ale uniunii economice și monetare. Cu toate acestea, așezarea normelor referitoare la spațiul de libertate, securitate și justiție după cele privind piața internă este de natură a menține justificarea inițială a apariției acestor prevederi ca „măsuri compensatorii” pentru riscurile generate de libera circulație a persoanelor.

În ceea ce privește dreptul penal material, anterior Tratatului de la

Lisabona, competența Uniunii era mai limitată sub aspectul scopului, Tratatul de la Maastricht referindu-se la adoptarea progresivă de măsuri de stabilire a regulilor minime privind elementele constitutive și regimul sancționatoriu pentru infrațiunile din domeniul criminalității organizate, al terorismului și al traficului ilicit de droguri [10, p. 337]. Intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona este recunoscută drept un pas spre „constituționalizarea” dreptului penal al Uniunii Europene, din mai multe perspective: sub aspectul procesului decizional instituțional, îmbunătățit prin acest tratat; din perspectiva aplicării principiilor constituționale ale dreptului Uniunii Europene în dreptul penal european; din ranforsarea protecției drepturilor fundamentale în procedurile penale prin ridicarea Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene la puterea juridică a tratatelor [9, p. 5].

3. Tehnica de reglementare pentru armonizare legislativă

La nivelul dreptului primar, dispozițiile care deopotrivă permit și impun armonizarea legislativă în materie penală sunt cele ale art. 83 alin. (1) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene [11], conform cărora *„Parlamentul European și Consiliul, hotărând prin directive în conformitate cu procedura legislativă ordinară, pot stabili norme minime cu privire la definirea infrațiunilor și a sancțiunilor în domenii ale criminalității de o gravitate deosebită de dimensiune transfrontalieră ce rezultă din natura sau impactul acestor infrațiuni ori din nevoia specială de a le combate pornind de la o bază comună”*. Domeniile menționate anterior sunt indicate textual ca fiind terorismul, traficul de persoane și exploatarea sexuală a femeilor și a copiilor, traficul ilicit de droguri, traficul ilicit de arme, spălarea banilor, corupția, contrafacerea mijloacelor de plată, criminalitatea informatică și criminalitatea organizată, lăsând posibilitatea Consiliului de a adopta o decizie prin care să identifice și alte domenii ale criminalității care îndeplinesc criteriile prevăzute la acest alineat, hotărând în unanimitate, după aprobarea Parlamentului European.

O remarcă se impune cu prioritate: dacă în multiple prevederi de drept primar observăm că instituțiilor europene li se lasă marja de apreciere asupra actului pe care îl consideră potrivit să îl adopte pentru scopul pe care îl urmăresc, în prezentul caz, tehnica de reglementare este impusă ca fiind utilizarea directivelor. O astfel de obligație este explicabilă prin prisma faptului că autorii tratatului sunt statele membre însele, care și-au exprimat în acest fel dorința de armonizare legislativă, sub rezerva recunoașterii diversității și specificului național.

Întrucât o analiză exhaustivă a directivelor adoptate în temeiul art. 83 din

Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene excedează cu mult obiectivelor prezentului studiu și ar putea constitui o monografie în sine, am ales să examinăm transversal principalele dispoziții ale directivelor (sau ale deciziilor-cadru mai vechi, care, ca tehnică normativă, se aseamănă cu directivele și care au suferit modificări subsecvente prin directive) referitoare la terorism [12], traficul ilicit de droguri [13], spălarea banilor [14] și criminalitatea informatică [15], pentru a identifica elementele de similitudine prin care se conturează tehnica armonizării legislative.

La nivel formal, remarcăm dispoziții cu o frazare asemănătoare, construite după algoritmul clasic al normelor juridice incomplete, care indică subiectului de drept (statul membru) conduita pe care trebuie să o urmeze (incriminarea unei anumite fapte), având de principiu următoarea formulare pentru definirea unor infrațiuni: „Statele membre adoptă măsurile necesare pentru a garanta că fapta {descrierea faptei} este incriminată atunci când este săvârșită fără drept și cu {forma de vinovăție}”.

Pe fond, concluziile analizei realizate demonstrează un accent substanțial pe care legiuitorii Uniunii Europene îl plasează pe latura obiectivă, cu precădere pe elementul material, spre exemplu, *„producerea, fabricarea, extragerea, prepararea, oferirea, comercializarea, distribuirea, vânzarea, livrarea în orice condiții, intermedierea, expedierea, expedierea în regim de tranzit, transportul, importul sau exportul de droguri”* [13], *„cultivarea macului opiaceu, a arbustului de coca sau a canabisului”* [13], *„ascunderea sau disimularea adevăratei naturi, a sursei, a localizării, a amplasării, a circulației sau a proprietății bunurilor ori a drepturilor asupra acestor bunuri, cunoscând că bunurile provin dintr-o activitate infracțională sau dintr-un act de participare la o astfel de activitate”* [14], *„interceptarea (...) prin mijloace tehnice, de transmisii private de date informatice către un sistem informatic, dinspre acesta sau în interiorul acestuia, inclusiv de emisii electromagnetice provenite de la un sistem informatic care transmite asemenea date informatice”* [15], *„ștergerea, periclitarea, deteriorarea, modificarea, eliminarea datelor informatice dintr-un sistem informatic”* [15].

Referitor la latura subiectivă, în legislația Uniunii s-a evitat, o perioadă îndelungată de timp, indicarea expresă a unei forme de vinovăție, având în vedere principiile diferite pe care statele membre le aplică pentru a delimita răspunderea penală de alte forme de răspundere, precum cea administrativă, definirea diferită a formelor de vinovăție și optica variabilă cu privire la forma de vinovăție cerută pentru fiecare infrațiune [4, p. 801]. Cu toate acestea, în exemplele alese pentru prezentul studiu se remarcă o predominanță a cerinței săvârșirii infracțiunilor cu intenție [12-15], deși uneori – precum în cazul

prevenirii spălării banilor și a finanțării terorismului – statele membre pot adopta sau menține în vigoare dispoziții mai stricte în domeniul reglementat de directivă [14], ceea ce înseamnă că în unele state și o formă de vinovăție mai ușoară ar putea atrage răspunderea penală.

Un alt element comun al directivelor cercetate privește regimul sancționatoriu, referitor la care statele membre sunt obligate să ia măsurile necesare pentru a se asigura că infrațiunile prevăzute de directive sunt pasibile de sancțiuni penale efective, proporționale și disuasive, în linie cu funcțiile de protecție și de tip expresiv-educativ ale dreptului penal [16, p. 17-18]. În acest sens, legiuitorii Uniunii Europene impun un regim sancționatoriu pentru persoanele fizice, de regulă, prin pedepse privative de libertate „având o durată maximă de cel puțin {x ani}”. Observăm, așadar, că în ceea ce privește limitele pedepselor, statele membre au obligația de a incrimina faptele prevăzute în textul normativ cu un maxim special care să respecte nivelul minim impus de directive, fără a fi ținute, de regulă, de vreo obligație și în privința minimului special. În concret, dispozițiile analizate reflectă o variație a regimului sancționatoriu minim pentru maximul special în raport de valoarea socială protejată și, implicit, de nivelul de pericol social *in rem* [12-15].

Mai mult decât atât, în unele ipoteze, directivele analizate prevăd și o serie de circumstanțe atenuante sau agravante, însă cu niște consecințe diferite pentru statele membre: dacă circumstanțele agravante sunt obligatoriu a fi transpuse în legislația națională, circumstanțele atenuante reprezintă o facultate a statului membru, aspect care rezultă din formulări precum „fiecare stat membru poate lua măsurile necesare pentru ca sancțiunile prevăzute la articolul {indicarea articolului} să poată fi reduse, în cazul în care {indicarea circumstanței atenuante}”.

Finalmente, tot sub aspectul regimului sancționatoriu, precum și în ceea ce îi privește pe eventualii participanți, un element de convergență al tehnicii armonizării legislative se referă la instigare, complicitate, dar și la tentativă, ca formă a infrațiunii, sens în care directivele conțin formulări prin care impun obligația statelor membre de a se asigura că „instigarea și complicitatea la săvârșirea oricăreia dintre infrațiunile menționate la articolele {indicarea articolelor relevante} sunt incriminate” și că „tentativa de săvârșire a oricăreia dintre infrațiunile prevăzute la articolele {indicarea articolelor relevante} este incriminată”.

4. Concluzii

Prezentul studiu a urmărit evoluția istorică, prin tratate, a cooperării judiciare în materie penală în Uniunea Europeană, pentru a înțelege optica

legiuitorilor europeni în stabilirea de norme minime cu privire la definirea infracțiunilor și a sancțiunilor în domenii ale criminalității de o gravitate deosebită, de dimensiune transfrontalieră, ce rezultă din natura sau impactul acestor infracțiuni.

Scurta radiografie a unor directive adoptate în aceste domenii a reflectat, la nivel formal, utilizarea de norme juridice prin care statelor membre li se impune conduita de a incrimina anumite fapte, sancțiunea pentru neconformarea la această conduită lipsind din text, însă fiind, în realitate, reprezentată de posibilele acțiuni pe care Comisia Europeană le poate demara pentru constatarea neîndeplinirii obligațiilor de către un stat membru. Pe fond, armonizarea legislativă este asigurată prin indicarea expresă a faptelor care trebuie incriminate, a formei de vinovăție, precum și a regimului sancționatoriu inferior al maximului pedepsei prevăzute, soluție juridică menită să faciliteze cooperarea judiciară în materie penală, cu precădere atunci când procedura aplicabilă este condiționată de dubla incriminare a faptei.

Referințe:

1. Hotărârea Curții de Justiție a Comunităților Europene din 05.02.1963. Cauza C-26/62 - Van Gend en Loos/Administratie der Belastingen. [Accesat: 01.12.2023] Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=87120&pageIndex=0&doclang=ro&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3871056>
2. CRAIG, P., DE BÚRCA, G. Dreptul Uniunii Europene: comentarii, jurisprudență și doctrină, ediția a VI-a. București: Hamangiu, 2017. 1456 p.
3. Tratatul privind Uniunea Europeană (versiunea consolidată). În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 2016, JO C 202.
4. PEERS, S. Eu Justice and Home Affairs Law, Third Edition. Oxford: Oxford University Press, 2011, 1120 p.
5. COSTEA, I.M. Transpunerea Directivei PIF și evaziunea fiscală la TVA. În: Analele Universității București. Seria Drept, 2020, nr. 1, p. 9-24.
6. Tratatul privind Uniunea Europeană (Tratatul de la Maastricht, versiunea inițială). În: Jurnalul Oficial al Comunităților Europene, 1992, JO C 191.
7. Tratatul de la Amsterdam de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană, a Tratatelor de instituire a Comunităților Europene și a anumitor acte conexe. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 1997, JO C 340.
8. Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene, În:

- Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 2007, JO C 306.
9. MITSILEGAS, V. EU Criminal Law after Lisbon: Rights, Trust and the Transformation of Justice in Europe. Oxford: Hart Publishing, 2016, 336 p.
 10. LENAERTS, K., VAN NUFFEL, P. European Union Law, Third Edition. London: Sweet & Maxwell, 2011, 1334 p.
 11. Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (versiunea consolidată). În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 2016, JO C 202.
 12. Directiva (UE) 2017/541 a Parlamentului European și a Consiliului din 15 martie 2017 privind combaterea terorismului și de înlocuire a Deciziei-cadru 2002/475/JAI a Consiliului și de modificare a Deciziei 2005/671/JAI a Consiliului. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 2017, JO L 88.
 13. Decizia-cadru 2004/757/JAI a Consiliului din 25 octombrie 2004 de stabilire a dispozițiilor minime privind elementele constitutive ale infracțiunilor și sancțiunile aplicabile în domeniul traficului ilicit de droguri, cu modificările și completările ulterioare (prin Directivele din 2017, 2019, 2020, 2021, 2022). În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 2004, JO L 335.
 14. Directiva (UE) 2015/849 a Parlamentului European și a Consiliului din 20 mai 2015 privind prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor sau finanțării terorismului, modificată prin Directiva (UE) 2018/843 și prin Directiva (UE) 2019/2177. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 2015, JO L 141.
 15. Directiva 2013/40/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 august 2013 privind atacurile împotriva sistemelor informatice și de înlocuire a Deciziei-cadru 2005/222/JAI a Consiliului. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 2013, JO L 218.
 16. MĂRCULESCU-MICHINICI M.-I., DUNEA, M. Drept penal. Partea generală. Curs teoretic în domeniul licenței (I). București: Hamangiu, 2018, 968 p.

CZU: 343.35(4)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12154770>

INFRACTIUNEA DE ULTRAJ ÎN SPAȚIUL EUROPEAN

Năstase Andrei

doctorand, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România

avocat, Cabinetul Avocatului Andrei Năstase

ORCID: 0009-0006-6369-0979

Outrage is a common law offense committed against the public authority, being criminalized in most of the criminal legislation of the European Union states. The object of study of this scientific approach is the offense of outrage through the prism of the elements of comparative criminal law, with particular reference to the criminal legislation of the states of the European Union. Apart from cognitive knowledge, which in fact constitutes the immediate object of the study, we also pursue the achievement of a mediated, more distant objective, through which we propose the development and improvement of criminalizations from the Romanian criminal legislation related to the crime of insult, which in fact constitutes the basis of priority assessment and which in fact form an object of comparison.

Keywords: *comparative criminal law, crime, penal punishment, outrage, public official.*

Introducere. În cazul autorității publice nu poate exista o disociere între autoritatea ca atare și persoana care o reprezintă și în numele căreia își îndeplinește atribuția legală. Protecția penală asigurată autorității reprezintă o garanție a exercitării atribuțiilor ce îi revin și nicidecum un privilegiu, iar legitimitatea sa derivă din însăși legitimitatea existenței autorității [1, p.549].

Totodată, ultrajul este și cea mai răspândită infracțiune privind autoritatea, dată fiind vulnerabilitatea victimei, care implică exercițiul autorității de stat [2, p.32] și care este pusă în situația de a reprezenta autoritatea în cele mai diverse și complicate situații, cu care subiectul infracțiunii deseori își manifestă dezacordul, inclusiv prin recurgerea la conduite infracționale.

O importantă observație făcută în urma analizei Codurilor penale ale statelor Uniunii Europene prin prisma instituției protecției penale a autorității, în general, și a ultrajului, în mod special, se referă la funcționarul public, ca reprezentant al autorității, la definirea categoriei respective, la similitudinile și deosebirile ce rezultă din abordarea legislativă a fiecărui stat, or, noțiunea de funcție publică constituie o noțiune centrală a dreptului public, în general și a dreptului administrativ, în special, fiind într-o legătură indestructibilă cu noțiunea de autoritate, organ, activitate administrativă [3, p. 680].

Comparând definiția dată funcționarilor publici de către legiuitorul român

cu cele date de legiuitorii din diferite state europene, în ciuda unor diferențe, observăm o tendință clară de uniformizare a acestei instituții de drept, acordându-i-se valențe extinse. Astfel, legislațiile noilor state membre ale Uniunii Europene au modificat conținutul noțiunii de funcționar, în baza unor materii din legislațiile statelor fondatoare.

Observăm că subiect pasiv al ultrajului poate fi doar persoana care deține calitatea specială cerută de textul incriminator, calitate care de cele mai multe ori este desemnată printr-o noțiune generică legată de exercitarea serviciului public, cum ar fi „funcționar” – Austria, Italia; „funcționar public” – Polonia, Republica Federativă Germania, Regatul Țărilor de Jos; „cel care are obligații să acționeze în serviciul public sau în îndeplinirea serviciului ori a îndatoririlor ori cu ocazia aceleiași activități” – Regatul Danemarcei etc. Unele legislații extind cerul subiecților pasiv la autorități – Austria; Guvernul țării, Consiliul General al Justiției, Curtea Constituțională, Tribunalul Suprem sau Consiliul Guvernului sau Tribunalul Superior de Justiție a unei Comunități Autonome – Spania; grup politic, administrativ sau judiciar – Italia etc. Alteori se recurge la prevederea expresă a tuturor categoriilor de funcționari ce pot figura în calitate de subiecți pasivi ai ultrajului (magistrat, jurat, avocat, funcționar public sau ministerial, militar din jandarmeria națională, funcționar din poliția națională, de la vamă, din inspectia muncii etc. – Franța).

Modele legislative și discuții. În majoritatea legislațiilor penale europene, inclusiv în cea românească, locul de incriminare al ultrajului este unul similar, fiind situat în capitolul, secțiunea sau titlu destinat protejării autorității publice – Regatul Danemarcei, Republica Cehă, Austria, Republica Federală Germană, Regatul Țărilor de Jos, Finlanda, Grecia etc. În pofida unor diferențieri de formulare a denumirilor marginale pe care le prezintă unele legislații penale (Polonia – Infrațiuni contra activităților instituțiilor de stat și contra autogovernării locale, Spania – Delicte împotriva instituțiilor statului, Italia – Despre delicte ale privaților împotriva administrației publice, Franța – Despre atingerile aduse administrației publice comise de particulari) ultrajul rămâne a fi o infrațiune care atentează în principal la relațiile sociale din domeniul autorității publice.

Spre deosebire de legislația penală românească de referință, majoritatea legislațiilor penale europene incriminează mai multe fapte de ultraj, urmărindu-se astfel o individualizare legală a răspunderii penale în funcție de gravitatea ultragierii, gravitate condiționată, de regulă de modul de realizare a infrațiunii (constrângere, amenințare, violență, cauzarea de vătămări etc.).

Cel mai elocvent exemplu îl constituie legislația penală a Belgiei, în care

faptele de ultraj sunt incriminate în Capitolul II intitulat: *Ultrajul și violențele împotriva miniștrilor, membrilor camerelor legislative, deținătorilor autorității sau forței publice* [4].

Modelul legislativ este fundamentat pe ideea incriminării diferitelor forme infracționale de ultraj, care pot fi clasificate în baza mai multor criterii. Primul criteriu îl constituie calitatea specială a subiectului pasiv al infracțiunii. Astfel, spre exemplu la art. 276 C.pen. este sancționat ultrajul săvârșit în privința unui membru al Camerelor legislative, Ministru, membru al Curții Constituționale, magistrat al autorității administrative sau al autorității judiciare ori a unui ofițer activ al forței publice, iar la art. 276 C.pen. împotriva unui ofițer ministerial, unui funcționar public sau unui agent de ordine publică, sau împotriva oricărei alte persoane deținând o funcție publică. Constatăm și o diferențiere a pedepselor aplicate pentru săvârșirea faptelor enunțate, care în cazul primei infracțiuni sunt mai aspre decât în cazul celei de a doua infracțiuni.

Considerăm că o asemenea viziune legislativă se bazează pe importanța funcției publice deținute de către subiectul pasiv, fapt care antrenează după sine și o lezare graduală diferită a relațiilor sociale din domeniul autorităților publice.

Un alt criteriu predilect de diferențiere a sancțiunilor aplicabile pentru infracțiunile de ultraj îl formează elementul material și urmările prejudiciabile pe care le provoacă. Astfel, este incriminat distinct ultrajul manifestat prin fapte, cuvinte, gesturi sau amenințări, față de ultrajul săvârșit prin acte de lovire sau aplicare a violenței. Mai mult, în baza art. 280 C.pen. al Belgiei, prin prisma unei individualizări legale materializate în sancțiunile normelor penale, sunt diferențiate sancțiunile penale aplicabile în funcție de gravitatea urmărilor criminale. Astfel, dacă ultrajul violent a cauzat o boală sau o incapacitate personală de muncă descrisă la art. 399 C.pen. pedeapsa aplicabilă va fi închisoarea de la patru luni la patru ani și amendă de la o sută de euro la cinci sute de euro, însă atunci când a cauzat o pierdere absolută a funcționalității unui organ sau o mutilare gravă prevăzută de art. 400 pedeapsa aplicabilă va fi recluziunea de la cinci la zece ani [4].

Acest ultim criteriu de sancționare este apropiat cu cel instituit la art. 257 C.pen. al României, potrivit căruia sancțiunea pentru ultraj se stabilește în funcție de pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea prin care se manifestă ultrajul (lovire, amenințare, vătămare corporală etc.), ale cărei limite speciale se majorează cu o treime.

Un alt criteriu de individualizare legală a pedepsei pentru infracțiunea de ultraj în legislația penală a Belgiei o constituie forma de vinovăție pe care

subiectul o manifestată față de urmările prejudiciabile. În corespundere cu art. 279 bis C.pen. al Belgiei: „loviturile aplicate de către făptuitor în privința victimei, însă fără a se urmări intenția de a o ucide, au cauzat decesul, se pedepsesc cu reclusiunea de la șapte ani la zece ani” [4].

Analiza comparativă a C.pen. al Regatului Danemarca impune constatarea că faptele de ultraj sunt incriminate la Capitolul 14, intitulat *Infrațiuni împotriva autorităților publice* [5].

Ca și în cazul multora dintre legislațiile penale europene, legislația penală a Regatului Danemarca prevede răspunderea penală pentru mai multe fapte de ultraj, care pot fi identificate, în principal în funcție de mai multe subelemente ale conținutului juridic al infracțiunii.

Astfel, în funcție de elementul material și modul de realizare al acestuia, în legea penală a Regatului Danemarca identificăm următoarele tipuri de ultraj (art. 119 C.pen.): ultrajul violent, ultrajul săvârșit prin amenințare, ultrajul nonviolent și ultrajul săvârșit prin insultare.

Este de menționat că la descrierea subiectului pasiv al infracțiunii legiuitorul danez nu utilizează termenul de „funcționar” sau „funcționar public”, ci „...cel care are obligații să acționeze în serviciul public sau în îndeplinirea serviciului ori a îndatoririlor ori cu ocazia aceleiași activități...”. Prin urmare, calitatea victimei este legată de serviciul public.

Un cumul de fapte penale legate de ultragiere sunt consacrate și în C.pen. al Poloniei în Capitolul XXIX denumit *Infrațiuni contra activităților instituțiilor de stat și contra autogovernării locale* la art. 222 - 226. Chiar dacă conform tehnicii legislative specifice aplicate de legiuitorul polonez articolele din C.pen. nu poartă titluri, în mod convențional considerăm că aceste infracțiuni pot fi denumite ca atare după cum urmează: încălcarea inviolabilității fizice a unui funcționar public sau a unei persoane care îl ajută în exercitarea funcției de serviciu; atacul asupra unui funcționar public sau asupra persoanei care îl ajută, în timpul sau în legătură cu îndeplinirea îndatoririlor oficiale; violența sau amenințarea prin care se urmărește influențarea activității oficiale a organului administrației publice, ale altei autorități de stat sau ale autogovernării locale; împiedicarea sau îngreunarea efectuării sarcinilor de serviciu ale persoanei împuternicite să efectueze controale de mediu sau ale ajutorului acesteia; insultarea unui funcționar public sau a persoanei care îl ajută la îndeplinirea îndatoririlor oficiale.

Cadrul incriminator al normelor referitoare la infracțiunile de ultragiere în legislația penală poloneză scoate în evidență o protecție penală extinsă, care nu se referă doar la funcționarii publici ci și la persoane care-i ajută în exercițiul

atribuțiilor oficiale. O altă constatare care se impune este că într-un mod similar legislației penale daneze, italiene și celei franceze, legiuitorul polonez sancționează în calitate de faptă penală și insulta adresată funcționarului public sau persoanei care-l ajută, în timpul și în legătură cu îndeplinirea îndatoririlor oficiale.

În unele legislații penale, la incriminarea faptei nu este utilizată denumirea marginală de „ultraj”. Cel mai elocvent exemplu în acest sens îl constituie legislația penală al Republicii Cehia [6], care asigură o protecție penală sporită autorității prin normele Diviziunii 1 (Infrațiuni contra autorității) din Capitolului X (Infrațiuni contra ordinii publice). În pofida acestei constatări, legislația penală descrie mai multe fapte legate de ultraj, cum ar fi: utilizarea violenței împotriva unei autorități publice (secț. 323); amenințarea cu intenția de a intimida autoritatea publică (secț. 324); violența împotriva unui funcționar public (secț. 325); amenințarea cu intenția de a intimida un funcționar public (secț. 325)¹. Printr-o asemenea tehnică legislativă se dorește o individualizare legală ce ar corespunde pe deplin gradului social periculos al faptelor de ultraj, regimul sancționator fiind instituit în funcție de gravitatea modalității normative de comitere a infracțiunii.

Faptele de ultraj săvârșite în privința „funcționarilor publici” cunosc o incriminare distinctă fiind vorba de „violența împotriva unui funcționar public” și „amenințarea cu intenția de a intimida un funcționar public”. În cadrul formelor agravate, fapta de violență împotriva funcționarului public poate absorbi vătămarea gravă a sănătății [secț. 325 alin. 3) lit. a) C.pen. al Cehiei] și chiar omorul victimei [secț. 325 alin. 3) lit. a) C.pen. al Cehiei]. Spre exemplu, atunci când fapta se manifestă prin omorul funcționarului public pedeapsa aplicabilă de către instanța de judecată este de la opt la șaisprezece ani. Pentru a asigura previzibilitatea și claritatea necesară a legii penale la secț. 127 C.pen. al Cehiei este inclusă lista exhaustivă a persoanelor ce pot avea calitatea de funcționar public.

Un aspect foarte important de reținut este faptul că protecția prevăzută de secțiunile 323-326 ale C.pen. al Cehiei se va asigura, conform secțiunii 327, și

¹ Spre exemplu, infrațiunea de „utilizare a violenței împotriva unei autorități publice” constă în fapta persoanei care utilizează violența cu intenția de a afecta exercitarea competențelor de către un organ al administrației publice centrale, administrației publice locale, o instanță de judecată sau o altă autoritate publică și se pedepsește cu închisoarea de la șase luni la cinci ani. Infrațiunea de „amenințare cu intenția de a intimida autoritatea publică” presupune fapta persoanei care amenință altă persoană cu moartea, vătămarea corporală sau prejudicii considerabile săvârșită fie cu intenția de a afecta exercitarea competențelor de către un organ al administrației publice centrale, administrației publice locale, o instanță de judecată sau o altă autoritate publică fie ca urmare a exercitării competențelor unei astfel de autorități și se pedepsește cu închisoare de până la trei ani.

persoanei care a intervenit în sprijinul sau pentru a proteja un organ al administrației publice centrale, administrației publice locale, o instanță de judecată sau altă autoritate publică sau un funcționar oficial [6].

De asemenea, legea penală cehă, asigură aceeași protecție și persoanei care beneficiază de protecție internațională, definită ca funcționarul public al unui alt stat sau al unei organizații internaționale care se bucură de statut diplomatic sau de alte privilegii și imunități conform dreptului internațional, sau persoana care deține o funcție ori lucrează pentru un organism judiciar internațional.

O diferențiere netă a regimului sancționator aplicabil pentru faptele de ultraj, diferențiere stabilită în funcție de gravitatea pe care o comportă, o întâlnim și în legislația penală a Spaniei. Spre deosebire însă de legislația penală cehă, legiuitorul spaniol, în cele mai frecvente cazuri diferențiază regimul de sancționare în funcție de calitatea subiectului pasiv al infracțiunii și nu în funcție de modul de comitere a acesteia.

Sediul incriminator este dislocat în Titlul XXI Delicte împotriva Constituției, Capitolul III Delicte împotriva instituțiilor statului și separarea puterilor, Subcapitolul 1 Delicte împotriva instituțiilor statului. În conformitate cu art. 498 C.pen. al Spaniei se pedepsesc cu închisoare de la 3 la 5 ani persoanele care folosesc forța, violența, intimidarea sau amenințarea gravă pentru a împiedica un membru al Congresului Deputaților, Senatului sau a unei Adunări Legislative a unei Comunități să participe la întrunirile acestora sau, prin aceleași mijloace, limitează libera exprimare a opiniilor sau exprimarea votului acestuia [7].

În același cadru legislativ este consacrată răspunderea penală pentru insulta sau calomnierea gravă a anumitor funcționari publici sau demnitari, instituții, precum Guvernul țării, Consiliul General al Justiției, Curtea Constituțională, Tribunalul Suprem sau Consiliul Guvernului sau Tribunalul Superior de Justiție al unei Comunități Autonome. În mod similar sunt sancționate și persoanele care aduc injurii sau amenințări grave Armatei, Claselor sau Corpurilor și Forțelor de Securitate.

Fapta de calomniere sau injurie a altor categorii de funcționari publici se sancționează în temeiul normelor incriminatorii dislocate la Titlul XI Delicte împotriva demnității. Persoana acuzată de injurie va fi exonerată de responsabilitate dacă probează veridicitatea faptelor imputate, atunci când acestea sunt îndreptate împotriva funcționarilor publici și se referă la fapte privind exercitarea funcției sau la comiterea de abateri penale sau infracțiuni administrative.

În Capitolul II, Delicte împotriva coroanei din Titlul XXI Delicte împotriva Constituției consacră un regim sancționatoriu distinct pentru calomnierea sau injuria adusă Regelui sau oricăruia din ascendenții sau descendenții acestuia, Reginei consoarte sau consortului Reginei, Regentului sau oricărui alt membru al Regenței sau pe Prințului moștenitor al Coroanei, în exercitarea funcției sau în baza acestora.

În C.pen. al Austriei, sediul incriminator este statuat în Titlul XIX cu denumirea marginală de Fapte penale contra autorității de stat. Legiuitorului austriac, spre deosebire de legislațiile penale analizate supra utilizează termenul de „ultraj” și îl definește ca fiind fapta persoanei care agrează un funcționar aflat în exercițiul funcției.

La § 269 C.pen. al Austriei cu denumirea marginală de „rezistența față de autoritatea de stat” este prevăzută răspunderea penală pentru fapta persoanei care prin violență sau amenințare cu violența împiedică o autoritate și fapta persoanei care prin violență sau amenințare cu producerea unui pericol grav împiedică un funcționar să își exercite funcțiunea. Infrațiunea se pedepsește cu închisoare de până la 3 ani, iar în cazul unei constrângeri calificate – cu închisoare de la 6 luni la 5 ani. Considerăm că în esență fapta prevăzută la § 269 C.pen. al Austriei constituie și ea o infrațiune de ultraj. Deosebirea dintre infrațiunea prevăzută la § 269 și la § 270 C.pen. al Austriei se face din perspectiva elementului material al infrațiunii, care de fapt explică regimul sancționator diferit aplicat în privința acestor două fapte infracționale [8].

Exonerarea de răspundere penală aplicabilă în cazul ambelor infrațiunii este prevăzută la § 269 alin. (4) C.pen. al Austriei, potrivit căruia făptuitorul nu se pedepsește dacă „autoritatea sau funcționarul nu este îndreptățit să exercite actul legal sau dacă actul legal încalcă dispozițiile de drept penal”. Prin urmare, în legislația penală austriacă legiuitorul ad litteram rezolvă situația în care funcționarul devine victimă a agresiunii aplicate de către făptuitor în urma abuzului de autoritate. Calitatea de subiect pasiv al infrațiunii de ultraj, adică cea de „funcționar” poate fi descifrată în baza normei definitorii de la §74 C.pen. al Austriei [8].

Legislația penală a Italiei incriminează mai multe fapte de ultraj. Sediul incriminator este plasat în Cartea a II-a Despre delicte în special, Titlul II Despre delicte împotriva administrației publice, Partea a II-a Despre delicte ale privaților împotriva administrației publice. Sunt prevăzute trei fapte infracționale de ultraj: ultraj contra unui funcționar public (art. 341 C.pen. al Italiei); ultraj contra unui grup politic, administrativ sau judiciar (art. 342 C.pen. al Italiei); ultraj contra unui magistrat la audiere; (art. 343 C.pen. al Italiei).

În viziunea legiuitorului italian, ultrajul constă în fapta de atingere a onoarei sau a prestigiului subiectului pasiv al infrațiunii, care după caz poate fi funcționarul public, grupul politic, administrativ sau judiciar ori magistratul. Spre exemplu, potrivit art. 341 C.pen. al Italiei constituie infrațiune de ultraj contra unui funcționar public activitatea persoanei care într-un loc public sau deschis publicului și în prezența mai multor persoane, aduce atingere onoarei și prestigiului unui funcționar public în timp ce acesta își îndeplinește o atribuție de serviciu și din cauza sau în exercițiul funcțiilor sale. Infrațiunea se pedepsește cu închisoare de până la 3 ani.

Astfel, existența faptei este condiționată de două cerințe care însoțesc elementul material al infrațiunii:

- locul de săvârșire a acțiunii, adică „loc public sau deschis”, condiția fiind îndeplinită dacă sunt prezente mai multe persoane;
- timpul de săvârșire a acțiunii, adică în timp ce victima își îndeplinește atribuțiile de serviciu.

Regimul sancționator al faptelor de ultraj în legislația penală italiană se stabilește în funcție de calitatea subiectului pasiv. Astfel, subiectul pasiv apare ca condiție preexistentă a conținutului juridic care condiționează gravitatea infrațiunilor de ultraj. Spre exemplu, ultrajul săvârșit în privința unui grup politic, administrativ sau judiciar este pedepsit cu amendă în mărime de la 1000 de euro la 5000 de euro, iar ultrajul săvârșit asupra unui magistrat – cu închisoare de până la 3 ani. Atunci când ultrajul în privința unui magistrat se manifestă prin atribuirea unei faptei penale se poate aplica pedeapsa închisorii de la 2 la 5 ani [9].

În același spectru de idei menționăm că în legislația penală a Germaniei, în Secțiunea VI Infrațiuni contra autorității de stat, este consacrată răspunderea penală pentru trei infrațiuni de ultragiare: opunerea de rezistență față de funcționarii de executare (§113); agresiunea asupra funcționarilor de executare (§114); opunerea de rezistență sau agresarea persoanelor asimilate funcționarilor de executare (§ 115). În cazul infrațiunilor de la §113 și §114 în calitate de subiect pasiv poate fi funcționarul public sau un soldat al Armatei Germane Bundeswehr care este împuternicit cu punerea în executare a legilor, ordonanțelor, sentințelor judecătorești, deciziilor judecătorești sau ordinelor în exercitarea acestor atribuții de serviciu.

Legiuitorul german a rezolvat pe plan normativ nu doar protecția penală a funcționarilor publici, ci și a persoanelor asimilate funcționarilor publici. Potrivit §.115 C.pen. al Republicii Federale Germania din această categorie fac parte persoanele care au drepturile și obligațiile unui lucrător de poliție sau

sunt investigatori ai parchetului, fără însă a avea calitatea de funcționari publici [10]. Potrivit normei actele de agresiune sau opunerea de rezistență săvârșită în privința acestor persoane cad sub incidența legii penale.

Acestea nu vor fi pedepsite atunci când actul exercitat sau care urma să fie exercitat în virtutea atribuțiilor de serviciu de către subiect pasiv nu este legal sau când făptuitorul presupune în mod eronat că actul exercitat în virtutea atribuțiilor de serviciu este legal.

În sensul legii penale germane (§ 11 din Capitolul 1, Titlul 2 al C.pen. al Republicii Germania) funcționar public este persoana care conform dreptului german este funcționar sau judecător, deține o altă funcție publică sau este mandatată să exercite în cadrul unei autorități sau în cadrul altei instituții sau în numele acestora activități de administrație publică, indiferent de forma de organizare aleasă pentru îndeplinirea prerogativelor.

Drept funcționar public european, protejat de legea penală ca autoritate, este considerată persoana membru al Comisiei Europene, Băncii Centrale Europene, Curții de Conturi sau a unei instanțe a Uniunii Europene, funcționarul sau un alt tip de angajat al Uniunii Europene sau al unei instituții create în temeiul dreptului Uniunii Europene sau persoana mandatată să exercite activități în cadrul Uniunii Europene sau al unei instituții create în temeiul dreptului Uniunii Europene.

Într-un cadru aparte al reglementărilor penale din C.pen. al Republicii Federale Germania este statuată răspunderea penală pentru atacul asupra persoanelor sau reprezentanților statelor străine. Astfel, potrivit art. 102 constituie infracțiune fapta persoanei care săvârșește un atac asupra integrității fizice a unui șef de stat străin, asupra unui membru al unui guvern străin sau asupra unui conducător acreditat pe teritoriul Republicii Federale Germania al unei reprezentanțe diplomatice străine, în timp ce persoana atacată se află pe teritoriul Republicii Federale Germania în calitate oficială [10].

În C.pen. al Regatului Țărilor de Jos, fără a utiliza sintagma clasică de „ultraj” legiuitorul prevede răspunderea penală pentru două fapte infracționale legate de exercitarea funcțiilor de către funcționarii publici. Reieșind din tehnica legislativă utilizată, în baza căreia legiuitorul olandez nu utilizează titluri ale normelor incriminatorii, respectiv ale infracțiunilor, în mod convențional aceste infracțiuni pot fi denumite după cum urmează: constrângerea (secțiunea 179) și opoziția sau opunerea de rezistență (secțiunea 180). Constrângerea presupune aplicarea unui act de violență sau a oricărui alt act ori amenințarea cu violența sau amenințarea cu orice alt act pentru a obliga un funcționar public să efectueze un act oficial ori să se abțină de la executarea de drept a unui act oficial. Fapta se

pedepsește cu închisoarea de până la patru ani sau o amendă din a patra categorie. La rândul ei opoziția presupune fapta persoanei care, printr-un act de violență sau prin amenințarea cu violența, se opune unui funcționar public în exercitarea legală a îndatoririlor sale sau unei persoane care asistă acel funcționar public să facă acel lucru potrivit obligațiilor legale sau la cererea acestuia, se face vinovat de opunere [11].

Infrațiunea de opunere se pedepsește cu pedeapsa închisorii sau cu o amendă din cea de-a treia categorie. Se poate observa că în baza ultimei incriminări legiuitorul olandez presupune protecției penale împotriva actelor violente de opunere a rezistenței nu doar funcționarul public propriu-zis, ci și persoanele care acordă asistență funcționarului public în exercitarea atribuțiilor de serviciu.

Formele atipice ale infrațiunilor consemnate sunt descrise în secțiunea 181 C.pen. al Regatului Țărilor de Jos și se pedepsesc cu închisoare de până la cinci ani sau cu o amendă din cea de-a patra categorie, în cazul în care infrațiunea gravă sau actele care o însoțesc au ca rezultat vătămarea corporală; dacă au ca rezultat o vătămare corporală gravă - închisoare de până la șapte ani sau cu o amendă din cea de-a cincea categorie, iar dacă au ca urmare moartea persoanei, cu închisoare de până la doisprezece ani sau cu o amendă din cea de-a cincea categorie.

Mai este de menționat că legiuitorul olandez a oferit statutul de funcționar public întregului personal al forțelor armate, astfel asigurându-se protecția penală a acestora împotriva actelor de agresiune realizate în privința lor în legătură cu activitatea de serviciu.

Un model legislativ deosebit de evoluat în domeniul incriminării și sancționării penale a ultrajului este consacrat în legea penală a Finlandei. Sediul incriminator este amplasat în Capitolul 16 Infrațiuni contra autorităților publice. În Secțiunea 1 este consacrată infrațiunea de *rezistență violentă față de un funcționar public*.²

În conținutul normei este prevăzut *expressis verbis* că infrațiunea poate fi realizată prin trei modalități normative:

² Potrivit alin. (1) al respectivei secțiuni o persoană care (1) întrebuințează sau amenință cu violența, pentru a forța un funcționar public să efectueze sau să se abțină de la efectuarea unui act oficial, care implică exercitarea autorității publice; (2) întrebuințează sau amenință cu violența împotriva funcționarului public în alt mod, ca urmare a executării actului oficial; (3) întrebuințează violența împotriva unui funcționar public sau a unei persoane asociate cu acesta, în modul menționat în Capitolul 15, secțiunea 10, subsecțiunea 2, din răzbunare pentru actul oficial, este condamnată pentru rezistență violentă față de un funcționar public la închisoare de la patru luni la patru ani.

1. Aplicarea sau amenințarea aplicării violenței se realizează pentru a-l impune pe funcționarul public să acționeze sau să nu acționeze în sensul dorit de către făptuitor. Obligatoriu e ca actul care urmează să fie sau să nu fie realizat de către victimă să fie legat de exercitarea autorității publice a subiectului pasiv. Cerința nu va fi îndeplinită dacă făptuitorul va urmări realizarea de către subiectul pasiv a unui alt act decât cel legat de executarea atribuțiilor funcționale;

2. Aplicarea sau amenințarea aplicării violenței este consecință executării unui act oficial de către subiectul pasiv, cu care făptuitorul își manifestă dezacordul alegând calea ultragierii funcționarului public;

3. Aplicarea sau amenințarea aplicării violenței se produce de către făptuitor din motiv de răzbunare pentru activitatea de serviciu a subiectului pasiv, care de această dată poate fi atât funcționarul public, cât și o persoană asociată funcționarului public [12].

În baza normei de extindere a incriminării prevăzută la alin. (2) al Secțiunii 1, infrațiunea va fi incidentă și atunci când este comisă față de o persoană care, la cererea sau cu consimțământul unui funcționar public, asistă funcționarul public într-o funcție oficială care implică exercitarea autorității publice.

Noțiunea de funcționar public în calitate de subiect pasiv al infrațiunii este prevăzută la Secțiunea 11 din Capitolul 40 C.pen. al Finlandei, intitulat Infrațiuni de serviciu. În accepțiunea legiuitorului finlandez o poziție publică sau o poziție comparabilă cu cea publică poate fi deținută, inclusiv „...în cadrul unei biserici evanghelice luterane sau unei biserici ortodoxe...” .

La Secțiunea 3 din Capitolului 16 mai este statuată infrațiunea de obstrucționare a activității unui funcționar public. Potrivit textului de lege „o persoană care, fără a întrebuița sau a amenința cu violență, împiedică sau încearcă să împiedice executarea unui act oficial, așa cum este reglementat în secțiunea 1 sau să facă mai dificilă executarea actului, este condamnată pentru obstrucționarea activității unui funcționar public la amendă” [12]. Această infrațiune, ca și cea incriminată la Secțiune 1 protejează în egală măsură și persoanele care asistă funcționarul public la exercitarea atribuțiilor de serviciu. Se poate lesne observa că principalul criteriu de individualizare legală a regimului sancționator în cazul infrațiunilor de ultragiere a funcționarilor publici sau a persoanelor asociate descrise la Secțiunea 1 și Secțiunea 2 din Capitolul 16 C.pen. al Finlandei o formează metoda violentă sau nonviolentă de comitere a infrațiunilor.

Pe lângă infrațiunile examinate supra legiuitorul finlandez în același cadru al legii penale destinat protejării autorităților publice mai prevede următoarele

fapte penale: refuzul de a se conforma în fața Poliției; refuzul conformării în fața unui gardian de frontieră; refuzul conformării în fața unui funcționar vamal.

În C.pen. al Greciei ca și în majoritatea legislațiilor penale europene ce au fost analizate anterior, răspunderea penală pentru infrațiunile de ultragiure este statuată în acel cadru al legii penale ce este destinat protejării autorității publice. În Capitolul V din Partea specială a C.pen. al Greciei, intitulat Infrațiuni contra autorității de stat, sunt descrise două fapte infracționale care pot fi catalogate la ultragiurea funcționarilor: „rezistența” (art. 167) și „nesupunerea” (art. 169). Potrivit alin. (1) al art. 167 C.pen. prin „rezistență” se are în vedere fapta persoanei care utilizează violența sau amenințări cu violența pentru a forța o autoritate sau un funcționar să efectueze o faptă care se numără printre sarcinile sale sau să omită o faptă legală, precum și care săvârșește acte de violență împotriva unui funcționar sau a unei persoane care a fost recrutată sau a altui funcționar căruia i s-a adresat pentru ajutor, în timpul acțiunii sale legale. Infrațiunea se pedepsește cu închisoarea de cel puțin un an, fiind exclusă convertirea sau suspendarea pedepsei [13].

Se poate lesne observa că în calitate de subiect pasiv al infrațiunii poate figura: autoritatea, funcționarul, persoana care a fost recrutată sau un alt funcționar căruia i s-a adresat pentru ajutor. Textul de lege cere existența unei legături directe dintre actul de amenințare sau violență și sarcinile funcționarului. Se mai cere ca activitatea funcționarului să aibă un caracter legal.

Interesant de remarcat e faptul că infrațiunea de nesupunere, incriminată la art. 169 C.pen. al Greciei presupune: „Fapta persoanei care, după un apel legal, refuză să acorde unuia dintre funcționarii prevăzuți la art. 13, alin. a), fără rezistență, serviciul sau sprijinul la care este dator potrivit legii sau refuză să pătrundă în orice incintă pentru efectuarea oricărei acțiuni aferente serviciului.”.

Menționăm că legiuitorii eleni au stăruit scrupulos asupra definiției legale a noțiunii de funcționar. Astfel, în legislația elenă sunt prevăzute două noțiuni generale de funcționar. Potrivit art. 13 lit. a) C.pen. al Greciei prin „funcționar” se are în vedere persoana care a fost însărcinată conform legii, chiar și temporar, cu exercitarea atribuțiilor publice, municipale sau comunitare sau specifice altei persoane juridice de drept public. O semnificație mai largă, lato-sensu noțiunea de funcționar o are în baza art. 263 C.pen. al Greciei. Această ultimă noțiune se referă la caracterizarea subiecților activi ai infrațiunilor de serviciu. În cazul infrațiunilor de „rezistență” și „nesupunere”, care de fapt formează obiect de preocupare al prezentului studiu, noțiunea de funcționar are o semnificație stricto-sensu așa cum este definită la art. 13 C.pen. al Greciei.

Un regim sancționatoriu diferențiat este statuat în legislația penală elenă pentru ultrajul săvârșit asupra Președintelui Republicii. Astfel, la art. 168 C.pen. al Greciei sunt descrise două infracțiuni de ultragiere a Președintelui Greciei. Prima faptă prin aplicarea violenței, iar cea de-a doua prin insultare. În conformitate cu art. 168 alin. (1) fapta persoanei care săvârșește acte de violență împotriva persoanei președintelui Republicii sau împotriva persoanei care exercită prerogativele președintelui se pedepsește cu detenție, iar potrivit alin. (2) al aceluiași articol fapta persoanei care insultă onoarea președintelui Republicii sau onoarea persoanei care exercită prerogativele președintelui sau îl defăimează în public sau în prezența sa se pedepsește cu închisoarea de cel puțin trei luni [13].

În cele ce urmează ne vom referi predilect la legislația penală a Republicii Franceze. Urmare a analizei comparative dintre legislația română și cea franceză, constatăm că spre deosebire de legislația penală română, care grupează faptele de ultraj în cele patru alineate ale articolului 257 C.pen. al României, în legislația franceză sunt prevăzute mai multe fapte de ultraj cu denumiri marginale diferite, incriminate în câteva Secțiuni diferite ale Capitolului III C.pen. francez, intitulat Despre atingerile aduse administrației publice comise de particulari³.

O particularitate a legislației penale franceze în domeniul incriminării faptei de ultraj este specificarea în conținutul legii, chiar exhaustivă, a categoriilor de funcționari ce pot fi subiecți pasivi ai infracțiunii de ultraj. Prin urmare, legiuitorul francez, în cazul infracțiunii de ultraj nu operează cu o noțiune generică de funcționar prin care s-ar descrie calitatea de subiect pasiv al victimei.

În conformitate cu prevederile art. 433-3 alin. (2) C.pen. francez se pedepsește în mod identic amenințarea cu comiterea unei crime sau a unui delict contra persoanelor sau bunurilor proferate împotriva unui agent al unui

³ Astfel, prin prevederile art. 433-3, plasat în Secțiunea 2 Despre amenințări și acte de intimidare comise împotriva persoanelor care exercită o funcție publică din C.pen. francez, este incriminată fapta de amenințarea cu comiterea unei crime sau a unui delict contra persoanelor sau bunurilor proferată împotriva unei persoane investite cu un mandat electiv public, a unui magistrat, jurat, avocat, funcționar public sau ministerial, militar din jandarmeria națională, funcționar din poliția națională, de la vamă, din inspecția muncii, administrația penitenciară sau a oricărui alt reprezentant al autorității publice, un pompier profesionist sau voluntar, un gardian al unor imobile sau grupuri de imobile sau un agent ce este angajatul unui locator în funcțiile de pază sau supraveghere a imobilelor cu destinație de locuințe în aplicarea articolului L. 127-1 din Codul construcțiilor și locuințelor, în exercitarea sau din cauza funcțiilor sale, atunci când calitatea victimei este evidentă sau cunoscută de autor. Fapta se pedepsește cu 2 ani închisoare și cu amenda de 30.000 euro.

exploatare de rețea de transport public de călători sau a oricărei alte persoane însărcinate cu o misiune de serviciu public, precum și a unui profesionist din domeniul sănătății, în exercitarea funcțiilor sale, atunci când calitatea victimei este evidentă sau cunoscută de autor [14].

O altă particularitate a legislației penale franceze, care o deosebește vădit de legislațiile penale caracterizate supra, este că în calitate de victime ale ultrajului pot figura rudele sau membrii de familie ai persoanei care reprezintă autoritatea. Prin acest ultim model legislativ identificăm un grad înalt de afinitate între legislația penală românească de referință și cea franceză⁴.

Modus operandi stă la baza agravării pedepsei penale pentru ultrajul sancționat în legislația penală franceză, atunci când este vorba de o amenințare cu moartea sau de o amenințare cu utilizarea de bunuri periculoase pentru persoane, pedeapsa este de 5 ani închisoare și amendă de 75.000 euro. Și mai grav, cu zece ani închisoare și cu amenda de 150.000 euro fapta este pedepsită atunci când este comisă prin utilizarea de amenințări, violențe sau comiterea oricărui alt act de intimidare pentru a obține de la o persoană menționată la primul sau al doilea alineat fie că îndeplinește sau se abține să îndeplinească un act ținând de funcția, misiunea sau mandatul său, sau facilitat de funcția, misiunea sau mandatul său, fie că abuzează de autoritatea sa reală sau presupusă în vederea obținerii de la o autoritate sau o administrație publică de distincții, locuri de muncă, piețe sau orice altă decizie favorabilă. În acest ultim caz, în afară de *modus operandi*, agravarea pedepsei penale mai este determinată și de scopul de comitere a infracțiunii [14].

Spre deosebire de legea penală română, legea penală franceză la art. 433-5 din C.pen. francez, din Secțiunea IV Despre insultă, sancționează cu amendă ca insultă cuvintele, gesturile sau amenințările, înscrisurile sau imaginile de orice natură nefăcute publice sau trimiterea de obiecte oarecare adresate unei persoane însărcinate cu o misiune de serviciu public, în exercitarea sau cu ocazia exercitării misiunii sale, și în stare să aducă atingere demnității sale sau respectului datorat funcției cu care este investită. Fapta este pedepsită cu amenda de 7.500 euro.

Fapta se agravează și se pedepsește cu închisoare și cu amendă dacă este adresată unui reprezentant al autorității publice sau dacă insulta este adresată unei persoane însărcinate cu o misiune de serviciu public și dacă faptele au fost

⁴ Astfel, în temeiul art. 433-3 alin. (2) C.pen. francez aceleași pedepse se aplică în cazul amenințării proferate contra unui soț/soție, ascendenților sau descendenților în linie directă a persoanelor menționate la primele două alineate sau contra oricărei persoane care locuiește în mod obișnuit la domiciliul lor, din cauza funcțiilor exercitate de aceste persoane.

comise în interiorul unei unități școlare sau educative, sau cu ocazia intrărilor sau ieșirilor elevilor, în vecinătatea unei asemenea unități. Mai este de precizat că în legislația penală a Franței sunt consacrate unele forme speciale ale ultrajului, cum ar fi cel referitor la respectul datorat justiției. Sediul incriminator este dislocat în Titlu III, intitulat Despre atingeri aduse autorității statului, la Capitol IV Despre atingerile aduse înfăptuirii justiției, în Secțiunea 3 Despre atingerile aduse autorității justiției, în alin. 1 al art. 434-24 este incriminată insulta adresată unui magistrat, jurat sau oricărei persoane care ocupă un loc într-o formațiune jurisdicțională în exercitarea funcțiilor sale sau cu ocazia acestei exercitări și care tinde să aducă atingere demnității sale sau respectului datorat funcției cu care este învestit. Fapta se pedepsește cu 1 an închisoare și cu amenda de 15.000 euro, iar dacă insulta are loc la audierea în fața unei curți, tribunal sau a unei formațiuni jurisdicționale, pedeapsa este de 2 ani închisoare și amenda de 30.000 euro [14].

Pe această cale putem concluziona că la incriminarea ultrajului judiciar, legiuitorul român a fost puternic inspirat de modelul sancționator francez, fapta fiind incriminată distinct de infrațiunea propriu-zisă de ultraj în Titlul IV Infrațiunile contra înfăptuirii justiției. Constatăm, însă, că nu au fost preluate toate categoriile de subiecți pasivi ai infrațiunii de ultraj judiciar prevăzute de legiuitorul francez. Norma incriminatoare din legislația penală de referință se referă la judecător, procuror și avocat, dar nu și la arbitru (mediator), expert și interpret. Pe de altă parte, legiuitorul român a lărgit spectrul acțiunilor de realizare a ultrajului judiciar, așa încât, pe lângă amenințările și orice alte acte de intimidare, a prevăzut lovirile și alte violențe, vătămările corporale, loviturile cauzatoare de moarte și omorul.

Concluzii. Aria incriminatoare a infrațiunii de ultraj prevăzut în unele legislații penale europene este mai vast, incluzând pe lângă amenințare, violență, distrugeri de bunuri, etc. și gesturile, insultele, injuriile și calomniile. Dat fiind faptul că legiuitorul român nu incriminează faptele de calomniere și insultă o asemenea extindere a incriminării în condițiile art. 257 C.pen. al României, spre regret, este imposibilă. La capitolul propunere de *lege ferenda*, o soluție ar fi adoptarea unei norme speciale prin care s-ar institui în exclusivitate răspunderea penală pentru ultrajul săvârșit prin calomniere sau insulta funcționarului aflat în exercițiul autorității de stat.

În ce privește regimul sancționator, considerăm că modelul de sancționare a ultrajului prevăzut la art. 257 C.pen. al României corespunde exigențelor individualizării legale a sancțiunilor bazate pe pericolul social al faptei, întrucât norma prevede posibilitatea unei sancționări diferențiate prin

trimiterea la sancțiunea prevăzută pentru infrațiunea efectiv săvârșită asupra subiectului pasiv, prin adăugarea sporului de pedeapsă. Considerăm însă soluția unei sancționări diferențiate a ultrajului, operate în funcție de rangul subiectului pasiv, precum e în Belgia sau Spania, ca fiind una inechitabilă, iar pe alocuri chiar discriminatorie. În viziunea noastră este mai reușit criteriul vulnerabilității și cel al riscului profesional al subiectului pasiv care este expus în contextul exercitării autorității statale valorificat de către legiuitorul român la art. 257 alin. (4) C.pen.

Referințe:

1. BASARAB, M. et. al. Codul penal, vol. II, Partea specială, Editura Hamangiu, 2008, p. 549.
2. DONGOROZ, V. et al. Explicații teoretice ale Codului penal, vol. IV, Partea specială, Editura Academiei Române, București, 1972, p. 32.
3. IORGOVAN, A. Tratat de drept administrativ, vol I, ed. a 4-a. București: Editura All Beck, 2005, 680 p.
4. Codul penal al Belgiei. Codex penal – Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, coordonator Tudorel Toader – Ministerul Justiției, editura C. H. Beck, București, 2018. [Accesat: 12.10.2023] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Belgia-RO.html>, A se vedea art. 275-282.
5. Codul penal al Regatului Danemarca. Codex penal – Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, coordonator Tudorel Toader – Ministerul Justiției, editura C. H. Beck, București, 2018. [Accesat:12.10.2023] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Danemarca-RO.html>.
6. Codul penal al Republicii Cehe. Tudorel Toader, Codex penal – Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, coordonator Tudorel Toader – Ministerul Justiției, editura C. H. Beck, București, 2018. [Accesat: 12.10.2023] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Cehia-RO.html>.
7. Codul penal al Regatului Spania. Tudorel Toader, Codex penal – Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, coordonator Tudorel Toader – Ministerul Justiției, editura C. H. Beck, București, 2018. [Accesat: 12.10.2023] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Spania-RO.html>
8. Cod penal al Austriei. Tudorel Toader, Codex penal – Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, coordonator Tudorel Toader –

- Ministerul Justiției, editura C. H. Beck, București, 2018. [Accesat: 12.10.2023] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Austria-RO.html>
9. Codul penal al Italiei. Tudorel Toader, Codex penal – Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, coordonator Tudorel Toader – Ministerul Justiției, editura C. H. Beck, București, 2018.
 10. Cod penal al Republicii Federale Germania. Tudorel Toader, Codex penal – Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, coordonator Tudorel Toader – Ministerul Justiției, editura C. H. Beck, București, 2018. [Accesat: 12.10.2023] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Germania-RO.html>.
 11. Cod penal al Regatului Țărilor de Jos. Tudorel Toader, Codex penal – Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, coordonator Tudorel Toader – Ministerul Justiției, editura C. H. Beck, București, 2018. [Accesat: 12.10.2023] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Olanda-RO.html>
 12. Cod penal al Republicii Finlanda. Tudorel Toader, Codex penal – Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, coordonator Tudorel Toader – Ministerul Justiției, editura C. H. Beck, București, 2018. [Accesat: 12.10.2023] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Finlanda-RO.html>
 13. Cod penal al Greciei. Tudorel Toader, Codex penal – Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, coordonator Tudorel Toader – Ministerul Justiției, editura C. H. Beck, București, 2018. [Accesat: 12.10.2023] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Grecia-RO.html>.
 14. Cod penal al Republicii Franceze. Tudorel Toader, Codex penal – Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, coordonator Tudorel Toader – Ministerul Justiției, editura C. H. Beck, București, 2018. [Accesat: 12.10.2023] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Franta-RO.html>

CZU: 343.36:343(094.4)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12154945>

**REFLECȚII ASUPRA PROIECTULUI DE AMENDARE A ART. 306 COD PENAL:
PORNIREA ILEGALĂ A URMĂRIRII PENALE ȘI TRAGEREA CU BUNĂ-
ȘTIINȚĂ LA RĂSPUNDERE PENALĂ A UNEI PERSOANE NEVINOVATE**

Pânteșă Andrei

doctor în drept, conferențiar universitar,
Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne, avocat
ORCID: 0000-0002-4865-421X

Pânteșă Serghei

master în drept, ofițer de urmărire penală,
Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale
ORCID: 0000-0001-8655-3770

The criminal law recognizes that the entire legal regulation is intended to protect, as a priority, the person as the supreme value of society, his rights and freedoms. Deprivation of these rights and liberties is the most severe form of coercion in our judicial system and is an exclusive prerogative of justice. Crimes „against justice” protect not only the values that result from the activity of the courts, but also the activities of the authorities that contribute to the administration of justice. Recently, an initiative to amend art. 306 of the Criminal Code was announced. We argue that the amendment complicates the legal construction offence and will impede the criminal prosecution. The application of art. 306 of the Criminal Code must not become a matter of opportunity, conjuncture and exclusively formal, but rather a matter of last resort, and later systemic amendments should be considered resulting from a deep and comprehensive analysis.

Keywords: justice, prosecution, safeguards, indictment, crime, evidence.

Codul penal recunoaște la nivel de principiu că, întreaga reglementare juridică are menirea să apere, în mod prioritar, persoana ca valoare supremă a societății, drepturile și libertățile acesteia. În condițiile în care prevenției și convingerii îi revine tot mai mult un rol secundar, modelarea conduitei și conformarea la regulile de conviețuire, legile statului, revin constrângerii și mecanismelor coercitive ale puterii de stat.

Cea mai pronunțată expresie a plenitudinii drepturilor omului este libertatea individuală și siguranța persoanei, valoare consacrată la art. 5 din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale – „Dreptul la libertate și la siguranță”. Privarea de aceste drepturi și libertăți este cea mai severă formă de constrângere în sistemul de drept al Republicii Moldova, fiind o atribuție exclusivă a justiției în sens larg.

Privarea de libertate asigură intervenția promptă pentru curmarea unei conduite pretins ilegale și evitarea unor riscuri imediate și/sau ulterioare, izolarea presupusului făptuitor, dar este și cea mai intruzivă în drepturi și libertăți, prin urmare, trebuie și este supusă prin lege unor limitări extrem de stricte, garantate de constituție și cadrul convențional internațional.

Așa cum Legea penală a Republicii Moldova are scopul, conform alin. (1) art. 2 din Codul penal, să apere, împotriva infracțiunilor, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, mediul înconjurător, orânduirea constituțională, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, pacea și securitatea omenirii, precum și întreaga ordine de drept, aceasta recunoaște justiția ca obiect juridic generic, și îi dedică un capitol aparte în Partea Specială.

Infracțiunile prevăzute la Capitolul XIV din Codul penal, nu se referă la activitatea instanțelor judecătorești la înfăptuirea justiției doar, dar și la asigurarea sarcinilor în fața justiției pe calea garantării realizării actelor procesuale [1, p.674], ca mecanism de asigurare a monopolului statului asupra forței coercitive și a rolului pe care și-l asumă în înfăptuirea justiției care include, printre altele, segmentul de activitate ce precedă judecata (activitatea prejudiciară) [1, p. 649, 674-675].

Astfel, infracțiunile contra justiției protejează nu doar valorile ce rezultă din activitatea instanțelor judecătorești, dar și activitățile ce o preced, adică care reies din activitatea organelor ce contribuie la înfăptuirea justiției.

Importanța grupului de relații sociale și valori mai rezultă din incidența acestora tuturor celorlalte relații sociale ocrotite de legea penală, deoarece justiția garantează realizarea tuturor drepturilor, pune în funcțiune procesele din sferele de activitate umană, fie economice, sociale, culturale, politice, sau civile. Justiția este exprimarea cea mai vizibilă a monopolului forței de constrângere a statului, iar prin natura lucrurilor și istoricește, este unicul remediu recunoscut de civilizația contemporană pentru a asigura coexistența dintre persoane, cât și relația persoanei în raport cu statul.

Dintre reglementările juridico-penale cu sediul în Capitolul XIV al Părții Speciale a Codului penal, consacrat infracțiunilor contra justiției, distingem art. 306 cu denumirea marginală „*Tragerea cu bună-știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate*”.

Actualmente, infracțiunea de tragere cu bună știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate este expusă într-o variantă tip și două agravante.

Varianta-tip prevăzută la alin. (1) art. 306 din Codul penal, adică tragerea cu bună știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate de cel care efectuează urmărirea penală, se pedepsește cu amendă în mărime de la 650 la

1150 unități convenționale sau cu închisoare de până la 5 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani.

În varianta agravată, lit. a) alin. (2) art. 306 din Codul penal sancționează fapta de tragere cu bună știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate de cel care efectuează urmărirea penală urmărind învinuirea de săvârșire a unei infrațiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, care se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani.

Prin infrațiuni grave, deosebit de grave și excepțional de grave nu se are în vedere însemnătatea semantică a faptei, înțelesul abstract și subiectiv, dar clasificarea juridică în funcție de caracterul și gradul prejudiciabil al infracțiunilor potrivit art. 16 din Codul penal, adică recunoscute de lege ca atare. Norma juridică sancționează punerea sub învinuire legată de săvârșirea unei infrațiuni grave, deosebit sau excepțional de grave în sensul expus în actul procesual concret, care include încadrarea juridică, semnele calificative, articolul, alineatul și litera articolului din Codul penal.

Varianta agravată prevăzută la lit. c) alin. (2) art. 306 din Codul penal deși sancționează „urmările grave” ca urmare prejudiciabilă, din punctul nostru de vedere, nu poate fi aplicată ca efect al Hotărârii Curții Constituționale nr. 22/2018 [2]. Aceasta constatare se datorează printre altele faptului că, hotărârea menționată urmează aplicării directe și imediate iar, la alin. (6) art. 7 din Codul de procedură penală se arată că Hotărârile Curții Constituționale privind interpretarea Constituției sau privind neconstituționalitatea unor prevederi legale sunt obligatorii pentru organele de urmărire penală, instanțele de judecată și pentru persoanele participante la procesul penal. Se are în vedere, nu doar obiectul controlului de constituționalitate propriu-zis, dar raționamentele și constatările din cuprinsul unor asemenea hotărâri.

În teoria dreptului penal s-a fundamentat accepțiunea că, obiectul juridic special al componenței de infrațiune prevăzută la art. 306 din Codul penal îl constituie relațiile sociale cu privire la contribuirea la desfășurarea în bune condiții a justiției penale, prin evitarea represiunii contra unor persoane nevinovate [1, p. 682].

Victima infracțiunii prevăzute la art. 306 din Codul penal este persoana nevinovată însă, noțiunea de victimă în sensul dreptului material este diferit de cadrul procesului penal [3, p. 47-48]. În sens material, victima face parte din sistemul de referință al obiectului infracțiunii, iar dauna adusă victimei -

urmării prejudiciabile ca semn al laturii obiective. Prezența victimei nu este un element obligatoriu al componenței de infrațiune și nu este o excepție pentru diferite grupuri de valori, inclusiv infrațiunile contra justiției [4] iar, participarea victimei nu este obligatorie în sens procesual penal. Nu se poate pune semnul de egalitate nici dintre „victima” infrațiunii de la art. 306 din Codul penal și persoana în privința căreia s-a adoptat oricare altă hotărâre, decât sentința de condamnare. Nu se exclude nici că însuși făptuitorul să fie victima unei alte infrațiuni, cum ar fi amestecul în înlăptuirea justiției, tragerea ilegală cu bună-știință la răspundere penală, încălcarea inviolabilității vieții private, etc., circumstanțe care vor influența după caz la individualizarea pedepsei, răspunderii sau caracterului faptei.

Infrațiunile prevăzute la art. 306 alin. (1), și lit. a) alin. (2) art. 306 din Codul penal sunt infrațiuni formale și se consideră consumate din momentul săvârșirii acțiunii prejudiciabile.

Vinovăția se exprimă prin intenție directă și implică o condiție suplimentară, anume certitudinea exprimată prin „bună-știință” că tragerea la răspundere este apriori ilegală.

Rezumând cele expuse de autorul Stati V. în legătură cu altă componență de infrațiune din același grup [5], opinie pe care o susține, manifestarea bunei științe o confirmă nu doar interpretarea sau aplicarea neuniformă intenționată a legislației în spețe similare, dar care se confirmă și prin dorința făptuitorului de a vătăma o persoană (adică de a-i cauza un prejudiciu moral, fizic sau material). Autorul se referă atât la persoana vizată direct de hotărârea contrară legii, defavorabilă acesteia, dar și la o altă persoană în ipoteza în care hotărârea contrară legii este favorabilă celui vizat direct în respectivul act procedural.

Apreciem critic aserțiunea precum că, rezolvarea dilemei conținutului noțiunii de tragere la răspundere penală trebuie elucidată numai în prevederile legii penale [6, p.25], deoarece nu trebuie ignorată caracterul determinant al anumitor condiții procesuale asupra efectelor de drept material sau vice-versa [7, p. 629-643]. Astfel, susținem că este corectă acea orientare teoretică [1, p. 736] și jurisprudențială care recunoaște că, fapta de tragere cu bună-știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate se consideră consumată din momentul emiterii ordonanței de punere sub învinuire a persoanei, chiar dacă terminologia juridică este neuniformă, adică pe de o parte este sintagma de „tragerea la răspundere” din Codul penal, și pe de alta, echivalentul procesual penal – „punerea sub învinuire”. În aspect comparat, legislația României este lipsită de echivoc, deoarece art. 309 din Codul de procedură penală al României și art. 283 din Codul penal al României, folosește aceeași sintagmă - „punere în

mișcare a acțiunii penale”. Calității de învinuit îi mai revine și incidența măsurilor preventive sub forma arestării la domiciliu și arestării preventive, care pot fi aplicate numai față de persoane cărora le-a fost recunoscută calitatea, potrivit art. 175 alin. (4) din Codul de procedură penală.

Prin sintagma „cel care efectuează urmărirea penală” se are în vedere acel procuror care exercită personal sau conduce urmărirea penală, nu și ofițerul de urmărire penală, consultantul procurorului, ofițerul de investigații, reprezentanții organelor de constatare, angajații și specialiștii din secretariate care acordă asistență. La art. 52 din Codul de procedură penală se arată că, procurorul în cadrul urmăririi penale, dispune exercitarea nemijlocită a urmăririi penale, revenindu-i atribuțiile organului de urmărire penală sau exercită în virtutea legii aceste prerogative în anumite cazuri, fie conduce personal urmărirea penală și controlează legalitatea acțiunilor procesuale efectuate de organul de urmărire penală. Nu influențează calificarea dacă, înaintarea acuzării se îndeplinește de același procuror care a adoptat hotărârea sau un altul însă, aceste circumstanțe pot contribui la constatarea vinovăției și individualizarea pedepsei. Ceilalți subiecți pot fi atrași la răspundere atât pentru participare complexă, cât și pentru infrațiuni imputabile lor precum ar fi reținerea ilegală, abuzul de serviciu, traficul de influență, etc.

De menționat că, în cauzele complicate și de mari proporții, urmărirea penală se poate efectua de către un grup de ofițeri de urmărire penală sub conducerea unui procuror, sau de către un grup de ofițeri de urmărire penală și procurori, condus de un procuror. Diviziunea sarcinilor nu totdeauna se poate formaliza prin indicații scrise, delegații, ordonanțe, dispoziții, ci să urmeze unui proces firesc și natural de interacțiune dintre membrii grupului. Prin urmare, actele cu caracter decizional trebuie interpretate și coroborate cu alte probe care să confirme cunoașterea esenței procesului penal, cu respectarea principiilor legalității, caracterului personal al răspunderii penale, altor principii legale și dreptului la apărare.

Suntem de părerea că, nu influențează la calificare săvârșirea de acțiuni anterioare sau ulterioare adoptării hotărârii de punere sub învinuire. Adoptarea de acte procesuale referitor la începerea urmăririi penale, fixarea termenului, formularea indicațiilor, efectuarea acțiunilor de urmărire penală, dispunerea soluțiilor intermediare sau finale în parte, etc., pot fi luate în considerație la constatarea vinovăției și individualizarea pedepsei. Nu se exclude că tragerea cu bună-știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate să fie însoțită de aplicarea unor restricții și limitări în exercitarea de către învinuit sau inculpat a unei activități, sub forma măsurilor preventive

privative sau neprivative de libertate, măsurilor asiguratorii însă, care nu influențează la calificare, dar la constatarea vinovăției și individualizarea pedepsei.

Infrațiunea prevăzută la art. 306 din Codul penal poate să formeze concurs real sau ideal, cu alte infracțiuni, inclusiv contra justiției, cum ar fi art. 303 (amestecul în înfăptuirea justiției), art. 308 din Codul penal (reținerea sau arestarea ilegală), art. 310 din Codul penal (falsificarea probelor). În acest sens, autorii Brînza S. și Stati V. [1, p. 692] arată că, dacă probele sunt falsificate, fapta poate constitui premisa pentru emiterea unor hotărâri judecătorești ilegale și neîntemeiate ori, la fel cum falsificarea probelor aduce prejudicii autorității puterii judecătorești, aceasta poate contribui la săvârșirea altor infracțiuni contra justiției.

Potrivit regulilor calificării infracțiunilor în cazul concurenței dintre norme generale și speciale de la art. 116 din Codul penal, precum și Hotărârea Curții Supreme de Justiție nr. 7/2017 [8], fapta de tragere cu bună-știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate nu poate forma concursul ideal cu infracțiunea prevăzută la art. 328 din Codul penal însă, poate forma concurs real dacă făptuitorul săvârșește și acțiuni prejudiciabile care depășesc limitele drepturilor și atribuțiilor acordate de lege, nelegate de tragerea cu bună știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate, care au rezultat în daune în proporții considerabile drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice și juridice.

În modalitatea emiterii ordonanței de punere sub învinuire însoțită de reținere ilegală cu bună știință, făptuitorul va fi pasibil de răspundere pentru concurs de infracțiuni potrivit art. 306 și 308 din Codul penal. Același lucru este valabil în cazul în care reținerea ilegală cu bună știință precedă tragerea cu bună știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate.

Pentru cazurile ce nu constituie favorizare sau complicitate la infracțiune, unde faptul infracțiunii există, adoptarea de către procuror intenționat a ordonanței de punere sub învinuire indicând o identitate inexistentă, din alte interese personale nepatrimoniale (ex. sporirea randamentului statistic; evitarea unei sancțiuni disciplinare; tănuirea omisiunilor sau erorilor; etc.) va atrage răspunderea conform art. 332 alin. (2) lit. b) din Codul penal.

Fiind elucidate particularitățile principale ale componenței de infracțiune și trecută în revistă importanța acestei componențe de infracțiune atragem atenția că „tradiția” modificării conjuncturale și trunchiate a cadrului normativ continuă, iar unul dintre proiecte înglobează modificări la art. 306 din Codul penal.

Conform proiectului Ministerului Justiției [9] nr. 658 (în procedură de promovare), înregistrat la Cancelaria de stat a Republicii Moldova [10] cu nr. 533/MJ/2022, cu denumirea generică *privind aprobarea proiectului de lege pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului penal și Codului contravențional)*, autorul a propus expunerea art. 306 din Codul penal în următoarea redacție:

„[...] 91. Articolul 306 va avea următorul cuprins:

Articolul 306. Pornirea ilegală a urmăririi penale și tragerea cu bună știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate

(1) Pornirea urmăririi penale în lipsa unor fapte și/sau informații bazate pe date reale rezultate din surse și mijloace procesuale privind comiterea, tentativa sau pregătirea unei infrațiuni și care nu justifică o bănuială rezonabilă și tragerea cu bună știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate,

se pedepsește cu amendă în mărime de la 3000 la 5000 de unități sau cu închisoare de la 2 la 6 ani, cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 5 la 10 ani.

(2) Aceeași acțiune:

a) urmărind învinuirea de săvârșirea unei infrațiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave;

b) soldată cu condamnarea persoanei,

se pedepsește cu închisoare de la 6 la 10 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 10 la 15 ani.”

De la început observăm că, autorul nu justifică și nu menționează *expressis verbis* intenția de amendare a art. 306 din Codul penal, deși modifică esențial conținutul normei și agravează considerabil răspunderea penală. Unele autorități și organizații consultate care au expus opinii cu privire la abrogarea articolului art. 307 din Codul penal, adică „Pronunțarea unei sentințe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii”, *grosso modo* corespondentul art. 306 pentru subiectul cu calitate specială de judecător, fie nu s-au referit la art. 306, fie avizează pozitiv proiectul integral expres sau prin lipsă de obiecții.

Cu unele rezerve, considerăm că, Hotărârea Curții Constituționale nr. 12/2017 [11] care indică la și argumentează aspecte fundamentale cu referire la modul de interpretare a legii în procesul de înfăptuire a justiției, conduită judiciară, imparțialitate, discreție și aprecierea faptelor, etc., pare valabilă și pentru organele de urmărire penală și procurori.

În acest sens reamintim că, art. 1 alin. (1) din Codul de procedură penală definește procesul penal ca activitate a *organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești* (n.a.) cu participarea părților în proces și a altor persoane, și se consideră început din momentul sesizării sau autosesizării organului competent despre pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni. Legea instituie la alin. (3) art. 1 din Codul de procedură penală obligația organelor de urmărire penală și instanțele judecătorești în cursul procesului să activeze în așa mod încât nici o persoană să nu fie neîntemeiat bănuită, învinuită sau condamnată și ca nici o persoană să nu fie supusă în mod arbitrar sau fără necesitate măsurilor procesuale de constrângere ori să nu fie victima încălcării altor drepturi fundamentale. La alin. (3) art. 51 din Codul de procedură penală se arată că, la exercitarea atribuțiilor sale în procesul penal, procurorul este independent și se supune numai legii, execută de asemenea, indicațiile scrise ale procurorului ierarhic superior privind înlăturarea încălcărilor de lege și omisiunilor admise la efectuarea și/sau la conducerea urmăririi penale. Conform alin. (4) art. 57 din Codul de procedură penală, în exercitarea atribuțiilor procesuale, ofițerul de urmărire penală decide, în mod independent, cu privire la *orientarea urmăririi penale și efectuarea acțiunilor de urmărire penală* (n.a.), cu excepția cazurilor când legea prevede încuviințarea, autorizarea sau confirmarea acestora de către procuror ori, după caz, de către judecătorul de instrucție. Ofițerul de urmărire penală se supune prevederilor Codului de procedură penală și indicațiilor scrise ale procurorului și ale conducătorului organului de urmărire penală, iar orice imixtiune în activitatea ofițerului de urmărire penală este interzisă. În acord cu prevederile art. 56 alin. (5) din Codul de procedură penală, conducătorul organului de urmărire penală nu are dreptul să dea ofițerului de urmărire penală indicații privind efectuarea acțiunilor procesuale, privind deciziile pe caz sau să se implice într-un alt mod în desfășurarea urmăririi penale. În continuare, art. 252 din Codul de procedură penală arată că, urmărirea penală are ca obiect colectarea probelor necesare cu privire la *existența infracțiunii* (n.a.), la identificarea făptuitorului, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se transmită cauza penală în judecată în condițiile legii și pentru a se stabili răspunderea acestuia. Potrivit art. 254 din Codul de procedură penală, organul de urmărire penală este obligat să ia toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă, a circumstanțelor cauzei pentru stabilirea adevărului. Conform art. 101 din Codul de procedură penală, reprezentantul organului de urmărire penală sau judecătorul apreciază probele conform propriei convingeri, formate în urma examinării lor în

ansamblu, sub toate aspectele și în mod obiectiv, călăuzindu-se de lege.

Cu toate că, în general se justifică o intervenție, redacția propusă se caracterizează prin imperfecțiune, contravine standardelor de claritate, precizie și previzibilitate, complică construcția juridică, și condiționează obligația de a acționa de finalitatea investigațiilor. A condiționa obligația de a acționa și limitele discreției judiciare, care și așa se prezintă prin expunere și nu se supune unui curs al acțiunii previzibil, ar însemna interzicerea activității de urmărire penală, motiv din care intervenția pare a fi disproporționată și defectuoasă. Reticența la de a acționa se mai poate datora consecințelor ce pot surveni în raport cu finalitatea unei cauze, termenii înguști și condițiile stabilite la art. 63 (bănuitul) din legea de procedură. Dilema termenilor de prescripție de la art. 60 din Codul penal se adâncește prin termenii la efectuarea actelor procesului penal. Deși nu considerăm necesară o intervenție în sensul excluderii calității de bănuț, majorarea/micșorarea termenilor, semnalăm că modificarea poate determina consecințe negative în activitatea de urmărire penală, în detrimentul scopului procesului penal.

Pare contradictorie și incoerentă intervenția autorului prin introducerea variantei agravate a răspunderii - „soldată cu condamnarea persoanei”, de altfel nesuștinută pentru art. 307 din Codul penal din același proiect, adică pentru „emiterea cu bună-știință de către judecător a unui act de dispoziție, act procesual, sau act procedural cu încălcarea normelor legale imperative, în beneficiul sau detrimentul unei persoane”, ceea arată lipsa unei analize profunde și sistemice.

Din analiza proiectului mai deducem că se presupune o incriminare calitativ nouă, anume - pornirea urmăririi penale în lipsa unor fapte și/sau informații bazate pe date reale rezultate din surse și mijloace procesuale privind comiterea, tentativa sau pregătirea unei infrațiuni și care nu justifică o bănuială rezonabilă și tragerea cu bună știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate; cu (sau fără) învinuirea de săvârșirea unei infrațiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave; soldată (sau nu) printr-o condamnare. Cu alte cuvinte, autorul propune sancționarea urmăririi penale fără o bănuială rezonabilă (care este o instituție de natură exclusiv procesual penală, n.a.) care să rezulte neapărat și necesar în punerea sub învinuire, și care ar trebui să finalizeze într-o condamnare, definitivă, executorie și irevocabilă (sau nu).

În modalitatea-tip acțiunea prejudiciabilă ar presupune o incriminare a faptelor ce constituie o prerogativă procesuală și care ar trebui să se exprime în două acte procesuale cumulative. În modalitățile agravate, faptele de la varianta-tip ar trebui neapărat să întrunească nu doar convingerea făptuitorului că

persoană în privința căreia a dispus începerea urmăririi penale este nevinovată și că urmărește cu bună-știință de a o pune sub învinuire, dar prin insistență, persuasiune, să persevereze în funcția de acuzator de stat, în comiterea infrațiunii pentru a obține o condamnare, cu sau fără a-i agrava răspunderea printr-o încadrare juridică ce ar putea și/sau va atrage neapărat o pedeapsă mai aspră. Deși, teoria dreptului penal recunoaște că, în raport cu urmărirea prejudiciabile prevăzute la lit. c) alin. (2) art. 306 din Codul penal, făptuitorul ar trebui să manifeste imprudență [1, p. 739], nu considerăm că această agravantă ar putea în noua redacție să îmbrace altă formă a vinovăției decât intenția. Făptuitorul nu va urmări doar înfrângerea rezistenței victimei, dar obținerea unei hotărâri judecătorești și represiunea nedreaptă, prelungită, cu toate efectele unei condamnări penale.

Observăm de asemenea că, intervenția limitează acțiunea prezumțiilor. În *Salabiaku c. Franței* [12] Curtea Europeană a menționat că, prezumțiile de fapt sau de drept funcționează în fiecare sistem juridic, și convenția nu interzice astfel de prezumții în principiu, cu toate că impune statelor contractante să rămână în anumite limite în această privință în ceea ce privește dreptul penal și le cere să limiteze rezonabil, să ia în considerare importanța a ceea ce este în joc și să mențină drepturile la apărare. În *Lavrechov c. Cehiei*, Curtea Europeană menționează că, achitarea reclamantului nu înseamnă în sine că urmărirea sa a fost ilegală sau viciată în alt mod. Curtea arată că, sunt necesare standarde diferite de probă pentru ca o persoană să fie condamnată (de obicei descrisă ca dovadă dincolo de orice dubiu rezonabil) și pentru ca o persoană să fie urmărită penal (de obicei descrisă ca suspiciune/bănuială rezonabilă că persoana respectivă a comis o infrațiune). Prin urmare, pot exista cazuri de bănuială rezonabilă care într-un proces să nu ducă la o condamnare dincolo de orice îndoială rezonabilă [13].

Așadar, în condițiile în care, și actualmente art. 306 din Codul penal trebuie aplicat cu precauție și diligență sporită, cel puțin în condiții similare cu art. 307 din Codul penal, amendamentul propus nu doar ridică problemele menționate, dar creează impedimente pentru urmărirea penală și tragerea la răspundere penală a făptuitorilor.

Opinăm că, modificările propuse și așa se află în sistemul de referință al probatoriului în procesul penal, și nu ar trebui instituite ca elemente calificative în norma de drept material, dar luate în considerație la demonstrarea vinovăției și individualizarea pedepsei.

Este adevărat că, faptele sancționate de art. 306 din Codul penal sunt complexe, pot avea întindere în timp, privesc subiecți speciali cu un anumit

nivel de pregătire, experiență, care dispun de instrumente, timp și prerogative aproape nelimitate aferente funcției, pot opune rezistență la investigarea unor astfel de infracțiuni (nimicirea, alterarea sau sustragerea de înscrisuri; acces la resurse informatice sau materiale; alterarea sau sustragerea de corpuri delictive, etc.); crearea de probe artificiale; etc., iar finalitatea proceselor pot fi influențate de circumstanțe subiective și obiective, cum ar fi corporativismul, pregătirea investigatorului, decesul sau alterarea memoriei martorilor, pierderea și alterarea proprietăților utile ale probelor materiale, etc., însă în funcție de circumstanțe, trebuie puse în funcțiune mijloacele cele mai eficiente.

Nivelul disproporționat al sancțiunilor este o altă deficiență, fiind aparent selectate aleatoriu ori, nu ține cont de locul acestei infracțiuni în sistemul pedepselor penale, procedeu care ar impune dimpotrivă o evaluare sistemică. Rămâne o întrebare deschisă de ce se propune acest prag valoric al pedepsei în condițiile în care, punerea în mișcare a acțiunii penale în privința unei persoane știind că este nevinovată de la art. 283 din Codul penal al României, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 3 ani, ceea ce este jumătate din ce se propune a fi aprobat. Nu afirmăm că nu susținem o agravare a pedepsei în general, dar modificarea trebuie evaluată în sistem, ocazie cu care amintim despre Legea nr. 277/2008 pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova și raționamentele acelei intervenții sistemice, lucru cunoscut de autor reieșind din nota informativă la proiect. Poate, pentru anumite modalități, ar fi mai eficient perfecționarea sistemului alternativ de răspundere, care ar impune modificarea Legii nr. 1545/1998 *privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești*, și instituirea unui nou mecanism civil, dar cu garanții veritabile precum este „imunitatea calificată” [14]. După cum am observat și în studiile anterioare, „privarea de drepturi sub autoritatea legii” în Statele Unite ale Americii implică acuzații penale în mai puțin de 1% dintre cazuri [14, p. 30].

Suntem de opinie că redacția propusă va urmări soarta neaplicării, ori sunt prea multe condițiile și variabilele care urmează a fi luate în vedere. O astfel de intervenție în cele din urmă va impune mai degrabă angajarea unei forme de răspundere obiectivă, formală, în detrimentul răspunderii subiective.

Considerăm necesară păstrarea pentru moment a redacției actuale a art. 306 din Codul penal până la un studiu mai avansat și o intervenție sistemică, și înlocuirea agravantei „urmărilor grave” prin: în interesele unui grup criminal organizat sau a unei organizații (asociații) criminale; în privința a două sau mai multe persoane.

În concluzie, aplicarea art. 306 din Codul penal nici acum, nici ulterior nu ar trebui să devină o chestiune de oportunitate, de conjunctură și exclusiv formală, ori Curtea Constituțională în Hotărârea nr. 22/2017 arată că, din perspectiva principiului *ultima ratio* în materie de legiferare penală, nu este suficient să se constate că faptele incriminate aduc atingere valorii sociale ocrotite, dar această atingere trebuie să prezinte un anumit grad de intensitate și gravitate, care să justifice sancțiunea penală, iar art. 306 din Codul penal nu se caracterizează nici la moment prin perfecțiune, dar mai cu seamă în sensul propunerii anunțate. Statul de drept nu presupune doar legi, ocazie cu care reamintim dictonul latin atribuit lui Tacitus – *Corruptissima re publica plurimae leges*, sau „Statul cel mai corupt are cele mai multe legi”, dar calitatea oamenilor și a legilor este determinantă pentru edificarea unui stat de drept.

Referințe:

1. BRÎNZĂ, S., STATI, V., Drept penal. Partea Specială, Vol. II Chișinău: Tipografia centrală, 2011, p.1324
2. Hotărârea Curții Constituționale nr. 22/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 328 alin. (3) lit. d) din Codul penal (excesul de putere și depășirea atribuțiilor de serviciu soldate cu urmări grave), disponibil: const.court.md
3. PRODAN, S., Elementele constitutive obiective ale infrațiunii prevăzute la art. 306 Cod penal al Republicii Moldova. În: Revista Națională de Drept, nr. 12, 2015, p. 45-48
4. MASCOLO, J., Crimes against justice, Findlaw, 2023 [Accesat 12.10.23] Disponibil: findlaw.com
5. STATI, V., Reflecții pe marginea hotărârii Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 12/2017 privind excepția de neconstituționalitate a art. 307 din Codul penal (răspunderea penală a judecătorilor) [Accesat la 01.11.23] Disponibil: juridicemoldova.md
6. GLADCHI, Gh., GLAVAN, B., Noțiunea și conținutul răspunderii penale. În: Revista Națională de Drept, nr. 1, 2010, p. 19-27
7. PÂNTEA, S., Reflecții asupra unor instituții de drept procesual penal: extinderea urmăririi penale sau schimbarea încadrării juridice a faptei. În: Conferința Realități și perspective ale învățământului juridic național, 2019, Chișinău: CEP USM, p.629-643
8. Hotărârea Curții Supreme de Justiție nr. 7/2017 cu privire la aplicarea legislației, referitoare la răspunderea penală pentru abuzul de putere sau abuzul de serviciu, excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu,

- precum și neglijența în serviciu. [Accesat 12.10.23] Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=216
9. Proiectul de Lege cu nr. de ordine 658, Ministerul Justiției, [Accesat 12.10.23] Disponibil: justice.gov.md/ro/content/proiectul-de-lege-pentru-modificarea-unor-acte-normative-modificarea-codului-penal-si
 10. Proiectul de Lege pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului penal și contravențional) nr. 533/MJ/2022, Cancelaria de stat. [Accesat 12.10.23] Disponibil: cancelaria.gov.md/ro/content/privind-aprobarea-proiectului-de-lege-pentru-modificarea-unor-acte-normative-modificarea
 11. Hotărârea nr. 12 din 28.03.2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 307 din Codul penal (răspunderea penală a judecătorilor). Disponibil: const.court.md
 12. Hotărârea CtEDO în cauza Salabiaku c. Franței, nr. 10519/83, 07.10.1988 [Accesat la 02.11.2023]. Disponibil: www.hudoc.echr.coe.int
 13. Hotărârea CtEDO în cauza Lavrechov c. Cehiei. nr. 57404/08, 20/09/2013. [Accesat la 02.11.2023]. Disponibil: www.hudoc.echr.coe.int
 14. PÂNTEA, A., PÂNTEA, S., Rezonabilitatea obiectivă și imunitatea calificată. Analiză de drept comparat. În: Vector European, 2021, nr. 1, p. 28-37; și PÂNTEA, A., PÂNTEA, S., Aspecte juridice privind uzul de forță și standardul de rezonabilitate. În: Vector European, 2020, nr. 2, p. 22-31.

CZU: 343.35(478)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12155159>

**PROTECȚIA MIJLOACELOR DIN FONDURI EXTERNE
ÎN LEGISLAȚIA PENALĂ A REPUBLICII MOLDOVA**

Pântea Serghei

master în drept, ofițer de urmărire penală,
Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale
ORCID: 0000-0001-8655-3770

Croitor Dionis

master în drept, șef al Secției urmărire penală
și cauze speciale, Serviciul Vamal
ORCID: 0009-0004-6521-3514

Seven years after the adoption in 2016 of Law no. 105 to amend the Criminal Code of the Republic, and since 2022 Moldova has been granted by the European Union the status of a country-candidate for accession, the Government of Moldova brings back to the discussion the subject of the protection of financial means from external sources. The allocation of funds and financial support are eloquent tools in supporting the democracies and economies of states in transition, and the Republic of Moldova is not an exception, while the protection of the financial means of the European Union becomes more significant in the process of accession. In order to ensure a clearer intervention, into the legislation, we argue that the 2023 Draft law faces some deficiencies, and we suggest some remedies for purpose of improvement.

Keywords: justice, funds, prosecution, crime.

La mai bine de șapte ani de la adoptarea în 2016 a Legii nr. 105 privind modificarea și completarea Codului penal al Republicii, dar și acordarea în 2022 Republicii Moldova a statutului de țară-candidat la aderare de către Uniunea Europeană, Guvernul Republicii Moldova readuce în discuție subiectul protecției mijloacelor financiare din surse externe prin inițierea unui proiect de modificare a Codului penal.

Alocarea fondurilor și sprijinul financiar, sunt instrumente elocvente în susținerea democrațiilor și economiilor statelor în tranziție, iar Republica Moldova nu este o excepție.

Așadar, în contextul în care integrarea europeană și angajamentele la îndeplinirea de condiționalități în procesul de aderare au fost anunțate ca prioritate națională [1], protecția mijloacelor financiare ale Uniunii Europene capătă o semnificație mai pronunțată, chiar simbolică, față de alte mijloace din fonduri externe.

Obligația de a proteja fondurile prin măsuri legislative penale a fost

indicată încă în Acordul de Asociere al Republicii Moldova cu Uniunea Europeană [2], dar și planul de acțiuni pentru implementarea acestuia, ocazie cu care s-au efectuat modificări prin Legea nr. 105/2016.

Deși, mijloacele din fonduri externe alocate de Comunitatea Europeană sunt menționate aparte și se bucură de un loc în cuprinsul art. 126¹ al legii penale, acestea nu implică o protecție specifică. Prin urmare, oricare ar fi mijloacele și fondurile externe, acestea contribuie într-o măsură importantă la prosperitatea statului și societății, și sunt protejate în egală măsură de legislația penală națională a Republicii Moldova. În acest sens, susținem necesitatea respectării caracterului general și impersonal al normelor, precum și a tehnicii legislative în ansamblu.

Așa cum, potrivit art. 126¹ din Codul penal, prin mijloace din fonduri externe se înțelege resursele financiare și materiale alocate în calitate de granturi, subvenții, credite, donații, împrumuturi, ajutor umanitar de către alte state, Comunitatea Europeană sau instituții, organizații și asociații internaționale, persoane fizice sau juridice străine, garantate sau contractate de către stat, precum și cele nerambursabile, legea penală incriminează la art. 240 din Codul penal - Utilizarea contrar destinației a mijloacelor din împrumuturile interne sau din fondurile externe, art. 332¹ din Codul penal – Obținerea frauduloasă a mijloacelor din fonduri externe, art. 332² din Codul penal - Delapidarea mijloacelor din fondurile externe, Obținerea frauduloasă a mijloacelor din fonduri externe, și respectiv art. 332² din Codul penal – Delapidarea mijloacelor din fondurile externe. Evidențiem totodată că, prin LP nr. 66/2018 au fost introduse modificări la art. 326¹ din Codul penal – Exercițarea atribuțiilor în sectorul public în situație de conflict de interese, care se referă la subiect prin varianta de la lit. b) alin. (2) al normei, adică în legătură cu negocierea, gestionarea sau executarea mijloacelor financiare din fonduri publice sau din fonduri externe.

Subiectul protecției mijloacelor financiare din fonduri externe a fost studiat de autori precum Stati V., Popov R., Reniță Gh., Duvac, C., Schonard, P., Juszcak, A., Sason, E., și alții, ocazie cu care au fost dezbătute și elucidate probleme, formulate raționamente și concluzii valoroase pe care le-am preluat în parte în această lucrare.

Pentru a elucida sfera de aplicare a infracțiunilor menționate, valorile și relațiile sociale ocrotite de legea penală reiterăm că, obiectul juridic special al infracțiunii specificate la art. 240 din Codul penal îl constituie relațiile sociale cu privire la utilizarea conform destinației a mijloacelor din împrumuturile interne sau externe garantate de stat [3, p. 61]. Obiectul material al infracțiunilor

specificate la art. 240 din Codul penal îl constituie mijloacele din împrumuturile interne sau externe garantate de stat.

Obiectul juridic special al infracțiunilor specificate la art. 332¹ din Codul penal are un caracter complex. Astfel, obiectul juridic principal îl constituie relațiile sociale cu privire la obținerea legală a mijloacelor din fondurile externe [4, p.222], iar obiectul juridic secundar îl formează relațiile sociale cu privire la posesia asupra mijloacelor din fondurile externe. Mijloacele din fondurile externe obținute fraudulos specificate la art.332¹ din Codul penal, au calitatea de bunuri dobândite prin săvârșirea infracțiunilor.

Obiectul juridic special al infracțiunilor specificate la art.332² din Codul penal are un caracter multiplu. Astfel, obiectul juridic principal îl formează relațiile sociale cu privire la posesia asupra mijloacelor din fondurile externe, iar obiectul juridic secundar îl constituie relațiile sociale cu privire la executarea corectă a atribuțiilor de administrare în privința mijloacelor din fondurile externe încredințate.

În aspect comparat, art. 18² din Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea și sancționarea faptelor de corupție, cu modificările și completările ulterioare, constituie o variantă specială a infracțiunii de deturnare de fonduri prevăzută în art. 302¹ din Codul penal al României, diferențiindu-se de aceasta în ceea ce privește proveniența fondurilor ori foloaselor legal obținute din bugetele sau care aduc atingere bugetului Uniunii Europene [5]. Obiectul juridic special al infracțiunii îl constituie relațiile sociale referitoare la disciplina financiară în cadrul Uniunii Europene care implică folosirea fondurilor bănești și a foloaselor legal obținute conform destinației stabilite în condițiile legii. Obiectul material îl constituie fondurile bănești ori foloasele legal obținute care au fost deturnate prin fapta săvârșită.

Obiectul juridic special al infracțiunilor de exercitare a atribuțiilor în sectorul public în situație de conflict de interese prevăzute la art. 326¹ din Codul penal îl formează relațiile sociale cu privire la buna desfășurare a activității de serviciu în sfera publică, care este incompatibilă cu fapta persoanei publice sau a persoanei cu funcție de demnitate publică, care, în exercitarea atribuțiilor de serviciu, soluționează cereri, demersuri sau plângeri, adoptă acte [...] [6].

Afară de măsurile de natură penală materială, Acordul de asociere instituie și măsuri de natură procesuală. Astfel, art. 425 din Acordul menționat, cu denumirea „Cercetarea și urmărirea penală”, pune sarcina autorităților Republicii Moldova să asigure cercetarea și urmărirea penală a cazurilor suspecte și reale de fraudă, corupție sau orice altă neregulă, inclusiv conflict de

interese, în urma controalelor naționale sau ale Uniunii Europene și, după caz, Oficiul European de Luptă Antifraudă (OLAF, n.a.) poate contribui la realizarea sarcinii. Autoritățile Republicii Moldova transmit către Comisie fără întârziere orice informație privind cazurile suspecte sau reale de fraudă, corupție sau orice altă neregulă, inclusiv conflictul de interese, în legătură cu implementarea fondurilor Uniunii Europene. În caz de suspiciune de fraudă și corupție, OLAF va fi, de asemenea, informat și va fi autorizat să efectueze controale și inspecții la fața locului pentru a proteja interesele financiare ale UE împotriva fraudei și a altor nereguli. Autoritățile Republicii Moldova vor lua orice măsură adecvată pentru a recupera fondurile UE plătite în mod necuvenit și le execută o apropiere a legislației sale cu actele și instrumentele internaționale ale UE menționate (de exemplu, Anexa XXXV) [7, p. 110]. În Republica Moldova, Centrul Național Anticorupție (în continuare CNA) este desemnat punct național de contact pentru cooperare cu OLAF, având un aranjament de cooperare administrativă încheiat în acest sens. Această cooperare trebuie să asigure schimbul de informații cu OLAF în investigarea cazurilor de obținere ilegală și delapidare a mijloacelor din fondurile externe [8].

În această ordine de idei, potrivit Raportului privind realizarea Planului Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere RM - UE în anii 2017 – 2019, CNA a inițiat 7 cauze penale ce au avut ca obiect obținerea frauduloasă a mijloacelor, utilizarea neconformă, delapidarea mijloacelor din fondurile Uniunii Europene, săvârșirea unor acte de corupție, acte asimilate corupției și conexe acestora, a unor fapte coruptibile, precum și a altor iregularități în ceea ce privește mijloacele din fondurile Uniunii Europene, dintre care 1 cauză fost încetată, 4 se aflau în procedură și 2 cauze penale - expediate în instanța de judecată. Din același raport rezultă că, Centrul Național Anticorupție a expediat 1 demers către OLAF și a recepționat o notă informativă referitoare la investigația desfășurată de către OLAF în privința a 3 proiecte finanțate din fondurile UE referitoare la cazurile de fraudă, corupție sau alte nereguli, depistate în procesul de valorificare a fondurilor Uniunii Europene [9, p. 101].

După cum s-a menționat mai sus, Guvernul a inițiat elaborarea unui proiect de lege pentru modificarea Codului penal. Potrivit notei informative, autorul urmărește scopul „de a armoniza legislația penală la prevederile Directivei (UE)2017/1371 privind combaterea fraudelor îndreptate împotriva intereselor financiare ale Uniunii Europene prin mijloace de drept penal, inclusiv în contextul obținerii de către Republica Moldova a statutului de țară candidată pentru aderarea la Uniunea Europeană”. Proiectul este marcat cu

sigla „UE”, care potrivit prevederilor Legii nr. 100/2017 cu privire la actele normative, presupune că proiectul este elaborat în scopul armonizării legislației naționale cu legislația Uniunii Europene. Proiectul Ministerului Justiției [1] nr. 784 (în procedură de promovare), cu denumirea generică *Proiectul Legii pentru modificarea Codului penal al Republicii Moldova nr. 985/2002 (combaterea fraudelor îndreptate împotriva intereselor financiare ale Uniunii Europene)*, înregistrat la Cancelaria de stat cu numărul unic nr. 967/MJ/2023 propune următoarele,-

„La articolul 240:

în sancțiunea alineatului (1) textul „cu închisoare de până la 3 ani” se substituie cu textul „cu închisoare de până la 4 ani”;

se completează cu alineatul (5) cu următorul cuprins:

(5) Acțiunile prevăzute la alin. (2)-(4) săvârșite de un grup criminal organizat sau de către o organizație criminală,

se pedepsesc cu amendă în mărime de la 8000 la 10000 de unități convenționale sau cu închisoare de la 7 la 12 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții pe un termen de la 4 la 7 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 9000 la 12000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 4 la 5 ani sau cu lichidarea persoanei juridice

La articolul 244:

se completează cu alineatul (3) cu următorul cuprins:

(3) Evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor prin includerea intenționată în documentele contabile, fiscale și/sau financiare, inclusiv în cele electronice, a unor date vădit denaturate privind veniturile sau cheltuielile care nu au la bază operațiuni reale ori care au la bază operațiuni ce nu au existat, fie prin tănuirea intenționată a unor obiecte impozabile, acte contabile, fiscale și/sau financiare, dacă aceasta a avut ca efect diminuarea resurselor bugetului Uniunii Europene sau ale bugetelor gestionate de Uniune ori în numele acesteia, dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari,

se pedepsește cu amendă în mărime de la 5000 la 6000 de unități convenționale sau cu închisoare de la 2 la 5 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 7000 la 9000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea persoanei juridice;

se completează cu alineatul (4) cu următorul cuprins:

(4) Faptele prevăzute la alin. (1)-(3) săvârșite de un grup criminal organizat

sau de o organizație criminală se pedepsesc cu amendă în mărime de la 6000 la 8000 de unități convenționale sau cu închisoare de la 4 la 8 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 3 la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 13000 la 16000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea persoanei juridice.

Se completează cu articolul 244⁴ cu următorul cuprins:

Articolul 244⁴. Fraudarea sistemului comun privind taxa pe valoare adăugată

(1) Fraudarea sistemului comun privind taxa pe valoare adăugată, adică fapta comisă în cadrul unor scheme frauduloase cu caracter transfrontalier având ca efect diminuarea cu cel puțin zece milioane de euro, în echivalentul monedei naționale, a resurselor bugetului Uniunii Europene, prin:

a) utilizarea sau prezentarea de declarații sau documente false, incorecte sau incomplete privind TVA;

b) nedivulgarea de informații privind TVA, atunci când aceste informații trebuie divulgate potrivit legii;

c) prezentarea de declarații corecte privind TVA pentru a masca în mod fraudulos neplata sau constituirea unor drepturi necuvenite la rambursările de TVA,

se pedepsește cu amendă în mărime de la 10000 la 15000 de unități convenționale sau cu închisoare de la 3 la 6 ani, cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 20000 la 40000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea acesteia.

(2) Fapta prevăzută la alin. (1) săvârșită de un grup criminal organizat sau de către o organizație criminală,

se pedepsește cu amendă în mărime de la 15000 la 20000 de unități convenționale sau cu închisoare de la 5 la 10 ani, cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 3 la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 40000 la 60000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea acesteia.

La art. 332¹: alineatul (1) după cuvântul „prezentarea” se completează cu cuvântul „declarații”, iar cuvântul „înscrisuri” se exclude;

alineatul (2) cuvintele „Aceleași acțiuni” se substituie cu cuvintele „Aceleași fapte”;

dispoziția alineatului (3) va avea următorul cuprins:

„(3) Faptele prevăzute la alin. (1) și (2):

- a) care au cauzat daune în proporții deosebit de mari;
- b) săvârșite de un grup criminal organizat sau de către o organizație criminală.”

La art. 332² dispoziția alin. (1) va avea următorul cuprins:

Delapidarea mijloacelor din fondurile externe, adică sustragerea sau dispunerea ilegală de mijloacele din fondurile externe de către persoana căreia iau fost încredințate în baza unui titlu și cu un anumit scop”.

Așa cum proiectul actului legislativ privește și infrațiunea de evaziune fiscală, reamintim că, obiectul juridic special al infrațiunii prevăzute la art. 244 din Codul penal îl constituie relațiile sociale cu privire la formarea bugetului public național pe calea îndeplinirii de către întreprinderile, instituțiile, sau organizațiile contribuabile a obligațiilor fiscale. Obiectul material (imaterial) al infrațiunii în cauză îl reprezintă, după caz: 1) documentele contabile, fiscale sau financiare; 2) obiectele impozabile (altele decât veniturile sau cheltuielile).

În opinia noastră, analiza juridico-penală a componentelor de infrațiune din cuprinsul art. 240, 326¹, 332¹ și 332² din Codul penal și studiile tematice arată nu doar că legea este în măsură determinantă conformă Directivei (UE) 2017/1371 a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iulie 2017 *privind combaterea fraudelor îndreptate împotriva intereselor financiare ale Uniunii prin mijloace de drept penal*, acoperă și protejează în principiu aceste valori și relații sociale în modalitățile normative și faptice pe care rezonabil le putem anticipa, dar că proiectul dimpotrivă prezintă unele deficiențe, iar în lipsa unei analize bazate pe date, nu putem justifica o intervenție normativă repetată. Nu putem trece cu vederea că, modificările anterioare au fost justificate de același scop, de a proteja interesele instituțiile europene, asigurarea bunei-gestionări a mijloacelor financiare, prevenirea și combaterea fraudelor financiare, consolidarea politicilor europene și cadrului legislativ național privind protecția intereselor financiare ale instituțiilor.

În continuare, interpretarea proiectului mai sugerează că, până la o accedere efectivă și stabilirea unor relații bugetar-fiscale directe și permanente cu bugetul Uniunii Europene, adică integrarea Republicii Moldova în uniunea vamală, economică și politică europeană, incriminarea de la alin. (3) art. 244 și art. 244⁴ ar fi lipsită de conținut și caracter practic, condiție obligatorie pentru actele normative specificată la lit. e) alin. (3) art. 60 din Legea nr. 100/2017.

Examenul comparativ al directivei și legii penale mai denotă că, agravarea răspunderii prin modificarea sancțiunii maxime de la alin. (1) art. 240 din

Codul penal de la 3 ani la 4 ani, pentru faptă care nu constituie însușire, pare disproporționată și declarativă, în condițiile în care Directiva PIF instituie norme minime privind pedeapsă de 4 ani cu închisoare pentru *prejudicii sau avantaje semnificative* (n.a.), respectiv intervenția nu se justifică având în vedere că:

1. directiva recunoaște că, pentru faptele de la art. 3 alin. (2) lit. a), b) și c) care fac obiectul art. 2 alin. (2) al Directivei PIF, prin prejudiciu semnificativ are în vedere prejudiciile mai mari de 100 000 EUR, sau peste 170 salarii medii prognozate în Republica Moldova;

2. sunt recunoscute semnificative acele fapte care privesc veniturile obținute din propriile resurse de TVA, care fac obiectul art. 2 alin. (2) al Directivei PIF și art. 3 lit. d), adică infrațiunile împotriva sistemului comun privind TVA în cazul în care acțiunile sau inacțiunile intenționate definite la articolul 3 alineatul (2) litera (d) sunt legate de teritoriul a două sau mai multe state membre ale Uniunii (art. 12 din Codul penal, n.a) și implică un prejudiciu total de cel puțin 10 000 000 EUR, adică peste 16 000 salarii medii prognozate, sau peste 400 ori pragul minim al proporțiilor deosebit de mari în Republica Moldova.

Dacă la art. 244 din Codul penal, în vigoare, pragul valoric al impozitului, taxei datorate prin evaziunea fiscală aferent unui an fiscal variază între 50 și 100 salarii medii pe economie prognozate, atunci în varianta propusă la alin. (3) autorul folosește „proporțiile mari”, ceea ce constituie o reducere esențială al pragului valoric al proporțiilor pentru fapte similare și contravine tehnicii legislative.

Autorul folosește termeni improprii legislației penale la cuantificarea proporțiilor din Partea Specială a Codului penal, prin introducerea „convertirii în echivalentul monedei naționale” a daunelor în dispoziția normei, care ar trebui să urmeze mai degrabă forma salariilor medii prognozate, sau proporțiilor, așa cum sunt specificate la art. 126 din Codul penal, ceea ce afectează caracterul normativ-unitar al terminologiei juridice. Înțelegem că, autorul s-a inspirat din legislația penală a României, de altfel stat-membru al Uniunii Europene, care aplică și alte legi în scopuri penale, precum este Legea nr. 241 din 15 iulie 2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, cu modificările și completările ulterioare, și nu doar Codul penal.

În partea ce se referă la completarea legii penale cu art. 244⁴ menționăm că, este greu de imaginat săvârșirea unei asemenea fapte în Republica Moldova de către o entitate juridică de drept privat, care ar fi capabilă să fraudeze în asemenea proporții încât să datoreze din activități economice specifice peste 17

000 salarii medii prognozate. Aparent, o asemenea modificare poate urmări necesitatea asigurării condiției dublei incriminări în limitele cadrului de cooperare juridică internațională în materie penală însă, faptele indicate în proiectul art. 244⁴ cad sub incidența altor componente de infrațiune cu caracter general prevăzute de legislația națională a Republicii Moldova, nefiind un temei de a refuza în principiu preluarea urmăririi penale, iar în acord cu prevederile Legii nr. 371/2006 cu privire la asistența juridică internațională în materie penală, diferențele existente între calificarea juridică și denumirea dată aceleiași infrațiuni de legile a două state nu prezintă relevanță dacă prin tratatul internațional sau, în lipsa acestuia, prin declarație de reciprocitate nu se prevede altfel. Legea arată că, extrădarea nu poate fi refuzată pentru motivul că legislația Republicii Moldova nu impune același tip de taxe sau de impozite ori nu cuprinde, pentru infrațiunile fiscale (în materie de taxe și impozite, de vamă și de schimb valutare, n.a.), același tip de reglementare ca și legislația statului solicitant.

În general, considerăm că, modificările de la art. 240, 244, 244⁴, 332¹ și 332² sunt declarative, deoarece nu aduc valoare acestor componente de infrațiune, cu excepția incriminării variantei agravate „săvârșite de un grup criminal organizat sau de către o organizație criminală”, care rezultă din art. 8 al Directivei PIF. Aceasta deși, din natura și specificul infrațiunilor prevăzute la art. 240, 244 și 332¹ din Codul penal, precum și a articolului 244⁴ în devenire (cu excepția art. 332² din Codul penal), este greu de a concepe altfel decât formal, și suntem reticenți la reținerea agravantelor în cauze penale concrete dacă nu sunt însoțite de alte infrațiuni, că ar putea fi săvârșite de un grup criminal organizat, și mai cu seamă de o organizație (asociație) criminală, în condițiile în care organizația (asociația) criminală impune un scop special, adică de a influența activitatea economică și de altă natură a persoanelor fizice și juridice sau de a o controla, în alte forme, în vederea obținerii de avantaje și realizării de interese economice, financiare sau politice. Trebuie avut în vedere că, agravanta sub forma unui grup criminal organizat sau organizației (asociației) criminale presupune trăsături specifice, și nu oricare asociere de persoane care interacționează, cu sau fără element transfrontalier, se atribuie sau nu sferei financiar-economice, și este urmată sau nu de o altă infrațiune, ar putea angaja această formă de răspundere.

Mai departe, considerăm că, detalierea dispoziției normei art. 332² din Codul penal este de prisos, deoarece modalitățile normative alternative se află la moment în câmpul de aplicare al normei de drept penal, iar până la o demonstrare a unei jurisprudențe neuniforme sau care ar rezulta din necesități

clare, probate prin fapte, intervenția nu se impune. Mai mult, observăm că, așa cum sustragerea sau dispunerea ilegală se integrează în noțiunea de delapidare, la subiect fiind elaborate numeroase cercetări, autorul omite modalitatea „de folosire” în dispoziția normei propuse, și al cărei echivalent se integrează în cuprinsul art. 240 din Codul penal în forma „utilizării”, fără a constitui însușire. La modificarea art. 332¹ din Codul penal prin completarea cu cuvântul „declarații”, și excluderea cuvântului „înscrisuri” nu se extinde câmpul de aplicare al normei de drept penal, care este și așa acoperit de noțiunea generală de „date”, chiar dacă directiva folosește noțiunea de „declarații”, respectiv intervenția este de prisos. Autorul nu folosește această ocazie pentru a modifica deficiențele semnalate de literatura de specialitate la art. 240 alin. (4) lit. c) din Codul penal, dar transpune mecanic texte din Directivă aparent aleatoriu. Raționamentele de mai sus arată că, autorul nu preia toate noțiunile așa cum sunt indicate în Directiva PIF respectiv, dispune de un anumit grad apreciere și discreție, iar soluțiile legislative ar trebui adaptate la specificul, necesitățile societății și cadrului normativ în vigoare.

Pentru a asigura o intervenție mai simplă și mai clară, reieșind din analiza modalităților faptice și Legea nr. 241 din 15 iulie 2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale din România, deficiențele care pot apărea în practica judiciară din Republica Moldova, propunem completarea la alin. (1) art. 244 din Codul penal, după cuvintele „fiscale și/sau financiare”, cu textul „sau prin calcularea și stabilirea cu bună-știință de către contribuabil fără drept a impozitului, taxei, contribuției de asigurări sociale de stat obligatorii sau primei de asigurare obligatorie de asistență medicală” iar la alin. (2) art. 244 completarea cu lit. c), cu textul „urmate de obținerea unor mijloace financiare cu titlu de rambursări, restituiri ori compensări, dacă suma cumulativă depășește 200 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei, se pedepsește [...]”.

În fine, din punct de vedere al aplicării, susținem opinia că, un rol important [10], poate chiar determinant, în stabilirea caracterului de „schemă frauduloasă cu caracter transfrontalier” vor trebui să îl joace organismele specializate ale Uniunii Europene, precum Departamentul pentru lupta antifraudă (DLAF) și OLAF care va trebui să sprijine organele de urmărire penală în descoperirea și destructurarea rețelelor transfrontaliere de fraudare a fondurilor europene, iar o opinie și evaluarea acestor prejudicii va avea un caracter determinant pentru finalitatea unor asemenea investigații, stabilirea și recuperarea acestor prejudicii. Acolo unde este cazul, Parchetul European și

Procuratura Republicii Moldova se vor asista și vor coopera, având în vedere semnarea Acordului de cooperare dintre EPPO și PG la 13.07.2022.

Referințe:

1. Hotărârea Parlamentului nr. 125 din 25.05.2023 cu privire la Rezoluția Adunării „Moldova Europeană”, adoptată în Piața Marii Adunări Naționale la 21 mai 2023.
2. Acordul de asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte. OJ L 260, 30.8.2014, p. 4-738. [Accesat 26.11.2023] Disponibil: eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/association-agreement-with-moldova.html
3. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. II*. Chișinău: Tipografia Centrală, p. 1324.
4. STATI, V., POPOV, R. Obținerea frauduloasă a mijloacelor din fondurile externe, precum și delapidarea acestor mijloace în atenția legii penale a Republicii Moldova. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, 2016, Nr. 8(98), p. 219 - 230
5. DUVAC, C. Deturnarea de fonduri din bugetul Uniunii Europene în Dreptul Penal Român. În: *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Științe Juridice*, 2010, nr. 3, p. 79 - 88
6. BRÎNZA, S., STATI, V. Exercițarea atribuțiilor în sectorul public în situație de conflict de interese: reglementarea răspunderii în Codul penal al Republicii Moldova. În: *Modern scientific challenges and trends: a collection scientific works of the International scientific conference. “iScience”, Warsaw, 2018*, p. 19 - 30
7. PÂNTEA, A., PÂNTEA, S. European Union – Eap – Moldova. Reflections on the Perspectives of the Emergence of Transnational Justice on Anti-Corruption and Anti-Fraud Dimension. În: *Eastern European Journal for Regional Studies (EEJRS)*, 2019, nr. 2(5), p. 100 - 119
8. CNA va asista Oficiul European de Luptă Antifraudă în investigarea cazurile de obținere ilegală și delapidare a mijloacelor din fondurile externe. Comunicat [Accesat 26.11.23], Disponibil: cna.md/libview.php?l=ro&idc=5&id=1429&t=/Serviciul-relatii-publice/Comunicate-de-presa/CNA-va-asista-a-Oficiul-European-de-Lupta-Antifrauda-in-investigarea-cazurile-de-obtinere-ilegala-i-delapidare-a-mijloacelor-din-fondurile-externe/
9. Raportul privind realizarea Planului Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere RM-UE în anii 2017-2019, Chișinău,

- [Accesat 26.11.23], Disponibil: gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_pna_aa_2017-2019_final_pentru_publicare_website.pdf, 2020
10. SLUJITORU, A., CHIBZUI, C., SĂBIESCU, A., REFF & Asociații, Deloitte Legal România, Noi modificări privind combaterea evaziunii fiscale – implicații și aspecte de clarificat, [Accesat 24.11.23] Disponibil: deloitte.com/ro/ro/pages/about-deloitte/articles/noi-modificari-privind-combaterea-evaziunii-fiscale-implicatii-si-aspecte-de-clarificat.html
11. Working Arrangement on the cooperation between the European Public Prosecutor’s Office and the General Prosecutor’s Office of the Republic of Moldova. Accesat 26.11.23. Disponibil: eppo.europa.eu/sites/default/files/2022-07/Signed%20WA%20between%20EPP0%20and%20GPO%20of%20Moldova_EN_0.pdf

CZU: 343.322(477)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12155234>

**IMPLEMENTATION OF THE NEW COMPOSITION OF THE CRIMINAL
OFFENSE "ASSISTANCE TO THE AGGRESSOR STATE" UNDER THE
CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL**

Pavliuk Anna

student of the Faculty of Law,
Yuri Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine, Chernivtsi

Supervisor: **Toma Mariana**
candidate of legal sciences, associate professor
The Department of Criminal Law

The article is devoted to the assistance to the aggressor state in the form of intentional actions (implementation or support of decisions and/or actions of the aggressor state, armed formations and/ or occupation administration of the aggressor state with the aim of harming Ukraine; voluntary collection, preparation and/or transfer of material resources or other assets to representatives of the aggressor state, its armed formations and/or the occupying administration of the aggressor state with the aim of harming Ukraine), which reflect the objective side. Thus, the suspicions of the commission of a criminal offense provided for in Article 111-2 of the Criminal Code of Ukraine, identified the following methods of commission: handing over to FSB of Russia any available information on servicemen of the “Azov” regiment, participants in ATO/ OOS hostilities, pro-Ukrainian citizens, law enforcement officers, volunteers, etc.; assistance to the occupiers to load grain for the so-called “export”; discrediting the state authorities of Ukraine; implementation and support of solutions aimed at the illegal integration and operation of the banking system of the Russian Federation in the territory of the region temporarily occupied by the Russian Federation, organizing the inventory of material assets of a higher educational institution and others.

Key words: *assistance to the aggressor state, aggressor state, collaborationism.*

On February 24, 2022, Russia carried out open aggression against Ukraine. The Russian Federation has introduced armed forces into the territory of Ukraine, is using all kinds of weapons on a large scale to destroy the military potential, economic and transit potential, critical infrastructure of Ukraine and the destruction of the state administration system, as well as to intimidate the civilian population.

Instead, our state chose a strategy of "tough measures":

- 1) tough defense of one's positions at international negotiations in various formats;
- 2) committing armed resistance to the Russian occupying forces;
- 3) conducting an aggressive and offensive information war.

A special place is given to the provision of military aid and comprehensive support of the international community of Ukraine in matters of resistance to direct russian aggression.

The initial calculation was aimed at a quick victory over Ukraine. There were hopes that there would be no collective reaction of the Western democracies to the kremlin's aggressive actions. However, the brutality of the armed attack against Ukraine left no choice for the states of the Western world, which were forced to recognize this attack as an attack on European and Euro-Atlantic democratic values.

Art. 3 of the Constitution of Ukraine stipulates that the highest social value is a person, his life and health, honor and dignity, inviolability and security. Without a doubt, human security also means ensuring the national security of the state. Recognizing a person and his safety as the highest social value, the state is required to implement measures to protect them. In our opinion, after February 24, 2022, ensuring and implementing human rights and freedoms in the field of national security is currently the most important task of the state.

The victims of the undeclared war were the civilian population, which found itself in the war zone or was subjected to terror in the occupied territories. From the beginning of the war, thousands of civilians were forced to leave their place of residence in order to avoid the consequences of the military conflict.

The war of the russian federation against Ukraine changed the life of the entire country and every person. It is obvious that effective protection against large-scale aggression of the russian federation requires the use of all means, the mobilization of all resources in order to achieve victory over the enemy. Along with the heroic efforts of the soldiers of the Armed Forces of Ukraine and other paramilitary formations of Ukraine to repel the aggression of the russian federation, the provision of humanitarian aid to persons who suffered from this aggression, etc., new types of socially dangerous acts that required criminalization appeared, as well as new forms of manifestation of already known criminal offenses. Thus, cases of evasion of conscripts from mobilization related to illegal crossing of the border, as well as cases of aiding and abetting such actions, have become more frequent; a wide range of collaborative activities was revealed; the facts of the dissemination of information about the movement of the Armed Forces troops, military equipment, etc. were established; facts of abuse of humanitarian and other aid became known; rare cases of damage to the law enforcement interests of Ukraine in repelling armed aggression, etc.

Starting from February 24, 2022, in connection with the invasion of the Armed Forces of the Russian Federation on the territory of Ukraine, the provisions on changes to the criminal legislation of Ukraine became important. The issue of prompt response to crimes against the foundations of national and public security has become especially relevant. Changes were actively made to the Criminal and Criminal Procedure Codes, which were mainly aimed at speeding up criminal proceedings. The process of making changes during the war was very fast. In particular, the Criminal Code of Ukraine was supplemented with a new article 111-2 "Assistance to the aggressor state". Assistance to the aggressor state undermines the national security of Ukraine and poses a direct threat to state sovereignty, territorial integrity, constitutional order and other national interests of Ukraine. Today, the goal of the state is to establish a fair punishment for persons who help the aggressor state, as well as to limit the access of such persons to positions related to the performance of the functions of the state or local self-government.

The prescribed list of intentional actions aimed at helping the aggressor state (assistance), armed formations and/or the occupation administration of the aggressor state, committed by a citizen of Ukraine, a foreigner or a stateless person, with the exception of citizens of the aggressor state, with the aim of harming Ukraine. The law clearly defines the following forms of committing this crime:

- 1) implementation of decisions or actions of the aggressor state, armed formations or occupation administration of the aggressor state;
- 2) support for the decisions or actions of the aggressor state, armed formations or occupation administration of the aggressor state;
- 3) voluntary collection or preparation and transfer of material resources or other assets to representatives of the aggressor state, its armed forces or the occupying administration of the aggressor state [3].

In addition, a feature of the objective side of aiding the aggressor state in practice is the subject's use of a wide variety of methods of committing:

- transfer to Russia FSB employees of any available information on servicemen of the Azov Regiment, participants in ATO/OOS combat operations, pro-Ukrainian citizens, law enforcement officers, volunteers;
- help to the occupiers to load grain for the so-called "export";
- discrediting the state authorities of Ukraine.

Mandatory features of each form of crime are:

- a) direct intention;

b) the orientation of the subject's actions to help the aggressor state (assistance), armed formations and/or the occupying administration of the aggressor state;

c) the goal is to harm Ukraine;

d) commission of a crime by a person of any nationality (or stateless), with the exception of citizens of the aggressor state.

e) voluntariness of actions of the subject [3].

Assistance to the aggressor state should be distinguished from other types of offenses provided for in Section I of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine "Crimes against the foundations of the national security of Ukraine" [3].

There are questions about distinguishing the components of these criminal offenses, about what the evidence should be for confirming or refuting the presence of a component of this or that criminal offense in the actions of a person. According to the position of the Criminal Court of Cassation as part of the Supreme Court, the resolution of the issue of distinguishing collaborative activity and aiding and abetting the aggressor state is complicated by the fact that these criminal offenses have a common object - the foundations of Ukraine's national security. Currently, it is proposed to distinguish between collaborative activities in the form of the transfer of material resources and assistance to the aggressor state (voluntary collection, preparation and/or transfer of material resources or other assets to representatives of the aggressor state, its armed forces and/or the occupying administration of the aggressor state) in view of the fact that, whether material resources are in the possession of a person or not.

In addition, the responsibility for collaborative activities can also rest on legal entities. If it is carried out by the manager or another authorized person of the company on its behalf, such business entity may be subject to criminal law measures, including a fine or liquidation, with or without confiscation of property. In the features of the crime of aiding and abetting, the subject is quite defined: citizens of Ukraine, foreigners or stateless persons, with the exception of citizens of the aggressor state [7].

And if in the context of the relationship with the criminal law norm on collaborative activity it is stated that the same actions can be simultaneously qualified under Art. 111-1 of the Criminal Code, most of which provide for significantly lighter punishments, and according to Art. 111-2 of the Criminal Code, the sanction of which is much stricter, then in the situation with the ratio of punishment for high treason and aiding and abetting the aggressor state, the opposite situation occurs. After all, an act identical in content can be

recognized: and provided for by Art. 111-2 of the Criminal Code by implementing or supporting the decisions of the aggressor state, for which the main punishment is imprisonment for a term of 10 to 12 years; and providing assistance to a foreign state in carrying out subversive activities against Ukraine, the commission of which under martial law entails the appointment of a much more severe punishment in the form of imprisonment for a term of 15 years or life imprisonment [6].

However, since all the signs of these crimes coincide, there is not a competition, but a collision of norms. It must be resolved according to the rules for resolving temporal conflicts. Thus, since both of these laws regulate the same issue, in addition, the crime provided for in Art. 111-2 of the Criminal Code, is less serious, then in accordance with the rules defined in Art. 58 of the Constitution of Ukraine and Art. 5 of the CCU, the law adopted later is applicable, i.e. Art. 111-2 of the Criminal Code [2].

It is worth noting that the continued performance of labor duties by an employee does not constitute a crime or a criminal misdemeanor. The Geneva Convention on the Protection of the Civilian Population in Time of War of 1949, as well as the additional protocols to it, ratified by Ukraine (hereinafter - the Convention), do not contain a general ban on the continued employment of hired workers. Therefore, in the absence of signs of the criminal offenses listed above, the continuation of the citizen's performance of his duties assigned to him by the state of Ukraine, or the performance by ordinary employees of their usual labor duties at the enterprise that is under occupation, will not be considered aiding and abetting [1]. For many of these people, being able to work and earn a living is a matter of survival. However, it is important to avoid anti-Ukrainian public statements, appeals and participation in public events in support of the Russian Federation and the occupation authorities, acceptance of offers to hold positions in the illegal authorities of the occupiers, and other prohibited actions. It is also important to record the facts of coercion in all possible ways. If, for example, in a certain criminal proceeding, it is proven that a person committed certain actions under the influence of physical or mental coercion, then this is a circumstance that excludes the criminal illegality of the act.

Also, the legislators not only strengthened the responsibility for aiding the aggressor state, but also completed the procedure of applying a preventive measure to the suspect.

In addition to the addition to the Criminal Code of Ukraine, the Law also amended the Criminal Procedure Code of Ukraine (hereinafter the Criminal Procedure Code of Ukraine). For example, supplemented by Art. 176 and Art. 183

of the CPC of Ukraine. Now, during criminal proceedings, in the presence of reasonable suspicion, only a preventive measure in the form of detention is used. At the same time, the investigating judge, based on the risks and other circumstances taken into account when choosing a preventive measure, has the right not to determine the amount of bail as an alternative preventive measure [4].

Thus, taking into account the fact that the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine is currently ongoing, which has led to numerous human casualties, the occupation of the Autonomous Republic of Crimea and parts of the Donetsk and Luhansk regions, significant economic losses for our country. At the same time, a number of Ukrainian citizens are helping the Russian Federation in carrying out aggressive actions, the deployment of an armed conflict against Ukraine, including various forms of support for armed formations and occupation administrations of the aggressor state and other actions that should be qualified as assistance to the aggressor state. Moreover, currently the persons involved in the specified activity continue it, which is unacceptable in the conditions of continued armed aggression and hostilities. Aiding the aggressor state as a crime undermines the national security of Ukraine and poses a direct threat to the national interests of Ukraine, therefore one must bear the responsibility established by law.

Biography:

1. Convention on the Protection of the Civilian Population in Time of War (Ukrainian/Russian): Convention Org. United Nations from August 12, 1949: as of February 8, 2006. Access date: 10/16/2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.
2. Constitution of Ukraine: dated June 28, 1996 No. 254k/96-BP: as of January 1 2020. Access date: 10/16/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-bp#Text>
3. Criminal Code of Ukraine. Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine. Access date: 10/16/2023. Access date: 10/16/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
4. Criminal Procedure Code of Ukraine: Code of Ukraine dated April 13, 2012 No. 4651-VI: as of August 24 2023. Access date: 10/16/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
5. On amendments to the Criminal and Criminal Procedural Codes of Ukraine regarding the improvement of responsibility for collaborative activities and the specifics of the application of preventive measures for committing crimes against the foundations of national and public security: Law of

- Ukraine dated 04/14/2022 No. 2198-IX. Access date: 10/16/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2198-20#Text>
6. Decision of the Kyiv District Court of Kharkiv dated May 13, 2022 in case No. 953/3149/22. Access date: 10/16/2023. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104408418>.
 7. How to differentiate collaborative activity and related criminal offenses
Access date: 10/16/2023. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/res-centr/news/1299973/>

CZU: 343.51

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12155335>

PERICOLUL SOCIAL AL FABRICĂRII SAU PUNERII ÎN CIRCULAȚIE A SEMNELOR BĂNEȘTI FALSE SAU A TITLURILOR DE VALOARE FALSE

Roșca Carmen

doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice și Științe Economice,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0000-7522-7347

To ensure the proper functioning of the monetary system and the securities market, it is necessary to develop effective measures to prevent and combat the manufacture or circulation of counterfeit money or securities. The analysis of offenses under Article 236 of the Penal Code of the Republic of Moldova can contribute to the deepening of the scientific discourse on their legal essence, based on the study of specialized literature, the analysis of national and international normative acts in the field, as well as judicial practice. In this sense, the relevance of conducting a systematic scientific study of the problems related to the qualification of acts based on Article 236 of the Penal Code of the Republic of Moldova and the interpretation of this article in the light of the principle of legality, as well as finding effective methods to overcome these problems, is evident.

Keywords: counterfeit money; counterfeit securities; production; putting into circulation; prevention; counteraction.

În lumea de astăzi, sistemul monetar și piața valorilor mobiliare constituie coloana vertebrală a economiei. Fluxul de bani, împreună cu circulația valorilor mobiliare, formează temelia sistemului financiar al fiecărei națiuni. Rolul acestor două nu este unul static, ci dinamic. Evoluția lor modelează fluxul de bunuri și, prin extensie, producția de bunuri și, în ultimă instanță, întregul sistem economic. În procesul de integrare în arena economică europeană și globală, Republica Moldova își modelează relațiile de piață și își adaptează sistemul monetar și piața valorilor mobiliare la condițiile economice emergente. Aceasta reprezintă o provocare majoră pentru statul nostru, care trebuie să creeze un mediu propice și suficient pentru dezvoltarea sistemului monetar și a pieței valorilor mobiliare. Protejarea eficientă a acestora este esențială pentru existența oricărui stat și joacă un rol crucial în stabilizarea și dezvoltarea economiei. Orice atac asupra fundamentelor acestui sistem poate avea un impact semnificativ asupra economiei naționale în ansamblu.

Fabricarea sau punerea în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false (art. 236 din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM)) este periculoasă ca modalitate de redistribuire ilegală a

avuției naționale. În acest caz, dauna directă constă în faptul că elementele reale ale produsului intern brut (produse, servicii, lucrări) sunt schimbate pentru semne bănești false sau titluri de valoare false. Acestea au o valoare doar nominală, fără însă a reflecta o valoare reală. Semnele bănești false nu pot să reprezinte echivalentul unor produse, servicii sau lucrări reale. În cazul titlurilor de valoare false, apar obligații de creanță față de un investitor imaginar. Prin urmare, fabricarea sau punerea în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false implică o perturbare a echilibrului dintre masa de produse, servicii și lucrări, pe de o parte, și cea de mijloace de plată pentru acestea, pe de altă parte. Acest lucru afectează stabilitatea financiară, care depinde în mare măsură de valoarea reală a masei monetare și a masei titlurilor de valoare care circulă în economie și care determină dimensiunea produsului intern brut. Scăderea acestuia provoacă inflație și deprecierea semnelor bănești și a titlurilor de valoare.

Autenticitatea este o calitate de primă importanță în toate domeniile activității umane. Fiind un element esențial al securității circulației semnelor bănești și a titlurilor de valoare, autenticitatea acestora asigură funcționarea normală (adică bazată pe legi și pe alte acte normative) a sistemului monetar și a pieței valorilor mobiliare. Controlul asupra inflației și asigurarea echilibrului dintre masa de produse, servicii și lucrări, pe de o parte, și cea de mijloace de plată pentru acestea, pe de altă parte, se realizează nu numai prin aplicarea instrumentelor economice, ci și prin aplicarea instrumentelor juridice. În scopul atingerii unui nivel superior de progres în relațiile economice, este esențială întărirea sistemului financiar, atât la nivel național, cât și la nivelul întregii comunități globale. De la primele mențiuni privind fabricarea sau punerea în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false și până în zilele noastre, această problemă își menține relevanța, fiind una dintre cele mai mari amenințări la adresa securității economice interne și internaționale. În contextul actual, fabricarea sau punerea în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false a devenit un fenomen antisocial de amploare uneori transnațională, care constituie o amenințare pentru interesele economice ale Republicii Moldova.

Fabricarea sau punerea în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false, ca fenomen antisocial, are o istorie relativ îndelungată, fiind legată de procesele obiective de dezvoltare economică a statelor. Drept urmare, ridicarea unui baraj solid care să împiedice impactul negativ al acestui fenomen asupra vieții economice a statelor, a fost recunoscută ca o problemă internațională încă de la începutul secolului XX, a

cărei soluție trebuie să fie realizată prin eforturile comune ale statelor. De exemplu, lupta pe scena internațională împotriva fabricării sau punerii în circulație a semnelor bănești false se desfășoară de aproximativ 100 de ani, pe baza Convenției internaționale privind stoparea falsificării de monedă, încheiată la 20.04.1929 la Geneva (Elveția)¹ (în continuare – Convenției de la Geneva). România (care includea la acel moment cea mai mare parte a actualului teritoriu al Republicii Moldova) a ratificat Convenția de la Geneva la 07.03.1939. După dezintegrarea URSS și a Iugoslaviei, următoarele țări au aderat la Convenția de la Geneva: Georgia la 20.07.2000; Republica Belarus la 23.08.2001; Republica Croația la 30.12.2003; Republica Lituania la 02.04.2004; Republica Macedonia de Nord la 07.08.2005; Republica Slovenia la 09.05.2006; Bosnia și Herțegovina la 27.04.2009; Republica Kazahstan la 22.12.2010; Muntenegru la 15.12.2015; Republica Serbia la 18.03.2016.

Republica Moldova încă nu a ratificat Convenția de la Geneva. Ceea ce influențează negativ asupra reputației statului nostru în planul prevenirii și combaterii prin eforturile concertate ale comunității internaționale a fenomenului de fabricare sau punere în circulație a semnelor bănești false. Totuși, în Propunerile la Planul național de acțiuni privind realizarea criteriilor de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană și privind implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană pentru anii 2023-2027 pe capitolul de negociere pentru aderarea la Uniunea Europeană, nr. 32 „Control financiar”, se menționează ca deziderat inițierea negocierii de semnare a Convenției de la Geneva până în decembrie 2024.² Implementarea acestui deziderat va demonstra că Republica Moldova se afirmă ca membru cu drepturi depline al comunității mondiale și, în acest sens, sistemul său juridic se orientează către schimbările care au loc în sfera relațiilor internaționale și, inclusiv, în sfera dreptului penal internațional. Să nu uităm în acest sens că alin. (1) art. 8 al Constituției Republicii Moldova³ subliniază angajamentul țării noastre de a respecta principiile și normele internaționale stabilite de Organizația Națiunilor Unite și de tratatele la care este parte. Acest

¹ A se vedea: International Convention for the Suppression of Counterfeiting Currency. Geneva, 20 April 1929. www.worldlii.org/int/other/LNTSer/1931/45.html

² A se vedea: Propuneri la Planul național de acțiuni privind realizarea criteriilor de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană și privind implementarea Acordului de Asociere RM – UE pentru anii 2023-2027 pe capitolul de negociere pentru aderarea la Uniunea Europeană, nr. 32 „Control financiar”.

https://mfa.gov.md/sites/default/files/cap._32_control_financiar_pna_2023-2027.pdf

³ A se vedea: Constituția Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1, 5.

lucru implică faptul că Republica Moldova își va baza relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional. În esență, aceasta înseamnă că Republica Moldova se angajează să acționeze în conformitate cu regulile și standardele internaționale, să respecte drepturile și suveranitatea altor state și să colaboreze cu comunitatea internațională într-un mod care promovează cooperarea globală.

După obținerea independenței, Republica Moldova și-a îndreptat atenția către dezvoltarea economiei de piață, în care sistemul monetar și piața valorilor mobiliare funcționează ca regulatori indispensabili. Transformările economice care au avut loc în țara noastră de la începutul anilor '90 ai secolului XX, în timpul trecerii de la metodele de gestionare administrativă la economia de piață, au generat schimbări radicale în toate sferele vieții sociale. În țară s-a format un nou model economic, care include cele mai importante elemente ale infrastructurii de piață, în primul rând, un sistem financiar modern. În același timp, dezvoltarea intensivă a turismului internațional, cooperarea economică cu alte sate, plățile reciproce dintre agenții economici, volumele semnificativ crescute de bani în numerar etc. au servit drept catalizator pentru elementul criminal specializat în fabricarea sau punerea în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false. Trecerea de la economia planificată la cea de piață a fost caracterizată de o scădere a dezvoltării economice, de o exacerbare a problemei șomajului, de apariția simultană cu structurile comerciale sănătoase a unei serii de organizații economice semi-criminale și de alți factori negativi. Trecerea la economia de piață în Republica Moldova s-a desfășurat fără un plan bine elaborat, speranțe prea mari fiind puse pe autoreglementarea pieței. Toate aceste greșeli au stimulat criminalizarea economiei. Fabricarea sau punerea în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false a luat amploare în condițiile analfabetismului masiv al populației în ceea ce privește mijloacele și metodele de protecție a semnelor bănești și a titlurilor de valoare, a lipsei de responsabilitate juridică a agenților economici, atunci când aceștia nu raportează falsurile descoperite și încearcă să rezolve problema prin distrugerea falsurilor, prin repunerea (intenționată) a acestora în circulație sau prin deducerea din salariul angajatului (vânzătorului, casierului), care a acceptat semnul bănesc fals sau titlul de valoare fals ca fiind autentic.

Conform datelor statistice ale Ministerului Afacerilor Interne, numărul de infracțiuni prevăzute la art. 236 CP RM, înregistrate pe teritoriul Republicii

Moldova a fost de: 340 (în anul 2013)⁴; 285 (în anul 2014)⁵; 431 (în anul 2015)⁶; 215 (în anul 2016)⁷; 191 (în anul 2017)⁸; 199 (în anul 2018)⁹; 200 (în anul 2019)¹⁰; 109 (în anul 2020)¹¹; 40 (în anul 2021)¹²; 61 (în anul 2022)¹³. Aceste date sugerează că numărul de infracțiuni prevăzute la art. 236 CP RM a fluctuat semnificativ în perioada 2013-2022, cu o tendință generală de scădere în ultimii ani. Cu toate acestea, este important de menționat că aceste date ar trebui interpretate cu precauție, deoarece pot fi influențate de o serie de factori, inclusiv de numărul de semne bănești false sau de titluri de valoare false descoperite, precum și de calitatea acestor falsuri. În același context, fabricarea sau punerea în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false se caracterizează printr-o rată mare de latență, iar indicatorii reali ai stării și dinamicii sale depășesc cifrele înregistrate.

Fără îndoială, de la începutul anului 2020, numărul de tranzacții monetare fără numerar la toate nivelurile economice din toate colțurile planetei a crescut datorită pandemiei de infecție cu noul coronavirus COVID-19. Chiar și după încheierea pandemiei, s-a păstrat tendința de limitare a contactului direct cu

⁴ A se vedea: Informația operativă privind starea infracționalității (fără clasate) pe teritoriul Republicii Moldova. Pentru luna 12. 2013. <https://www.old.mai.gov.md/ro/advanced-page-type/date-statistice>

⁵ A se vedea: Informația operativă privind starea infracționalității (fără clasate) pe teritoriul Republicii Moldova. Pentru luna 12. 2014. <https://www.old.mai.gov.md/ro/advanced-page-type/date-statistice>

⁶ A se vedea: Informația operativă privind starea infracționalității (fără clasate) pe teritoriul Republicii Moldova. Pentru luna 12. 2015. <https://www.old.mai.gov.md/ro/advanced-page-type/date-statistice>

⁷ A se vedea: Informația operativă privind starea infracționalității (fără clasate) pe teritoriul Republicii Moldova. Pentru luna 12. 2016. <https://www.old.mai.gov.md/ro/advanced-page-type/date-statistice>

⁸ A se vedea: Informația operativă privind starea infracționalității (fără clasate) pe teritoriul Republicii Moldova. Pentru luna 12. 2017. <https://www.old.mai.gov.md/ro/advanced-page-type/date-statistice>

⁹ A se vedea: Informația privind starea infracționalității pe teritoriul Republicii Moldova. 12 luni 2018. <https://www.mai.gov.md/ro/date-statistice>

¹⁰ A se vedea: Informația privind starea infracționalității pe teritoriul Republicii Moldova. 12 luni 2019. <https://www.mai.gov.md/ro/date-statistice>

¹¹ A se vedea: Informația privind rezultatele combaterii infracționalității de către organele de urmărire penală și conducere a urmăririi penale ale Republicii Moldova. 12 luni 2020. <https://www.mai.gov.md/ro/date-statistice>

¹² A se vedea: Informația privind rezultatele combaterii infracționalității de către organele de urmărire penală și conducere a urmăririi penale ale Republicii Moldova. 12 luni 2021. <https://www.mai.gov.md/ro/date-statistice>

¹³ A se vedea: Informația privind rezultatele combaterii infracționalității de către organele de urmărire penală și conducere a urmăririi penale ale Republicii Moldova. 12 luni 2022. <https://www.mai.gov.md/ro/date-statistice>

banii fizici și de folosire tot mai frecventă a metodelor de achitare fără contact pentru produse, servicii și lucrări. În Hotărârea Guvernului nr. 650 din 06.09.2023 cu privire la aprobarea Strategiei de transformare digitală a Republicii Moldova pentru anii 2023-2030, se menționează: „Numerarul este cel mai lent și mai scump mijloc de plată, ce stimulează economia tenebră și nu susține dezvoltarea economiei digitale. Disponibilitatea și utilizarea metodelor alternative și accesibile de plăți online constituie o condiție pentru tranzacții financiare sigure și rapide într-o economie digitală veritabilă.” [1] De asemenea, în alin. (1) art. 49¹ al Legii nr. 548/1995 cu privire la Banca Națională a Moldovei este evidențiată „promovarea încrederii publicului în efectuarea plăților fără numerar”. [2] Mai mult, într-un proiect de lege aflat în examinare, este propusă „achitarea în numerar pentru bunul imobil/mijlocul de transport procurat doar dacă valoarea bunului procurat nu depășește 100 salarii medii lunare pe economie prognozate în cazul bunului imobil și 50 salarii medii lunare pe economie prognozate în cazul mijlocului de transport, pentru fiecare bun în parte, inclusiv în situația în care achitarea are loc în rate.” [3] Totuși, efectuarea plăților fără numerar nu trebuie privită ca un panaceu care ar putea contribui la contracararea săvârșirii infracțiunilor săvârșite la art. 236 CP RM. Instrumentele de plată, folosite pentru a efectua plățile fără numerar, pot fi falsificate aidoma semnelor bănești și titlurilor de valoare. Dovada o constituie prezența în Codul penal a articolului 237.

Totodată, în pofida utilizării active a formelor de plată fără numerar în majoritatea țărilor, în Republica Moldova banii în numerar rămân cel mai popular mijloc de plată în relațiile comerciale. Criza bancară, care a scurtcircuitat întreaga noastră societate, a condiționat neîncrederea față de sistemul bancar și a dus la acumularea unei mase monetare mari în rândul populației. Dobânda scăzută la depozitele bancare și nivelul ridicat de risc economico-politic inerent economiei naționale, care se manifestă prin prezența unor condiții generale nefavorabile pentru climatul economic și de investiții, determină tendințele negative în schimbarea manifestărilor cantitative și calitative ale fabricării sau punerii în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false.

În prezent, există numeroase resurse pe internet care oferă instrucțiuni și software specializat pentru crearea de falsuri, precum și șabloane pregătite pentru fabricarea anumitor bancnote. Progresul constant în tehnologia informației a deschis noi oportunități pentru activitățile infracționale, iar disponibilitatea și vânzarea liberă a cernelurilor tipografice, a hârtiei, a aliajelor metalice și a altor materiale necesare pentru fabricarea falsurilor, au făcut ca

această activitate să fie mai ușoară și mai accesibilă decât oricând înainte. Una dintre cele mai sofisticate metode de fabricare a banilor falși este reprografia. Această metodă utilizează tehnologia modernă de copiere și multiplicare, iar rezultatul este o bancnotă falsă care seamănă foarte mult cu cea autentică. Cu toate acestea, tehnica reprografică nu poate reproduce cu exactitate elementele distincte ale bancnotei autentice, ci doar le imită. Acest neajuns se atestă, în special, la tehnologia de tipărire superficială. Cu toate acestea, bancnotele false pot fi fabricate și prin metoda de tipărire adâncă. Atunci când este utilizată, bancnotele devin reliefate la atingere și își păstrează această caracteristică chiar și după o circulație repetată. De asemenea, pentru fabricarea de bani falși se utilizează tipărirea ofset. Avantajele acestei metode pentru falsificatori constau în faptul că imaginile de pe bancnotele false nu sunt șterse de apă, stratul de vopsea nu este niciodată excesiv, ceea ce permite să se vadă prin el fibrele de hârtie.

În concluzie, pentru a asigura o funcționare adecvată a sistemului monetar și a pieței valorilor mobiliare, este necesară dezvoltarea unor măsuri eficiente de prevenire și combatere a fabricării sau punerii în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false. Analiza infrațiunilor prevăzute la art. 236 CP RM poate contribui la aprofundarea discursului științific privind esența juridică a acestora, bazată pe studiul literaturii de specialitate, analiza actelor normative naționale și internaționale în materie, precum și a practicii judiciare. În acest sens, este evidentă actualitatea efectuării unui studiu științific sistematic al problemelor legate de calificarea faptelor în baza art. 236 CP RM și de interpretarea acestui articol prin prisma principiului legalității, precum și găsirea metodelor eficiente pentru a depăși aceste probleme.

Referințe:

1. Hotărârea Guvernului nr. 650 din 06.09.2023 cu privire la aprobarea Strategiei de transformare digitală a Republicii Moldova pentru anii 2023-2030. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2023, nr. 383-386.
2. Legea nr. 548 din 21.07.1995 cu privire la Banca Națională a Moldovei. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr. 56-57.
3. Proiectul de lege privind efectuarea decontărilor în numerar. [Accesat: 16.11.2023] Disponibil: <https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-02-nu-695-mf-2023.pdf>

CZU: 343.359.2

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12155572>

DESPRE FENOMENUL EVAZIONIST ÎN ALȚI TERMENI DECÂT JURIDICO-PENALI

Samoilenco Victoria

doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice și Științe Economice
Universitatea de Stat din Moldova,
Ofițer superior, Secția Reintegrare Socială, Penitenciarul nr.3, Leova,
Penitenciarul nr.3 Leova
ORCID: 0000-0002-5998-2622

Tax evasion is incriminated by the Criminal Code of the Republic of Moldova. It is a crime not one of the most severe, resulting from the method of sanctioning, but with colossal negative social implications. Legal-criminal analyzes and analyzes of judicial practice have revealed the imperfections of the incrimination framework and the criminal-procedural framework. And yet, in order to identify the right solutions for this segment of criminality, it is necessary to study the phenomenon in a multidisciplinary way, the criminological point of view being particularly important. Only through a criminological approach, we can identify the elements of the causal system of the crime, and in this way, be closer to some ameliorative solutions. This is the purpose of this research, to carry out an analysis of tax evasion that starts from criminological science and its related fields. Not only the elements of the causal system of the crime will be identified but also some ameliorative solutions.

Keywords: tax evasion, criminogenic factors, criminological prevention, tax education, tax pressure, tax legislation, tax administration, social consciousness etc.

Evaziunea fiscală este incriminată în legislația penală a Republicii Moldova în 2 variante: una care vizează evaziunea întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor și alta care vizează evaziunea persoanelor fizice. Vorbim despre o faptă infracțională care afectează relațiile sociale cu privire la formarea bugetului public național prin neîndeplinirea de către contribuabili a obligațiilor fiscale. Doctrinari precum V. Vlaicu [1], S. Brînză [2], V. Stati [3,4] ș.a. au tratat în termeni juridico-penali acest subiect, încât puține aspecte au rămas nerelevate. Totuși, având în vedere că fenomenul evazionist în Republica Moldova este unul de mare amploare, se conturează necesitatea de a studia fenomenul pluridisciplinar, pentru a răspunde la întrebarea „de ce tot mai mulți oameni evită să își onoreze obligațiile fiscale și caută metode de eschivare?”

În sistemul causal al infracțiunii de evaziune fiscală se includ de fapt atât de multe elemente încât în prezentul articol vom trata destul de sumar. Ar fi necesară o lucrare monografică care să abordeze mai complex aspectele criminologice ale fenomenului evazionist. În fapt, paradoxul acestui vid științific este cu atât mai mare cu cât problema în sine nu este una de dimensiuni mici,

fiind puternic înrădăcinată în realitatea socială. Simplul fapt de a descrie elementele componenței de infrațiune și semnele acestora nu contribuie semnificativ și nu generează soluții pentru diminuarea fenomenului abordat. Nici chiar clarificarea în sensul de a ameliora unele aspecte procedurale legate de modul în care trec prin filtrul justiției în mod eșuat aceste infrațiuni nu ar contribui la diminuarea acestui fenomen infracțional.

Să purcedem așadar, la elucidarea cauzelor fenomenului evazionist. În primul rând ar trebui să notăm că **există o problemă de atitudine** și anume una concretizată în atitudinea organelor de ocrotire a normelor de drept iar alta în atitudinea contribuabililor. Numai Serviciul Fiscal de Stat (în continuare SFS) încearcă cât de cât să se opună fenomenului prin sesizări la organele competente. În rest, analizând un număr semnificativ de sentințe, am constatat faptul că avem o justițiere slabă a acestei infrațiuni din cauza atitudinii delăsătoare. Am identificat practici neuniforme precum cauze penale în care SFS a întreprins acțiuni necesare pentru recuperarea prejudiciului fără a proceda la fel în alte cazuri absolut similare precum și un număr mare de sentințe care au culminat cu încetarea procesului penal ca rezultat al expirării termenului de prescripție. Într-un număr nesemnificativ de sentințe am identificat ca instanța să emită condamnări, culmea, mai des în cazul evaziunilor cu sume mici decât în cazul evaziunilor cu sume mari. Sunt 3 concluzii care pot fi deduse: fie în organele de drept activează persoane incompetente ce nu pot descoperi și trage la răspundere penală persoanele care săvârșesc astfel de delictе, fie într-adevăr deconspirarea evazionistilor de sume mari reprezintă o acțiune de urmărire penală mai complicată, dificil de realizat în interiorul termenului de prescripție, fie această stare de lucruri este o culpă profesională tangențială fenomenului corupțional, oarecum conex evazionismului. Nu ne putem aștepta să plătească contribuabilii taxele în mod transparent dacă apare deja certitudinea că legea se aplică extrem de blând în raport cu astfel de infrațiuni și mai ales, trecerea lor prin filtrul justiției se realizează selectiv.

Pe lângă atitudinea organelor de ocrotire a normelor de drept, deosebit de importantă este atitudinea contribuabililor. Republica Moldova oferă extrem de puține facilități pentru antreprenori, ei înșiși se simt ca într-o junglă fiscală, fiindu-le destul de greu să facă față sistemului de impozite și taxe în deosebi atunci când nu au venituri. Statul în acest caz este privit ca un adversar, nu ca un prieten care să protejeze antrepriza. Unii consideră că „dezvoltarea conștiinței civice a cetățeanului în ce privește obligațiile față de stat, pe care trebuie să-l perceapă ca pe un protector, și nu ca pe un jefuitor” [5, pag. 152] ar trebui să fie una dintre măsurile prin care să ameliorăm această stare de

lucruri. Dar poate oare această conștiință să fie dezvoltată în condițiile în care legea este foarte tolerantă în raport cu evazionistii? Bineînțeles că nu, motiv pentru care, în combaterea evazionismului un rol deosebit îl are existența unui pachet de sancțiuni viabile, un nivel drastic de aplicare al legislației fiscale și evident, un mecanism eficient și transparent de compensare a contribuabililor responsabili și de bună-credință.

Putem corela amploarea fenomenului evazionist și anumitor probleme din domeniul axiologiei. În spațiul dintre Prut și Nistru mereu s-a perpetuat o criză a valorilor și în pofida sărăciei, în mod paradoxal, valorile materiale prevalând celor morale. Predomină invidia și fala ce derivă din nivelul înalt de bunăstare, practic, modelul uman ideal fiind cel care reușește relativ rapid să obțină avere pe care să și-o protejeze construindu-și o schemă de relații și cunoscuți, motiv pentru care prietenii, căsătoriile, alte metode de afiliere prin pseudoînrudire (cununie, botez) care ar fi trebuit să aibă un substrat spiritual, se înfăptuiesc în bază de interes. Cinstea, omenia, corectitudinea, și mai important patriotismul, nu reprezintă decât pentru un număr limitat de indivizi repere axiologice. Patriotismului i se dă deseori o interpretare eronată, în fapt, un om care își achită taxele fiind net mai îndrăgostit de patria sa decât unul care poartă emblemă cu tricolor și stema țării pe maiou.

Prevalența valorilor materiale în raport cu cele morale a mai generat și un cult al risipei, al traiului artificial, în necorespondere cu ceea ce reprezintă omul de facto, ori, nu în zadar aproape toate cuplurile fac poze de nuntă în locații scumpe, asemeni unor prinți și prințese care s-au născut la palat. E într-un fel și un cult al ipocriziei, și o formă de conduită demonstrativă, ori, este logic ca un individ motivat să-și afișeze bunăstarea cu orice preț, să fie dispus să își suplinească venitul și din contul eschivării de la obligațiile fiscale, pentru a obține bunăstarea cu orice preț. În fapt, cunoaștem pentru că este reprezentativă țării noastre expresia „trebuie să știi să te învârtești”, numai că din aceste învârteli nu poate prospera statul, pentru că nu se achită impozite. Când în societate apar un număr mare de astfel de indivizi, în mod reactiv, vor apărea și mai mulți, pentru că nimeni nu este obișnuit să practice o morală a autosuficienței, a strictului necesar și a echilibrului, cu atât mai mult o morală a renunțării și umilinței. Cei mai mulți se vizează în top, nimeni nu se vrea umil. În autodezvoltare, cei mai mulți nu se vor axa pe repere personale (ce cred?, ce simt?, ce îmi doresc? etc.) ci pe repere de la vecin (ce are el?, ce face?, cine este?, ce reprezintă?, cu ce se ocupă? etc.).

Trebuie să conștientizăm că nu vom inhiba evazionismul numai pe căi legale, avem nevoie să ne resetăm valoric și să ne lecuim de anumite metehne

morale. Goana după bunăstare întotdeauna a întărit spiritul de fraudă și nu invers, iată de ce trebuie să cultivăm în special tinerilor ideea de îmbogățire argumentată, și în special că îmbogățirea trebuie să se facă nu pentru a susține depravarea, excesul și risipa, dar pentru a crea infrastructură și a susține procese, ex.: nu-ți deschizi o firmă numai de dragul de a avea bani dar și de dragul de a te face util societății prin faptul că prestezi servicii, produci, oferi locuri de muncă, oferi bune exemple despre cum se manageriază un business la urma urmei.

Dintre toate teoriile criminologice care încearcă să explice cauzal comportarea criminală, teoria imitației, aparținând sociologului Gabriel Tarde [7, pag.514, 528, 891], pare mult mai verosimilă în cazul infrațiunii de evaziune fiscală, care nu este nicidecum un rezultat al compulsiiei sau al instinctului necontrolat, decât în puținele cazuri patologice când îmbogățirea este obiectul captivant al omului cu tulburare obsesiv-compulsivă. Dincolo de faptul că este o lege a firii umane ca să imite în primul rând conduitele negative, pentru că este un exercițiu greu să fundamentezi conduita cu gândul la consecințe și mult mai ușor cu gândul la recompensa imediată, care dă satisfacții, dar conduitele negative asta ne oferă, recompensă în termen scurt (și pe termen scurt ca atare). Este normal așadar, ca o persoană să vadă pe altă persoană îmbogățindu-se rapid și să-i preia metoda, iar dacă în metodă intră și eschivarea de la obligații fiscale, o va face, mai ales dacă observă că persoana pe care o imită nu a fost sancționată sau a fost sancționată blând. Vorbim despre un efect reactiv, așa se întâmplă în cazul Republicii Moldova, unde observăm atât de multe contraste: oameni cu trai modest, oameni cu trai la limita sărăciei și oameni cu bunăstare, ultimii fiind acei „oameni isteți” care știu cum „să se învârtească”, care nu-și declară onest veniturile și nu achită taxe.

Este util în sens criminologic să analizăm background-ul, ceea ce se află în spatele evaziioniștilor, pentru că deși ei imită un comportament, nu este un comportament imitat de toți. Aici avem o sumedenie de situații tipice. Mulți evazioniști au preluat prin învățare comportamentul negativ de la un părinte, evazionist și el. Mulți părinți cultivă copiilor spiritul de fraudă. Și apropo, spiritul de fraudă poate fi observat și ca un comportament tipic, de adaptare, la vârste destul de timpurii, la copiii care au tendința să copie sau să trișeze în oricare mod la examene. Mecanismul psihocomportamental este aproape același, doar că la populația de orientare prosocială se mai atenuază odată cu vârsta. Nu în zadar cei cinstiți și cu note mari se spune că eșuează în viață. Ei foarte rar devin oameni bogăți, iar dacă devin o fac pe căi cinstite.

Există evazioniști care nu au preluat comportamentul în familie. Ei acționează inspirați de ideea de a face bani. Probabil au resimțit la un moment

dat plăcerea bogăției și au devenit dispuși să renunțe la o parte din normele prosociale pentru a fi în câștig. Alți evazioniști acționează inspirați de reușitele oamenilor cu care se anturează. În spectrul social al evazioniștilor de regulă întâlnim oameni cu statut social înalt, cu studii superioare, cu vastă experiență în business, cu relații sociale ramificate (oameni din politică, din forțele de ordine, funcționari din cadrul diferitor autorități publice etc.). Astfel de oameni au o preocupare activă de a-și construi o viață socială anume printre elite, desconsiderând chiar traiul oamenilor simpli.

Există și o categorie de evazioniști care comit astfel de acte din disperare, din presingul fiscal pe care îl resimt, fiind anxioși, temându-se de faliment și chiar de faptul că vor fi descoperiți. Astfel de evazioniști nu au foarte multă experiență în business, evazionează de regulă sume mici, dar se visează „înotând printre rechini”. Nu în ultimul rând avem o categorie de evazioniști care au fost discriminați de către stat, care și-au declarat un timp în mod onest veniturile și achitat taxele, însă, au fost tratați incorect fie la acordarea subvențiilor, fie au observat pe alți antreprenori care le făceau concurență, crescând, statul lăsându-i să activeze în condiții de fiscalitate netransparentă în mod nestingherit. Astfel de evazioniști, prin comportamentul lor parcă ar protesta împotriva justiției selective, ar întreprinde o acțiune de contrapunct. Este vorba despre oameni dezamăgiți, care văzând eșecul justiției au încetat să mai creadă în ea. Unii își schimbă atitudinea și fără a fi dezamăgiți, pur și simplu abordând problema cu mai mult pragmatism.

În doctrină am întâlnit și opinii care asociază evazionismul cu „economia subterană”. [8, pag. 232] Probabil în modul în care este incriminat în alte state, există și astfel de teme. În Republica Moldova însă pentru „economia subterană” sau „economia tenebră” avem alt spectru de infracțiuni și anume: pseudoactivitatea de întreprinzător, practicarea ilegală a activității de întreprinzător, contrabanda și deja infracțiuni care se referă la traficul cu obiecte ilicite (arme, droguri etc.). Evazioniștii fiscali practică de regulă businessuri legale, unicul viciu în conduita lor fiind legat de declararea veniturilor și eschivarea de la onorarea obligațiilor fiscale. De asemenea se mai spune că evaziunea fiscală face parte dintr-un cadru mai larg al economiei informale comercializabile. [9]

Se mai stipulează în doctrina criminologică despre evaziunea fiscală că ar face parte din „criminalitatea gulerei albe”: „denumire dată totalității infracțiunilor săvârșite de persoane care ocupă poziții înalte în lumea de afaceri și în aparatul de stat și care folosesc poziția și influența lor politică și economică în scopuri criminale.” [10] Pe bună dreptate evaziunea fiscală este inclusă în

acest tip de criminalitate. Ea mai reprezintă un tip de criminalitate non-violentă. În limbaj comun se mai asociază cu „criminalitatea oamenilor inteligenți”. Conform incriminării efectuate de legiuitorul moldav, dar în fond și de legiuitorii altor state, evaziunea mai subscie și criminalității economice. Încadrarea evaziunii în aceste tipuri de criminalitate din păcate favorizează un nivel slab de conștientizare. Evazioniștii pot fi priviți ca oameni deștepți, din cauza inteligenței și a faptului că nu se manifestă violent se bucură de indulgență din partea opiniei publice. În fapt, în jurul lor se țese o întregă pânză de prejudecăți, în special că nu ar fi periculoși, iar faptul că se bucură de un bun nume, determină în dese cazuri ca și organele de drept să acționeze indulgent.

Am constatat deja că nu putem analiza din punct de vedere criminologic evazionismul fiscal făcând abstracție de fenomenul corupțional, care-l modelează și condiționează semnificativ. Și profesorul N. Lupu, într-un articol științific vorbește despre evazionism ca despre un fenomen infracțional în care statul este mai mult complice decât justițiabil. [11] Acesta identifică în sistemul cauzal al evaziunii următoarele elemente:

1. Mărirea excesivă a sarcinii fiscale, care provoacă o reacție de respingere a plătitorilor de impozite;

2. Legislația fiscală ineficientă (incoerentă, instabilă și neclară, cu multe inadvertențe, lacune și excepții), care permite sustragerea de la plata impozitelor;

3. Educația fiscală insuficientă a contribuabililor (lipsa de informare și necunoaștere a legislației și a obligațiilor ce le revin, dar, și indolența și atitudinea de sfidare din partea unora dintre ei);

4. Birocrația și atitudinea negativă a funcționarilor fiscali și, uneori, excesul de zel al acestora;

5. Comportamentul psihologic deviant al plătitorilor de bună-credință, care observă, zi de zi, că statul este un prost gospodar al banului public;

6. Repartizarea inechitabilă a cotelor de impozitare pe grupe de venituri și categorii de contribuabili. [11, pag. 177]

Șaguna D. D. consideră că în fenomenul evaziunii fiscale intervin 2 categorii de cauze: „cauze subiective (în mare majoritate, referindu-se la cultura și conștiința fiscală joasă a contribuabilului) și cauze obiective (lacunele legislative, impreciziile legislației, cât și norme posibile de interpretări).” [12] Admisibilă această categorisire, însă consider că am putea include o a III-a categorie de cauze și anume cauzele inter-subiective, care țin de relația defectuoasă a contribuabilului cu statul (birocrația, atitudinea nerespectuoasă a

funcționarilor publici, tratamentul preferențial din partea acestora etc.).

Citând pe A. Balan, I. Luchian și A. Țepordei într-un studiu în care descriu problemele evaziunii fiscale în Republica Moldova, notează următoarele cauze ale evazionismului:

1. Povara fiscală. Atunci când presiunea fiscală este relativ înaltă, contribuabilul poate alege să se eschiveze de la plata impozitelor fie în totalitate (intrarea în economia subterană), fie în parte, practicând evaziunea fiscală deși activitatea sa rămâne în economia oficială.

2. Complexitatea și instabilitatea reglementărilor fiscale. Complexitatea și, în special, instabilitatea reglementărilor fiscale complică contabilizarea și provoacă erori atunci când agenții economici își calculează impozitele și taxele, care urmează să fie plătite.

3. Slăbiciunea administrației fiscale. Contribuabilul poate practica evaziunea fiscală și în cazul în care sancțiunea pentru această faptă este mică sau probabilitatea de a fi identificat și sancționat este joasă. Lipsa dotărilor în domeniul sistemelor informaționale și tehnicii de calcul performante din cadrul aparatului administrativ, organizarea haotică și ineficientă, nu dau posibilitatea controlului și prevenirii evaziunii fiscale.

4. Facilitățile fiscale ca diminuare a anumitor obligații de plată către bugetul de stat sau local în favoarea anumitor contribuabili sau categorii de contribuabili în limitele și în condițiile legii, în condițiile acordării fără o fundamentare rațională constituie premise ale evaziunii fiscale și deteriorării disciplinei fiscale. [13, pag. 57-58]

Făcând sinteză celor relatate, voi alcătui un alt sistem cauzal al evazionismului în care includ ca și elemente-cheie următoarele categorii de factori:

1. **Factori politici** – forțe politice oculte care favorizează businessurile mari, corupția la nivel înalt, favoritismul politic, organizații social-politice care preferă finanțarea ocultă, politică penală și fiscală ineficientă etc.;

2. **Factori economici** – dificultățile unor antreprenori de a face față sistemului legal de impozite și taxe, aplicarea preferențială sau neproportională a subvențiilor, concurența neloială, decalajul dintre facilitățile acordate antreprenorilor mari și cele acordate antreprenorilor mici, monopolizarea în anumite sectoare ale economiei etc.

3. **Factori juridici** – lipsa unui cadru de incriminare viabil, pedepse blânde, justiție selectivă, practici judiciare neuniforme, proceduri penale imperfecte, dificultăți tactico-metodologice de investigare a evazionismului, forțe de ordine ușor coruptibile etc.

4. **Factori sociali** – nivelul înalt de criminalitate în cadrul societății la modul general, atitudinea blândă a opiniei publice față de criminalitatea gulerelor albe, nivel înalt de subculturalizare al populației, nivel redus de informare, rată scăzută a denunțurilor etc.;

5. **Factori morali** – criza valorilor, prevalența valorilor materiale, subminarea valorilor morale, cultul luxului și a risipei, spiritul de fraudă, pseudovalorizarea sau atribuirea unor sensuri eronate anumitor valori (patriotismul, demnitatea, cinstea), lipsa unor repere morale, a unor exemple pozitive etc.

Evazionismul fiscal ca și fenomen infrațional în Republica Moldova, deseori este în percepție comună privit ca „o problemă de mentalitate”. Și pe bună dreptate, în țara noastră populația încă nu are o conștiință socială dezvoltată, o mentalitate sănătoasă prin care se subînțelege că statul cu toate sistemele și subsistemele sale nu poate exista decât în baza unui buget care se formează prin colectarea de impozite și taxe. Această mentalitate este de proveniență sovietică. Cât timp Republica Moldova a fost parte a blocului sovietic, a avut cele mai mici defalcări de la bugetul unional. RSSM avea cel mai neînsemnat fond de alocări sociale din care se plăteau pensiile. Până și Armenia, cu o populație mai mică, primea de două ori mai multe alocări sociale.[14] Acest fapt ne vorbește despre faptul că moldovenii pe de o parte au avut timp să se obișnuiască cu puținul, pe de altă parte, nefiind obișnuiți cu impozitarea individuală, nu au învățat să plătească, pentru a primi. După 1950 fiind atins un nivel înalt de colectivizare (97%), și în fapt, colectivizarea fiind deja încheiată, [15, pag. 581] persoana fizică nu mai plătea atât de multe impozite, sovhozurile, colhozurile și alte forme de organizare economică aveau asemenea obligații. În era sovietică moldovenii au învățat deci, să nu plătească impozite și să se mulțumească cu ceea ce „pică printre degete”: alocații sociale mici defalcate de la bugetul unional, și eventual ce mai reușea să fure fiecare în parte pentru sine din colhoz (de unde și practica cu „învârtitul” la moldoveni).

Analizele juridico-penale efectuate de către cercetătorii științifici asupra infrațiunilor de evaziune fiscală au scos în evidență hibeled cadruului de incriminare, analizele efectuate de către aceștia asupra practicii judiciare au dat în vileag hibeled cadruului procesual și erorile comise în aplicarea legii, pe când criminologii au posibilitatea să releve mult mai mult de atât: factorii criminogeni și toată gama de elemente care se încadrează în sistemul cauzal al evazionismului ca și fenomen infrațional. Numai din cele relatate mai sus putem conchide că perfecționarea cadruului de incriminare, a celui procesual și asigurarea condițiilor optime pentru o mai justă aplicare a legii nu ar reuși să

stopeze acest fenomen. Cel puțin nu în Republica Moldova. Fenomenul evazionismului va fi stopat în țara noastră numai în momentul când statul va acționa în mod concertant ca un bun incriminator (laborant al legii), ca un bun acuzator (implementator al legii) și în ultimă instanță, ca un agent educator.

Relevarea aspectelor criminologice au scos în evidență probleme aferente evazionismului precum: corupția, nivelul scăzut de cultură juridică, nivelul scăzut de conștiință socială, mentalitate îngustă, criza valorilor, respectul scăzut față de valorile juridice, cultul excesului și al risipei etc. Aceste probleme însă, nu pot fi soluționate prin înăsprirea legii, care de fapt ar putea favoriza un nivel mai înalt de vigilență criminală, ci numai prin educație. Anume prin educarea populației în spiritul patriotismului, al valorilor autentice, în special al valorilor juridice, ar putea schimba sistemul de atitudini, convingeri și motivații criminale ale contribuabililor răi de plată. Încă mai importantă este educația în scop preventiv: adolescenții și tinerii trebuie educați într-o asemenea manieră încât să nu ducă mai departe această moștenire sovietică (mentalitatea îngustă, conștiința socială slab dezvoltată etc.), ei trebuie deprinși să trăiască în armonie cu statul, prin respectarea legilor și în genere a valorilor juridice pe care acesta se fundamentează.

Tinerilor și adolescenților trebuie să li se furnizeze conținuturi educaționale capabile să le întărească sistemul de comportamente prosociale, cărora subscie și comportamentul onest în raport cu sistemul legal de impozite și taxe, în rest, comportamentul de evazionare trebuie înțeles ca o formă de devianță comportamentală care necesită corecție și profilaxie în rând cu toate celelalte comportamente infracționale (violența sexuală, violența fizică, violarea patrimoniului etc.). Este important în acest sens ca statul să aibă o ofertă corecțională pentru rău-plătitori, informativă, reeducativă, psihocorecțională care să fie pusă la dispoziție prin intermediul instituțiilor care asigură executarea pedepselor penale (instituțiile penitenciare și birourile de probațiune).

Referințe:

1. Codul Penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002, publicat în Monitorul Oficial din 14.04.2009, nr. 72-74, art.195.
2. VLAICU, V. et al Drept fiscal. Suport de curs. Chișinău: CEP USM, 2014, 300 pag.
3. BRÎNZA, S., STATI, V., Drept penal. Partea specială, vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, 1321 pag.
4. STATI, V. Răspunderea penală pentru evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor (art.244 CP RM), Partea II, În: Revista Națională

- de Drept, nr. 8, 2012, pp.13-18.
5. STATI, V., Răspunderea penală pentru evaziunea fiscală a persoanelor fizice (art.244/1 CP RM), Partea I, În: Revista Națională de Drept, nr. 4, 2012, pp.13-18.
 6. CUCIAL, I. et al. Distincție dintre conceptul de evaziune fiscală legală și fraudă fiscală. În: materialele simpozionului științific al tinerilor cercetători din 28-29 aprilie 2017, ed. XV, vol. II. Chișinău, Republica Moldova, pp. 151-152.
 7. ELLENBERGER, H.F. The discovery of the unconscious. New York: Basic Books, 1970, 932 pag.
 8. MUNTEANU, V. Evaziunea fiscală în Italia: contextul penal, extrapenal și criminologic. În: Studia Universitatis Moldaviae, nr. 11 din 2021, pp. 230-240.
 9. ENSTE, D., SCHNDEIDER, F. Increasing shadow economies all over the world. Fiction or reality. A survey of the global evidence of their size and of their impact from 1970 to 1995. Bonn: The Institute for the Study of Labor (IZA), 1998, 65 pag.
 10. Portal legislativ. Legea de la A la Z. Dicționar juridic. Accesat [12.11.2023] Disponibil: <https://legeaz.net/dictionar-juridic/criminalitatea-gulerelor-albe>
 11. LUPU, N. Evaziunea fiscală – fenomen infracțional în care statul este mai mult complice decât justițiabil. În: materialele conferinței științifice internaționale „Devianță și criminalitate. Evoluție, tendințe și perspective” din 9-10 noiembrie, 2017, Bacău, România, vol. III, Ed. III. Bacău: Ed. Universul Juridic, 2018, pp. 175-182;
 12. ȘAGUNA, D.D. Drept fiscal. Ed. a 5-a. București: C.H. Beck, 2013, 360 pag.
 13. LUCHIAN, I., ȚEPORDEI, A. Problemele evaziunii fiscale în Republica Moldova. În: materialele conferinței științifice „Creșterea Economică în condițiile globalizării” din 11-12 octombrie 2018, Chișinău, Moldova, Ed. XIII, vol. II. Chișinău: CE INCE, 2018, pp. 55-60.
 14. Portal economic: economica.md Accesat [12.11.2023] Disponibil: <https://economica.md/file-de-istorie-economica-cum-era-subventionat-bugetul-moldovei-sovietice/>
 15. ȘIȘCANU, I. Colectivizarea în RSS Moldovenească: conjunctură, modalități și consecințe. În: Historia est magistra vitae: valori, paradigme, personalități, masă rotundă in honorem profesor Ion Eremia, 6 octombrie 2019, Chișinău. Chișinău: Biblioteca Științifică Centrală, 2019, pp. 567-581.

CZU: 343.156:343.522

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12155687>

LEGĂTURA CAUZALĂ DINTRE FAPTĂ ȘI URMAREA PREJUDICIABILĂ ÎN CONTEXTUL INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA ART. 238 CP RM

Stratan Andrei

doctor în drept, lector universitar, Departamentul Drept Penal,
Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova
ORCID ID: 0000-0002-1590-7209

Furculița Dan

magistru în drept, Universitatea de Stat din Moldova
ORCID ID: 0009-0004-2928-5705

One of the basic constitutive elements of a criminal offense is the objective side, which encompasses all the conditions required by the incriminating norm. In particular, the structure of the objective side presents constructive differences depending on the type of offense (material or formal). Referring to the offense provided for in Article 238 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, its objective side has the following structure: the harmful act; the harmful consequence; the causal connection between the act and the harmful consequence; the means of committing the offense. This structure is due to the transition from the type of formal offense to the material one, carried out by Law No. 277/2008 of the Republic of Moldova. Implicitly, we deduce that the amount of the harmful consequence of the offense provided for in paragraph (1) of Article 238 of the Criminal Code of the Republic of Moldova is between the following limits: at least 25,000 lei (the minimum limit) and at most 40 average monthly salaries in the economy forecast, established by government decision in force at the time of the offense (the maximum limit), while in paragraph (2) the amount of the harmful consequence exceeds the maximum limit provided for in paragraph (1) (40 average monthly salaries). In most cases, falsification of information is detected when the credit applicant fails to repay the credit installments on time. However, this fact does not imply that Article 238 of the Criminal Code of the Republic of Moldova should not be applied from the moment the credit or loan amount is actually obtained. We are of the opinion that the harmful consequence should be considered to be caused at the time of granting the credit or loan, not at the time of partial or non-repayment of the credit/loan amount granted.

Keywords: *credit, quantitative damages, qualitative damages, means of committing the offense*

Potrivit doctrinei de specialitate „latura obiectivă a conținutului infrațiunii se referă la totalitatea cerințelor și condițiilor privitoare la existența faptei penale ca act extern de conduită ilicită ca exprimare obiectivă (fizică) a ilicitului penal”.

Latura obiectivă a infrațiunilor prevăzute la art.238 CP RM are

următoarea structură:

- fapta prejudiciabilă;
- urmarea prejudiciabilă;
- legătura de cauzalitate dintre faptă și urmarea prejudiciabilă;
- mijlocul săvârșirii infracțiunii.

Vom supune analizei unul dintre elementele importante care creează scheletul unei infracțiuni materiale- legătura de cauzalitate.

Amintim că începând cu anul 2009, în rezultatul adoptării Legii RM nr.277/2008, componența infracțiunii prevăzute la art.238 CP RM a fost transformată din formală în materială. În structura laturii obiective a acestei infracțiuni a fost introdusă urmarea prejudiciabilă și, corespunzător, legătura de cauzalitate dintre faptă și urmarea prejudiciabilă.

In concreto, legiuitorul a prevăzut, în calitate de urmare prejudiciabilă, faptul cauzării victimei a unor „daune în proporții mari”. Ulterior, prin Legea RM pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.108 din 04.06.2010 [1] a fost modificată dispoziția normei de la art.238 CP RM, inclusiv în partea ce privește urmarea prejudiciabilă. În rezultatul amendamentelor operate urmarea prejudiciabilă a fost redată în felul următor: „cauzarea victimei a unor daune în mărime mai mare sau egală cu 500 unități convenționale”.

Mai târziu, prin Legea RM nr.180/2014 art.238 CP RM a fost completat cu un nou alineat. Astfel, la alin.(2) art.238 CP RM a fost instituită răspunderea penală pentru dobândirea creditului, împrumutului, despăgubirii sau a indemnizației de asigurare dacă în rezultat victimei i s-a cauzat „daune în proporții deosebit de mari”.

Surprindem că același conținut îl are urmarea prejudiciabilă în redacția normelor de astăzi (*i.e.* norma de la alin.(1) art.238 CP RM cere prezența unor daune în mărime mai mare sau egală cu 500 unități convenționale, în timp ce norma de la alin.(2) art.238 CP RM reclamă prezența unor daune în proporții deosebit de mari).

Remarcăm că, în cazul ambelor infracțiuni urmarea prejudiciabilă este descrisă printr-o variabilă *cantitativă*.

Astfel, în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.238 CP RM legiuitorul a stabilit că urmarea prejudiciabilă trebuie să se cifreze la daune în mărime de cel puțin 500 unități convenționale, cel puțin 25.000 lei (50x500). Până în 2016- urmarea prejudiciabilă la alin.(1) art.238 CP RM era echivalent cu cel puțin 10.000 de lei (20x500).

În cazul infracțiunii stipulate la alin.(2) art.238 CP RM urmarea

prejudiciabilă constituie semn definitoriu. Proporțiile deosebit de mari, ca expresie a daunelor cauzate victimei, sunt definite la alin.(1¹) art.126 CP RM. Potrivit acestei norme „se consideră proporții deosebit de mari [...] valoarea pagubei pricinuite [...] care depășește 40 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărâre de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei”[2]. Pentru anul 2023 a fost aprobat un salariu mediu lunar pe economie în cuantum de 11.700 lei [3], limita de jos a proporțiilor deosebit de mari fiind de la 468001 lei.

Implicit, deducem că cuantumul urmării prejudiciabile a infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.238 CP RM se situează între următoarele limite: cel puțin 25.000 lei (limita minimă) și cel mult 40 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărâre de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei (limita maximă).

În altă privință, urmarea prejudiciabilă a infracțiunilor prevăzute la art.238 CP RM este redată și printr-o variabilă *calitativă*.

Ab initio, observăm că legiuitorul folosește, în dispoziția normelor de la art.238 CP RM, termenul „daune”. În comparație, în textul altor norme de incriminare folosește noțiunea „daune materiale” (e.g. art.196, art.263 CP RM).

Să însemne oare, că în sensul infracțiunilor analizate urmarea prejudiciabilă se poate exprima în daune nemateriale?

În doctrina de specialitate [4] este lansată o teză asemănătoare. Și practica judiciară [5] susține o atare poziție.

În contrast, N.V. Șetinina este de părere că în rezultatul săvârșirii acestor infracțiuni pot fi cauzate și daune de altă natură, așa ca: insolvabilitatea creditorului; disfuncționalități privind regimul normal de lucru al creditorului; blocarea unor tranzacții planificate; diminuarea circuitului financiar; imposibilitatea de a achita la timp sau în volum complet a obligațiilor fiscale sau de altă natură ori de a achita plățile salariale; necesitatea de a reduce forțat statele de personal etc.

De fapt, polemica vizează faptul dacă conținutul urmării prejudiciabile este format, în exclusivitate, din suma creditului sau a împrumutului acordat ori dacă în conținutul acesteia intră suma creditului/împrumutului *neachitat* (integral sau parțial), inclusiv și *alte plăți datorate creditorului* (de exemplu, dobânzi contractuale, penalități etc.).

De aceeași părere este O.Krîșevici: „În cazul acestei infracțiuni daunele sunt determinate de neplata la timp a întregului credit sau a unei părți din acesta și de neplata procentelor corespunzătoare”[6, p. 55].

V.Stati are o poziție diferită *vis-a-vis* de conținutul urmării prejudiciabile a

infrațiunii prevăzute la alin.(1) art.238 CP RM. În opinia acestui autor „cauzarea daunelor în mărime mai mare sau egală cu 500 unități convenționale se concretizează, după caz, în: 1) obținerea unui credit, a unui împrumut sau a unei despăgubiri/indemnizații de asigurare în mărime mai mare sau egală cu 500 unități convenționale; 2) obținerea unei majorări a sumei creditului, a împrumutului sau a despăgubirii/indemnizației de asigurare în mărime mai mare sau egală cu 500 unități convenționale; 3) obținerea unui credit sau a unui împrumut în mărime mai mare sau egală cu 500 unități convenționale în condiții avantajoase” [7, p. 212]. Același punct de vedere este împărtășit de către S.Brînza [8, p. 55] și E.Ionică [9, p. 551-553].

Analiza empirică efectuată demonstrează că nici practicienii dreptului penal nu au o poziție comună privitor la acest aspect.

Este adevărat că, în cele mai dese cazuri, falsul informației prezentate este depistat atunci când solicitantul de credit nu achită la timp ratele creditului. Totuși, acest fapt nu denotă că, art.238 CP RM nu trebuie aplicat din momentul obținerii efective a sumei creditului sau a sumei împrumutului. Subsecvent, acest fapt nu înseamnă că art.238 CP RM este inaplicabil atunci când solicitantul de credit achită la timp și integral ratele de credit. Or, conduita făptuitorului *a priori* este de natură infracțională. Obținerea mijloacelor financiare a fost posibilă în rezultatul prezentării unor informații false, *i.e.* în rezultatul unei conduite frauduloase.

Potrivit unei alte orientări jurisprudențiale, se susține că conținutul urmării prejudiciabile este echivalent cu suma creditului/împrumutului obținut. Tocmai această concluzie este desprinsă din următorul extras judiciar: *„Obținerea creditului presupune intrarea mijloacelor creditare în posesia efectivă a făptuitorului (virarea mijloacelor pe contul de decontare, ridicarea numerarului de la casieria băncii etc.). Din acest moment infrațiunea se consideră consumată”* [10].

Mult mai explicit este nuanțat conținutul urmării prejudiciabile în următoarele spețe practice:

– *„Urmare a informațiilor false prezentate de către X., BC „B” SA i-a eliberat acestuia un credit în sumă de 350 000 lei, cauzând în așa mod băncii daune materiale în proporții deosebit de mari* [11];

– *„Inculpatul I.V. în baza certificatului de salarizare fals a dobândit de la BC „MA” SA un credit în mărime de 200 000 lei. Prin aceste acțiuni, I.V. a prejudiciat banca cu suma de 200 000 lei* [12];

– *„S.G., fiind administrator al SRL „A”, prin înșelăciune, în baza unor informații false, a obținut de la BC „M” SA un credit în mărime de 29.988 lei, cauzând instituției*

financiare un prejudiciu material în sumă totală de 29.988 lei [13]”.

Aceeași abordare este remarcată în alte spețe judiciare [14].

În aceste spețe, cuantumul urmării prejudiciabile a fost echivalat cu cuantumul creditului/împrumutului obținut.

În opinia noastră, urmarea prejudiciabilă trebuie considerată a fi cauzată în momentul acordării creditului sau a împrumutului, nu însă în momentul nerambursării integrale sau parțiale a sumei creditului/împrumutului acordat.

Cea dintâi abordare a conținutului urmării prejudiciabile este în stare să determine apariția unor situații juridice inechitabile (atât pentru făptuitor, cât și pentru victimă).

De exemplu, făptuitorul ar putea lua un credit în mărime de 15.000 sau de 20.000 de lei și să nu ramburseze suma creditului luat, iar instituția financiară ar putea „să aștepte”, astfel încât prin cumularea dobânzilor și a penalităților cuantumul urmării prejudiciabile să atingă cifra de cel puțin 25.000 de lei (*i.e.* 500 unități convenționale). În aceste condiții, o faptă care, în mod normal ar cădea sub incidența legii contravenționale, eronat, ar fi încadrată în tiparul alin.(1) art.238 CP RM.

Din altă perspectivă, s-ar putea întâmpla ca făptuitorul să obțină un credit/un împrumut în sumă de 30.000 de lei (cuantum ce depășește 500 de unități convenționale), rambursând ulterior victimei 15.000 de lei, având restanță cu ceilalți 15.000 de lei. Și luând în calcul suma dobânzilor și a penalităților datoria totală a solicitantului de credit/împrumut ar putea fi, să zicem, 22.000 de lei (adică, sub limita a 500 unități convenționale). În consecință, dacă am urmări abordarea susținută de reprezentanții primului curent de opinie, atunci o faptă care, *a priori* este de natură penală, ar fi calificată drept contravențională.

Într-un caz din practica judiciară moldavă a fost sesizată o asemenea tratare necorespunzătoare a celor comise. În fapt, de către acuzare, inculpatei P.L., i s-a imputat că ar fi obținut prin înșelăciune un credit în sumă de 10.000 lei (sumă echivalentă, la acel moment, cu 500 unități convenționale). Totodată, din suma obținută inculpata a rambursat doar o parte din credit, urmând să mai achite suma de 8.848,48 lei (sumă restantă). Instanța de fond a apreciat că dauna cauzată instituției financiare este egală cu suma de 8.848,48 lei, ci nu cu 10.000 lei.

Rejudecând respectiva cauză, instanța de apel [15] a decis să reîncadreze conduita inculpatei P.L. din prevederile art.238 CP RM în tiparul art.106 Cod contravențional, motivând că în lipsa urmării prejudiciabile în cuantumul cerut de norma de la art.238 CP RM, cele comise ar trebui calificate potrivit normei

contravenționale.

Contrar soluției adoptate de instanța de apel, și de această dată, instanța de recurs a ținut să puncteze că cele imputate inculpatei cuprind semnele componenței de infrațiune înscrise la art.238 CP RM. La concret, instanța de recurs a notat următoarele: „*instanța de apel a omis faptul că L.P. a solicitat și a primit de la BC „UB” SA un credit în sumă de 10.000 lei, ceea ce constituie 500 unități convenționale, adică minimul prevăzut de art.238 CP RM*”. [16]

Mai mult, dacă am admite că urmarea prejudiciabilă este formată din suma creditului/împrumutului neachitat (integral sau parțial), inclusiv din alte plăți datorate creditorului (de exemplu, dobânzi contractuale, penalități etc.) atunci, ar rezulta că cauzarea urmării prejudiciabile ține de un eveniment viitor și incert. Aceasta chiar dacă făptuitorul ar comite o faptă socialmente periculoasă, *i.e.* ar prezenta informații false.

Dacă am considera că urmarea prejudiciabilă este formată din suma creditului/împrumutului neachitat (după caz, din suma dobânzilor neachitate sau a altor plăți suplimentare) am ajunge în situația în care făptuitorul ar putea obține un credit/împrumut prin prezentarea unor informații false, și deoarece ar achita la timp ratele creditului/împrumutului, nu ar fi tras la răspundere penală.

La fel, dacă am admite că conținutul urmării prejudiciabile este format din suma creditului sau a împrumutului nerambursat și a altor plăți suplimentare, atunci latura obiectivă a acestei infrațiuni ar trebui să fie considerată ca fiind formată din: acțiunea de prezentare a informației false, secundată de acțiunea de dobândire a creditului/împrumutului și secundată de inacțiunea de nerambursare a creditului/împrumutului. Inacțiunea însă, nu este indicată în dispoziția normei. Și nici nu rezultă implicit. Plus la aceasta, ar fi prea de tot ca fapta prejudiciabilă să aibă o asemenea structură întortocheată.

În concluzie, notăm că, la aprecierea cuantumului urmării prejudiciabile trebuie să se ia în calcul suma creditului/împrumutului efectiv primit (prin înșelăciune, în baza unor informații false), nu însă suma creditului/ împrumutului neachitat și plățile suplimentare datorate victimei (dobânzi, penalități etc.).

În fine, în contextul examinării urmării prejudiciabile merită atenție un alt aspect.

Mai sus am afirmat că, cauzarea victimei a unor daune sub limita a 500 unități convenționale (25.000 lei) nu va antrena răspunderea în baza alin.(1) art.238 CP RM. Doctrina [17, p. 551] susține că în asemenea caz cele comise trebuie încadrate în baza art.106 Cod contravențional.

În opinia noastră, legiuitorul moldav ar trebui să instituie în textul Codului contravențional o normă complementară celor de la art.238 CP RM. În

consecință, în ipoteza survenirii unei urmări prejudiciabile sub limita celei prevăzute de alin.(1) art.238 CP RM răspunderea ar trebui angajată în baza respectivei norme complementare.

Întemeiat se susține în doctrină: „Rațiunea existenței Codului contravențional constă în a fi complementar Codului penal, atunci când fapta săvârșită este mai puțin periculoasă socialmente decât infrațiunea” [18, p. 553].

Instituirea în Codul contravențional a unei norme complementare celor de la art.238 CP RM ar asigura o poziție legislativă uniformă în lupta cu fenomenul dobândirii prin înșelăciune a creditelor sau a împrumuturilor. Codul penal prevede răspundere pentru dobândirea creditului sau a împrumutului ce a cauzat victimei daune într-un anumit cuantum. Drept urmare, e firesc ca Codul contravențional să prevadă răspundere pentru aceeași faptă cauzatoare însă, de daune sub limita celor penale. La moment poziția legiuitorului moldav pare a fi incoerentă. În plan penal, instituie norme speciale, în timp ce în plan contravențional – admite aplicarea normei generale.

Din perspectivă comparată întâlnim o asemenea abordare legislativă bifurcată. De exemplu, la art.176 din Codul penal al Federației Ruse [19] (articol similar cu art.238 CP RM) este reglementată fapta de dobândire ilegală a creditului care a cauzat victimei daune în proporții mari. În opoziție, la art.14.11 din Codul cu privire la contravențiile administrative [20] este prevăzută aceeași faptă de dobândire a unui credit sau a unui împrumut prin înșelăciune, însă după modelul componenței de contravenție formale.

Apropo, tehnica incriminării paralele, a unor fapte complementare, în Codul penal și în Codul contravențional, nu este străină legislației noastre. Mai mult, de regulă, urmarea prejudiciabilă este semnul componenței de infrațiune/de contravenție ce contribuie la delimitarea ilicitului penal de cel contravențional. Bunăoară, în baza urmării prejudiciabile sunt disociate: unele fapte prevăzute la art.263 Cod contravențional de infrațiunile stipulate la art.241 Cod penal; fapta de încălcare a legislației cu privire la insolvabilitate, prevăzută la art.288 din Codul contravențional și infrațiunile de insolvabilitate intenționată și fictivă, specificate la art.252 și 253 CP RM; contravențiile prevăzute la art.312 și 313 Cod contravențional și infrațiunile consemnate la art.327 și 328 CP RM etc.

În speță, fapta socialmente periculoasă compusă din (i) acțiunea prejudiciabilă sub forma prezentării informației și (ii) acțiunea prejudiciabilă exprimată în obținerea efectivă a mijloacelor bănești constituie *cauza*. În același timp, urmarea prejudiciabilă sub forma (i) daunelor în mărime de cel puțin 500 unități convenționale (în cazul infrațiunii specificate la alin.(1) art.238 CP RM) sau sub forma (ii) daunelor în proporții deosebit de mari (în cazul infrațiunii

consemnate la alin.(2) art.238 CP RM) reprezintă *efectul*.

În altă privință, urmarea prejudiciabilă trebuie să se afle în legătură de cauzalitate cu conduita solicitantului de credit sau de împrumut, nu însă în legătură cu comportamentul unei terțe persoane [21, p. 21]. În caz contrar, acțiunile solicitantului de credit sau de împrumut ar putea cădea sub incidența altor norme de incriminare. De exemplu, dacă urmarea prejudiciabilă este cauzată în rezultatul încălcării regulilor de creditare, ci nu în rezultatul prezentării unor informații false, acțiunile solicitantului de credit sau de împrumut ar putea fi încadrate în baza art.239 CP RM, cu trimitere la art.42 CP RM, la alineatul corespunzător.

Momentul de consumare a infrațiunii. Ab initio, precizăm că nu doar fapta, ci și urmarea prejudiciabilă, precum și legătura cauzală între faptă și urmarea prejudiciabilă intră în structura laturii obiective a infrațiunilor prevăzute la art.238 CP RM. Prin urmare, infrațiunile analizate sunt materiale. În consecință, acestea se consideră consumate din momentul survenirii urmării prejudiciabile.

Dacă nu survine urmarea prejudiciabilă cele săvârșite nu pot fi calificate în baza art.238 CP RM. Cu titlu de excepție, în prezența unei atitudini psihici corespunzătoare, cele comise ar putea fi calificate ca tentativă la una dintre infrațiunile prevăzute la art.238 CP RM (avem în vedere ipoteza în care atitudinea psihică a făptuitorului a cuprins urmarea prejudiciabilă).

Din punctul nostru de vedere, nu ar fi justificată și nici oportună, interzicerea, pe cale penală, a simplei fapte de prezentare a informațiilor false în vederea obținerii unui credit sau a unui împrumut. Mai degrabă, o asemenea faptă ar putea fi inclusă în sfera contravențională. În acest sens, transformarea componenței de infrațiune din materială în formală nu ar răspunde principiului *ultima ratio*.

De asemenea, această opinie ar promova teza (pe care nu o putem îmbrățișa), că făptuitorul, până în momentul survenirii urmării prejudiciabile, un timp îndelungat și nedeterminat s-ar afla la etapa actelor de executare.

Din punctul nostru de vedere, conduita făptuitorului ulterior momentului obținerii mijloacelor bănești solicitate nu ar trebui să conteze în planul încadrării celor săvârșite în conformitate cu art.238 CP RM (*e.g.* dacă rambursarea sumei creditului sau a sumei împrumutului este integrală sau parțială ori dacă rambursarea acestor sume e cu întârziere sau e fără întârziere). O atare conduită ar putea să aibă semnificație în alte planuri (*e.g.* la individualizarea pedepsei penale, la delimitarea infrațiunilor prevăzute la art.238 CP RM de cele stipulate la art.190 CP RM).

În context, prezintă interes următoarele observații judiciare: „*la reținerea componentei de infrațiune prevăzute la art.238 CP RM se vor lua în considerare doar semnele obiective și subiective ale infrațiunii, iar alte acțiuni facultative ale făptuitorului, ulterioare intrării în posesie a sumei acordate cu titlu de credit, precum, onorarea în termen a obligațiilor contractuale, stingerea creditului în termenul acordat [...] nu influențează caracterul prejudiciabil al faptei de dobândire a creditului prin înșelăciune. Or, prin incriminarea faptei menționate legiuitorul nu a urmărit executarea cu bună-credință a obligațiilor contractuale*” [22].

În lumina celor sus-menționate, este semnificativă stabilirea corectă a momentului de consum a infrațiunii, or divergențele de calificare prezente în cadrul spețelor practice și a teoriei dreptului penal creează o multitudine de neclarități referitoare corectitudinea calificării. De asemenea, este important de menționat că legătura cauzală se va stabili în raport cu prejudiciul cauzat de către făptuitor în momentul prezentării informației false, nu și în raport cu suma efectiv restituită la un anumit moment din viitor.

Referințe:

1. Legea RM pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.108 din 04.06.2010. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 117-118;
2. *Codul penal al Republicii Moldova*, nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74;
3. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind aprobarea cuantumului salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru anul 2023, nr.936 din 28.12.2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 438-439
4. МАМЕДОВ, А. *Соотношение и взаимосвязь объекта и объективной стороны преступлений в сфере банковской деятельности*. În: Уголовное право, 1999, № 3, с. 25;
5. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 14 martie 2017. Dosarul nr. 1ra-191/2017. [Accesat: 14.12.2023] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=8433; Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 07 martie 2017. Dosarul nr. 1ra-457/2017. [Accesat: 14.12.2023] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=8219; Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 29 iulie 2014. Dosarul nr. 1ra-1219/2014. [Accesat: 14.12.2023] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2720; Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 04 decembrie 2013. Dosarul nr. 1ra-1097/2013. [Accesat: 14.12.2023] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=1009;

6. КРЫШЕВИЧ, О. *Разграничение уголовной ответственности за мошенничество в кредитно-финансовой деятельности и мошенничество по законодательству Украины и России*. În: Jurnalul juridic național: teorie și practică, 2014, № 5, c. 55;
7. STATI, V. *Infrațiuni economice: note de curs. Ed. a 3-a, rev. și actualizată până la data de 1 mai 2019*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2019, p. 97; STATI, V. *Infrațiunile prevăzute la art. 238 și 239 CP RM în lumina amendamentelor operate în Codul penal la 25.07.2014*. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, 2015, nr. 3 (83), p. 212.
8. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. II*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p. 55;
9. STATI, V., IONICĂ, E. *Reflecții asupra unor amendamente operate la art. 238 „Dobândirea creditului prin înșelăciune” din Codul penal al Republicii Moldova*. În: Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională dedicată aniversării a 65 de ani de la fondarea USM „Creșterea impactului cercetării și dezvoltarea capacității de inovare”, Seria „Științe sociale” (Chișinău, 2011), pp. 551-553;
10. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 08 iulie 2021. Dosarul nr. 1-3969/2019. [Accesat: 15.12.2023] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/bbe2d53f-12d2-46d6-b3ee-6592e1bc9a6a
11. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 29 septembrie 2020. Dosarul nr. 1a-125/2020. [Accesat: 15.12.2023] Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/bc49bb1d-2231-4625-b783-e0aa5ffc27c7
12. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 18 noiembrie 2016. Dosarul nr. 1-778/2016. [Accesat: 15.12.2023] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/98ed8579-adad-e611-9a6d-005056a5d154
13. Sentința Judecătorei Nisporeni din 19 iunie 2014. Dosarul nr. 1-79/2014. [Accesat: 15.12.2023] Disponibil: https://jun.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/50ae9586-f000-e411-8956-005056a5fb1a
14. Sentința Judecătorei Bălți din 05 noiembrie 2014. Dosarul nr. 1-99/2014. [Accesat: 20.12.2023] Disponibil: https://jbl.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/402bac46-df64-e411-8956-005056a5fb1a; Sentința Judecătorei Edineț, sediul Central din 30 mai 2017. Dosarul nr. 1-182/2016. [Accesat: 20.12.2023] Disponibil: https://jed.instante.justice.md/pigd_integration/pdf/20ffb27e-3245-e711-80d3-0050568b2c1f; Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 24 mai 2022. Dosarul nr. 1a-2201/2020. [Accesat: 20.12.2023] Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/60959831-4d12-4545-b546-cbd9a9b58068; Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 18 noiembrie 2016. Dosarul nr. 1-1563/2016. [Accesat:

- 20.12.2023] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/103a9498-adad-e611-9a6d-005056a5d154; Sentința Judecătorei Botanica, mun. Chișinău din 26 mai 2015. Dosarul nr. 1-250/2015. [Accesat: 20.12.2023] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7d98fcb8-6f07-e511-b888-005056a5d154; Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 16 mai 2019. Dosarul nr. 1-273/2018. [Accesat: 20.12.2023] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/8af8fcb8-d777-e911-80d7-0050568b021b; Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 25 septembrie 2014. Dosarul nr. 1a-1362/2014. [Accesat: 20.12.2023] Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/ee06a6ca-ad5d-e411-8e3e-005056a5d154
15. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 21 decembrie 2015. Dosarul nr. 1a-96/2015. [Accesat: 21.12.2023] Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/8cfab2d8-50bf-e511-a1ab-005056a5d154
16. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 20 decembrie 2016. Dosarul nr. 1ra-1908/2016. [Accesat: 20.12.2023] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=7885
17. POALELUNGI, M. et al. *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p. 803; BRÎNZA, S., STATI, V. *Drept penal. Partea Specială*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, p. 49; STATI, V. *Infrațiuni economice: note de curs. Ed. a 3-a, rev. și actualizată până la data de 1 mai 2019*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2019, p. 98; STATI, V., IONICĂ, E. *Reflecții asupra unor amendamente operate la art. 238 „Dobândirea creditului prin înșelăciune” din Codul penal al Republicii Moldova*. În: *Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională dedicată aniversării a 65 de ani de la fondarea USM „Creșterea impactului cercetării și dezvoltarea capacității de inovare”, Seria „Științe sociale” (Chișinău, 2011)*, p. 552.
18. STATI, V., IONICĂ, E. *Reflecții asupra unor amendamente operate la art. 238 „Dobândirea creditului prin înșelăciune” din Codul penal al Republicii Moldova*. În: *Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională dedicată aniversării a 65 de ani de la fondarea USM „Creșterea impactului cercetării și dezvoltarea capacității de inovare”, Seria „Științe sociale” (Chișinău, 2011)*, p. 553.
19. *Уголовный кодекс Российской Федерации*. [Accesat: 15.12.2023] Disponibil: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/7c23990e7bc7ec9960625ca9411a470cd61ad2ec/
20. *Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях*. [Accesat: 15.12.2023] Disponibil: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34661/7b3e8e56505ef9ffd06241375803ca71952b4404/

21. ЗОЛотоВА, Н.М. *Преступления в сфере кредитования*: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук. Москва, 2008, с. 21.
22. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 18 noiembrie 2016. Dosarul nr. 1-778/2016. [Accesat: 19.12.2023] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/98ed8579-adad-e611-9a6d-005056a5d154

CZU: 343.77(477)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12155863>

ECOCID ÎN UCRAINA: CRIMELE OCUPANȚILOR RUȘI ÎMPOTIVA MEDIULUI

Toma Mariana

doctor în drept, conferențiar universitar, Departamentul Drept penal,
Facultatea de Drept, Universitatea Națională
din Cernăuți „Yuriy Fedkovych”, Ucraina
ORCID ID: 0000-0001-5081-78-42

The article examines the challenges and modern perspectives of the regulatory regulation of ecocide in national and international criminal law. The problems of prosecuting ecocide in national criminal law and the prospects of such liability in international criminal law are analyzed. I emphasize that the armed aggression of the terrorist state of the Russian Federation against Ukraine has a devastating effect on the environment, the restoration of which will take more than 10 years. The evolution, concept, composition of ecocide are studied, after finding a legislative consecration in national criminal law (Article 441 of the Criminal Code of Ukraine), ecocide was not enshrined in international criminal law. It is not recognized as a crime either in the Rome Statute of the International Criminal Court or in any other international legal act. As of today, Russian crimes against the environment can be investigated by the International Criminal Court as war crimes. I emphasize the need to include the crime of ecocide in the Rome Statute, since serious damage to the environment during armed conflicts is still covered to some extent by the provisions of the Rome Statute, but such damage, which is caused in peacetime, falls under the jurisdiction of the International Criminal Court.

Key words: *ecocide; crime; criminal law of Ukraine; international criminal law; Rome Statute; International Criminal Court; environmental damage; compensation for damage*

Agresiunea a Federației Ruse împotriva Ucrainei a actualizat problema ecocidului. Victimele tăcute ale agresiunii militare a Rusiei împotriva Ucrainei nu sunt doar oameni, ci și mediul ucrainean și nu numai, care este distrus fără milă de țara teroristă. Incendii forestiere de amploare cauzate de bombardarea ocupanților, echipamente militare, rachete, muniție, produse petroliere care otrăvează solul și resursele de apă, emisiile de substanțe chimice din cauza bombardării întreprinderilor industriale, riscurile de accidente cu radiații - aceasta este doar o mică listă de amenințări despre care știm astăzi, pe care agresiunea militară rusă le aduce ecologiei Ucrainei.

Personalul militar al țării agresoare încearcă în toate modurile să dăuneze Ucrainei cât mai mult posibil. Acest lucru se aplică nu numai infrastructurii și economiei. Invadatorii înrăutățesc intenționat starea mediului și distrug natura. Astfel de acțiuni se încadrează în definiția „ecocidului” și sunt interzise de

dreptul internațional. Clasificarea actelor ilegale este prevăzută de articolul 441 din Codul penal al Ucrainei, ecocidul este distrugerea în masă a florei și faunei, otrăvirea atmosferei, a resurselor de apă, precum și comiterea altor acțiuni care pot provoca un dezastru ecologic [1]. De asemenea, astfel de acțiuni implică ilegalitate și reprezintă o încălcare a Statutului Organizației Națiunilor Unite și a părții a treia a articolului 38 din Protocolul Convenției de la Geneva, care interzice utilizarea metodelor, mijloacelor de desfășurare a operațiunilor militare, care au scopul de a provoca sau vor provoca daune extinse, pe termen lung și grave aduse mediului natural [2].

Termenul „ecocid” după cum ști în sine provine din limbile greacă și latină, deci „oikos” înseamnă casă, iar „caedo” înseamnă a demola sau a ucide [3]. Astăzi, semnificația sa constă în distrugerea unor zone semnificative ale mediului natural ca urmare a activității umane în timp de pace sau de război.

Termenul „ecocid” a câștigat publicitate și popularitate în anii 1970 după Conferința Organizației Națiunilor Unite privind problemele mediului înconjurător din 1972, în legătură cu examinarea la Conferința Organizației Națiunilor Unite a problemelor legate de distrugerea mediului natural ca urmare a bombardamente, folosirea erbicidelor, construcții de amploare în zone naturale. Acolo a fost folosit pentru prima dată termenul „ecocid”. În plus, a fost important faptul că SUA America au folosit arme chimice în timpul războiului din Vietnam de Nord, în urma căruia o mare parte a pădurilor au fost distruse.

Consolidarea juridică a acestui act ilegal a fost incriminarea internațională a acestei infrațiuni în Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale în 2002, totuși, în statut, conceptul de „ecocid” este stabilit nu ca o compunere separată, ci în context. crime de război și conflicte armate, sau crime împotriva umanității, care asigură distrugerea mediului natural prin comiterea de atacuri în masă împotriva populației uneia sau alteia regiuni [4]. Cu toate acestea, în prezent nu există o confirmare directă a ecocidului la nivelul documentelor juridice internaționale, deși discuțiile despre această problemă sunt conduse destul de activ de avocații lumii.

Este oportun să subliniem că însăși Curtea Penală Internațională, în avizul său consultativ privind legalitatea amenințării sau utilizării armelor nucleare din 8 iulie 1996, a recunoscut că «mediul este amenințat în fiecare zi» [5] și a confirmat că «nu este o abstractizare, ci reprezintă spațiul de locuit, calitatea vieții și însăși sănătatea oamenilor, inclusiv a generațiilor nenăscute»[5] și a confirmat, de asemenea, că «obligatia generală a statelor» [5] pentru a se asigura că protecția sa face parte din dreptul internațional.

Se pune întrebarea Este ecocidul o crimă? Putem urmări penal pentru

ecocid și a existat acest concept înainte în legislație? Este posibil să clasificăm explozia Hidrocentralei Kakhovca sau distrugerea Mariupolului de către ruși drept ecocid?

Vă explic că însuși termenul „ecocid” este prezent de mult în legislația ucraineană, conform căreia este definit ca „distrugerea în masă a vieții vegetale sau animale, otrăvirea atmosferei sau a resurselor de apă, precum și comiterea altor acțiuni. care poate provoca o catastrofă ecologică” (Art. 441 Cod penal al Ucrainei „Ecocid”). Termenul în sine a primit mult mai multă atenție după 24 februarie și mai ales acum – după ce rușii au aruncat în aer Hidrocentrala din Kakhovca.

Cu toate acestea, înainte de invazia pe scară largă, aproape că nu existau proceduri penale împotriva lui, iar până la sfârșitul anului 2022, organizația „Ecology Right Human” a numărat doar 14 astfel de cazuri în registrele instanțelor. De ce așa? explic că este dificil să colectezi și să analizezi dovezile de ecocid, deoarece articolul prevede responsabilitatea pentru „distrugerea masivă și intenționată”. Dar cum se estimează masa? Cum se dovedește intenționalitatea anumitor acțiuni ale agresorului? Lipsa unor răspunsuri clare la aceste întrebări, până acum, face imposibilă procesul judiciar și urmărirea penală și despăgubirea vinovaților.

Dar istoria are deja precedente pentru ca țara să compenseze daunele aduse mediului cauzate de război. În ianuarie 2022, Comisia de compensare a ONU, care a fost creată pentru a analiza cazul Kuweitului împotriva Irakului, și-a încheiat activitatea - agresiunea armată a Irakului din 1991 a fost însoțită de daune semnificative asupra mediului nu numai Kuweitului, ci și statelor vecine. Comisia a înregistrat, evaluat și acordat despăgubiri pentru curățarea și refacerea daunelor aduse solului, apei, ecosistemelor de coastă și alte daune. Cu toate acestea, Comisia a recunoscut puțin mai mult de 6% din cazurile de daune mediului dintre cele prezentate ca fiind adecvate pentru a fi luate în considerare. O situație similară, cum analizez eu, ar putea aștepta și pe noi pe Ucraina.

Conform datelor culese de stat, au fost deja numărate 2.306 cazuri verificate de daune mediului. Ce face cu ele Procuratura Generală? Explic - a sugerat folosirea unui alt termen - crime de război împotriva mediului. Această definiție este folosită mai des acum de procuratura ucraineană, deoarece acoperă o gamă mai largă de infracțiuni împotriva mediului decât „ecocidul”.

Vreau să zic că în prezent există două linii paralele de lucru pentru a aduce agresorul în fața justiției pentru infracțiuni, în special, împotriva mediului. Prima este urmărirea directă a Rusiei ca stat pentru agresiune neprovocată și încălcarea Statutului ONU. A doua este aducerea la răspundere

penală individuală a personalului militar și a oficialilor Federației Ruse pentru crime de război și crime de ecocid. În primul caz, vorbim despre reparații, în al doilea - despre răspunderea directă a vinovaților în fața instanței.

Dacă există atacuri asupra obiectelor civile, obiectelor de infrastructură critică, depozitelor de petrol, iar rezultatul unor astfel de atacuri este o pagubă clară asupra mediului, desigur, începem proceduri penale, fie în temeiul articolului 441 „Ecocid”, fie al articolelor 441 și 438 - „Încălcarea legilor și obiceiurilor războiului”. Conform acestui principiu, au fost deja deschise peste 190 de procese penale, dintre care 14 sunt în mod specific sub art. 441 „Ecocid” [1].

În plus, definiția „Ecocidului” de la articolul 441 nu coincide cu dreptul internațional. Acest lucru face imposibilă aducerea acestor cauze în fața instanțelor internaționale, deoarece la nivel internațional nu există un document de reglementare care să recunoască ecocidul ca atare: „Da, codul nostru penal definește în mod destul de legitim și legitim infrațiunea de ecocid – acesta este articolul 441 din Codul penal [1]. Dar definiția cuprinsă în acest articol nu este cuprinsă în dreptul internațional. Nu există nicio convenție nici în dreptul penal internațional, nici în alte domenii ale dreptului care să definească ecocidul”.

Dar nu totul este atât de fără speranță. Există și alte modalități de a aduce agresorul în fața justiției, explic cum: „Infrațiunile pe care agresorul le comite astăzi și pe care le-a comis până în 2022 – în timpul ocupației Crimeii și a estului Ucrainei – sunt reglementate de Statutul de la Roma, care este, de asemenea, neratificat încă și Convențiile de la Geneva . Prin urmare, astfel de crime vor fi calificate tocmai drept o încălcare a Convențiilor de la Geneva”.

Războiul din Ucraina și crimele rușilor au dat impuls dreptului internațional pentru a introduce conceptul de infrațiune de ecocid. Este important ca societatea civilă să lucreze la completarea acestui concept cu un sens real, oferind instrumente adecvate pentru investigarea și pedepsirea acestui tip de infrațiuni. Deoarece Ucraina nu a ratificat încă Statutul de la Roma, avem posibilitatea de a influența legislația internațională. Această activitate este deja realizată, în special de către reprezentanți ai societății civile. Și fondul International Renesans, ca întotdeauna, sprijină aceste eforturi.

În prima jumătate a anului 2023 a fost constatată că Aproximativ 30% din teritoriul Ucrainei, adică 174 de kilometri pătrați, este contaminat cu obiecte explozive.

„Au fost distruse peste 2,4 milioane de hectare de păduri. Recentul atac asupra barajului CHE Kakhovskaya a dus la cel mai mare dezastru ecologic din Ucraina. Și această listă este incompletă, deoarece ostilitățile intense continuă”, după cum știm.

Cu fiecare zi de război care trece, pierderile de mediu cresc. Ucraina certifică și documentează clar acțiunile ocupantului privind manifestările de ecocid pe teritoriul nostru. Aceste materiale stau la baza determinării amplitudinii și valorii pagubelor cauzate ca urmare a agresiunii militare, precum și a anchetei Curții Penale Internaționale privind crimele de război și crimele împotriva umanității și a mediului săvârșite pe teritoriul Ucrainei.

Există multe exemple de ecocid și de aceea trebuie să le studiem în detaliu pentru a înțelege consecințele și a preveni acest lucru în viitor. Și pentru a preveni noi cazuri de ecocid, legislația ar trebui îmbunătățită și implementarea ei monitorizată. Rusia trebuie să fie trasa la răspundere pentru crimele împotriva mediului.

Referințe:

1. Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy / D. S. Azarov, V. K. Hryshchuk, A. V. Savchenko ta in. ; za zah. red. O. M. Dzhuzhi, A. V. Savchenka, V. V. Chernieia. 2-he vyd., pererob. i dopov. Kyiv : Yurinkom Inter, 2018. 1104 s.
2. Dodatkovyi protokol do Zhenevskykh konventsii vid 12 serpnia 1949 roku, shcho stosuietsia zakhystu zhertv mizhnarodnykh zbroinykh konfliktiv (Protokol I), vid 8 chervnia 1977 roku URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text
3. Webster's new world dictionary of the American Language. URL: <https://www.merriam-webster.com/>
4. Jack Marley. Ecocide: why establishing a new international crime would be a step towards interspecies justice. URL: <https://theconversation.com/ecocide-why-establishing-a-new-international-crime-would-be-a-step-towards-interspecies-justice-162059>
5. Konsultatyvnyi vysnovok Mizhnarodnoho kryminalnoho sudu pro zakonnist zahrozy abo zastosuvannia yadernoi zbroi vid 8 lypnia 1996 roku.

CZU: 343.35

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12155956>

OBIECTUL JURIDIC DE SUBGRUP AL INFRAȚIUNILOR DE EXERCITARE A ATRIBUȚIILOR ÎN SECTORUL PUBLIC ÎN SITUAȚIE DE CONFLICT DE INTERESE

Zaporojan Iancu

doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice și Științe Economice,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0001-5573-1447

In the context of the offenses provided by the art. 326¹ of the Criminal Code of the Republic of Moldova, the patrimonial advantage obtained by the subject of these offenses cannot be regarded as illicit remuneration. On the contrary, the commission of corruption offenses cannot be conceived in the absence of illicit remuneration. We have no grounds to state that, in all cases, the offenses provided by the art. 326¹ of the Criminal Code of the Republic of Moldova, are committed either together with an act of corruption, or in direct connection with an act of corruption. The offenses specified in the art. 326¹, 327-329, 330¹, 330², 332, 332¹ and 332² of the Criminal Code of the Republic of Moldova, have the same juridical object of subgroup. This object is formed by social relations regarding the good conduct of activity in the public sphere, incompatible with that violation of service obligations that is not directly related to corruption.

Keywords: *patrimonial advantage; illicit remuneration; corruption offenses; juridical object of subgroup.*

În cadrul prezentului studiu urmărim să stabilim dacă faptele, incriminate la art. 326¹ CP RM („Exercitarea atribuțiilor în sectorul public în situație de conflict de interese”), sunt infrațiuni de corupție. Aceasta ne va ajuta să determinăm obiectul juridic de subgrup al infrațiunilor prevăzute la art. 326¹ CP RM.

Numărul de ordine al art. 326¹ CP RM ar putea fi interpretat ca o sugestie a legiuitorului că infrațiunile de exercitare a atribuțiilor în sectorul public în situație de conflict de interese sunt infrațiuni de corupție.

Însă, această impresie este falsă.

Art. 327 CP RM constituie o normă generală în raport cu art. 326¹ CP RM, care îndeplinește rolul de normă specială. Putem în acest mod deduce că, în contextul infrațiunilor prevăzute la art. 326¹ CP RM, avantajul patrimonial, obținut de subiectul acestor infrațiuni, nu poate fi privit ca remunerație ilicită.

Deosebirea de esență dintre infrațiunile, prevăzute la art. 326¹ CP RM, și infrațiunile, prevăzute la art. 324 CP RM, constă nu în aceea că obținerea avantajului patrimonial, a cărui valoare depășește 10000 de unități convenționale, depășește cadrul infrațiunilor prevăzute la art. 326¹ CP RM. În ipoteza

infrațiunilor prevăzute la art. 324 CP RM, este la fel posibil ca obținerea de către persoana coruptă a bunurilor, serviciilor, privilegiilor sau avantajelor sub orice formă, ce nu i se cuvin, să depășească limitele acestor infrațiuni. Astfel de limite nu sunt depășite doar în prezența modalității normative de primire a bunurilor, serviciilor, privilegiilor sau avantajelor sub orice formă, ce nu i se cuvin persoanei corupte. Din contra, în prezența altor modalități normative specificate în art. 324 CP RM, obținerea de către persoana coruptă a bunurilor, serviciilor, privilegiilor sau avantajelor sub orice formă, ce nu i se cuvin, excedă cadrul acestor infrațiuni.

Deosebirea de esență este alta. Firește, în cazul infrațiunilor prevăzute la art. 326¹ CP RM, este posibilă o relație dintre făptuitor și o altă persoană. Însă, această relație nu este de corupere. În cazul infrațiunilor prevăzute la art. 326¹ CP RM, o altă persoană decât făptuitorul (și anume – persoana apropiată în sensul Legii nr. 133/2016) poate să beneficieze de avantajul patrimonial a cărui valoare depășește 10000 de unități convenționale. (Vom numi în continuare o astfel de persoană „beneficiarul terț”) Totuși, în cazul infrațiunilor prevăzute la art. 326¹ CP RM, nu putem identifica nici o persoană coruptă, nici o persoană care o corupe pe cea dintâi. În ipoteza acestor infrațiuni, făptuitorul nu se angajează în fața beneficiarului terț, în schimbul unei remunerații ilicite, să manifeste un anumit comportament, adică să îndeplinească sau nu, să întârzie sau să grăbească îndeplinirea unei acțiuni în exercitarea funcției sale ori contrar acesteia. Beneficiarul terț nu-i promite, nu-i oferă, nu-i dă persoanei corupte ceva în schimbul comportamentului manifestat de către aceasta. Beneficiarul terț pur și simplu profită de efectul pe care-l produce conflictul de interese.

Pe de altă parte, relația dintre persoana coruptă și corupător este o relație de genul „*quid pro quo*” („ceva pentru altceva”). Mai precis, corupătorul promite, oferă sau dă persoanei corupte remunerația ilicită pentru ca aceasta să manifeste un comportament care prezintă interes pentru corupător, de pe urma căruia corupătorul s-ar alege cu ceva, ar trage un folos. La rândul său, persoana coruptă obține de la corupător remunerația ilicită, manifestând în schimb un comportament care îi este favorabil corupătorului. Astfel, persoana coruptă ca și cum comercializează (desigur, contrar legii) capacitatea de a soluționa o problemă, care derivă din atribuțiile sale de serviciu; corupătorul, fiind interesat de această capacitate, procură, în schimbul unui contraechivalent, „produsul” rezultat din valorificarea capacității respective, pus la dispoziție de persoana coruptă.

În concluzie, în art. 326¹ CP RM nu sunt prevăzute infrațiuni de corupție.

Întrebarea este dacă în acest articol sunt prevăzute infrațiuni conexe

actelor de corupție. Formulăm această întrebare, deoarece în alin. (2) art. 45 al Legii nr. 82/2017 se stabilește: „Sunt infracțiuni următoarele acte conexe actelor de corupție, care au fost săvârșite împreună sau în legătură directă cu un act de corupție (evid. ns.): a) exercitarea atribuțiilor de serviciu în sectorul public în situație de conflict de interese; [...]” [1]

Din această formulare rezultă că este conexă unei infracțiuni de corupție numai acea infracțiune care se comite fie împreună cu un act de corupție, fie în legătură directă cu un act de corupție.

Infrațiunile, prevăzute la art. 326¹ CP RM, pot fi legate direct cu un act de corupție. De exemplu, este posibil ca remunerația ilicită să fie obținută de către făptuitor după ce acesta a săvârșit una dintre infracțiunile, prevăzute la art. 326¹ CP RM (și, ceea ce este mai important, fără a fi condiționată în prealabil), în semn de „gratitudine” pentru avantajul patrimonial a cărui valoare depășește 10000 de unități convenționale, de care a beneficiat sau ar urma să beneficieze persoana apropiată făptuitorului în sensul Legii nr. 133/2016.

În acest caz, persoana, care pretinde, acceptă sau primește remunerația ilicită, trebuie să răspundă în baza art. 326¹ CP RM și alin. (1) art. 315 din Codul contravențional. Persoana, care promite, oferă sau dă remunerația ilicită, răspunde conform alin. (2) art. 315 din Codul contravențional.

În art. 315 din Codul contravențional este prezentă sintagma „dacă fapta nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii.” [2] Fără discuție, art. 324 și 325 CP RM nu pot fi aplicate, deoarece lipsește scopul specificat în dispoziția acestor articole. Or, infracțiunile, prevăzute la art. 324 și 325 CP RM, sunt comise „pentru a îndeplini sau nu ori pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni în exercitarea funcției [pe care o deține persoana coruptă] sau contrar acesteia” [3], nu pentru o acțiune în exercitarea de către persoana coruptă a funcției sale sau contrar acesteia, care deja a fost îndeplinită sau nu, întârziată ori grăbită.

Mai este posibil ca persoanele dezavantajate prin săvârșirea infracțiunilor, prevăzute la art. 326¹ CP RM (altele decât cele care obțin sau urmează să obțină un avantaj patrimonial a cărui valoare depășește 10000 de unități convenționale) să promită, să ofere sau să dea remunerația ilicită subiectului acestor infracțiuni. Aceasta pentru a fi ulterior avantajate de către acest subiect. Totuși, o asemenea posibilitate nu echivalează cu o uzanță, cu o legitate. Or, o altă persoană dezavantajată ar putea să-l denunțe pe cel care comite infracțiunile prevăzute la art. 326¹ CP RM. O a treia persoană dezavantajată ar putea să-și facă dreptate singură, recurgând la acte de samavolnicie în raport cu cel care comite infracțiunile, prevăzute la art. 326¹ CP RM, și/sau în raport cu cel avantajat prin

săvârșirea acestor infracțiuni. Ceea ce demonstrează că actul de corupție reprezintă doar una dintre variantele alternative, nici pe departe nu singura opțiune.

Așadar, nu avem temei să afirmăm că, în toate cazurile, infracțiunile, prevăzute la art. 326¹ CP RM, sunt săvârșite fie împreună cu un act de corupție, fie în legătură directă cu un act de corupție.

Unii doctrinari nu împărtășesc o asemenea opinie.

De pildă, în opinia lui A. Chirilă, „deși un conflict de interese nu înseamnă *ipso facto* corupție, există o recunoaștere a faptului că apariția unor conflicte între interesele personale și obligațiile publice ale funcționarilor publici, dacă nu este tratată corespunzător, poate duce la corupție.” [4]

A. Dupu consideră că o persoană se află în conflict de interese atunci când există „un conflict între interesul său personal și cel al funcției care duce la corupție.” [5]

Totuși, A. Chirilă și A. Dupu nu explică în ce mod un conflict de interese nesoluționat poate duce la corupție. Mai degrabă, un conflict de interese nesoluționat ar putea genera un alt conflict de interese. Totuși, o serie de conflicte de interese, oricât de numeroase ar fi acestea, nu poate echivala cu un act de corupție.

După părerea lui V.V. Pivovarov, „manifestările de corupție sunt, în cele mai dese cazuri, condiționate de conflicte de interese.” [6, c. 145-146] A.V. Onufrienko are o opinie asemănătoare. [7, c. 56]

La rândul său, R. Capbătut exprimă următoarea opinie: „În majoritatea situațiilor, ori de câte ori este prezentă corupția, anterior a existat un interes personal care a influențat în mod nesatisfăcător competențele oficialului public. Drept urmare, o abordare rațională ar fi ca prevenirea conflictelor de interese să fie inclusă într-o politică mai vastă de prevenire și combatere a corupției.” [8]

Existența unui interes personal nu înseamnă neapărat că acesta va genera un conflict de interese, în general, și comiterea uneia dintre infracțiunile prevăzute la art. 326¹ CP RM, în mod special. Un interes personal poate sta la baza multor altor infracțiuni. Existența unui interes personal nu poate fi considerată condiție suficientă pentru a constata săvârșirea unui act de corupție.

Nu este corect să afirmăm că, în toate cazurile, infracțiunile, prevăzute la art. 326¹ CP RM, sunt comise fie împreună cu un act de corupție, fie în legătură directă cu un act de corupție. Din art. 326¹ CP RM nu rezultă o astfel de condiție. De aceea, punem la îndoială temeinicia prevederii din alin. (2) art. 45 al Legii nr. 82/2017, care a fost reprodusă mai sus.

După ce am demonstrat că art. 326¹ CP RM nu prevede răspunderea

pentru infracțiuni de corupție, este necesar de determinat obiectul juridic de subgrup al faptelor incriminate în acest articol.

Metoda excluderii ne ajută să deducem că infracțiunile, care sunt prevăzute la art. 326¹, 327-329, 330¹, 330², 332, 332¹ și 332² CP RM (adică infracțiunile prevăzute în Capitolul XV din partea specială a Codului penal, cu excepția infracțiunilor de corupție), au același obiect juridic de subgrup.

Partea specială a Codului penal al Republicii Moldova este divizată doar în capitole. În legile penale ale altor țări (România, Republica Federală Germania, Republica Franceză, Republica Italia, Regatul Spaniei etc.) structurarea este mai complexă. În contextul acestor legi penale, necesitatea de a identifica obiecte juridice de subgrup este dictată chiar de această structurare impusă de legiuitor.

În Republica Moldova, obiectul juridic de subgrup este rezultatul interpretării doctrinare. În cadrul unui grup de infracțiuni, care corespunde unui anumit capitol din partea specială a Codului penal al Republicii Moldova, pot fi observate asemănări, dar și deosebiri ce caracterizează infracțiunile componente. Aceste asemănări și deosebiri facilitează stabilirea obiectelor juridice de subgrup care derivă dintr-un obiect juridic generic. Obiectul juridic de subgrup este subordonat obiectului juridic generic și supraordonat în raport cu obiectul juridic special. Obiectul juridic de subgrup trebuie astfel configurat încât să cuprindă obiectele juridice speciale ale tuturor infracțiunilor ce fac parte din subgrupul respectiv.

Dacă luăm în calcul toate aceste reguli, pe care le-am enunțat mai sus, ajungem la concluzia că obiectul juridic de subgrup al infracțiunilor, prevăzute la art. 326¹, 327-329, 330¹, 330², 332, 332¹ și 332² CP RM, îl constituie *relațiile sociale cu privire la buna desfășurare a activității în sfera publică, incompatibilă cu acea încălcare a obligațiilor de serviciu care nu este legată nemijlocit de corupție*.

Referințe:

1. Legea nr. 82 din 25.05.2017 a integrității. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 229-243.
2. Codul contravențional al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 3-6.
3. Codul penal al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 128-129.
4. CHIRILĂ, A. Conflictul de interese. Implicații juridice administrative și penale. În: Revista Transilvană de Științe Administrative, 2010, nr. 3, p. 17-29.

5. DUPU, A. De la conflict de interese la corupție. În: Teoria și practica administrării publice, 20 mai 2016, Chișinău. Chișinău: Garamont-Studio S.R.L., 2016, p. 558-560.
6. ПИВОВАРОВ, В.В. Конфлікт інтересів: сутність, загрози і комплаєнс. În: Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції: зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (31 берез. 2017 р., м. Харків, Україна). Харків: ХНУВС, 2017. 228 с.
7. ОНУФРИЕНКО, А.В. Система преступлений коррупционной направленности: дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук. Москва, 2015. 234 с.
8. SAPĂȚUT, R. Conflictul de interese – problemă a secolului. În: Interuniversitaria, Ed. 18, Vol. 4, 15 aprilie 2022, Bălți. Bălți: Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, 2022, p. 65-73.

CZU: 343.9:343.326

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12156045>

УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ И КРИМИНОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЭКСТРЕМИЗМА И ТЕРРОРИЗМА

Гырла Лилия

доктор права, доцент, Департамент Уголовного права,
Юридический Факультет, Молдавский Государственный Университет
ORCID: 0000-0002-4979-3027

In the realm of this scientific research there is performed a profound analysis of criminological points of view as well as of penal provisions concerning some aspects of extremism and terrorism from the perspective of its impact upon the content of the penal prohibitions which are contained in the General and Special parts of The Criminal code of the Republic of Moldova. In order to obtain the best scientific results, there have been examined such phenomena as fanatic views, fundamentalist views, as well as there have been researched extremism and terrorism. This report can be defined as an analysis of the modern penal and criminological doctrine, as well as some results of the sociological science which gives the opportunity to consider that this is an interdisciplinary research. There is demonstrated that as a basic sign of the delimitation between extremist offences and other types must be recognized the criminal reason of the misdeed. As a result, there have been formulated several conclusions which can be applied in the science of the Substantive Criminal Law, Criminology, as well as can be taken into account during the improvement of the penal legislation.

Keywords: *fanatic view; fundamentalist view; radical view; extremism; terrorism; religion; extremist motive; criminal offences of extremist and terrorist character*

В течение последнего периода современное уголовное законодательство Республики Молдова было подвергнуто существенным изменениям и дополнениям в области криминализации актов терроризма и некоторых проявлений экстремизма.

Поясним, что *терроризм* и *экстремизм* – понятия криминологические и должны рассматриваться как феномен. В свою очередь, Уголовный кодекс Республики Молдова № 985 от 18.04.2002 года инкриминирует лишь некоторые акты терроризма и экстремизма, выражающиеся в их отдельных проявлениях.

Детальное рассмотрение норм Общей и Особенной части УК РМ позволяет нам сформулировать предварительный вывод о множественности уголовно-правовых запретов в области пресечения экстремизма и терроризма, с одной стороны, и об отсутствии прямого упоминания об актах экстремизма, с другой.

Криминализация экстремистской деятельности. В соответствии с Законом Республики Молдова № 54 от 21.02.2003 года, *о противодействии экстремистской деятельности, экстремизм* – позиция, доктрина некоторых политических течений, которые на основе крайних теорий, идей или взглядов стремятся посредством насильственных или радикальных мер навязать свою программу [1].

Согласно цитируемому закону экстремистская деятельность многогранна и включает в себя две группы деяний, в том числе уголовно-наказуемых. В свою очередь, в Общей и Особенной части УК РМ и в Кодексе о Правонарушениях термины «экстремизм» либо «экстремистская деятельность» не встречаются. При сопоставлении положений Законом Республики Молдова № 54 от 21.02.2003 года, о противодействии экстремистской деятельности и положений действующего уголовного закона, можно предположить, что преступлениями экстремистского характера признаются:

а) деятельность общественного или религиозного объединения, средства массовой информации либо иной организации, физического лица по планированию, организации, подготовке или совершению действий, направленных на: насильственное изменение основ конституционного строя и нарушение целостности Республики Молдова; подрыв безопасности Республики Молдова; захват государственной власти или самовольное присвоение полномочий должностного лица; создание незаконных вооруженных формирований; осуществление террористической деятельности; возбуждение расовой, национальной или религиозной розни, а также социальной розни, связанной с насилием или призывами к насилию; унижение национального достоинства; провоцирование массовых беспорядков, совершение хулиганских действий или актов вандализма по мотивам идеологической, политической, расовой, национальной или религиозной ненависти либо вражды, а равно по мотивам ненависти либо вражды в отношении какой-либо социальной группы; пропаганду исключительности, превосходства или неполноценности граждан по признаку их отношения к религии либо расы, национальности, этнического происхождения, языка, религии, пола, взглядов, политической принадлежности, имущественного положения или социального происхождения;

б) выставление, изготовление, распространение, а также владение с целью публичного распространения: фашистской атрибутикой или символикой; национал-социалистической (нацистской) атрибутикой или символикой; атрибутикой или символикой экстремистской организации; общеизвестной атрибутикой или символикой, используемой в контексте

актов военной агрессии, военных преступлений или преступлений против человечества, а также пропаганды либо прославления этих действий; атрибутикой или символикой, созданной путем стилизации фашистской, национал-социалистической (нацистской) атрибутики или символики, атрибутики или символики экстремистской организации либо общеизвестной атрибутики или символики, используемой в контексте актов военной агрессии, военных преступлений либо преступлений против человечества, а также пропаганды или прославления этих действий, и атрибутикой либо символикой, сходными с ними до степени смешения.

Кодекс Республики Молдова, № 218 от 24.10.2008 года, *о правонарушениях* [2], предусматривает следующие нормы, санкционирующие правонарушения экстремистского правонарушения: ч.(3) ст.52 КоП РМ (Запрещенная предвыборная агитация) – *«Использование конкурентом на выборах языка вражды и/или подстрекательство к дискриминации в избирательный период и/или в материалах предвыборной агитации»*; ст.65¹ КоП РМ (Дискриминация в сфере образования); ст.70¹ КоП РМ (Подстрекательство к дискриминации); ст.71¹ КоП РМ (Дискриминация в отношении допуска к общедоступным услугам и товарам); ст.250² КоП РМ (Нарушение законодательства о порядке предоставления услуг доступа к интернету); ч.(3) ст.365³ КоП РМ (Нарушение правил поведения зрителей на официальных спортивных соревнованиях, проводимых в спортивных залах или на стадионах). Представляет интерес примечание, предусмотренное в ч.(2) ст.70¹ КоП РМ. Согласно этой норме *не считаются подстрекательством к дискриминационным действиям на почве предубеждения действия, предпринимаемые в рамках публичного дискурса или публичных дебатов с разумным и объективным обоснованием по вопросам религии, образования, объективного научного исследования, в том числе в контексте художественных мероприятий или действий.*

В соответствии с положениями ч.(3) ст.365³ Кодекса Республики Молдова, № 218 от 24.10.2008 года, *о правонарушениях* [2], (Нарушение правил поведения зрителей на официальных спортивных соревнованиях, проводимых в спортивных залах или на стадионах), *внесение в спортивные залы, на спортивные площадки или стадионы эмблем, флагов, баннеров или других материалов, содержащих символы, изображения или тексты с непристойным, дискриминационным, фашистским или экстремистским содержанием, либо их распространение любыми средствами в спортивных залах или на стадионах.*

В Общей части УК РМ введены три уголовно-правовые нормы экстремистского характера, предусмотренные ст.134¹⁸ УК РМ (Организация и символика фашистского, расистского или ксенофобского характера); ст.134¹⁹ УК РМ (Холокост); ст.134²¹ УК РМ (Мотивы предубеждения).

Соответственно к уголовно-наказуемым деяниям экстремистского характера следует отнести следующий список преступлений, предусмотренных Особенной частью УК РМ: ст.135² УК РМ (Пропаганда геноцида или преступлений против человечности); ст.176¹ УК РМ (Нарушение прав граждан пропагандой фашизма, расизма и ксенофобии и отрицанием Холокоста); ст.185 УК РМ (Посягательство на личность и права граждан под видом проповедования религиозных вероучений и исполнения религиозных обрядов); ст.282 УК РМ (Организация незаконного военизированного формирования или участие в нем; ст.338¹ УК РМ (Создание незаконной информационной структуры); ст.338² УК РМ (Заговор против Республики Молдова); ст.338³ УК РМ (Незаконный сбор информации); ст.339 УК РМ (Захват государственной власти); ст.340 УК РМ (Вооруженный мятеж); ст.340¹ УК РМ (Сепаратизм); ст.341 УК РМ (Призывы к свержению или насильственному изменению конституционного строя Республики Молдова); ст.346 УК РМ (Подстрекательство к насильственным действиям на почве предубеждения); ст.347 УК РМ (Надругательство над государственными символами); ст.351 УК РМ (Самовольное присвоение звания должностного лица); ст.352² УК РМ (Несообщение о преступлениях, совершенных против органов публичной власти и государственной безопасности).

Руководствуясь тем обстоятельством, что Закон Республики Молдова № 54 от 21.02.2003 года, о противодействии экстремистской деятельности относит к таковой наряду с другими видами и осуществление террористической деятельности, следует предположить, что феномен экстремизма и терроризма соотносятся как целое и часть. Если преступления террористического характера (ст.134¹¹ УК РМ) прямо предусмотрены законом, то соответственно было бы логичным вынести в самостоятельный список перечень преступлений экстремистского характера.

Криминализация террористической деятельности. Стоит выделить уголовно-правовую норму, предусмотренную ст.134¹¹ УК РМ, устанавливающую исчерпывающий перечень преступлений террористического характера, к которым законодатель относит любое из преступлений, предусмотренных ст.140¹ (Использование, разработка, производ-

ство, приобретение иным образом, обработка, владение, накопление или сохранение, передача, прямая или косвенная, хранение, перевозка оружия массового уничтожения); ст.142 (Нападение на лицо, пользующееся международной защитой), ст.275 (Угон или захват железнодорожного подвижного состава, воздушного, морского или речного судна), ст.278 (Террористический акт), ст.278¹ (Доставка, размещение, приведение в действие или детонирование взрывного устройства или иного смертоносного устройства); ст.279¹ (Вербовка, обучение, прохождение обучения или оказание иной поддержки в террористических целях), ст.279² (Подстрекательство в террористических целях или публичное оправдание терроризма) ст.279³ (Поездка за границу в террористических целях); ст.280 (Захват заложников), ч.(2) ст.284 (Создание преступной организации или руководство ею); ст.289¹ (Преступления против авиационной безопасности и безопасности аэропортов); ч.(1¹) и (2) ст.292 в части деяний, предусмотренных ч.(1¹) (Производство, приобретение, переработка, хранение, перевозка, использование или приведение в негодность взрывчатых веществ или радиоактивных материалов); статьями 295 (Хищение, угроза совершения хищения или требование о передаче радиоактивных материалов или устройств либо ядерных установок), ст.295¹ (Владение, изготовление или использование радиоактивных материалов или устройств либо ядерных установок); ст.295² (Нападение на ядерную установку); ст.342 (Покушение на жизнь Президента Республики Молдова, Председателя Парламента, премьер-министра) и ст.343 УК РМ (Диверсия).

При анализе перечня преступлений террористического характера, изложенного в ст.134¹¹ УК РМ, обнаруживаем, что из этого списка выпали составы преступления, предусмотренные ст.279 УК РМ (Финансирование терроризма), что, на наш взгляд, является недопустимым упущением законодателя.

В соответствии с п.3 Пояснительной записки к Рекомендации 5 (Преступление финансирования терроризма), финансирование терроризма включает в себя финансирование поездок физических лиц, которые направляются в страну, не являющуюся страной их проживания или гражданства, для совершения, планирования или подготовки террористических актов или участия в них, а также проведения или прохождения обучения террористической деятельности [3].

На сегодняшний день, учитывая законодательное решение в части идентификации перечня преступлений террористического характера,

получается парадоксальная правовая ситуация: организация или содействие поездке за границу в террористических целях (ч.(2) ст.279³ УК РМ) и непосредственно поездка за границу в террористических целях (ч.(1) ст.279³ УК РМ, признаются преступлением террористического характера (включены в перечень преступлений террористического характера), а финансирование поездок физических лиц в целях совершения, планирования или подготовки террористических актов или участия в них, а также проведения или прохождения обучения – нет. При этом, как организация, так и содействие поездке за границу в террористических целях (ч.(2) ст.279³ УК РМ) могут совершаться путем финансирования. Тогда получается, что содеянное в форме *организации* или *содействия* совершается путем *финансирования*, то деяние не образует преступление террористического характера? Формально, законодатель сам себе противоречит и косвенно признает в ч.(2) ст.279³ УК РМ, что любое содействие поездке за границу в террористических целях независимо от формы такового будет являться преступлением террористического характера. Получается, что законодатель прямо признает специальный случай содействия, в том числе путем финансирования, но не указывает в перечне соответствующих преступлений общую норму о финансировании (ст.279 УК РМ).

В результате проведенного анализа является логичной рекомендация о включении в перечень преступлений террористического характера ст.279 УК РМ – общей нормы о финансировании терроризма.

Финансирование террористических актов выражается не только в финансировании террористических организаций, но и отдельных террористов даже при отсутствии связи их действий с конкретным террористическим актом или актами [3]. Для квалификации содеянного как финансирование терроризма (ст.279 УК РМ) не имеет значения, осуществляется ли данная финансовая помощь полностью или частично, прямо или опосредованно, в рамках операции, которая включает элементы законной экономической деятельности или нет.

Является ли организация или человек, которым были предоставлены средства или иные активы, на самом деле, террористической организацией или отдельным террористом, может иметь существенное квалификационное значение. Именно судебная инстанция определяет, следует ли считать организацию или человека террористической организацией или отдельным террористом. Таковыми будут признаваться организация или

физическое лицо, которые совершают, пытаются совершить или соучаствуют в совершении *террористического акта*.

В целом, необходимо установить только то, что лицо, занимающееся финансированием терроризма, знало (или полагало), что средства или иные активы были собраны или предоставлены террористической организации или отдельному террористу, или такое лицо имело незаконное намерение осуществить это [4, с.197]. Это обстоятельство само по себе должно быть достаточным и необходимым условием для наступления уголовной ответственности.

Криминологическая характеристика преступлений экстремистского и террористического характера.

Ранее, солидаризируясь с авторами П.С. Гапенко и Р.В. Менчиковым, мы отмечали, что *«широкое освещение деятельности террористов в ряде случаев активизирует их преступные действия»* [4, с.197].

В современной науке пропаганда обычно определяется как целевая деятельность по распространению определенной информации, подчеркивается идейная составляющая такой информации [5, с.92]. Полагаем, что, будучи идеологически-окрашенным посланием, адресованным «потребителю», пропагандистская информация охватывает намеренно отобранную информацию в виде фактических данных, доводов, аргументов и контраргументов. Любой пропагандистский материал содержит некое *«идейное послание»*. Однако в процессе пропагандистской деятельности информация о событии не доводится до адресата целиком, а лишь определенная ее часть с целью изменить отношение и социальное поведение людей [5, с.92]. Для эффективности пропаганды, воздействие должно быть достаточно *длительным и системным*, но даже при этом условии результат может проявиться через продолжительное время [5, с.92].

Благоприятным условием развития информационного экстремизма и терроризма является наличие обратной связи в медиaprостранстве (возможность комментирования, вступления в полемику с неограниченным количеством лиц, допустимость неограниченного тиражирования путем репостов публикаций и передачи ссылок на них), удобный медиаконтент и интерфейс определенных сайтов, модные молодежные темы, ведущие в совокупности к созданию ощущения собственной значимости «потребителя» такой информации и к убежденности, что он сам единолично может изменить мир, по сути, формируют благоприятный плацдарм для совершения преступлений [5, с.92-93]. В компетенции эксперта-психолога находится рассмотрение ряда вопросов, раскрыва-

ющих наличие признаков оказания психологического воздействия на лиц в определенных преступных целях. В компетенции эксперта-лингвиста находится рассмотрение вопросов, направленных на определение того, имеются ли в представленном на исследование материале призывы или нет, а также установить, имеются ли в анализируемом тексте речевые акты, содержащие оскорбления [5, с.92-93].

Несформированность системы ценностных ориентаций, которая находится в стадии становления или перестройки, является благоприятной психологической почвой для вовлечения в экстремистские или террористические организации, что обуславливает участие в подобных организациях преимущественно молодежи.

У некоторых экстремистов и террористов, особенно религиозных, отмечаются маниакальные идеи. При мании у религиозных людей маниакальные состояния, естественно, получают сюжетно религиозную окраску. Возникают идеи о своём особом назначении, отождествлении себя с высшими небесными силами и предначертанностью совершить великие дела «во славу божью». По П.Б. Ганнушкину, термином «фанатики» обозначает людей, с исключительной страстностью посвящающие всю свою жизнь служению одному делу, одной идее, служению, совершенно не оставляющему в их личности мест ни для каких других интересов [6].

Итак, следует различать фундаментализм, радикализм, экстремизм и терроризм. **Фундаментализм** изначально и потенциально конфликтен, поскольку выдвигает в качестве приоритетных определенные ценности, чаще всего религиозные, политические территориальные. В то же время в своих крайних проявлениях фундаментализм вырождается в экстремизм [7, с.51]. Вот почему экстремизм (от лат. *extremus* – крайний) – это приверженность к крайним взглядам и мерам в стремлении переустройства мира в соответствии с фундаменталистскими взглядами.

Следует пояснить, что **радикализм** фиксируется, прежде всего, на содержательной стороне тех или иных идей («корневых», крайних) и может быть только идейным, а не действенным в отличие от экстремизма, который всегда бывает действенным, но не всегда идейным. **Радикалы** выступают за изменение самих основ социального порядка, социально-политического устройства и смену власти, но не пропагандируют (или, как минимум, не применяют) насильственные методы. К тому же пропагандируемые методы могут быть ненасильственными. Если радикализм

проявляется в содержании идей, то экстремизм – в методах их воплощения в реальность [8].

Экстремизм в самом общем смысле подразумевает такую стратегию решения общественно значимых проблем, которая включает в себя бескомпромиссную установку по отношению к оппонентам, соединенную с нелегитимным насильственным способом реализации преследуемых целей (вплоть до террористической тактики). По мнению авторов О.В. Зелениной П.Е. Сулонова, **экстремизм** – это использование крайних, деструктивных, выходящих за рамки дозволенного, средств для достижения радикальных религиозных или политических целей [9, с.35-36].

В свою очередь, по мнению С.И. Чудинова, экстремизм предполагает наличие двух структурных элементов: экстремистской идеологии и специфической направленности личности, которая характеризуется приверженностью экстремистской идеологии, «осознанным признанием «правоты» такой идеологии и внутренней готовностью к претворению ее положений в действительность преступным путем» [8].

Террористами становятся те экстремисты, которые активно используют террористическую стратегию («террористы на практике») или хотя бы просто пропагандируют такие методы борьбы («террористы в идеологии»).

Необходима ясная дифференциация понятий «экстремизм» и «терроризм». Находим мы ее у К.Б. Ахметовой: «**Экстремизм**, опираясь на какую-либо идеологию, предоставляет теоретическое обоснование применению насилия, в то время как терроризм выступает как система действий, опирающихся, как правило, на экстремистскую идеологию, поскольку террор применяется для достижения поставленных политических целей» [10, с.75].

Рекомендации:

Если преступления террористического характера (ст.134¹¹ УК РМ) прямо предусмотрены законом, то соответственно было бы логичным вынести в самостоятельный список перечень преступлений экстремистского характера.

При анализе перечня преступлений террористического характера, изложенного в ст.134¹¹ УК РМ, обнаруживаем, что из этого списка выпали составы преступления, предусмотренные ст.279 УК РМ (Финансирование терроризма), что, на наш взгляд, является недопустимым упущением законодателя. Законодатель прямо признает специальный случай содействия, в том числе путем финансирования, но не указывает в перечне соответствующих преступлений общую норму о финансировании (ст.279 УК

РМ). В результате проведенного анализа является логичной рекомендация о включении в перечень преступлений террористического характера ст.279 УК РМ – общей нормы о финансировании терроризма.

В рамках уголовно-правового и криминологического исследования феноменов экстремизма и терроризма необходимо активно разрабатывать и внедрять новые методы криминологического анализа личности экстремиста (как предшественника террориста) и, собственно, террориста, а также методы профилактики преступлений экстремистской и террористической направленности на микро-социальном уровне посредством изучения психологического портрета лиц, вовлекаемых в экстремистские или террористические группы, и склонных к совершению действий экстремистского или террористического характера.

Благодаря анализу психологического портрета данной категории лиц может решаться и круг более частных задач: определение мотива преступления; виктимологический анализ общественно опасного поведения; установление приоритетных криминалистических версий и наиболее перспективных направлений уголовного преследования; выявление вероятности (криминологическое прогнозирование) аналогичных деяний в будущем; разработка антивиктимных мероприятий.

Ссылки:

1. Закон Республики Молдова № 54 от 21.02.2003 года, о противодействии экстремистской деятельности. В: Официальный монитор Республики Молдова, 2003, №56-58.
2. Кодекс Республики Молдова, № 218 от 24.10.2008 года, о правонарушениях. Официальный Монитор Республики Молдова, 2017, № 78-84.
3. Рекомендации ФАТФ: Международные стандарты по противодействию отмыванию денег, финансированию терроризма и финансированию распространения оружия массового уничтожения / Пер. с англ. — Москва: МУМЦФМ, 2012, 191 с. Оригинал документа размещен на сайте ФАТФ [Электронный ресурс] Режим доступа:
www.fatf-gafi.org/recommendations.html
https://eurasiangroup.org/files/uploads/files/other_docs/FATF%20docs/rekomendacii-fatf-2019.pdf
4. ГАПЕНКО П.С., МЕНЧИКОВ Р.В. Анализ влияния СМИ на пропаганду терроризма. В: Актуальные проблемы авиации и космонавтики, 2017, Том 2, с.197-199.

5. ГЫРЛА Л. Феномен пропаганды в трактовке современной криминологической науки и психолингвистики. В: *Studia Universitatis Moldaviae*, 2022, nr.8(158) *Seria Științe Sociale*. ISSN 1814-3199, ISSN online 2345-1017, p.91-101.
6. ГАННУШКИН П.Б. Клиника психопатий: их статика, динамика, систематика. Нижний Новгород: НГМД, 1998, 128 с.,
7. ГЫРЛА Л. Вопросы криминологического предупреждения и прогнозирования религиозно-обусловленных преступлений: психологический портрет личности. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria Științe sociale*, 2018, nr.8(118), p. p.51-64.
8. ЧУДИНОВ, С.И. Экстремизм: теоретико-методологические проблемы интерпретации. [Электронный ресурс] Режим доступа: <https://www.sibsutis.ru/upload/publications/a76/Eurasia-01.pdf>
9. ЗЕЛЕНИНА О.В., СУСЛОНОВ П. Е. Методика выявления признаков экстремизма. Процессуальные исследования (экспертизы) аудио-, видео - и печатных материалов (Научно-практическое пособие), с.35-36.
10. АХМЕДОВА К.Б. Религиозный фактор в политическом контексте противодействия терроризму: Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук: 23.00.02 – Политические институты, процессы и технологии. Ростов-на-Дону: Южный Федеральный университет, 2014, с.75.

Secțiunea III
CRIMINOLOGIE. VICTIMOLOGIE

CZU: 343.9:343.3

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12156369>

RISCURILE CRIMINALITĂȚII LA ADRESA STATULUI DE DREPT

Botnaru Stela

doctor în drept, conferințiar universitar, prodecan, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID ID: 0000-0002-9739-4338

Miron Adriana

doctor în drept, Facultatea de Drept,
Universitatea Transilvania din Brașov
ORCID ID: 0000-0003-3133-1075

Crime, criminality and their threats, as well as the fight to prevent and combat them, are complex and multidisciplinary concepts that involve multiple conceptual and operational approaches, from the social, legal, political, criminological, logical-system perspective. Although, the measures have intensified and the interventions of the conditions of an economic-financial crisis that has not ended, there has been a high multiplication of illegal acts committed in the social, economic-financial field, banking, including blackmail, corruption even with a lot of violence and aggressivity. Acts of high crime committed through violence and corruption tend to become particularly intense and dangerous for the stability and security of institutions, groups and individuals, being associated with those of organized crime, terrorism and institutionalized violence, specific to the „subcultures” of violence and professionalized crime.

Key words: *crime, criminality, organized crime, corruption, consequences, prevention.*

Ca fenomen juridic, criminalitatea „cuprinde ansamblul comportamentelor umane considerate infracțiuni, încredinate și sancționate ca atare, în anumite condiții, în cadrul unui sistem de drept penal, determinat concret geoistoric”¹. În condițiile în care infracțiunea este un eveniment, criminalitatea constituie un fenomen social care manifestă o anumită tendință determinată de regularitatea sau stabilitatea frecvențelor în comiterea infracțiunilor.

Criminalitatea a existat și va exista întotdeauna, motiv pentru care în opinia specialiștilor „este o utopie a ne gândi la stârpirea absolută a criminalității, tot ceea ce putem face este s-o reducem și s-o îmblânzim”². De asemenea, potrivit lui Emille Durkheim, unul din cei mai mari sociologi ai timpului „crima și criminalitatea fac parte din societate, la fel de normal ca nașterea și decesul, iar o societate fără crimă ar fi patologic supra-controlată”,

¹ Dr. N. Moldoveanu, 1999, p. 13.

² Dr. Tr. Pop 1928, p. 67.

astfel că „teoretic crima ar putea să dispară cu desăvârșire numai dacă toți membrii societății ar avea aceleași valori, dar o asemenea standartizare nu este nici posibilă, și nici de dorit”³.

Fenomenul criminalității are o dimensiune națională, constând în suma infracțiunilor ce se comit pe teritoriul unui stat, ceea ce nu comportă aspecte de cooperare infracțională transnațională și o dimensiune transnațională, constând în totalitatea infracțiunilor care se comit și se consumă prin cooperarea internațională dintre infractori, care acționează pe teritoriul mai multor state.

La nivel global, mutațiile survenite în plan socio-economic și politic, au determinat o serie de evoluții importante în ceea ce privește criminalitatea organizată de mare anvergură. Statele continuă să fie amenințate de noi și noi forme de organizații criminale, situație în care există o serie de riscuri și de amenințări, dar și de vulnerabilități care trebuie să alerteze autoritățile statului, responsabile cu prevenirea și combaterea crimei organizate.

Examinarea factorilor generatori de criminalitate și a consecințelor sociale, economice, umane care se produc efectiv sau sunt susceptibile de a se produce prin comiterea de infracțiuni, și care pot fi măsurate și evaluate prin mijloace științifice și diminuate în raport cu strategiile proiectate și riscurile alocate, sunt foarte importante pentru stabilirea măsurilor necesare și „îmblânzirea” criminalității, de prevenire și combatere a crimei organizate.

Criminalitatea a cunoscut un trend ascendent în ultimii douăzeci de ani în România, motiv pentru care sentimentul de insecuritate al cetățenilor s-a amplificat. În condițiile absenței unui control social riguros și a unei justiții tolerante și ineficiente, corupția și criminalitatea organizată au atins niveluri atât de înalte, încât încrederea statului a ajuns să fie aproape inexistentă. Datorită oportunităților oferite de modernizarea și diversificarea mijloacelor de comunicare, precum și datorită unei mai mari deschideri a frontierelor în Europa, manifestările crimei organizate din România au căpătat un caracter transnațional, desfășurându-se, de cele mai multe ori, pe fondul coruperii unor funcționari publici, cu atribuții judiciare sau financiare, ori a unor funcționari vamali sau polițiști care asigură paza frontierelor.

Caracteristica generală a evoluției marii criminalități din România o constituie menținerea unui trend ascendent, ceea ce reprezintă o amenințare serioasă a dezvoltării armonioase și echilibrate a statului de drept din România. Aceasta este cu atât mai evident, cu cât în prezent este dovedit faptul că „marile

³ Tudor Amza, 2002, p. 420.

edificii criminale, cu domesii transnaționale, se construiesc și se dezvoltă din interesul și cu sprijinul autorităților statale”, iar „geneza lor trebuie căutată în perimetrul intereselor de putere, căci este limpede faptul că în cele mai avansate democrații, s-a produs fuziunea dintre elitele puterii și criminalitatea organizată”⁴.

Din punct de vedere al intensității riscurilor și al pericolului social produs, se poate face deosebire între: mica criminalitate și marea criminalitate.

Mica criminalitate este reprezentată de criminalitatea „de vitrină”, produsă prin: furturi din magazine, furturi din locuințe, furturi din buzunare, furturi din mașini etc., ceea ce constituie domeniul cel mai sensibil și cu impact direct asupra cetățenilor, care sunt afectați de frecvența cu care sunt săvârșite astfel de fapte.

Marea criminalitate este reprezentată de criminalitatea judiciară și economico-financiară, de criminalitatea organizată și criminalitatea transnațională. Faptele antisociale circumscrise fenomenelor marii criminalități, sunt fapte prin care se aduc atingeri dintre cele mai grave principiilor fundamentale, principii ale statului de drept, principii care stau la baza organizării și funcționării societăților moderne și performante.

Pe fondul unei legislații neadaptate situației reale, coroborat cu deschiderea frontierelor, în vederea realizării unui comerț liber, între statele Uniunii Europene, nivelul criminalității judiciare și economico-financiare, în general, și a economiei subterane, în special, au fost într-o permanență creștere, constituind o bază solidă pentru dezvoltarea criminalității organizate în România și consolidarea ulterioară a criminalității transnaționale, acțiune subsecventă fenomenului ireversibil al globalizării.

Criminalitatea judiciară și economico-financiară, în care criminalitatea judiciară este constituită din infracțiuni contra vieții, sănătății și integrității corporale, infracțiuni judiciare contra patrimoniului, în special omucideri, tâlhării, jafuri armate sau nu etc., comise cu diferite grade de violență, iar criminalitatea economico-financiară este constituită din infracțiuni de serviciu și în legătură cu serviciul, infracțiuni economice contra patrimoniului, infracțiuni de fals de monede, timbre sau alte valori, infracțiuni la regimul stabilit pentru anumite activități economice, precum și din „infracțiuni de spălare de bani și lipsă de vigilență în materie de operațiuni financiare”⁵. Amploarea și complexitatea infracțiunilor, precum și tendințele evolutive, spre

⁴ Costică Voicu, 1997, p. 14.

⁵ N. Queloz, 2002, p. 126.

o înaltă specializare a infractorilor, au definit caracteristicile criminalității economico-financiare din România.

Criminalitatea organizată este criminalitatea „profesioniștilor” în materie, care își are originile în diferite asocieri cu caracter infracțional, în funcționarea unor societăți fantomă și a paradisurilor fiscale, având drept scop comiterea de crime la comandă, sustragerea de la plata obligațiilor fiscale, exploatarea slăbiciunilor pentru obținerea de câștiguri și profituri uriașe, de mare influență și putere, prin orice mijloace legale și ilegale.

Metodele utilizate în criminalitatea organizată pentru realizarea scopurilor țin de exercitarea de amenințări, șantaj, violență, diferite forme ale traficului organizat. Dar și „corupție, manipulări, fraude, spălarea banilor, valorile prejudiciare fiind: viața, libertatea, integritatea fizică, securitatea publică și libertățile democratice”⁶. Metodele și mijloacele utilizate de criminalitatea organizată sunt de natură a slăbi încrederea și siguranța civică, prin compromiterea statului de drept și a credibilității autorităților publice.

Astfel, activitățile infracționale derulate de grupările criminale organizate sunt favorizate de coruperea și complicitatea unor înalți oficiali din cadrul instituțiilor administrative și de aplicare a legii, în special funcționari cu atribuții de execuție, fapt ce impune intensificarea și diversificarea măsurilor, pentru prevenirea producerii actelor și faptelor de corupție în care să fie antrenați reprezentanți ai instituțiilor statului.

În ceea ce privește România, în ultima perioadă, pericolozitatea deosebită a tipologiei grupărilor infracționale actuale, fapt care determină, în plan intern și internațional, amenințări reale prin:

- creșterea interesului pentru România, a grupărilor criminale străine, cauza reprezentând-o importanta poziție geostrategică;
- continua specializare a grupărilor criminale, accesul la ultimile tehnologii și angajarea de persoane și experți cu diverse specializări, necesare îndeplinirii scopurilor infracționale;
- evoluția tot mai puternică a grupărilor infracționale din România din punct de vedere financiar, prin racordarea acestora la rețelele internaționale de crimă organizată și prin plasarea câștigurilor ilicite, în diferite zone economice și geografice.

În acest context, multiplicarea și diversificarea amenințărilor la adresa statului de drept, a ordinii și siguranței publice, prin analiza permanentă a evoluțiilor mediului intern de securitate, se identifică o creștere a agresivității

⁶ Costică Geamănu, 2006, p. 18.

organizațiilor anarhiste, a grupărilor antiglobalizare sau a sectelor pseudoreligioase, atragerea unui număr tot mai mare de adepți, precum și creșterea frecvenței acțiunilor acestor organizații.

Din ce în ce mai prezent în România este și fenomenul criminalității informatice, care se manifestă prin creșterea numărului de cazuri înregistrate și organizarea celor ce comit astfel de fapte în adevărate grupări infracționale, precum și reorientarea grupărilor criminale care în trecut comiteau infracțiuni din sfera traficului de persoane, traficului internațional de autoturisme și traficului de droguri către infracțiuni de natură informatică.

Principalii factori care au determinat reorientarea grupărilor criminale către infracțiuni informatice sunt legați de obținerea de câștiguri materiale mari într-un timp relativ scurt și cu riscuri relativ mici. Acest fenomen afectează imaginea României, întrucât activitățile infracționale au ca țintă importante instituții publice și financiare sau cetățeni străini, ceea ce conduce la slăbirea încrederii în instituțiile abilitate și autoritățile din România.

Criminalitatea transnațională include toate formele criminalității organizate și este legată de globalizare în general, drept urmare, de globalizarea fenomenului criminalității, în special, reprezentând cea mai mare problemă a secolului XXI, ceea ce implică conștientizarea necesității articulării și consolidării eforturilor tuturor statelor, în vederea combaterii și ținerii sub control a forțelor și grupărilor criminale internaționale.

România și cetățenii ei sunt membri ai societății de risc global, având în vedere că grupările criminale sunt cele care profită din plin de liberalizarea condițiilor de circulație a persoanelor și a mărfurilor, dar mai ales de progresul exponențial al tehnologiei și comunicațiilor, reprezentate de internet, email, telefonie mobilă etc., care au deschis noi perspective ascensiunii activităților criminale naționale și internaționale.

În condițiile dezvoltării tehnologice și a accesului la informație, societatea de risc global se caracterizează prin producerea unor mutații spectaculoase, respectiv prin trecerea de la criminalul amator la criminalul profesionist și bine organizat, pentru minimizarea riscurilor pe care le presupune activitatea infracțională.

Astfel, instituțiile de poliție F.B.I. și cele care sunt membre ale O.I.P.C. – INTERPOL, au dezvoltat o abordare extrem de pragmatică a acestui fenomen din care rezultă că principalele caracteristici ale criminalului profesionist sunt cele referitoare la: planificarea și pregătirea actelor criminale; executarea actelor criminale; utilizarea produselor rezultate în urma săvârșirii

infrațiunilor, relațiile dintre autori, structura grupărilor sau organizațiilor criminale și asistența pentru membrii grupului criminal.

Mari schimbări de paradigmă în abordarea fenomenului criminalității asociat acestora au adus fenomenele de globalizare care implică luarea în considerare a activităților antisociale ale actorilor globali ai criminalității cu impact negativ puternic în stabilirea economică și financiară a statului, în asigurarea și menținerea integrității personalului instituțiilor publice, precum și a ordinii și siguranței publice.

În prezent, fenomenul infracțional din România se remarcă prin: complexitate și comiterea unor noi genuri de infracțiuni, cum ar fi cele referitoare la criminalitatea informatică și pirateria comercială etc., profesionalizarea și specializarea infractorilor, prezența faptelor de mare corupție și amplificarea fenomenului criminalității transfrontaliere.

Principalele riscuri și amenințări la adresa statului și a siguranței publice reprezintă existența unei probabilități ca o amenințare existentă să fie capabilă să exploateze o vulnerabilitate existentă ce poate cauza pagubă.

Vulnerabilitatea în domeniul ordinii și siguranței publice reprezintă existența unei slăbiciuni care permite unei amenințări existente ori potențiale să producă o pagubă prin:

- degenerarea unor tensiuni social-economice;
- creșterea nivelului de securitate a persoanelor;
- desfășurarea unor acțiuni specifice războiului psihologic;
- scăderea autorității unor instituții ale statului;
- diminuarea încrederii populației în instituțiile statului;
- extinderea îngrijorătoare a actelor de corupție;
- manifestări antinaționale, extremiste, xenofobe etc.

Riscurile ce pot amenința securitatea și stabilitatea statelor est-europene, printre care și România, sunt date, în principal:

- de tensiunile ce se manifestă la nivelul întregii zone, generate de tendințele diferitelor comunități etnice, culturale și religioase;
- de autonomizare și de integrare la nivel regional;
- de extinderea în spațiul est și sud-est-european a unor fenomene de tipul terorismului internațional, traficului ilegal de persoane, bunuri, droguri, armament, materiale și substanțe nucleare, radioactive și toxice;
- de dezastrele ecologice și tehnologice provocate în mod intenționat.

Principalele riscuri și amenințări la adresa statului și a siguranței publice în mediul internațional sunt reprezentate de:

- consolidarea și dezvoltarea filierelor criminalității organizate;
- creșterea pericolului terorist;
- creșterea interesului în unele medii de afaceri din străinătate pentru obținerea pachetului majoritar de acțiuni prin operațiuni financiare ilegale;
- diversificarea formelor și procedeele utilizate pentru spălarea banilor;
- proliferarea traficului ilegal cu arme ușoare și creșterea posibilității de scăpare de sub control a sistemelor de gestionare a armelor de nimicire în masă;
- manifestarea tendințelor de autonomizare pe baza criteriilor etnice și religioase;
- diminuarea accesului la resurse strategice, tehnologii și echipamente informaționale de vârf;
- amplificarea fenomenului migrației ilegale etc.

Concluzii

Noile tendințe din evoluția contemporană a mării criminalități din România demonstrează pericolul și amenințările acesteia la adresa statului de drept asupra dezvoltării economico-sociale durabile, coerente și armonioase, precum și asupra dreptului cetățenilor de a trăi în siguranță. În condițiile ascensiunii fără precedent a criminalității organizate, se produce instituționalizarea raporturilor criminale din cauza mării corupții endemice și sistemice, sindrom de supraadaptare în cadrul relațiilor de tip clientelar care ajunge treptat să se sprijine pe valorile negative ale sistemului statal și instituțional. Astfel, spectrul mării criminalități este reprezentat de faptul că pe poziții oficiale și legale s-a ajuns să se comită și fapte ilegale de mare criminalitate care reprezintă o amenințare la adresa statului, stat care ar trebui să funcționeze doar pe baza principiilor recunoscute ale statului de drept.

Indicatorii stării infraționale demonstrează că pentru a opri valul de amenințări la adresa statului de drept, a ordinii și siguranței publice, produse de infrațiunile de mare violență, de marea criminalitate economico-financiară, de criminalitatea organizată și de criminalitatea transnațională, este necesară o nouă abordare, mult mai complexă și flexibilă în sistem integrat, cu participarea tuturor factorilor responsabili naționali și internaționali.

Referințe:

1. VOICU Costică. Criminalitatea afacerilor. Tipografia Inspectoratului General al Poliției, București, 1997.
2. POP Traian. Curs de criminologie. Cluj, 1928.

3. PITULESCU Ion. Al treilea război mondial: crima organizată. Editura Națională, București, 1996.
4. MOLDOVEANU N. Criminalitatea economico-financiară. Editura Global Print, București, 1999.
5. AMZA Tudor. Criminologie, tratat de teorie și politică criminologică. Editura Lumina Lez, București, 2002.
6. VOICU Costică, VOICU Adriana Camelia, GEAMĂNU Ioan. Criminalitatea organizată în domeniul afacerilor. Editura Pildner, București, 2006.

CZU: 343.236

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12158211>

PERICOLUL SOCIAL AL CRIMEI: ESENȚĂ ȘI MANIFESTARE

Bujor Valeriu

doctor în drept, profesor universitar,
Președinte al Asociației Independente de Criminologie
ORCID ID: 0000-0002-7495-1904

The author elucidates the essence and manifestation of the social danger of crime as an objective-subjective characteristic, noting that it manifests dually: 1) that harm inflicted on the system of values and social liaisons protected by the state through legal means, the danger being directed towards the rule of law, fundamental values of the specific society, and vital interests of the individual within society and the state. This harm is of a social and political nature, manifesting through negative changes in various spheres of society: political, moral, psychological, economic, etc.; 2) that concrete harm inflicted on the vital interests of the individual, society, or state, objective harm in physical, material, organizational, and psychological terms. In this regard, we speak of the objective-material danger of the crime.

Such manifestation of the social danger of crime is termed „prejudiciality”. The necessity of including in the normative definition of the offense the material sign – social danger is argued, and the following normative definition is proposed: the behavior that is socially dangerous and prohibited by criminal law under the threat of punishment, committed with guilt by an individual recognized as a subject of criminal law, shall be considered an offense.

Key words: criminology, crime, social danger, prejudiciality, damage, criminalization, penalization.

Definițiile normative ale infracțiunii, din legislațiile unde aceste definiții se regăsesc, prevăd ca semn al infracțiunii – pericolul social, cu excepția Codului penal al Republicii Moldova, unde ca semn esențial al infracțiunii se recunoaște *prejudiciabilitatea* („faptă prejudiciabilă”; rus – „наносящее вред деяние”). [4]

În literatura de specialitate nu am găsit argumente și raționamentele în favoarea termenului de „prejudiciabilitate” (fapta prejudiciabilă) chemat să înlocuiască noțiunea de „faptă social periculoasă”, care era prevăzută în legislația penală moldovenească din perioada anterioară. [5] Penaliștii doar afirmă că termenul „prejudiciabil” este similar celui de „pericol social”, ambele având același sens și fac parte din același câmp semantic. [6, p. 43-44]

În Republica Moldova noțiunea de prejudiciabilitate a fost introdusă în circuitul științific (și normativ) de către regretatul profesor Alexandru Borodac, inspirat de proiectele Codului penal al Federației Ruse (din 1993 și 1994) autorii cărora propuneau ca în definiția normativă a infracțiunii să se refuze de

caracteristica socială a faptei (pericolul-social), urmând să se descrie doar semnele juridice ale acesteia. [10] De asemenea, în nota informativă la Proiectul CP al Federației Ruse se stipula: „*înlocuirea termenului de pericol social cu cel de prejudiciabilitate ține de intenția autorilor de a se distanța de clișeurile politice*”. [12, p. 4] Legislatorul rus, însă nu a acceptat, excluderea semnului material al infrațiunii, cel de pericolul social la adoptarea CP FR din anul 1996. [12] De altfel, disputa cu referire la chestiunea care totuși noțiune, cea de pericol social sau cea de prejudiciabilitate redă mai adecvat conținutul infrațiunii, persistă în permanență în doctrina penală rusă. [13, p. 51-52; 14; 15, p. 15]

Și noi ne punem întrebarea – care termen este mai potrivit pentru a descrie semnul material al infrațiunii „*faptă prejudiciabilă*” sau „*faptă social periculoasă*”, și respectiv care noțiune este adecvată esenței sociale a infrațiunii?

Răspunsul la această întrebare trebuie căutat nu în interpretarea semantică a respectivelor îmbinări de cuvinte, care de altfel au o încărcătură semantică foarte aproape (pericol, amenințare, prejudiciere, pericolozitate, atingere, periclitate, vătămare, lezare, daună) și nici în definițiile normative care, în acest sens, de asemenea nu ne pot servi drept suport metodologic. Ar fi o abordare dogmatică dacă la baza analizei vom avea nu un fenomen social real ci reflecția juridică a acestuia (o construcție normativă, abstracție logică).

Pentru a răspunde la întrebarea dacă termenul de „*pericol social*” și cel de „*prejudiciabilitate*” sunt identice sau sunt noțiuni științifice diferite, este necesar de a cunoaște în ce constă esența crimei, ca fenomen social (și ca faptă socială) și în ce constă manifestarea socială a crimei. Tot odată, dezvăluirea esenței crimei ca fenomen social va fi tot odată și răspunsul la o altă întrebare – în ce constă pericolul social al crimei?

Crima în sens criminologic, ca și oricare altă noțiune criminologică face parte din aparatul categorial al acestei științe distincte. Noțiunile criminologice redau esența socială și manifestarea socială a fenomenelor studiate prin prisma obiectului, scopului și funcțiilor sale. [1] În acest sens, atrag atenția cititorului că, în prezentul studiu *crimă* este reflectată sub aspect criminologic, noțiunea de *infrațiune* este folosită pentru a evidenția ilicitul penal, adică fapta social periculoasă (crima) recunoscută și catalogată de legislator ca infrațiune.

Dezvăluirea esenței crimei, ca fenomen social, o găsim descrisă în studiile de teorie a dreptului penal, criminologie, sociologie. [7; 8; 11] La esența crimei și criminalității ne-am referit și noi în mai multe studii, unele din ele fiind dedicate anume cunoașterii crimei sub aspectul esenței sociale a fenomenului respectiv. [2, p. 5-11; 3, p. 39-41; 9]

În continuare v-om trece în revistă caracteristicile fenomenului crimă, potrivit scopului prezentului studiu:

Ca fenomen social obiectiv (real), crima reprezintă o modalitate a relațiilor sociale individuale negative (distructive), este o relație de conflict, în care se manifestă *negarea de către individ* a valorilor fundamentale ale societății, a orânduirii sociale, a intereselor vitale ale persoanei, societății, statului; este realizarea samavolnică¹ și ilicită a propriei voințe și a intereselor egoiste.

Ca categorie criminologică noțiunea de *crima* reflectă această realitate obiectivă și o definește în așa mod: negarea de către individul, privit izolat, a valorilor sociale, a intereselor și voinței dominante în societatea dată, exprimate în lege și apărute de stat, este realizarea samavolnică și ilicită a propriei voințe și a intereselor egoiste. „Crima, afirma Enrico Ferri, este ofensarea condițiilor de existență socială... este dispreț al legii, act de nedisciplină socială și o contradicție dintre actul delictentului și voința statului”. [7]

Fenomenul crimă se manifestă empiric, în lumea obiectivă, prin comportamente (fapte sociale) intelectual-volitiv îndreptate spre satisfacerea necesităților și realizarea intereselor, este o faptă care provoacă anumite modificări în lumea înconjurătoare.

După conținutul său, comportamentul ilicit coincide cu cel legitim, însă, manifestarea empirică a faptelor, particularitățile și însușirile acestora aparțin lumii materiale și nu depind de sistemul relațiilor sociale. De aceea, manifestarea obiectivă a crimei arată doar semnele materiale proprii comportamentului criminal, dar nu dezvăluie esența crimei. Or, alături de pericolul material (obiectiv, empiric), crima mai are și o astfel de însușire cum este pericolul social. Anume pericolul social constituie caracteristica socială propriu-zisă a crimei. Una și aceeași faptă poate fi dăunătoare în cadrul unui sistem de relații sociale, în timp ce în alt sistem ea nu va avea această trăsătură. De aceea nu trebuie confundată asemenea însușire, cum este pericolul social al faptei, cu obiectivitatea daunei, adică cu capacitatea faptei de a vătăma sau a pune în pericol valorile sociale și interesele protejate de lege.

Din cele expuse se cere concluzia referitor cu care pericolul social al crimei poate fi înțeles numai ca pericolul unei fapte pentru sistemul relațiilor sociale dominante în societatea concretă, pentru ordinea de drept instaurată.

Orișice crimă, după cum am menționat anterior, se manifestă în realitatea înconjurătoare ca un act (faptă, activitate) cu caracter intelectual-volitiv,

¹ Utilizez noțiunea de samavolnicie, deoarece nu am găsit un alt cuvânt mai potrivit care ar fi indicat, nu doar la liberul arbitru, dar și la rea voința individului, la pornirile antisociale ale aceluși individ, care își realizează propriile interese după bunul plac.

orientat spre realizarea unui interes sau satisfacerea unei necesități. După faptele concrete săvârșite de o persoană, suntem în stare să concluzionăm care este atârănarea reală, obiectivă a acesteia față de alți indivizi, valorile sociale și legile statului.

Nerespectarea legii și săvârșirea unei infrațiuni se manifestă obiectiv ca o încălcare a ordinii de drept instituită de stat, fiind periculoasă pentru el însuși, în calitate de organ de administrare, prin prejudiciul politic cauzat intereselor puterii publice. „Dauna publică constă în ofensarea puterii suverane ale statului și a intereselor și dreptului ce asta le are, de a vedea respectivele norme sale întrebuintate la apărarea societății și la tutela bunurilor juridice publice și private... nepedepsirea constituie un puternic imbold la delict – apare speranța de nepedepsire”. [7]

Crima, fiind o manifestare a patologiilor sociale, pune în pericol însăși existența sistemului social (a comunității), introducând în el elemente ce-l dezorganizează și dezechilibrează, subminează temelia existenței unei societăți, încalcă echitatea și libertatea, cultivă sentimentul de neîncredere și teamă. „Crima este o agresiune în contra societății, agresiune care primejduiește, tulbură, lezează ordinea socială. ...prin atingerea adusă valorilor sociale se pune în primejdie coexistența și cooperățiunea indivizilor și prin urmare însăși societatea”, afirma Traian Pop, [8, p. 143] și continuă: „Crima (infrațiunea) este fapta omului (un fapt al omului), care vine în conflict cu societatea. Acest fapt ne interesează nu ca fapt al omului izolat, ci raportat la societate. Acest fapt (sau fenomen social) cuprinde un act antisocial, întrucât lezează interesele societății, tulbură, primejduiește echilibrul social, ordinea socială”. [8, p. 68]

Fenomenul crimă indică la contradicțiile și disfuncțiile din viața organismului social fiind unul din parametrii ce reflectă starea societății la etapa respectivă de dezvoltare. Fiecare societate se va deosebi prin cadrul faptelor considerate infrațiuni, prin starea, caracterul și specificul de manifestare a fenomenului crimă. Ca o relație de conflict crimă, în același timp este și o modalitate de rezolvare a contradicțiilor, fiind orientată spre depășirea intereselor contrare, prin subminarea unui interes de către purtătorul unui alt interes.

Crima ca fenomen social negativ, *devine și un fenomen juridic*. În acest sens Traian Pop scria: „Crima, înainte de a fi un fenomen juridic, este un fenomen social (antisocial) dar el nu v-a constitui o infrațiune, decât din momentul încriminării sale prin lege. Legislațiunea nu creează, inventează infrațiuni ci consacră pe cele stabilite, indicate de conștiința socială”. [8] Într-adevăr, până la adoptarea normei penale există obiectiv fenomenul social –

crimă, manifestat prin fapte periculoase pentru sistemul de valori într-o societate concretă.

Deci, crima este o faptă social periculoasă săvârșirea căreia pune în pericol existența sistemului social. În acest sens crima se manifestă ca un fapt social, ca o relație socială individuală de conflict care lezează valorile sociale fundamentale și interesele vitale ale societății, persoanei, statului. Așa comportament negativ și distructiv pentru relațiile obștești, provoacă reacția de apărare socială prin diverse metode, atât preventive cât și represive. În condițiile când legislatorul consideră că atare comportament poate fi eficient combătut doar prin represiune penală, el criminalizează fapta și o stigmatizează ca infrațiune². Deci, fapta care posedă caracteristica imanentă de pericol social este considerată ca infrațiune fiind descrisă ca componentă concretă a unei infrațiuni. În acest context noțiunea juridico-penală de infrațiune redă nu fenomenul social crimă ci descrie faptul juridic care declanșează un raport juridic penal de apărare socială, ceea ce reflectă scopul și funcțiile dreptului penal.

Prerogativa criminalizării unor conduite umane aparține legiuitorului, de care acesta ține seama cu scopul de a reglementa cât mai bine viața socială. Criminalizarea este o componentă a politicii criminologice și, implicit, a politicii penale. În urma criminalizării fapta devine ilegală și pasibilă de represiune penală. Deci, ilegalitatea penală ca expresie a pericolului social, se manifestă prin criminalizare (descrierea și interzicerea în legea penală a unui comportament) și penalizare (prevederea pedepselor și măsurilor de siguranță).

Există un șir de considerente de ordin obiectiv și subiectiv care influențează criminalizarea unor fapte, însă ele depășesc subiectul prezentului studiu și sugerăm cititorului să consulte sursa unde acest subiect este abordat detaliat. [1] Doar menționăm că criminalizarea are la bază următoarele fundamente: pericolul social real (obiectiv), situația criminogenă și oportunitatea încriminării.

În esență, pericolul social al crimei constă în negarea de către o persoană (un individ) a valorilor și intereselor sociale, a ordinii juridice instaurate de stat în societatea respectivă. Prin infrațiune, individul, realizându-și interesul egoist nu doar încalcă legea și ordinea juridică. Prin comportamentul său, individul neagă legea și obligațiunile de cetățean de a le respecta, neagă voința

² Noțiunea juridico-penală de infrațiune o definim în așa mod: se va considera ca infrațiune comportamentul social periculos interzis de legea penală sub amenințarea unei pedepse, săvârșit cu vinovăție de o persoană cu capacitatea juridică deplină.

statului exprimată în norma penală. Voința sa proprie, individul contrapune voinței statale exprimate în lege. Interesul său egoist el contrapune interesului general (dominant). Individul contrapune samavolnicia sa – dreptului. De asemenea, prin fapta sa, persoana vinovată de încălcarea normei penale, neagă și dreptul subiectiv al altui individ, neagă interesul acestui individ, neagă voința și dorința altuia, instaurându-și abuziv propriul interes și propria voință.

Constatăm și spectrul cauzării de daune mecanismului de funcționare a relațiilor sociale – cauzarea de daună politică – statului; daună morală – societății; daunei obiective - relației sociale.

Cele expuse în prezentul studiu ne permite să constatăm că pericolul social al crimei este o caracteristică obiectiv-subiectivă a acestui fenomen social negativ și se manifestă dual:

a) ca daună adusă sistemului de valori și relații sociale apărute de stat prin mijloace juridice; pericolul este îndreptat asupra ordinii de drept, valorilor fundamentale ale societății concrete și intereselor vitale ale persoanei societății, statului. Această daună sau prejudiciu este unul de natură socială și politică și se manifestă prin schimbările negative în diverse sfere a societății: politice, morale, psihologie, economice etc. În aceasta și constă pericolul social, propriu zis, al fenomenului crimă, în care și manifestă esența socială a acestuia;

b) ca prejudiciu concret adus intereselor vitale ale persoanei, societății sau intereselor statului (daună obiectivă, materializată sau potențială (starea de pericol) în plan fizic, material, organizațional, psihic). În acest sens vorbim despre pericolul obiectiv-material al crimei, despre acea daună concretă care este prevăzută în componența infracțiunii și care atentează la obiectul apărării juridice. Atare manifestare a pericolului social a crimei o numim – prejudiciabilitate care, fiind o categorie obiectivă, are caracteristici cantitative.

Evident că legislatorul, formulând definiția normativă a infracțiunii, trebuie să prevadă această caracteristică definitorie a crimei, ca semn esențial al infracțiunii și recunoașterea cerinței imperativă care prevede că, legea penală va recunoaște ca infracțiune doar comportamentele care, în esență sunt periculoase pentru societatea respectivă și care pun în pericol valorile fundamentale și interesele vitale ale societății și persoanei. De aceea vedem necesară anume formularea unei definiții materiale a infracțiunii în legea penală, deoarece înțelegerea și definirea formală a infracțiunii, ca și excluderea semnului esențial al acesteia, cel de pericol social, deschide drumul samavolniciei pentru că, o așa înțelegere a infracțiunii nu cere de la legislator, ca în procesul de criminalizare a unor fapte să argumenteze această necesitate cu cerința ca comportamentul să fie cu adevărat pericol pentru întreaga

societate și interesele legitime ale persoanei, și nu doar pentru interesele celor care la moment dețin puterea. Manipularea, după bunul plac, a legii penale în lupta grupărilor politice, pot avea consecințe nocive pentru întreaga societate, când o simplă încălcare a legii atrage răspunderea penală.

De asemenea, refuzul de a prevedea în plan normativ pericolul social ca semnul definitoriu al infrațiunii aduce la și mai mare înstrăinare a dreptului penal de criminologie, când primul și mai mult se dogmatizează iar a doua caută să elaboreze propria definiție a infrațiunii, diferită de cea legală.

Referințe:

1. BEJAN, O., BUJOR, V. Elemente de prevenire a criminalității și a crimelor. Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată. Chișinău: Ed. Bora-Grup SRL, 2021. 133 p.
2. BUJOR, V., BEJAN, O. Cu privire la esența și pericolul social al criminalității. În: Revistă de criminologie, drept penal și criminalistică, 2004, nr. 1-2.
3. BUJOR, V. Esența fenomenului crimă (criminalitate). În: Legea și viața, 1994, nr. 10 din 1994.
4. Codul Penal al Republicii Moldova, Legea Republicii Moldova 985-XV din 18.04.2002 (în vigoare din 24.05.2009, republicat), În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova 128-129/1012 din 13.09.2002. Republicat: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74/195 din 14.04.2009.
5. Cod penal al RSSM (în vigoare din 24.03.1961). Abrogat prin Legea RM nr. 1160-XV din 21.06.2002.
6. BARBĂNEAGRĂ, A. și alții. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu (Legea nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. Cu toate modificările operate până la republicare în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74/195 din 14.04.2009. Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale). Chișinău: Editura Sarmis, 2009. 860 p.
7. FERRI, E. Principii de Drept criminal, vol. II. București: 1940. 176 p.
8. POP, T. Curs de Criminologie. Ed. Adevărul, Cluj: 1928. 715 p.
9. БУЖОР, В.Г. О сущности преступности. Сборник научных работ. Кишинэу: 1997. 131 с.
10. ДАШКОВ, Г.В., ЗДРАВОМЫСЛОВ, Б.В. и др. Уголовное уложение вместо УК РФ. В: Записки криминалистов, 1993, № 1, 219 с.
11. СОРОКИН, П. Человек. Цивилизация. Общество. Пер. с англ. Москва: Политиздат, 1992. 543 с.
12. Уголовный Кодекс Российской Федерации (Общая часть). Проект. Пояснительная записка. Москва: 1994.

13. Энциклопедия уголовного права, т. 3. Понятие преступления. Санкт Петербург: 2005. 514 с.
14. СОЛОВЬЕВ, А. Понятие преступления: теоретические, законодательные и правоприменительные аспекты. Дисс. к.ю.н. 12.00.08. Волгоград: 2000. 235 с.
15. СОЛОДКОВ, И. Общественная опасность преступления и её уголовно-правовое измерение. Автореф. дисс. к.ю.н.: 12.00.08. Саратов: 2013.

CZU: 343.2/.8(091)(478+498) DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12158549>

EVOLUȚIA ISTORICĂ A REACȚIEI REPRESIVE ȘI A SISTEMULUI SANȚIONATOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA ȘI ROMÂNIA.

Ciobanu Igor

doctor în drept, conferențiar universitar, Departamentul Drept penal,
Universității de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0002-2569-5991

Cotruță Artur

magistru în drept penal, avocat
ORCID: 0000-0003-4082-0356

Negruța Ana

magistru în drept penal, Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0006-2734-872X

The history of criminal law bears witness both to the continuous effort to keep under control the manifestations contrary to the social order by sanctioning the most serious forms of these manifestations, as well as to the concern for the continuous humanization of punishment. Proof of this is the very steps of the repressive reaction. The repressive reaction has taken different forms over the centuries, starting from the unlimited revenge based on the instinctive reaction, outside of any regulation, to the legally regulated reaction and strictly controlled by the state authority.

Keywords: *criminal; law; repressive; state authority.*

Istoria dreptului penal stă mărturie atât a efortului continuu de a ține sub control manifestările contrarii ordinii sociale sancționând cele mai grave forme ale acestor manifestări, cât și a preocupării spre umanizarea continuă a pedepsei. Dovadă în acest sens sunt chiar treptele reacției represive. Reacția represivă a îmbrăcat de-a lungul veacurilor forme diferite, plecând de la răzbunarea nelimitată bazată pe reacția instinctivă, în afara oricărei reglementări, până la reacția reglementată juridic și controlată strict de autoritatea statală.

Noțiunile de infrațiune și pedeapsă penală au existat în Țările Românești și înainte de construirea lor ca state feudale. După constituire, statele s-au substituit în drepturile obștilor, preluând treptat dreptul de represiune penală în interesul politicii de centralizare. Dreptul puterii supreme de a pedepsi infractorii este bazat pe necesitatea apărării bunurilor societății încredințate ei de la uzurparea de către persoanele particulare. În legiurile românești, cuvintele

pedeapsă și pedepsire au fost introduse relativ târziu în Moldova, ca de altfel și în Țara Românească și anume – în secolul al XVIII-lea.

Pravila lui Vasile Lupu și Matei Basarab denumește „a pedepsi” – „certare” și „a certa”, în ambele legiuri găsinde-se atât forma latină, cât și cea greacă. [7] Termenul de pedeapsă se introduce abia prin legiuirile fanariote, avându-și originea în substantivul din greaca modernă „pederzisis” cu sensul de instrucție, învățătură de corecție, cumintire; aceasta deoarece dascălii greci nu înțelegeau învățătura fără pedepse.

În secolul al XIX-lea, în legiuirea românească existau dispoziții referitoare la talion. Astfel, în anul 1669 vornicul Stroe Leurdeanu este osândit de divanul țării la pedeapsa talionului pentru acuzația calomnioasă potrivit căreia Grigore Ghica Vodă îl ucisese pe postelnicul Constantin Cantacuzino. În Codul Caragea din 1818 (partea V, capitolul VII, nr. 2) se prevedea: „prepuitorii să se osândească la pedeapsa ce era să pătimească cel prepus când s-ar fi găsit vinovat.” De asemenea, în Condica penală a domnitorului Sturza, din 1826 (§ 42), sub numele de „tavtopathia”, se găsesc dispoziții privitoare la aplicarea talionului calomniatorului, arătându-se că „clevetitorul se pedepsește cu pedeapsa care s-ar fi dat clevetitului dacă ar fi fost pedepsit.” [10]

Compoziția facultativă (răzbunarea subsidiară) a fost practică ca instituție de drept consuetudinar încă înaintea constituirii statelor feudale, pe când compoziția obligatorie este pomenită în numeroase documente, dintre care merită menționate cele 1220 cazuri de împăcare în urma scoaterii ochilor și 1326 cazuri de împăcare pentru omor și schilodire.

Parcurgând istoria, putem concluziona că pedepsele erau în general aspre, ca și în alte țări din Occident. Se știe cu câtă asprime pedepsea în sec. XV Vlad Țepeș infrațiunile cele mai mici, cu câtă ferocitate se pedepsea infrațiunea de furt. Spre exemplu, la începutul veacului al XVI-lea într-un tratat încheiat între Ștefăniță Vodă și Sigismund – regele Poloniei în decembrie 1519, furtul se pedepsea cu moartea. Aceeași situație întâlnim în Pravila lui Matei Basarab și Vasile Lupu. În ținuturile românești, cu toată vitregia vremurilor, evoluția presiunii penale nu a diferit prea mult de cea din țările apusului. Deși nu există date complete asupra legislației penale anterioare veacului al XVII-lea, este de presupus că „era inspirată din dreptul bizantin și din obiceiurile țării”. [9] Cu privire la perioadele mai îndepărtate, textele autorilor vechi sunt extrem de obscure și contradictorii. Cele mai frecvent citate aparțin unor istorici latini care au scris la începutul epocii imperiale romane.

În vechiul sistem punitiv românesc pedeapsa maximă nu era moartea, ci izgonirea vinovatului din comunitate, ceea ce adeseori echivala cu moartea.

Pentru fapte mai puțin grave acei care nu respectau regulile de conviețuire erau obligați să suporte disprețul public (strigarea peste sat sau la horă, porecle etc.). În general, în lumea satelor predominau infrațiunile contra persoanelor și nu cele contra bunurilor; faptele de furt erau extrem de rare; însușirea roadelor, consumate pe loc, nici nu era socotit furt, [11] iar în cazul sustragerii altor lucruri sancțiunea pentru hoț era purtarea lui prin sat cu lucrul furat, ceea ce echivala cu moartea civilă.

În zonele în care relațiile gentilice au durat mai multă vreme exista adânc înrădăcinată răzbunarea ca mijloc de ripostă la agresiune, în timp ce în zonele în care obștile teritoriale s-au dezvoltat mai devreme răzbunarea este înlocuită de timpuriu cu „compozițiunea”. [6]

În perioada feudală, obștile sătești aplicau un drept penal nescris, stabilit prin obicei. După constituire, statul s-a substituit în drepturile obștilor, preluând treptat dreptul de represiune penală în interesul politicii centralizate a statului. Până la destrămarea obștilor domnitorul a colaborat cu acestea chiar și în materie penală. Cu toate acestea, și în statele feudale românești au rămas multă vreme resturi de justiție privată. [5]

În interes de clasă, pedepsele erau inegale: pentru aceeași faptă pedepsele erau diferite. Pedepsele aduceau venituri pentru domn și pentru dregătorii care judecau. Răzbunarea sângelui n-a existat, ca pedeapsă legală, dar există dovezi ale aplicării unei astfel de pedepse în cazuri izolate. Cea mai importantă dovadă o constituie compozițiunea, răspândită în toată Europa.

În epoca medievală, conform pravilelor, pedepsele erau aplicate individual, nu ca în dreptul penal primitiv, grupului social (familiei, neamului) căruia îi aparținea infractorul. Scopurile principale ale pedepselor în Țara Românească și în Moldova erau: represiunea, expiațiunea (ispășirea), repararea daunei și înfricoșarea, intimidarea. Nu se puneau problema de îndreptare a infractorilor, mai ales în feudalismul timpuriu și în primele secole ale feudalismului dezvoltat. Treptat, pedepsele penale au început să fie mai diferențiate, se ținea cont de circumstanțele în care a fost săvârșită infrațiunea, de starea socială a vinovatului și de recidivă.

În perioada de destrămare a feudalismului, în sec. al XVIII-lea, în Principatele Românești se răspândesc ideile umaniste ale iluminiștilor. Lucrarea umanistului, juristului și publicistului italian Cezare Beccaria "Despre delict și despre pedepse", scrisă în 1764, devine cunoscută în Moldova și Țara Românească. În această perioadă, sub influența beccarianismului, se produc modificări substanțiale, mai ales în legătură cu pedepsele, cu îmblânzirea represiunii penale, cu umanizarea condițiilor de executare a acestora. [1]

Principiile ce caracterizau dreptul penal din această perioadă au fost:

- 1) Individualizarea răspunderii penale cu personalitatea infractorului și excluderea răspunderii familiale.
- 2) Legalitatea incriminării și a pedepsei (nullum crimen, nulla poena sine lege).
- 3) Respectul libertății individuale prin arestarea cu forme legale, cercetarea fără tortură și interzicerea detențiunii preventive prelungite.
- 4) Aplicarea pedepsei după judecată, printr-o hotărâre motivată.
- 5) Umanizarea pedepselor prin excluderea pedepsei cu moartea și a pedepselor mutilante.
- 6) Executarea pedepsei în condiții care să tindă la corectarea vinovatului. [2]

La începutul secolului al XIX-lea Pravila lui Andronache Donici – 1814, „Condica domnitorului Al. Sturdza” – 1826, „Regulamentul Organic” – 1823, respectiv „Pravila lui Al. Ipsilanti” – 1780, „Condica lui Caragea” – 1817, „Regulamentul Organic” – 1832, „Codul penal și procedură penală Barbu Știrbei” – 1850 prevedeau pedepse foarte severe, predominând pedepsele corporale a căror aplicare era lăsată la arbitrarul judecătorilor.

Codul Sturdza, inspirat în mare parte după dreptul austriac, prevedea ca pedepse: moartea, bătaia, îmbourarea, expunerea în public, surghiunul. De asemenea, în Codul penal Știrbei, inspirat după Codul penal francez, erau prevăzute următoarele pedepse: moartea; munca silnică pe viață în ocnă; munca silnică pe timp mărginit în ocnă (5-15 ani); închisoarea cu muncă de la 1 la 5 ani; bătaia (de 50 – 150 nuiete); închisoarea fără muncă de la un an și jumătate la zece ani de degrația cetățenească. [7]

Totodată, pedepsele prevăzute în Condica Criminalicească a Moldovei din 1820/1826 ne confirmă trecerea de la pedepsele expiatorii la cele reeducatorii și transformarea dreptului penal feudal într-un drept penal modern. [8]

Pedeapsa capitală, aspru criticată de Beccaria și de adepții lui, a fost păstrată, însă în practică ea a înregistrat un regres. Sub domnia lui Alexandru Mavrocordat și a lui Alexandru Ipsilanti nici o pedeapsă capitală nu a fost executată. Mutilarea nu a mai fost prevăzută în Condica Criminalicească a Moldovei din 1851. Manualul lui A. Donici și Regulamentele Organice au desființat tortura. Înfierarea a fost desființată sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza. Bătaia a continuat să fie aplicată sub diferite forme: la tălpi (la falagă), pe ulițele târgului sau la poarta curții boierilor, cu biciul sau cu nuiete, la spate. Sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, în anul 1860 bătaia a fost desființată.

Sub influența ideilor iluministe, pedepsele privative de libertate se înmulțesc în Țara Românească și în Moldova. Ocnă și temnițele înlocuiesc

pedepsele capitale în cazuri din ce în ce mai numeroase. Surghiunul este acum mai frecvent aplicat decât în trecut, atât sub forma domiciliului obligatoriu (de exemplu, boierii la moșia lor), cât și sub forma (mai frecventă) izolării la mănăstire, sau cea mai gravă formă – surghiunul peste graniță (exilul). Desființarea dușegubinei cu sensul de gloabă pentru abateri de la morala sexuală nu a avut nici un efect asupra dușegubinei cu sensul de gloabă pentru moarte de om cu autor cunoscut, ca rezultat al împăcării intervenite între ucigaș și rudele victimei. Totuși, și compozițiunea continua să joace un rol, însă la o scară redusă, deoarece, ca instituție specific medievală, nu mai corespundea cu ideile epocii.

În 1833, Logofeția dreptății atrage atenția instanțelor precum că sunt nule îndoielile de despăgubire făcute de criminali cu victimele sau familiile lor. În Moldova, Conдика Criminalicească (1820/1826) interzice tacit confiscarea prin omiterea ei din lista pedepselor. La fel s-a procedat și în Țara Românească în 1851 în privința confiscării. Gloaba, în general, a continuat să existe în toată această perioadă, dar a evoluat. În Țara Românească Alexandru Ipsilanti interzice, în 1777, cu totul aplicarea pedepsei cu globirea, iar în Moldova o măsură identică ia, în 1795, Mihail Const. Șuțu. [8] Cu toate măsurile luate de domnie pentru desființarea gloabelor sau pentru schimbarea destinației lor, abuzurile micilor dregători, laici sau bisericesti în aplicarea acestei pedepse au continuat.

În concluzie, vom sublinia că sub influența condițiilor social-economice și a curentului iluminist a avut loc perfecționarea dreptului penal, stabilirea unor pedepse pentru majoritatea infrațiunilor. Însă mai continua să fie practică tehnica veche de a se lăsa decizia privind felul pedepsei la discreția judecătorilor.

Codul penal de la 1864, caracterizat prin blândețea sa, nu prevedea nici pedeapsa cu moartea, nici bătaia, nici surghiunul și nici expunerea în public. Cadrul de pedepse admis de acest Cod era compus din pedepse privative de libertate, pedepse privative de drepturi și pedepse pecuniare, toate ierarhizate, ca și infrațiunile, pe trei clase: pedepse criminale (munca silnică pe timp mărginit, 5-25 ani, reclusiunea pe timp de 5-10 ani, iar pentru infrațiuni politice – detențiunea de la 3 la 10 ani), pedepse corecționale (închisoarea corecțională de la 15 zile la 5 ani) și pedepse polițienești (închisoarea polițienească). Fiecare pedeapsă era determinată, având fixate atât limita minimă, cât și cea maximă. În aprecierea unor infrațiuni mai găsim concepția morală a pravilelor bisericesti de a considera faptele incriminate ca păcate și deci de a fi pedepsite – pe lângă sancțiunile juridice penale – cu „canonisire

bisericească”. Pedepsele denotă o discriminare socială vădită, deoarece pentru nobili se prevedeau pedepse pecuniare, surghiun la mănăstire, iar pentru cei „proști” – pedepse fizice, ocna. Se restrânge aplicarea pedepsei cu moartea; ea se aplică pentru omor cu intenție și tâlhărie cu omor. Pentru viclenie urma pierderea dregătoriei și a rangului de boier. Astfel, are loc îmblânzirea represiunii penale: moartea se aplică mai rar, mutilarea este anulată, dar pedepsele corporale se mai mențin alături de privațiunea de libertate și amenzi.

Codul penal de la 1936, cunoscut și sub numele „Codul penal Carol al II-lea”, [3] menținând sistemul tripartit, împărțea pedepsele în 3 clase: criminale sau pentru crime, corecționale sau pentru delikte și polițienești sau pentru contravenții. Sub raportul genurilor de pedeapsă, Codul prevedea o pedeapsă corporală (moartea), pedepse privative de libertate (munca silnică pe viață, munca silnică pe timp de 3-20 ani, temnița grea pe timp de 3 - 20 ani, detențiunea grea pe viață, detențiunea grea pe timp de 5 - 25 ani, detențiunea riguroasă pe timp de 5 - 20 ani, închisoarea corecțională de la o lună la 12 ani și închisoarea polițienească de la o zi la o lună), pedepse privative de drepturi (degradarea civică, interdicția corecțională și decăderea din puterea părintească, care se aplicau atât ca pedeapsă accesorie, cât și ca pedeapsă complementară) și pedepse pecuniare (amenda și confiscarea averii).

Din cele relatate putem concluziona, că având ca scop intimidarea, pedepsele aplicate în Moldova și în Țara Românească erau în general expiatorii, fără finalitatea corectivă, proprie dreptului contemporan; pedepsele educatorii, privative de libertate erau rare. Printre pedepse nu erau numai cele prevăzute de pravile: domnul avea dreptul să aplice pedepse și peste pravilă. Astfel, întreaga evoluție a dreptului penal este legată de evoluția pedepsei, fapt care ne-a determinat să analizăm sistemul pedepselor prin prisma evoluției istorice. Severitatea represiunii a fost o continuă cauză de înăsprire a moravurilor alimentând îndârjirea criminalilor feroci și măbind numărul acestora. Numai după ce pedepsele au început să se îndulcească s-a produs acea deplasare puternică de la criminalitatea sângeroasă la criminalitatea frauduloasă. Desigur, aceste învățăminte au fost plătite scump de omenire, dar, după cum se vede, întotdeauna este nevoie de sacrificii.

Referințe:

1. ARAMĂ E., Istoria dreptului românesc, Chișinău: Cartea Juridică, 1998, p. 286.
2. CETERCHI I., Istoria dreptului Românesc. vol. II, partea I, București; Ed. Academiei 1984, p. 112.

3. Codul penal, Carol al II-lea”. În: Monitorul Oficial al României. 1936. Nr.65
4. DIACONU GH., Pedeapsa în dreptul penal, București: Lumina Lex, 2001, p. 199.
5. FILITTI L.C., Despre vechiul drept penal român, București, 1928.
6. LETOIMEAU Ch., L’ evolution juridique dans les diverses races humaines, Paris: Lecrosnier et Babé, 1891, p. 540.
7. LONGINESCU S., Legi vechi românești și izvoarele lor. Vol. I. București, 1912, p. 76.
8. ROTARU M., Pedeapsa ca formă a răspunderii juridice și rolul ei în societatea de tranziție: Conferință științifico-practică internațională, Chișinău, 14-15 februarie 2002, p. 58.
9. TANOVICEANU I., Drept penal, Vol. I. București, 1912, p. 164.
10. URECHIA V. A., Documente inedite din domnia lui Al. C. Moruzi, București, Codex Bandinus 1895, p. 907.
11. VULCĂNESCU R., Etimologia juridică, București, f. ed, 1970, p. 217.

CZU: 343.9

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12158690>

O NOUĂ DIMENSIUNE APLICATIVĂ A CRIMINOLOGIEI CONTEMPORANE

Iacub Irina

doctor în drept, conferențiar universitar,
Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată
ORCID: 0000-0002-8349-2789

The study focuses on highlighting the role of criminology and the criminologist in contemporary society. Starting from the special significance of criminology in the realization of the state's anti-crime policy, the paper emphasizes the need to extend the use of its results to new important areas of state activity. Specifically, it proposes extending forensic criminological expertise from draft legislation to legislation already in force. In support of this proposal, it gives examples of the possible benefits that can be obtained in a rather sensitive area of our society: the judiciary and the act of justice.

Keywords: *criminology, criminologist, anticrime policy, expertise in legal acts, legal-criminological expertise, anti-corruption expertise.*

Vom iniția studiul cu precizarea faptului că acesta se vrea a fi privit în esență ca o pledoarie în apărarea *criminologiei* (inclusiv, *criminologului*) și promovarea acesteia ca domeniu al științei și activității practice socio-statale.

De la început, vom sublinia că pentru a înțelege semnificația socială a *criminologiei*, ca domeniu al științei, este absolut necesar mai întâi de toate de conștientizat realitatea conform căreia *criminalitatea* reprezintă una dintre cele mai grave probleme sociale ale contemporaneității (și nu numai). Ea este destul de dureros percepută de către populație, întrucât teama față de crime subminează funcționarea normală a relațiilor sociale, perturbă activitatea instituțiilor sociale, privează cetățenii de credința în protecție față de amenințările criminale, diminuează autoritatea și prestigiul puterii [1].

În acest context al sumbrei realități, vom reitera *definiția criminologiei*, pe care o înțelegem ca fiind *o știință ce se ocupă de studiul fenomenului criminalității (ca formă a devianței sociale), sub aspectul esenței, particularităților, cauzelor și efectelor, în scopul prognozării acestuia și identificării celor mai potrivite și optime măsuri de prevenire și contracarare.*

Trebuie să recunoaștem că numai din conținutul acestei definiții este destul de evidentă importanța acestei ramuri a științei pentru un stat și o societate!

În doctrină, la acest capitol, pe bună dreptate, se susține că *criminologia* are o semnificație deosebită atât teoretică, cât și practică [2, p. 88]. *Semnificația teoretică* este determinată de criminalizarea multor sfere ale relațiilor sociale

(internaționale, politice, economice, juridice, judiciare etc.) și accentuarea necesității în cunoștințe criminologice. La rândul său, *semnificația practică a criminologiei* constă în elaborarea strategiei de contracarare a criminalității (la scară globală, regională, locală), elaborarea de recomandări orientate spre prevenirea și suprimarea infracțiunilor [3, p. 169-170]. În acest sens, cercetările criminologice constituie fundamentul științific al strategiei de luptă împotriva *criminalității*, datele acestora fiind luate în considerație la elaborarea programelor de dezvoltare social-economică a societății [1], condiționând eficiența acestora. În același timp, o semnificație practică distinctă o au și eforturile criminologilor orientate spre optimizarea activității de aplicare a legilor [3, p. 170].

Plecând de la semnificația deosebită a *criminologiei*, putem afirma că la fel de important și necesar este și *criminologul*, ca profesionist, adică cel mai bun cunoscător al domeniului dat. În pofida acestui fapt și a vârstei onorabile a *criminologiei* ca știință, *specialitatea criminologie*, după cum știm, a fost recunoscută „oficial” la noi doar cu câțiva ani în urmă (în anul 2018), fiind introdusă în *Nomenclatorul domeniilor de formare profesională pentru învățământul superior* [4], sub cifrul – 0421.2 *Criminologie și științe penale*.

Evident, în acest context, nu putem să nu ne întrebăm retoric: dacă până acum în sistemul nostru de învățământ superior nu au fost formați *criminologi*, atunci ce fel de profesioniști au fost și sunt implicați în procesul de elaborare și implementare a *politicii penale* a statului [5, p. 45-49] – *politică anticrimă* orientată spre prevenirea și contracararea criminalității?

Dincolo de acest aspect, totuși trebuie să recunoaștem că în activitatea statului, mai ales pe segmentul *politicii penale*, la moment, *criminologia* ca domeniu al cunoașterii este aplicată. Nu vom expune o listă concretă de sfere sau domenii de activitate în care se aplică aceasta nemijlocit, întrucât așa cum nu avem formarea profesională de *criminolog* (ci de jurist), am putea ceva să omitem din necunoaștere.

Cu toate acestea, totuși la un domeniu concret ne vom reține atenția. Este vorba despre *expertiza anticorupție a proiectelor de acte normative*, expertiză desfășurată, potrivit legislației (art. 35 din *Legea privind actele normative* nr. 100/2017 [6]), în cadrul procesului legislativ și normativ al autorităților statului [7, p. 83-93].

Fără a intra în multe detalii, vom menționa că *expertiza anticorupție* are menirea să identifice și să elimine *factorii de risc* din conținutul proiectelor de acte normative (adică a normelor juridice defecte) pentru ca astfel să fie prevenite *riscurile de corupție* în aplicarea acestora (altfel spus, a infracțiunilor

de corupție) [8, p. 265-280].

Așa cum am subliniat în unul din studiile științifice publicate relativ recent, în context, cel mai important moment este că, prin esența sa, *expertiza anticorupție* reprezintă o *expertiză juridico-criminologică* [9, p. 191-203]. Deci, atestăm indubitabil un domeniu destul de important al activității statului în care este valorificată intens și în exclusivitate *criminologia*.

Eficiența și rezultativitatea *expertizei anticorupție*, ca instrument criminologic, pot fi apreciate în baza studiilor realizate de Centrul Național Anticorupție (în continuare – CNA). Recomandăm lectura acestora!

În anul 2021, CNA a publicat deja al treilea studiu [10] în care a prezentat o evaluare a *expertizei anticorupție* desfășurată în anii 2019-2020 (asupra a 1448 proiecte de acte normative) sub aspectul eficienței, costurilor și impactului.

Enunțarea acestuia nu este întâmplătoare, întrucât unul din rezultatele *expertizei anticorupție*, menționate de CNA, prezintă un interes deosebit. Este vorba despre *evaluarea costurilor proiectelor de acte normative promovate de interese*. Respectiv, CNA a enunțat următoarele costuri:

- *costuri iminente* – a proiectelor adoptate: 2,54 miliarde lei;
- *costuri evitate* – a proiectelor respinse sau retrase (ca urmare a recomandărilor experților): 1,539 miliarde lei.

Observăm că cifrele sunt cu adevărat impunătoare! Pe lângă acest rezultat (destul de concludent), merită subliniat și faptul că datorită *expertizei anticorupție* au fost anihilați o multitudine de *factori de risc*, precum și prevenite numeroase *riscuri de corupție* (CNA neoferind cifre concrete în acest sens).

Plecând de la aceste date, evident, nu putem să nu recunoaștem valoarea reală și extrem de importantă a *criminologiei* (a instrumentarului oferit de această știință) pentru implementarea practică a *politicii anticrimă* a statului.

Ca urmare, e logic să ne întrebăm dacă este justificată valorificarea *criminologiei* doar sub această formă în activitatea desfășurată actualmente de către CNA (adică, doar în *expertizarea juridico-criminologică* a proiectelor de acte normative)?

În opinia noastră, răspunsul este evident negativ! Suntem de părerea că valorificarea potențialului *criminologiei* trebuie substanțial extinsă în activitatea CNA (și nu doar). În special, sugerăm cu încredere extinderea *expertizei anticorupție* (*expertizei juridico-criminologice*) de la proiectele de acte normative la actele normative aflate deja în vigoare.

În acest context, vom sublinia că în rezultatul cercetării teoretico-empirice a unor asemenea probleme precum *efectul criminogen și victimizant al dreptului*

[11, p. 210-233], am ajuns la concluzia că în contextul realizării *politicii anticrimă a statului*, instrumentarul criminologic trebuie utilizat cu precădere asupra *cauzelor fenomenului criminalității*, adică *în scopul prevenirii acestuia*. Pârghia principală în acest sens este *legislația* statului. De la ea pornește atât ordinea în stat, cât și devierile de la această ordine [12, p. 119-132].

Acest ultim efect al legislației (al dreptului în general) se produce din cauza că legiuitorul, de regulă, stabilește diferite forme de răspundere juridică pentru nerespectarea legilor, dar nu se preocupă de formularea textului normativ în așa fel încât să prevină conduitele ilicite.

Plecând de la aceasta, considerăm destul de justificată și absolut necesară consolidarea *politicii anticrimă* a statului prin realizarea *expertizei juridico-criminologice* asupra întregului sistem legislativ aflat în vigoare (desigur, plecând de la cele mai importante acte normative).

În vederea susținerii acestei idei, vom exemplifica unele beneficii pe care le-am putea obține dacă vor fi supuse *expertizării criminologice* și legile în vigoare. Respectând trendul celor mai importante și răsunătoare evenimente care au loc la moment în societatea noastră, ne vom referi la problema justiției, evident, fără comentarii politice.

Așadar, principala acuzație adusă sistemului judecătoresc este că judecătorii sunt corupți, reforma justiției desfășurată fiind axată în principal pe eliminarea din sistem a unor astfel de judecători. În condițiile în care până la moment, niciun judecător nu a fost condamnat definitiv pentru acte de corupție, observăm totuși că judecători „coruptibili” (neintegri) au fost identificați, aceștia nepromovând prevetting-ul (procedură de evaluare a integrității judecătorilor și nu numai).

Dincolo de alte neajunsuri ale așa-zisei „reforme a justiției”, ne întrebăm în contextul dat în ce măsură este posibilă curățarea sistemului de elemente corupte și menținerea acestuia „curat”, dacă legislația în domeniu rămâne neatinsă, rămâne aceeași?

În opinia noastră, ceea ce avem astăzi în acest sistem, se datorează în mare parte și legislației ce reglementează domeniul. În alți termeni, chiar dacă ar suna prea grav, „corupția” în sistemul judecătoresc este generată într-o anumită măsură de însăși cadrul normativ în vigoare.

Vom explica. Tolerarea și favorizarea tacită a actelor de corupție este cauzată în esență de *ineficiența instituției răspunderii* judecătorilor (în special, *răspunderii disciplinare*), a instituției *sanctiunilor procesuale*, precum și a *controlului judiciar*. Toate aceste instituții juridice, în virtutea ineficienței lor normative, trebuie privite ca fiind cauze ale corupției din sistem (și nu doar). Ca

urmare, prin consolidarea, eficientizarea acestora ar putea fi *prevenite* conduitele coruptibile ale judecătorilor. Mai mult, în paralel, această măsură ar reduce substanțial și *efectul victimizant al actului de justiție* asupra justițiabililor [13, p. 151-164] și, într-un final, ar determina consolidarea *calității actului de justiție*.

Cu titlu de exemplu, ne vom reține doar la un aspect al acestei problematici. Bunăoară, referitor la *ineficiența instituției răspunderii disciplinare* vom atrage atenția la necesitatea absolută ca această instituție să acopere toate conduitele negative ale judecătorului de natură să compromită actul justiției. Una dintre acestea ține, în opinia noastră, de nemotivarea sau motivarea insuficientă, contrară raționamentului juridic a hotărârilor judecătorești.

Detaliind, vom preciza că, în general, se cunoaște că înainte de a-și manifesta voința pe fondul unei cauze, ca soluție a acesteia, judecătorul desfășoară un amplu proces de analiză logică a elementelor deduse în fața sa, fapt de natură să garanteze corectitudinea finală a acesteia, legalitatea și temeinicia sa.¹ Pentru ca întreg acest *silogism juridic/judiciar*² să convingă justițiabilul de adevărul dedus de judecător și transpus în decizia sa, de legalitatea și temeinicia acestuia, este absolut necesar să fie exprimat într-o anumită formă și adus la cunoștința sa. Singura modalitate de realizare a acestui deziderat constă în transpunerea silogismului în conținutul hotărârii judecătorești [14, p. 104].

În mod corespunzător, referitor la conținutul hotărârii judecătorești, *Codul de procedură civilă al Republicii Moldova* [15] stabilește expres în art. 241 alin. (5) că: „În motivare se indică: circumstanțele cauzei, constatate de instanță, probele pe care se întemeiază concluziile ei privitoare la aceste circumstanțe, argumentele invocate de instanță la respingerea unor probe, legile de care s-a călăuzit instanța.” Așadar, în temeiul acestei norme, silogismul judiciar urmează să fie prezentat în mod obligatoriu în *partea de motivare a hotărârii judecătorești*. Cu referire la importanța acestei exigențe, în doctrină se menționează că „*obligția motivării* se impune spre a arăta că judecătorii au examinat fiecare pretenție sau obiecție pe care au înaintat-o părțile și, totodată, spre a se da posibilitate instanțelor superioare să controleze dacă judecarea s-a

¹ Potrivit art. 239 din *Codul de procedură civilă al RM*: „Hotărîrea judecătorească trebuie să fie legală și întemeiată. Instanța își întemeiază hotărîrea numai pe circumstanțele constatate nemijlocit de instanță și pe probele cercetate în ședință de judecată”.

² Silogismul judiciar are o structură asemănătoare cu a oricărui tip de silogism cu deosebirea că întotdeauna majora sa este norma juridică iar minoră fapta ce trebuie încadrată în lege. Concluzia formulată de judecător ne oferă indicii asupra soluției juridice formulate în decizie.

făcut cu respectarea legii [16, p. 546; 17, p. 86].

Dincolo de caracterul rezonabil și dezirabil al exigenței enunțate, un interes distinct prezintă pârghia juridico-normativă care permite și asigură realizarea acesteia. Până nu demult, un element important al acestei pârghii a fost cuprins în instituția *răspunderii disciplinare a judecătorilor*, care la moment deja nu mai există.

Cu titlu de concretizare, vom menționa că în anul 2018 (prin Legea nr. 136/2018 [18]) a fost abrogată dispoziția normativă cuprinsă în art. 4 alin. (1) lit. o) din *Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor* nr. 178/2014 [19], care reglementa următoarea abatere disciplinară „utilizarea unor expresii inadecvate în cuprinsul hotărârilor judecătorești ori motivarea în mod vădit contrară raționamentului juridic, de natură să afecteze prestigiul justiției sau demnitatea funcției de judecător”. Dincolo de complexitatea și calitatea precară a formulării dispoziției în cauză (subliniată și de însași *Comisia de la Veneția* [20, par. 26-28]), trebuie să recunoaștem că, în esență, aceasta a fost și rămâne a fi (întrucât nu a fost înlocuită cu alta) unica normă care interzicea judecătorului să-și motiveze hotărârile „vădit contrară raționamentului juridic”, altfel spus, axată nemijlocit pe sporirea responsabilității judecătorului de calitatea motivării actelor sale.

În acord cu acest eveniment legislativ, Consiliul Superior al Magistraturii a menționat [21, p. 54]: „[j]udecătorul nu poate fi tras la răspundere disciplinară pentru calitatea sau suficiența motivării unei hotărâri judecătorești, care ține de actul de justiție și poate fi examinată doar de o instanță superioară. Totuși judecătorul nu poate ignora complet cerințele legii cu privire la motivare, prin lipsa completă a motivării sau utilizarea unor argumente vădit contrare raționamentului juridic. O hotărâre judecătorească care include doar soluții, fără a analiza argumentele care au dus la soluția adoptată, este o hotărâre care este vădit contrară raționamentului juridic”.

În doctrină, la acest capitol s-a subliniat că „chiar dacă fapta care privește motivarea hotărârilor judecătorești a fost exclusă din categoria abaterilor disciplinare, totuși aceasta nu poate rămâne în afara măsurilor de disciplinare a judecătorilor, întrucât, destul de frecvent, în practica judiciară, pot fi atestate hotărâri judecătorești în care soluțiile nu sunt motivate suficient sau chiar deloc”. În încercarea cercetătorilor de a oferi unele soluții în acest sens, s-a opinat că „asemenea fapte cad sub incidența dispozițiilor art. 4 alin. (1) lit. i) din Legea nr. 178/2014, care prevăd abaterea disciplinară de *încălcarea normelor imperative ale legislației în procesul de îndeplinire a justiției* (atât

timp cât legislația procesuală prevede obligativitatea motivării deciziilor judecătorești, de orice natură) [22, p. 133].

Evident, nu putem nega logica unei astfel de calificări, dar cu regret, nu există nicio certitudine că autoritatea competentă de constatarea și sancționarea abaterilor disciplinare ale judecătorilor va fi pe aceeași poziție. Respectiv, o astfel de versiune este din start marcată de incertitudine.

Pe de altă parte, în opinia noastră, problema nemotivării/motivării insuficiente a hotărârilor judecătorești (care, prin esență, reprezintă o formă de *încălcare a normelor imperative ale legislației în procesul de înfăptuire a justiției*) poate fi ridicată și în cadrul exercitării căilor de atac, mai ales că instanțele de control judiciar sunt obligate să verifice caracterul legal și întemeiat al acestora. În cazul dat, paradoxal este că, în condițiile în care doar o motivare suficientă și completă a hotărârii judecătorești face posibilă (permite) exercitarea efectivă a controlului judiciar, legea procesuală (în special, cea civilă) nu prevede ca temei de contestare a hotărârii judecătorești *lipsa motivării* sau *motivarea insuficientă* (drept criteriu important de admisibilitate) a acesteia.

Plecând de la cele enunțate, vom sublinia că reglementarea unei obligații în sarcina judecătorului (avem în vedere cele mai importante obligații de care depinde calitatea, caracterul legal și echitabil al procesului judiciar) nu echivalează cu garantarea executării acesteia. Pentru a asigura efectiv onorarea acestei obligații, legea trebuie să prevadă expres consecințele negative ce pot surveni în caz de neglijare.

Așadar, în condițiile în care un judecător nu poate fi tras la răspundere disciplinară pentru motivarea precară (totală sau parțială) a hotărârii sale (o astfel de conduită nefiind recunoscută ca abatere disciplinară), iar, în paralel, legislația procesuală nu prevede nicio măsură „coercitivă” ce poate fi luată în acest sens de instanța de control judiciar (nefiind trasate nici limitele legale ale puterii discreționare a judecătorilor), ne întrebăm retoric: care este pârghia legală menită să garanteze și să asigure calitatea hotărârii judecătorești (sub aspectul corectitudinii și suficienței motivării sale), ceea ce în esență condiționează și calitatea actului de justiție? La o privire de ansamblu, constatăm că o astfel de pârghie juridico-normativă nu există. Ca urmare, cea mai relevantă consecință a acestei *lacune normative*, cu regret, este *arbitrariul judiciar*, care liber poate să camufleze și genereze întreg spectrul de abuzuri și acte de corupție din partea judecătorilor (de la toate nivelele sistemului judecătoresc)!

Plecând de la această constatare, este evident că *contracararea arbitrariului judiciar* trebuie să pornească de la *prevenirea* acestuia prin asigurarea calității, plenitudinii și eficienței normei juridice ce reglementează conduita judecătorului

în procesul de înfăptuire a actului de justiție. Cel mai optim instrument aplicabil în acest scop este *expertiza juridico-criminologică* a actelor normative. Indubitabil, doar o bună instrumentare a acestei expertizări poate contribui substanțial la eficientizarea *politicii anticrimă* a statului la acest nivel (și nu doar).

Pe final, vom sublinia că cea mai mare eroare a autorităților la moment este ignorarea în activitatea acestora a potențialului pe care îl oferă *criminologia*, întrucât instrumentarul oferit de această știință este inestimabil.

Dar totodată, trebuie să fim conștienți că acesta poate fi eficient doar în mâinile unor *criminologi* bine pregătiți. De aceea, statul trebuie să se preocupe atât de susținerea dezvoltării *criminologiei* ca știință și implementarea eficientă a rezultatelor acesteia în practica sa, cât și de finanțarea programelor de formare profesională a *criminologilor* și promovarea acestora. Or, o adevărată reformă, dacă se vrea a fi efectivă și eficientă, trebuie să înceapă de la formarea suportului științific necesar în domeniu și a profesioniștilor competenți și apti să-l implementeze corect în practica vieții sociale.

Referințe:

1. БОСХОЛОВ, С.С. Роль криминологии в обеспечении национальной безопасности. В: Prologue: Law Journal, 2016, № 2. [Accesat: 26.01.2023] Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-kriminologii-v-obespeche-nii-natsionalnoy-bezopasnosti>.
2. IACUB, I., COSTACHI, Gh. Criminologia și criminologul: pilonii fundamentali ai politicii anticrimă a statului. În: „Omul, Criminologia, Știința”, materiale ale conferinței științifice internaționale din 24.03.2023, Institutul de Criminologie. Chișinău: S.n., 2023, p. 87-91.
3. ТАМБОВЦЕВА, Г.М. Роль криминологии в юридическом образовании. В: Подготовка кадров для силовых структур: современные направления и образовательные технологии, материалы семнадцатой всерос. научн.-метод. конф. Иркутск: ФГКОУ ВПО ВСИ МВД России, 2012, p. 169-170.
4. Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Nomenclatorului domeniilor de formare profesională și al specialităților în învățământul superior nr. 482 din 28.06.2017. În: Monitorul Oficial nr. 216-228 din 30.06.2017 (modificat prin Hotărârea Guvernului nr. 332 din 18.05.22, MO151-157/20.05.22).
5. IACUB, I. Rolul politicii penale în prevenirea criminalității. În: Особенности адаптации законодательства Молдовы и Украины к законодательству Европейского Союза, международная научно-практическая конференция, 27-28 марта 2015. В 2-х частях. Ч. 2. Кишинев: S.n., 2015, p. 45-49.

6. Legea privind actele normative nr. 100 din 22.12.2017. În: Monitorul Oficial nr. 7-17, din 12.01.2018 (modificat prin Legea nr. 374 din 29.12.22, MO13-16/20.01.23).
7. IACUB, I. Expertiza actelor normative: tipologie și particularități. În: Scientific Collection «InterConf», (65): with the Proceedings of the 4 th International Scientific and Practical Conference «Global and Regional Aspects of Sustainable Development» (July 6-8, 2021). Copenhagen, Denmark: Berlitz Forlag, 2021, p. 83-93.
8. IACUB, I. Expertiza anticorupție: esență și particularități. În: Justiția – pilon fundamental al edificării statului de drept, materiale ale conferinței științifice naționale cu participare internațională din 19 octombrie 2022. Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți. Bălți: S.n., 2023, p. 265-280.
9. IACUB, I. Expertiza criminologică – o nouă tendință în cercetarea, învățământul și practica criminologică. În: Știința, învățământul și practica prevenirii criminalității (culegere de rapoarte și comunicări ale unor conferințe științifice)/ Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată. Chișinău: S.n., 2022 (CEP USM), p. 191-203.
10. Studiu. Expertiza anticorupție 2019-2020: eficiență, costuri, impact. Centrul Național Anticorupție. Chișinău: 2021. [Accesat: 26.01.2023] Disponibil: https://cna.md/public/files/Studiu_Expertiza_Anticorupie_2019_-_2020_web.pdf
11. IACUB, I. Efectul victimizant al dreptului: abordare juridico-criminologică. În: Repere privind victimologia, victimizarea și victimele în/din România (ediția a II-a), conferință științifică națională cu participare internațională, din 26 noiembrie 2021 (Universitatea „Spiru Haret”, București). Coord: Aura Marcela Preda. Craiova: Sitech, 2022, p. 210-233.
12. IACUB, I. Criminologia legii și expertiza criminologică a legii – noi tendințe în cercetarea, învățământul și practica criminologică. În: Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Tom LXVIII, Supliment 1, Științe Juridice, 2022, p. 119-132.
13. IACUB, I. Efectul victimizant al actului de justiție. În: Repere privind Victimologia, victimizarea și victimele în/din România (ediția a III-a), Societatea Română de Victimologie, București (28-29 octombrie 2022) / Aura Marcela Preda (coord.). Craiova: Sitech, 2023, p. 151-164.
14. IACUB, I. Motivarea hotărârilor judecătorești – garanție fundamentală a calității actului de justiție. În: Relații Internaționale Plus, 2020, nr. 2, p. 102-108.
15. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225 din 30.05.2003 (Monitorul Oficial din 12.06.2003, nr. 111-115). Republicat în Monitorul

- Oficial al Republicii Moldova din 03.08.2018, nr. 285-294.
16. BOROI, G., STANCU, M. Drept procesual civil. Vol. I. București: Hamangiu, 2015. 575 p.
 17. Drept procesual civil. Partea specială. Curs universitar: Coord. E. BELEI. Universitatea de Stat din Moldova. Chișinău: S.n., 2016. 492 p.
 18. Legea pentru modificarea Legii nr. 178/2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor nr. 136 din 19.07.2018. În: Monitorul Oficial nr. 347-357 din 14.09.2018.
 19. Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor nr. 178 din 25.07.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 238-246 din 15.08.2014.
 20. Opinie comună referitoare la proiectul de lege cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor din Republica Moldova (nr. 755/2014 – CDL-AD(2014)006), adoptată de Comisia de la Veneția la cea de-a 98-a Sesiune Plenară (Veneția, 21-22 martie 2014).
 21. GRECU, P., HRIPTIEVSCHI, N. Analiza legislației și practicii privind răspunderea disciplinară a judecătorilor 2015-2016. Chișinău, 2016. 70 p. [Accesat: 26.01.2023] Disponibil: http://crjm.org/wp-content/uploads/2016/11/CRJM_2016.11-DPP-Raspundere-disciplinara_fin.pdf
 22. COZMA, D. Răspunderea judecătorului în România și Republica Moldova: Monografie. Chișinău: S.n., 2019 (Tipografia „Print-Caro”). 488 p.

CZU: 343.263:343.98

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12162361>

CONTROLUL CRIMINALITĂȚII PRIN EXERCITAREA FUNCȚIEI DE PREVENȚIE ÎN CURSUL EXECUTĂRII PEDEPSELOR PRIVATIVE DE LIBERTATE

Magherescu Delia

doctor în drept, avocat, Baroul Gorj, România

ORCID: 0000-0003-0939-1549

Exercising privative of liberty penalties is an essential component of achieving function of prevention, which the criminal justice promotes. The control of criminality by means of criminal justice, provided by the judicial bodies both during the criminal proceedings and executing privative of liberty penalties is as important for the contemporary society as the individuals should be aware that they have to fulfil certain obligations. Thus, if the process of individuals' conformity to the legal order is not fully achieved, there are legal instruments of criminal procedure law which oblige them to respect the legal order imposed by the criminal law. The current paper is focused on the control of criminality, released through the function of prevention during the stage of executing privative of liberty penalties. Designed in a conceptual manner, based on the qualitative research method, the paper achievement is an appropriate reference point in the fight against criminality. The results gathered during the activity of research on the current topic are provided in a selective style conceived to approach the entire aspects of exercising function of prevention during the execution of privative of liberty penalties and assure the control of criminality.

Keywords: Control of criminality; Function of prevention; Judicial instruments; Execution of penalties; Privative of liberty penalties.

Noțiuni introductive

Executarea pedepselor privative de libertate este o componentă esențială a realizării funcției de prevenție, pe care justiția penală o promovează. Controlul criminalității prin instrumente juridice, puse la dispoziție de către organele judiciare, atât în cursul procesului penal, cât și în cursul executării pedepselor privative de libertate, este cu atât mai important pentru societatea contemporană cu cât fiecare membru al societății trebuie să conștientizeze că are unele obligații de îndeplinit. Astfel, dacă procesul de conformare la ordinea de drept nu este pe deplin realizat de către subiecții de drept, intervin mecanismele juridice de drept penal, care obligă la respectarea ordinii juridice interne.

Având în vedere aceste premise, această lucrare este dedicată activității de control al criminalității, realizat prin funcția de prevenție în cursul executării pedepselor privative de libertate. Concepută într-o manieră conceptuală și având la bază metoda calitativă de cercetare, prezenta lucrare se dorește a fi un

bun reper în analizarea luptei împotriva criminalității, văzută ca fenomen general. Rezultatele obținute în urma acestui demers doctrinar sunt prezentate într-un stil conceput să abordeze toate aspectele incidente la exercitarea funcției de prevenție în cursul executării pedepselor privative de libertate și la asigurarea controlului criminalității.

Este adevărat faptul că, la momentul actual, societatea este mult mai pregătită pentru a face față fenomenului criminalității [1], aflat într-o continuă schimbare, dar, cu toate acestea, este foarte important ca funcția de prevenție să nu-și modifice traiectoria de la obiectivul stabilit, anume acela de exercitare a funcției de prevenirea a săvârșirii de infracțiuni care să asigure un control eficient al criminalității de orice fel [2]. Nu de puține ori sunt adoptate unele standarde care să lămurească rolul fiecărei instituții juridice care are menirea de a soluționa, în tot sau în parte, acele "dezechilibre" pe care societatea le resimte, însă un efort comun tuturor acestor standarde implementate în instituțiile de bază care luptă împotriva criminalității este, la acest moment, imposibil de realizat. Acesta este unul din motivele pentru care se produc aceste dezechilibre.

În considerarea celor precizate anterior trebuie reținut faptul că eforturile în ceea ce privește activitatea de control al criminalității nu trebuie să se limiteze la exercitarea prevenției, ci, în egală măsură, combaterea formelor de criminalitate este la fel de importantă în atingerea scopului propus, ca parte a criminologiei teoretice [3]. Din acest considerent, se apreciază că prezenta lucrare oferă o abordare unidirecțională a controlului criminalității, realizat prin exercitarea funcției de prevenire a acestui fenomen.

Mai mult decât atât, trebuie precizat faptul că acest context creat de exercitarea funcției de prevenție în activitatea de control al criminalității privește perioada de executare a pedepselor privative de libertate, așadar este vorba despre un control *post factum*. Altfel spus, în acest context, devine pertinentă următoarea întrebare: Care este eficiența controlului criminalității prin exercitarea funcției de prevenție pe durata executării pedepselor privative de libertate? La această întrebare ne propunem să găsim răspunsurile adecvate, atât din punctul de vedere al literaturii de specialitate, cât și al jurisprudenței în materie penală.

Abordări doctrinare

Literatura de specialitate, atât de la nivel național, cât și de la nivel internațional, și-a focalizat dintotdeauna atenția asupra celor mai sensibile aspecte referitoare la lupta împotriva criminalității [4] – un deziderat destul de greu de înregistrat, dacă este să reflectăm asupra nivelului încă destul de ridicat

al fenomenului existent în societatea contemporană [5, p. 50-74]. Chestiunea privind controlul criminalității are încă numeroase necunoscute, în pofida nenumăratelor demersuri doctrinare și legale întreprinse pe această direcție [6]. Unele dintre acestea se datorează modului greșit de abordare a problematicii în sine, altele sunt eșecul global al dezvoltării tehnologiei informației, precum și al fluxului tot mai accelerat al schimbului de informații în mediul online, care, dacă este să analizăm obiectiv și să concluzionăm într-un mod pertinent, a progresat în așa manieră încât criminalitatea a avut un trend ascendent în ultimii ani.

Cu toate eforturile întreprinse de către autoritățile judiciare, care nu sunt deloc de neglijat, resursele materiale și umane, la care se adaugă succesele din domeniul tehnologiei informației, nu au putut până în prezent să lămurească direcția de control al criminalității și să elucideze cele mai sensibile aspecte referitoare la dezvoltarea acestui fenomen. Cu toate acestea, în paralel s-au depus eforturi considerabile pentru a armoniza rezultatele legislative la concluziile cercetărilor științifice. Așadar, și demersurile doctrinare din acest domeniu au contribuit până în prezent, și continuă să o facă, prin raportarea realității din planul practicii la teoriile conceptuale despre criminalitate [7] și mai ales despre cum să prevenim acest fenomen.

Astfel, doctrina de specialitate, prin promovare conceptului de necesitate în prevenirea criminalității, a contribuit semnificativ la obiectivul numărul unu în lupta împotriva acestui fenomen. Este vorba despre controlul criminalității prin exercitarea funcției de prevenție, indiferent sub care formă se prezintă, pe de o parte, și indiferent în ce mediu se manifestă, pe de altă parte. Același lucru s-a întâmplat și cu conceptul de control al criminalității, exercitat tot prin funcția de prevenție, dar nu în cursul procesului penal, ci, de această dată, după finalizarea procesului penal, mai exact în cursul executării pedepselor privative de libertate.

Idea de concept al prevenirii fenomenului criminalității pe parcursul duratei de executare a pedepselor privative de libertate nu este una străină organelor judiciare, ci dimpotrivă acesta a funcționat cel mai bine dintre toate mecanismele adiacente frecvent întâlnite în practică. Studiile asupra prevenirii fenomenului criminalității, văzut din punctul de vedere al persoanei private de libertate, impun unele cunoștințe despre funcțiile prevenirii săvârșirii de infrațiuni, care au la bază unele activități corelative [2]. Este vorba despre componentele de reeducare și reintegrare socială, ca piloni principali ai actului de control al criminalității.

• *Funcția de reeducare* este una semnificativă în cadrul procesului de prevenire a săvârșirii de noi infracțiuni [8], care asigură un echilibru în conduita criminală a celui condamnat, în așa fel încât, după finalizarea executării pedepsei privative de libertate, acea persoană să fie redată societății corijată, liberă de orice intenție de a mai săvârși infracțiuni similare sau diferite pe viitor.

În acest sens, funcția de reeducare privește abordarea unor segmente componente, care contribuie la descurajarea condamnaților să continue comportamentul infracțional după punerea în libertate. Prima etapă în procesul de reeducare este dată de urmarea unor cursuri de pregătire școlară, în acele cazuri în care condamnații nu au absolvit nivelul de studii obligatorii, precum și trecerea la nivelul următor, acela al studiilor liceale complete ori universitare, dacă îndeplinesc condițiile cerute de lege în acest sens [8]. Aceasta este componenta de reeducare primară, ca parte a funcției de reeducare.

O altă componentă a funcției de reeducare o constituie participarea la activități de muncă [9], fie remunerate, fie neremunerate. Deprinderea persoanelor condamnate cu diferite munci prestate în domeniile lor de interes și calificare permite facilitarea mai rapidă a deprinderii cu activitățile legale, dat fiind faptul că, în linii generale, interesul suprem al pedepselor privative de libertate este acela de reintegrare socială a persoanelor condamnate, care nu se poate realiza fără un suport consistent din partea statului în ceea ce privește câștigarea existenței prin muncă și activități legale. Așadar componenta de muncă este una necesară când se discută despre viitorul condamnatului, după momentul punerii acestuia în libertate.

• *Funcția de reintegrare socială* este o degenerescență a primei funcții discutate anterior. Aceasta este urmată de componenta de calificare profesională ori recalificare profesională, ambele oferind condamnatului perspective de reintegrare socială după punerea în libertate.

Se apreciază că prevenția în săvârșirea de infracțiuni depinde în mare măsură de atribuirea unei calificări profesionale condamnatului. Aceasta este, în egală măsură, o garanție a reintegrării sociale prin alegerea unui loc de muncă stabil, remunerat după natura muncii și prestația meseriei alese de condamnat, pentru care are o calificare profesională dobândită în timpul executării pedepsei privative de libertate.

Tot în această direcție se înscrie și participarea la diverse activități culturale, sportive, religioase, de voluntariat, de consiliere psihologică ori de asistență socială [8]. Fiecare dintre aceste activități enumerate, primate individual ori în corelație unele cu altele, contribuie semnificativ la schimbarea

percepției condamnatului despre viață, relații sociale sau comunitate. În egală măsură, aceste activități îi însuflă acestuia noțiuni de educație în mediul social, mediu care este unul destul de prolific în dezvoltarea criminalității.

Urmările acestor demersuri nu exclud bănuiala rezonabilă a organelor judiciare că aceste persoane nu vor recidiva și, în acest sens, trebuie găsite pârghii care să atragă semnale de alarmă cu privire la pericolul de recidivă [10]. Acesta este unul cu grad ridicat în rândul celor care nu au deprins programele de reeducare și reintegrare socială, cu consecința săvârșirii de noi infracțiuni. Altfel spus, în aceste condiții se desprinde concluzia că funcția de prevenție nu și-a atins scopul, iar pericolul vizează chiar procesul mai amplu ce vizează controlul criminalității.

Compromiterea controlului criminalității prin exercitarea funcției de prevenție în cursul executării pedepselor privative de libertate nu trebuie pusă doar pe seama condamnaților, ci, într-o oarecare măsură, există o "fisură" în ceea ce privește analizarea componentelor de reeducare și reintegrare socială de la nivelul mediului carceral. Dincolo de culpa comună în realizarea obiectivelor funcției de prevenire în săvârșirea de noi infracțiuni, se poate reține o disfuncționalitate a managementului în unitatea carcerală, ceea ce impune o reevaluare a viziunii despre reeducarea și reintegrarea socială a persoanelor care execută o pedeapsă privativă de libertate.

Din aceste considerente, se apreciază că un management eficient la locul de detenție ar reduce cu câteva procente riscul de a nu se reintegra social persoanele care sunt puse în libertate, pe de o parte, și de recidivă, pe de altă parte, știindu-se faptul că funcția de prevenție urmărește în primul rând prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni, ca formă a prevenției secundare, așa cum se va detalia în cadrul secțiunii următoare.

Forme ale prevenției

Discutând despre formele prevenției și la modul în care acestea produc consecințe în societate, trebuie precizate câteva aspecte referitoare la activitatea de exercitare a acestei funcții. Studiul de față se focalizează pe interesul manifestat de către stat, prin organele sale competente, referitor la acțiunea factorilor sociali asupra exercitării funcției de prevenire a săvârșirii de noi infracțiuni și în procesul mai amplu al controlului criminalității prin intermediul acestei funcții în cadrul executării pedepselor privative de libertate.

Astfel, organele judiciare, mai exact instanțele de judecată, odată ce au pronunțat hotărârea judecătorească definitivă de condamnare la pedeapsa privativă de libertate, sunt primele care dau semnalul exercitării funcției de

prevenire a săvârșirii de infracțiuni. Este adevărat, că și legiuitorul, prin prevederea pedepsei în norma de incriminare, asigură o formă de prevenție în ceea ce privește săvârșirea de infracțiuni. Astfel, analizând problematica prevenirii săvârșirii infracțiunilor, studiul se îndreaptă către următoarele categorii de prevenție.

I. Prevenția primară. Prevenția primară este acea formă de prevenție asigurată de către legiuitor prin norma de reglementare, adică prin prevederea pedepsei aferente infracțiunii incriminate în Codul penal sau în legile penale speciale. Este adevărat, că legiuitorul este primul organ al statului care asigură exercitarea funcției de prevenție, prin însăși incriminarea infracțiunii, ca expresie a adagiului latin *nullum crimen, nulla poena sine lege*. Astfel, în considerarea acestui principiu, este imposibil de aplicat o pedeapsă, atâ timp cât aceasta nu este prevăzută de legea penală. *Per a contrario*, dacă o pedeapsă nu este reglementată de norma de incriminare, atunci nici instanțele de judecată nu ar fi în măsură să o aplice, fapt ce conduce la ideea potrivit căreia nici funcția de prevenție promovată de către instanțele de judecată nu ar putea funcționa. Așadar, prevenția primară este de un real interes pentru promovarea celorlalte forme de prevenție subsecvente.

II. Prevenția secundară. Prevenția secundară are, la rândul ei un rol determinant în gestionarea factorilor care acționează asupra controlului criminalității [11], văzut prin prisma executării pedepselor privative de libertate. Această formă de prevenție se realizează de către instanțele judecătorești, odată ce acestea pronunță hotărârile judecătorești de condamnare față de persoanele cu privire la care se dovedește, dincolo de orice îndoială rezonabilă, că au săvârșit infracțiuni.

Se consideră, că hotărârile judecătorești pronunțate în acest context au un puternic caracter psihologic asupra condamnatului, știind ce pedeapsă are acesta de executat, ca urmare a săvârșirii infracțiunii. Acest semnal de alarmă vine să completeze conceptul potrivit căruia, cel condamnat va conștientiza, în egală măsură, că, în cazul în care va repeta fapta sa infracțională, ca parte a teoriei subculturii [3], va fi pasibil de aceeași pedeapsă sau de una sporită, după cum se aplică regulile referitoare la recidivă [10]. Din acest considerent, se apreciază că funcția de prevenire a săvârșirii de noi infracțiuni este una esențială pentru întreaga arhitectură a conceptului de control al criminalității, cu privire specială asupra perioadei de executare a pedepselor privative de libertate.

III. Prevenția terțiară. Prevenția terțiară se prezintă ca o completare a prevenției secundare, care are conotații judiciare în sfera de aplicabilitate a

pedepselor, dar nu față de persoana condamnată, așa cum am întâlnit în cazul prevenției secundare, ci, de această dată, impactul psihologic al hotărârilor judecătorești de condamnare poartă asupra celorlalți indivizi care nu au săvârșit infrațiuni. Aceștia sunt cei care, în egală măsură, vor conștientiza ce pedeapsă ar risca, dacă ar săvârși infrațiuni identice sau similare cu cele pentru care persoana a fost condamnată și urmează să execute pedeapsa privativă de libertate respectivă.

Așadar, observând aceste aspecte ale prevenției terțiare, se constată că aceasta se realizează față de terțe persoane, care nu sunt implicate în actul de justiție, generator de condamnare la pedeapsa privativă de libertate. Din acest punct de vedere, se apreciază că această formă de prevenție este una colectivă, dat fiind faptul că nu vizează o persoană determinată, ci o colectivitate, un grup nedefinit de persoane care nu au săvârșit infrațiuni.

Având în vedere aspectele precizate în cadrul acestei secțiuni, se apreciază că funcția de prevenire a săvârșirii infrațiunilor nu poate exista decât în cele trei componente ale formelor de prevenție specificate mai sus, dat fiind caracterul tridimensional al acesteia. Așadar, componenta de prevenție este un complex de variante de prezentare a modului în care controlul criminalității poate fi gestionat, atât cu referire la momentul executării pedepselor privative de libertate, cât și la persoanele care nu au astfel de obligații de îndeplinit. Toate aceste aspecte, însă, formează un unic domeniu complex de realizare a controlului criminalității prin instrumente judiciare.

Controlul criminalității în mediul carceral

Cât de eficientă este funcția de prevenție exercitată prin hotărârea judecătorească pronunțată inițial, dacă persoana condamnată săvârșește o nouă infrațiune în timpul executării pedepsei privative de libertate? Cum se realizează astfel controlul criminalității penitenciare? Care sunt pârgurile de urmat din partea organelor judiciare pentru a înlătura aceste pericole? Acestea sunt doar câteva întrebări care suscită interes față de problematica controlului criminalității prin exercitarea funcției de prevenție în cursul executării pedepselor privative de libertate.

Noțiunea de criminalitate penitenciară s-a consolidat cu mult timp în urmă, în condițiile în care schimbarea programelor și a actelor normative a permis structurilor de executare a pedepselor privative de libertate – penitenciarelor să relaxeze disciplina la locul de detenție [12]. Ceea ce trebuie precizat este faptul că noțiunea de criminalitate penitenciară este încă de actualitate și, mai mult decât atât, în ultim perioadă de timp se observă o creștere a acestui fenomen.

Despre conceptul de criminalitate penitenciară a relatat doctrina de specialitate [13, p. 167-172], care a analizat aspecte relevante referitoare la modul în care mediul penitenciar devine un mediu infracțional [2, p. 155-157]. În acest sens, noțiunea de criminalitate penitenciară a fost definită ca fiind acea formă de criminalitate care „include acele violări și încălcări ale normelor penale și de conviețuire, care protejează ordinea în penitenciare, drepturile și libertățile individuale, viața, sănătatea și integritatea persoanei din instituțiile de detenție” [14, p. 62].

De asemenea, în literatura de specialitate a fost analizat fenomenul radicalizării în mediul carceral [15], o varietate mai puțin întâlnită, dar care în ultima perioadă de timp a ridicat interesul doctrinei de specialitate din străinătate. Prin analogie de la termenul „*criminologeneză*”, desemnând studiul asupra cauzalității criminalității, ca fenomen general, a fost cercetat procesul de „*radicalogeneză*” [15], cu privire la cauzalitatea fenomenului de radicalizare. Studiile supra fenomenului radicalizării în penitenciare are unele premise *post-factum*, în sensul că, spre deosebire de modurile generale de cercetare a cauzelor producerii fenomenelor criminale, în cazul radicalizării în mediul carceral se analizează condițiile care îi determină pe cei care execută pedepse privative de libertate să se radicalizeze [15].

Nefiind un fenomen criminal frecvent întâlnit în practică, fenomenul radicalizării în penitenciare produce consecințe deosebit de periculoase pentru societate odată ce persoana încarcerată este pusă în libertate. Uneori, consecințele acestui proces sunt atât de grave, dat fiind faptul că autoritățile judiciare se confruntă cu o situație greu de identificat, comportamentul criminal al persoanei radicalizate fiind o adevărată necunoscută pentru acestea. Concluziile unui astfel de studiu relevă faptul că mediul carceral poate deveni un factor de dezvoltare a fenomenului radicalizării persoanelor condamnate care execută pedepșa în penitenciar [15].

În opinia altor autori, care au tratat detaliat acest subiect, s-a arătat că „Criminalitatea penitenciară reprezintă un compartiment al criminalității, care cuprinde totalitatea infracțiunilor săvârșite de condamnați în timpul executării pedepsei, fiind marcată de grave încălcări de drept” [16, p. 224]. În acest context, criminalitatea penitenciară ridică unele problematici în funcție de regimul de executare al pedepselor privative de libertate [8], în cadrul căruia sunt săvârșite diverse categorii de infracțiuni, de la cele de drept comun, la cele grave, cu predilecție către infracțiunile cu violență [17].

De asemenea, literatura de specialitate fost interesată de modul în care mediul penitenciar dezvoltă fenomenul de trafic și consum de droguri în

locurile de detenție, fapt pentru care au fost efectuate studii complexe pe acest subiect [18, p. 183]. Din acest punct de vedere, se observă că cercetarea criminologică este interesată de acest gen de infracțiuni, dat fiind faptul că ele reprezintă o formă atipică de trafic de droguri, ce implică o acțiune complexă, desfășurată de către o persoană aflată în libertate, pe de o parte, și de către o persoană încarcerată care execută o pedeapsă privativă de libertate, pe de altă parte [2, p. 197].

Referitor la aceste chestiuni, este necesar a se analiza modul în care s-au pronunțat instanțele de judecată în cauzele penale în care au fost sesizate cu privire la săvârșirea altor fapte penale [19] de către persoanele care au fost inițial condamnate definitiv și au executat pedepse privative de libertate. În acest sens, nu este luat în discuție contextul în care sunt săvârșite astfel de infracțiuni de către persoanele condamnate, deoarece acesta necesită o discuție separată, ci prezintă interes pentru studiul de față modul în care instanțele de judecată au soluționat *stricto sensu* astfel de cauze penale. Este de notorietate faptul că, în numeroase cazuri, condamnații sunt cei care contribuie la agravarea propriei condiții judiciare, prin săvârșirea altor fapte penale, după ce aceștia au fost condamnați definitiv pentru săvârșirea unei infracțiuni.

Nu mai puțin relevant este faptul că, având în vedere aceste circumstanțe ale săvârșirii noilor infracțiuni, este lesne de înțeles că, referitor la acestea, se declanșează o nouă procedură judiciară pentru investigarea și judecarea noilor infracțiuni astfel descoperite. Dar, dincolo de procedurile de urmat și de competențele în materie, trebuie precizat faptul că noua infracțiune săvârșită este supusă regulilor recidivei din dreptul penal substanțial [20, p. 11-16].

Or, pronunțarea unei noi hotărâri judecătorești de condamnare impune noi valențe în ceea ce privește instituția juridică a controlului criminalității prin exercitarea funcției de prevenție. Dar, este complicat de stabilit ce fel de prevenție mai poate oferi noua condamnare, atât timp cât prima hotărâre de condamnare nu a putut ea însăși să realizeze scopul primordial pentru care a fost pronunțată, adică asigurarea funcției de prevenție și, implicit, reeducarea condamnatului.

Analizând aceste silogisme, se poate concluziona că funcția de control al criminalității în mediul carceral se realizează prin două modalități distincte [2, p. 155]. În primul rând, prin exercitarea unui control efectiv asupra persoanelor din exteriorul penitenciarelor, care au drept obiectiv procurarea și livrarea de substanțe interzise persoanelor încarcerate. În al doilea rând, este vorba despre un control direct ce trebuie efectuat asupra persoanelor încarcerate, a cărui competență este în sarcina personalului de specialitate din penitenciare.

General vorbind, s-a propus chiar și un model de control al fenomenului infracțional [4, p. 127-150], care să răspundă stilului de viață al infractorilor, care sunt tentați să excedeze cadrul legal și să săvârșească infracțiuni.

Concluzii

În considerarea celor precizate în cadrul acestei lucrări, trebuie reținut faptul că funcția de prevenție trebuie exercitată sub aceleași condiții și cu privire la prevenția primară și la prevenția secundară, dar și în ceea ce privește prevenția terțiară. Așadar, din punctul de vedere al consecințelor produse, fiecare dintre acestea prezintă rolul său fundamental în formarea convingerii indivizilor, indiferent dacă este vorba despre cei care au săvârșit infracțiuni și au primit pedepse privative de libertate, sau dacă este vorba despre persoanele care nu au săvârșit infracțiuni, că pedeapsa este un instrument juridic inevitabil în caz de săvârșire a infracțiunilor.

Mai mult decât atât, controlul criminalității prin exercitarea funcției de prevenire a infracțiunilor și-a dovedit eficiența ori de câte ori au fost soluționate cauze penale în care s-au pronunțat pedepse privative de libertate. Acesta este efectul imediat al aplicării pedepselor privative de libertate. Însă, efectul acestora nu este unul absolut, având în vedere că nu în toate cazurile funcția de prevenție își atinge scopul propus. Este vorba despre cuantificarea efectului mediat al aplicării pedepselor privative de libertate.

Acest lucru se întâmplă independent de voința legiuitorului ori a instanței de judecată și depinde într-o proporție covârșitoare de mulți factori, precum cei intrinseci, subiectivi ori psihologici ai condamnatului, care, pe perioada executării pedepsei privative de libertate, nu s-a conformat regulilor impuse de regimul de detenție și, pe cale de consecință, nu are vocația reintegrării sociale. În aceste coordonate se pune în discuție aspectul referitor la faptul dacă funcția de prevenire a infracțiunilor a atins scopul propus prin aplicarea pedepsei respective.

Or, regulile comportamentului antisocial al condamnatului, care persistă pe întreaga durată a executării pedepselor privative de libertate, este o verigă în întreg mecanismul angrenat în scopul reeducării acestuia, pe de o parte, și cel al reintegrării sociale, pe de altă parte. Acest mecanism nu este unul de sine stătător, ci depinde de circuitul condițiilor pe care organele competente le aplică.

Referințe:

1. BEZEMER, W.E., BORN, M.P., LEERKES, A.S. Addressing ethnic differences in the validity of self-reported criminal behaviour through a social desirability measure. În: Journal of Quantitative Criminology, 2023.

2. MAGHERESCU, D. Criminologie. București: Pro Universitaria, 2021. 234 p.
3. COLAGUORI, C. The origins of criminological theory and legacy theories in the study of crime, deviance, and social control. În: Colaguori, C. Crime, deviance, and social control in the 21st century. A justice and rights perspective. Toronto: Canadian Scholars, CSP Books Inc., 2023, p. 35-74.
4. WALTERS, G.D. Criminality and crime. A social-cognitive-developmental theory of delinquent and criminal behaviour. Lanham: Lexington Books, 2022.
5. KURILOVSKÁ, L., MÜLLEROVÁ, J. Crisis management analysis on criminality. CICA International, 2020. 164p.
6. BLALOCK, D.V., SCHRADER, S.W., STUEWIG, J., TANGNEY J.P., MASICAMPO, E.J. Resisting vs. persisting: different types of self-control predict different outcomes following incarceration. În: Journal of Social and Clinical Psychology, 2022, nr. 41(5), p. 444-462.
7. SANDU, M. Reacția socială împotriva criminalității. Supravegherea și asistența postpenală. București: Pro Universitaria, 2017. 244 p.
8. Legea nr. 254/2013 din 19 iulie 2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal. În: Monitorul Oficial al României, 2013, nr. 514.
9. MIDDLEMASS, K. M. Prison labor across the carceral continuum. În: Contemporary Sociology, 2023, nr. 52(4), p. 305-309.
10. LIGHTNING, A.H., POLAGE, D. Exploring perceptions of control within offender cognition and recidivism paradigms. În: Europe's Journal of Psychology, 2022, nr. 18(4), p. 391-402.
11. MCLAUGHLIN, E., MUNCIE, J. Controlling crime. ed. 2. Londra: Sage Publishers, 2002. 352 p.; ROSHIER, B. Controlling crime: The classical perspective in criminology. Chicago: Lyceum Books, 1989. 154 p.
12. BROWN, D. The limited benefit of prison in controlling crime. În: Current Issues in Criminal Justice, 2010, nr. 22(1), p. 137-148.
13. ASSAD, M. D. Psychological approach of the minors' legal status during their incarceration in the Romanian detention centers. În: Journal of Social Science, 2019, nr. 15, p. 167-172.
14. ZECA, I. C., MARIȚ, A. Tipuri de criminalitate penitenciară. În: Analele Științifice ale ASEM, 2012, nr. 10, p. 62-68.
15. TISCINI, G., LAMOTE, T. The process of radicalization in the prison environment: from criminogenesis to radicalogenesis. În: L'Évolution Psychiatrique, 2019, vol. 84, nr. 3, p. 59-69.
16. BÎRGĂU, M., NASTAS, A. Criminologie. Tratat. Chișinău: Pontos, 2022. 340 p.

17. DOLEA, I., ZAHARIA, V. Securitatea personală în penitenciar. Chișinău: Cartea Juridică, 2014. 96 p.
18. POPESCU, T.V. Considerații criminologice privind traficul de droguri în penitenciarele din România. În: Criminalitatea și Mediul. București: Editura Universul Juridic, 2014, p. 183-188.
19. SORBY, M., KEHN, A. The role of perceived defendant criminality on attributions and case outcomes. *Current Psychology*, 2022.
20. PAȘCA, V. Reglementarea recidivei în noul Cod penal – o schimbare a paradigmei. În: *Dreptul*, 2010, nr. 9, p. 11-16.

CZU: 343.98

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12163240>

CRIMINALITATEA – PERICOL SOCIAL ȘI CONSECINȚE

Miron Adriana

doctor în drept, Facultatea de Drept,
Universitatea Transilvania din Brașov
ORCID ID: 0000-0003-3133-1075

To solve the problems regarding the concept of social danger, the correlation of the notion of crime and the criminal-offense, the appreciation of the social danger in criminal law and criminology, the formulation of recommendations for the efficiency of the criminalization facts, the determination of the elements of establishing the social danger of criminality, justification of the need to formulate the content of the consequences of crime in relation to the consequences of the offense.

Key words: *the criminal phenomenon, penalization, the index of the social danger of the crime, criminality, the immediate consequences of the crime, the elements of the crime, the degree of social danger, the individualization of the criminal punishment, the consequences of crime, criminality, the social danger of the crime.*

În funcție de însemnătatea valorilor lezate de fenomenul infracțional, manifestat în diverse forme, legiuitorul instituie un mecanism juridic diferit de apărare socială. Pentru asigurarea unui climat liniștit este necesar a elabora o bază științifică complexă care să ofere soluții și metode de prevenire și combatere a fenomenului criminalității.

O slabă cunoaștere a fenomenelor criminale poate provoca amplificarea ilegalităților, în loc să le ordoneze mai bine în viața socială, ceea ce ar duce la subrezirea încrederii populației în necesitatea, raționalitatea și echitatea normelor sociale, precum și în operativitatea respectării lor stricte. De aceea, pentru evitarea unor astfel de efecte sociale, este necesar să se efectueze expertiza criminologică a proiectelor de incriminare. Totuși, pericolul social al unei fapte rămâne a fi acel indice de care se ține seama la incriminarea sau dezincriminarea unei infracțiuni.

Promovarea celor mai importante valori sociale, protecția lor și garantarea unei proceduri efective de înlăturare a consecințelor produse prin atentare constituie sarcini primordiale ale societății contemporane și ale statutului de drept. Știința criminologiei cunoaște unele răspunsuri la întrebările legate de conceptul social, elemente din care este constituit acesta, iar știința dreptului penal are doar mențiuni ale noțiunii de pericol social în raport cu definiția infracțiunii. Această trăsătură a infracțiunii a provocat contradicții, dar acestea se

limitează la înlocuirea termenului de „pericol social” cu cel de „prejudiciabilitate”, întru definirea infracțiunii în Codul penal.

Cu scopul de a constata și analiza diverse aspecte ale problemei privind determinarea pericolului social al crimei și criminalității, determinarea mecanismului de individualizare a pedepsei, aprecierea sferei consecințelor criminalității sunt necesar de analizat, în detaliu, o gamă largă de articole științifice, rapoarte și studii monografice elaborate de oameni de știință renumiți din țară și din străinătate. Aceste studii sunt necesare, deoarece nivelul studierii pericolului social al crimei și al consecințelor criminalității, în criminologie, pentru determinarea unui mecanism de apreciere a pericolului unei fapte și pentru determinarea sferei consecințelor unei infracțiuni și a criminalității este unul insuficient și lacunar.

Pentru atingerea scopului propus este necesar a fi atinse câteva **obiective**:

- să se cunoască modul de apreciere a pericolului social al faptei de către legiuitor;
- a se analiza criteriile de apreciere a pericolului social al faptei;
- să se cerceteze pericolul social în dreptul penal și în criminologie;
- să fie soluționate problemele privind conceptul pericolului social și corelația dintre noțiunea criminologică a crimei și cea juridico-penală a infracțiunii;
- să fie conturat un concept al pericolului social și al consecințelor criminalității;
- de asemenea, să se facă o clasificare a consecințelor criminalității;
- să fie înaintate recomandări de îmbunătățire a modului de incriminare a faptelor;
- să fie elaborate propuneri și recomandări teoretice și practice în vederea îmbunătățirii legislației penale.

Metodele ce pot aplicate pentru înfăptuirea cercetării științifice:

- metoda interviului (procurori, avocați, medici etc.);
- metoda analizei de conținut (codurile penale, legea bugetului de stat, legea cu privire la actele normative);
- metoda documentării (dosare penale, materialele însoțitoare ale proiectelor de lege);
- metoda construcției abstracte (propuneri și recomandări, elaborarea argumentărilor și a ipotezelor, elaborarea unor definiții etc.);
- metoda statistică (parchet, MAI, centre de expertize judiciare și psihiatrico - legale etc.).

Drept urmare, se pot contura consecințele criminalității; pot fi elaborate argumente ale teoriei că noțiunea consecințelor infrațiunilor este mai largă decât cea a urmărilor infrațiunii, sau a teoriei că noțiunea consecințelor infrațiunii este legată de cea a consecințelor criminalității; pot fi descoperite deosebiri vădite între criteriile de apreciere a pericolului social folosite de legiuitor și propuse de oamenii de știință; de asemenea, pot fi înaintate unele propuneri de îmbunătățire a legislației penale etc.

Ca efect al cercetării lucrărilor științifice s-a putut determina problema științifică, constatându-se lipsa unor analize și cercetări științifice complexe și multilaterale ale elaborărilor teoretice, legislației, practicii judiciare în domeniul unor atare probleme, precum pericolul social al crimei și criminalității, consecințele sociale ale criminalității, crimei, precum și studierea esenței și însușirilor pericolului social al crimei și criminalității, evidențierea criteriilor de apreciere a pericolului social în dreptul penal, elementele consecințelor criminalității prin punerea în evidență a elementelor care formează pericolul social, conținutul consecințelor sociale ale criminalității.

Din acest context, putem deduce că problema pericolului social constituie o preocupare continuă pentru teoreticieni și practicieni în domeniul criminologiei și dreptului penal, determinarea criteriilor de apreciere a pericolului social constituind o preocupare continuă a personalităților cu renume în dreptul penal. Din studiile acestora s-au stabilit acele aspecte care ajută la constatarea pericolului criminalității, precum cel economic, demografic sau cultural, inclusiv determinându-se conținutul pericolului social al criminalității.

Totodată, s-au consacrat cercetări pluridisciplinare a pericolului social, cercetări care se fundamentează pe supozițiile existente în materie penală, fiind scoase în evidență cele mai sensibile probleme care reprezintă subiect de dispută, cum ar fi utilizarea termenului pericolului social în considerarea unei fapte ca fiind infrațiune, criteriile de apreciere a pericolului social în legislația penală, influența acestuia asupra individualizării răspunderii și pedepsei penale; necesitatea oglindirii esenței fenomenului în noțiunea crimei; corelația dintre noțiunea criminologică a crimei și cea juridico-penală a infrațiunii.

Cercetările criminologice referitoare la fenomenul criminalității au fost supuse analizei prin prisma analizei caracterului social al pericolului, determinarea aspectelor prin a căror prismă poate fi constatat pericolul social al criminalității. Astfel, s-a constatat că pericolul social al criminalității nu

trebuie să fie privit ca sinonim al consecințelor infracționale, aici regăsindu-se mai multe elemente, pe de o parte semnele care caracterizează pericolul social al acțiunilor ilicite, iar pe de altă parte, infractorii care comit asemenea acțiuni și consecințele acestora din urmă.

Cercetările efectuate pe acest segment au dus la stabilirea soluțiilor criminologice referitoare la conținutul pericolului social al criminalității, care ar putea include pericolul diferitelor tipuri de criminalitate și aspectele după care poate fi constatat pericolul social al criminalității. Astfel, determinându-se elementele prin care se explică caracterul social al fenomenului criminalității:

- subiecții infracțiunilor, subiecții care săvârșesc atentatele criminale sunt membrii societății;
- prejudiciul cauzat de criminalitate este antisocial, fiindcă produce deformări în societate, încalcă funcționarea normală a instituțiilor ei și ordinea publică;
- criminalitatea este determinată de factori sociali.

În ceea ce privește contextul cercetărilor consecințelor crimei, s-a separat conținutul acestora de conținutul consecințelor criminalității, formulându-se și noțiunea consecințelor sociale ale criminalității.

Toate aceste cercetări teoretico-științifice și asigurarea metodologică a proceselor sociale de lichidare a criminalității nu pot fi recunoscute satisfăcătoare dacă rămân neprelucrate temeiurile științifice ale analizei consecințelor sociale ale criminalității în totalitatea lor, principiile și criteriile de prețuire a gravității, răspândirea acestor consecințe, căile și metodele de minimizare a daunei apărută în urma conduitei antisociale.

În urma analizei critice doctrinare în materie de consecințe ale crimei și criminalității au fost identificate elementele prin care trebuie determinată noțiunea de consecințe ale criminalității, recunoașterea consecințelor infracțiunii ca element de determinare al pericolului social, corelația dintre conținutul urmărilor infracțiunii și consecințe ale criminalității, stabilirea exactă a legăturii cauzale între acțiunea criminală și schimbările ce apar ca rezultat al acestor acțiuni.

Concluzii: ca urmare a cercetărilor întreprinse pe marginea pericolului social și al consecințelor criminalității putem deduce că determinarea criteriilor de apreciere a pericolului social constituie preocupări ale unor oameni de știință cu renume în dreptul penal. Pericolul social al faptei stând la baza constituirii politicii penale a statului. Acesta reflectă interesul dominant prin interzicerea faptelor sub amenințarea cu măsurile de constrângere .

Un rol important în aprecierea pericolului social îl are politica penală prin intermediul incriminării (dezincriminării) unor fapte sociale. Incriminarea faptei penale are loc după constatate criminologică a unui pericol social, acesta fiind relevant doar prin incriminarea faptei, iar răspunderea penală și aplicarea pedepsei se referă la faptele prevăzute în legea penală ca infracțiuni. Respectiv, dezincriminarea se realizează prin abrogarea expresă a textului de incriminare, dar nu se poate pune semnul egalității între abrogarea expresă a unei norme de incriminare și dezincriminarea unei fapte. Astfel, nu întotdeauna abrogarea unei norme de incriminare înseamnă dezincriminarea faptei.

Evaluarea judecătorească a pericolului social al unei fapte trebuie să se efectueze în baza mai multor criterii, printre care și elementele componenței de infracțiune, precum de obiect, latura obiectivă, subiect și latura subiectivă. Elementul de conținut al consecințelor sociale ale criminalității constă în pericolul social al daunei care apare în rezultatul acțiunilor penale.

În acest caz avem toate motivele să vorbim atât despre pericolul social al consecințelor care sunt descrise în dispoziția normelor juridico-penale, cât și a celorlalte daune legate de acțiunile criminale, pericol care se exprimă în micșorarea resurselor materiale ale societății, pierderea sănătății sau chiar moartea oamenilor, în încălcarea drepturilor și intereselor cetățenilor, respectiv încălcarea funcționării normale a instituțiilor sociale.

Referințe:

1. DOBRINOIU V., PASCU I., MOLNAR I. Drept penal. Partea generală. București: Europa Nova, 576 p.
2. POP T. comentariu. Cod penal adnotat, vol. I, II, III. București, p. 521.
3. STRETEANU F. Tratat de drept penal general, vol. I., 2008, p.459.
4. TANOVICIANU I. Tratat de drept și procedură penală, revizuit și completat de Vintilă Dongoroz, vol. I., București. Editura Curierul juridic, p.364.
5. VASILOI D. Abordarea unor aspecte privind elementele criminalității. În Jurnal Juridic Național, ianuarie 2014.
6. VASILOI D. Aspecte privind deosebirea consecințelor infracțiunii de consecințele criminalității. În Jurnal Juridic Național, martie 2014;
7. VASILOI D. Înțelesul noțiunii de pericol social al infracțiunii. În Legea și viața, Cișinău, martie 2009, p. 37-39.

CZU: 343.9:343.347

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12165083>

CRIMINOLOGICAL ASPECTS OF MEDICAL NEGLIGENCE

Pisarenco Constantin

Ph.D. in Law, associate professor,
Free International University of Moldova
ORCID: 0000-0001-5548-4653

Relevance of the topic. The problem of medical errors and negligent medical practice plays a key role in the debate on the quality and safety of medical care.

Purpose of the study. To study the phenomenon of careless medical crime and to develop recommendations for its prevention.

Material and methods. The study included a comprehensive analysis of literature sources selected from international citation databases such as Google Scholar, Web of Science, eLIBRARY and PubMed.

Results and their discussion. The main causes of negligent medical crime include lack of professional skills and knowledge, organizational problems in health care facilities, stress and overload of health care workers and inadequate or lack of control and monitoring of the quality of medical care. Prevention of careless medical crime requires a comprehensive approach, including improving the training and professional development of medical staff, implementing a system of quality control of medical care, conducting regular psychological training and counseling for health workers, and developing and implementing protocols and standards for safe medical practice.

Conclusion. Preventing careless medical crime requires a comprehensive approach, including educational, psychological and organizational measures. At the same time, attention should be paid not only to enhance the skills and knowledge of medical professionals, but also to create a favorable working environment.

Keywords: medical negligence, criminology, medical law.

Introduction

Medicine takes an important place in modern society, being a key factor in the health and well-being of the population. However, along with progress and achievements, there is the problem of negligent medical crimes. Negligent medical crime refers to acts or omissions of medical personnel that result in harm to the patient's health that is unrelated to the primary disease. Examples include medication dosing errors, surgical errors, or diagnostic misses.

The topic of negligent medical crime is becoming increasingly relevant in light of the growing number of medical errors caused by negligence or lack of professionalism of medical staff. Thus, according to the Investigative Committee of the Russian Federation, in 2021 compared to 2020, the number of citizens' appeals about iatrogenic crimes increased by 14.6%, while the number of

initiated cases increased by 27.8% [1]. This is not only due to the increase in the number of medical institutions and patients, but also due to increased public oversight and availability of information.

Raising this problem, it is impossible not to mention the moral side of the issue.

Doctors' credibility is the basis of the relationship between patient and health care provider. Each case of negligent medical crime destroys this trust, compromising the public perception of the profession overall.

In the context of modern medical science and practice, negligent medical crime is a topic that requires special attention. Despite numerous studies in the field of medical ethics and patient safety [2], many questions remain regarding the causes, consequences and prevention of such crimes.

In this regard, the purpose of this study is to investigate the phenomenon of negligent medical crime and to develop recommendations for its prevention.

Material and Methods

The study involved a comprehensive analysis of literature sources selected from international citation databases such as PubMed, Google Scholar, Web of Science and eLIBRARY, current regulatory and methodological documents, results of interviews with experts in the field of medicine and law.

Results and their discussion

Negligent medical crime: definition and characterization

Medical crime is a complex and multi-sided phenomenon, and, first of all, it is important to distinguish between its two categories: intentional and negligent crime. Dealing with this distinction is particularly important for justice, medical ethics and patient trust [3].

Intentional medical crimes involve the intention of a health care provider to harm a patient. Such behavior may be motivated by personal gain, revenge, or other reasons, and it often involves premeditation [4]. Examples include a physician who intentionally worsens a patient's condition for additional income or revenge.

Therefore, the act of a medical employee, which resulted in the occurrence of adverse consequences as a result of an error, can be recognized as a crime (offense) only if the error was the result of negligent actions (inaction) of the medical employee. That is, he either does not see the possibility of socially harmful consequences of his actions (inaction), but with the necessary care and prudence should have and could have foreseen them, or he foresees and does not want them to occur, but without sufficient grounds presumptuously expects to prevent them. In this case, the person does not regard his actions as socially

dangerous, although he realizes that they break certain rules of care [5].

Negligent medical crime has many consequences for patients, their families and the medical profession as a whole. Understanding its forms makes it possible to detect and prevent errors in time, and to improve systems of care [2].

One of the most common forms of negligence is medical error. Wrong dosage, incorrect use or prescription of drugs with contraindications can lead to serious side effects or even lethal outcomes [6].

Diagnostic errors are also a significant problem. A missed or misdiagnosed diagnosis can lead to inappropriate treatment, making the patient's condition worse or losing the chance for timely treatment [7].

Surgical errors, such as operating on the wrong organ or leaving instruments inside the patient's body, although rare, can have catastrophic consequences [8].

Negligence is also an important manifestation of carelessness, which can lead to infectious complications such as sepsis or other forms of hospital infections [9].

The main characteristic that distinguishes a medical error from a negligent crime committed by a medical employee is the impossibility for a medical employee to realize the wrongness of his actions due to objective reasons.

In this context, the classification of medical errors into three categories proposed by V.T. Palchun represents interest [10]. The first category is medical errors with causing harm to the patient, the causes of which are beyond the knowledge and skills of modern medicine, or they occurred accidentally, independently of the doctor. It is impossible to foresee and prevent such errors; they do not constitute a felony or tort, so they are not punishable. The second category – errors with causing harm to the patient, committed by the doctor unintentionally while performing his professional duties in a responsible and qualified manner in relation to this and other patients; they do not contain the elements of a crime and misconduct, which is defined by the professional medical staff. These errors are related to gaps and inaccuracies in medical knowledge. There is no legal prosecution in such cases. The third category of medical errors with causing harm to the patient is caused by irresponsible actions of the doctor, negligence, carelessness, elementary medical ignorance, moral and ethical fault, which are legally qualified as a crime or misconduct and therefore legally punishable.

Personality of the offender who commits negligent acts in medicine

The criminological study of the personality of the offender is important not only for identifying and evaluating those qualities that give rise to or contribute to criminal behavior, but also for the purpose of preventing as well

as predicting this behavior [11].

When considering the personality of a health care employee who may commit a careless act, it is important to realize that it is usually not the result of willful intent to cause harm.

Careless acts in medicine can have a variety of causes, and in some cases, these causes are rooted in the *psychological profile* of the health care provider's personality. Understanding the psychological profile of such personalities allows developing policies to reduce risks and improve patient safety [12].

One of the key psychological attributes may be overwork. With long shifts and high levels of stress, medical professionals may experience exhaustion, which decreases their attentiveness and increases the potential to make errors [13].

High levels of self-confidence may also contribute to carelessness. Physicians who overestimate their skills or who engage in carelessness recommendations may make errors due to lack of checking or consultation with colleagues [14].

Also, the constant pressure of being responsible for the health of patients can undermine a health professional's ability to make the right decisions [15].

Medical practice is a complex combination of knowledge, skills, and professional experience. However, even with in-depth education and experience, medical professionals can make mistakes. But what can cause this to happen?

The initial education and training of medical professionals can play a key role. If the education process does not include enough practice or simulation training, doctors and nurses may not be adequately prepared for complex situations in real-world practice [16].

Lack of continuing medical education may also contribute to carelessness. Medical science is rapidly evolving, and without regular refreshing their knowledge, professionals may use outdated techniques or ignore new approaches [17].

Lack of experience, especially in specialized fields, can increase risks. Young physicians who have just completed their internship may encounter rare or complex cases that they have not previously handled [18].

In addition, professional burnout or lack of motivation may reduce interest in additional education or self-study of new techniques and approaches, which may also affect the quality of care provided [19].

Social and demographic characteristics may influence the probability of negligent acts in medicine. Attention to these aspects allows for a better understanding and prevention of potential medical errors.

Young professionals who have just completed their education may be

more at risk due to lack of experience and overestimation of their skills [20]. On the other hand, older medical professionals may experience a decline in psychophysical abilities.

Gender may also influence medical decisions. Some studies indicate differences in diagnostic and treatment approaches between men and women [21].

Sociocultural context and ethnicity may determine attitudes toward medical practice and interactions with patients. Physicians from different cultures may interpret clinical symptoms differently or have different approaches to treatment [22].

Education and professional status may also influence medical decisions. Physicians with higher rank or longer experience may tend to be less cooperative or less likely to consult or collaborate with colleagues, which may increase risks [23].

Causes and conditions of careless medical crime

It has been noted above that careless medical crime is usually not the result of intentional acts, but rather the result of various circumstances affecting the practice of medical staff [2].

Professional skills and knowledge play a key role in the successful career and profession growth of the medical profession. However, deficits in these competencies can cause serious problems that range from individual failures to large-scale socioeconomic consequences.

Lack of professional skills and knowledge can be attributed to a variety of reasons. Lack of education is one of the main reasons. The desire to save money on educational programs or lack of access to quality education can lead to this deficit [24].

Rapid technological development can also cause skill shortages, as the demands of professions evolve at a speed that educational institutions cannot always keep up with [25].

The gap between theory and practice in educational institutions can also contribute to skill deficits when students learn outdated methods or do not get practical experience [26].

The consequences of such deficiency can be varied. It can include low productivity, increased work errors, and even harmful situations in some professions such as medicine or construction [27].

Organizational problems in health care institutions are a hot topic of discussion among health care professionals. Despite constant innovation and development of medical technologies, managerial and structural issues continue to be a difficult task for many institutions [28].

One of the major organizational challenges is the inadequate funding of health care institutions. This can lead to lack of equipment, inadequate working conditions and inadequate salaries for health workers [29].

The problem of staff overload is also widespread. Due to high pressure and limited resources, many doctors and nurses work under overworked conditions, which can increase the risk of medical errors [30].

In addition, ineffective communication between departments and medical professionals can lead to inadequate patient care and quality of medical services [31].

Difficulties in incorporating new technologies into medical practice can also be an organizational challenge. Many institutions face difficulties in training their staff on new systems and technologies [32].

Complex tasks, high responsibility and constant communication with patients make the medical profession one of the most stressful professions where *psychophysiological stress* is an issue [33].

Stress may arise due to various factors. First, the emotional pressure of dealing with patients and their families, particularly in critical situations, can put mental strain on the physician's psyche [33]. Secondly, physical overload due to long hours, lack of staff and the need to make quick decisions also contribute to stress levels [34].

The problem gets worse with inadequate time for rest and recreation, which makes medical professionals vulnerable to professional burnout [35]. This not only impairs the quality of care, but also affects physicians' well-being by increasing the risks of depression, anxiousness (obsessive fears and anxiety states) and other psychological problems [15].

Finally, some health care systems lack adequate *monitoring and quality control* of health care services [36]. This can lead to serious consequences for patients, including poor health, unnecessary costs and even death.

One of the main problems is the absence of quality standards that would allow comparison of results and practices between different health care providers [37]. Without these standards, it is difficult to determine which practices are most effective and safe.

Ways and means of preventing careless medical crime

Preventing careless medical crime requires a comprehensive approach that includes a variety of measures at the system and individual level.

New studies, treatments and technologies are constantly being introduced into clinical practice, making it *necessary for medical staff to keep their knowledge up-to-date*. The importance of continuing medical education is

directly related to patient safety and treatment effectiveness and cannot be underestimated [2]. Studies have confirmed that physicians who systematically improve their competencies make less errors [38].

Modern medical education should include not only academic disciplines, but also practical training, simulations, and programs on stress management and decision making in extreme situations [39]. These will help the nursing staff to effectively cope with work pressures and make reasoned decisions.

Professional burnout, stress and emotional exhaustion are real problems faced by many health workers. Regular psychological training and counseling can be a key tool in preventing careless medical crime.

The application of these practices can be a prevention of many errors caused by stress, burnout, or emotional overload. It can also help to create a positive psychological climate in the team and build trust between colleagues [40].

In an environment of high liability and potential risk to patient's lives, having clear protocols and standards of practice becomes essential. These tools provide health care professionals with reliable recommendations and guidelines, ensuring consistency and quality of patient care [41]. They help medical professionals to make the right decisions in complex clinical situations, reducing the potential for human error.

The implementation of monitoring and quality control systems may be a driver of continuous improvement in medical practice. For example, the use of electronic medical records allows automatic analysis of data and identification of deviations in treatment practices that may indicate potential errors [42]. Regular auditing of health care institutions, analyzing cases where errors have occurred, and providing feedback to health care providers to implement improvements ensure continuous analysis of the quality of care provided, identifying deficiencies and potential risks, ultimately leading to improved patient safety [43]. The absence of such systems can lead to an increase in careless medical crime [36].

Educational programs for health care providers that focus on patient safety also play a key role in quality control [44]. Such training aims to create a culture of safety in which each team member understands his or her responsibilities and is dedicated to fulfilling them.

A central part of any successful medical system is a culture of safety, in which mistakes are not viewed as failures but as opportunities for learning and improvement. Only in such a culture will medical staff feel comfortable acknowledging and analyzing their mistakes, which will ultimately lead to improved patient safety [45].

Conclusion

The medical profession is one of the most responsible and complex fields where mistakes can cost the lives of patients. Negligent medical crime occurs when these errors are the result of negligence or lack of skill and not of intentional purpose.

The identity of the medical professional who makes the error is often influenced by multiple factors, including stress, lack of training or resources, and organizational problems. However, it is important to distinguish between a careless error and a intentional act.

Training and professional development are key components to prevent medical errors. Implementing quality control systems, psychological support for health care providers, and developing and enforcing safety standards can significantly reduce risks.

Preventing careless medical crime requires a comprehensive approach, including educational, psychological and organizational measures. At the same time, attention should be paid not only to enhance the skills and knowledge of medical professionals, but also to create a favorable working environment.

Collaboration between healthcare institutions, regulatory bodies and educational institutions can play a key role in creating a safe environment for patients and healthcare professionals.

References:

1. BESCARAVAYNAYA, T. SK provided new data on the number of medical professionals accused of iatrogenic crimes. *Medvestnik*. [Accesat: 27.11.2023] Disponibil: <https://medvestnik.ru> April 21, 2022
2. MAKARY, M.A., & DANIEL, M. (2016). Medical error—The third leading cause of death in the US. In: *BMJ*, 353, i2139.
3. WACHTER, R. M. *Understanding patient safety*. McGraw Hill Professional, 2012. 320 p.
4. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine; Health and Medicine Division; Board on Health Sciences Policy. *Physician-Assisted Death: Scanning the Landscape: Proceedings of a Workshop*. Washington (DC): National Academies Press (US); 2017 Jun 27.
5. GRIGORYAN, K. V. Criminological Concept of Medical Error. In: *Scientific Portal of the Ministry of Internal Affairs of Russia*, No. 4, 2011, pp. 56-59.
6. BATES, D. W., CULLEN, D. J., LAIRD, N., et al. (1995). Incidence of adverse drug events and potential adverse drug events. In: *JAMA*, 274(1), 29-34.
7. GRABER, M. L., FRANKLIN, N., & GORDON, R. (2005). Diagnostic error in

- internal medicine. In: Archives of internal medicine, 165(13), 1493-1499.
8. GAWANDE, A. Complications: A surgeon's notes on an imperfect science. Picador, 2002. 28 p.
 9. PITTET, D., ALLEGRANZI, B., & BOYCE, J. (2009). The World Health Organization guidelines on hand hygiene in health care and their consensus recommendations. In: Infection Control & Hospital Epidemiology, 30(7), 611-622.
 10. PALTCHUN, V. T. Medical Errors – Classification and Prevention. In: Vestnik Otorhinolaryngology, 2008, No. 1, p. 4.
 11. Criminology: Textbook / Ed. N. F. Kuznetsova, V. V. Luneva. 2nd ed. M., 2004. P. 2.
 12. HELMREICH, R. L. (2000). On error management: Lessons from aviation. In: BMJ, 320(7237), 781-785.
 13. BARGER, L. K., AYAS, N. T., CADE, B. E., et al. (2006). Impact of extended-duration shifts on medical errors, adverse events, and attentional failures. In: PLoS medicine, 3(12), e487.
 14. BERNER, E. S., & GRABER, M. L. (2008). Overconfidence as a cause of diagnostic error in medicine. În: The American journal of medicine, 121(5), S2-S23.
 15. MASLACH, C., & JACKSON, S. E. (1981). The measurement of experienced burnout. În: Journal of Organizational Behavior, 2(2), 99-113.
 16. ERICSSON, K. A., & CHARNESS, N. (1994). Expert performance: Its structure and acquisition. În: American psychologist, 49(8), 725.
 17. MOORE D. E. Jr., GREEN J. S., GALLIS H. A. Achieving desired results and improved outcomes: integrating planning and assessment throughout learning activities. In: J Contin Educ Health Prof. 2009 Winter;29(1):1-15.
 18. NORMAN, G. R., & BROOKS, L. R. (1997). The non-analytical basis of clinical reasoning. În: Advances in Health Sciences Education, 2(2), 173-184.
 19. SHANAFELT, T. D., HASAN, O., DYRBYE, L. N., et al. (2015). Changes in burnout and satisfaction with work-life balance in physicians and the general US working population between 2011 and 2014. In: Mayo Clinic Proceedings, 90(12), 1600-1613.
 20. EVA, K. W., & REGEHR, G. (2008). “I'll never play professional football” and other fallacies of self-assessment. In: Journal of Continuing Education in the Health Professions, 28(1), 14-19.
 21. KIM, C., MCEWEN, L. N., KIEFFER, E. C., HERMAN, W. H., & PIETTE, J. D. (2008). Self-efficacy, social support, and associations with physical activity and body mass index among women with histories of gestational diabetes

- mellitus. In: *The Diabetes Educator*, 34(4), 719-728.
22. BETANCOURT, J. R., GREEN, A. R., CARRILLO, J. E., & ANANEH-FIREMPONG, O. (2003). Defining cultural competence: A practical framework for addressing racial/ethnic disparities in health and health care. In: *Public health reports*, 118(4), 293-302.
 23. SUTCLIFFE, K. M., LEWTON, E., & ROSENTHAL, M. M. (2004). Communication failures: an insidious contributor to medical mishaps. În: *Academic Medicine*, 79(2), 186-194.
 24. BOK, D. (2006). *Our Underachieving Colleges: A Candid Look at How Much Students Learn and Why They Should Be Learning More*. Princeton University Press.
 25. FRIEDMAN, T. L. *The World is Flat 3.0: A Brief History of the Twenty-first Century*. Picador, 2003. p. 288.
 26. BARNETT, R. (1994). Limitations of competence-based assessment in higher education. In: *Quality in Higher Education*, 1(2), 67-77.
 27. SHUTE, V. J., & BECKER, B. J. *Innovative assessment for the 21st century: Supporting educational needs*. Springer, 2010. 257 p.
 28. GAWANDE, A. (2009). *The Checklist Manifesto: How to Get Things Right*. Metropolitan Books.
 29. WOOLHANDLER, S., & HIMMELSTEIN, D. U. (2004). The high costs of for-profit care. În: *CMAJ*, 170(12), 1814-1815.
 30. WACHTER, R. M. (2017). *The Digital Doctor: Hope, Hype, and Harm at the Dawn of Medicine's Computer Age*. McGraw-Hill Education.
 31. LEONARD, M., GRAHAM, S., & BONACUM, D. (2004). The human factor: the critical importance of effective teamwork and communication in providing safe care. In: *Quality and Safety in Health Care*, 13(suppl 1), i85-i90.
 32. TOPOL, E. *The Patient Will See You Now: The Future of Medicine is in Your Hands*. Basic Books, 2016. p. 400.
 33. SHANAFELT, T., & NOSEWORTHY, J.H. (2017). Executive Leadership and Physician Well-being: Nine Organizational Strategies to Promote Engagement and Reduce Burnout. In: *Mayo Clinic Proceedings*, 92(1), 129-146.
 34. DYRBYE, L.N., et al. (2017). Burnout among health care professionals: A call to explore and address this underrecognized threat to safe, high-quality care. In: *National Academy of Medicine*.
 35. PANAGIOTI, M., GERAGHTY, K., JOHNSON, J., et al. Association Between Physician Burnout and Patient Safety, Professionalism, and Patient Satisfaction: A Systematic Review and Meta-analysis. In: *JAMA Intern Med*. 2018 Oct 1;178(10):1317-1331.

36. Institute of Medicine (US) Committee on Quality of Health Care in America. Crossing the Quality Chasm: A New Health System for the 21st Century. Washington (DC): National Academies Press (US); 2001.
37. DONABEDIAN, A. (1988). The quality of care: How can it be assessed? In: JAMA, 260(12), 1743-1748.
38. ERICSSON, K. A., & CHARNESS, N. (1994). Expert performance: Its structure and acquisition. In: American Psychologist, 49(8), 725.
39. ISSENBERG, S. B., MCGAGHIE, W. C., PETRUSA, E. R., et al. (2005). Features and uses of high-fidelity medical simulations that lead to effective learning: a BEME systematic review. In: Medical Teacher, 27(1), 10-28.
40. LAMOTHE, M., BOUJUT, E., ZENASNI, F., & SULTAN, S. (2014). To be or not to be empathic: the combined role of empathic concern and perspective taking in understanding burnout in general practice. În: BMC Family Practice, 15(1), 15.
41. Institute of Medicine (US) Committee on Quality of Health Care in America. To Err is Human: Building a Safer Health System. Kohn LT, Corrigan JM, Donaldson MS, editors. Washington (DC): National Academies Press (US); 2000.
42. BOJKE, L., CLAXTON, K., BRAVO-VERGEL, Y., et al. (2007). Eliciting distributions to populate decision analytic models. In: Value in Health, 10(5), 421-429.
43. JAMES J. T. A new, evidence-based estimate of patient harms associated with hospital care. În: Journal of patient safety. 2013;9(3):122-128.
44. FRANKEL, A., GRILLO, S. P., PITTMAN, M., et. al. (2008). Revealing and resolving patient safety defects: the impact of leadership Walk Rounds on frontline caregiver assessments of patient safety. In: Health Services Research, 43(6), 2050-2066.
45. DEKKER, S. Just Culture: Balancing Safety and Accountability. London: CRC Press. 2016. 200 p.

CZU: 343.9:004

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12166307>

PARTICULARITĂȚI ȘI CARACTERISTICI ALE CRIMINALITĂȚII ORGANIZATE DIGITALE

Sîrbu Uliana

lectoră universitară, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată
ORCID: 0000-0003-4159-3714

Digital crime is widely investigated worldwide. It also has an international normative basis for combating it. International law enforcement is weak. Less research is done on digital organised crime. It is practised in countries with a high level of crime, with a low economy, but also where a state of emergency has been established: disaster, epidemic, war. Criminal groups commit various particularly or exceptionally serious crimes digitally. Causing social danger and great, in some cases extremely great, damage.

Keywords: *digital crime, digital organised crime, danger, damage, security, preventing, counteraction.*

Introducere. Criminalitatea organizată digitală se consideră transfrontalieră. Se realizează cu aplicarea tehnologiilor, resurselor informaționale. Se consideră consumată și prin acțiunea de sustragere sau a diverselor atentate la datele electronice. Această formă de infracționalitate fiind răspândită în toată lumea. Se realizează preponderent în țările cu nivelul de criminalitate înalt, economie slab funcțională, precum și în țările unde este situată oricare din formele stării excepționale.

Potrivit Codului Penal al Republicii Moldova această crima includentă, cu toate derivatele sau variațiile sale infracționale se poate incorpora în tipul celor grave, deosebit de grave, excepțional de grave, având toate circumstanțele agravante. Datorită faptului că, pericolul social fiind extrem de mare, alarmantă fiind: securitatea personală a persoanelor, securitatea publică, securitatea interstatală, la nivel internațional. Dar și prejudiciul cauzat produs individual, statului va fi apreciat ca unul mare sau chiar colosal de mare, calculat procedural, estimat, apreciat de responsabilii justiției.

Această formă de criminalitate este extrem de profitabilă, dar și latentă pentru că activitatea lor se desfășoară la distanță, online. Prin care se mai desfășoară și economia tenebră. Criminalii comunică la distanță prin rețeaua de Internet, înfăptuiesc acțiunile infracționale prin diverse aplicații ca exemplu Vaiber, Telegram, WatsApp, Facebook, Twitter, Dragnet, WebMoney, QIWI pentru plățile electronice, și altele. Fiind o activitate de profit înalt, cu riscuri și

costuri minore. Mai are un specific, membrii realizează faptic aceste acțiuni, fapte criminale într-o țară, dar sunt conduși de liderul său, aflat în altă țară sau în altă locație. Ceea ce și determină primordial colaborare internațională, de combatere și predarea justiției pentru răspundere.

În determinarea cauzalității, se observă legătura obiectivă, între cauză și efect. În doctrina criminologică este efectuată separarea cauzelor sociale și a proceselor care determină criminalitatea. Care și permite de a separa această formă de infrațiune de altele.

Determinantele cauzalității, a condițiilor apariției statorniciei, extrapolării, se datorează creșterii economiei industrializării cibernetice, care a favorizat apariția, persistența acestor crime prin utilizarea celor mai performante și progresiste instrumente cu scop de îmbogățire sigură, fabuloasă, fără cheltuieli mari, pierderi și riscuri.

Astfel, **infrațiunile comise digital, de un grup criminal organizat sunt:**

1. *economice* (cu scopul de surmenare și sau a distrugerii economiei unei țări, pentru deținerea sau uzurparea puterii, altele: blocarea investițiilor, deposedare de proprietate privată a persoanelor fizice sau juridice, contrafacerea sau falsificarea produselor cu transportare ilicită și vânzare, etc.);
2. *financiare și fiscale* (piramidele financiare, jocuri de pariu, fabricarea banilor falși și vânzarea, sustragerea banilor virtuali: cripto monedă, bit coin; furtul banilor publici, spălarea de bani și legalizare, investiții tenebre, evaziune fiscală, etc.);
3. *bancare* (de sustragere a banilor, a cardurilor, a datelor prin înșelăciune, de citire a datelor de pe card, etc.);
4. *excrocherii* prin diverse forme și modalități;
5. *de încălcare a drepturilor proprietății intelectuale* (în special la încălcarea dreptului de autor, a mărcii comerciale);
6. *vânzarea de droguri, a substanțelor psihotrope, persecutorilor, anabolizantelor și altor substanțe nocive*, interzise de lege;
7. *asasinare, omor la comandă*;
8. *atacuri cibernetice* (de tip haking);
9. *vânzarea de arme și a munițiilor, a obiectelor explozive, de piraterie*;
10. *porno industria* în toată diversitatea sa, cu vânzarea;
11. *trafic de ființe umane, cu exploatarea prin muncă, exploatarea sexuală*;
12. *corupția*;
13. *terorism și extremism* (aparentă în ultimii ani).

De fapt, la modul general, crima organizată digitală, față de cea obișnuită are

aceleași trăsături specifice stabilite și prezentate de cercetătorii occidentali, europeni, ruși, naționali. Investigații științifice înfăptuite mai mult de trei, chiar de cinci decenii. Însă actualmente s-a mai diversificat, datorită digitalizării și a unor infracțiuni noi aparente în acest sens. Cele mai active organisme internaționale, din anul 1990 au fost: Organizația Națiunilor Unite, Interpol, Europol, Comisia Europeană. Care au prezentat oficial date alarmante, au elaborat acte normative, ghiduri, instrucțiuni pentru prevenirea și combaterea crimelor electronice și a crimei organizate digitale. Diverse acte normative, standarde ca de exemplu ISO 13482-cerințe privind măsuri de securitate tehnică în utilizarea roboților, obiectelor robotizate, și Directive Europene cu un conținut precis și concis, focusate pe combaterea infracțiunilor cibernetice, asigurarea securității publice, a celei cibernetice, dar și cu conținut de colaborare internațională.

Una din aceste deconspirări, descoperire a fost efectuată în luna noiembrie a anului 2023. Potrivit știrilor, colaboratorii de poliție au identificat grupul criminal organizat, alcătuit din membrii cetățeni ai diferitor țări. Faptă penală multiplă, de 4.000.000 lei. Cercetată penal ca "escrocherie cu cripto valută". Făptașii criminali au creat o aplicație de gestionare a bani electronici, identică cu cea originală. Banii parveniți în cont, în urma sustragerii de către infractori, au fost cheltuiți pentru procurarea bunurilor materiale: apartamente, automobile în orașele Chișinău și București. În cadrul perchezițiilor la domiciliul infractorilor, atât în țară, cât și peste hotare a fost aplicat sechestrul asupra bunurilor în sumă de peste 1.500.000 lei, pentru despăgubirea ulterioară [3].

În desprinsa cercetare problemele stabilite țin nu doar de securitate. Sunt și altele: inexistența normelor juridice cu privire la crima dată și mecanismului juridic real de combatere, precum și a celui legat de asigurarea securității; necesitatea elaborării unor politici penale sistemice; securizarea slabă a informațiilor de acces limitat, în special a acelor de acces liber, lipsa restricționării accesului; lipsa supravegherii și controlului; lipsa conlucrării între structurile statale de drept; starea tehnică, materială este foarte precară; insuficiența de cadre, și a celor pricepuți în domeniu; conlucrarea insuficientă la nivel regional, global.

Colaborarea internațională joacă un rol important atât în prevenție, cât și în combatere. Deoarece problema privește, afectează mai multe țări. Neasigurarea cărei, va duce inevitabil la creșterea criminalității internaționale. Este nevoie de lucru comun: de acces, schimb de date, informații, crearea și utilizarea comună a resurselor, instrumentelor tehnologice, etc. Cercetătorul Luca Iamandi prezintă o abordare aparte, despre prevenirea "mai eficientă a criminalității transfrontaliere", prin elaborarea unui complex de măsuri administrative, promovarea și acceptarea cooperării propriu zise, în prevenirea criminalității la nivel european, despre

protecție contra infracțiunilor grave și a criminalității organizate. ”Întrucât criminalitatea organizată continuă să dezvolte o dimensiune globală sporită, este din ce în ce mai important ca legea să poată fi pusă în aplicare în mod eficace dincolo de frontiere și jurisdicții”. Autorul face și propuneri de asigurare a protecției internaționale asupra ”grupurilor în situații vulnerabile”, prioritar minorilor [2].

În activitatea lucrătorilor structurilor de drept este recomandabil:

1. Folosirea metodei de observare, în special cu ajutorul tehnologiilor (depistare geo local, de informare, sesizare, detectare, urmărire, inclusiv pentru identificarea victimelor).
2. Întrebuințarea sistematică a metodei de analiză și monitorizare criminologică. Complementar cu ajutorul metodei aplicării tehnologiilor informaționale: IP (adresa, utilizatorul), GPS, și altele pentru prevenire, depistare, urmărire, detectare, supraveghere, combatere.
3. Folosirea metodei de prevenire și combatere, inclusiv prin utilizarea tehnologiilor informaționale.
4. În cercetarea penală a acestei crime, este important de determinat scopul, intenția, motivele făptașilor pentru a face o calificare corectă, ținând cont de particularitățile și caracteristicile penale a grupului, fiecărui membru în parte, a liderului grupului criminal organizat digital. Inclusiv de caracteristica victimologică a victimei.
5. Efectuarea prognosticului criminologic: geografic, determinarea motivelor și condițiile de declanșare a crimelor digitale, stabilirea și evaluarea nivelului criminalității digitale în diverse perioade, calcule matematice, rezultate realizate și prezentare.

Acțiunile prognozei criminologice pot fi:

- ✓ Operative, înlăptuite zilnic de către colaboratorii organelor de drept;
 - ✓ Tactice și strategice. De coordonare, și stabilire a traseului cercetării;
 - ✓ Factoriale, când sunt investigate mai multe fenomene, cauze;
 - ✓ Sistemice. Inter relaționarea obiectelor supuse prognozării, a parametrilor socio-psihologici.
 - ✓ Stabilirea riscurilor, pericolelor prognozei. Rezultatele cercetării trebuie puse la baza planificării activității organelor de drept.
6. Participare activă și implicare în colaborare internă, externă.
 7. Reducerea acestor infracțiuni este posibilă prin aplicarea unui sistem de acțiuni preventive: socială, de prevenire generală, de prevenire individuală.

Pentru efectuarea profilaxiei victimologice sunt recomandate anumite acțiuni:

1. Sporirea nivelului de eficientizare a securității cibernetice;
2. Modernizarea mijloacelor și instrumentelor tehnologice;
3. Îmbunătățirea instrumentelor software și hardware pentru a proteja informațiile electronice;
4. Informarea și reamintirea electronică continuă despre existența acestor infracțiuni în internet.

Încheiere. Creșterea eficacității prevenirii depinde în mod direct de interacțiunea dintre subiecții prevenției, deoarece desfășurând o activitate planificată, pe baza unor programe, legi, care trebuie să fie intersectoriale, interdepartamentale, interregionale și, bineînțeles, internaționale, se va produce rezultatul dorit.

În cadrul cercetării au fost identificate numeroase probleme, respectiv, au fost elaborate soluții de depășire, de soluționare. Prin rezumarea celor expuse mai sus și prin identificarea celor mai principale probleme, prezentate în cadrul cercetării în cauză:

<i>Principalele probleme</i>	<i>Soluții</i>
✓ Codul Penal al RM nu conține astfel de norme.	Ajustarea întregului cadru legislativ penal.
✓ Lipsa cadrelor, a specialiștilor bine pregătiți din punct de vedere criminologic, în aplicarea tehnologiilor informaționale.	Instruirea specialiștilor, și utilizare a metodei aplicării tehnologiilor informaționale (prevenire, depistare, urmărire, contracarare).
✓ Insuficiența tehnico-materială și digitală. Dotarea slabă.	Dezvoltare, modernizare, introducerea inovațiilor tehnologice, digitalizare.
✓ Colaborare slabă inter structural, la nivel național și internațional.	Fortificarea, eficientizarea colaborării în plan intern, regional, internațional.

Referințe:

1. Codul Penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 72 – 74.
2. LUCA, IAMANDI. Cooperare internațională în domeniul criminalității. București: Editura. AIT Laboratories s.rl, 2011, p. 15-17.
3. Știri, [Accesat:24.11.2023]. Disponibil: <https://www.youtube.com/live/M4NTaDdaxsc?si=QwLEAndhyfv2y86B>
4. Echipadegardă. [Accesat:21.12.2023]. Disponibil: https://youtu.be/63a2rBxM4vI?si=OX_oQu1lBYQKbY_-

CZU: 343.222:343.615-027.553(477) DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12176858>

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ДОМАШНЕЕ НАСИЛИЕ: ОПЫТ УКРАИНЫ

Евтушенко Дарья

доктор философии,
Запорожский национальный университет,
старший преподаватель Кафедры конституционного и
административного права

The author analyzes the legal regulation of liability for domestic violence in Ukraine, highlighting the basic legal acts that enshrine the concept, signs, and characteristics of such an unlawful act. The author identifies the competent authorities under Ukrainian law whose competence includes prevention, counteraction, and suppression of domestic violence. The concept of an abuser and a child abuser is defined, taking into account the peculiarities of the subject of domestic violence. The distinction between administrative and criminal liability is made, indicating the specifics of each type of liability for domestic violence. The role and importance of preventive activities of law enforcement agencies to prevent domestic violence are determined.

Keywords: domestic violence, criminal liability, administrative liability, legislation, preventive activities, National Police of Ukraine.

Осуществление превентивной деятельности правоохранительными органами для обеспечения контроля за соблюдением законодательства, публичной безопасности и порядком, прав, свобод и законных интересов человека и гражданина, предотвращение возможности совершения неправомерных деяний привлекает большое внимание как в обычных условиях существования государства, так и в период действия правового режима военного положения. Предотвращение домашнего насилия является одной из составляющих превентивной деятельности Национальной полиции Украины, о чем свидетельствует и «базовый» Закон, закрепляющий положения о деятельности органа, согласно которому одной из задач, возложенных на полицию, является реализация мероприятий с целью предотвращения и противодействия домашнему насилию (в частности п. 18 ч. 1 ст. 23 «Основные полномочия полиции»). При этом Закон Украины «О предотвращении и противодействии домашнему насилию», в свою очередь, выделяет субъектов, осуществляющих соответствующие меры, и среди них определяются и «уполномоченные подразделения органов Национальной полиции Украины» как имеющие соответствующий функционал по реализации

мероприятий, направленных на предотвращение и противодействие домашнему насилию (п. 2. ч. 3 ст. 6 Закона). Таким является, в частности, и Департамент превентивной деятельности как структурное подразделение Национальной полиции Украины, который в пределах своих полномочий реализует задачи, среди которых есть и такие, которые направлены на предотвращение домашнего насилия, и тем самым обеспечивает политику государства в этой сфере. Тем же Законом определяется и понятие предотвращения домашнего насилия как «система мер, осуществляемых органами исполнительной власти, органами местного самоуправления, предприятиями, учреждениями и организациями, а также гражданами Украины, иностранцами и лицами без гражданства, находящимися в Украине на законных основаниях, и направленные на повышение уровня осведомленности общества относительно форм, причин и последствий домашнего насилия, формирование нетерпимого отношения к насильственной модели поведения в частных отношениях, равнодушного отношения к домашнему насилию. Первым элементом условно можно выделить проведение профилактических бесед, реализация информационно-просветительских проектов, лекций, круглых столов и т.д. с целью повышения правосознания населения; формирование нетерпимости к любым формам, видам и проявлениям домашнего насилия; формирование понимания действий лиц в случае совершения к ним любого вида домашнего насилия для быстрого реагирования и привлечения к ответственности лица-обидчика, в частности Законом определяется и понятие «обидчик» как общее, такое, которое определяет лицо, совершившее домашнее насилие. Вторым элементом можно выделить деятельность по предотвращению новым совершением любого вида домашнего насилия лицами, которые уже такое насилие совершали, мониторинг поведения обидчика с целью предотвращения повторного совершения домашнего насилия [2]. Попутно выделяется в этом элементе предотвращения домашнего насилия и профилактический учет как мероприятие с целью осуществления мониторинга. Стоит обратить внимание также на то, что при определении понятия профилактического учета законодатель акцентирует внимание и на субъект реализации такого вида деятельности, такими субъектами закреплены вышеупомянутым Законом уполномоченные подразделения органов Национальной полиции Украины, а под самим профилактическим учетом, согласно Закону, следует понимать «организационно-практические мероприятия

по контролю за поведением обидчика с целью недопущения повторного совершения домашнего насилия, за соблюдением им временных ограничений его прав и выполнением обязанностей».

Но все же какая же реакция со стороны государства определяется в отношении лиц, совершивших домашнее насилие?

По законодательству Украины предусмотрено два вида юридической ответственности за деяния, квалифицируемые как домашнее насилие. Такими видами определяются административная и уголовная ответственность.

Домашнее насилие в соответствии с уже упомянутым Законом Украины «О предотвращении и противодействии домашнему насилию» определяется как «деяния (действия или бездействие) физического, сексуального, психологического или экономического насилия, совершаемые в семье или в пределах места жительства или между родственниками, или между бывшими или нынешними супругами, или между другими лицами, которые совместно проживают (проживали) одной семьей, но не находятся (не находились) в родственных отношениях или в браке между собой, независимо от того, проживает (проживало) лицо, совершившее домашнее насилие, в том же месте, что и пострадавшее лицо, а также угрозы совершения таких деяний» (ст. 1 Закона).

Статья 173³ Кодекса Украины об административных правонарушениях определяет, что административная ответственность наступает за «совершение домашнего насилия, насилия по признаку пола, то есть умышленного совершения любых деяний (действий или бездействия) физического, психологического или экономического характера (применение насилия, не повлекшее телесных повреждений, угрозы, оскорбления или преследования, лишение жилья, пищи, одежды, другого имущества или средств, на которые потерпевший имеет предусмотренное законом право, и т.п.), в результате чего мог быть или был причинен вред физическому или психическому здоровью потерпевшего, а так же невыполнение срочного запрещающего предписания лицом, в отношении которого оно вынесено, или несообщение уполномоченным подразделениям органов Национальной полиции Украины о месте своего временного пребывания в случае вынесения такого предписания» [3], а санкцией за соответствующие деяния определяется штраф или общественные работы, или административный арест. При этом законодатель закрепил и такой квалифицирующий признак как повторность (те же деяния, совершенные лицом, которое в течение года было подвергнуто

административному взысканию за одно из определенных нарушений), в этом случае альтернативные виды санкций остаются неизменными, но отличается их содержательное наполнение (возрастает сумма штрафа, количество часов общественных работ, количество суток административного ареста).

Что касается уголовной ответственности за совершение домашнего насилия, то Уголовный кодекс Украины (статья 126¹) определяет домашнее насилие как «умышленное систематическое совершение физического, психологического или экономического насилия в отношении супругов или бывших супругов или другого лица, с которым виновный находится (находился) в семейных или близких отношениях, что приводит к физическим или психологическим страданиям, расстройствам здоровья, потере трудоспособности, эмоциональной зависимости или ухудшению качества жизни потерпевшего лица», в таком случае санкциями за указанные действия законодатель определяет общественные работы, или арест, или ограничение свободы, или лишение свободы, а невыполнение ограничительных мер, ограничительных предписаний или непрохождение программы для обидчиков (ст. 390¹ УКУ) влечет за собой санкции в виде ареста или ограничения свободы [4].

Таким образом, ответственность за совершение домашнего насилия в Украине имеет два вида: административная ответственность за более легкую форму совершения домашнего насилия, предусматривающую и более легкие по своим особенностям санкции, в отличие от второго вида - уголовной ответственности, наступающей для лица, совершившего противоправные деяния, в соответствии с УКУ, предусматривающие и соответствующие более строгие санкции. Учитывая это, стоит отметить важность превентивной деятельности правоохранительных органов по недопущению осуществления, в т.ч. домашнего насилия, для минимизации рисков негативных последствий, которые могут быть причинены потерпевшему лицу в результате совершения такого вида противоправных деяний, в т.ч. и причинения смерти лица, в отношении которого осуществлялось систематическое домашнее насилие. Так, роль правоохранительных органов, в т.ч. превентивная их деятельность, имеет большое значение для ликвидации условий, причин и факторов, которые потенциально могут повлиять на осуществление домашнего насилия.

Ссылки:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
2. КРЕМОВА, Д.С. Запобігання домашньому насильству як складова превентивної діяльності Національної поліції України. Євроінтеграційні вектори реформ у сфері публічного адміністрування: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (17 травня 2023 року, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого). Харків: Друкарня Мадрид. с. 314 – 319.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/ed20231014#Text>
4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20010405#Text>

CZU: 343.351(477)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12176958>

**ФИНАНСОВЫЙ МОНИТОРИНГ «ПОЛИТИЧЕСКИ ЗНАЧИМЫХ ЛИЦ (PEPs)»
КАК СРЕДСТВО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ
ЛЕГАЛИЗАЦИИ (ОТМЫВАНИЮ) «ГРЯЗНЫХ ДЕНЕГ»: ПРОБЛЕМНЫЕ
ВОПРОСЫ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В УКРАИНЕ**

Коломоец Татьяна

доктор юридических наук, профессор, член-корреспондент НАПрН Украины, Заслуженный юрист Украины, декан юридического факультета Запорожского национального университета (Украина)

The paper considers the state financial monitoring of "politically exposed persons" in the aspect of the priority vector of Ukraine's foreign policy in the conditions of European integration, formation of the relevant legal framework. The paper analyses the "quality" of normative fixation of the grounds for the application of state financial monitoring of "politically exposed persons" as a means of prevention and counteraction to legalization (laundering) of "dirty money". The "problematic" aspects of the "basic" legislative act (subject, time, object) are highlighted, the "defects" of law enforcement are analyzed.

Keywords: *publicly significant persons, legalization (laundering) of "dirty money", counteraction, prevention, legislation.*

В условиях активизации практической реализации евроинтеграционных стремлений Украины одним из «домашних заданий», определивших «вектор нового этапа» на тупи к членству Украины в ЕС, является усиление «качества» унормирования основ использования государственного финансового мониторинга «политически значимых лиц» как одного из эффективных инструментов предупреждения и противодействия легализации (отмыванию) «грязных денег». Необходимо отметить, что соответствующее направление как приоритетное в украинском нормотворчестве было выделено еще в 2014 году, когда был принят «базовый» законодательный акт – Закон Украины «О предупреждении и противодействии легализации (отмывания) доходов, полученных преступным путем, финансирования терроризма и финансирования распространения оружия массового поражения» (утратил силу вследствие принятия Закона Украины № 361-IX с аналогичным названием 06 декабря 2019 года). Однако, не смотря на это, эффективным использование вышеуказанного инструмента предупреждения и противодействия противоправным явлениям не было, что и обусловило «повышенное внимание» со стороны ЕС к этому вопросу, определение в качестве «одного из семи ключевых проблем», решение

которых и определяло результативность дальнейшей реализации внешней политики Украины в аспекте евроинтеграции.

Анализ действующего законодательства Украины и практики его применения в сфере предупреждения и противодействия легализации (отмывания) «грязных денег» - «доходов, полученных преступным путем, финансирования терроризма и финансирования распространения оружия массового поражения», позволяет выделить несколько «ключевых» вопросов, которые и до настоящего времени являются «проблемными» и которые в целом влияют на эффективность использования ресурса государственного финансового мониторинга.

Во-первых, субъектный аспект. Государственный финансовый мониторинг как средство предупреждения и противодействия легализации (отмывания) «грязных денег» ориентирован не на всех субъектов общественных отношений, наделенных публичной властью, не на всех без исключения публичных служащих, не на всех субъектов публично-властных отношений, а лишь тех, которые, с учетом своего специфического правового статуса, могут быть «потенциальными» субъектами отношений, непосредственно связанных с легализацией (отмыванием) доходов, полученных преступным путем, финансированием терроризма и финансированием распространения оружия массового поражения, которых законодатель определил как «политически значимых лиц (від англ. «Politically Exposed Persons», PEPs)». Таковыми являются « ... физические лица - национальные, иностранные публичные деятели и деятели, которые выполняют публичные функции в международных организациях» (п. 47 ст. 1 Закона). При этом «национальными публичными деятелями» являются « ... физические лица, которые выполняют или выполняли в Украине выдающиеся публичные функции ...», с указанием тех должностей, я которыми указанные «выдающиеся» публичные функции связаны (п. 37 ст. 1 Закона). «Иностранцами публичными деятелями» признаются также « ... физические лица, которые выполняют или выполняли выдающиеся публичные функции в иностранных государствах» (п. 28 ст. 1 Закона) и также закрепляется перечень (хотя и обобщенный) таких должностей. И, наконец, «деятелями, которые выполняют публичные функции в международных организациях» законодатель определяет «...должностных лиц международных организаций, которые занимают или занимали должность руководителя (директора, главы правления или иную) или заместителя руководителя в таких организациях или выполняют или выполняли

любые руководящие (значимые публичные) функции на высшем уровне, в том числе в международных межгосударственных организациях, члены международных парламентских ассамблей, судьи и руководящие должностные лица международных судов» (п. 20 ст. 1 Закона). Использована фактически «стандартная» трёхэлементная нормативная модель определения «политически значимых лиц», которая является характерной для законодательства многих стран мира, является релевантной правовым стандартам FATF (6 Рекомендация FATF, Директива ЕС 2015/989) и согласовывается с международно-правовыми стандартами формирования терминологического аппарата в сфере противодействия и предупреждения легализации (отмывания) «грязных денег», противодействия «большой коррупции» (ст. 52 Конвенции ООН против коррупции). Несмотря на определенность субъектного элемента государственного финансового мониторинга в части унормирования положений о «политически значимых лицах», необходимо отметить, что выбранная нормативная модель не является достаточной простой, прозрачной, безукоризненной. Она предполагает закрепление:

а) «основного» субъекта, которым является «непосредственно действующее лицо» соответствующих общественных отношений, то есть лицо, непосредственно занимающее (ранее занимавшее) «влиятельную», «важную», «значимую» публичную должность, предполагающая «влияние» лица (в т.ч. и после прекращения соответствующих отношений) на общество, государство; лицо, выполняющее (ранее выполнявшее) «значимые» публичные функции (распределение бюджетных финансов, определение и реализация основных направлений государственной политики и др.). «Привязка» лица к «влиятельной» («важной», «значимой») должности и «значимым» публичным функциям являются обязательными признаками «основного» субъекта, на которого ориентирован государственный финансовый мониторинг. При этом важно отметить, что «уникальность» соответствующего правового статуса «основного» субъекта состоит в том, что он «сохраняется» за лицом не только во время «активной фазы» его деятельности, но и после ее завершения. Такие лица «сохраняют» свое публичное влияние очень долго, а иногда и навсегда. Их влияние может «сохраняться» даже дольше, чем сам период пребывания их на должности. При такой уникальности правового статуса лиц, к сожалению, «перенасыщение» нормативно-правовых положений оценочными понятиями («значимые» должности, «значимые» публичные функции, «влиятельные» должности, «важные»

должности и др.) при их определении негативно влияет на толкование и применение соответствующих положений законодательства, формирует предпосылки для вариативности толкования, формирования разной практики правоприменения, создает препятствия для унификации последней.

б) фиксирует и «дополнительных» («опосредованных») субъектов, которыми являются лица, связанные с основными субъектами родственными и деловыми («иными») отношениями. К таковым относятся:

- 1) члены семьи – « ... муж/жена или приравненные к ним лица, сын, дочь, пасынок, падчерица, усыновленные лица, лица, которые пребывают под опекой или попечительством, зять и невестка и приравненные к ним лица, отец, мать, отчим, мачеха, усыновители, опекуны и попечители» (п. 70 ст. 1 Закона). Перечень, хотя и большой, однако признать его «абсолютно определенным», таким, который охватывает всех «потенциально» возможных («связанных родством») участников отношений с возможными «репутационными рисками» нельзя. Важно отметить, что достаточно длительной по времени является научная дискуссия о том, является ли оправданным закрепление в этом законодательном акте определения «члены семьи» для обозначения «дополнительных» субъектов государственного финансового мониторинга, а не, скажем, определения «близкие лица» (или их одновременное закрепление по аналогии из «базовым» законодательным антикоррупционным актом), поскольку не все «связанные родством» лица в «базовой» нормативной модели фактически попадают в «поле зрения» законодателя и это определенным образом влияет на эффективность использования указанного мониторинга.
- 2) лица, «связанные деловыми отношениями» («близкие сотрудники», «близкие ассистенты», «близкие соратники» и др.). При этом такие отношения являются не просто «деловыми», а «близкими деловыми» (доверительными), что требует «особой осмотрительности» при их закреплении. К сожалению, необходимо отметить, что, несмотря на то, что имеет место использование «базовых» правовых стандартов FATF, учет опыта других государств в регулировании этого вопроса, все же «абсолютной определенности», с акцентом на «базовые» признаки «близких деловых» отношений, что устраняло бы предпосылки для субъективного усмотрения в правоприменении относительно этого вида «дополнительных» субъектов, нет. И это то же влияет на

эффективность использования ресурса государственного финансового мониторинга.

Во-вторых, государственный финансовый мониторинг должен быть пожизненным (бессрочным) или же только в период выполнения лицом «значимых» публичных функций, пребывания лица на должности и определенного периода после этого? Практика нормотворчества Украины в этом вопросе является примером «маятникового подхода», а именно: «от бессрочного к лимитированному во времени и вновь к бессрочному», что вновь обусловлено «повышенным вниманием» к этому вопросу ЕС в контексте реализации евроинтеграционных стремлений Украины. Украина восприняла в первоначальный период формирования соответствующего законодательства «бессрочную» модель государственного финансового мониторинга, которая предполагает ориентированность этого инструмента на субъекта не только в период «активной фазы» его деятельности, но и после ее завершения без ограничений во времени (что является вполне логичным, с учетом того, что лицо может «сохранять» свое влияние на общество и после прекращения выполнения «значимых» публичных функций). Однако 04 ноября 2022 года согласно Закону Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины относительно защиты финансовой системы Украины от действий государства, которое осуществляет вооруженную агрессию против Украины, и адаптации законодательства Украины к отдельным стандартам FATF и требованиям Директивы ЕС 2018/843» модель была изменена на «лимитированную во времени» и предусматривала возможность осуществления мониторинга в период «активной фазы» и в течение трех лет после завершения, что безусловно нужно признать «шагом назад» в использовании соответствующего мониторинга и поводом для формирования «нового домашнего задания» ЕС для Украины, успешным решением которого вполне можно признать принятие 17 октября 2023 года Закона Украины «О внесении изменений в Закон Украины «О предупреждении и противодействии легализации (отмывания) доходов, полученных преступным путем, финансирования терроризма и финансирования распространения оружия массового поражения» относительно политически значимых лиц» (восстановление «бессрочного» государственного финансового мониторинга). Возврат к прежней модели является вполне логичным, обоснованным (с учетом уникального правового статуса указанных лиц), однако дискуссионным остается вопрос является ли это положение «легализованным» основанием для «вмешательства в

любое время» в «частную автономию» лица?

В-третьих, что же является объектом государственного финансового мониторинга? Является ли он «тотальным» контролем за соответствующими лицами, «рычагом влияния» на их профессиональную политическую деятельность? С учетом изменений и дополнений в «базовый» законодательный акт, можно констатировать, что, хотя и выбрана «методика россыпи» нормативных положений по «телу» законодательного акта, что усложняет его толкование и применение, тем не менее, объект все же определен (хотя и с «дефектами качества»), что устраняет основания для «тотального» мониторинга. Более того, Законом Украины от 17 октября 2023 года предусмотрены дополнительные гарантии («границы возможного вмешательства» и основания для привлечения к ответственности за нарушение указанных «границ», «красных линий») от «чрезмерного внимания» к PEPs, регламентированы алгоритмы действий по «упрощенной» и «стандартной» процедурах осуществления государственного финансового мониторинга.

Secțiunea IV

DREPT PROCESUAL PENAL

CZU: 343.533

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12177024>

FALSIFICAREA ELEMENTELOR DE IDENTIFICARE AUTOVEHICULELOR ÎN CONTEXTUL DE ANSAMBLU A INFRAȚIUNILOR DE FALS ORI UZ DE FALS

Coțescu Vasile

doctorand, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID ID: 0009-0009-0027-7193

The criminal legislation of the Republic of Moldova operates, through different legal-penal norms, as well as by including these norms in the content of different chapters, with crimes generically assimilated as forgery crimes and crimes of using forgery. Whatever the category and whatever the form of expression, forgery and the use of forgery seriously undermine the truth and trust that must determine the development of normal social relations between people. The crime provided by art. 276 of the Criminal Code of the Republic of Moldova - falsification of the identification elements of motor vehicles - highlights a crime of forgery itself.

Keywords: *forgery; the use of forgery; falsification; the identification elements of motor vehicles.*

Oricare ar fi categoria și oricare ar fi forma de exprimare, falsul și uzul de fals aduc atingere gravă adevărului și încrederii care trebuie să determine desfășurarea unor relații sociale normale între persoane. Cu adevărat, după cum subliniază autorii V. Dongoroz, S. Kahane, I. Fodor, I. Oancea et. al., orice relație socială privește *și se grefează pe o anumită realitate* pe care subiecții relației o au în vedere și a cărei existență implică o reciprocă bună-credință și încredere din partea acestor subiecți [1, p. 357].

Cu toate acestea, deși legislația penală a mai multor state a constatat necesitatea configurării generice a unor infracțiuni de fals în mod distinct, legiuitorul din Republica Moldova a oferit importanță premisei de ocrotire a relațiilor sociale care vizează alterarea adevărului și încrederea în acest adevăr, însă această importanță nu a fost valorificată într-un careva mod strict individualizat.

În fapt, legiuitorul din Republica Moldova a stabilit, prin conținutul art. 361 CP RM, art. 332 CP RM, art. 352¹ CP RM anumite forme generale de manifestare a falsului/falsificării și/sau uzului de fals, punând accent, în limitele unor norme speciale (sub aspectul unor reguli de concurență) pe mai multe varietăți și modalități normative de manifestare a acestui/acestei fals/falsificări ori a uzului de fals. Este evident, că sfera acestor fapte penale în mod general este foarte amplă, conținând variate categorii de infracțiuni care pot fi diferențiată în

dependență de forma textuală de exprimare a alterării adevărului, modul de alterare a adevărului, forma de manifestare a relațiilor sociale în care este vizată alterarea adevărului, natura încrederii care este acordată adevărului presupus a fi respectat etc. [1, p. 357; 2, p. 317]

Punând accent pe sistemul infrațiunilor legate într-un mod sau altul de categoria de încredere și limitele încrederii, nevalorificând modalitatea de manifestare a încrederii și formele de exprimare a acesteia (bunuri, înscrisuri, persoane), stabilim că legiuitorul din Republica Moldova pune în evidență afectarea relațiilor sociale care vizează încrederea *in personam* și *in rem* prin utilizarea mai multor tehnici normative, în particular:

- ▶ folosirea termenului generic de **înșelăciune**,
- ▶ uzul de sintagma generică – **inducere în eroare**,
- ▶ utilizarea unor noțiuni care evidențiază anumite elemente ale înșelăciunii sau inducerii în eroare: **crearea de confuzie, răspândirea de afirmații false, comunicarea mincinoasă, denunțarea falsă, plângerea falsă**,
- ▶ operarea cu diferite texte și modalități tehnice care valorifică conținutul falsificării propriu-zise – **falsificarea; falsificarea, adică fabricarea; contrafacerea; introducerea unor date rezultând date necorespunzătoare adevărului, înscrierea în documente oficiale a unor date vădit false** (*infrațiunea prevăzută la art. 276 CP RM se include în limitele acestei situații descrise*),
- ▶ includerea în acțiune normativă a diferitor sintagme, care se reduc la noțiunea generică de **uz de fals – prezentarea sau utilizarea unor date false; prezentarea datelor neautentice; utilizarea unui act de identitate fals sau a unui buletin de vot fals; transmiterea unor rapoarte și informații eronate; utilizarea unor coduri fiscale străine sau plastografiate; cu marcarea cu alte timbre decât cele de modelul stabilit.**

Gradul prejudiciabil al infrațiunii de fals și uz de fals (confectionarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor oficiale, a imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor false), precum și a altor infrațiuni de fals (în particular, infrațiunea de fals în acte publice – art. 332 CP RM) decurge din alterarea adevărului săvârșită asupra unei entități care au însușirea legală de a servi ca mijloc de probă, de a constitui dovada unor realități de existență și de veracitatea cărora depind formarea și desfășurarea unor relații sociale. Reiterăm faptul că, deși legislația penală a Republicii Moldova nu face distincție normativă între o categorie aparte de infrațiuni cu denumirea marginală de *infrațiuni de fals și uz de fals*, dar acest fapt nu prezumă constatarea lipsei unor incriminări legate de fals sau uz de fals prevăzute de legislația altor state. Evident, că legiuitorul din

fiecare stat conturează un sistem de relații sociale propriu prin intermediul acestor entități cu însușiri probatorii, făcând delimitare mai mult în raport cu categoria entității, decât cu forma de influență asupra acesteia. Or, cu siguranță, relațiile sociale în această gamă variată de împrejurări ar fi foarte dificil de protejat și de realizat fără ajutorul anume a unor entități materiale cu însușiri probatorii [1, p. 361]. Pe măsura implicării statului în protecția juridico-penală a entităților cu funcție probatorie, încrederea pe care o inspiră puterea probantă a acestor entități este mai mare. Din aceste ultime rațiuni, importanța ocrotirii penale a relațiilor sociale care vizează încrederea în entitățile materiale cu funcție probatorie este evidentă, iar pericolul social al infracțiunilor care le aduc atingere decurge din dauna cauzată anume acestor relații sociale. În context, art. 361 CP RM vizează răspunderea penală consolidată pentru:

- falsul material în documente oficiale,
- falsul instrumentelor oficiale,
- uzul de fals,
- folosirea instrumentelor false.

Autorii O. Loghin și T. Toader conchid asupra faptului că în limitele infracțiunilor de fals sunt incluse diferite fapte de fals propriu-zis, precum și unele fapte derivate care, datorită legăturii lor strânse cu faptele de fals, și-au găsit în mod firesc locul în această categorie de infracțiuni. Pe această cale anume se face distincția între:

- a) *infracțiuni de fals propriu-zis*,
- b) *infracțiuni derivate infracțiunilor de fals* [3, p. 457].

În opinia noastră, legiuitorul din Republica Moldova nu și-a fundamentat poziția sa nici operând cu această clasificare conceptuală, punând în evidență, prin intermediul art. 332 CP RM o infracțiune de fals propriu-zis, iar cu ajutorul art. 361 CP RM completează și conținutul infracțiunilor de fals propriu-zis (falsul material de documente oficiale, falsificarea instrumentelor oficiale), și cel al infracțiunilor derivate infracțiunilor de fals (uzul de fals, folosirea instrumentelor false). Pe acest ultim temei, în viziunea noastră, intervin multiple incoerențe aplicative, care pun în evidență necesitatea și realitatea excluderii posibilităților de calificare juridică a infracțiunii prevăzute de art. 361 CP RM prin concurs de infracțiuni doar datorită unor modalități particularizate ale infracțiunii.

Mai mult decât atât, neincluderea infracțiunilor de fals într-un singur grup normativ generic, a oferit temei suficient de interpretare a infracțiunilor de fals propriu-zis și infracțiunilor derivate din cele de fals și în contextul altor multiple incriminări penale (art. 236 CP RM, art. 237 CP RM, art. 352¹ CP RM).

Corelația normelor legate de infracțiunile de fals în CP RM poate fi supusă

unei configurări clasificatoare în baza unor reguli predeterminate, care, în opinia noastră, sunt următoarele:

a) infrațiunea de fals propriu-zis în CP RM este descris prin intermediul infrațiunilor de

- (1) confecționare a documentelor oficiale (art. 361 CP RM),
- (2) confecționare a instrumentelor de autentificare (imprimare, ștampile sau sigilii) (art. 361 CP RM),
- (3) falsul în acte publice (art. 332 CP RM),

Este principală delimitarea infrațiunilor de fals vizate la pct. a) - (1)-(3) din perspectiva delimitării falsului material în documente oficiale de falsul intelectual, iar ambele aceste infrațiuni – de falsul instrumentelor de autentificare. Or, falsul instrumentelor de autentificare este comisă în timp anterior falsului material în documente oficiale și nu poate fi raportat la falsul intelectual.

- (4) falsul în declarații, manifestat prin includerea intenționată a unor date incomplete sau false în declarația de avere sau interese personale (art. 352¹ alin. (2) CP RM),
- (5) falsul în declarații, manifestat prin declarația necorespunzătoare adevărului făcută unui organ competent în vederea producerii unor consecințe juridice (...) (art. 352¹ alin. (1) CP RM),
- (6) fabricarea semnelor bănești sau a titlurilor de valoare (art. 236 CP RM),
- (7) fabricarea cardurilor sau a altor instrumente de plată (art. 237 CP RM),
- (8) falsificarea elementelor de identificare ale autovehiculelor (ar. 276 CP RM),
- (9) falsul informatic (art. 260⁵ CP RM),
- (10) falsificarea și contrafacerea produselor (art. 246² CP RM),
- (11) gestiunea defectuoasă sau frauduloasă a băncii, a societății de investiții, a societății de asigurări, prin falsificarea datelor veridice în procesul de administrare a băncii (...) (art. 239¹ CP RM),
- (12) finanțarea ilegală a partidelor politice sau a campaniilor electorale, încălcarea modului de gestionare a mijloacelor financiare ale partidelor politice sau ale fondurilor electorale, prin falsificarea rapoartelor privind gestiunea financiară (...) (art. 181² alin. (1) CP RM),
- (13) falsificarea rezultatelor votării (art. 182 alin. (2) CP RM),
- (14) declarațiile intenționat false, operarea intenționată cu înscrisuri false în documentele ce țin de protecția proprietății intelectuale, precum și falsificarea documentelor necesare eliberării titlului de protecție, perfectarea intenționată a documentelor falsificate cu date care subminează autoritatea solicitantului de protecție a obiectului de proprietate intelectuală (art. 185³ CP RM),

- (15) includerea în documentele contabile, fiscale sau financiare a unor date denaturate privind veniturile sau cheltuielile, a unor cheltuieli care nu au la bază operațiuni reale ori care au la bază operațiuni ce nu au existat, fie prin tănuirea unor obiecte impozabile, dacă suma impozitului care trebuia să fie plătit depășește 1500 unități convenționale (art. 244 CP RM),
- (16) includerea în declarația cu privire la impozitul pe venit a unor date denaturate dacă suma impozitului pe venit care trebuia să fie achitat depășește 2500 de unități convenționale (art. 244¹ CP RM),
- (17) includerea în prospectul emisiei sau în alte documente, în temeiul cărora se înregistrează emisia titlurilor de valoare, a informațiilor neautentice sau care pot induce în eroare (art. 245 CP RM),
- (18) includerea intenționată în registrul deținătorilor de valori mobiliare a informațiilor neautentice, denaturate, false (art. 245² CP RM)
- (19) includerea în rapoartele prezentate în conformitate cu prevederile legislației a unor date eronate (art. 245¹¹ alin. (1) CP RM),
- (20) falsificarea semnelor de marcare de stat (art. 250¹ CP RM).
- (21) falsificarea probelor (art. 310 CP RM),
- (22) denunțarea falsă sau plângerea falsă (art. 311 CP RM),
- (23) declarația mincinoasă, concluzia falsă sau traducerea incorectă (art. 312 CP RM),
- (24) întocmirea unei facturi sau a altui alt document sau înscris contabil care conține informații false (art. 335¹ CP RM),
- (25) comunicarea mincinoasă cu bună știință despre actul de terorism (art. 281 CP RM),

b) *infrațiunea derivată din infrațiunile de fals este descrisă prin intermediul următoarelor incriminări penale:*

- (1) deținerea documentelor oficiale false (art. 361 CP RM),
- (2) deținerea imprimatelor false (art. 361 CP RM),
- (3) deținerea ștampilelor false (art. 361 CP RM),
- (4) deținerea sigiliilor false (art. 361 CP RM),
- (5) vânzarea documentelor oficiale false (art. 361 CP RM),
- (6) vânzarea imprimatelor false (art. 361 CP RM),
- (7) vânzarea ștampilelor false (art. 361 CP RM),
- (8) vânzarea sigiliilor false (art. 361 CP RM),
- (9) punerea în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false (art. 236 CP RM),
- (10) punerea în circulație a cardurilor sau a altor instrumente de plată false (art. 237 CP RM),

- (11) transportarea, păstrarea sau comercializarea mărfurilor supuse accizelor, fără marcarea lor cu timbre de control sau timbre de acciz (art. 250 alin. (2) lit. a) CP RM),
- (12) folosirea documentelor oficiale false (art. 361 CP RM),
- (13) folosirea imprimatelor false (art. 361 CP RM),
- (14) folosirea ștampilelor false (art. 361 CP RM),
- (15) folosirea sigiliilor false (art. 361 CP RM),
- (16) falsificarea rezultatelor votării, prin utilizarea unui act de identitate fals sau a unui buletin de vot fals (art. 182 alin. (1) CP RM),
- (17) prezentarea intenționată de documente cu date care subminează autoritatea solicitantului de protecție a obiectului de proprietate intelectuală (art. 185³ CP RM),
- (18) tăinuirea de date sau prezentarea intenționată de date neautentice despre poluarea mediului, prin prezentarea intenționată de către o persoană cu funcție de răspundere ori de către o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală, precum și de către o persoană juridică, a datelor neautentice (...) (art. 225 CP RM),
- (19) escrocheria (art. 190 CP RM),
- (20) cauzarea de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere (art. 196 CP RM),
- (21) sustragerea sau extorcarea drogurilor sau etnobotanicelor, prin escrocherie (art. 217⁴ CP RM),
- (22) dobândirea creditului, împrumutului sau despăgubirii/ indemnizației de asigurare prin înșelăciune (art. 238 CP RM),
- (23) gestiunea defectuoasă sau frauduloasă a băncii, a societății de investiții, a societății de asigurări, prin prezentarea sau utilizarea unor date false (...) (art. 239¹ CP RM),
- (24) transmiterea de rapoarte sau informații eronate Băncii Naționale a Moldovei (art. 239² lit b) CP RM),
- (25) practicarea ilegală a activității de întreprinzător cu utilizarea unor coduri fiscale străine sau plastografiate), soldată cu obținerea unui profit în proporții mari (art. 241 CP RM),
- (26) aprobarea cu bună-știință a prospectului emisiei care conține informații neautentice (art. 245 CP RM),
- (27) aprobarea rezultatelor emisiei vădit neautentice (art. 245 CP RM),
- (28) manipularea pe piața valorilor mobiliare, prin înșelăciune (art. 245¹ alin. (1) lit. b) CP RM),
- (29) eliberarea de către deținătorul de registru a listei acționarilor falsă (art.

245² CP RM),

- (30) folosirea listei false a acționarilor de către orice persoană (...) (art. 245² CP RM),
- (31) prezentarea unor informații eronate despre investiții, starea activelor de pensii (art. 245¹¹ alin. (1) CP RM),
- (32) însușirea, în temeiul unor documente false sau întocmite greșit, a mijloacelor acumulate în fond (...) (art. 245¹¹ alin. (1) CP RM),
- (33) concurența neloială, manifestată prin răspândirea, în procesul comerțului, de afirmații false (...) (art. 246¹ lit. a), b), d) CP RM,
- (34) folosirea frauduloasă a documentelor sau a mijloacelor de identificare vamală (art. 248 CP RM),
- (35) declararea neautentică în documentele vamale sau în alte documente de trecere a frontierei (art. 248 CP RM),
- (36) eschivarea de la achitarea plăților vamale (inclusiv prin folosirea unor documente false) (art. 249 CP RM),
- (37) punerea în circulație a semnelor de marcă de stat false (art. 250¹ CP RM),
- (38) utilizarea semnelor de marcă de stat false (art. 250¹ CP RM),
- (39) insolvabilitatea fictivă (inclusive prin folosirea unor documente false) (art. 253 CP RM),
- (40) utilizarea unei facturi sau a oricărui alt document sau înscris contabil care conține informații false (art. 335¹ CP RM);
- (41) trecerea ilegală a frontierei de stat prin sustragerea de la controlul efectuat la trecerea acesteia (art. 362 CP RM),
- (42) organizarea migrației ilegale (inclusive prin folosirea unor documente false) (art. 362¹ CP RM).

Infrațiunea prevăzută de art. 276 CP RM - falsificarea elementelor de identificare ale autovehiculelor - fiind definită prin intermediul următorului conținut normativ (variante tipică a infracțiunii): *falsificarea seriei, a numărului de identificare ale șasiului, caroseriei sau motorului auto prin ștergere, înlocuire sau modificare* (infracțiune ușoară - se pedepsește cu amendă în mărime de la 650 la 950 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 1 an) **pune în evidență o infracțiune de fals propriu-zis** [1].

În context, elementul material al infracțiunii prevăzute de art. 276 CP RM este descris prin intermediul acțiunii unice de *falsificare*, configurat legal prin intermediul a trei modalități normative alternative *ștergere, înlocuire sau modificare*.

Evident că, în mod factic, această manifestare a elementului material al infracțiunii obține diferite conotații, care, însă, din punct de vedere al calificării juridice nu au importanță definitorie. Aceste premise enunțate indică la necesitatea clarificării limitelor conținutului noțiunii de *falsificare* incidente infracțiunii de falsificare a elementelor de identificare ale autovehiculelor și interpretării acesteia în contextul temeiului juridic al răspunderii penale pentru infracțiunea prevăzută de art. 276 CP RM.

În opinia noastră, falsificarea în legea penală urmează a fi interpretată prin intermediul *contrafacerii și/sau alterării*. Doar, este necesar a menționa că, în cazul infracțiunii de falsificare a elementelor de identificare ale autovehiculelor, această falsificare, sub aspectul conținutului incident, comportă anumite limite de interpretare specifice. După cum consemnează autorii S. Brînza și V. Stati, *falsificarea totală a elementelor de identificare ale autovehiculelor nu intră sub incidența art. 276 CP RM*; în context, *falsificarea poate fi numai parțială* [2, p. 251; 3, p. 508]. Aceste limite de interpretare specifice sunt vizate însuși de conținutul interpretării legale invocate la art. 276 alin. (1) CP RM, și anume: *falsificarea prin ștergere, falsificarea prin înlocuire, falsificarea prin modificare* [1]. Și aceste modalități normative de manifestare a elementului material (exprimate exclusiv prin acțiune) pot fi direcționate alternativ spre mai multe elemente de identificare ale autovehiculelor (serie, număr de identificare a șasiului, număr de identificare ale caroseriei, număr de identificare a motorului auto).

În scopul calificării corecte a infracțiunii prevăzute de art. 276 CP RM nu are importanță falsificarea elementelor de identificare ale titularului în pașaportul tehnic, falsificarea elementelor de identificare a vehiculelor pe baza pașaportului tehnic, falsificarea elementelor de identificare a pașaportului tehnic (acestea putând fi, după caz, incidente altor conținuturi normative ale infracțiunii). Falsificarea însuși a unor elemente de identificare a autovehiculului din pașaportul tehnic nu completează conținutul infracțiunilor prevăzute de art. 248, respectiv, art. 249 CP RM, fiind încadrată juridic în baza art. 361 sau art. 332 CP RM. Folosirea actelor false (în particular pașaportul tehnic al autovehiculului) în contextul comiterii infracțiunii de contrabandă sau eschivare de la achitarea plăților vamale este incidentă pe deplin acestor incriminări penale, nefiind necesară o încadrare suplimentară în baza altor norme. În limitele infracțiunii prevăzute de art. 276 CP RM sunt incluse doar unele elemente de identificare ale vehiculelor. Luând în vedere că, în sensul art. 276 CP RM, falsificarea elementelor de identificare ale autovehiculelor presupune doar alterarea (*contrafacerea parțială*), este evidentă necesitatea de

a indica în lege la multiplele forme de manifestare obiectivă a acestei alterări, pentru a exclude posibilitatea unor scăpări de sub normativul penal a unor fapte care completează conținutul alterării elementelor de identificare ale autovehiculelor și comportă un caracter prejudiciabil la limitele celorlalte forme de manifestare obiectivă a infracțiunii (ne referim la *falsificarea prin adăugire*).

Referințe:

1. DONGOROZ, V., KAHANE, S., FODOR, I., OANCEA, I. et. al. Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială. Vol. IV. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1972.
2. DONGOROZ, V., FODOR, I., KAHANE, S., ILIESCU, N. et. al. Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială. Vol. IV. Ediția a II-a. București: Editura Academiei Române, Editura All Beck, 2003.
3. LOGHIN, O., TOADER, T. Drept penal român. Partea Specială. Ediția a III-a – revăzută și adăugită. București: Casa de Editură și Presă ”Șansa” SRL, 1999, p. 457.
4. Lege. Codul penal al Republicii Moldova din 18.04.2002, nr. 985-XV (în vigoare la 12.06.2002). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 128-129, art. 1012 din 13.09.2002. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74, art. 195 din 14.04.2009. [Vizitat: 13.08.2017.] Disponibil: <http://weblex.md/item/view/iddbtype/1/id/0a18b0db361f2f1d5a71390c84adfdb0#A276>.
5. STATI, V. Infrațiuni în care mijlocul de transport apare ca obiect material sau ca mijloc de săvârșire a infracțiunii. Material didactico-științific. Chișinău: CEP USM, 2010. 352 p.
6. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. 2. Chișinău: S.n., 2015. 1300 p.

CZU: 342.721:342.738:343.13 DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12177098>

STUDIU EMPIRIC CU PRIVIRE LA PROTECȚIA DATELOR CU CARACTER PERSONAL ÎN PROCESUL PENAL

Cristea Daniel

doctor în drept,

Comisar-șef de poliție, Inspectoratul de Poliție Județean Buzău, România

The interest in this study arose out of necessity, since in the Republic of Moldova over the years no references were made and only the protection of personal data was studied in general, not in the criminal process, and the emergence of the new EU legislative framework, through the adoption of EU Regulation no. 679/2016 and EU Directive no. 680/2016, requires adjustments to be made in the field of criminal proceedings, in order to fully ensure the protection of the personal data of the parties, we refer to the publications of authors from other countries in this sense in order to obtain some points of view regarding the application of legislation in the field.

EU Regulation 679/2016 and EU Directive no. 680/2016 provide an updated legal framework based on responsibility for data protection and in criminal proceedings, offering more rights and control facilities than they previously had over their own data and, through therefore, more obligations and responsibilities for organizations that manage data. This material consists of a review of the main considerations regarding such data.

Keywords: *personal data protection, confidentiality, guarantees, criminal process, summaries.*

Art.26 din Constituția României prevede dreptul la viața intimă, familială și privată pe care statul trebuie să le ocrotească și să le respecte. Art.28 din aceeași Constituție protejează „secretul scrisorilor, al telegramelor, al trimiterilor poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace legale de comunicare” pe care le declară „inviolabile”. Restrângerea acestor drepturi prin autorizarea judecătorului de drepturi și libertăți ce implică imixtiunea în viața privată nu pune probleme deosebite, întrucât se dispun luând în analiză potrivit cu principiul proporționalității, cu scopul urmărit, necesară într-o societate democratică și dacă este prevăzută de lege. Probleme în acest sens, pe care le prezentăm, sunt legate de unele limitări legate de colectarea datelor privind inviolabilitatea domiciliului, cu ocazia:

1. pătrunderii în domiciliu și montarea de dispozitive de ascultare;
2. rămânerea de astfel de dispozitive în domiciliile/reședințele persoanelor pentru care s-a dispus măsura specială de investigație sau supraveghere.

Ne punem întrebarea: Sunt încălcări a dreptului la viața privată, din punctul de vedere a protecției datelor cu caracter personal, față de membrii

familiei persoanei pentru care s-a dispus măsura, a celor care sunt în vizită, situația în care unii dintre membrii familiei au o anumită calitate (de ex: deputat), pentru care se solicită un acord al instituției din care fac parte pentru asemenea metode?

CPP ROM, art.145, prevede aducerea la cunoștință a persoanei pentru care s-a dispus măsura, la încheierea acesteia, și nu a altor persoane. Deci, față de astfel de persoane menționate supra, le considerăm ilegale nu numai din prisma dreptului la viață intimă, familială și privată și a protecției datelor cu caracter personal, și datorită încălcării prevederilor Constituției ROM, cât și a art.8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care garantează la nivel internațional protejarea individului de astfel de măsuri. Se observă astfel restrângerea dreptului în viața privată a acestora persoane, prin imixtiunea acestor măsuri, care nu sunt supuse autorizării față de aceste persoane. Eventualele abuzuri pot exista și se pot produce cu ușurință. Tocmai de aceea trebuie luate în calcul, cu ocazia solicitării obținerii autorizației, la terminarea și încheierea măsurii, încunoștințarea trebuie să existe și față de astfel de persoane, urmate de prezentarea modului de stocare, protejare a datelor obținute prin astfel de măsuri etc.

Mai desprindem, plecând de la ipotezele speculative existente nu numai în ROM ci și în RM, cu privire la bănuielile în rândul populației de interceptări din partea autorităților asupra propriilor convorbiri, considerate ilegale dar și necontrolate, situație care necesită prezentare referitoare la încălcarea dreptului la viață privată din punct de vedere al necesității protejării datelor cu caracter personal ca urmare a autorizării măsurii privind interceptarea comunicațiilor prin prisma dreptului la libertatea de exprimare. Acest drept este prevăzut de art.10 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și „cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere”.

Nu de multe ori aceste bănuieli în rândul populației crează o stare opacă în așa fel încât dreptul la exprimare prin aceste mijloace de comunicare între părți este alterat, datorată reținerilor, producând o vulnerabilitate și nu o libertate de a comunica liber.

Revenind la ceea ce am menționat supra legat de interceptările persoanelor supuse autorizării, CPP ROM, prin art.145, creează obligația organului de urmărire penală să informeze aceste persoane. Aceste persoane au dreptul să ia la cunoștință de interceptările obținute prin aceste mijloace, aflate în cauzele constituite. Problema o nuanțăm cu privire la terțe părți care au

purtat convorbiri cu persoanele supuse autorizării, convorbiri care sunt necesare cauzelor și trecute în stenograme și procesele verbale de la dosare.

CPP ROM și nici CPP RM nu prevăd încunoștințarea acestor interlocutori. Considerăm, legătura cu cauza este prevăzută prin existența informațiilor obținute ca urmare a interceptărilor. Menționăm că poate fi afectată, ca urmare a procedurii, viața intimă și privată a acestor persoane care nu devin părți în cauzele respective. În corelare cu aspectele menționate reiterez specificațiile autorului Remus Jurj-Tudoran [1,p.56] în privința deciziei Înaltei Curți de Casație și Justiție a ROM nr.948 din 12.03.2010, ce s-a pronunțat asupra convorbirilor telefonice privind pe interlocutorul persoanei asupra căruia există autorizația de interceptare, și anume existența relevanței penale pentru ambele persoane care poartă dialogul, nu numai a părții pentru care există autorizarea măsurii, respectiv și în ceea ce-l privește pe interlocutor (parte terță).

În acest sens, același autor întărește această decizie și explică prevederi ale CEDO [1,p.56] care a reiterat cu privire la aspectele menționate supra că „art.8 din Convenție se aplică indiferent dacă urmărirea a vizat un dispozitiv telefonic aparținând persoanei interceptate în baza unei autorizații sau terței părți” [1, p.56].

În aceste situații, menționăm că imixtiunea în dreptul la viața privată a terților este recunoscută, motiv pentru care aplicarea procedurii penale în ROM dar și în RM trebuie să prevadă încunoștințarea la terminarea măsurii și a interlocutorilor (părți terțe). Prin încunoștințarea și acestora asupra interceptării ca urmare a autorizării asupra persoanei cu care au purtat dialoguri, spunem că se creează o siguranță în rândul populației asupra libertății de exprimare datorat încrederii că aceste mijloace de comunicare sunt protejate sub toate formele, inclusiv datorită măsurilor dispuse ca urmare a aplicării procedurii penale.

Aceste 2 aspecte teoretice menționate supra le considerăm utile chiar dacă exced prin prezentare cadrulul legal al CPP.

Prin similitudine, aspectele prezentate legislației ROM sunt identice cu legislația RM, respectiv cu art.28 din Constituția RM care prevede dreptul la viața intimă, familială și privată pe care statul trebuie să le ocrotească și să le respecte, cu art.30, alin.(1) Constituția RM care protejează „secretul scrisorilor, al telegramelor, al trimiterilor poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace legale de comunicare” dar și cu prevederile CPP RM, art.132⁵, alin.(8), privind aducerea la cunoștință doar a persoanei pentru care s-a dispus măsura, la încheierea acesteia, și nu a altor persoane.

Ca o garanție a legislației nou adoptată la prezentarea de față o specifică Vera Jourova [2,p.1], Comisarului pentru justiție, în ianuarie 2016, într-o fișă informativă, sub denumirea „Directiva privind politica în materie de protecție a

datelor face parte din noile norme ale UE privind protecția datelor”, în cadrul căruia autoarea a menționat despre protejarea cetățenilor de către această Directivă „atunci când datele lor sunt prelucrate de către autorități în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracțiunilor sau în scopul executării pedepselor” [2,p.1].

În volumul intitulat Selecție de decizii ale Curții Constituționale Federale a Germaniei spectrul proporționalității normelor atacate o are siguranța datelor. Legiuitorul menționează că „sunt necesare reglementări legale care stabilesc un grad deosebit de ridicat de siguranță și care trebuie să fie, în fond, clare și obligatorii” [3,p.65-66]. În legătură cu stocarea și folosirea datelor, legiuitorul menționează că, este admisibilă „utilizarea lor fără cunoștința persoanelor interesate numai dacă, în alt mod, ar fi periclitat scopul verificării pentru care se apelează la interogarea de date” [3,p.66-67]. În acest sens, în faza de urmărire penală cadrul legal prevede, în situația în care este necesar a se utiliza date în mod secret, acestea se pot efectua numai în situația în care se dispune de către o instanță de judecată. „Cel puțin ca, ulterior”, se prevede legiuitorului, obligația de a comunica și informa că s-a desfășurat, persoanelor ale căror date au fost utilizate, această măsură.

Ca și întărire și respectare a dreptului la viața privată, pe lângă această informare, cadrul legal prevede pe lângă siguranța datelor și securitatea transmiterii acestora și asigurarea protecției cu privire la raporturile de confidențialitate, aplicabile în același timp.

Cu privire la dreptul la informare și dreptul de acces la informații ca urmare a procedurii penale prezentăm aspecte din legislația și jurisprudența din Estonia. În acest sens facem trimitere la cauza Antti Tammeoks împotriva Poliției și Poliției de Frontieră din Estonia [4] din 10.06.2016. În cauză este vorba de o reclamantă careia i-a fost interceptat telefonul mobil ca urmare a unei proceduri penale care s-a desfășurat în anul 2010, fiind emis în acest sens un ordin de supraveghere de 30 zile. După 4 ani reclamanta a fost informată despre procedură, dar și de existența interceptărilor din acea perioadă, în urma căruia acesteia i-au fost prezentate aceste înregistrări. Problema s-a creat atunci când reclamanta a solicitat accesul la întreg dosarul din acea dată, întrucât procedura penală s-a suspendat pentru lipsa de teme în anul 2012, aspect care a condiționat interzicerea accesului. Dreptul de acces este prevăzut de Constituție Estoniei [5], unde art.44 alin.(3) prezintă referiri legate de accesul liber la informații, „orice cetățean estonian are dreptul să obțină informațiile cu privire la persoana sa deținute de instituțiile statului și de autoritățile locale”. Chiar dacă „acest drept poate fi restrâns conform legii în

vederea (...) prevenirii unei infrațiuni, a capturării unui infractor ori a stabilirii adevărului într-o cauză penală”, în conformitate cu legislația de protecție a datelor cu caracter personal dreptul de acces la informare este în favoarea reclamantului.

Interesante sunt și prevederile din legislația Elveției cu privire la introducerea în dosarele penale a informațiilor existente în bazele de date și informarea părții despre aceste informații de la dosarul cauzei. În acest sens Cauza Khelili împotriva Elveției [6], Hotărârea CtEDO din 18 octombrie 2011, ilustrează aceste aspecte. Datele personale ale reclamantei au fost colectate urmare a unei percepții greșite întrucât poliția i-a introdus numele în evidențele sale sub titulatura de prostituată ca urmare a găsirii asupra acesteia, în urma unui control corporal, a unui card pe care scria: „Plăcută, atractivă, spre 40 de ani, doresc să cunosc un domn pentru ieșiri ocazionale în oraș” și introducerea cuvântului „prostituată” în evidențele computerizate ale poliției. Aspectele legate de existența cuvântului „prostituată”, reclamanta a aflat din scrisoarea poliției de informare în anul 2003, ca urmare a 2 plângeri depuse împotriva ei în anul 2001. A aflat prin această informare că se întocmise dosar penal sub aspectul săvârșirii infrațiunilor de insultă și amenințare, informație care exista la dosarul cauzei. În acest sens, poziția Președintelui Secției [7] de rechizitoriu a fost împotriva eliminării acestei mențiuni argumentând că era în interesul public această menținere întrucât datele existente „pe care le conținea puteau furniza informații utile poliției de a investiga infrațiunile, în special în ceea ce-l privește pe reclamant”[7]. Au fost menționate și susținute necesitatea respectării principiilor legislației. În acest sens, s-a specificat despre principiul acurateței că „ar impune o obligație de completare și actualizare a datelor pe toată durata prelucrării”[7]. Curtea a apreciat referitor la această stocare existența unei ingerințe în viața private a persoanei întrucât „este vorba de date cu caracter personal referitoare la o persoană identificată sau identificabilă” [7]. În acest sens Curtea [7] face referire la obligația statului de a stabili garanțiile adecvate în astfel de situații când utilizarea datelor cu caracter personal nu este în conformitate cu respectarea dreptului la viața privată. În cauză, Curtea specifică faptul că, datorită prelucrărilor automate care ușurează accesul la datele personale ale reclamantei și comunicarea acestora, „îi îngreunează viața de zi cu zi, având în vedere că informațiile conținute în dosarele poliției pot fi transmise autorităților” [7].

Concluzii și recomandări:

Conceptul de date personale în procesul penal implică și persoane care nu sunt părți în procesul penal și care include informațiile disponibile sub orice

formă, cum sunt și cele obținute prin mijloace tehnice (interceptarea telefon etc.), fotografice, grafice, acustice, video, biologice etc. Conceptul trebuie să implice actualizarea regulilor existente referitoare la drepturile tuturor persoanelor fizice la protecția datelor cu caracter personal și garantarea prelucrării acestor date, de către factorii de decizie.

Raportându-ne la Republica Moldova sunt necesare astfel cercetări a normelor procesual penale prin similitudine cu normele procesual penale din ROM, a jurisprudenței CEDO, CJUE, a Curților Constituționale, cu referire la protecția datelor cu caracter personal în procesul penal, în vederea identificării neajunsurilor, stabilirii eficienței, necesității modificărilor legislației procesual penale și a practicii judiciare.

Referințe:

1. JURJ-TUDORAN, R. Metode speciale de supraveghere și protecția martorilor în cauzele penale complexe. București, Editura C.H. Beck, 2014, 232 p.
2. JOUROVÁ, V. Comisar pentru justiție, consumatori și egalitate de gen, Fișă informativă „În ce fel va contribui reforma privind protecția datelor la lupta împotriva criminalității internaționale” ian.2016, 2 p. [Accesat 25.11.2019] Disponibil: <http://ec.europa.eu/document PDF>
3. Selecție de decizii ale Curții Constituționale Federale a Germaniei. Programul Statul de Drept Europa de Sud-Est. Fundația Konrad Adenauer. București, Editura C.H. Beck, 2013, 696 p.
4. Estonia / Curtea Supremă, Camera de drept administrativ / 3-3-1-84-15 | Agenția Uniunii Europene pentru Drepturi Fundamentale, [Accesat 20.11.2023] Disponibil: <https://fra.europa.eu/en/caselaw-reference/estonia-supreme-court-administrative-law-chamber-3-3-1-84-15>
5. Art 44 alin.(3) Constituția Republicii Estonia, [Accesat 20.11.2023] Disponibil: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/constituc89bia-republicii-estonia.doc>
6. Hotărârea CtEDO Khelili c. Elveției, din 18 octombrie 2011, nr.16188/07, [Accesat 20.11.2023] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107032>
7. Poziția Președintelui Secției de rechizitoriu Hotărârea CtEDO Khelili c. Elveției, nr. 16188/07, din 18 octombrie 2011, [Accesat 20.11.2023] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107032>

CZU: 341.48

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12177151>

**THE CRIME OF AGGRESSION IN INTERNATIONAL CRIMINAL LAW:
LEGAL PROVISIONS AND GOVERNING PRINCIPLES.**

Florea Irina

LLM in Criminal Law, Department of Criminal Law,
Faculty of Law, Moldova State University

ORCID ID: 0009-0009-4568-303X

Thesis Coordinator:

Dorina Gurev,

Ph.D. in Law, associate professor

A universal peace represents one of the most desired dreams of humanity. However, the course of history has proved on every occasion that - its establishment is only done by imposing it by force. What would seem to be a universally recognized value and the exclusive prerogative of each nation, peace, is shown to be a less important priority, as long as the less vocal interests of states end up manipulating the international course of development. We believe in an increasing interdependence of states in the contemporary world, where all international relations are based on the constant exchange of techniques, information, trends, practices, cultures and values, and as a result, geopolitics and economy, thus regulate the general direction of the global arrangement.

Traditionally, highly developed states have always tried to dominate the international order by applying a series of coercive or manipulative measures, aiming to obtain a form of superiority, in relation to those that are just in the course of development. However, in the need of some states to assert both regionally and globally, a series of historical, geographical, economic or political frustrations arise, and thus - lead the state to militarization and aggression.

The concept of aggression is closely related to the phenomenon of war, since the war itself is triggered by an act or series of acts of military aggression directed against a territory, population or infrastructural points. In essence, by aggression we understand those "unfriendly" actions carried out by a state towards another, aimed at harming its sovereignty, world peace and regional security. The international community identifies as a crime of aggression, those actions carried out by the political, administrative and military leadership of a state, aimed at destabilizing the regional balance, thereby creating tensions, disputes and effectively - armed conflicts of international character.

Michael Waltzer considers there is a whole theory of aggression:

"aggression is, both morally and physically, coercive". According to the author, "comparing the international order with the civil one is crucial for the theory of aggression; aggression theory restates the old doctrine of just war: it explains when fighting is a crime and when it is permissible, it may even be morally desirable. Aggression is a singular and undifferentiated crime because, in all its forms, it challenges rights worth dying for. If states really have rights more or less as individuals do, then it is possible to imagine a society among them more or less like the society of individuals. When the analogy is explicit, as it often is among lawyers, the world of states takes the form of a political society whose character is entirely accessible through such notions as crime and punishment, self-defense and law enforcement. [1].

Centuries ago, the term "the first to resort to force" offered the state a certain status in the international community. However, this status diminished in time and reduced the level of importance. If back then, such a state imposed itself as a potential geopolitical power through its military capacity, nowadays, a state that manipulates with its military power, pursues clear actions of attempting international crimes.

International criminal law classifies any act of aggression as a crime against international peace. Whereas its commission automatically attracts international liability, no judgement will take into account any political, ideological, economic or military justifications. Countries admit that force can only be used in the exercise of the right to individual/collective self-defense or on the basis of a decision of the Security Council as an international action to coerce the aggressor, a fact that allows not only the restoration of sovereign rights but also the restoration of the violated international order.

An innovation in the matter of aggression was brought by the London Convention for the Definition of Aggression. Signed in 1933, the Convention [2] presented for the first time what type of actions constitute aggression. Thus, art. 2, states that: "Consequently, the state that will be the first to commit one of the following actions will be recognized as the aggressor in an international conflict, subject to the agreements in force between the parties to the conflict:

- declaration of war on another state;
- the invasion with its armed forces, even without a declaration of war, of the territory of another state;
- attacking with its land, naval or air forces, even without a declaration of war, the territory, ships or aircraft of another state;
- naval blockade of the coasts or ports of a state;

- support given to armed gangs which, formed on its territory, will have invaded the territory of another state or the refusal, with all the request of the invaded state, to take on its own territory any measures in its power to deprive said gangs of any aid or protection. "

The Second World War, a classic example of aggression, exploitation and revenge, demonstrated a brutal violation of all the norms of international law: systematic criminal acts against the belligerents, the civilian population, the infrastructure, and of course - the ecological system. The issue of establishing an international tribunal to punish war criminals arose during the war and saw light with the signing of the UN Charter – a covenant that established the minimum basis for regional security and global peace. Until then, in 1942, the Inter-Allied Commission for the Investigation of War Crimes was formed, with the aim not only of conducting international investigations, but also of promoting the mechanisms of bringing persons to justice that are clearly guilty of starting and conducting the war.

In 1942, the governments of the countries under Nazi siege, signed the **Saint James Palace Declaration** - a first international act, which foreshadowed the repression of war crimes or other manifestations of violence against the civilian population. The signing of this document allowed the drafting of other documents of significant value, promoting for the end of the war and the punishment of war criminals: **Declaration on Atrocities**, 1943; **The Yalta Agreement**, 1945; **The Potsdam Agreement**, 1945; **Agreement on the pursuit and punishment of major war criminals of the European Axis Powers, whose crimes are without geographic location**, 1945, the last one, serving as the basis for the creation of the International Military Tribunal at Nuremberg.

In the same course of events, the **Proclamation** of January 19, 1946 of the Supreme Commander of the Allied Powers was signed, by which was established the International Military Tribunal in Tokyo for the pursuit and punishment of war criminals from the Far East.

Art. 6 of the Statute of the Nuremberg Tribunal [3] listed the following crimes that are subject to international liability:

- crimes against peace (*in particular*, preparing, starting or waging a war of aggression, or waging a war by violating treaties, guarantees or international agreements, or participating in the performance of any of these acts);
- war crimes (*in particular*, violation of the laws and customs of war, assassinations, admission of ill-treatment and deportations for forced labor of the population from the occupied territories, murder or ill-

treatment of prisoners of war or persons at sea, execution of hostages , the looting of public or private property, the destruction of cities and villages or their unjustified devastation by military necessity, as well as causing unnecessary suffering);

- crimes against humanity (*in particular*, murder, extermination, enslavement, deportation of the civilian population, persecution for political, racial or religious reasons).

Starting with art. 4, par. 2 of the UN Charter, the principle of non-aggression was addressed in **the Declaration on the principles of international law of friendly and cooperative relations between states, in accordance with the UN Charter**, approved by the UN General Assembly Resolution no. 2625 of 1970. [4] This principle was also addressed in the **Declaration on the definition of aggression**, adopted by the UN General Assembly Resolution no. 3314/1974, **the Final Act of the OSCE** [5] of 1975 and **the Declaration on increasing the effectiveness of the principle of renouncing the threat of force or its application in international relations** , adopted by the UN General Assembly in 1987. [6] However, when facing aggression, the only empowered body by the UN Charter to ascertain the existence of such an act is the Security Council. The International Criminal Court cannot be referred to these facts until after the Security Council has given its verdict in this regard.

The work on the definition of aggression was resumed closer to 1970s, by the Special Commission established for the question of the definition of aggression, with the aim of developing a clear definition of the actions that represent armed aggression in the international framework. Although the Commission has issued reports on this situation before, however, the report presented in 1971 pointed out more convincingly on the substantial elements of the definition of aggression.

The Report ruled out the necessity of identifying a clear explanation of the aggression and, then, through an exhaustive list – of all the acts of aggression that occur in the objective reality. Para. 26 of the subsequent report, states that "there is no objection to the idea that the definition must be limited only to the use of armed forces; forms of aggression other than the use of armed forces must be defined on a broader scale". The same paragraph also refers to whether is it necessary or not to address the right to self-defense, as well as the status of the indirect use of armed forces. Several representatives stated that the definition should cover only direct armed aggression, which is considered to be the only form of aggression that justifies the exercise of the right to self-defense under art. 51 of the Charter.

The concept of aggression encompasses several types of situations, of which the highest level of danger is the armed attack and the full-scale war. But even if the Charter makes no reference to direct or indirect aggression, the definition of aggression does not preclude a distinction between direct and indirect aggression.

We note from the Report, that the term aggression means, first of all, "**an objectively observable and serious physical act**". The Report emphasizes the declaration of war that can emerge prior to a military attack, and if, through this kind of manifest, aggression takes place. Another example would be the use of weapons of mass destruction and extermination, which are unanimously recognized, but not unanimously applied. Nuclear weapons and tools also relate to this aspect.

In the process of definition, the Commission believed that a definition would be incomplete without addressing the form of intent. According to the Commission's opinion, **aggressive intent** consist of a combination of pretexts, goals, national political and/or legal acts, which favor and lead to that kind of circumstances out of which an act of aggression can occur. Although this constitutes a side of the definition far too complex to address, the Commission considers that an act of aggression is always enacted by a bad intention - reasons that result exclusively from the internal policies of the state. *Animus aggressionis*, as provided by the Report, is also part of the definition, which includes the preparation and attempts to carry out an act of aggression, but also the simulation without a certain clarity of an act of aggression.

Although it is complicated to agree unanimously over a definition, this Report strengthened more comprehensively the perception of states over acts of aggression. The Commission played an important role in aligning states to the minimal standards of the concept of aggression, and in certain cases - it strengthened relations between some countries. On all the grounds, the Commission has pointed out that it is the duty of the UN Security Council to prevent, investigate and reconcile any dispute resulting from acts of aggression. The Special Commission established for the matter of the definition of aggression within the UN concluded not only on a general definition, but also on a subtle (but not exhaustive) definition of aggression.

After several years of work, in April 1974, the Commission's final report, as well as the draft resolution, was submitted to the UN General Assembly, which in December of the same year was approved under the provisions of Resolution 3314 (XXIX). According to art. 3 of Resolution no. 3314 from 1974, "any of the acts below, whether or not there was a declaration of war, meets the

conditions of an act of aggression:

- a. the invasion or attack of the territory of a State by the armed forces of another State, or any military occupation, even temporary, resulting from such invasion or attack, or any annexation, by force, of the territory or part thereof of the territory of another state;
- b. the bombardment, by the armed forces of a State, of the territory of another State, or the use of any weapons by a State against the territory of another State;
- c. the blockade of the ports or coasts of a state by the armed forces of another state;
- d. the attack carried out by the armed forces of a state against the land, naval or air armed forces or against the civil maritime and air fleets of another state;
- e. the use of the armed forces of a state, which are stationed on the territory of another state with the agreement of the host state, contrary to the conditions provided for in the agreement, or any prolongation of their presence on that territory after the date of termination of the agreement;
- f. the admission by a state that its territory, which it made available to another state, is used by the latter to commit an act of aggression against a third state;
- g. the sending by or on behalf of a state of gangs or armed groups, irregular forces or mercenaries who commit acts of armed force against another state of such gravity that they amount to the acts enumerated above, or the fact of substantially engage in such action."

In 1998, during the UN Diplomatic Conference, 122 participating states adopted the Rome Statute of the International Criminal Court, a treaty that not only established a new permanent international court, but also laid the foundations for international liability for various international crimes. [7] Thus, according to the Statute of the International Criminal Court "act of aggression" means "the use of armed force by a state against the sovereignty, territorial integrity or political independence of another state, or in any other way incompatible with the Charter of the United Nations, identifying as acts of aggression the same actions listed by UN General Assembly Resolution no. 3314/1974. In 2009, the Statute of the Court was amended with a new article – *8 bis*, which came out with new provisions. Thus, according to art. 8 *bis*, of the 2010 Amendment to the Rome Statute, the following circumstances together qualify as an act of aggression:

- the perpetrator planned, prepared, initiated or executed an act of aggression.
- the perpetrator was a person in a position to effectively exercise control over or direct the political or military action of the State that committed the act of aggression.
- the act of aggression – the use of armed force by a state against the sovereignty, territorial integrity or political independence of another state or in any other way inconsistent with the Charter of the United Nations – has been committed.
- the perpetrator was aware of the factual circumstances which established that such use of armed force was in contradiction with the Charter of the United Nations.
- the act of aggression, by its character, gravity and scale, constituted a manifest violation of the United Nations Charter.
- the perpetrator was aware of the factual circumstances that established such a manifest violation of the United Nations Charter.

If we allign the provisions all toghether, we conclude that "no consideration of any nature, political, economic, military or of any other kind, can justify aggression. A war of aggression constitutes a crime against international peace, and enacts international liability. Neither a territorial acquisition, nor a special advantage resulting from an aggression is lawful, and shall not be recognized as such. [8]

If we take a look over the governing principles regarding this matter, we see that norms of international criminal law are drawn up with **maximum generality**. Since art. 38, para. (1) of the Statute of the International Court of Justice [9] recognizes (i) international covenants, whether general or special, (ii) international customs, as evidence of general practice, (iii) general principles of law recognized by civilized nations, and (iv) judicial decisions and the doctrine of the most qualified specialists in public law of different nations, as auxiliary means of determining the rules of law, the prohibition of resorting to force or the threat of force gains general, unanimous and global recognition.

The principle of non-aggression, as stated in the UN Charter, represents one of the 10 *jus cogens principles*, being very close to **the principle of sovereign equality**. Since no state has the right to interfere in the internal affairs of another state in any way, or to commit any act of aggression against another sovereign state, every member of the international community has the obligation to obey these principles of imperative order. States shall refrain from resorting to force in any crisis on their own and unilateral initiative (with the

exception of situations in which the Security Council authorizes such a maneuver), to declare war, to threaten with the use of force the international community, to start preparing for any operation or to carry out one.

According to art. 51 of the Charter, the principle of non-aggression does not prohibit to any state that has been subjected to any act of aggression to prepare for the fight already started against it or to any co-member of a collective alliance to oppose resistance. We consider it appropriate to reiterate that aggression is primarily "an objectively observable and serious physical act", which, regardless of the form of manifestation - causes exceptionally serious consequences.

The crime of aggression, and in general, the aggressive conduct of the state has a **mandatory legal foundation**, which finds condemnatory provisions in a number of international acts of high value. Starting with the provisions of the UN Charter, that establishes the state's obligation to refrain from illegal conduct, the same covenant is also the one that establishes the foundations of the international system of conciliation, security and peacekeeping.

The provisions of international criminal law **protect fundamental values** and, thus, benefit from **universal recognition**. In the light of this principle, states can count on mutual respect, security and reconciliation in their engagement with other countries. We may also refer to the well-being of mankind, as stated by the preamble of the UN Charter, peace, security, future safe from wars, diplomatic, political and economic cooperation, secure borders and legitimate internationally recognized territories.

Individual responsibility is another principle of international criminal law, by which liability is enacted only to the natural persons found responsible for committing an international crime. Given the unilateral character, mainly of political or administrative nature of the crime of aggression, the state itself cannot be found guilty, convicted or subjected to the execution of certain punishments, as a result of committing an act of aggression. International criminal liability can accrue to a person who "planned, instigated, ordered, committed or otherwise aided and abetted the planning, preparation or execution of a crime referred to in the articles of this Statute, is individually responsible for the crime." [9]

Non bis in idem is also a principle assuming that the person is held criminally liable only once, either by a national court or by an international one. It should be noted that in case of conflict of jurisdictions, the person cannot be found guilty twice or more for the same crime. For cases in which the jurisdiction of an international court was exercised, it follows that the person

executes his sentence, most often - this taking place in the convict's country of origin. **The legality of liability or *nullum crimen sine poena lege*** guarantees the person a fair trial, in which all proescutorial institutions proceed under legal grounds. We may recall **the imprescriptibility of liability**, which means, that, compared to any other crime recognized around the world, the crime of aggression has an undefined period of prescription.

References:

1. WALZER, M. Problems of International Justice: The Theory of Aggression, Routledge, 1988.
2. The London Convention on the Definition of Aggression, 1933. [Accessed: 01.12.2023] Available: <https://lege5.ro/gratuit/g42tanrt/conventia-de-la-lond-ra-de-definire-a-agresiunii-din-03071933>.
3. Charter of the Nuremberg International Criminal Tribunal, 1945. [Accessed: 01.12.2023] Available: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocitycrimes/Doc.2_Charter%20of%20IMT%201945.pdf
4. Declaration on the Principles of International Law of Friendly and Cooperative Relations between States, Pursuant to the UN Charter, 2625/1970. [Accessed: 01.12.2023] Available: <https://lege5.ro/gratuit/gu4taoju/declaratia-asupra-principilor-dreptului-international-privind-relatiile-prietenesti-si-de-cooperare-dintre-state-conform-cartei-natiunilor-unite-din-24101970>.
5. Final Act of the Helsinki Conference, 1975. [Accessed: 01.12.2023] Available: <https://lege5.ro/gratuit/he2dqnsz/actul-final-al-conferintei-pentru-securitate-si-cooperare-in-europa-elaborat-la-helsinki-on-August-1-1975>.
6. Declaration on Enhancing the Effectiveness of the Principle of Abstention from the Threat or Use of Force in International Relations, 1987. [Accessed: 01.12.2023] Available: <https://digitallibrary.un.org/record/152626>.
7. Amendments to the Rome Statute of the International Criminal Court on the crime of aggression, from 2010, art. 8 *bis*. [Accessed: 01.12.2023] Available: https://asp.icc-cpi.int/sites/asp/files/asp_docs/Resolutions/RC-Res.6-ENG.pdf.
8. UN Resolution on definition of aggression no. 3314/1974, art. 5. [Accessed: 01.12.2023] Available: <https://lege5.ro/gratuit/he2dqmrt/rezolutia-nr-3314-1974-privind-definitia-agresiunii>.

9. Statute of the International Court of Justice, 1945, art. 38, para. 1. [Accessed: 01.12.2023] Available: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/19363>.
10. The Case of Prosecutor vs. Dusko Tadic, 1999, para. 186. [Accessed: 01.12.2023] Available: <https://www.refworld.org/cases,ICTY,40277f504.html>.

CZU: 343.615:316.485:37.06(478) DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12177378>

VIOLENȚA ÎN MEDIUL ȘCOLAR ÎN JURISPRUDENȚA NAȚIONALĂ

Gramă Mariana

doctor în drept, conferențiar universitar
Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0002-2633-5381

The research on the particularities of violence in the school environment in the national jurisprudence represents the results of some investigations obtained as a result of the specialized doctrine, the analysis of the national legislation, the analysis of the files from the judicial practice of the Republic of Moldova relevant to the purpose of the study in terms of the legal framework and the qualification of the facts.

From a practical point of view, court sentences on criminal cases resolved in national courts on criminal cases resolved in national courts were studied: 11 practical cases that were examined and are still being examined under the aspect of criminal law in the period 2016-2023.

Keywords: *violence, school environment, bullying, violent behavior, jurisprudence.*

Articolul cu tema: “Violența în mediul școlar în jurisprudența națională” reflectă o parte din studiul cu tematica: **“PARTICULARITĂȚILE VIOLENȚEI ÎN MEDIUL ȘCOLAR ÎN JURISPRUDENȚA NAȚIONALĂ ȘI INTERNAȚIONALĂ”** elaborat în cadrul proiectului: „Împreună pentru educație de calitate, susținut de Liechtenstein Development Service (LED) implementat de Alianța ONG-urilor active în domeniul Protecției Sociale a Copilului și Familiei (APSCF)” desfășurat în perioada noiembrie 2022 - noiembrie 2023.

Cercetarea privind particularitățile violenței în mediul școlar în jurisprudența națională reprezintă rezultatele unor investigații obținute drept urmare a analizei doctrinei de specialitate, a analizei legislației naționale, analizei unor dosare din practica judiciară a Republicii Moldova relevante scopului studiului sub aspectul încadrării juridice și calificării faptelor.

Din punctul de vedere al implicațiilor practice au fost studiate sentințele/deciziile instanțelor de judecată pe cauzele penale soluționate în instanțele naționale. Este vorba despre dosare care au fost examinate și încă sunt examinate sub aspect de drept penal în perioada 2016-2023: 2 dosare de la Judecătoria Buiucani, mun. Chișinău (*Dosarul nr. 1-3398/2019 1-19135497-12-1-19082019* și *Dosarul nr.1-914/2021 (nr. electronic 1-21047471-12-1-01042021)* *Conexată cauza penală nr.1-1226/2021 (nr. 1-21063926-12-1-*

29042021); 1 dosar de la Judecătoria Orhei, sediul Central (*dosarul nr. 1-228-2022 /2022270289 /1-22104553-38-1-20072022/*; 9 dosare de la Curtea Supremă de Justiție (*Dosarul nr. 4-1re-146/2021, Dosarul 1ra-121/2016, Dosarul 1ra-333/2017, Dosarul 1 ra-938-2017, Dosarul 1ra-1398/2017, Dosarul 1ra-1130/2018, Dosarul 1266/2018, Dosarul 1ra-1378/20, Dosarul nr. 1ra-1668/2022 1-19102728-01-1ra-12122022*).

A fost studiată Hotărârea Plenului CSJ Cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism nr.4 din 19.06.2006 [1, p.239-249] și Hotărârea privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 287 alin. (1) din Codul penal (neclaritatea normelor care incriminează infrațiunea de huliganism) (sesizările nr. 208g/2020, nr. 44g/2021, nr. 49g/2021 și nr. 76g/2021) [2].

Problematica violenței în școli constituie o preocupare ce merită și trebuie permanent ținută în vizor, dar și reevaluată, pentru că, în special, în ultimele trei decenii a început să facă un număr tot mai mare de victime. Mass-media nu se oprește în a prezenta cazuri tot mai grave și mai complexe ale violenței școlare de pe întreg glob pământesc, din toate tipurile de școli, cu implicarea diverșor actori. Realitatea este una tristă.

Violența școlară în țara noastră este o temă, deși aparent discutată, totuși, încă insuficient luată în considerare la nivelul decidenților educaționali. O primă problemă în evaluarea violenței școlare o constituie inventarierea formelor de violență cu care se confruntă școlile. Acest lucru este cu atât mai important cu cât percepția asupra violenței școlare este extrem de contextualizată. Violența este identificată mai frecvent la nivelul relațiilor elev-elev, respectiv violență verbală (limbaj vulgar, jigniri, injurii, porecle), vandalism (deteriorarea mobilierului școlar), forme ușoare de violență fizică (îmbrânceli, pumni) și mai rar se vorbește de existența consumului de droguri, de forme grave de agresiune fizică, de agresiuni sexuale sau de violența elevilor asupra profesorilor. Drept, că, ultimul an, rețelele de socializare[3], sursele media[4] au început a vorbi despre diverse cazuri de hărțuire a cadrelor didactice.

Dacă analizăm cadrul legal existent, și aici vedem anumite consecvențe și terminologie diferită. Mai mult, psihologii, sociologii și juriștii, probabil, ar trebui să examineze subiectele de interes comun, împreună, ținând cont și de interesele societății, dar, în primul rând, de interesul superior al copilului.

Potrivit datelor din *Programului național pentru protecția copilului pe anii 2022-2026 aprobat prin Hotărâre de Guvern la 01 iunie 2022*[5] circa 13% din numărul de elevi din Republica Moldova, comparativ cu 10% din țările

Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, au raportat că au fost victime ale violenței verbale și 7% – victime ale violenței fizice de câteva ori pe lună. În 2018 s-a înregistrat o creștere a fenomenului hărțuirii în școală (bullying) comparativ cu 2014: 16% dintre elevi au raportat că în 2018 au fost hărțuiți la școală cel puțin de două ori în ultimele două luni comparativ cu 11% în 2014. Aceasta rată este mai mare decât în majoritatea țărilor din regiune.

Comportamentele și riscurile la care sunt expuși copiii în mediul virtual indică o creștere a nivelului lor de vulnerabilitate. Un studiu din 2021 a constatat că 18% dintre copiii cu vârste între 9 și 17 ani au trecut cel puțin o dată printr-o experiență neplăcută pe Internet, 12% au primit mesaje cu caracter sexual pe chat-uri, iar 5% li s-a solicitat să transmită imagini sau video cu părți intime ale corpului pe aplicații de tip messenger. Unii copiii de vârsta 9-11 ani au expediat fotografiile sau video cu părți intime ale corpului altor persoane.

În anul 2023 MEC raportează 610 cazuri de bullying din 4498 cazuri suspecte de abuz, neglijare, exploatare și trafic înregistrate în semestrul II al anului de studii 2022-2023[6].

Identificarea precoce și raportarea cazurilor de violență, precum și solicitările de asistență continuă să rămână provocări pentru autorități la toate nivelurile și pentru victime. Statisticile anuale indică lipsa de acuratețe a înregistrării sesizărilor cazurilor suspecte de violență, neglijare, exploatare și trafic al copilului, dar și probleme în implementarea procedurilor de înregistrare a acestor sesizări.

Victimele nu solicită întotdeauna asistență: multe victime ale violenței sexuale n-au spus nimănui despre experiența lor; deși trei din cinci fete și doi din cinci băieți știau unde să se adreseze după ajutor, foarte puțini au solicitat și au primit servicii de sprijin.

Potrivit opiniei psihologilor, copiii, indiferent de situația în care ajung (de agresori, victime sau martori ai bullying-ului), sunt, de fapt, toți victime și au nevoie de ajutor și protecție.

Privitor la noțiunea de violență, există o multitudine de definiții, dar definiția cea mai cuprinzătoare este cea dată de Organizația Mondială a Sănătății, care înțelege prin violență: „amenințarea sau utilizarea intenționată a forței fizice sau a puterii împotriva propriei persoane, a altei persoane, împotriva unui grup, sau a comunității, și care antrenează un risc crescut de a produce un traumatism, un deces, o daună psihologică, o dezvoltare anormală sau o privațiune”.

În această definiție, OMS definește violența în raport cu sănătatea și starea de bine din punct de vedere fizic, psihic și social.

Juridic, violența înseamnă folosirea forței fizice sau a altor mijloace persuasive pentru a aduce prejudicii unor bunuri sau o vătămare a integrității unei persoane.

Codurile penal și cel contravențional ale Republicii Moldova incriminează fapte care în mecanismul de producere includ violența, deși niciun text nu prevede o infracțiune sau o contravenție cu o asemenea denumire și nici în capitolul unde se explică înțelesul unor termeni sau expresii, nu se arată care este conținutul acestei noțiuni[7, p.190].

Istoric și cultural, violența este o noțiune relativă, dependentă de codurile sociale, juridice și politice ale societății în care se manifestă. În absența unei definiții precise a violenței, unii autori cred că este mai potrivit un inventar al faptelor violente. Numai că faptele brute, private de semnificația lor socială, nu spun nimic. Calificarea unui fapt ca fiind violent depinde de convențiile sociale în vigoare. Multă vreme, de pildă, corecția fizică pe care părinții o aplicau copiilor era considerată un lucru firesc, ce face parte din actul educațional. De asemenea, sunt populații, comunități care aproape că nu cunosc agresivitatea, în timp ce altele se manifestă destul de agresiv.

În Republica Moldova nu există nicio lege care ar defini violența, în general. *Legea nr.140/2013 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți și Hotărârea Guvernului 270/2014 din 08.04.2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului* definesc *violență împotriva copilului* ca forme de rele tratamente aplicate de către părinți/reprezentanții legali/persoana în grija căreia se află copilul sau de către orice altă persoană, care produc vătămare actuală sau potențială asupra sănătății acestuia și îi pun în pericol viața, dezvoltarea, demnitatea sau moralitatea, care includ următoarele tipuri de violență:

a) *violență fizică* – vătămare intenționată a integrității corporale ori a sănătății prin lovire, îmbrâncire, trântire, tragere de păr, înțepare, tăiere, ardere, strangulare, mușcare, în orice formă și de orice intensitate, prin otrăvire, intoxicare, alte acțiuni cu efect similar;

b) *violență sexuală* – orice violență cu caracter sexual sau orice conduită sexuală ilegală, hărțuirea sexuală; orice conduită sexuală nedorită, impusă; obligarea practicării prostituției; orice comportament sexual ilegal în raport cu copilul, inclusiv prin mângâieri, sărutări, pozare a copilului și prin alte atingeri

nedorite cu tentă sexuală; alte acțiuni cu efect similar;

c) *violență psihologică* – impunere a voinței sau a controlului personal, provocare a stărilor de tensiune și de suferință psihică prin ofense, luare în derîdere, înjurare, insultare, poreclire, șantajare, distrugere demonstrativă a obiectelor, prin amenințări verbale, prin afișare ostentativă a armelor sau prin lovire a animalelor domestice; impunere a izolării prin detenție, inclusiv în locuința familială; izolare de familie, de comunitate, de prieteni; interzicere a realizării profesionale, interzicere a frecventării instituției de învățământ; deposedare de acte de identitate; privare intenționată de acces la informație; alte acțiuni cu efect similar;

d) *violență spirituală* – subestimare sau diminuare a importanței satisfacerii necesităților moralespirituale prin interzicere, limitare, ridiculizare, penalizare a aspirațiilor membrilor de familie, prin interzicere, limitare, luare în derîdere sau pedepsire a accesului la valorile culturale, etnice, lingvistice sau religioase; impunere a unui sistem de valori personal inacceptabile, alte acțiuni cu efect similar sau cu repercusiuni similare;

e) *violență economică* – privare de mijloace economice, inclusiv lipsire de mijloace de existență primară, cum ar fi hrană, medicamente, obiecte de primă necesitate; abuz de variate situații de superioritate pentru a sustrage bunurile copilului; interzicere a dreptului de a poseda, folosi și dispune de bunurile comune; refuz de a susține material copilul; impunere la munci grele și nocive în detrimentul sănătății, alte acțiuni cu efect similar.

Aceste acte normative reiese unul din celălalt, însă sursa inițială de la care pornesc este *Legea nr. 45/2007 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie*.

Mai putem vedea că, pe de o parte, legiuitorul utilizează alternativ termenii „violență, neglijare, exploatare și trafic” în HG 279/2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului, iar pe de altă parte, de exemplu, în Raportul generalizat privind cazurile de violență asupra copilului Semestrul II, anul de studii 2022-2023 la formele de violență sunt atribuite violența fizică, psihologică, sexuală, bullyingul, neglijarea, exploatarea prin muncă, traficul și prostituția. Deci, raportate la violența în mediul școlar, actele normative existente nu stabilesc alte tipuri de violență în mediul școlar decât aceleași care le prevăd acte normative enunțate supra: violența fizică, sexuală, psihologică, spirituală, economică, deși, autoritățile competente, atunci când raportează despre cazurile de violență

asupra copilului raportează, utilizând, aparent și alte forme de violență. În așa mod, stabilim că terminologia utilizată trebuie unificată.

Deci, fenomenul violenței în școli există. Cel puțin aceasta este concluzia la care ajungi dacă răsfoiești presa din ultima perioadă. Filmulețele înregistrate pe telefonul mobil cu elevi ce-și amenință profesorii, sau cu bătăi între elevi, sunt din ce în ce mai des difuzate la programele de știri. Profesorii, oboseți și umiliți, par să nu mai stăpânească fenomenul. Toate acestea arată, că fenomenul violenței școlare căpătă noi dimensiuni care trebuie luate în considerare de instituțiile specializate, de organizațiile neguvernamentale și de toți cei abilitați să gestioneze fenomenul. Societatea, în ansamblul ei, privește cu neliniște la creșterea acestui fenomen care afectează nu numai climatul școlar ci și sentimentul de siguranță al cetățeanului, calitatea vieții.

Unicul concept prevăzut și folosit de legiuitor raportat la mediul școlar este conceptul de „bullying” definit în legislația națională la art.3 din *Codul Educației* care prevede că „*bullying-ul este o formă de agresivitate care se manifestă în mod intenționat, repetat și prin dezechilibru de putere în relațiile dintre copii, elevi sau studenți și care se referă la acele comportamente prin care un copil, un elev, un student ori un grup rănește, dăunează, provoacă suferință, neputință sau aduce prejudicii demnității umane. Acest tip de agresivitate se desfășoară, în principal, în instituțiile de învățământ și în spațiile destinate educației și formării profesionale.* Această definiție a fost introdusă prin Legea nr. LP36/2022 din 17.02.22 pentru modificarea Codului educației al Republicii Moldova nr.152/2014, MO72/16.03.22 art.105; în vigoare 16.09.22. Aceeași definiție se conține și în art.2 din *Metodologia cu privire la prevenirea și combaterea bullying-ului* aprobată prin ordinul ministrului educației și cercetării nr.1024/2022 din 13 octombrie 2022.

Sunt cunoscute un șir de acte normative și de aplicare a normelor de drept relevante cercetării violenței în școală la nivel național. Despre violență, în general și violența în școală, în particular, este specificat în:

1. HG434/2014 din 10.06.2014 privind aprobarea *Strategiei pentru protecția copilului pe anii 2014-2020 (pct. 17, 29-21)*. Strategia face trimitere la două studii:

1) Studiul național realizat în 2012 *Privind situația copiilor aflați în dificultate și a copiilor a căror părinți sînt plecați peste hotare;*

2) Studiul privind siguranța copiilor on-line, realizat în 2011 *Copiii din Republica Moldova: si(n)guri on-line ?;*

2. *Codul Educației al Republicii Moldova nr. 152/2014 din 17 iulie 2014//MO nr. 319-324 din 24 octombrie 2014;*

3. *Codul penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002// MO nr.128-129 din 13 septembrie 2002;*

4. *Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218- XVI din 24 octombrie 2008//MO nr.3-6 din 16 ianuarie 2009;*

5. *Legea nr.45/2007 din 01 martie 2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie //MO nr.55-56 din 18 martie 2008;*

6. *Metodologia cu privire la prevenirea și combaterea bullying-ului aprobată prin ordinul ministrului educației și cercetării nr. 1024/2022 din 13 octombrie 2022;*

7. *Hotărârea Guvernului nr.270/2014 din 08.04.2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului//MO nr.92-98 din 18 aprilie 2014.*

În anul 2017 Ministerul Educației, Culturii și Cercetării a publicat o lucrare cu titlul *Protecția copilului față de violență în instituția de învățământ. Culegere de acte normative* [8] în care au fost incluse actele normative relevante existente la acel moment.

Trecând nemijlocit la practica judiciară națională, vedem că ea nu abundă cu cazuri care, eventual, ar putea fi atribuite violenței aplicate în mediul școlar. Cu toate acestea, din discuțiile cu unii factori de decizie din anumite licee ale mun. Chișinău, părinți am stabilit că violența este aplicată față de copii din diverse motive: din cauza studiilor (ori este prea bun or, dimpotrivă, slab la învățătură), din cauza vestimentației, din cauza aspectului fiziic, din cauza unor probleme personale dintre victimă și agresor etc. Deseori violența este aplicată și de cadrul didactic care sistematic poate umili, neglija sau hărțui copilul.

Aplicarea violenței în mediul școlar în unele cazuri este incriminată de instanțele naționale în baza normelor din dreptul penal ca și huliganism. Relevantă sub aspectul aplicării violenței între copii este cauza examinată la Judecătoria Buiucani, mun. Chișinău: *Inculpatul G. L., pe data de 27 mai 2019, aproximativ la ora 12. 00 min., prin înțelegere prealabilă și de comun acord cu minorii L. T. și Ș. M., distribuind rolurile între ei din timp, aflându-se într-un loc public în incinta și pe teritoriul „Gimnaziului *****” amplasat în mun. Chișinău, or. *****, pe str. *****, dându-și seama de conștient survenirea acestor urmări, a încălcat grosolan ordinea publică, manifestând un cinism și o obrăznicie deosebită, și din intenții huliganice au aplicat violența în privința colegului lor de clasă minor pe nume C. A., sub pretextul că ultimul are părul lung și trăsături specifice unei domnișoare.*

Astfel, în scopul realizării intenției infracționale unice și comune, minorul L. T. l-a bruscat, l-a tras de mâini și l-a forțat pe minorul C. A. să iasă după poarta instituției de învățământ, unde îl așteptau minorii G. L. și Ș. M.

În continuarea acțiunilor sale, inculpatul minor G. L., în prezența minorilor D. D. și D. E., s-a apropiat brusc din spate și l-a imobilizat pe C. A., în timp ce minorul Ș. M., într-un mod demonstrativ, cu un foarfece pregătit de el în prealabil, pe care-1 ținea în buzunarul pantalonilor, i-a tăiat părții vătămate pe o lungime de aproximativ 5 cm lungime, un segment din părul amplasat zona frunții, după care au părăsit locul comiterii infracțiunii într-o direcție necunoscută, cauzându-i victimei minore dureri fizice și daune morale manifestate prin înjosirea onoarei și demnității sale. Fapta a fost calificată în baza art.287 alin.2 lit. b) CP al RM Huliganism săvârșit de două sau mai multe persoane [9].

O altă situație în care violență este aplicată față de un minor de către tatăl altui minor agresat este descrisă în cauza penală examinată de Curtea Supremă de Justiție în care Colegiul Penal, a reținut următoarele: *A. V., la 05 aprilie 2018, aproximativ ora 13.00, aflându-se în incinta Liceului Teoretic „XXXXXX XXX, XXXXXX”, amplasat pe XXXXXX XXX, XXXXXX, unde, în acel timp, aveau loc ore conform orarului stabilit, sub pretextul clarificării cu elevul clasei a 5B, XXXXXX care, în aceeași zi, cu puțin timp înainte, l-ar fi agresat fizic pe fiul său A. L., născut la 10.02.2007, cu care este coleg de clasă, a intrat în biroul nr. 312A, situate la etajul trei al liceului, unde, în acel moment,clasa 5B avea ora de franceză, l-a scos pe elevul XXXXXX în hol, unde, în prezența elevilor și profesorilor, s-a exprimat în glas tare, pe un ton ridicat, cu cuvinte jignitoare în adresa acestuia și a profesorilor liceului, prin ce a încălcat ordinea publică și liniștea persoanelor.*

Partea vătămată minoră a relatat că A.V. l-a tras de urechi și l-a lovit cu ceafa de perete. Deoarece inculpatul nu se oprea, s-a rupt din mâinile lui și a fugit. A.V. a ridicat pumnul, spunându-i eu te mântui, făcându-se că-l lovește. Era înspăimântat și plângea. În cele din urmă, minorul a fost diagnosticat cu comotie cerebrală.

Prima instanță a considerat că în acțiunile lui A.V. poate fi stabilită componența contravenției prevăzută la art.354 Cod contravențional, adică huliganismul nu prea grav. Mai mult, procesul contravențional în privința lui A. V. pe art. 354 Cod contravențional a fost încetat, din motivul expirării termenului de prescripție de tragere la răspundere contravențională.

Instanța de apel nu a fost de acord cu poziția primei instanțe și a recalificat fapta lui A. V. în baza art. 287 alin. (1) Cod penal, stabilindu-i la

amendă în mărime de 700 unități convenționale. Poziția instanței de apel a fost menținută și de Curtea Supremă de Justiție [10].

În privința violenței aplicate de către cadrele didactice față de elevi, potrivit datelor prezentate în Raportul CRJM *Judecarea și sancționarea torturii și a relelor tratamente. Analiza practicii judecătorești* [11] s-a observat o practică neuniformă și anume, această categorie a fost acuzată de comiterea infrațiunii prevăzute de art. 166/1 Cod penal Tortura, tratamentul inuman sau degradant. Din cele 8 cauze examinate la CSJ, 2 persoane au fost condamnate (*a se vedea cauzele* 1ra-1266/2018 și 1ra-1130/2018), iar 6 persoane au fost achitate (*a se vedea cauzele* 1ra- 121/2016, 1ra-333/2017, 1ra-938/2017, 1ra-72/2016, 1ra-1398/2017 și 1ra-1378/20).

De exemplu, *V.E. Urmărind scopul de umilire a elevilor care urcaseră pe acoperișul școlii, a scos în fața clasei minorul .G.V. și certându-l l-a apucat strâns cu mâna de bărbie și l-a lovit cu capul de tablă, cauzându-i leziune sub formă de echimoze, care conform concluziei expertizei se califică ca vătămare corporală neînsemnată”.*

Prima instanță a achitat persoana din motivul că fapta nu întrunește elementele constitutive ale infrațiunii. Persoană a fost recunoscută vinovată conform art. 313 Cod contravențional procesul contravențional în privința lui fiind încetat pe motivul intervenirii prescripției.

Instanța de apel a condamnat acțiunile inculpatului care au produs minorului suferințe fizice și psihice, fapt confirmat prin declarațiile martorilor (alți minori). Instanța de apel a calificat funcția de director de gimnaziu ca persoană cu funcție de răspundere și a condamnat persoana în baza art.166¹ alin. (2) lit. a), e) CP și aplică amenda în valoare de 16 000 MDL și interdicția de a desfășura activitatea timp de 5 ani.

CSJ a achitat persoana din motivul că nici victima, nici inculpatul (director de școală) nu dețineau calitățile speciale, prevăzute de lege, necesare pentru încadrarea în temeiul art. 166¹ CP, iar gradul suferințelor cauzate în urma acțiunilor ilegale nu permit încadrarea acestora ca infrațiune, dar ca contravenție (313 CC)[12].

Într-o altă situație „ *Persoana a aplicat trei lovituri cu palma peste față unui minor, apoi a aplicat lovituri după cap altui minor și a folosit constant replici jignitoare în adresa lor. La altă dată, prin constrângere verbală i-a impus pe aceștia să execute a câte 1 000 genuflexiuni fiecare, efort fizic de intensitate exagerată, care a generat surmenajul excesiv al copiilor vizați”.*

Instanța de fond a analizat probele și a încadrat acțiunile ca tratament inuman și degradant, deci, a condamnat persoana. Instanța de fond a aplicat

amendă în valoare de 17 000 MDL și interdicția de a desfășura activitatea timp de 5 ani.

Instanța de apel a menținut hotărârea primei instanțe. Acțiunile inculpatei și consecințele acestora, sunt prea abuzive pentru psihicul unor copii de de 10-12 ani, fapt ce indică că au depășit gradul minim prevăzut de art. 3 CEDO și se încadrează cu idealitate în normele juridice prevăzute la art. 166¹ Cod penal.

CSJ a menținut hotărârea instanțelor inferioare, inclusiv concluziile acestora. CSJ a menționat că inculpata în calitate de profesoară și directoare de gimnaziu nu a acționat cu titlul oficial, dar a acționat ca o persoană care execută atribuțiile unei autorități publice, fiind subiect al infrațiunii [13, p. 29].

.....Într-o altă cauză, S.T. , exercitând în perioada de timp 30.06.1993-20.01.2017 funcția de profesor de limba franceză la Liceul Teoretic xxxxx, conform ordinului nr. 07 din 24.09.1993, fiind persoană care acționează cu titlu oficial, fiind investită cu drepturi și obligații în vederea exercitării atribuțiilor în domeniul educației, La data de 23 octombrie 2015, în timpul petrecerii lecției de limba franceză cu elevii clasei a X-a „b” a Liceului Teoretic xxxxx, la lecția nr. 4, petrecută între ora 10:55 și 11:40, avându-i în ocrotire și instruire pe elevii clasei, intenționat, urmărind scopul de a-l pedepsi pe elevul xxxxx, pentru faptul că și-a cerut voie la cabinetul medical, cu scopul de a-l intimida și de a-l înjosi public în fața colegilor de clasă prezenți la lecție, având o atitudine disprețuitoare față de el, cât și de mama sa, l-a înjurat și s-a adresat la el cu cuvinte înjositoare, în fața clasei, la amenințat cu răfuiala fizică, ca rezultat minorul nu a frecventat 49 de ore la disciplina lecției de limba franceză, astfel, cauzându-i suferințe psihice care în sine reprezintă tratament inuman și degradant.

Prin sentința Judecătorei Drochia (sediul Glodeni) din 29 mai 2019, S. T. a fost eliberată de pedeapsa penală pentru săvârșirea infrațiunilor prevăzute de art. 1661 alin. (2) lit. a) și art. 1661 alin. (1) Cod penal. Instanța de judecată a dispus aplicarea în privința inculpatei Stratila Tatiana a măsurii de constrângere cu caracter medical – xxxxx.

Prin decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 29 ianuarie 2020, au fost admise apelurile, casată sentința total, cu pronunțarea unei noi hotărâri, potrivit modului stabilit pentru prima instanță, prin care Stratila Tatiana a fost achitată de sub învinuirea de săvârșirea infrațiunilor prevăzute de art. 1661 alin.(2) lit. a) și art. 1661 alin. (1) Cod penal, din motiv că fapta nu întrunește elementele infrațiunii.

Curtea Supremă de Justiție a menținut poziția Curții de Apel [14].

În una din cele două cauze de condamnare, persoana a fost condamnată în apel la închisoare cu suspendare, iar la nivel de CSJ recursul a fost declarat inadmisibil, fiindcă a fost depus peste termenul legal. Cadrul didactic a fost condamnat pentru agresarea elevilor în temeiul art. 166/1 după ce câteva cadre didactice au fost achitate de CSJ deoarece nu pot fi subiecți ai acestei infrațiuni. După sentința de condamnare, CSJ a mai pronunțat câteva hotărâri în care a constatat că cadrele didactice nu sunt subiecți ai infrațiunii prevăzute de art. 166/1. Prin urmare, condamnarea în cauză nu reprezintă o schimbare de practică judecătorească, ci o deviere de la practica existentă [11, p.29].

În toate cele șase cauze de achitare menținute de CSJ, soluția similară a venit de la nivelul instanței de fond. Practica neuniformă a fost creată la nivel de curți de apel, unde în patru cauze, persoanele au fost condamnate. De regulă, instanțele de apel casau hotărârile instanțelor de fond, pe motiv că ultimele nu au dat apreciere corectă declarațiilor părții vătămate și a martorilor și nu în ultimul rând considerau că cadrele didactice sunt subiecți ai infrațiunii date. La rândul său, CSJ casa hotărârile instanțelor de apel, cu menținerea celor pronunțate de prima instanță [11, p.29].

Ultima dintre cauzele pe care s-a pronunțat Curtea Supremă de Justiție este cauza lui S.I. [15] care a constatat că prin sentința Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani) din 12 iulie 2021 a fost încetat procesul penal în privința inculpatului S. I. învinuit în comiterea infrațiunilor prevăzute de art. art. 101/1 Cod penal (în redacția Legii din 24 martie 1961), art. 309/1, alin. (3), lit. lit. a), f) și art. 166/1, alin. (2), lit. lit. a), b), d) Cod penal, în legătură cu intervenirea decesului inculpatului. Poziția instanței de fond a fost menținută, inclusiv, de Curtea Supremă de Justiție.

Astfel, S. I., activând ca director al instituției de învățământ Gimnaziu-Internat xxxxx, deținând statutul de persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice și în același timp fiind persoană care acționează cu titlu oficial, începând cu perioada anului 1998 până în anul 2002 inclusiv, având în ocrotire și instruire inclusiv și pe eleva minoră xxxxx, acționând intenționat, în pofida principiilor procesului de instruire și obligațiilor profesionale, urmărind scopul de a disciplina prin constrângere pe aceasta, de a-și impune forțat respectul față de ea și de a supune silit obligației de a se conforma regulilor de comportament în școală, precum și pentru a-și demonstra supremația și ai pedepsi pentru încălcarea regulilor de conduită în școală, dar și pentru a-i intimida și a-i înjosi în fața colegilor de școală, profitând de poziția vulnerabilă a elevei nominalizate, datorată vârstei minore a acesteia, manifestând atitudine disprețuitoare, de subestimare și diminuare a demnității umane a victimei,

illegal a utilizat violența fizică în privința minorei xxxxx, exprimată prin aplicarea sistematică a loviturilor cu obiecte special adoptate (creangă, cablu electric) peste corpul ultimei, provocându-i dureri fizice și suferințe psihice, ce i-au cauzat sentimente de anxietate, frică și inferioritate și umilindu-i demnitatea, acțiuni ilegale care în sine reprezintă acțiuni de tortură. Astfel de comportament s-a repetat până în anul 2010 fiind aplicat față de diferite persoane.

Tot el, S. I., activând ca director al instituției de învățământ – Gimnaziulu-Internat xxxxx, deținând statutul de persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice și în același timp fiind persoană care acționează cu titlu oficial, începând cu perioada anului 1998 până în anul 2002 inclusiv, având în ocrotire și instruire inclusiv și pe eleva minoră xxxxx, acționând intenționat, în pofida principiilor procesului de instruire și obligațiilor profesionale, urmărind scopul de a disciplina prin constrângere pe aceasta de a-și impune forțat respectul față de ea și de a supune silit obligației de a se conforma regulilor de comportament în școală, precum și pentru a-și demonstra supremația și a-i pedepsi pentru faptul nepregătirii temelor pentru acasă, încălcării regulilor de conduită în școală, notelor joase, dar și pentru ai intimida și ai înjosi în fața colegilor de școală, profitând de poziția vulnerabilă a elevei nominalizate, datorată vârstei minore a acesteia, manifestând atitudine disprețuitoare, de subestimare și diminuare a demnității umane a victimei, ilegal a utilizat violență fizică în privința minorei xxxxx, exprimată prin aplicarea sistematică a loviturilor cu obiecte special adoptate (creangă, cablu electric) peste corpul ultimei, provocându-i dureri fizice și suferințe psihice, prin ce i-au cauzat sentimente de anxietate, frică și inferioritate, umilindu-i demnitatea, acțiuni ilegale care în sine reprezintă acțiuni de tortură. Astfel de comportament s-a repetat până în anul 2010 fiind aplicat față de diferite persoane minore.

În cauza nr.1-914/2021 (nr. electronic 1-21047471-12-1-01042021) Conexată cauza penală nr.1-1226/2021 (nr. 1-21063926-12-1-29042021)- Fapta a fost calificată în baza art.287 alin.2 lit.b) CP al RM-Huliganism săvârșit de două sau mai multe persoane, iar în dosarul examinat la Judecătoria Orhei, sediul Central (*dosarul nr. 1-228-2022 /2022270289 /1-22104553-38-1-20072022/*; Fapta a fost calificată în baza art.287 alin.3 CP al RM-Huliganism agravat.

În ambele cazuri este vorba despre violență aplicată de minori față de alți minori, doar că faptele au avut în afara mediului școlar.

Toate celelalte cazuri despre care au fost sesizate organele de poliție, au fost calificate ca și cauze contravenționale sau penale dar pe un alt articol decât cele menționate supra, sau a avut loc împăcarea părților.

În concluzie putem menționa că:

1. dacă analizăm studiile existente până la moment, dar și reieșind din practica judiciară, stabilim că în mediul școlar se pot regăsi toate formele de violență prevăzute de HG 279/2014, dar în special, violența psihologică și fizică. Pot fi întâlnite, mai rar, și celelalte forme ale violenței, sexuală, spirituală, economică, de cele mai multe ori îmbinate cu cea psihologică și fizică. Evident că în mediul școlar aceste tipuri de violență nu au aceeași conotație ca și în caz de aplicare a lor în situații de violență în familie, însă gravitatea faptelor și gradul de prejudiciabilitate al făptuitorilor este la fel de mare;

2. s-a stabilit că există un numărul redus de dosare penale finalizate și sancționate definitiv;

3. dosarele care au o sancțiune definitivă accesibile sunt calificate drept huliganism art.287 CP al RM ceea ce denotă faptul că celelalte situații sunt calificate ori ca vătămare intenționată medie a integrității corporale sau a sănătății (art.152 CP al RM) sau sunt dosare contravenționale calificate potrivit prevederilor art.354 CC al RM Huliganism nu prea grav sau art. 78 CC al RM Vătămarea integrității corporale;

4. anume acest mod de încadrare juridică a faptelor permite împăcarea părților potrivit art. 109 CP al RM și împăcarea victimei cu făptuitorul potrivit prevederilor art. 29 Codul Contravențional al Republicii Moldova;

5. dacă este vorba despre art.152 CP sau art. 78 CC al RM Vătămarea integrității corporale ori dacă este calificată fapta potrivit art.354 CC al RM Huliganism nu prea grav, atunci sancțiunea este doar cu amendă sau muncă neremunerată în folosul comunității (dar nu închisoare, de exemplu, sau chiar dacă este amendă sau muncă neremunerată în folosul comunității este un quantum vădit mai mic);

6. în cazurile în care violența este aplicată de cadrele didactice, instanțele naționale preferă să sancționeze persoanele în baza art.166/1 CP al RM Tortura, tratamentul inuman sau degradant ori să achite persoanele din motivul lipsei subiectului infrațiunii. Practica neuniformă este creată de însăși instanțele de judecată.

Referințe:

1. Hotărârea Plenului CSJ Cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism nr.4 din 19.06.2006. În: Hotărâri explicative în materie

- penală ale Plenului Curții Supreme de Justiție. Chișinău: Institutul Național al Justiției, 2019.
- Hotărâre privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 287 alin. (1) din Codul penal (neclaritatea normelor care incriminează infrațiunea de huliganism). [Accesat la 26.11.2023] Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_25_2021_208g_2020_rou.pdf
 - Motivul pentru care o profesoară din Cluj va primi 30.000 de lei de la doi elevi. [Accesat la 26.11.2023] Disponibil: <https://adevarul.ro/stiri-interne/societate/motivul-pentru-care-o-profesoara-din-cluj-va-primi-2315576.html>
 - Hărțuirea cadrelor didactice. Mărturii și statistici [Accesat la 26.11.2023] Disponibil: www.zdg.md din 13 noiembrie 2023
 - Programului național pentru protecția copilului pe anii 2022-2026 aprobat prin Hotărâre de Guvern la 01 iunie 2022 [Accesat la 26.11.2023] Disponibil: https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/325_0.pdf
 - Raport generalizat privind cazurile de violență asupra copilului pentru semestrul II anul de studii 2022-2023 [Accesat la 26.11.2023] Disponibil: https://mec.gov.md/sites/default/files/raport_mecc_vnet_sem_ii_2022_2023_0.pdf
 - VOZIAN, R. Noțiunea, esența și caracteristicile definatorii ale conceptului de violență în familie [Accesat la 26.11.2023] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Notiunea%20esenta%20si%20caracteristicile%20definatorii%20ale%20conceptului%20de%20violenta%20in%20familie.pdf
 - Protecția copilului față de violență în instituția de învățământ. Culegere de acte normative. Chișinău, 2017. – 116 p. [Accesat la 26.11.2023] Disponibil: <https://iite.unesco.org/files/news/639352/Protec%C5%A3ia-copilului-fa%C5%A3%C4%83-de-violen%C8%9B%C4%83-Culegere-de-acte-normative-2017.pdf>
 - Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 10 iunie 2021. Dosarul nr. 1-3398/2019 1-19135497-12-1-19082019
 - Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 28.06.2021. Dosarul nr. 4-1re-146/2021.
 - GOINIC, D. Judecarea și sancționarea torturii și a relelor tratamente. Analiza practicii judecătorești. Document analitic. Decembrie 2022. <https://crjm.org/judecarea-si-sanctionarea-torturii-si-a-relelor->

- tratamente-analiza-practicii-judecatoresti/11326
12. Decizia Colegiului lărgit al Curții Supreme de Justiție din 05.04.2016.
 13. Dosarul 1ra-121/2016. [Accesat la 26.11.2023] Disponibil: https://juri.sprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=6222
 14. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din
 15. Dosarul 1ra-1266/2018. În: GOINIC, D. Judecarea și sancționarea torturii și a relelor tratamente. Analiza practicii judecătorești. Document analitic. Decembrie 2022. p. 29. [Accesat la 26.11.2023] Disponibil: <https://crjm.org/judecarea-si-sanctionarea-torturii-si-a-relelor-tratamente-analiza-practicii-judecatoresti/11326>
 16. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 18.11.2020. Dosarul 1ra-1378/20. [Accesat la 26.11.2023] Disponibil: https://juri.sprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=17477
 17. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 18.01.2023. Dosarul nr. 1ra-1668/2022 1-19102728-01-1ra-12122022. [Accesat la 26.11.2023] Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=22788

CZU: 343.615:316.485:37.06(1-87) DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12177510>

VIOLENȚA ÎN MEDIUL ȘCOLAR: INCURSIUNE ÎN CADRUL SANȚIONATOR AL ALTOR STATE

Gurev Dorina

doctor în drept, conferențiar universitar,
Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0002-4191-8075

Botnarenco Mihaela

doctor în drept, conferențiar universitar,
Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0003-3243-4834

Violence in schools has become a significant concern worldwide. Therefore, it is not surprising that in recent decades, several states have developed legislative acts aimed at policies to combat this phenomenon and the nature of the social response to school violence. From these considerations, in the present study, we propose to examine specific provisions regarding the prevention of violence in schools, as well as to identify, from the legislation of Sweden, Italy, and the United Kingdom, best practices in combating violence in the educational environment.

Keywords: school violence, comparative law, crime, bullying, cyberbullying,

Analizând legislația **Suediei** în ceea ce privește reglementarea prevenirii violenței în școală, constatăm că aceasta se regăsește printre primele state care au abolit pedepsele corporale ca măsură educativă în școli. *In concreto*, conform Raportului Parteneriatului global pentru prevenirea violenței împotriva copiilor în Suedia, „pedepsele corporale au fost interzise: în gimnaziile (școlile secundare de elită) – în 1918, în școlile secundare de stat – în 1928 și în toate școlile, inclusiv școlile elementare – în 1958” [1]. În continuare, în anul 1936, și Norvegia a introdus explicit o asemenea interdicție.[2, p.10]

La momentul actual, în legislația suedeză există reglementări care, deși nu în mod expres, interzic aplicarea pedepsei corporale în scopuri educative. Aceasta reiese din prevederile Capitolului 5 din Legea (Carta) învățământului din 2010 [3], unde printre sancțiunile aplicate elevilor pentru comportamentul deviant nu se regăsește „pedeapsa corporală”. Totodată, acest capitol la §§ 6-24 prevede sancțiuni, imediate sau temporale, pe care profesorul, sau după caz directorul instituției de învățământ, le poate aplica elevilor care încalcă ordinea ori manifestă un alt comportament deviant, inclusiv cel violent. Printre aceste se numără:

- *obligarea de a părăsi clasa (expulzarea din clasă)* a elevului de către

profesor, cel mult, pentru restul timpului de predare, dacă: 1. elevul întrerupe predarea sau se comportă într-un alt mod necorespunzător, 2. elevul nu și-a schimbat comportamentul la cererea profesorului (§7);

- *reținerea* (Kvarsittning) – sancțiune care, în condiții similare celor din §7, poate fi aplicată de către un profesor sau director și se caracterizează prin faptul ca elevul rămâne în școală sub supraveghere pentru o perioadă de cel mult de o oră după terminarea zilei de școală sau nu mai mult de o oră înainte de începerea predării (§8);

- *avertismentul scris* – măsură aplicată de către director în urma unei investigații (anchete) în vederea determinării elevului de a-și schimba comportamentul (§9). *Ancheta* reprezintă o procedură prevăzută de §8, ce este aplicată în cazul când un elev a perturbat în mod repetat ordinea, are un comportat inadecvat sau a comis o încălcare mai gravă. Investigarea problemei este dispusă de către director cu consultarea tutorelui elevului. Totodată, dacă sunt îndeplinite condițiile pentru o anchetă privind sprijinul special, se inițiază și o astfel de anchetă. Sprijinul special, conform prevederilor Capitolului 3, §8, este acordat dacă se atestă că elevul are dificultăți în asimilarea materiei, derivând de aici riscul unui eșec în cadrul evaluărilor. Un astfel de sprijin presupune o modalitate diferită de predare a materiei, față de cea propusă anterior, sau ore suplimentare oferite elevului;

- *schimbarea temporară* – conform prevederilor §12, se aplică în cazul în care: măsura luată în urma unei investigații menționate la §9 nu a fost suficientă; sau în scopul asigurării securității și bunăstării emoționale a altor elevi. Directorul instituției de învățământ este obligat să informeze tutorele despre decizia luată față de elevul cu un comportament deviant, așa încât acesta să urmeze lecțiile într-un alt grup sau într-un alt bloc în cadrul aceleiași unități școlare. Doar în situații speciale această sancțiune se aplică pe un termen mai mare de două săptămâni, dar nu poate depăși termenul de patru săptămâni;

- *plasamentul temporar la o altă unitate școlară* se aplică în cazul în care măsurile în temeiul §12 nu sunt suficient de intruzive sau nu pot fi aplicate din alte circumstanțe. Directorul poate decide dacă un elev va urma temporar studiile la o altă unitate școlară. Decizia este luată de comun acord cu directorul celeilalte instituții de învățământ și cu anunțarea tutorelui. Numai dacă există motive speciale această măsură se aplică pe un termen mai mare de două săptămâni, dar nu poate depăși termenul de patru săptămâni (§13);

- *suspendarea în anumite forme de școala obligatorie* (școala obligatorie, școala specială și școala Sámi) – în acord cu prevederile §14, suspendarea (totală sau parțială) poate fi aplicată de către directorul instituției: 1. în scopul

asigurării securității și bunăstării emoționale a altor elevi; 2. dacă scopul măsurilor specificate la §§ 7, 8 și 11 nu a fost atins sau dacă există alte motive speciale în legătură cu comportamentul elevului; și 3. din cauza suspendării, elevul pierde compensația oferită pentru școlarizare. Măsura poate fi aplicată imediat, cu excepția cazului când se decide altfel, iar perioada de suspendare este determinată de §15, ce stabilește că ea se aplică pe termenul de investigație a situației, dar nu mai mult de o săptămână și nu mai des de două ori pe semestru. În condițiile în care elevul are o vârstă sub 18 ani, despre decizia de suspendare este informat consiliul de asistență socială (§16).

- *suspendarea în școlile voluntare* (învățământul gimnazial superior, gimnazial special și în învățământul municipal pentru adulți) – în conformitatea cu §17, această măsură se aplică, printre altele, și în cazul când elevul expune un alt elev sau o persoană aflată în vizită de studiu la un tratament abuziv (pct.3) sau când comportamentul elevului atentează într-un alt mod la securitatea și bunăstarea emoțională a altor elevi (pct.4). Această sancțiune poate fi aplicată imediat, în mod special în cazul când suspendarea este necesară în vederea asigurării securității și liniștii procesului de studiu al elevilor, directorul fiind cel care poate decide suspendarea imediată. Totodată menționăm că, în cazurile specificate *supra*, directorul este obligat să anunțe consiliul de asistență socială despre decizia de suspendare al elevului care nu a împlinit vârsta de 18 ani (§21);

- *confiscarea obiectelor* – măsură aplicată de către director sau profesor ce se caracterizează prin ridicarea de la elev a obiectelor care sunt utilizate ca instrumente de perturbare a procesului educativ sau care pot constitui un pericol pentru siguranța elevilor (§22). Este necesar de subliniat că aceste obiecte, conform §23, sunt returnate elevului la finalizarea orei sau a zilei de studiu, cu excepția cazurilor când ele reprezintă totodată și obiectul confiscării în conformitate cu alte acte normative (§6 din Legea penală specială cu privire la circulația drogurilor (1968: 64), §5 din Legea privind interzicerea armelor reci și a altor obiecte periculoase (1988: 254), §5 a Legii privind interzicerea anumitor substanțe dopante (1991: 1969), capitolul 9 §5 din Legea privind armele de foc (1996: 67), § 5 din Legea privind interzicerea anumitor mărfuri periculoase (1999: 42)). În aceste cazuri, directorul sau o persoană desemnată de către acesta în mod de urgență raportează despre confiscare autoritatea polițienească.

Astfel, legiuitorul suedez, prin adoptarea Legii învățământului din 2010, a devenit un exemplu în vederea unei abordări sistemice de protecție a minorilor contra violenței în școală, totodată fiind capabilă, într-un mod sau altul, să

prevină încălcarea drepturilor și a libertăților agresorului minor.

În ce privește bullyingul, constatăm că nu este un comportament clar definit în legislația Suediei. Totuși, definiția discriminării include hărțuirea, dacă un comportament respectiv are la bază motive de discriminare (cum ar fi religia sau genul). De asemenea, hărțuirea este menționată în Actul Suediei privind Discriminarea [4, p.249]. Mai mult, Capitolul 6 al Legii învățământului protejează copiii din școală de tratamente degradante, abuzive și ofensive din partea personalului. [5] De altfel, în cazul în care un educator, profesor sau un alt angajat al instituției de învățământ cunoaște despre un eventual tratament abuziv al copilului este obligat să anunțe persoana ierarhic superioară (§10 din acest capitol). Totodată, conform prevederilor §12, dacă în urma investigației s-a constatat că un colaborator al instituției se face vinovat de tratamentele degradante, abuzive și ofensive, în baza deciziei directorului, acesta trebuie să plătească despăgubiri minorului abuzat, inclusiv să achite și alte prejudicii cauzate prin încălcare.

În Suedia, vârsta răspunderii penale este stabilită la 15 ani¹, prin urmare majoritatea elevilor nu pot fi considerați răspunzători pentru fapte de natură penală. Acest lucru transferă focalizarea răspunderii către profesori, directori sau autorități locale. Prin urmare, dacă violența aplicată de către o persoană care a împlinit vârsta răspunderii penale aduce atingere vieții sau sănătății, libertății sexuale sau/și inviolabilității sexuale, precum și libertății fizice a minorului, atunci, pentru aceasta, va surveni răspunderea penală conform §§ 1-12 din Capitolul 3 (Infrațiuni contra vieții și sănătății persoanei), §§ 1-5, 6a-10 din Capitolul 4 (Infrațiuni contra libertății persoanei), precum și §§ 1-15 din plasate în Capitol 6 (Infrațiuni contra libertății persoanei) din Titlul II al Codului penal Suedez.

Italia este o altă țară care a adoptat un cadru legal școlar ce vine să reglementeze nu doar regulile de conduită în instituția de învățământ, dar și modalitățile de sancționare a comportamentului deviant al elevilor. Ne referim la Statutul studenților și elevilor de liceu, nr. 248, adoptat la 24 iunie 1998 [6], care la art.1 (Viața comunității școlare) stabilește, *inter alia*, că „viața comunității școlare se bazează pe libertatea de exprimare, de gândire, de conștiință și de religie, pe respectul reciproc al tuturor persoanelor care o alcătuiesc, indiferent de vârsta și condiția lor, în repudierea (respingerea) oricăror bariere ideologice, sociale și culturale”. Totodată, conform textului

¹ Conform Codului penal al Suediei (1962: 700), Titlului I, Capitolul I (Despre infrațiune și sancțiuni penale), §6 „persoanelor care au comis infrațiuni și care nu au împlinit vârsta de cincisprezece ani nu li se aplică pedepse.

normativ de la alin.2 și 3 al art.3 al statutului, printre altele, sunt prevăzute și următoarele obligații: elevii sunt obligați să aibă același respect, chiar și formal, pe care și-l cer, față de directorul școlii, profesori, întreg personalul școlii și față de colegii lor; în exercitarea drepturilor și îndeplinirea atribuțiilor ce le revin ei sunt obligați să se comporte corect și în conformitate cu principiile prevăzute la art.1.

Totodată, sesizăm că actul normativ menționat, deși lasă la discreția instituțiilor de învățământ reglementarea internă a măsurilor de sancționare a comportamentului ce constituie o abatere disciplinară și de neîndeplinire a obligațiilor, totuși sugerează, la art.4, includerea sancțiunilor sub formă de: *excluderea din comunitatea școlară, exmatricularea în mai mult de cincisprezece zile, excluderea de la testarea finală sau neadmiterea la examenul final de stat, scoaterea temporară a elevului din comunitatea școlară*. Mai menționăm că, în conformitate cu alin.5 art.4 din statut, sancțiunile sunt întotdeauna provizorii, proporționale cu abaterea disciplinară și inspirate de principiul gradualității și, pe cât posibil, de principiul reparării prejudiciului. Acestea țin cont de situația personală a elevului, de gravitatea comportamentului și de consecințele care decurg de aici.

Mai mult, legiuitorul italian, călăuzit de intenția de a soluționa problematica bullyingului în mediul online în rândul minorilor, în 2017, a adoptat Legea nr.71 [7], care include dispoziții de protecție a minorilor, precum și de identificare a instrumentelor de prevenire și combatere a cyberbullyingului². Această lege a pus accentul pe intervențiile de natură socioeducativă, care implică responsabilitatea părinților, a școlii, dar și a autorităților publice. Însă aceasta nu exclude și intervențiile cu caracter penal, concentrându-se, de fapt, pe acțiuni cu caracter preventiv și care favorizează aplicarea măsurilor de protecție și educative minorilor implicați, în coraport de statutul acestora: victime sau agresori.

Cu referire la *liniile directe de prevenire și combaterea a cyberbullyingului în mediul școlar*, conform art. 4 din legea menționată *supra*, acestea sunt aprobate de către Ministerul Educației, Universității și Cercetării, fiind elaborate cu consultarea Ministerului Justiției, Departamentul Justiției

² Conform alin.2 art.1 din Legea nr.71, prin cyberbullying se înțelege orice formă de presiune, agresiune, hărțuire, șantaj, insultă, denigrare, defăimare, furt de identitate, alterare, dobândire ilicită, manipulare, prelucrare ilicită a datelor cu caracter personal în detrimentul minorilor, efectuate și difuzate electronic, precum și difuzarea de conținut online privind unul sau mai mulți membri ai familiei minorului, cu scopul intenționat și predominant de izolare a unui minor sau a unui grup de minori prin implementarea unui abuz grav, a unui atac rău intenționat sau ridicol.

Juvenile și Comunitare și în colaborare cu Poliția Poștală și a Comunicațiilor și sunt actualizate la fiecare doi ani. Printre măsurile de prevenire, Legea nr.71 la alin.2 art.4 indică: instruirea personalului școlar, prevăzând participarea unei persoane de contact pentru fiecare autonomie școlară; promovarea unui rol activ al elevilor, precum și al foștilor elevi care și-au făcut studiile în cadrul instituției de învățământ în activități de educație între egali, în prevenirea și combaterea cyberbullyingului în școli; asigurarea măsurilor de protecție și reeducare a minorilor implicați; promovarea unui sistem de guvernare eficient condus de Ministerul Educației, Universității și Cercetării. Pe aceeași axă preventivă, alin.5 art.4 determină obligația tuturor instituțiilor de învățământ, în sfera autonomiei lor și în limita resurselor disponibile, de a promova educația în utilizarea conștientă a internetului, drepturile și responsabilitățile asociate utilizării tehnologiilor informaționale, ca element transversal în cadrul diferitor discipline, inclusiv prin realizarea de activități specifice disciplinei, având caracter de continuitate între nivelele de învățământ, precum și prin elaborarea proiectelor de dezvoltare a rețelelor școlare în colaborare cu autoritățile locale, serviciile teritoriale, organele de poliție, diverse asociații și instituții.

Cât privește *bullyingul* care ia forma unui comportament mai grav, potrivit opiniei procurorului Gian Cristoforo Turri, [8] acesta poate atrage răspunderea penală și civilă. Astfel, conform legislației italiene, în condițiile în care violența, inclusiv în școală, ia forma unei infrațiuni incriminate de Codul penal italian [9] prevăzute în Titlul XII (Infrațiuni împotriva persoanei), Capitolul I (Infrațiuni împotriva vieții și a siguranței individuale) de art.575–582, 583-bis, 583-quinquies–586-bis, 588-589, 590; precum și de Capitolul II (Infrațiuni contra onoarei) de art.594, 595; la fel și Capitolul III (Infrațiuni împotriva libertății individuale), Secțiunea I (Infrațiuni împotriva personalității individuale): art.600, 600-bis, 600-ter, 600-octies; Secțiunea I-bis (1) (Infrațiuni contra egalității): art. 604-bis; Secțiunea a II-a (Infrațiuni împotriva libertății personale): art.605, 607, 609-bis, 609-quater etc., va surveni răspunderea penală. Totodată menționăm că minorul care la momentul comiterii faptei infracționale nu a împlinit vârsta de paisprezece ani este absolvit de răspundere penală (art.97 Cod penal al Italiei), iar minorul cu vârsta cuprinsă între paisprezece și optsprezece ani va răspunde doar în cazul în care a avut capacitatea de înțelegere privind ilegalitatea acțiunilor sale și voință privind săvârșirea infracțiunii, acestuia aplicându-i-se o pedeapsă mai mică pentru fapta comisă (art.98 Cod penal al Italiei).

În cel de-al doilea caz (încălcarea dreptului civil), așa cum menționează

Gian Cristoforo Turri, este vorba de producerea voluntară, chiar neintenționată (neglijentă), a prejudiciului nejustificat (încălcarea dreptului terțului) persoanei sau lucrurilor care îi aparțin. [8] Într-adevăr, conform prevederilor art.2043 (Despăgubiri pentru fapte ilicite) din Cartea a patra (Obligații), Titlul IX (Pentru faptele ilicite) din Cod civil italian [10], persoana care a săvârșit fapta ilegală intenționat sau din imprudență (culpă) este obligată să despăgubească prejudiciul nejustificat cauzat terților. De altfel, potrivit prevederilor art.2048, Codul civil al Italiei, minorul nu poate răspunde pentru prejudiciile cauzate atâta timp cât nu are autonomie financiară (este neemancipat). Astfel, lipsa de corectare a comportamentului copiilor și, în general, o educație necorespunzătoare condițiilor sociale și familiale (*culpa in educando*), precum și neexercitarea unei supravegheri adecvate vârstei ce ar duce la corectarea comportamentelor inadecvate (*culpa in vigilando*) stau la baza răspunderii civile a părinților sau a tutorelui pentru faptele ilicite săvârșite de minorul capabil de a înțelege și de a dori (alin.1 art.2048 Cod civil). [8] Profesorii au o poziție similară, dar nu identică, cu cea a părinților. Pentru ca profesorul să poarte răspundere, fapta ilicită trebuie să fie săvârșită de elev în perioada în care acesta se află sub supravegherea acestuia (alin.2 art.2048, Cod civil). Totodată, subliniem că, în cazul în care se demonstrează că părintele, tutorele sau profesorul nu au putut preveni faptele comise de către minori, aceștia pot fi eliberați de răspundere (alin.3 art.2048 Cod civil).

După cum se observă, aceste prevederi vin în responsabilizarea persoanelor în a căror sarcină intră obligația de a educa și de a supraveghea minorii, devenind, totodată, un mijloc de prevenire a comportamentului lor ilegal.

Cu privire la protecția minorilor contra violenței în școală, Marea Britanie, la nivel guvernamental, a aprobat un șir de acte normative care au rolul să reglementeze prevenirea neglijenței, abuzului și exploatării copiilor; păstrarea copiilor în siguranță în educație și în alte medii; siguranța online (inclusiv în școală); protecția copiilor cu handicap etc. [11]

În context, facem referire la Legea Copiilor din 1989 [12], în acord cu care, atunci când există motive rezonabile pentru a suspecta că un copil suferă sau este probabil să sufere un prejudiciu semnificativ, inclusiv un incident de agresiune, este necesară o abordare identică cazului de protecție a copilului în dificultate. Totuși, este cazul de precizat că, în general, legea face referire la bunăstarea copiilor în familie și în alte centre specializate. Cu toate acestea, sprijinul extern poate fi acordat și elevilor expuși violenței, indiferent dacă este sau nu o problemă de protecție a copilului. Mai mult, „chiar și acolo unde nu se atestă probleme ce țin de siguranța copilului, școlile ar trebui să adopte o serie

de strategii externe pentru a sprijini elevul care se confruntă cu hărțuire sau pentru cazurile în care trebuie elucidată o problemă ce a contribuit la implicarea unui copil în bullying.” [13]

De remarcat că, potrivit Secțiunii 89 din Legea educației și inspecțiilor din 2006, [14] conducerea școlii are obligația de a elabora măsurile și politicile comportamentale în instituția sa. Astfel, conform alin.(1), directorul unei școli relevante are obligația, *inter alia*, să stabilească măsuri ce vizează: (a) promovarea, în rândul elevilor, a autodisciplinei și a respectului față de autoritatea instituției; (b) încurajarea unui comportament corect al elevilor și a respectului față de ceilalți și prevenirea tuturor formelor de agresiune. Totodată, potrivit alin.(4) al aceleiași secțiuni, conducerea instituției, corelativ regulilor de conduită, prevede și sancțiunile disciplinare ce vor fi aplicate pentru încălcare. În coraport cu textul normativ de la alin.(1) Secțiunea 90, „sancțiunea disciplinară” este impusă unui elev de către orice școală în care acesta învață în cazul în care comportamentul său cade sub nivelul la care s-ar putea aștepta în mod rezonabil de la el (fie pentru că nu respectă o regulă în vigoare la școală sau o instrucțiune dată de un membru al personalului, fie din orice alt motiv)”. În acord cu alin.(2), sancțiunea disciplinară poate fi aplicată inclusiv în cazurile în care: (a) comportamentul are loc într-un moment în care elevul nu se află în incinta școlii și nu se află sub controlul legal sau sub răspunderea legală a unui membru al personalului școlii, dar numai în măsura în care este rezonabil ca școală care impune sancțiunea să reglementeze comportamentul elevului într-un astfel de moment, și (b) comportamentul constă în nerespectarea de către elev a unei sancțiuni care i s-a impus anterior. Deși actul normativ specificat *supra* nu vine cu recomandări concrete de sancțiuni, totuși la Secțiunea 91 și 92 din Legea educației sunt determinate procedurile, cerințele și circumstanțele aplicării sancțiunilor disciplinare altele decât excluderea din școală și reținerea în afara sesiunilor școlare.

În același sens, notificăm și prevederile Regulamentului pentru educație (Standardele pentru școli independente) din 2014 [15] (inclusiv în din redacția din 2019 [16]), care stabilesc obligativitatea ca proprietarul unei academii sau al unei alte școli independente, în măsura în care este rezonabil, să asigure prevenirea hărțuirii în școală prin elaborarea și implementarea unei strategii eficiente antibullying. Mai mult, în Partea 3: Bunăstarea, sănătatea și siguranța elevilor din Regulamentul din 2019 se menționează că standardul din acest paragraf este îndeplinit dacă proprietarul promovează un comportament bun în rândul elevilor, asigurându-se că: (a) este elaborată o politică scrisă de comportament care, printre altele, stabilește sancțiunile ce trebuie adoptate în

cazul unui comportament neadecvat al elevilor; (b) politica este pusă în aplicare în mod eficient; și (c) se ține o evidență a sancțiunilor aplicate elevilor pentru abateri grave.

Cu referire la interzicerea discriminării în școală, este de notat Legea privind egalitatea, din 2010 [17], care impune instituțiilor din sectorul public respectarea egalității persoanelor pe criterii de vârstă, handicap, schimbare a sexului, sarcină și maternitate, rasă, religie sau credință, sex și orientare sexuală. Actul normativ impune instituțiilor publice să țină seama în mod corespunzător de necesitatea eliminării discriminării ilegale, a hărțuirii, a victimizării și a oricărui alt comportament interzis de lege; de promovarea egalității de șanse între persoanele care împărtășesc o caracteristică protejată și cele care nu o împărtășesc; de favorizare a relațiilor bune între persoanele care împărtășesc o caracteristică protejată și cele care nu o împărtășesc. De altfel, în acord cu Secțiunea 85 (Elevi: admitere și tratament etc.), Capitolul I (Școlile) Partea 6 (Educația) din Legea din 2010, conducerii școlii i se interzice discriminarea, hărțuirea sau victimizarea unui elev sau unui potențial elev în legătură cu admiterea, modul de educație, accesul la orice beneficiu, instalație sau serviciu, sau în procesul excluderii lui de la studii, ori în alt mod cauzarea elevului a unui alt prejudiciu.

Departamentul Educației al Marii Britanii preocupat de problematica violenței în școală elaborează sistematic îndrumare și ghiduri pentru instituțiile educaționale, printre care se regăsește și Îndrumarul/Ghidul din 2015, actualizat în 2023, cu titlul „Menținerea copiilor în siguranță în educație: Orientări statutare pentru școli și colegii privind protecția copiilor și recrutarea mai sigură” [18]. Orientările statutare stabilesc obligațiile legale pe care trebuie să le urmărească personalul instituțiilor educaționale pentru a proteja și a promova bunăstarea copiilor și tinerilor cu vârsta sub 18 ani. Totodată, Ghidul determină politicile și standardele de comportament al școlii/colegiului și cele ce țin de sistemul de sprijin pastoral. Astfel, potrivit Secțiunii 131, „instituția educațională are obligația de a crea o cultură a toleranței zero față de sexism, misoginie/misandrie, homofobie, violență/hărțuire sexuală și bifobă, promovând un set clar de valori și standarde, susținute și demonstrate în toate aspectele vieții școlii/facultății”. Mai mult, tot aici se propune crearea unor programe corespunzătoare vârstei elevilor, ce vor aborda, *inter alia*, probleme precum: relații sănătoase și respectuoase; stereotipuri, prejudecăți și egalitate; stima de sine; identificarea relațiilor abuzive, inclusiv comportamentul coercitiv și de control; conceptele și legile referitoare la – consimțământul

sexual, exploatarea sexuală, abuzul³, îngrijirea, constrângerea, hărțuirea, violul,

³ Noțiunea de abuz, formele acestuia și cum acestea se manifestă sunt regăsite la Secțiunile 26-30 din Îndrumarul/Ghidul din 2015, actualizat în 2023 Menținerea copiilor în siguranță în educație: Orientări statutare pentru școli și colegii privind protecția copiilor și recrutarea mai sigură:

Abuz: formă de maltratare a unui copil. Cineva poate abuza sau neglija un copil prin provocarea de daune sau prin faptul că nu acționează pentru a preveni daunele. Răul poate include rele tratamente care nu sunt fizice, precum și impactul de a fi martor la rele tratamente aplicate altora. Acest lucru poate fi deosebit de relevant, de exemplu, în ceea ce privește impactul asupra copiilor al tuturor formelor de abuz domestic. Copiii pot fi abuzați în familie sau într-un cadru instituțional sau comunitar de către cei pe care îi cunosc sau, mai rar, de către alte persoane. Abuzul poate avea loc în întregime online sau tehnologia poate fi utilizată pentru a facilita abuzul offline. Copiii pot fi abuzați de un adult sau de adulți sau de un alt copil sau de alți copii.

Abuzul fizic: o formă de abuz care poate implica lovirea, scuturarea, aruncarea, otrăvirea, arderea sau scalparea, înecarea, sufocarea sau orice altă formă de vătămare fizică a unui copil. Vătămarea fizică poate fi cauzată, de asemenea, atunci când un părinte sau o persoană care are grijă de un copil inventează simptome de boală sau îi provoacă în mod deliberat o boală.

Abuzul emoțional: maltratarea emoțională persistentă a unui copil, astfel încât să provoace efecte grave și negative asupra dezvoltării emoționale a copilului. Aceasta poate implica transmiterea către un copil a ideii că este lipsit de valoare sau neiubit, inadecvat sau apreciat doar în măsura în care satisface nevoile unei alte persoane. Poate include faptul de a nu-i oferi copilului posibilitatea de a-și exprima opiniile, de a-l reduce în mod deliberat la tăcere sau de a „râde” de ceea ce spune sau de modul în care comunică. Poate consta în impunerea unor așteptări nepotrivite vârstei sau dezvoltării copiilor. Acestea pot include interacțiuni care depășesc capacitatea de dezvoltare a copilului, precum și supra-protecție și limitarea explorării și învățării sau împiedicarea copilului de a participa la interacțiunea socială normală. Poate implica faptul de a vedea sau de a auzi maltratarea unei alte persoane. Poate implica bullying grav (inclusiv bullying cibernetic), provocarea frecventă a copiilor să se simtă speriați sau în pericol, sau exploatarea sau coruperea copiilor. Un anumit nivel de abuz emoțional este implicat în toate tipurile de maltratare a unui copil, deși poate apărea singur.

Abuzul sexual: implică forțarea sau atragerea unui copil sau a unui tânăr să participe la activități sexuale, care nu implică neapărat violență, indiferent dacă este sau nu conștient copilul de ceea ce se întâmplă. Activitățile pot implica contactul fizic, inclusiv agresiunea prin penetrare (de exemplu, viol sau sex oral) sau acte nepenetrante, cum ar fi masturbarea, sărutul, frecarea și atingerea în afara hainelor. Acestea pot include, de asemenea, activități fără contact, cum ar fi implicarea copiilor în vizionarea sau producerea de imagini sexuale, vizionarea de activități sexuale, încurajarea copiilor să se comporte în moduri nepotrivite din punct de vedere sexual sau aranjarea unui copil în vederea pregătirii pentru abuz. Abuzul sexual poate avea loc online, iar tehnologia poate fi utilizată pentru a facilita abuzul offline. Abuzurile sexuale nu sunt comise doar de bărbați adulți. Femeile pot comite, de asemenea, acte de abuz sexual, la fel ca și alți copii. Abuzul sexual al copiilor de către alți copii reprezintă o problemă specifică de protecție în domeniul educației și tot personalul ar trebui să fie conștient de acest lucru, precum și de politica și procedurile școlii sau colegiului în care lucrează pentru a face față acestei situații.

Neglijență: eșecul persistent de a satisface nevoile fizice și/sau psihologice de bază ale unui copil, care poate avea ca rezultat afectarea gravă a sănătății sau dezvoltării copilului.

abuzul domestic, așa-numita violență bazată pe „onoare” (cum ar fi căsătoria forțată și mutilarea genitală feminină) etc.

Personalul școlii/colegiului ce nu respectă obligațiile dictate de orientările statutare este sancționat conform Regulamentului disciplinar al profesorilor (Teachers’ Disciplinary (England) Regulations 2012)⁴.

Totodată, în conformitate cu Secțiunea 545 din Ghid, profesorii pot sancționa elevii a căror conduită scade sub standardul acceptabil. Față de aceștia se pot lua măsuri disciplinare recomandate și prevăzute de „Îndrumarul privind suspendarea și excluderea definitivă a elevilor din școlile, academiile și unitățile de trimitere a elevilor administrate de autoritățile locale”, publicat în 2012, actualizat în 2023 [19].

Ca și în alte state, în Marea Britanie violența/hărțuirea în sine nu este o infrațiune specifică, totuși anumite tipuri de comportament violent sau de hărțuire se pot ridica la gradul de prejudiciabilitate a unei infrațiuni prevăzute în Legea privind protecția împotriva hărțuirii din 1997 [20], Legea privind comunicațiile rău intenționate din 1988 [21], Legea privind comunicațiile din 2003 [22] și Legea privind ordinea publică din 1986 [23] etc. Astfel, în ipoteza în care personalul școlii consideră că a fost comisă o infrațiune (de exemplu, orice persoană care trimite o comunicare electronică ce conține un mesaj indecent sau extrem de ofensator, o amenințare sau informații false și cunoscute sau considerate false de către expeditor este vinovată de o infrațiune dacă scopul în trimiterea acestuia a fost de a provoca suferință sau anxietate destinatarului, faptă ce cade sub incidența Legii privind comunicațiile rău intenționate din 1988), acesta este obligat să solicite asistență de la poliție. [24]

Cele analizate, evidențiază politica statelor de a oferi autonomie instituțiilor educaționale în ce privește răspunsul la violență. În contextul legislației suedeze se poate de subliniat că, există prevederi clare ce stabilesc sancțiunile aplicabile atât elevilor cât și personalului școlii în situațiile în care

Neglijarea poate avea loc în timpul sarcinii, de exemplu, ca urmare a abuzului de substanțe al mamei. Odată ce copilul s-a născut, neglijarea poate implica faptul că un părinte sau o persoană care are grijă de el nu reușește să: asigure hrană, îmbrăcăminte și adăpost adecvate (inclusiv excluderea din casă sau abandonul); protejeze copilul de vătămări sau pericole fizice și emoționale; asigure o supraveghere adecvată (inclusiv utilizarea unor îngrijitori inadecvați); sau să asigure accesul la îngrijire sau tratament medical adecvat. Poate include, de asemenea, neglijarea sau lipsa de reacție la nevoile emoționale de bază ale copilului.

⁴ *A se vedea* Secțiunea 253 din Îndrumarul/Ghidul din 2015, actualizat în 2023, „Menținerea copiilor în siguranță în educație: Orientări statutare pentru școli și colegii privind protecția copiilor și recrutarea mai sigură”.

aceștia manifestă un comportament violent sau se fac vinovați de tratamentele degradante, abuzive și ofensive. În mod diferit, actele normative din Italia și Marea Britanie, lasă la discreția instituțiilor de învățământ reglementarea internă a măsurilor de sancționare a comportamentului ce constituie o abatere disciplinară și de neîndeplinire a obligațiilor; totodată, sugerează unele sancțiuni ce pot fi aplicate minorilor cu comportament deviant. Mai mult, aceste state clar definesc bullyingul și vin cu unele propuneri de luptă cu acest fenomen. Astfel, prevenirea violenței în școli presupune, mai presus de toate, consolidarea sistematică a acțiunilor educaționale în cadrul entităților școlare, implicând toți actorii educaționali.

Referințe:

1. Corporal punishment of children in Sweden. [Accesat: 10.10.2023] Disponibil: <http://www.endcorporalpunishment.org/wp-content/uploads/country-reports/Sweden.pdf>
2. MODIG, Cecilia. Never Violence – Thirty Years on from Sweden’s Abolition of Corporal Punishment. Government Offices of Sweden and Save the Children Sweden, 2009 [Accesat: 10.10.2023] Disponibil: <https://www.government.se/contentassets/6bfb214c582448b6ace4d32978361577/never-violence--thirty-years-on-from-swedens-abolition-of-corporal-punishment>
3. Skollag (2010: 800). [Accesat: 10.10.2023] Disponibil: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800
4. MÄNTYLÄ, Niina. Bullying at School in Finland and Sweden: Are there any Effective Legal Remedies? [Accesat: 10.10.2023] Disponibil: <https://scandinavianlaw.se/pdf/61-11.pdf>
5. Corporal punishment of children in Sweden. [Accesat: 10.10.2023] Disponibil: <http://www.endcorporalpunishment.org/wp-content/uploads/country-reports/Sweden.pdf>
6. Statuto delle studentesse e degli studenti della scuola secondaria. DPR 24 giugno 1998, n. 249 con le modifiche introdotte dal DPR 21 Novembre 2007, n. 235. [Accesat: 12.10.2023] Disponibil: <https://www.miur.gov.it/documents/20182/49997/Statuto+delle+studentesse+e+degli+studenti.pdf/53c11c3e-97d9-428a-94fc-911b45e32269?version=1.0&t=1476271671086>
7. Legge disposizioni a tutela dei minori per la prevenzione ed il contrasto del fenomeno del cyberbullismo, n. 71, 29 maggio 2017. [Accesat: 12.10.2023] Disponibil: <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2017/06/3/17G00085/sg>

8. TURRI, G.C. Il Bullismo e il diritto: come può reagire la vittima. [Accesat: 11.10.2023] Disponibil: <https://www.bullismo.it/cosa-fare/diritto-e-bullismo-come-puo-reagire-la-vittima.html>
9. Codice Penale Italiano. *Testo coordinato ed aggiornato del Regio Decreto 19 ottobre 1930, n.1398*. Aggiornato al D.Lgs. 195/2021 [Accesat: 10.10.2023] Disponibil: <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-penale>
10. Codice civile (Regio Decreto 16 marzo 1942, n. 262). Presentiamo il testo del codice civile aggiornato con le ultime modifiche legislative apportate, da ultimo, dalla L. 26 novembre 2021, n. 206. [Accesat: 12.10.2023] Disponibil: <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2015/01/02/codice-civile>
11. Safeguarding children: detailed information. Schools, colleges and children's services. 1989 [Accesat: 15.10.2023] Disponibil: <https://www.gov.uk/topic/schools-colleges-childrens-services/safeguarding-children>
12. Children Act 1989. Section 1. Welfare of the child. [Accesat: 15.10.2023] Disponibil: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/41/section/1>
13. Preventing and tackling bullying: Advice for headteachers, staff and governing bodies, published on 22.08.2013, updated on 04.07.2017. [Accesat: 15.10.2023] Disponibil: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/623895/Preventing_and_tackling_bullying_advice.pdf
14. Education and Inspections Act 2006. [Accesat: 15.10.2023] Disponibil: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/40/contents>
15. Education (Independent School Standards) Regulations 2014. [Accesat: 15.10.2023] Disponibil: <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2014/3283/contents/made>
16. Education (Independent School Standards) Regulations 2019. [Accesat: 15.10.2023] Disponibil: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5cd3fc2fe5274a3fd6ee74b0/Independent_School_Standards_-_Guidance_07_0519.pdf
17. Equality Act 2010. [Accesat: 15.10.2023] Disponibil: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/pdfs/ukpga_20100015_en.pdf
18. Keeping children safe in education: Statutory guidance for schools and colleges on safeguarding children and safer recruitment, published 26 March 2015, last updated 1 September 2023 [Accesat: 20.10.2023] Disponibil: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/64f0a68ea78c5f000dc6f3b2/Keeping_children_safe_in_education_2023.pdf

19. School suspensions and permanent exclusions. Guidance on the suspension and permanent exclusion of pupils from local-authority-maintained schools, academies and pupil referral units, published 20 June 2012, last updated 1 September 2023. [Accesat: 20.10.2023] Disponibil: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/64ef773513ae1500116e30db/Suspension_and_permanent_exclusion_guidance_september_23.pdf
20. Protection from Harassment Act 1997. [Accesat: 20.10.2023] Disponibil: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/40>
21. Malicious Communications Act 1988. [Accesat: 20.10.2023] Disponibil: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/27/section/1>
22. Communications Act 2003. [Accesat: 20.10.2023] Disponibil: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/21/contents>
23. Public Order Act 1986. [Accesat: 20.10.2023] Disponibil: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/64>
24. Preventing and tackling bullying: Advice for headteachers, staff and governing bodies, published on 22.08.2013, updated on 04.07.2017. [Accesat: 15.10.2023] Disponibil: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1069688/Preventing_and_tackling_bullying_advice.pdf

CZU: 343.13

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12177877>

LEGALITATEA ȘI EXAMINAREA CAUZELOR CONFORM PROCEDURILOR SUMARE

Negru Alexandru

Școala Doctorală Științe Juridice și Științe Economice
Universitatea de Stat din Moldova,
judecător la Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani,
ORCID: 0009-0003-4971-6261

Pavel Irina

Școala Doctorală Științe Juridice și Științe Economice
Universitatea de Stat din Moldova,
asistent judiciar la Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani
ORCID: 0000-0001-9958-6918

In a modern society that respects all democratic principles, respect for the right to a fair trial is one of the main concerns of the state.

Motivation of judgments is a particular feature of the process of justice, which is meant to increase the force of the judicial act of disposition. This task is performed to facilitate the understanding of the provision of the judicial act and implicitly, its acceptance by both the parties involved in the process and the members of the society.

The institution of summary procedures in recent years has experienced a progressive trend, with European states trying as much as possible to reduce the burden of court files and judicial bodies, which are vested with powers of examination of special criminal cases. It is desired to relieve the courts of law from the large volume of cases and increase the operability of their instrumentation, by mass simplification of the criminal process, especially at the trial stage of the case.

By virtue of the principle of the resolution of cases by the courts according to the principle of full jurisdiction, irrespective of the procedure in which the case was examined, the court must be free to ascertain the facts and enforce the right, without being linked in any way to the position exposed in the transaction between the accusation and the defense.

Keywords: *summary procedure, reasons for decision, independent court, plea agreement, transaction between prosecution and defense.*

Introducere

La 02.08.2023 și, respectiv, la 22.08.2023 au intrat în vigoare legea RM nr. 83 din 14.04.2023 (în continuare legea 83) și respectiv legea RM nr. 245 din 31.07.2023 prin care s-au operat o serie de modificări la Codul de Procedură Penală și la Codul Penal al RM. Revirimentele legislative aduse prin actele normative enunțate, presupun printre altele, introducerea în legislația procesual penală și penală a unor noi proceduri de examinare sumară a

cauzelor penale. Tot ele au operat modificări normelor ce reglementau procedura acordului de recunoaștere a vinovăției și procedura examinării cauzei în baza probelor administrate la faza de UP. Legile enunțate aduc anumite inovații atât procedurilor anterior existente dar și procedurilor noi introduse.

Astfel, la moment, în legislația Republicii Moldova se regăsesc următoarele proceduri sumare care au la bază o înțelegere dintre acuzare și apărare: procedura privind acordul de recunoaștere a vinovăției (art. 504-509-509/2 CPP), procedura de suspendare condiționată a urmăririi penale și de liberare de răspundere penală (art. 510-512 CPP), procedura judecării cauzei pe baza probelor administrate la faza de urmărire penală (art. 364/1 CPP) și mai nou, procedura privind acordul judiciar de interes public (art. 523/1 – 523/7 CPP), precum și procedura acordului de cooperare (art. 509/3-509/10).

Cu peste 100 de ani în urmă, în lucrarea sa, Contribuții la teoria generală a statului, Carré de Malberg, a indicat că raționamentul pentru care puterea judecătorească trebuie să fie separată de celelalte două puteri și egală cu ele, este necesitatea de a supune activitatea jurisdicțională la anumite forme procedurale, care au menirea de a conferi justițiabililor garanția unei înalte imparțialități și a veridicității, adică de corespundere cu legea a dreptului care trebuie să le fie aplicat. În lucrarea enunțată, se menționa că formele ordinare de administrare (specifice puterii executive), sunt prea simple, rapide și prea arbitrare pentru a conferi părților o siguranță necesară. Astfel, adaptarea justiției la forme speciale și riguroase, este văzută ca o modalitate menită să asigure deciziilor judecătorești o valoare și o forță care permite justițiabililor să le accepte cu încredere, iar statului îi oferă posibilitatea de a le impune ca inatacabile [1, pg. 768].

Motivarea hotărârilor este o caracteristică particulară a procesului de realizare a justiției, ce are menirea de a spori forța actului judecătoresc de dispoziție. Această sarcină este realizată pentru facilitarea înțelegerii actului judecătoresc de dispoziție și implicit, acceptarea lui atât de către părțile implicate în proces, cât și de către membrii societății.

În condițiile în care legiuitorul a înțeles să simplifice (în cazul unei înțelegeri dintre apărare și acuzare) anumite proceduri de judecare a cauzelor penale, pentru autorii acestei cercetări a fost o provocare să înțeleagă dacă, noile prevederi legislative diminuează sau nu obligația instanțelor de a-și motiva actele procesuale de dispoziție emise în cadrul acestora, dacă prevederile legale specificate supra, care în esență permit renunțarea la unele rigori și garanții procesual penale, în tandem cu graba cu care uneori se dorește

să fie realizată justiția și volumul excesiv de muncă a judecătorilor din instanțe, se pot concilia cu rigoarea de motivare calitativă a actelor judecătorești de dispoziție, precum și dacă nu cumva, toate acestea nu se pot institui într-o serie de factori, care în ansamblu ar crea un amestec periculos, capabil să erodeze în timp, încrederea în actele judecătorești emise în ordinea procedurilor sumare.

Ne-am propus să atingem scopul enunțat prin realizarea următoarelor obiective: 1) estimarea conceptuală a posibilității de a fi a procedurilor sumare, 2) scrutarea stării de fapt în care se află la moment justiția penală, 3) identificarea locului motivării în procedurile sumare, 4) analiza riscurilor și inadvertențelor ridicate de unele proceduri sumare, 5) observarea modului de comunicare și reacție între instanțe pe segmentul unor proceduri sumare, în temeiul unor exemple practice.

Metodele de realizare a obiectivelor și materialele utilizate.

Mecanismele și tehnicile pe care le-am utilizat la realizarea obiectivelor propuse au constat în cercetarea și analiza documentelor internaționale care reglementează procedurile sumare, dar și jurisprudența relevantă a CtEDO în scopul identificării locului procedurilor sumare în cadrul procesului de realizare a justiției.

Ne-am propus ca în baza analizei unor date statistice să identificăm situația justiției penale dar și a justiției realizate în baza unor proceduri sumare.

Stabilirea ponderii pe care o are procesul de argumentare juridică în actele judecătorești emise în procedurile sumare, am realizat-o în urma identificării aspectelor generale ce urmează a fi motivate în orice act judecătoresc de dispoziție, cu o ulterioară deducere logică a efectelor și implicațiilor declarației acuzatului, referitoare la recunoașterea faptei și, după caz, a probelor asupra procesului de motivare.

Obiectivul de identificare a riscurilor și inadvertențelor ridicate de unele proceduri sumare, l-am atins în rezultatul unei analize coroborate între normele legale care reglementează, modifică sau instituie proceduri sumare în coraport cu jurisprudența CtEDO.

În continuare, pornind de la anumite experiențe empirice profesionale personale am observat modul în care are loc comunicarea și reacția între instanțe pe segmentul unor proceduri sumare.

Rezumatul rezultatelor atinse.

1) estimarea conceptuală a posibilității de a fi, a procedurilor sumare

La 17.09.1987 Comitetul de Miniștri a adoptat la cea de-a 410-a întrunire, Recomandarea nr. 87/18 către statele membre privind simplificarea justiției penale [3]. În acest act, statele CoE au căzut de acord că numărul de cauze

penale, remise în instanțe și în special cele cu pedepse mici, ambarasează procesul de realizare a justiției. Acest fenomen plasează dreptul penal într-o lumină nefavorabilă și afectează buna administrare a justiției.

Urmează să punctăm că în preambulul acestei recomandări, autorii au indicat expres că „acțiunile comune de a accelera și simplifica activitatea sistemului de justiție penală trebuie să se efectueze conform cerințelor definite în special în art. 5 și 6 ale Convenției Europene pentru Drepturile Omului”.

În aceeași recomandare s-a specificat că pe lângă alocarea resurselor necesare sistemului judiciar, fenomenul aglomerării justiției penale poate fi combătut și prin printr-o definiție clară a priorităților pentru realizarea politicii infracționale, cu referire atât la formă, cât și la substanță, prin: – recurgere la principiul urmăririi discreționare; – aplicarea următoarelor măsuri în examinarea infracțiunilor mici și în masă: – așa-numitele proceduri sumare; – examinări în afara instanței de către autoritățile competente în probleme penale și alte autorități de intervenție, ca o alternativă posibilă de urmărire, – așa-numitele proceduri simplificate; – simplificarea procedurilor legale ordinare.

La pct. 41 din Avizul Consultativ al Judecătorilor Europeni nr. 11 [4] este specificat că „obligația instanțelor de a-și motiva hotărârile nu trebuie înțeleasă ca necesitând un răspuns la fiecare argument invocat în sprijinul unui mijloc de apărare ridicat. Întinderea acestei obligații poate varia în funcție de natura hotărârii”.

În cauza *Boldea vs România* [11 par. 29], Curtea a indicat că „deși art. 6.1 obligă tribunalele să-și motiveze hotărârile, obligația respectivă nu poate fi înțeleasă ca una care cere un răspuns detaliat la fiecare argument. Întinderea acesteia depinde de diversitatea mijloacelor pe care o parte le poate ridica în instanță, precum și de prevederile legale, de obiceiuri, de principiile doctrinare și de practicile diferite privind prezentarea și redactarea sentințelor și hotărârilor în diferite state. Pentru a răspunde cerințelor procesului echitabil, motivarea ar trebui să evidențieze că judecătorul a examinat cu adevărat chestiunile esențiale ce i-au fost prezentate”.

În cauza *Scoppola nr. 2* [12, par. 135], Curtea a indicat printre altele că „nici litera, nici spiritul articolului 6 nu împiedică o persoană să renunțe din proprie inițiativă, într-o manieră expresă sau tacită, la garanțiile unui proces echitabil. Totuși, pentru a fi conformă convenției acest renunț trebuie să fie stabilit într-o manieră neechivocă și să fie însoțit de un minimum de garanții ce corespund importanței sale”.

În cauza *Hirvisaari vs Finlanda* [13, par. 30], Curtea a menționat că „motivarea hotărârilor judecătorești este în legătură directă cu principiul de

bună administrare a justiției, specificând că hotărârile instanțelor și tribunalelor trebuie să precizeze în mod adecvat motivele pe care se întemeiază”. În aceeași hotărâre Curtea a indicat că „această obligație de motivare este una variabilă și poate fi influențată de natura deciziei, urmând ca în fiecare caz concret ea să fie stabilită în lumina circumstanțelor cauzei”.

În temeiul celor enunțate, conchidem că procedurile sumare și simplificate au dreptul la existență. Conceptul acestor proceduri își găsește sorgintea în recomandarea 87 (18) a CM a statelor CoE. Respectivetele proceduri au menirea de a raționaliza procesul de bună administrare a justiției. În cazul în care renunțul acuzatului la procedurile ce-i sunt oferite de art. 6.1 CEDO este făcut din proprie inițiativă, este stabilit fără echivoc și este însoțit de un minimum de garanții ce corespund importanței acestuia, respectivetele proceduri se conciliază cu rigorile unui proces echitabil.

2) scrutarea stării de fapt în care se află la moment justiția penală

Doctrina juridică observă că instituția procedurilor sumare și a celor simplificate în materie penală *lato sensu*, în ultimii ani, a cunoscut o tendință progresivă, iar statele europene încearcă pe cât posibil să reducă din povara dosarelor instanțelor de judecată și organelor judiciare, care sunt investite cu atribuții de examinare a unor cauze penale speciale. Necesitatea unor asemenea mecanisme legale de examinare eficientă a delictelor penale a survenit în mod imperios și brusc. Necesitatea acestor proceduri a fost motivată de creșterea progresivă a nivelului de criminalitate, la începutul anilor ‘90 ai secolului trecut, ca urmare a destrămării URSS și implicit a fenomenelor sociale determinate de acest eveniment geo politic, cum ar fi de ex. flexibilitatea maselor de populație către vestul Europei etc. Aceste fenomene sociale, erau însoțite de fenomene infracționale care depășeau așteptările analitice ale autorităților care curmau sau examinau aceste încălcări de lege [2, pg. 61-63].

Se reține că potrivit informației generalizate privind volumul de lucru în instanțele de judecată pentru perioada de 3 luni ale anului 2023 prezentate de Agenția de administrare a instanțelor judecătorești [9], la Judecătoria Chișinău au parvenit spre examinare 63864 cauze. Potrivit aceleiași informații, aceste cauze urmează a fi soluționate de 120 judecători, adică unui judecător revine, undeva 530 cauze.

Potrivit, Raportului privind activitatea Procuraturii pentru anul 2022 [10], în procedura specială a acordului de recunoaștere a vinovăției pe parcursul anului 2022 s-au examinat 46 cauze penale, în privința a 54 persoane, ce constituie 0,41 % din numărul total al sentințelor pronunțate. Concomitent, aplicabilitatea procedurii simplificate stabilite la art.364/1 Cod de procedură

penală, în baza probelor administrate la faza urmăririi penale, se menține ridicată, la cota, de 57 %.

Astfel, luând în calcul scopul instituirii procedurilor sumare și volumul de lucru crescând de la an la an în instanțele de judecată, simplificarea procedurilor este o tendință bine-venită.

Totuși, în acest context apare întrebarea firească dacă procedurile simplificate justifică posibilitatea instanțelor de a nu mai motiva actele lor de dispoziție.

3) identificarea locului motivării în procedurile sumare.

Așa cum ne spunea încă Carre de Malberg, anume formele specifice de realizare a activității jurisdicționale, conferă justițiabililor garanția unei înalte imparțialități și a veridicității, precum și certitudinea că li s-a făcut dreptate. Una, dacă nu cea mai importantă formă specială și riguroasă de realizare a justiției este motivarea hotărârilor [1, par. 256].

Apreciem că un act judecătoresc de dispoziție, indiferent că este emis în rezultatul aplicării unei proceduri speciale sau generale, trebuie să se bucure de încredere și înțelegere din partea justițiabililor. Doar ele sunt în măsură să îl facă acceptat și implicit să îi confere autoritate și forță executorie.

Cu referire la motivarea actelor judecătorești de dispoziție, Curtea Constituțională a României în decizia nr. 233 din 7 aprilie 2021 [5], a indicat că simpla afirmare a unei soluții fără a arăta în care mod s-a ajuns la această soluție, nu creează transparență asupra actului de justiție, nu înlătură suspiciunea de arbitrariu și nu permite o bună înțelegere și acceptare a hotărârii judecătorești. La fel, Curtea a indicat că „fixarea, prin redactare, la data pronunțării soluției, a silogismului judiciar, care explică și justifică soluția, reprezintă o garanție că rezultatul judecății este expresia deliberării, în mod esențial sub aspectul conținutului”.

O întrebare firească la această etapă a raționamentului, este din ce urmează să fie compus acest silogism, de care amintește forul constituțional român și care umple de conținut sentința sau actul judecătoresc ce urmează să-l emită judecătorul. Credem că aspectele de fapt și aspectele de drept sunt acele elemente, care în mod indispensabil trebuie să stea la baza respectivului silogism.

Această idee este cristalizată la pct. 42 din avizul nr. 11 al CCJE [4], în care se menționează expres că „în ceea ce privește conținutul său, hotărârea judecătorească cuprinde examinarea chestiunilor în fapt și în drept aflate la baza controversii”. Mai mult, în pct. 43 – 45 din același aviz, găsim o explicație a ceea ce se înțelege prin chestiuni de fapt și chestiuni de drept. Astfel, constatăm că potrivit experienței judecătorilor europeni, aspectele de fapt sunt în legătură

intrinsecă cu chestiuni de probatoriu (nulitatea, aprecierea, interpretarea etc. a probelor), iar aspectele de drept vizează tehnici și mecanisme de aplicare și sau interpretare a regulilor de drept național, european și internațional, proces în care referirile la doctrină sau la jurisprudență se poate dovedi deosebit de util. Punctele 47-48 explică modul în care judecătorul urmează să realizeze interpretarea dreptului, accentuându-se în acest sens că asigurarea securității juridice, a previzibilității și a unității jurisprudenței sunt reguli indispensabile în acest proces.

O poziție similară este desprinsă și din jurisprudența CtEDO în care se specifică expres că instanțele au a se expune asupra chestiunilor de fapt și de drept [14, par. 85,97].

Aceste seturi de operațiuni, anume stabilirea unei stări de fapt, în baza aprecierii probelor și „descifrarea” unei sau mai multor norme juridice care reglementează respectiva stare de fapt, presupune eforturi de procedură (sub aspectul cercetării nemijlocite și contradictorii a probatorului în ședință de judecată), sunt urmate de eforturi intelectuale (sub aspectul fixării prin redactare a celor două aspecte, coraportării lor, identificării silogismului judiciar și formulării concluziei în baza acestuia).

Beneficiul procedurilor judiciare sumare constă în faptul că în cadrul acestora, în temeiul acordului manifestat de bănuț, învinuit sau inculpat, i se permite OUP și sau instanței să deroge de la regula generală și să rețină o anumită stare de fapt (invocată de OUP și regăsită într-un act de acuzare) ce-l vizează pe primul, după caz, fără administrarea sau cercetarea nemijlocită sau detaliată a probelor care ar confirma-o. Astfel, suntem tentați să spunem că procedurile sumare simplifică modalitatea de stabilire, reținere și argumentare a situației de fapt.

În consecință, admitem ideea că actele judecătorești de dispoziție (sentințele) emise în urma unor astfel de proceduri, necesită descrierea stării de fapt reținute, dar nu necesită o descriere detaliată a mijloacelor de probă, a elementelor factologice relevate de acestea și o interpretare coroborată a lor, orientată spre demonstrarea persistenței acestei stări de fapt. Ori, în condițiile în care, starea de fapt, este recunoscută de însăși acuzat, s-ar părea că nu mai trebuie ca aceasta să fie demonstrată.

Aici ar urma să facem o notă deosebit de importantă și să spunem că, admițând faptul că în sentință ar putea să nu fie descrise probele administrate (chiar și o enumerare succintă a acestora fiind suficientă), nu înseamnă că acceptăm ideea că procedurile judiciare sumare pot exista în lipsa unor probe administrate la faza UP. Din contra, considerăm că aceste probe trebuie să

existe, să fi pasibile de a fi verificate, iar în ansamblu să fie capabile să demonstreze existența faptei indicate în actul de acuzare (minim potrivit standardului de bănuială rezonabilă) care a fost recunoscută de acuzat.

Două seturi de idei ne-au determinat să ajungem la concluzia respectivă.

În primul rând, analiza logică și sistemică a prevederilor art. 63 alin. (1) CPP, art. 166 alin. (1) CPP și art. 274 alin. (1) CPP, denotă expres care este standardul de probă ce permite pornirea UP și respectiv punerea unei persoane sub acuzație penală. Acest standard probator, este cel al persistenței bănuielii rezonabile.

Din cele enunțate la alineatul anterior, este evident că inițial OUP, în baza unui volum de probe ce asigură o bănuială rezonabilă de comitere de către o persoană concretă, a unei fapte ce constituie infracțiune, formulează o acuzație în materie penală și abia după aceasta, acuzatul poate opta pentru o procedură simplificată. O idee similară poate fi desprinsă și din prevederile art. 64 alin. (2) pct. 8 CPP care specifică expres că unul din drepturile bănuitului este cel de a recunoaște fapta și de a încheia acordul de recunoaștere a vinovăției.

Cu alte cuvinte, înainte de inițierea negocierilor aferente procedurii sumare, OUP urmează să dețină deja probe care să releve fapte și/sau informații, în măsură să trezească unui observator obiectiv și dezinteresat o suspiciune că o persoană concretă a comis ori pregătește comiterea unei infracțiuni, precum și că nu există alte fapte și/sau informații care înlătură caracterul penal al faptei ori care dovedesc neimplicarea persoanei [8].

Analiza logico-cronologică a evenimentelor procesuale, care în mod firesc trebuie să preceadă apariția, între apărare și acuzare a înțelegerii despre examinarea cauzei în procedură simplificată, indică asupra necesității existenței a cel puțin două acte procesuale, a ordonanței de pornire a UP precum și a ordonanței de recunoaștere a persoanei în calitate de bănuît (sau echivalentul ei). Am indicat anterior care este standardul de probă care este cerut pentru emiterea acestor două acte precum și minimul de fapte, ce urmează să-l acopere aceste probe.

Am putea afirma că acest minim de probe are și o conotație de ordine publică. Ori, statul prin agenții săi are o obligație pozitivă în raport cu întreaga societate, anume de a investiga faptele criminale, atunci când este sesizat sau se autosesizează despre existența acestora. Acest minim de probe, permite în caz de nevoie realizarea unei verificări a faptelor reținute dar și a calificării date acestora de OUP.

Considerăm că acest minim de probe, are și un rol de înlăturare a suspiciunii de arbitrar din partea OUP, ce ar putea persista în cazul în care un astfel de minim nu ar fi respectat. Ori, existența faptelor și informațiilor care

convinc un observator obiectiv că există o anumită faptă și că aceasta a fost comisă de o anumită persoană identificabilă, exclude, sau cel puțin permite combaterea suspiciunilor că OUP cu acuzatul, au acționat în baza unor înțelegeri obscure și în detrimentul statului, că OUP ar fi reținut în actul de acuzare o faptă mai puțin gravă decât cea care se reliefa din probele inițiale, sau din contra, că OUP din dorința de a persecuta o anumită persoană, a dat o calificare exagerată faptelor acesteia.

Este evident că OUP ca și instanțele de judecată urmează să acționeze cu bună credință, însă practica judiciară demonstrează că există cazuri când cu doar câteva zile înainte de încheierea unui eventual acord de recunoaștere a vinovăției, procurorul recalifică faptele reținute în actul de acuzare la o componentă mai blândă, deși faptele relevate de probele din dosar indică asupra corectitudinii primei componente, sau din contra, când dosarele sunt transmise în instanța de judecată cu acuzații deosebit de serioase, în condițiile în care probele din dosar relevă că faptele comise se raportează la o altă calificare.

Un ultim argument în favoarea necesității existenței la dosar a unui minim de probe, în măsură să releve fapta și comiterea ei de către acuzat este unul de ordine teleologică. Să nu uităm că unul din scopurile unui act judecătoresc de dispoziție, este și cel de a inspira încredere publicului și societății. Am spus-o în repetate rânduri, pentru a corespunde acestui standard este nevoie ca acest act de dispoziție să fie înțeles. Publicitatea actului de dispoziție asigură anume acest deziderat. În cazul actelor sumare, acordarea posibilității celor interesați de a verifica elementele care au determinat emiterea unei sau altei soluții, are menirea de a realiza această rigoare [14]. Ideea potrivit căreia, baza faptică reținută într-un act judecătoresc de dispoziție, ar putea să nu fie fundamentată pe careva probe, dar să se fondeze exclusiv pe o înțelegere (care nici ea nu are în spate o bază probatorie) dintre OUP și acuzat, presupune că nici instanța în calitate de organ care asigură controlul judiciar, dar nici publicul, nu vor avea acces la elementele care stau în miezul oricărei cauze penale. Credem că în aceste circumstanțe este blocată însăși capacitatea de a aprecia efectiv și a rezona asupra dreptului de a fi a unei astfel de înțelegeri/ tranzacții dintre apărare și acuzare. Apreciem că o astfel de stare a lucrurilor urmează a fi apreciată ca o piedică în stabilirea corectitudinii acestei eventuale înțelegeri și implicit o sursă permanentă de arbitrariu oficializat.

Reținem că în cauza *Zoon vs Țările de Jos* [15, par. 47], Curtea a punctat că existența probelor la dosar, reprezintă acel mecanism care permite verificarea faptelor și implicit alături de recunoașterea de către inculpat a faptelor exclude orice dubiu de inechitate, chiar și atunci când sentința dată de instanță este

scurtă și nu conține decât o enumerare sumară a acestora. CtEDO a indicat că în anumite cazuri, în particular în situația unei judecăți în formă simplificată, obligația de motivarea a hotărârilor poate să nu fie atât de riguroasă. Prin urmare, în condițiile respective, precum și în situația în care părțile nu au obiectat în raport cu faptele enunțate în rechizitoriu, iar aceste fapte corespund informațiilor relevate de probele specificate, instanța de judecată le-a reținut ca fiind demonstrate.

Observăm că în cauza *Hermi* [16, par. 87], Curtea, la fel, a respins alegațiile unui reclamant care se plângea de inechitatea procesului său determinată de o pretinsă lipsă de administrare a probelor într-o cauză examinată potrivit unei proceduri simplificate, menționând că în cadrul procedurii simplificate pentru care a optat reclamantul, administrarea de noi probe era exclusă, iar decizia urma să fie luată în baza probelor obținute la etapa UP și care se găseau în dosarul parchetului (...), iar reclamantul a acceptat examinarea cauzei în baza lor.

Așa cum spuneam anterior, un alt set de aspecte care se regăsesc într-un act judecătoresc de dispoziție se referă la aspecte de drept. Adică interpretarea dreptului sau normei ce este aplicabilă faptelor deja stabilite. Fără a ne da foarte mult analizei regulilor urmate de instanță la realizarea acestei sarcini, interesul pentru această cercetare a fost acela de a ști dacă în cadrul procedurilor sumare, instanța ar trebui sau nu să reflecte în actul său de dispoziție argumentele ce se referă la interpretarea normei de drept aplicabile dar și raționamentul judiciar de raportare a faptei reținute la norma de drept aplicabilă unei spețe concrete (calificarea).

Potrivit art. 113 alin. (1) și (2) CP, se consideră calificare a infracțiunii determinarea și constatarea juridică a corespunderii exacte între semnele faptei prejudiciabile săvârșite și semnele componenței infracțiunii, prevăzute de norma penală. (2) Calificarea oficială a infracțiunii se efectuează la toate etapele procedurii penale de către persoanele care efectuează urmărirea penală și de către judecători.

Este evident că pentru stabilirea semnelor componenței de infracțiune, presupune de cele mai multe ori, necesitatea de a interpreta una sau mai multe norme de drept.

Așa cum este specificat la pct. 46-48 din Avizul nr. 11 al CCJE, interpretarea dreptului presupune punerea în practică a unor tehnici și mecanisme de aplicare și sau interpretare a regulilor de drept național, european și internațional. În acest proces referirile la doctrină sau la jurisprudență se pot dovedi deosebit de utile, însă interpretarea făcută de instanță urmează să asigure securitatea

juridică, previzibilitatea și unitatea jurisprudenței.

Din cele specificate la ultimele trei alineate, dar și în virtutea principiului soluționării cauzelor de către instanțe potrivit principiului deplinei jurisdicții, constatăm că indiferent de procedura în care a fost examinată cauza, instanța trebuie să dispună de libertatea de a interpreta și a aplica dreptul, pornind de la regulile enunțate global la pct. 46-48 din avizul nr. 11, fără a fi legată în careva mod de poziția expusă în tranzacția dintre acuzare și apărare sau de eventualele doleanțe ale unei sau altei părți. O poziție similară se desprinde și din decizia CC nr. 40 din 2018 [6, par. 22] în care Curtea Constituțională a indicat că instanța de judecată nu este obligată să accepte încadrarea dată de către procuror. Respectiva poziție a fost reconfirmată de Curte în decizia nr. 50 din 19.04.2022 [7], în care a specificat că încadrarea juridică a faptei penale, identificarea normei aplicabile cazului și stabilirea pedepsei țin de competența instanței de judecată, instanța de judecată efectuează încadrarea juridică a faptei în funcție de circumstanțele concrete ale speței deduse judecării.

În această ordine de idei, considerăm că chiar și într-un act judecătoresc emis în urma unor proceduri sumare, pentru a arăta părților dar și publicului, modalitatea în care a fost interpretat dreptul, precum și modul în care acesta a fost raportat la situația faptică reținută de instanță, ultima trebuie, chiar dacă într-o formă succintă să fixeze prin redactare raționamentele pe care le-a utilizat până la luarea unei soluții.

În egală măsură din esența prevederilor art. 75 alin. (1) CP combinat cu art. 80 și 80/1 CP, combinat cu prevederile art. 385 alin. (1) pct. 5-8 CPP, conchidem că într-un act judecătoresc emis în cadrul unei proceduri sumare, pe lângă chestiunile specificate la alineatele precedente urmează să se expună motivat și asupra individualizării pedepsei.

Considerăm, de asemenea, că în conținutul unui act judecătoresc de dispoziție emis în cadrul unei proceduri sumare, obligatoriu ar urma să se regăsească o analiza a aspectelor de fapt și raportarea acestora la aspectele de drept care, în ansamblu au determinat instanța de judecată să admită examinarea cauzei în ordinea unei careva proceduri sumare. Vom observa în analiza efectuată în următorul capitol al acestei cercetări, că anume aceste raționamente pot face distincția dintre un arbitrar oficializat și justiția veritabilă.

4) analiza riscurilor și inadvertențelor ridicate de procedurile sumare

Din start urmează să facem precizarea potrivit căreia, obiectul acestei cercetări, a fost constituit din procedurile sumare care au la bază o înțelegere dintre apărare și acuzare.

În continuare, intenționăm să efectuăm o trecere în revistă a procedurilor sumare care se regăsesc în legislația procesual penală a RM și să evidențiem, eventualele riscuri pe care acestea le presupun datorită acelei diminuării inerente a garanțiilor procesului echitabil determinate de dorința de examinare a cauzei cât mai rapid și cu cheltuieli mai puține din partea statului.

Reținem că în cazul acordului de recunoaștere a vinovăției, judecătorul va trebui să emită un act judecătoresc de dispoziție - sentință care ar urma să conțină elementele specificate la art. 509/1 CPP urmând să descrie fapta prejudiciabilă considerată a fi dovedită și modul comiterii ei, încadrarea juridică a acestei fapte, probele prezentate de procuror și acceptate de inculpat, stabilirea limitelor pedepsei (art. 80 alin. (1) CP) și motivarea pedepsei aplicate. Nimic deosebit la prima vedere, însă urmează să punctăm că judecătorul este ținut să realizeze aceste sarcini, pornind de la: conținutul tranzacției încheiate între inculpat și acuzare precum și în baza declarațiilor pe care le va da inculpatul în fața sa (art. 509 alin. (1) CPP). Prin aceeași sentință judecătorul va urma să lase nesoluționată acțiunea civilă (art. 509/1 alin. (7) CPP). Sentința emisă în aceeași procedură poate fi contestată de părți, inclusiv și de partea vătămată, doar cu invocarea erorilor procesuale (art. 509/1 alin. (8) CPP).

Astfel, aferent procedurii acordului de recunoaștere a vinovăției reglementat de art. 504-509-509/2 CPP, reținem că potrivit definiției legale date de legiuitor la art. 504 alin. (2) CPP, acesta este o tranzacție încheiată între procuror și învinuitul persoană fizică sau juridică care și-a exprimat acordul de a-și recunoaște vina și acceptă încadrarea juridică a faptei, precum și forma de executare a pedepsei, în schimbul unei pedepse reduse.

Aferent observațiilor referitoare la numărul și calitatea probelor care urmează a fi acumulate de OUP până la inițierea negocierilor de încheiere a acordului de recunoaștere a vinovăției, reținem că din definiția legală regăsită la art. 504 alin. (2) CPP, reiese foarte clar că un astfel de acord va putea fi încheiat doar între acuzare și persoana în privința căreia au fost acumulate suficiente probe care să demonstreze că anume aceasta a săvârșit infrațiunea investigată (învinuit). Această concluzie reiese din analiza coroborată a prevederilor art. 63 alin. (3) CPP combinat cu art. 280 alin. (1) și 281 alin. (1) CPP.

Analiza aceluiași articole demonstrează că numărul probelor, sau mai exact standardul de probă care urmează a fi atins de OUP, pentru a face posibilă demararea negocierilor pe marginea unui acord de recunoaștere a vinovăției este, cu siguranță, mai mare decât cel al bănuielii rezonabile. Analiza comparativă a prevederilor care reglementează standardul de probă pentru pornirea UP și recunoașterea persoanei în calitate de bănuț - art. 63 alin. (1)

CPP, art. 166 alin. (1) CPP, art. 274 alin. (1) CPP, în raport cu prevederile legale care reglementează standardul de probă pentru recunoașterea persoanei în calitate de învinuit – art. 63 alin. (3) CPP, art. 280 alin. (1) și 281 alin. (1) CPP denotă că respectivul standard de probă este cu siguranță superior celui de simplă bănuială rezonabilă. Art. 280 alin. (1) CPP, și 281 alin. (1) CPP, fără a da un nume acestui standard de probă îi explică sensul și vorbesc despre un număr de probe suficiente și concludente, care să denote că infrațiunea a fost săvârșită de o anumită persoană.

Este greu să înțelegem dacă legiuitorul a echivalat acest standard al probei cu cel al probei „dincolo de orice dubiu rezonabil”. Părerea noastră este că în viziunea legiuitorului, aceste standarde de probă, nu sunt identice, dar totuși sunt foarte apropiate. Aceasta concluzie este fondată pe analiza prevederilor art. 289-290 CPP, care stabilesc faptul că după punerea persoanei sub învinuire, mai pot fi realizate acțiuni procesuale și administrate probe, iar după aceasta se efectuează o evaluare repetată a probatoriului, în vederea stabilirii faptului dacă probele administrate sunt concludente și suficiente pentru a termina urmărirea penală și a trimite cauza în instanța de judecată. Astfel, în condițiile în care procurorul are sarcina de a demonstra în fața instanței de judecată, existența faptei prejudiciabile și comiterea ei cu vinovăție de către învinuit potrivit standardului de probă „dincolo de orice dubiu rezonabil”, este evident că în intervalul de timp de la recunoașterea în calitate de învinuit și până la trimiterea cauzei în instanța de judecată, acuzarea, are în viziunea legiuitorului posibilitatea de a aduce standardul de probă specificat la art. 280 alin. (1) și 281 alin. (1) CPP, până la standardul probei dincolo de orice dubiu rezonabil necesar de a fi atins în instanța de judecată.

Salutăm prevederea legală de la art. 504 alin. (2) CPP care reglementează că acordul de recunoaștere a vinovăției poate fi încheiat doar cu învinuitul. Ori, așa cum spuneam la alineatele anterioare, această rigoare obligă OUP să atingă un standard de probă net superior de cel al „bănuielii rezonabile” și foarte apropiat de cel al probei dincolo de orice dubiu rezonabil.

Considerăm că doar în acest caz, baza faptică specificată în acord și care ulterior va fi preluată în sentința instanței de judecată, va avea un suport suficient, care va înlătura de pe umerii OUP și sau ai instanței de judecată, orice dubiu de arbitrarie (indiferent că ar fi un arbitrarie ce favorizează statul sau învinuitul). Ori, prezența probatoriului respectiv va permite, în caz de nevoie, publicului dar și instanțelor ierarhice sau internaționale să verifice acel fir roșu care trebuie să lege inculpatul de infrațiunea pentru care este condamnat.

Jurisprudența CtEDO, a demonstrat în multe reprize că judecătorii de la

Strasbourg sunt atenți la verificarea acestui aspect [15, par. 47], precum și că o fac, punând un puternic accent pe calitatea și existența la dosar a probelor administrate, înainte ca acuzatul să ia decizia de a merge în procedură sumară. În cauza Hermi [16, par. 87], grație constatărilor că inculpatul a acceptat să fie judecat în baza probelor conținute în dosarul parchetului (pe care ultimul le cunoștea sau trebuia să le cunoască datorită manifestării acordului de a merge în procedură simplificată însoțit de avocații săi), alături de constatarea că în principiu, procedura simplificată nu presupunea administrarea de noi probe, Curtea a apreciat că absența inculpatului de la faza dezbaterilor judiciare, nu a constituit o încălcare a dreptului acestuia la un proces echitabil.

La acest capitol, considerăm că ar fi oportun ca legiuitorul să înlăture discordanța ce există între prevederile art. 64 alin. (2) pct. 8) CPP (care sugerează că și bănuitul ar putea să încheie acordul de recunoaștere a vinovăției) și art. 504 alin. (2) CPP (care stabilește că partea a acordului de recunoaștere a vinovăției este învinuitul) și care provoacă confuzia că chiar și bănuitul ar fi în drept să încheie acord de recunoaștere a vinovăției.

Un alt risc pe care îl conțin prevederile legale ce reglementează acordul de recunoaștere a vinovăției se regăsește la art. 509/1 alin. (8) CPP, în partea în care, norma respectivă, acordă părții vătămate dreptul de a contesta cu recurs sentința, doar în limita erorilor procesuale.

Considerăm că există situații în care partea vătămată a unei infracțiuni, în vederea apărării drepturilor sale subiective lezate prin infracțiune (de ex. stabilite de art. 3 sau 8 CEDO), trebuie să beneficieze de posibilitatea de a contesta „pe fond” sentința emisă în cadrul procedurii acordului de recunoaștere a vinovăției, adică să pună în discuție aspecte care vizează chiar și faptele și calificarea lor reținută în sentință.

O astfel de părere, la prima vedere pare deplasată și într-o discordanță totală cu drepturile clasice de care dispune partea vătămată în procesul penal. Totuși, reținem că datorită teoriei dreptului viu, de care se conduce Curtea la interpretarea CEDO, sub influența crescândă a art. 14 din Convenție, victimele infracțiunilor violente determinate de prejudecată, au în ochii Curții dreptul de a contesta „pe fond” actele procesuale de dispoziție emise de instanțele naționale, care deși rețin vina făptuitorului pentru actul violent, nu rețin și mobilul de prejudecată de care a fost animat acesta în timpul faptei.

Pentru a formula o concluzie atât de neașteptată ne-am bazat pe jurisprudența CtEDO în cauza Sabalic [17, par. 110-111]. În speța respectivă, o persoană a fost victima unui atac violent în fața unui club de noapte din Zagreb, Croația. Atacatorul a acționat în timpul atacului cu o vădită conotație homofobă.

Autoritățile l-au identificat și condamnat pe făptuitor la o pedeapsă cu amendă pentru comiterea unor acte de violență minoră, fără a reține conotația homofobă a comportamentului său. Acuzatul a achitat amenda și nu a mai contestat actul de dispoziție. Victima a depus plângere la poliție solicitând ca agresorul său să fie tras la răspundere potrivit gravității faptelor sale, adică cu luarea în calcul a motivului de prejudecată și a solicitat încadrarea faptelor acestuia la o componentă de infrațiune mai gravă. Instanțele naționale i-au respins respectiva solicitare. CtEDO a indicat printre altele că „nu poate fi trecută cu vederea faptul că pedeapsa (...) a fost vădit disproporționată față de gravitatea relelor tratamente suferite de reclamant (partea vătămată)”. A mai fost indicat că „un astfel de răspuns al autorităților interne în cadrul procedurilor privind infrațiunile minore nu a fost de natură să demonstreze angajamentul statului din Convenție de a se asigura că relele tratamente homofobe nu sunt ignorate de autoritățile competente și de a oferi o protecție eficientă împotriva actelor de rele tratamente motivate de orientarea sexuală a reclamantului. Recursul unic la procedura contravențională împotriva lui M.M. ar putea fi considerat un răspuns care favorizează un sentiment de impunitate pentru actele de infrațiuni violente motivate de ură, mai degrabă decât un mecanism procedural care arată că astfel de acte nu pot fi în niciun fel tolerate”. Curtea a mai afirmat că în opinia sa „atât neinvestigarea motivului de ură din spatele atacului violent, cât și neluarea în considerare a unui astfel de motiv în stabilirea pedepsei pentru atac, au constituit vicii fundamentale ale procedurii inițiale”. În consecință, Curtea a reținut încălcarea art. 3 combinat cu 14, apreciind că pretențiile reclamantei referitoare la lipsa unui remediu efectiv intern (art. 13 CEDO), se înglobează în prevederile încălcate.

Prin urmare, apreciem că limitările impuse de art. 509/1 alin. (3) pct. 8) CPP, în calea exercitării dreptului unei părți vătămate de a contesta pe fond (aferent faptei și aferent calificării) o eventuală sentință emisă în baza procedurii acordului de recunoaștere a vinovăției, fără o reținere a motivului de prejudecată, va putea să ridice aceleași probleme ca și în cauza Sabalic, mai ales în situația în care legiuitorul nu explică ce are în vedere atunci când folosește sintagma „erori procesuale”, iar practica denotă că respectiva sintagmă, este utilizată de legislativ, atunci când se dorește oferirea unei căi de atac strict formale.

Apreciem că judecătorii, fiind conștienți de riscurile evidențiate la alineatele anterioare vor trebui să acorde o atenție sporită în motivarea actelor judecătorești de dispoziție ce le emit în procedura acordului de recunoaștere a vinovăției, astfel ca prin motivările și soluțiile pe care le dau, să evite posibilitatea de angajare a răspunderii statului dar și lezarea unor eventuale

drepturi ale participanților la proces.

În continuare, vom aborda riscurile ce pot fi prezentate de procedura acordului de cooperare (art. 509/3 – 509/10). Reținem că procedura acordului de cooperare presupune faptul că judecătorul, în baza cauzei penale și a acordului de cooperare (art. 509/7 alin. (3) CPP), în urma verificării faptului dacă inculpatul recunoaște vinovăția (art. 509/8 alin. (1) CPP combinat cu art. 509 alin. (2) pct. 2) CPP) și aplicând aceleași reguli ca și la acordul de recunoaștere a vinovăției (art. 509/8 alin. (1) CPP) emite o sentință în care specifică circumstanțele stabilite la art. 509/1 CPP, în cazul în care acceptă acordul de cooperare, sau restituie cauza procurorului pentru continuarea UP, în cazul în care respinge să accepte acordul de cooperare.

Potrivit definiției legale, regăsite la art. 509/3 alin. (2) CPP, acordul de cooperare este o tranzacție încheiată, la propunerea procurorului, între procurorul-șef al procuraturii specializate și învinuitul persoană fizică care își recunoaște vina și dorește să coopereze cu organul de urmărire penală, prin facilitarea identificării și tragerii la răspundere penală a altor persoane, în schimbul unei pedepse reduse și al formei de executare a acesteia.

Suntem de acord cu ideea că politica penală a statului poate fi orientată spre stimularea persoanelor care au participat la comiterea unei infrațiuni prin participare, să coopereze cu OUP, în schimbul diminuării pedepsei ce urmează să le fie stabilită acestora.

Totuși, trezește îngrijorare conținutul art. 509/5 alin. (3) CPP, din care reiese că acordul de cooperare, pe lângă elementele prevăzute la art.506 alin.(1), cuprinde și declarațiile pe care învinuitul le va depune în instanța de judecată pentru facilitarea tragerii la răspundere penală a altor persoane care au săvârșit infrațiuni.

Din esența normei respective se creează impresia că procurorul ar negocia cu învinuitul care anume declarații ar urma acesta să le dea în cadrul unei alte cauze penale. Să nu uităm că persoanele audiate în calitate de martori sunt obligate să „comunică instanței adevărul și să nu ascundă nimic din ceea ce știu” (art. 108 CPP). Eventualele negocieri cu acestea sau interesarea sub diferite forme în vederea spunerii parțiale sau distorsionate a informațiilor cu privire la faptele care au avut loc, pot fi calificate în baza art. 303 CP ca amestec în înfăptuirea justiției sau în baza art. 309 CP.

În asemenea condiții este stranie și îngrijorătoare tendința legiuitorului de a acorda procurorului și învinuitului posibilitatea, ca în cadrul negocierilor dintre ei, aferente acordului în interes public, să decidă ce informații va spune și de ce nu, ce informații nu va spune în cadrul unei alte cauze penale.

În viziunea autorilor, acordarea unor astfel de competențe discreționare procurorului cu ocazia negocierii acordului este deosebit de periculoasă și pe de o parte, ascunde riscul unor abuzuri semnificative, iar pe de altă parte prezintă o tendință de diminuare a independenței judiciare. Ori, în condițiile în care procurorilor li se oferă posibilitatea de a negocia cu potențiali martori, informațiile pe care aceștia le vor spune și eventual informațiile pe care nu le vor spune în fața unei instanțe, procesul judiciar nu mai poate fi apreciat ca o formă distinctă și specifică de aplicare a legii la o situația de fapt, ci devine doar un simulacru și o modalitate de oficializare a arbitrariului. În mod evident, o asemenea modalitate de realizare a justiției nu poate corespunde acelei idei mărețe, grație căreia însăși puterea judecătorească merită să existe și să fie egală cu puterea legislativă și executivă.

Suntem de acord că respectiva concluzie este directă și fără menajamente însă menționăm că aceasta este la fel fondată pe interpretările autonome date de CtEDO unor noțiuni ce se regăsesc în dreptul național.

Astfel, în decizia emisă pe marginea cauzei *Shiman* [18, par. 33], Curtea a amintit că „utilizarea declarațiilor făcute de martori în schimbul unei imunități sau al altor avantaje reprezintă un instrument important în lupta autorităților interne împotriva infrațiunilor grave. Totuși, modul în care acest instrument poate compromite caracterul echitabil al procedurii împotriva inculpatului și poate ridica probleme delicate, având în vedere că, prin însăși natura lor, astfel de declarații fac obiectul unei manipulari și pot fi făcute numai în vederea obținerii avantajelor oferite în schimb sau cu titlu de răzbunare personală. Natura uneori ambiguă a unor astfel de declarații și riscul ca o persoană să poată fi acuzată și judecată pe baza unor afirmații neverificate care nu sunt în mod necesar dezinteresate nu trebuie să fie așadar subestimate [a se vedea, *mutatis mutandis*, *Labita* împotriva Italiei (MC), nr. 26772/95, pct. 157, CEDO 2000-IV, *Lorsé* împotriva Țărilor de Jos (dec.), nr. 44484/98, 27 ianuarie 2004, *Verhoek* împotriva Țărilor de Jos (dec.), nr. 54445/00, 27 ianuarie 2004]”.

În același context, sunt relevante observațiile făcute de Curte în cauza *Navalnyy și alții vs Rusia* [19, par. 102-104]. Astfel, a fost indicat că situația în care „acuzatiile penale împotriva reclamanților s-au întemeiat pe aceleași fapte ca și cele împotriva lui X, iar cele trei persoane au fost acuzate de conspirație pentru sustragerea acelorași bunuri, este de netăgăduit faptul că orice fapte stabilite în cadrul procedurii împotriva lui X și orice constatări juridice făcute în aceasta ar fi fost direct relevante pentru cazul reclamanților. În astfel de împrejurări, era esențial să existe garanții pentru a se asigura că etapele procedurale și deciziile luate în cadrul procedurii împotriva lui X, nu vor

submina caracterul echitabil al audierii în cadrul procedurilor ulterioare împotriva reclamanților. Acest lucru a fost mai ales, având în vedere că reclamanții au fost excluși din punct de vedere juridic de la orice formă de participare la procedurile disjuncte, deoarece nu li s-a acordat niciun statut care le-ar fi permis să conteste deciziile și constatările formulate în cadrul acesteia”. În aceeași speță CtEDO a apreciat că ”modul în care au fost admise și evaluate probele și modul în care au fost examinați martorii, pot converge către impresia conform căreia procesul penal împotriva lui X și a celor doi reclamanți a fost structurat într-un mod care a făcut ca procedura în ansamblu să fie neloială, precum și să dea greutate afirmației reclamantului precum că, efectiv condamnarea lui X în cadrul unor proceduri accelerate separate, a avut un rol esențial în eludarea garanțiilor importante la care ar fi avut dreptul dacă toți cei trei co-inculpați ar fi fost judecați împreună”. S-a menționat de asemenea că „situația în care natura acuzațiilor face inevitabilă implicarea unor terți într-un singur set de proceduri, iar constatările despre implicarea terților ar fi consecutive aprecierii răspunderii penale a terților judecați separat, trebuie să fie considerat ca un obstacol grav la separarea cauzelor. Orice decizie de examinare a cazurilor cu legături factologice atât de puternice, în cadrul unor proceduri penale separate, trebuie să se bazeze pe o evaluare atentă a tuturor intereselor compensatorii, iar co-inculpatului trebuie să li se ofere posibilitatea de a obiecta cu privire la separarea cauzelor”.

În astfel de condiții apreciem că instanțele de judecată, pe lângă chestiunile stabilite de art. 509 CPP, ar urma să verifice, la etapa aprobării acordului de cooperare, dar și să motiveze, dacă declarațiile inculpatului referitoare la infrațiunea comisă și a rolului lui la comiterea ei, concordă cu informațiile relevate de probele prezente la dosar.

În continuare, vom aborda riscurile prezentate de procedura acordului judiciar de interes public (art.523/1 CPP-523/7CPP). În acest sens, reținem că în cadrul procedurii acordului judiciar în interes public, judecătorul, în lipsa cauzei penale (art. 523/4 alin. (1) CPP și 523/5 alin. (1) CPP), adică a probelor administrate de OUP, doar va confirma (523/5 alin. (3) CPP), o tranzacție încheiată între procuror și reprezentantul legal al unei persoane juridice. Încheierea acestui acord nu este condiționat de recunoașterea vinovăției (a se citi responsabilității) de către persoana juridică (art. 523/2 alin. (3) CPP) și potrivit legiuitorului nu produce efectele unei condamnări penale (art.523/5 alin. (4) CPP). Totuși în acesta trebuie să se descrie fapta ce formează obiectul acordului și încadrarea ei juridică (art. 523/3 alin. (1) pct. 4 și 5 CPP). Acordul confirmat, permite procurorului să suspende UP în privința persoanei juridice

pe un termen de 3 ani (art. 523/6 alin. (2) CPP). Executarea obligațiilor stabilite în acord, înlătură răspunderea penală a persoanei juridice (art. art. 523/6 alin. (3) CPP).

În condițiile în care, suntem instruiți (art. 50 CP) să spunem că răspunderea penală reprezintă condamnarea publică, în numele legii, a faptelor infracționale și a persoanelor care le-au săvârșit, condamnare ce poate fi precedată de măsurile de constrângere prevăzute de lege, cele specificate la art. 523/6 alin. (3) CPP, sunt în măsură să trezească un sinuos și efervescent proces de gândire, determinat de încercarea de a înțelege ce a vrut să spună legiuitorul prin această normă, mai ales în condițiile în care tot el (legiuitorul) ne spune că încheierea acordului de interes public nu este condiționat de recunoașterea vinovăției (responsabilității) de către persoana juridică (art. 523/2 alin. (3) CPP), iar aprobarea acestuia de către instanță nu produce efectele unei condamnări penale (art.523/5 alin. (4) CPP).

Este greu de înțeles motivul din care legiuitorul, cu atâta perseverență a ținut să sublinieze că încheierea acordului nu este condiționată de recunoașterea vinovăției (responsabilității) de către persoana juridică (art. 523/2 alin. (3) CPP) și că acordul confirmat de instanță nu produce efectele unei condamnări penale (art.523/5 alin. (4) CPP).

Posibil prin aceste norme s-a încercat să se evite o referință la prevederile art. 21 alin. (3) CP, care stabilesc condițiile limitative și obligatorii în care poate fi angajată răspunderea penală a persoanei juridice.

O să reamintim aici aceste condiții, astfel răspunderea penală a unei persoane juridice poate fi angajată dacă aceasta nu a îndeplinit sau a îndeplinit necorespunzător dispozițiile directe ale legii ce stabilesc îndatoriri sau interdicții privind efectuarea unei anumite activități și se constată cel puțin că: a) fapta a fost săvârșită în interesul persoanei juridice respective de către o persoană fizică împuternicită cu funcții de conducere, care a acționat independent sau ca parte a unui organ al persoanei juridice; b) fapta a fost admisă sau autorizată, sau aprobată, sau utilizată de către persoana împuternicită cu funcții de conducere; c) fapta a fost săvârșită datorită lipsei de supraveghere și control din partea persoanei împuternicite cu funcții de conducere.

În mod paradoxal, dar prevederile de la art. (art. 523/4 alin. (1) CPP și 523/5 alin. (1) CPP) denotă că judecătorul va confirma acordul încheiat între procuror și persoana juridică, în lipsa cauzei penale și doar în baza demersului procurorului și a acordului încheiat între acuzare și apărare.

Percepem cu greu cum a înțeles legiuitorul să ceară judecătorului, ca la verificarea acordului judiciar de interes public să constate că „amenda de

interes public și obligațiile stabilite sunt proporționale gravității infrațiunii comise” (art. 523/5 alin. (3) CPP). Ori, această cerință presupune ca judecătorul să se convingă, inclusiv, de faptul că în speță, a fost comisă o infrațiune de către persoana juridică vizată (ceea ce implică obligatoriu persistența criteriilor de la art. 21 alin. (3) CP). În condițiile în care, judecătorul este sesizat doar prin demersul procurorului, la care este anexat acordul în interes public, fără probele din dosar, este evident că în speță, instanța nu va putea să soluționeze cauza respectivă conform principiului deplinei jurisdicții. Potrivit acestor norme, instanța va fi legată doar de ceea ce este specificat în acord și va fi lipsită de capacitatea de a verifica efectiv veridicitatea acestor fapte.

La analiza procedurilor sumare abordate anterior, am indicat cât de importantă este existența unui anumit standard de probă și care este rolul pe care acesta îl joacă la înlăturarea arbitrariului. La fel, am indicat că suficiența și concludența probelor administrate de OUP până la încheierea acordului cu acuzatul, precum și deplina jurisdicție a instanței la examinarea acestor acorduri, sunt de cele mai multe ori, criteriile de care ține cont CtEDO [16], atunci când este chemată să decidă asupra echității unei sau altei proceduri sumare. Ori, pornind de la informațiile relevate de probele administrate de parchet, Curtea verifică existența aceluși fir roșu [15] care leagă fapta de acuzat, dar și dacă instanța în motivarea sa a constatat în mod imparțial și liber existența acestui fir roșu.

O și mai mare îngrijorare o trezește ultima propoziție de la art. 523/6 alin. (4) CPP. Astfel, norma respectivă stabilește „dacă procurorul constată că persoana juridică a executat toate obligațiile stabilite în acordul judiciar de interes public, la expirarea termenului stabilit în acordul judiciar de interes public acesta dispune, prin ordonanță, încetarea urmăririi penale. Părțile au acces la materialele cauzei penale după încetarea urmăririi penale sau în condițiile art.293”.

Sintagma „părțile au acces la materialele cauzei penale după încetarea urmăririi penale, sau în condițiile art.293” creează impresia că eventualele probe de care dispunea procurorul la momentul negocierii, încheierii și respectiv executării acordului judiciar de interes public sunt cunoscute exclusiv de OUP, iar apărarea va avea acces la ele doar după ce acordul este executat și procurorul dispune încetarea UP, sau în cazul respingerii acordului atunci când cauza urmează a fi trimisă în instanța de judecată (art. 293 CPP combinat cu art. 291 CPP).

O astfel de situație este atât de îndepărtată de acel proces de realizare a justiției de care spunea Carre de Malberg și atât de apropiată de jocul de poker, în care doar procurorul își cunoaște propriile cărți (probe), încât șochează și amuză în același timp.

Totuși, păstrând stilul didactic, credem că este imperios necesar ca legiuitorul să intervină și să revadă instituția acordului judiciar în interes public. Ori, riscul de arbitrar oficializat prezentat de această instituție, în starea actuală a acesteia este deosebit de mare. Indiferent care nu ar fi miza acesteia, o asemenea instituție nu-și poate avea locul în cadrul unui sistem de justiție. Apreciem că adaptarea acestei instituții la rigorile celorlalte proceduri sumare ar anihila riscul enunțat.

Admitem că ar exista voci care, în apărarea acordului judiciar în interes public vor invoca cauza Natsvlishvili și Togonidze [20, par. 90]. În respectiva cauză, Curtea a indicat că „nu este sarcina sa să verifice dacă cadrul juridic intern aplicabil era, în sine, incompatibil cu standardele Convenției și că mai degrabă, această chestiune trebuie analizată luând în considerare circumstanțele specifice ale cauzei penale”.

Trebuie să amintim în acest context că procedura „acordului negociat” din legislația georgiană (similară procedurii acordului în interes public), construită potrivit practicii „*nolo contendere*”, era aspru criticată de o serie de instituții care ocupă locuri de frunte în promovarea drepturilor omului în spațiul european.

Astfel, în pct. 49 din Raportul Comitetul de Monitorizare al Consiliului Europei din 21 decembrie 2005 [20, par. 55], era specificat expres că „sistemul nu doar poate crea o impresie că marilor hoți li se permite să-și cumpere imunitatea față de justiție, ci este deopotrivă îngrijorător deoarece lipsa de control și echilibru legal și administrativ între justiție, parchet și poliția georgiană, crează un risc de abuz”.

Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, în pct. 9 din rezoluția 1415 (2005) indica expres că „cere Georgiei să: ... revizuiască critic practica actuală a sistemului de «acorduri», care - în forma actuală - pe de o parte, permite unor prezumtivi infractori să utilizeze veniturile obținute din infrațiunile lor pentru a evita închisoarea și, pe de altă parte, riscă să fie aplicat în mod arbitrar, abuziv și chiar pentru motive politice [20, par. 56]”.

Comisarul pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei, în urma vizitei sale în Georgia din 18-20 aprilie 2011, la pct. 68-76 din raport a exprimat îngrijorări legate de [20, par. 57] „competențele discreționare ale procurorului cu ocazia negocierii acordului”, „în practică în majoritatea covârșitoare a cazurilor, judecătorul este de acord cu propunerile procurorului, ceea ce pune la îndoială eficiența supravegherii judiciare a acordurilor de recunoaștere a vinovăției”, „sistemul de acorduri ar putea face inculpații mai reticenți în a se plânge împotriva relelor tratamente sau a utilizării excesive a forței de către

poliție, în cazurile relevante”.

În același raport, erau expuse recomandări potrivit cărora „funcționarea sistemului de acorduri nu poate și nu trebuie văzută ca fiind separată de funcționarea întregului sistem de justiție penală. Combinația mai multor factori - rate foarte ridicate de condamnare, o politică strictă privind pedepsele și încrederea scăzută a publicului în administrarea sistemului de justiție - ar putea într-adevăr influența inculpații să pledeze vinovați, chiar dacă nu sunt, ducând la o denaturare a justiției”. „Judecătorii ar trebui să exercite un control adecvat asupra acordurilor și să se asigure că aceste garanții sunt puse în aplicare integral în practică. Comisarul este deopotrivă preocupat de rolul foarte limitat pe care apărătorii îl au în negocierea unui astfel de acord”. „Este esențial ca acordul inculpatului să fie întotdeauna dat în mod voluntar și liber de orice presiune necorespunzătoare. În acest scop, sistemul are nevoie în continuare de dezvoltarea unor standarde obiective pentru negocierile dintre apărare și procuror, inclusiv o definiție mai clară a conceptului de «cooperare în cadrul anchetei», precum și criterii clare pentru stabilirea cuantumului amenzilor impuse inculpatului”.

Transparency International Georgia (TI Georgia), în primul său raport analitic privind sistemul acordurilor negociate de recunoaștere a vinovăției în Georgia, a indicat printre altele că, „judecătorii au, de asemenea, rolul de a stabili că există o cauză *prima facie*, cu alte cuvinte, judecătorul trebuie să se asigure că probele furnizate de procuror ar putea fi considerate suficiente pentru a justifica un proces complet. Diferența este că, într-o procedură prin acord, probele nu sunt contestate de către inculpat. Toți avocații intervievați de TI Georgia au pus la îndoială faptul că judecătorii au evaluat caracterul *prima facie* întemeiat al cauzei, « într-un mod mai aprofundat decât cel pur procedural». În același raport se indica despre faptul că există semnale din mediul juridic și profesional că sistemul acordului este rezultatul direct al pierderii independenței judiciare cauzat de această practică.

Aceste critici, ar fi trebuit să determine legislatorul nostru să ia în calcul înlăturarea riscurilor enunțate și să contribuie la anihilarea lor, în vederea creșterii încrederii în respectiva instituție.

Revenind la speța Natsvlishvili reținem că pentru a decide lipsa unei încălcări a art. 6 din Convenție în cadrul soluționării cauzelor în baza acordurilor, CtEDO a conturat două condiții de bază [20, par. 92] și anume, (a) acordul ar fi trebuit acceptat de primul reclamant în deplină cunoștință a faptelor cauzei și a consecințelor juridice și într-un mod cu adevărat voluntar; și (b) conținutul acordului și corectitudinea modului în care acesta a fost încheiat între părți ar fi

trebuie supuse unui control jurisdicțional suficient.

Esența condițiilor respective, demonstrează o dată în plus că în astfel de proceduri trebuie să existe probe, care să fie capabile să releve existența unei fapte prejudiciabile și comiterea ei de către acuzat, precum și că anume sub imperiul respectivelor probe și nu a altor influențe sau motivări (cum ar fi de ex. povara influenței publice și percepția generală de vinovăție a acuzatului, neîncrederea că instanțele vor fi în măsură să trateze cu imparțialitate și obiectivitate cauza sa, iar în cazul unei proceduri generale riscă o pedeapsă grea cu închisoarea etc.), acuzatul să formuleze cererea de încheiere a acordului. Doar prezența acestor probe și prezentarea lor concomitent cu acordul și demersul procurorului de aprobare a acestuia, poate permite instanței să realizeze un control judiciar suficient. Apreciem în acest sens, că prevederile legale care stabilesc că respectivul acord se aprobă de către instanță doar în baza demersului procurorului (523/4 alin. (1) CPP) și a acordului propriu zis (523/5 alin. (1) CPP), precum și potrivit cărora doar procurorul are acces la dosar până în momentul în care nu încetează UP sau nu trimite cauza în instanță în ordinea art. 293 CPP (523/6 alin. (4) CPP), sunt contrare practicii CtEDO și implicit art. 6 din Convenție.

Reținem că în cauza Natsvlishvili, Curtea a reținut că în respectiva speță inițiativa de a încheia acordul a emanat de la acuzat, acesta și-a exprimat fără echivoc dorința de a repara prejudiciul cauzat statului, tot el a avut acces la dosarul cauzei încă înainte de a fi încheiat acordul și a fost reprezentat de doi avocați calificați, aleși de el care s-au asigurat că primul reclamant a beneficiat de asistență în cursul negocierilor cu parchetul, iar unul dintre ei l-a reprezentat, de asemenea, în timpul examinării judiciare a acordului. În ceea ce ține de cea de a doua condiție, Curtea a reținut că instanța din Kutaisi, investită să examineze legalitatea acordului, nu era, potrivit legislației interne, legată de acordul încheiat între primul reclamant și procuror. Dimpotrivă, instanța avea dreptul să respingă acest acord, în funcție de propria evaluare a caracterului echitabil al termenilor cuprinși în acesta și a modului în care acesta a fost încheiat. Curtea a ținut cont, de faptul că instanța din Kutaisi a cercetat, în sensul controlului jurisdicțional efectiv al rolului organului de urmărire penală în procedura acordului negociat, dacă acuzațiile împotriva primului reclamant erau bine întemeiate și susținute prima facie de dovezi [20, par. 95].

Din analiza efectuată la alineatele anterioare, este evident că normele legale de la art. 523/1 – 523/7 nu asigură atingerea garanțiilor enunțate și de principiu acceptă că judecătorul aprobă acordul doar în baza demersului procurorului și a acordului propriu-zis (art.523/4 alin. (1) CPP și art. 523/5 alin. (1) CPP) în

condițiile în care doar procurorul, până la semnarea acordului și executarea lui, are acces la probele ce se regăsesc în dosar (art. 523/6 alin. (4) CPP).

Din aceste considerente, apreciem că legiuitorul la elaborarea instituției acordului judiciar de interes public, a nesocotit garanțiile indispensabile specificate de CtEDO în cauza Natsvlishvili, fapt care ne face să conchidem că această aplicarea acestei proceduri presupune un risc sporit de arbitrarie oficializat. Ori, instanțele potrivit acesteia sunt lipsite de posibilitatea de a verifica și implicit de a motiva în actele lor de dispoziție aspecte care țin nemijlocit de esența dreptului la un proces echitabil.

În continuare, cu referire la procedura examinării cauzei în baza probelor administrate la faza de urmărire penală, reținem că potrivit acesteia, judecătorul în baza cauzei penale (care conține probele care sunt administrate de OUP), a declarației inculpatului (depusă prin înscris autentic) (364/1 alin. (1) CPP), verifică faptul că inculpatul recunoaște vina, recunoaște probele administrate la etapa UP, renunță la dreptul de a prezenta probe în apărarea sa și acceptă să fie audiat în cauza sa potrivit regulilor de audiere a martorilor, purcede la audierea acestuia conform regulilor de audiere a martorului și emite o sentință în care îi individualizează pedeapsa.

Datele statistice de care aminteam în prima parte a acestei cercetări demonstrează că respectiva procedură a cunoscut o aplicare semnificativă în practica judiciară. Doar numărul de excepții de neconstituționalitate care au fost examinate pe marginea acestui articol, poate reprezenta un indicator al nivelului de actualitate a acestei instituții.

Observăm că prin modificările operate de legiuitor prin legea RM nr. 83 din 14.04.2023 în vigoare 02.08.2023, s-a intervenit la cuantumul diminuării pedepsei ca urmare a soluționării cauzei în procedură simplificată. Ori, legea veche (art. 364/1 alin. (8) CPP) presupunea diminuarea pedepsei cu 1/3 din maxim și din minim în cazul stabilirii pedepsei cu închisoarea și cu munca neremunerată în folosul comunității, iar legea nouă (art. 80/1 CP) stabilește că pedeapsa se diminuează doar cu ¼ din maxim și din minim indiferent de categoria pedepsei, iar pentru o anumită categorie de infracțiuni (art.181/1–182, 239–240, 242/1, 242/2, 256, 324–335/1, 370) pedeapsa se diminuează cu ¼ doar din maxim.

În condițiile în care art. 80 alin. (1) - (2) CP stabilește faptul că în cazul acordului de recunoaștere a vinovăției, limitele de pedeapsă prevăzute în Partea specială a prezentului cod se reduc cu o treime, iar în cazul acordului de cooperare, limitele de pedeapsă prevăzute de norma părții speciale a prezentului cod se reduc cu două cincimi, precum și că la stabilirea pedepsei cu

închisoare se aplică suspendarea condiționată a executării pedepsei sau suspendarea parțială a executării pedepsei, în modul prevăzut de lege, unica concluzie logică este că legiuitorul dorește să facă mai puțin populară procedura de examinare a cauzei în baza probelor administrate la etapa UP și să sporească numărul cazurilor care se examinează în procedura acordului de recunoaștere a vinovăției sau a acordului de cooperare. Ori, altfel nu ne putem explica din care motive reducerile de pedeapsă nu ar fi fost stabilite în mod echivalent cel puțin în cazul procedurii de examinare a cauzei în baza probelor de la etapa UP și în cazul procedurii acordului de recunoaștere a vinovăției.

Această tendință ne face să subscriem acelor temeri formulate la pct. 68-76 din raportul întocmit de Comisarul pentru Drepturile Omului al Consiliului European, în urma vizitei sale în Georgia din 18-20 aprilie 2011[20, par. 57] și anume că există tendința legislativului de a atribui anumite competențe discreționare procurorilor cu ocazia procedurilor simplificate în detrimentul independenței puterii judecătorești, fapt care este pe cât de regretabil pe atât de periculos.

Indiferent de dezamăgirile și așteptările ce-i determină pe legislatori să acționeze în maniera descrisă la alineatul precedent în raport cu exponenții puterii judecătorești, câteva aspecte urmează să fie înțelese. Doar afirmația unui acuzat precum că el a comis o faptă criminală, în lipsa unor probe care să ateste prima facie aceleași aspecte ca și cele din declarație, nu poate și nu trebuie să fi apreciată ca fiind suficientă pentru condamnarea lui și sau pentru deposedarea lui, fie și în interesul statului de avere. Istoria ne-a demonstrat deja că foarte mulți din cei care la mijlocul secolului trecut, erau condamnați la pedeapsa capitală, la confiscarea averilor sau la deportări, la fel depuneau declarații în care recunoșteau faptele ce le erau indicate de acuzatori. Abia ulterior, s-a stabilit că acele declarații nu valorau nimic din motiv că erau obținute prin diferite metode de constrângere și în lipsa unor probe concludente și suficiente nu ar fi trebuit să ducă la o condamnare. Tot istoria ne-a demonstrat că deși pe hârtie, anumite instituții aveau atribuția de a realiza un control judiciar, acesta nu era unul efectiv, datorită poziției atotputernice pe care o aveau în stat, organele de reprimare (procuratura și serviciile speciale), astfel că nici măcar judecătorii nu se încumetau să pună în discuție „constatările” făcute de ultimele în baza acelor plângeri anonime urmate de „declarația acuzatului de recunoaștere a vinei în comiterea faptei indicate de procuror”.

În altă ordine de idei, reținem că cele enunțate, ar trebui să constituie un puternic mesaj și pentru corpul de judecători, în sensul percepției de către ei a

rolului ce le revine la realizarea actului de justiție și în particular la examinarea procedurilor sumare. Ori, jurisprudența CtEDO, demonstrează că în anumite situații, acțiunile concrete realizate de aceștia în cadrul ședințelor de judecată în procesele sumare, dar și motivările pe care și-au fundamentat soluțiile, au făcut diferența între lipsa încălcării dreptului la un proces echitabil și încălcarea dreptului respectiv. În acest context, reiterăm necesitatea ca judecătorii să verifice efectiv în fiecare procedură sumară persistența celor două condiții enunțate de CtEDO în cauza Natsvlishvili, dar și să fixeze prin redactare concluziile la care au ajuns ca urmare a acestui control.

Este adevărat, aceasta poate presupune un efort în plus și este posibil ca instanțele ierarhice să nu accepte din start o abordare axată doar pe rigorile jurisprudențiale, însă în timp, grație unei comunicări între instanțe bazată pe motivare adecvată această atitudine cu siguranță se va schimba.

Această convingere ne este alimentată de studierea empirică a modului în care are loc comunicarea între instanțe, bazată pe motivarea actelor de dispoziție. Un exemplu care suscită interes pentru această cercetare și care se referă la modalitatea de aplicare a art. 364/1 CPP îl vom prezenta în cele ce urmează.

5) observarea modului de comunicare între instanțe, în temeiul unor exemple practice

În una din primele părți ale acestei cercetări, indicam că este indispensabil și reiese din prevederile exprese ale legii că în actele judecătorești de dispoziție emise în cadrul unor proceduri sumare să se regăsească argumentele în temeiul cărora a fost individualizată o anumită pedeapsă.

În vechea redacție, art. 364/1 alin. (8) CPP stabilea că inculpatul care a optat pentru examinarea cauzei sale în baza probelor administrate la etapa de UP beneficiază de reducerea cu o treime a limitelor de pedeapsă prevăzute de lege în cazul pedepsei cu închisoare, cu muncă neremunerată în folosul comunității și de reducerea cu o pătrime a limitelor de pedeapsă prevăzute de lege în cazul pedepsei cu amendă.

În practica motivării actelor judecătorești de dispoziție emise în procedura de examinare a cauzei în baza probelor administrate la etapa UP, s-au stabilit situații când la individualizarea pedepselor pentru comiterea unor infrațiuni de regulă ușoare, urmare a aplicării regulii referitoare la micșorarea pedepsei cu $\frac{1}{3}$ sau după caz $\frac{1}{4}$ din maximumul și din minimumul pedepsei, maximumul pedepsei rezultate din respectiva operațiune era sub limita minimă stabilită de art. 64 alin. (3) CP (minimumul pedepsei cu amenda nu mai mic de 500

UC), art. 67 alin. (2) CP (minimul pedepsei cu muncă neremunerată în folosul comunității 60 ore), art. 70 alin. (2) CP (minimul pedepsei cu închisoarea 3 luni). Vechea regulă a art. 364 /1 alin. (8) CPP, interfera de o asemenea manieră cu prevederile art. 64 și 67 din CP, de obicei atunci când se individualizau pedepse pentru infracțiuni ușoare sau mai puțin grave ca de ex. 264 alin. (1) CP, art. 217 alin. (2) sau 369 alin. (1) CP.

Totuși, au fost situații când această interferență și rezultatul enunțat la alineatul precedent, a intervenit și în cazul unor infracțiuni mai puțin grave, atunci când o persoană era acuzată de comiterea unei tentative de infracțiune în perioada minoratului, iar acesta solicita examinarea cauzei sale în procedură simplificată. Ori, în acest caz, urmare a aplicării consecutive a prevederilor art. 81 alin. (3) CP (stabilirea maximumului pedepsei pentru tentativa de infracțiune în mărime nu mai mare de 2/3 din maximumul stabilit de lege pentru infracțiunea consumată), art. 70 alin. (3/1) CP (micșorarea cu 1/3 a maximumului pedepsei pentru infracțiunea comisă în timpul minoratului sau până la vârsta de 21 ani) și a art. 364/1 alin. (8) CPP (diminuarea maximumului și minimumului pedepsei cu 1/3), la fel, poate avea ca efect ajungerea la o pedeapsă mai mică decât cea stabilită de art. 64 CP, 67 CP sau 70 CP.

Soluțiile care au fost date constant de instanța de fond [22], se rezumă că în contextul normelor enunțate, pedeapsa poate fi stabilită și sub limita minimă reglementată de art. art. 64 CP, 67 CP sau 70 CP.

Pentru a decide astfel, a fost motivat că o aplicare automată și standardă a limitelor minime stabilite de art. art. 64 CP, 67 CP sau 70 CP, fără luarea în calcul a facilităților ce i le oferă legea inculpatului prin de ex., prevederile art. 81 alin. (3) CP, art. 70 alin. (3/1) CP și a art. 364/1 alin. (8) CPP, ar fi defavorabilă inculpatului și ar determina încălcarea prevederilor art. 7 CEDO și 22 din Constituția RM.

În respectivele acte judecătorești de dispoziție s-a motivat că în pct. 25 din decizia de inadmisibilitate a sesizării nr. 97g/2018 din 09 iulie 2018, Curtea Constituțională a indicat că art. 364/1 alin. (8) din Codul de procedură penală, este o normă care face parte din categoria normelor de drept substanțial și nu din categoria celor de procedură penală.

Potrivit art. 7 din CEDO nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau o omisiune care, în momentul în care a fost săvârșită, nu constituia o infracțiune, potrivit dreptului național sau internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decât aceea care era aplicabilă în momentul săvârșirii infracțiunii.

S-a reținut că articolul respectiv instituie principiul jurisprudențial „nulla

poena sine lege” – nici o pedeapsă fără lege. La fel, s-a reținut că în cauza Koprivnikar [21, par. 59], CtEDO reținând încălcarea art. 7, a indicat, printre altele, că instanțele interne au interpretat dispozițiile legale deficitar recurgând la diferite reguli de interpretare și astfel au ajuns la concluzia că aceasta trebuie înțeleasă ca impunând o pedeapsă mai grea decât chiar pedeapsa maximă prevăzută în mod explicit de dispoziția legală aplicată, fapt care era în mod evident în detrimentul reclamantului. În consecință, Curtea a reținut că instanțele interne nu au asigurat respectarea principiului legalității consacrat de articolul 7 din Convenție.

Practica instanțelor superioare este divergentă, astfel într-o serie mai mică de cazuri soluția primei instanțe a fost menținută cu preluarea argumentelor invocate în fond [23], iar în rest soluțiile date de instanța ierarhică sunt de casare cu stabilirea unei pedepse în limita minimului stabilit de partea generală [24], în pofida faptului că acest minim este mai mare decât pedeapsa care reiese din aplicarea vechilor prevederi ale art. 364/ alin. (8) CPP. Motivarea deciziilor din ultima grupă, nu conține careva argumente care ar combate argumentele aferente modului de interpretare a dreptului aplicabil efectuat de către instanța de fond. Unica afirmație din aceste acte de dispoziție este că pedepsele nu pot fi stabilite sub limita minimă din partea generală și atât.

În viziunea noastră, acest exemplu vorbește despre caracterul greoi și anevoios prin care se ajunge la modificarea jurisprudenței, dar mai ales, cu regret cât de aproximativă este afirmația că instanțele naționale efectuează un control efectiv în cadrul emiterii actelor de dispoziție în cadrul procedurilor sumare, doar din motiv că așa stabilește legea.

Referințe:

1. Carré de Malberg, Raymond, Contribution à la théorie générale de l'Etat, Sirey, 1920, par. 256, pg. 768, document numerizat de gallica.bnf.fr/Bibliothèque nationale de France, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k9359q/f527.image#>, consultat la 24.11.2023.
2. GUȚULEAC, V. Drept contravențional. Contravenționalitatea și necesitatea studierii ei. Chișinău, 2009.
3. Recomandarea Comitetului de Miniștri ai Stelor Membre ale Consiliului Europei, referitoare la simplificarea justiției penale, adoptată la 17.09.1987, în cadrul celei de a 410-a reuniune, nr. 87/18, găsită la <https://rm.coe.int/16804e3ccf>, sau Culegere de Acte Internaționale în domeniul Justiției Penale, Cartea Juridică 2011, Dolea Igor, Victor Zaharia.

4. Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni, Avizul nr.11 (2008) al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) în atenția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind calitatea hotărârilor judecătorești, adoptat la Strasbourg la 18 decembrie 2008. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/28-37_Avizul%20nr.11%20%282008%29%20al%20Consiliului%20Consultativ%20al%20Judecatorilor%20Europeni%20%28CCJE%29%20privind%20calitatea%20hotaririlor%20judecatesti_0.pdf, consultat la 14.09.2022.
5. Curtea Constituțională a României, decizie nr. 233 din 7 aprilie 2021, referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.400 alin.(1), ale art.405 alin.(2) și (3) și ale art.406 alin.(1) și (2) din Codul de procedură penală, https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2021/04/Decizie_233_2021.pdf consultat la 10.09.2022.
6. Decizia Curții Constituționale nr. 40 din 8 mai 2018, privind inadmisibilitatea sesizării nr. 48g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 364/1 din Codul de procedură penală (judecata în baza probelor administrate în faza de urmărire penală).
7. Decizia Curții Constituționale nr. 50 din 19.04.2022, privind inadmisibilitatea sesizării nr. 284g/2021 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 364/1 alineatele (1), (2), (4) și (6) din Codul de procedură penală (încadrarea juridică a faptei în contextul judecării cauzei în baza probelor administrate în faza de urmărire penală).
8. Codul de Procedură Penală al RM, art. 4/3. Legea RM nr. 122-XV din 14.03.2003 (în vigoare 12.03.2003).
9. Raport statistic privind examinarea cauzelor penale în anul 2023, <https://aaij.justice.md/ro/report-type/rapoarte-statistice>, consultat la 01.09.2023.
10. Raport de activitate al Procuraturii pentru anul 2023, <https://procuratura.md/sites/default/files/2023-03/RAPORT%20DE%20ACTIVITATE%202023.pdf>, consultat la 01.09.2023.
11. CtEDO, Boldea vs România, cererea nr. 19997/02, Hotărâre din 15 februarie 2007.
12. CtEDO, Scoppola vs Italia nr. 2, cerere nr. 10249/03, Hotărâre din 17 septembrie 2009.
13. CtEDO, Hirvisaari vs Finlanda, cererea nr. 49684/99, Hotărâre din 27 Septembrie 2001.
14. CtEDO, Taxquet vs Belgia, cerere nr. 926/05, Hotărâre din 16.11.2010.
15. CtEDO, Zoon vs Țările de Jos, cerere nr. 29202/95, Hotărâre din 07.12.2000.

16. CtEDO, Hermi vs Italia, cererea nr. 18114/02, Hotărâre din 18 octombrie 2006.
17. CtEDO, Cauza Sabalic vs Croația, cererea nr 50231/13, Hotărâre din 14.01.2021.
18. CtEDO, Shiman Ivan vs România, Cerere nr. 12512/07, Hotărâre din 05.06.2015.
19. CtEDO, Navalnyy și Ofiterov vs Russia (Cererile nr. 46632/13 și 28671/14,) Hotărârea din 23 februarie 2016.
20. CtEDO, Natsvlshvili și Togonidze vs Georgia, Cererea nr. 9043/05, Hotărâre din 29 aprilie 2014.
21. CtEDO, Koprivnikar vs Slovenia, cererea nr. 67503/13, Hotărâre din 24 ianuarie 2017.
22. Hotărârile emise de Judecătoria Buiucani sau Chișinău sediul Buiucani în cauzele: 1-378/21 de învinuire a lui PI de comitere a infracțiunii stabilite de art. 264 alin. (1) CP; 1-504/18 de învinuire a lui PI de comitere a infracțiunii stabilite de art. 264 alin. (1) CP; 1-2271/20 de învinuire a lui BA de comitere a infracțiunii stabilite de art. 217 alin. (2) CP; 1-2333/20 de învinuire a lui UO de comitere a infracțiunii stabilite de art. 217 alin. (2) CP; 1-751/18 de învinuire a lui AI de comitere a infracțiunii stabilite de art. 369 alin. (1) CP; <https://jc.instante.justice.md/ro/court-decisions-page> consultat la 01.09.2023.
23. Deciziile emise de Colegiul penal al Curții de Apel Chișinău în cauzele: 1a-2210/20 UA din 03.11.2021, 1a-2242/21 PI, <https://cac.instante.justice.md/ro/court-decisions-page> consultat la 01.09.2023.
24. Deciziile emise de Colegiul penal al Curții de Apel Chișinău în cauzele: 1a-397/19 PI din 29.05.2019, 1a-1839/20 BA din 05.10.2021, 1a-734/19 AI din 03.06.2020, <https://cac.instante.justice.md/ro/court-decisions-page> consultat la 01.09.2023

CZU: 343.18

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12178427>

UNELE ASPECTE PRIVIND COMPETENȚA ORGANELOR DE CONSTATARE

Costișanu Vitalie

doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,
procuror în cadrul PCCOCS,
ORCID: 0000-0001-9450-0126

Pavlencu Mariana

doctor în drept, conf.univ.,
Șef al Catedrei Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil a
Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0003-0074-5267

This article is devoted to the field of competence of the criminal investigation bodies and has as its object of study the activity of the detection bodies at the stage prior to the start of the criminal process. The purpose of this study was to determine the place and role of investigative bodies in terms of the powers with which they have been delegated. The final conclusion is that the detection bodies, unlike the criminal investigation bodies, intervene only at the pre-trial stage and have been empowered with the right to carry out a series of actions aimed exclusively at determining the existence of "reasonable suspicion" regarding the commission of a specific crimes. Considering the status of the investigative bodies, the stage at which they intervene, their place and role in countering crimes, we consider that the aspects related to their competence were determined rather by the need for a prompt intervention within limited terms than by the efficiency of the investigations as such. That is why the violation of the aspects that belong to the competence of these bodies will not attract the same procedural consequences as in the case of criminal investigation bodies.

Keywords: *investigative bodies, investigative actions, investigative documents, competence of investigative bodies, reasonable suspicion.*

Introducere. În orice stat democratic săvârșirea unei fapte infracționale impune adoptarea unei reacții prompte din partea autorităților statale prin declanșarea unui proces penal și angajarea prestației organelor de urmărire penală competente.

Pornirea procesului penal implică nu doar consecințe de ordin juridic pentru participanții săi dar și declanșarea unui „*mecanism complex*” susținut de anumite autorități competente care impune folosirea de resurse atât de efectiv cât și resurse materiale și logistice necesare bunei investigări a faptei infracționale. Această circumstanță a determinat necesitatea constatării obiective a existenței sau a lipsei „*bănuielii rezonabile*”, cea mai importantă circumstanță care poate determina pornirea unui proces penal. Prin urmare nu

orice abatere de la legislația în vigoare duce la declanșarea unui proces penal ci numai cea care vizează o faptă prejudiciabilă expres condamnată de Legea penală în vigoare.

Aceste realități, au determinat necesitatea instituirii unei noi categorii de subiecți a căror activitate a fost limitată faptic la stabilirea existenței „*bănuielii rezonabile*” și limitată în timp de la momentul sesizării lor până la momentul emiterii actelor de constatare organelor de urmărire penale competente.

Importanța. Subiectul abordat în cadrul acestui studiu a fost determinat, de necesitatea stabilirii locului și rolului concret a organelor de constatare în contextul organelor de drept în lupta cu fenomenul infracțional, condițiile în care poate fi angajată prestația lor și întinderea acesteia, precum și consecințele care pot surveni urmare a nerespectării competenței lor la constatarea faptei infracționale și modul în care aceasta poate afecta valabilitatea procesului penal în sine.

Metodologia. În conținutul cercetării au fost utilizate metodele tradiționale de cercetare: gramaticală, sistemică, logică, analiză și sinteză, deducție și inducție, observație și comparație.

Rezultate obținute și discuții. Recunoașterea, respectarea și protecția drepturilor și libertăților omului reprezintă o prerogativă a statului (*art.16 alin.(1) din Constituția Republicii Moldova*) [1]. Statul prin intermediul organelor de drept î-și asumă obligația de a asigura drepturile și libertățile cetățenești, de a descoperi infracțiunile, a porni urmărirea penală împotriva persoanelor care le-au comis, de a cerceta și a identifica persoanele vinovate indiferent de circumstanțe în care s-a comis infracțiunea, și indiferent de poziția părții prejudiciate. Protecția societății și a cetățenilor împotriva atentatelor infracționale reprezintă o funcție importantă a organelor de drept [2].

În ierarhia organelor de drept un loc cu totul și cu totul deosebit îl ocupă *organele de constatare* având în vedere rolul important pe care acestea îl joacă în vederea stabilirii *bănuielii rezonabile* de comitere a infracțiunilor. Deși este regretabil faptul că până la momentul actual nu există un act legislativ care ar stabili în mod concret care este statutul, sarcinile și sistemul *organelor de constatare*, totuși unele atribuții ale acestora reies din actele speciale și Codul de procedură penală (*în continuare CPP*) [3].

Potrivit prevederilor art.273 alin. (1) din CPP [4], organele de constatare sânt: *Poliția; Poliția de Frontieră; Centrul Național Anticorupție; Serviciul Vamal; Serviciul de Informații și Securitate; Serviciul Fiscal de Stat; comandanții unităților și formațiunilor militare, șefii instituțiilor militare; funcționarii publici*

cu statut special din sistemul administrației penitenciare; comandantii de nave și aeronave, instanțele de judecată și judecătorii de instrucție.

În condițiile în care, Legea procesual penală, nu conține reglementări cu referire la *esența, obiectul și scopul* activității de constatare ca proces, această situație determină unele dificultăți în aprecierea *locului, rolului și competenței organelor de constatare* în combaterea fenomenului infracțional. Mai ales că, esența organelor de constatare urmează a fi determinată din interpretarea sistemică a prevederilor CPP în coroborare cu prevederile altor acte normative care reglementează domeniile de activitate a respectivelor autorități.

Întru realizarea atribuțiilor procesuale, organele de constatare, recepționează și examinează adresările anonime, cererile, comunicările orale sau scrise, inclusiv cele parvenite prin telefon și alte mijloace tehnice, date publicității în mas-media, sau parvenite din alte surse, ce se referă la fapte sau incidente, însă care în sine, în lipsa unor acte de constatare suplimentare nu conțin descrierea și nu conțin *o bănuială rezonabilă* despre o infracțiune concretă și în mod separat fără realizarea unor acte de constatare, nu pot servi temei pentru pornirea urmăririi penale, impunându-se necesitatea efectuării unui control suplimentar [3].

Prin urmare, angajarea organelor de control se poate face prin simpla lor „*sesizare*”. În condițiile în care, legea procesual-penală, nu impune anumite condiții de *formă și conținut* pentru aceste sesizări ca în cazul sesizării organelor de urmărire penală, considerăm că, acestea pot îmbrăca orice formă, cu condiția că, aceste sesizări să prezinte anumite „*suspecții*” cu privire la comiterea unei fapte prejudiciabile, care să determine necesitatea verificării lor prin efectuarea *actelor de constatare*, orientate spre demonstrarea existenței „*bănuielii rezonabile*” care la rândul ei, poate determina pornirea urmăririi penale în cazul în care nu sunt prezente anumite circumstanțe care exclud urmărirea penală (*art.274 alin.(1) din CPP* [4]).

Pentru investigarea sesizării cu privire la comiterea presupusei fapte prejudiciabile și pe cale de consecință aprecierea existenței sau lipsei *bănuielii rezonabile*, organele de constatare au fost înzestrate cu o serie de atribuții care privite în ansamblu formează *competența funcțională* a acestor subiecți.

Organele de constatare dispun de o *competență funcțională-generală*, proprie tuturor organelor de constatare, care rezultă din conținutul prevederilor art.273 alin.(2) din CPP [4], potrivit căruia organele de constatare sunt în drept: să rețină persoane, să ridice obiecte și documente, să solicite informații și documentele necesare pentru constatarea infracțiunii, să citeze persoane și să obțină de la ele declarații, să dispună efectuarea constatărilor

tehnico-științifice și medico-legale, să procedeze la evaluarea pagubei și să efectueze orice alte acțiuni care nu suferă amânare și o *competență funcțională-specială*, care rezultă din conținutul legilor organice speciale care reglementează domeniile de activitate proprii organelor de constatare.

Deci, activitatea organelor de constatare se concretizează și îmbracă forma *actelor de constatare*, în care se consemnează acțiunile pro-active efectuate și rezultatele obținute privind constatarea *bănuielii rezonabile* pe caz, necesare pornirii urmăririi penale.

Din punct de vedere al formei, *actele de constatare* sunt - *documente prin care organul de constatare consemnează orice acțiune premergătoare urmăririi penale în vederea stabilirii și confirmării bănuielilor rezonabile că a fost săvârșită o infrațiune*” [5].

O bănuială formată cu bună-credință prin sine nu este suficientă să fie văzută ca „*rezonabilă*” (*Sabuncu și alții c. Turciei, § 145* [6]). Existența unor „*bănuieli rezonabile*” că a fost săvârșită o infrațiune presupune existența faptelor sau informațiilor capabile să convingă un observator obiectiv că persoana în cauză ar fi putut să comită infrațiunea (*Selahattin Demirtaş c. Turciei, § 314* [10]; *Ilgar Mammadov c. Azerbaidjanului, § 88* [7]; *Erdagöz c. Turciei* [8], *§ 51*; *Fox, Campbell și Hartley c. Regatului Unit, § 32* [9]). Bănuielile trebuie justificate prin probe verificabile și obiective. În absența unor declarații, informații sau plângeri concrete, referințele vagi și generice expuse în deciziile și documentele autorităților la o prevedere legală sau la niște „*materiale ale dosarului*” nu pot fi considerate ca fiind suficiente pentru a justifica „*rezonabilitatea*” unei bănuieli (*Akgün c. Turciei, §§ 156 și 175* [10]). Ceea ce poate fi considerat „*rezonabil*” depinde de toate circumstanțe, însă faptele care pot da naștere unor bănuieli nu trebuie să fie de același nivel cu cele necesare pentru a justifica o condamnare sau chiar pentru a pune sub înavuire persoana (*Merabishvili c. Georgiei, § 184* [11]). Conceptul de „*rezonabil*” trebuie înțeles ca fiind nivelul pe care o bănuială urmează să o atingă pentru a convinge un observator obiectiv că acuzațiile sunt, cel mai probabil, autentice (*Kavala c. Turciei, § 128* [12] [13]).

Pentru o mai bună înțelegere a esenței actelor de constatare considerăm oportun de a le grupa în următoarele categorii:

a) *Acțiuni îndreptate spre constatarea circumstanțelor de fapt* – prin intermediul cărora se consemnează și se fixează anumite circumstanțe (*audierea victimei și a martorilor, ridicarea de obiecte și documente, cercetarea locului comiterii infrațiunii, etc.*). Aceste acțiuni se vor fixa în cadrul

proceselor-verbale de constatare întocmite în conformitate cu prevederile art.260-261 din CPP;

b) *Acțiuni de dispoziție* – prin intermediul acestora organele de constatare dispun altor autorități consemnarea unor circumstanțe, furnizarea de informații sau întreprindere de acțiuni pro-active în vederea stabilirii unor circumstanțe relevante pe caz;

c) *Acțiuni asiguratorii și de constrângere* – acțiuni îndreptate spre garantarea integrității bunurilor, preîntâmpinarea sustragerii, distrugerii sau pierderii bunurilor, în vederea confiscării speciale sau extinse și reținerea făptuitorului.

Deci, în exercitarea atribuțiilor funcționale organele de constatare sunt competente să desfășoare o serie de acțiuni de documentare a *bănuielii rezonabile* care ca esență sunt proprii și organului de urmărire penală, doar că acestea comportă unele particularități specifice determinate de înseși natura acestor acțiuni, etapa la care se desfășoară și rolul lor în documentarea circumstanțelor de caz.

În acest context, o situație specială grevează abilitatea organelor de constatare de a reține persoana, în condițiile în care, reieșind din interpretarea logică a normelor de la art.166 alin.(4) și art.273 alin.(4) din CPP [4], se poate deduce că, organele de constatare sunt obligate să remită imediat, dar nu mai târziu de 3 ore, materialele de constatare și persoana reținută organului de urmărire penală competent, pentru înregistrarea infracțiunii și dispunerea asupra pornirii urmăririi penale pe caz. Ceea ce denotă că, organelor de constatare le-a fost delegată mai degrabă un drept general-valabil de reținere fizică a persoanei suspecte (*reținerea de facto*), nu și abilitatea procesuală de perfectare a procesului-verbal de reținere în ordinea prevederilor art.166-167 din CPP [4] (*reținerea de iure*).

Prin urmare, reținerea persoanei de către organul de constatare nu trebuie confundată cu măsura procesuală de constrângere – reținerea (*art.165 din CPP*) și pe cale de consecință nu impune necesitatea prezenței temeiurilor și condițiilor care rezultă din conținutul normei de la art.165-167 din CPP. Cu toate acestea, considerăm că la reținerea persoanei, organul de constatare va reieși din aprecierea subiectivă a suspectilor privind comiterea faptei prejudiciabile și riscurile de sustragere și influență negativă asupra procesului de administrare a probatoriului pe caz.

O altă chestiune de soluționat, ține de modalitatea de consemnare a faptului reținerii, de către organele de constatare, în condițiile în care, potrivit prevederilor art.167 alin.(1) din CPP, prerogativa întocmirii proceselor-verbale

de reținere revine organelor de urmărire penală și dacă organul de constatare este ținut să asigure suspectului toate cele drepturi și garanții prevăzute la art.166-167 din CPP, inclusiv dreptul la apărare.

Considerăm că, în toate cazurile, organul de constatare v-a întocmi un proces-verbal de constatare în sensul art.260-261 din CPP, în care va consemna *inter alia*, circumstanțele de loc și timpul reținerii suspectului. Prin întocmirea acestui proces-verbal de fapt se va confirma înseși faptul reținerii persoanei și data și ora reținerii *de facto*. Acest ultim aspect este extrem de important la calcularea termenului de 3 ore, în interiorul căruia urmează a fi înregistrată informația cu privire la infrațiune, pornită urmărirea penală și întocmit procesul-verbal de reținere propriu-zis.

Totodată, la solicitarea suspectului acestuia îi va fi asigurat dreptul la apărare nu atât în ordinea prevederilor art.17 și respectiv art.167 alin.(1¹) din CPP, dar în temeiul art.26 din Constituția RM [1], care garantează dreptul la apărare fiecărei persoane. Reieșind din aceste aprecieri, putem concluziona că, *organele de constatare* nu sunt ținute să comunice și să asigure persoanelor reținute drepturile și libertățile garantate prin puterea normei de la art.64 din CPP ci doar *drepturile și libertățile fundamentale*, ceea ce de multe ori, poate condiționa „*unele abuzuri*” din partea organelor de constatare, soldate cu dobândirea unor mijloace de probă a căror legalitate și valabilitate urmând a fi verificată deja în cadrul urmăririi penale.

După cum am indicat supra, potrivit prevederilor art.273 alin.(4) din CPP, în cazul persoanelor reținute actele de constatare vor fi înaintate organului de urmărire penală în interiorul termenului de 3 ore. În pofida termenului stabilit, Legiuitorul a stabilit și unele excepții ca în cazul comandanților navelor și aeronavelor, care vor prezenta materialele de constatare și persoana reținută imediat ancorării sau aterizării navelor.

Reieșind din aceste prevederi se poate considera că, măcar și teoretic, pot fi situații în care materialele de constatare și persoanele reținute să fie prezentate cu mult peste termenul de 3 ore și chiar peste termenul de 24 ore impus prin prevederile art.273 alin.(3) din CPP, situație care ridică unele semne de întrebare cu privire la încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei.

Într-o altă ordine de idei, această situație a fost condiționată în mare parte de specificul locului comiterii faptei prejudiciabile, pe navă, aeronavă, care se pot afla departe de teritoriul RM, ceea ce va face imposibilă predarea în termenii legali a persoanei reținute și a actelor de constatare.

În ce privește abilitatea organelor de constatare de a ridica corpuri delictive și de a solicita informații și documente, consider că Legiuitorul a admis o eroare de formulare [21] operând cu noțiunea de „corp delict”, ori, potrivit prevederilor art.158 alin.(2) din CPP „*Obiectul se recunoaște drept corp delict prin ordonanța organului de urmărire penală sau prin încheierea instanței de judecată...*” [4]. Deci organele de constatare pot realiza ridicarea de obiecte și documente, care în opinia lor pot avea importanță pe caz, cu excepția celor ce conțin informații ce constituie secret de stat, comercial, bancar, precum și ridicarea informațiilor privind convorbirile telefonice deoarece acțiunile pentru efectuarea cărora este necesară autorizarea judecătorului de instrucție, precum și măsurile procesuale de constrângere pot fi realizate doar după pornirea urmăririi penale, dacă legea nu prevede altfel [16].

Totodată, organele de constatare sunt în drept să citeze și să audieze victimele și martorii cu privire la circumstanțele faptei.

Citarea este actul personal și individual, scris, prin care o persoană este chemată în fața autorităților judiciare la o anumită dată, cu prevederea unei sancțiuni în caz de neprezentare [17].

Considerăm că, citarea în interpretarea *organelor de constatare* poate fi efectuată în orice formă prevăzută de legislația în vigoare (*scris, telefonic, poștă electronică, etc.*). Unica condiție impusă este ca citația să fie transmisă și recepționată de către persoana vizată în interiorul termenului de 24 ore prevăzut de art.273 alin.(3) din CPP, condiție greu de respectat în condițiile în care potrivit art.236 alin.(2) din CPP [4], citația se înmânează cu cel puțin 5 zile înainte de data prezentării.

Într-o altă ordine de idei, pot fi citate pentru audieri doar victimele și martorii nu și suspectii deoarece aceștia urmează a fi recunoscuți și audiați doar în calitate de bănuți cu asigurarea tuturor garanțiilor ce rezultă din această calitate, de către organul de urmărire penală și doar după pornirea urmăririi penale.

În astfel de situații, nu este clar, în ce măsură organele de constatare vor fi ținute să respecte și să aplice prevederile CPP în ce privește audierea victimelor și a martorilor, inclusiv dacă urmează să le comunice drepturile și obligațiile prevăzute la art.43 și respectiv art.90 din CPP și dacă respectivii vor purta răspundere pentru refuzul de a face declarații și pentru declarațiile mincinoase efectuate în fața organului de constatare (*art.312 și art.313 din CP*[18]).

Reieșind din prevederile art.102 alin.(1) din CPP, potrivit cărora „*Declarații sunt informațiile orale sau scrise, date în cadrul procesului penal de către persoană și care au importanță pentru justa soluționare a cauzei*” [4],

considerăm că declarațiile administrate de organele de constatare nu trebuie să respecte condițiile impuse de CPP, cu excepția condițiilor de formă și conținut impuse de art.260-261 din CPP și pe cale de consecință atât victimele cât și martorii nu trebuie să fie preîntâmpinați și nu poartă răspundere pentru denunț și plângere falsă (*art.311 din CP*), pentru declarații mincinoase (*art.312 din CP*) și pentru refuzul de a face declarații (*art.313 din CP*).

Cazurile în care pot fi efectuate constatări tehnico-științifice și medico-legale sânt condiționate de existența riscului dispariției mijloacelor de probă sau de schimbare a situației acestora și de necesitatea explicării urgente a unor fapte și circumstanțe (*art.139 alin. (1) CPP*[19]).

Important de remarcat că, spre deosebire de organele de urmărire penală, organele de constatare angajează prestația unui specialist nu printr-un act de dispoziție tipic. Potrivit prevederilor art.255 din CPP, organul de urmărire penală prin ordonanță dispune asupra acțiunilor sau măsurilor procesuale de constrângere. dar prin simpla interpelare, în care se va indica obiectul constatării și va formula întrebările de soluționat și la care se va anexa materialele relevante pe caz.

Chiar dacă teoretic, *organele de constatare* pot solicita specialiștilor anumite concluzii, la modul practic, apar o serie de dificultăți care necesită o abordare atentă pentru a înțelege modul în care poate fi solicitată concluzia unui specialist și valoarea ei în stabilirea *bănuielii rezonabile*. Situația pare să se complice și prin faptul că, constatările tehnico-științifice și medico-legale au fost incluse în lista probelor (*art.93 alin.(2), pct.7*) în condițiile în care, nu este clar cum specialistul ajunge la o concluzie în urma efectuării constatării tehnico-științifică sau medico-legală, care este structura și conținutul acestui mijloc de probă, cum acest mijloc de probă va fi cercetat și apreciat de către instanța de judecată [20].

În contextul acestor reglementări deficitare esența acestei acțiuni poate fi determinate reieșind din subiectul chemat să le realizeze, adică specialistul, care potrivit prevederilor art.6 pvt.43) din CPP, este apreciat ca fiind - *persoana care cunoaște temeinic o disciplină sau o anumită problemă și este antrenată în procesul penal, în modul prevăzut de lege, pentru a contribui la stabilirea adevărului* [4]. Prin urmare nu este clar dacă, un specialist poate fi atras până la momentul pornirii procesului penal.

Având în vedere faptul că, specialiști, de multe ori pot activa în cadrul diferitor structuri care nu neapărat au subdiviziuni specializate în expertizări și procedee de evaluare în condițiile în care aceștia nu sunt familiarizați cu prevederile art. 139-141 din CPP, considerăm că, concluziile acestora pot

îmbrăca, nu neapărat forma unui raport de constatare, dar oricare formă materială și chiar orală cu condiția consemnării concluziei de către reprezentantul organului de constatare într-un proces-verbal întocmit potrivit prevederilor art.260-261 din CPP.

Totodată, este necesar de punctat faptul că, prestația specialiștilor se va angaja pe criteriu de *bună-credință* așa cum aceștia nu pot fi obligați să formuleze concluzii și nu poartă răspundere penală pentru oferirea de concluzii false în rapoartele de constatare tehnico-științifice sau medico-legale.

Dar cel mai important, în interiorul termenului de 24 ore de la momentul înregistrării sesizării și până la etapa remiterii materialelor de constatare organului de urmărire penală pentru înregistrarea procesului penal, organul de constatare poate doar să numească o constatare tehnico-științifică sau medico-legală nu și să primească concluzia. Astfel încât raportul de constatare va parveni în adresa organului de constatare ulterior remiterii actelor de constatare organelor de urmărire penală și inițierii procesului penal.

Concluzionând putem afirma că organele de constatare pot efectua orice acțiune, pot purcede la evaluarea pagubei, ridicarea și examinarea de obiecte și după caz a documentelor, pot accesa informații, pot fixa obiecte și evenimente prin fotografiere, cita și audia persoane, pot ordona efectuarea de rapoarte de constatare, etc., cu sigura condiție ca respectivele acțiuni să fie reflectate și să primească consacrare în procesele-verbale de constatare întocmite în ordinea prevederilor art.260-261 din CPP, care se vor întocmi fie în timpul realizării acțiunii fie imediat după.

După cum am indicat supra *actele de constatare* urmează a fi transmise în termen de 24 ore organelor de urmărire penală competente (*art.273 alin.(3) din CPP*) care vor decide asupra pornirii urmăririi penale sau refuzul pornirii urmăririi penale, după caz.

În opinia noastră, dar și reieșind din aprecierile efectuate supra, considerăm termenul de 24 de ore ca fiind unul neîntemeiat, ori acesta de cele mai multe ori este insuficient constatări tuturor circumstanțelor faptice. Cu toate acestea, Cutea Constituțională subliniază că folosirea termenelor limitative privește asigurarea bunei-administrații a justiției și respectarea, în special, a principiului securității juridice. Durata termenului este o chestiune în privința căreia statul dispune de o marjă de apreciere. Curtea consideră că termenul de 24 de ore în interiorul căruia organul de constatare trebuie să trimită organului competent este de natură să asigure în mod efectiv exercitarea acțiunii în discuție [21].

În situația creată aderăm la poziția cercetătorului D. Ostavciuc propune calcularea termenului de 24 de ore nu din momentul înregistrării sesizării la organele de constatare dar din momentul în care acesta a constatat *bănuiala rezonabilă* [3]. Doar în aceste condiții organul de urmărire penală va putea cita și audia persoanele care cunosc anumite circumstanțe pe caz, v-a putea ridica documente și obiecte de la diferite instituții, v-a putea ordona efectuarea de constatări, etc. Adică v-a putea administra o suficientă bază factologică ce v-a permite organului de urmărire penală adoptarea imediată a unei decizii privind pornirea sau refuzul de a porni urmărirea penală.

O altă chestiune de soluționat ține de actul prin care organele de constatare sesizează organele de urmărire penală. Unii practicieni, consideră eronat că, organul de urmărire penal v-a înregistra în R-1 de evidență a sesizărilor cu privire la infracțiuni sesizarea, plângerea sau denunțul care a servit ca temei de angajare a prestației *organelor de constatare*, situație care nu corespunde adevărului, deoarece, pe de o parte, actele de sesizare a organelor de control nu neapărat vor întruni condițiile de formă și conținut prevăzute la art.262-264 din CPP și pe de altă parte având în vedere modificările operate la art.262 din CPP prin puterea Legii nr.49/2018 [22], înseși procesul-verbal cu privire la constatarea infracțiunii reprezintă una din modalitățile de sesizare a organelor de urmărire penală. Prin urmare temei de sesizare a organului de urmărire penală va fi anume procesul-verbal de constatare.

Organele de constatare dispun și de *competență materială*, care implică delimitarea pe linie verticală a competenței, întrucât prin ea se repartizează cauzele penale între organele de grade diferite [23]. Dar având în vedere că legislația în vigoare nu delimitează organele de constatare pe linie verticală niciunul din ele ne fiind ierarhic superior celorlalte, acestea urmează a fi diferențiate doar după faptele prejudiciabile de constatat, adică genurile de infracțiuni pe care aceste organe le pot constata.

Competența materială a organelor de constatare este prevăzută la art.273 din CPP [4], fiind determinată pentru fiecare organ de constatare în parte, pe care le vom supune examinării în continuare:

Poliția este o instituție publică specializată a statului, în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, care are misiunea de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei prin activități de menținere, asigurare și restabilire a ordinii și securității publice, de prevenire, investigare și de descoperire a infracțiunilor și contravențiilor” [24].

Potrivit prevederilor art.273 alin.(1) lit. a) din CPP [4], organul de constatare al Poliției, are cea mai largă *competență materială*, întrucât are

competența în cazul tuturor infracțiunilor care nu au fost date în competența altor organe de constatare. Prin urmare, poate constata: infracțiuni contra vieții și sănătății persoane (*art.145-163 din CP*); infracțiuni contra libertății, cinstitiei și demnității (*art.164-166 și art.169 din CP*); infracțiuni privind viața sexuală (*art.171-175¹ din CP*); infracțiuni contra drepturilor politice, de muncă și altor drepturi constituționale (*art.176-181 și art.182-185 din CP*); infracțiuni contra patrimoniului (*art.186-199⁵ din CP*); infracțiuni contra familiei și minorilor (*art.201-209 din CP*); infracțiuni contra sănătății publice și conviețuirii sociale (*art.211-222¹ din CP*); infracțiuni economice (*art.245¹⁰, art.247 și art.256 din CP*); infracțiuni din domeniul transporturilor (*art.263-276 din CP*); infracțiuni contra securității publice și ordinii publice (*art.278, art.278¹, art.279¹-282, art.285-293, art.296-302 din CP*); infracțiuni contra buneii desfășurări a activității în sfera publică (*art.330¹, art.330² din CP*); anumite infracțiuni de corupție (*art.335¹ din CP*); infracțiuni contra autorităților publice și securității de stat (*art.347-363 din CP*), etc.

Totodată, Poliția are și o *competență teritorială* predeterminată, polițistul din cadrul subdiviziunii specializate subordonate Inspectoratului General de Poliție are competențe teritoriale generale iar cel ce activează în subdiviziunile Inspectoratului General al Poliției are competență teritorială corespunzătoare unității de poliție din care face parte [15]. Pentru exemplificare, art.24 alin.(1) din Legea nr.320/ 2012, stabilește că, „În îndeplinirea activităților specifice, polițistul are competență teritorială corespunzătoare unității de poliție din care face parte” [24].

De remarcat că de rând cu Poliția, legiuitorul a instituit în calitate de organ de constatare **Poliția de Frontieră**, fără însă a indica expres pentru ce infracțiuni, ceea ce denotă că, *competența materială și teritorială* a acestei entități urmează a fi apreciată în lumina prevederilor legale care reglementează respectivul domeniu de activitate.

Astfel, potrivit pct.4 din Regulamentul cu privire la organizarea și funcționarea Inspectoratului General al Poliției de Frontieră (*în continuare IGPF*) - *Inspectoratul are misiunea de a implementa politica de stat în domeniul gestionării integrate a frontierei de stat a Republicii Moldova în vederea realizării unui control eficient al acesteia prin soluționarea provocărilor legate de riscurile și amenințările susceptibile să compromită securitatea națională, contribuind, astfel, la combaterea criminalității transfrontaliere, asigurând un nivel ridicat de securitate, cu respectarea deplină a drepturilor fundamentale, și garantând, în același timp, libera circulație a persoanelor* [15]. Reieșind din conținutul acestei norme dar și din prevederile art.6 alin.(2) din Legea

nr.283/2011 [26], putem concluziona că, Poliția de Frontieră a fost delegată, cu atribuții de a constata infrațiuni cu elemente transfrontaliere.

În condițiile în care atât Poliția cât și Poliția de Frontieră se află în subordinea Ministerului Afacerilor Interne (*în continuare MAI*), nu este clar de ce legiuitorul a preferat să indice respectivele organe ca organe de constatare separate, mai ales că MAI are și alte subdiviziuni care exercită atribuții similare organelor de constatare, ne având un astfel de statut, cum ar fi Inspectoratul General de Carabinieri.

În susținerea acestei idei, atragem atenția la conținutul normei de la art.2 alin.(1) din Legea nr.219/2018, potrivit căruia „*Inspectoratul General de Carabinieri este o autoritate specializată a statului, cu statut militar, aflată în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, care are ca misiune de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei prin executarea atribuțiilor de menținere, asigurare și restabilire a ordinii publice, de prevenire și descoperire a infracțiunilor și contravențiilor, de protecție a obiectivelor de importanță deosebită, de prevenire și combatere a terorismului, de asigurare a regimului stării de urgență, de asediu sau de război*” [27].

Mai mult, MAI are o serie de instituții și întreprinderi din subordine [28] care datorită specificului activității prestate exercită atribuții de constatare a diferitor încălcări de lege, inclusiv și infrațiuni.

Pentru exemplificare, Inspectoratul General pentru situații de Urgență – *execută sarcini în domeniul protecției populației, teritoriului, mediului înconjurător și proprietății în caz de pericol sau declanșare a situațiilor excepționale* [29], Inspectoratul General pentru Migrație (*în continuare IGM*)- *asigură respectarea legislației în domeniul migrației, azilului, apatridiei și integrării străinilor* [30], etc.

În acest context considerăm că, era mult mai indicat ca legiuitorul să opereze cu noțiunea de *organele de constatare ale MAI* fără a specifica Poliția și Poliția de Frontieră ca entități separate.

Centrul Național Anticorupție – (*în continuare CNA*) a fost delegat cu *competența materială* de a constata infracțiunile de corupție și a celor conexe acestora (*art.1 alin.(1) și art.4 alin.(1) din Legea nr.1104 din 06.06.2002* [31]). Adică, infracțiunile prevăzute la art.239-240, art.243, art.279, art.324-335 din CP și infracțiunile cu subiect special care au fost indicate în conținutul normei de la art.270¹ din CPP.

Analizând și interpretând prevederile Hotărârii Parlamentului nr.34/2016 [32], putem concluziona că, aparatul central al CNA are o *competență teritorială-generală* adică pe întreg teritoriul RM iar subdiviziunile

teritoriale au competențe strict determinate în hotarele unităților administrativ-teritoriale pe care le deserveșc.

Serviciul Vamal (*în continuare SV*) constituit ca autoritate administrativă în subordinea Ministerului Finanțelor și este responsabil de implementarea politicii vamale cu scopul asigurării securității economice a statului (*art.1 alin.(2) din Legea nr.302/2017* [33]). Pentru asigurarea securității materiale SV, inclusiv, constată infrațiuni atribuite în competența sa [34], adică a infrațiunilor de *contrabandă* și cele privind *eschivarea de la plățile vamale, traficului ilicit de droguri, armament și muniții, spălării banilor, terorismului*, etc.

Reieșind din prevederile Regulamentului privind organizarea și funcționarea Serviciului Vamal [34], constatăm că, SV acționează ca organ de constatare prin intermediul următoarelor subdiviziuni: *Direcția combatere a infrațiunilor vamale, Direcția securitate internă, birourile și posturile vamale* și inclusiv prin *Direcția echipelor mobile*. Rolul acestei din urmă subdiviziuni, a fost prescris inclusiv prin prevederile de la art.189³ alin.(3) lit. k) din Codul vamal, potrivit căruia „*Pentru îndeplinirea sarcinilor specificate la art. 189², colaboratorii echipelor mobile sînt în drept: să se conducă de prevederile art. 273 din Codul de procedură penală* [35]”.

Serviciul de Informații și Securitate (*în continuare SIS*) este organul de stat specializat în domeniul asigurării securității naționale prin exercitarea tuturor măsurilor adecvate de informații și contrainformații, de culegere, prelucrare, verificare și valorificare a informațiilor necesare cunoașterii, prevenirii și contracarării oricăror acțiuni care constituie, potrivit legii, amenințare internă sau externă pentru independența, suveranitatea, unitatea, integritatea teritorială, ordinea constituțională, dezvoltarea democratică, securitatea internă a statului, societății și cetățenilor, statalitatea Republicii Moldova, funcționarea stabilă a ramurilor economiei naționale de importanță vitală, atît pe teritoriul Republicii Moldova, cât și peste hotare [36].

Având în vedere statutul acestei autorități și reieșind atribuțiile funcționale cu care a fost delegată (*art.7 din Legea nr.753/1999*), interpretate în contextul Legii nr.170/2007 [37], Legii nr.120/2017 [38], Legii 54/2003 [39], putem concluziona că SIS are *competența materială* de a constata infrațiuni din categoria celor care afectează securitatea statului: *terorismul, extremismul, trădarea de patrie, spionajul, uzurparea puterii de stat, chemarea la răsturnarea sau schimbarea prin violență a orânduirii constituționale a Republicii Moldova, atentarea la viața Președintelui Republicii Moldova, Președintelui Parlamentului și Prim-ministrului, divulgarea secretului de stat, diversiunea, pierderea documentelor ce conțin secret de stat, acțiuni intenționate îndreptate spre*

ațătarea vrajbei, diferențierea sau dezbinării naționale, etnice, rasiale sau religioase.

SIS își exercită competențele de organ de constatare prin intermediul aparatului central care are competență teritorială generală pe întreg teritoriul țării, cât și a subdiviziunilor subordonate, care au competență pe teritoriul deservit [3].

Serviciul Fiscal de Stat (*în continuare SFS*) este autoritatea administrativă care își desfășoară activitatea în subordinea Ministerului Finanțelor, fiind o structură organizațională separată în sistemul administrativ al acestui minister, constituită pentru prestarea serviciilor publice administrative contribuabililor, pentru supravegherea, controlul în domeniul fiscal, constatarea și efectuarea urmăririi penale a infracțiunilor în cazurile prevăzute de Codul de procedură penală, precum și pentru efectuarea activității speciale de investigații în conformitate cu Legea nr.59/2012 privind activitatea specială de investigații [40].

Potrivit prevederilor art.273 alin.(1), lit.d¹) din CPP, SFS i-a fost atribuită competența de a constata infracțiunile prevăzute la: art.241-242, art.244, art.244¹, art.250-253 și art.335¹ din CP. De fapt sunt aceleași componente de infracțiuni pentru care SFS deține și competența de a efectua urmărirea penală: *infracțiunile de practicare ilegală a activității de antreprenor; practicarea ilegală a activității financiare; pseudoactivitatea de întreprinzător; evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor și a persoanelor fizice; transportarea, păstrarea sau comercializarea mărfurilor supuse accizelor, fără marcarea lor cu timbre de control sau timbre de acciz; fabricarea ilegală a semnelor de marcare de stat, punerea în circulație și utilizarea acestora; însușirea, înstrăinarea în cazurile nepermise de lege, tăinuirea bunurilor gajate, înghețate, luate în leasing, sechestrate sau confiscate; insolabilitatea intenționată, fictivă și falsul în documente contabile.*

Spre deosebire de Poliție, SFS își exercită competența de organ de constatare doar prin intermediul unei singure subdiviziuni – *Direcția control și constatarea infracțiunii*, cu competență pe întreg teritoriul Republicii Moldova. Această apreciere poate fi dedusă cu ușurință din interpretarea logică a prevederilor Regulamentului privind organizarea și funcționarea SFS [41].

În opinia noastră, această situație nu corespunde realității momentului, ori, abaterile fiscale sunt descoperite inițial de alte subdiviziuni ale SFS, care realizează nemijlocit controlul, cum ar fi *Direcția control post-operațional* [42] și care în cazul constatări unor suspiecții de comitere a uneia din infracțiunile indicate supra imediat vor remite materialele *Direcția control și constatarea infracțiunii*, care v-a statua asupra prezenței sau lipsei *bănuielii rezonabile*.

Având în vedere aspectele relevat supra considerăm că mult mai indicat este ca în calitate de organ de constatare a SFS să acționeze anume acele subdiviziuni care nemijlocit verifică contribuabili. Considerăm că aceste aspecte ar permite acționare mai rapidă în fiecare caz concret și eliminarea unor etape inutile care pot duce la tergiversarea actului de constatare care trebuie să respecte termenul de 24 ore, de la momentul sesizării până la momentul transmiterii actelor de constatare către organul de urmărire penală.

Comandanții unităților și formațiunilor militare, șefii instituțiilor militare. Acești subiecți au competența de a constata infrațiunile săvârșite de militari din subordine, precum și de persoanele supuse serviciului militar în timpul cantonamentelor; infrațiunile săvârșite de muncitorii și angajații civili ai Forțelor Armate ale Republicii Moldova, legate de îndeplinirea îndatoririlor lor de serviciu, sau săvârșite la locul de dislocare a unității, formațiunii, instituției (*art.273 alin.(1) lit. e) din CPP* [4]).

Potrivit art.37 alin.(1) din Legea nr.162/2005, „...*Militarii poartă răspundere pentru săvârșirea faptelor ilicite, luându-se în considerare particularitățile statutului lor juridic. Militarii, în dependență de gravitatea faptei săvârșite, poartă răspundere disciplinară, administrativă, materială, civilă și penală*” [43]. În cazul în care militarul comite o infrațiune, comandantul este obligat să informeze despre aceasta procurorul (*art.42 din Legea nr.52/2007* [44]), urmând ca militarul să poarte răspundere în mărimea prejudiciului cauzat (*art.5 lit. b) din Legea nr.1477/2002*). [45]

În aceeași ordine de idei, pct.135, subpct.13 din Regulamentul serviciului interior al Forțelor Armate ale Republicii Moldova, stabilește că „... *în cazul comiterii de infrațiuni și producerii de incidente, să raporteze comandantului (șefului) superior, să înștiințeze procurorul militar, să intenteze o cercetare administrativă (de serviciu), materialele căreia să fie prezentate în decurs de trei zile organului de urmărire penală; să participe personal la cercetarea catastrofelor și a altor incidente soldate cu moartea oamenilor sau care au avut alte consecințe grave, precum și la cercetarea cazurilor de încălcare a regulilor privind relațiile dintre militari, stabilite de regulamentele militare*” [46]. Prevederi similar se conțin și la pct.11, subpct.17, pct.15, pct.26 supct.11 din Regulamentul serviciului de garnizoană și serviciului de garda al Forțelor Armate ale Republicii Moldova [47].

Prin deducție putem concluziona că comandanții formațiunilor militare și respectiv șefii instituțiilor militare sunt competent să constate infrațiunile de la Capitolul XVIII din CP – *infrațiuni militare*.

Într-o altă ordine de idei, constatăm că competența acestor autorități este marcat teritorial, ori privește locurile speciale în cadrul cărora își desfășoară activitatea (*unități militate, centre de recrutare, instituții militare, etc.*) dar și după subiect, deoarece are în vedere persoanele fizice cu statut special – *militari* sau după caz - muncitori, angajați civili ai Forțelor Armate, cu condiția obligatorie că aceștia au comis infracțiunile în legătură cu îndeplinirea atribuțiilor de serviciu.

Administrația Națională a Penitenciarelor (*în continuare ANP*) - este autoritatea administrativă subordonată Ministerului Justiției, cu forma de organizare juridică – agenție, care exercită atribuțiile și implementează politica statului în domeniul punerii în executare a pedepselor penale cu închisoarea și detențiunea pe viață, a măsurii arestului preventiv, a sancțiunii arestului contravențional, precum și a măsurilor de siguranță aplicate persoanelor private de libertate [48].

Potrivit pct.9, subpct.14) din Regulamentul privind organizarea și funcționarea ANP [48], această autoritate prin serviciile specializate asigură funcția organelor de constatare iar art.273 alin.(1) lit.) din CPP stabilește că, acțiunile de constatare se realizează de *funcționarii cu statut special* [4].

De remarcat că, competența organelor de constatare a ANP este strict marcată în spațiu și în timp așa cum se extinde doar asupra persoanelor aflate în detenție în unul din penitenciarele din subordine sau în instituțiile curative de specialitate în cazul aplicării măsurilor de constrângere, în timpul arestului preventive sau în legătură cu executarea pedepselor privative de libertate sau în momentul etalării respectivelor persoane.

Este important de precizat că, având în vedere regimul special al instituțiilor de detenție, cum este și firească, funcționarii publici cu statut special din sistemul administrației penitenciare vor interveni pentru constatarea nu doar a infracțiunilor ce încalcă regimul de detenție dar și pentru constatarea oricăror altor infracțiuni cu condiția că acestea s-au produs în circumstanțele de timp și loc indicate supra.

La fel ca și în cazul Forțelor Armate, actele de constatare ale persoanelor publice cu statut special din cadrul sistemului penitenciar pot viza două categorii de subiecți: primul are în vedere persoanele cu statutul special de *deținut* indiferent de calitatea lui procesuală: *bănuît, învinuit* sau *inculpat* iar cea de a doua categorie vizează alte persoane care în anumite condiții pot accede în locurile de detenție în anumite circumstanțe, în această categorie intră persoanele care se află în vizită în penitenciare, persoanele care s-au

prezentat pentru transmiterea de pachete și colete, personalul tehnic chemat să presteze servicii pe teritoriul penitenciarelor, etc.

Prin urmare, competența persoanelor publice din sistemul penitenciar este determinată, pe de o parte de statutul de *deținut* al persoanei care a comis fapta prejudiciabilă și pe de altă parte de locul comiterii acesteia.

Având în vedere că, potrivit prevederilor art.273 alin.(1) lit. f) din CPP [4], competența de constatare a infracțiunilor a fost atribuită *funcționarilor cu statut special* din sistemul administrației penitenciarelor care, după cum am indicat supra, se află în subordinea Ministerului Justiției apare firească întrebarea cine este competent să constate infracțiunile comise de persoanele reținute în ordinea prevederilor art.166 din CPP și care au fost plasate în unul din izolatoarele de detenție provizorie aflate în subordinea MAI?

În anul 2012, MAI a intervenit cu propuneri de completare a Codului de executare [49], astfel ca în prezent la art.175¹ să indice expres că, măsura procesuală de constrângere – *reținerea* se execută în izolatoarele de detenție provizorie cu respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și a condițiilor adecvate de deținere [50]. Prin urmare, în eventualitatea comiterii unor infracțiuni de către persoanele deținute în izolatoarele de detenție provizorie din subordinea MAI, competența constatării acestora aparține Poliției.

Într-o altă ordine de idei, având în vedere că, izolatoarele de detenție provizorie sunt supuse unui regim special inclusive în ceea ce privește accesul și aflarea în incinta acestor subdiviziuni precum și personalul care-l deservește considerăm mult mai rațional ca, anume acești subiecți să fie delegați cu competențe de a constata infracțiunile comise în izolatoarele de detenție provizorie, aspect care să fie expres reglementat de prevederile art.273 alin.(1) lit. f) din CPP.

Comandanții de nave și aeronave au fost delegați cu atribuții de organe de constatare pentru infracțiunile comise pe navele pe care le conduc, cu condiția că aceste nave se vor afla în afara porturilor și aeroporturilor (*art.273 alin.(1) lit.g) din CPP*). [51]

Deci, calitatea de organ de constatare a comandanților de nave și aeronave se activează imediat ce nava sau aeronava a părăsit portul sau aeroportul și nu are importanță dacă aceștia se află sau au părăsit spațiul acvatic sau aerian al Republicii Moldova.

În eventualitatea în care nava sau aeronava continuă să se afle în port sau aeroport infracțiunile comise la bordul acestora urmează a fi constatate de celelalte organe de constatare, în dependență de infracțiunea comisă: Poliție, Poliția de Frontieră, SIS, SV, CNA, etc.

Potrivit prevederilor art.62 din Codul navigației marine comerciale „Comandantul este investit cu putere unică de comandă, conducere și administrare a navei în navigație, cu dreptul de a lua măsuri adecvate pentru asigurarea siguranței navigației, evitarea poluării mării, menținerea disciplinei la bord, prevenirea daunelor ce pot fi cauzate navei, persoanelor îmbarcate și mărfurilor” [51].

Prevederi similar se regăsesc și la art.24 din Codul aerian al RM [52], iar art.10 alin.(2) din Legea nr.1237-XIII/ 09.07.1997, stabilește expres că, „Comandantul aeronavei este responsabil pentru deciziile finale privind toate etapele de zbor ale aeronavei, precum și pentru menținerea disciplinei și ordinii la bord. Membrii echipajului și pasagerii sânt obligați să se conformeze dispozițiilor comandantului aeronavei” [53].

În dependență de locul aflării navelor și al aeronavelor se va aplica jurisdicția statului respective sau după caz prevederile instrumentelor internaționale la care statele au aderat [54] [55].

Este important de precizat că, comandanții de nave și aeronave sunt competenți să constate nu doar infrațiuni care periclitează siguranța navigării dar oricare ale infrațiuni care s-au comis la bordul lor indiferent de natura și gravitatea acesteia.

Instanțele de judecată prin puterea prevederilor art.273 alin.(1) lit. h) din CPP [4], instanțele de judecată și judecătorii de instrucție au fost delegați cu atribuții de a constata infrațiunile de audiență.

Potrivit prevederilor art.6 pct.15) din CPP, infrațiuni de audiență se consideră acele fapte prejudiciabile comise în cadrul ședințelor de judecată iar art.335 alin.(1) din aceeași lege stabilește „Dacă, în cursul judecării cauzei, se săvârșește o faptă prevăzută de Codul penal, judecătorul de instrucție sau, după caz, președintele ședinței constată această faptă, identifică făptuitorul și aceasta se consemnează în procesul-verbal. Extrasul din procesul-verbal se înmânează procurorului” [4].

Reieșind din aceste prevederi putem concluziona că infrațiunile de audiență urmează să întrunească cumulativ două condiții, una de loc, adică locul comiterii este legat de sediul instanței unde se desfășoară ședința de judecată și altul de timp, ceea ce presupune că, fapta prejudiciabilă să fi fost comisă în intervalul de timp în care se desfășoară ședința de judecată.

În lumina acestor constatări putem afirma că, instanțele de judecată sunt competente să constate infrațiunile care cel puțin au fost inițiate în momentul în care președintele ședinței a anunțat deschiderea ședinței de judecată și până în momentul în care respectivul a anunțat încheierea ședinței de judecată sau

întreruperea acesteia. Prin urmare, faptele prejudiciabile comise în afara ședinței de judecată fie și în sediul instanței de judecată, în legătură cu examinarea unei cauze concrete, sau chiar în biroul judecătorului înainte de deschiderea ședinței de judecată sau imediat după închiderea acesteia nu vor fi constatate de judecător dar la solicitarea acestuia, de organele de constatare competente pentru fiecare faptă în parte.

Totodată, considerăm nereușită abordarea Legiuitorului care a indicat drept organe de constatare atât instanțele de judecată cât și judecătorii de instrucție, în condițiile în care și aceștia din urmă sunt organizați și activează tot în cadrul instanțelor de judecată.

Mai mult, considerăm că indicarea instanțelor de judecată ca organe de constatare este total nefondată ori, potrivit Legii nr.514-XIII din 06.07.1995 [56], instanțele de judecată dispun de secretariat, asistenți judiciari, grefieri, interpreți, traducători și chiar poliție judecătorească. Cu toate acestea reieșind aprecierile efectuate supra, nu orice funcționar al instanțelor de judecată este în drept să constate infrațiunile de audiență și nici chiar nu orice judecător, dar numai președintele ședinței de judecată în care s-a comis respectiva faptă.

Stăruim asupra faptului că, reglementarea unei liste exhaustive de *organe de constatare* este total neîntemeiată, ori ca și în cazul MAI există și alte organe, autorități, subiecți care fie ele nemijlocit sau prin intermediul subdiviziunilor de care dispun realizează acțiuni de constatare a diferitor abateri inclusiv a infrațiunilor pe domeniile în care activează.

Prin urmare, considerăm că absolut oricare subiect public sau privat care prin puterea legii este abilitat cu dreptul de a constata încălcări de lege inclusiv infrațiuni, într-un domeniu anume, în care activează sau pe care-l curează, urmează să-i fie delegate atribuții de organ de constatare.

În lumina acestor aprecieri, nu este clar dacă încălcarea normelor privind *competența materială, funcțională, personală sau teritorială* a organelor de constatare afectează într-un fel sau altul valabilitatea actelor de constatare, cine și cum soluționează aceste conflictele de competență și mai ales dacă un act de constatare întocmit de către un organ de constatare necompetent va putea declanșa procesul penal?

Considerăm că, din moment ce Legiuitorul nu a instituit un mecanism concret de garantare a respectării normelor cu privire la competența organelor de constatare, aceste norme poartă statut de recomandare și după cum am indicat supra au fost instituite mai mult pentru a simplifica și a ordona într-un fel procesul de constatare. Art.251 din CPP sancționează doar încălcarea normelor privind desfășurarea procesului penal de către organele de urmărire

penală nu și de către alți subiecți mai cu seamă că aceștia acționează în afara procesului penal.

Prin urmare sesizarea organului de urmărire penală de către un organ de constatare incompetent va produce aceleași efecte ca și sesizarea unui organ de constatare competent, adică, va duce la declanșarea procesului penal cu unica condiție că procesul-verbal de constatare va fi întocmit cu respectarea și va conține elementele prevăzute la art.273, 260-261 din CPP.

Alta este situația în care, procesul-verbal de constatare nu a fost întocmit cu respectarea condițiilor de formă și conținut prevăzute la art.260-261 CPP. În această situație considerăm că, organul de urmărire penală în cadrul verificării materialelor parvenite și dacă constată că există bănuiala rezonabilă se va autosesiza [4].

Rezumând abordările efectuate putem concluziona cu privire la următoarele aspecte de relevanță:

Legea procesual penală, conține abordări deficitare cu privire la organele de constatare rezumându-se la enumerarea acestora și descrierea succintă a atribuțiilor funcționale fără a conține abordări privind *esența, obiectul și scopul* activității de constatare ca proces, ceea ce determină dificultăți în aprecierea *locului, rolului și competenței* organelor de constatare.

Prin urmare, în pofida faptului că, organele de constatare au primit consacrare în Legea procesual penală, aceasta nu înseamnă că, la efectuarea și consemnarea actelor de constatare acestea, vor fi obligate să respecte prevederile și garanțiile procesuale impuse de CPP, cu excepția prevederilor de la art.260-261 și art.273 CPP.

Mai mult, în condițiile în care CPP reglementează desfășurarea procesului penal, care potrivit art.2 alin.(1) din CPP, se consideră început din momentul înregistrării sesizării, considerăm drept nefondată inițiativa Legiutorului de a reglementa activitatea organelor de constatare în cuprinsul CPP, ori, acestea acționează în afara procesului penal la „*etapa pre procesuală*”. Prin urmare, organele de constatare urmează să constituie obiectul unei legi organice separate care să reglementeze inclusiv aspecte cu privire la *locul, rolul, scopul și competența organelor de constatare* iar Legea procesual penală să conțină doar dispoziții de blanchetă.

Această constatare rezultă din logica aprecierilor de mai sus potrivit căreia prestația organelor de constatare se desfășoară în afara procesului penal și pe cale de consecință nu poate fi supusă regulilor de desfășurare a procesului penal și în condițiile în care Legiutorul nu a indicat expres că se vor efectua potrivit normelor și cu respectarea garanțiilor prevăzute de CPP.

Pentru a fi și mai convingători atragem atenția la modul în care au fost formulate prevederile Legii procesual penale. Astfel, art.102 alin.(1) din CPP, stabilește că, *„Declarații sunt informațiile orale sau scrise, **date în cadrul procesului penal de către persoană și care au importanță pentru justa soluționare a cauzei**”*, art.118 alin.(1) din CPP, stabilește că *„...**organul de urmărire penală efectuează cercetarea la fața locului a terenurilor, încăperilor, obiectelor...**”*, prevederi similare regăsim și la art.126 alin.(1) din CPP *„**Organul de urmărire penalăeste în drept să ridice obiectele sau documentele...**”*. Chiar și citația potrivit art.235 alin.(1) din CPP *„...constituie **acțiunea procedurală prin care organul de urmărire penală...asigură prezentarea unei persoane**”*.

Prin urmare actele de constatare sunt diferite și nu pot îmbrăca forma acțiunilor de urmărire penală și pentru a nu admite confuzii în interpretări și eventual abuzuri din partea organelor de constatare considerăm că Legiuitorul urma să intervină cu reglementări mai ample privind procedura de dispunere și realizare a actelor de constatare, drepturile și obligațiile organelor de constatare și drepturile și obligațiile persoanelor vizate.

În orice caz, organele de constatare nu vor putea dispune și efectua acte de constatare invazive în drepturile și libertățile fundamentale ale persoane, pentru care în cadrul procesului penale se impune sancțiunea judecătorului de instrucție (*ridicarea de documente ce constituie secret de stat, bancar, comercial, efectuarea perchezițiilor, etc.*) iar persoanele vizate vor putea adopta orice conduită fără ca aceasta să atragă careva consecințe negative.

Într-o altă ordine de idei, în condițiile în care, prestația organelor de constatare se limitează la stabilirea *bănuieli rezonabile*, iar persoanele vizate nu sunt *„constrânse”* prin careva mecanisme legale apare total neîntemeiată alegerea Legiuitorului de a include constatările tehnico-științifice și medico-legale, și alte elemente de fapt stabilite de organele de constatare (*art.93 alin.(2) pct.7), 9), 10 și alin.(2) CPP*), mai cu seamă că, actele de constatare nu pot fi considerate probe în sensul CPP, deoarece, după cum s-a demonstrat supra, acestea sunt administrate în afara procesului penal de diverși subiecți mulți dintre care nici măcar nu se încadrează la categoria organelor de drept, potrivit unor proceduri reglementate deficitar de legislația în vigoare fără respectarea garanțiilor impuse de Legea procesual penală, ceea ce ridică unele întrebări nu doar cu privire la calitatea dar și la valabilitatea lor procesuală.

Termenul de 24 de ore stabilit prin prevederile art.273 alin.(3) din CPP, în interiorul căruia organele de constatare sunt obligate să transmită actele de constatare, organelor de urmărire penală pentru înregistrarea procesului penal și aprecierea privind necesitatea pornirii urmăririi penale îl găsim mult prea

restrâns, ori în opinia noastră acest termen, în cele mai multe cazuri, nu este suficient pentru interpelarea anumitor instituții, citarea persoanelor, numirea constatărilor tehnico-științifice și medico-legale, etc. Elementar, în termen de 24 de ore, nici măcar actele de constatare nu vor ajunge la dispoziția organelor de urmărire penală competente. În această situație, mult mai indicat ar fi majorarea acestui termen sau acesta urmând a fi calculat din momentul în care organele de constatare au „constatat bănuiala rezonabilă”. Excepție rămânând să constituie situațiile de reținere a persoanei.

Cu referire la acest ultim aspect, este de menționat că, Legiuitorul nu s-a referit la situațiile, din cauza unor anumite circumstanțe, organul de constatare nu poate transmite persoana reținută în termen de 3 ore, organului de urmărire penală. Pentru astfel de situații, consider că, urma să fie stabilit un termen excepțional dar rezonabil în limita celor 72 de ore prevăzute la art.165 alin.(1) din CPP.

În ce privește lista organelor de constatare, aceasta urmează a fi sistematizată, ori după cum am indicat în cadrul acestui studiu, absolut neîntemeiat, au fost indicate în calitate de organe de constatare diferite subdiviziuni ale MAI și în mod contrar anumite subdiviziuni care au tangență nemijlocită la descoperirea și combaterea infracțiunilor au fost neglijate. Pentru înlăturarea acestei inadvertențe și excluderea interpretărilor nefondate considerăm oportun ca, în locul mențiunilor de la art.273 alin.(1) lit. a) și a¹) din CPP, să fie indicat organul de constatare a MAI, care să cuprindă toate subdiviziunile împuternicite cu atribuții de constatare a infracțiunilor.

Totodată, în condițiile în care, există diferite autorități care au subdiviziuni abilitate să constate infracțiuni pe domeniile lor de activitate, este necesară completarea acestei liste și cu alte organe de constatare.

Încălcarea regulilor cu privire la competența organelor de constatare nu vor atrage consecințele de la art.251 CPP, adică nu vor afecta valabilitatea actelor de constatare și prin urmare în condițiile în care din conținutul lor rezultă bănuiala rezonabilă și dacă au fost întocmite cu respectarea prevederilor art.260-261 CPP, acestea vor fi suficiente pentru pornirea procesului penal.

În eventualitatea apariției conflictelor de competență și având în vedere că legislația nu reglementează aceste situații considerăm că respectivele situații urează a fi soluționate pe cale amiabilă între reprezentanții organelor respective.

În situația în care un organ de constatare ajunge la concluzia că nu este competent să constate infracțiunea cu care a fost sesizat acesta poate să-și

declina competența în favoarea organului de constatare competent. Pentru a evita situațiile în care organul de constatare în favoarea căruia și-a declinat competența a recepționat materialele peste termenul de 24 ore stabilit de prevederile art.273 alin.(3) CPP, consider că acest termen urmează să fie calculat din momentul în care acesta a recepționat materialele.

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78 din 29.03.2016.
2. РЫЖАКОВ, А.П. Правоохранительные органы: Учебник для вузов. Москва: ИНФРА-М, 2001. 432 с. ISBN 5-16-000582-X.
3. OSTAVCIUC, D. Sesizarea organelor de urmărire penală: monografie. Chișinău: „Tipografia Centrală”, 2020, 206 p. ISBN 978-9975-3366-5-9.
4. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14.03.2003. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 07.06.2003, nr.248-251.
5. European Court of Human Rigts. Case of Sabuncu and others v. Turkey (Application no. 23199/17) [online]. Judgement – Strasbourg 10 november 2020 [Accesat 11.06.2023]. Disponibil:
[https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-206212%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-206212%22]})
6. European Court of Human Rigts. Case of Selhattin Demirtaş v. Turkey (No. 2) (Application no. 14305/17) [online]. Judgement – Strasbourg 20 december 2020 [Accesat 11.06.2023]. Disponibil:
[https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:\[%22001-207173%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-207173%22]})
7. European Court of Human Right. Case of Ilgar Mammadov v. Azerbaijan (Application no. 15172/13) [online]. Judgement – Strasbourg 29 May 2019 [Accesat 11.06.2023]. Disponibil:
[https://hudoc.echr.coe.int/eng/#{%22itemid%22:\[%22001-193543%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng/#{%22itemid%22:[%22001-193543%22]})
8. European Court of Human Right. Case of Erdagoz v. Turkey (127/1996/945/746) [online]. Judgement – Strasbourg 22 october 1997 [Accesat 11.06.2023]. Disponibil: file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/001-58108.pdf
9. European Court of Human Right. Case of Fox, Campbell and Hartley v. The United Kingdom (Application no. 12244/86; 12245/86; 12383/86) [online]. Judgement – Strasbourg 30.08.1990 [Accesat 11.06.2023]. Disponibil:
file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/CASE%20OF%20FOX,%20CAMPBELL%20AND%20HARTLEY%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM.pdf
10. European Court of Human Right. Case of Akgün v. Turkey (Application no.

- 19699/18) [online]. Judgement – Strasbourg 20.07.2021 [Accesat 11.06.2023]. Disponibil: [file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/Judgment %20Akgun%20v.%20Turkey%20-%20pre-trial%20detention%20of%20an%20applicant%20suspected%20of%20FET%C3%96_PDY%20membership%20violation%20of%20the%20Convention%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/Judgment%20Akgun%20v.%20Turkey%20-%20pre-trial%20detention%20of%20an%20applicant%20suspected%20of%20FET%C3%96_PDY%20membership%20violation%20of%20the%20Convention%20(2).pdf)
11. European Court of Human Right. Case of Merabishvili v. Georgia (Application no. 72508/13) [online]. Judgement – Strasbourg 28 November 2017 [Accesat 11.06.2023]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-178753%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-178753%22]})
 12. European Court of Human Right. Case of Kavala v. Turkey (Application no. 28749/18) [online]. Judgement – Strasbourg 10 December 2019 [Accesat 11.06.2023]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-199515%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-199515%22]})
 13. Consiliul European/ Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Ghid privind articolul 5 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului[online]. Actualizat la 31.12.2021. p.22, 63 p [Accesat 11.06.2023]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_5_ROM.pdf
 14. OSOIANU, T. OSTAVCIUC, D. Urmărirea penală. Chișinău: Cartea Militară, 2021(F.E.P. „Tipografia Centrală”), 494 p. ISBN 978-9975-157-58-2.
 15. Curtea Supremă de Justiție. Recomandarea nr. 38 [online] Cu privire la acțiunile procesuale care pot fi efectuate din momentul sesizării sau autosesizării organului competent până la declanșarea urmăririi penale [Accesat 12.06.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=60
 16. IALANJI, A. Citarea inculpatului – analiză comparativă și judecarea cauzei în lipsa acestuia. În: Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, №. 2 (8), 2018, p.82-100. ISSN 2345-1858.
 17. Codul penal al Republicii Moldova: nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr.72-74 art.195.
 18. BALTAGA, E. Aspecte teoretice și procesuale cu privire la constatările tehnico-științifice și medico-legale. În: Studii juridice universitare, nr.1-2, 2014, p.154-162. ISSN 1857-4122.
 19. PILAT, A. Raportul de constatare tehnico-științifică sau medico-legală și corelația acestuia cu expertiza judiciară. În: Revista Națională de Drept, nr. 3 (245), 2021, p.68-74. ISSN 1811-0770.
 20. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.80 din 28.05.2019 de inadmisibilitatea a sesizării nr. 101g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 273 alin. (3) din Codul de procedură

- penală [Accesat 13.06.2023]. Disponibil:
<https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=668>
21. Legea Republicii Moldova privind completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122/2003: nr.49 din 23.03.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 20.04.2018, nr. 126-132 art. 261.
 22. NEAGU, I. Drept procesual penal. București: Ed. Academiei, 1988, p.220. 734 p.
 23. Legea Republicii Moldova nr. 320 din 27.12.2012 cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 01.03.2013, Nr. 42-47 art. 145.
 24. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1145 din 21.11.2018 cu privire la organizarea și funcționarea Inspectoratului General al Poliției de Frontieră. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.12.2018, Nr. 480-485 art. 1308.
 25. Legea Republicii Moldova nr. 283 din 28.12.2011 cu privire la activitatea Poliției de Frontieră. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 20.04.2012, Nr. 76-80 art. 245.
 26. Legea Republicii Moldova nr. 219 din 08.11.2018 cu privire la Inspectoratul General de Carabinieri. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.12.2018, Nr. 462-466 art. 770.
 27. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.778 din 27.11.2009 cu privire la aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea Ministerului Afacerilor Interne, structurii și efectivului-limită ale aparatului central al acestuia. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 01.12.2009, Nr. 173 art. 856.
 28. Legea Republicii Moldova nr. 93 din 05.04.2007 Inspectoratului General pentru Situații de Urgență. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 08.06.2007, Nr. 78-81.
 29. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.16 din 11.01.2023 cu privire la organizarea și funcționarea Inspectoratului General pentru Migrație. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 19.01.2023, Nr.10-12/25.
 30. Legea Republicii Moldova nr. 1104 din 06.06.2002 cu privire la Centrul Național Anticorupție. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 05.10.2012, Nr. 209-211 art. 683.
 31. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.34 din 11.03.2016 privind aprobarea structurii și efectivului-limită ale Centrului Național Anticorupție. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 25.03.2016, Nr. 69-77 art. 121.
 32. Legea Republicii Moldova nr. 302 din 21.12.2017 cu privire la Serviciul Vamal.

- În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 02.03.2018, nr. 68-76 art. 143.
33. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 4 din 02.01.2007 cu privire la aprobarea efectivului-limită și a Regulamentului privind organizarea și funcționarea Serviciului Vamal. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.01.2007, Nr. 3-5 art. 15.
34. Codul vamal al Republicii Moldova nr. 1149 din 20 iulie 2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 23.12.2000, nr.160-162/1201.
35. Legea Republicii Moldova nr. 753 din 23.12.1999 privind Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 31.12.1999, nr. 156 art. 764.
36. Legea Republicii Moldova nr.170 din 19.07.2007 privind statutul ofițerului de informații și securitate. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 02.11.2007, nr. 171-174 art. 667.
37. Legea Republicii Moldova nr.120 din 21.09.2017 cu privire la prevenirea și combaterea terorismului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 20.10.2017, nr. 364-370 art. 614.
38. Legea Republicii Moldova nr. 54 din 21.02.2003 privind contracararea activității extremist. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 28.03.2003, nr. 56-58 art. 245.
39. Codul fiscal al Republicii Moldova nr. 1163 din 20 aprilie 1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.09.1997, Nr. 62 art. 522.
40. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 395 din 05.06.2017 cu privire la aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea Serviciului Fiscal de Stat. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 09.06.2017, Nr. 181-189 art. 484.
41. Ordinul Ministrului Finanțelor al Republicii Moldova nr.150 din 26.11.2020 privind structura organizatorică a Serviciului Fiscal de Stat [Accesat 21.06.2023]. Disponibil: https://www.chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://sfs.md/uploads/files/Regulament/Regulamente_IFPS.pdf
42. Legea Republicii Moldova nr. 162 din 22.07.2005 cu privire la statutul militarilor. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 30.09.2005, Nr. 129-130 art. 618.
43. Legea Republicii Moldova nr. 52 din 02.03.2007 cu privire la aprobarea Regulamentului disciplinei militare. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 08.06.2007, Nr. 78-81 art. 356.
44. Legea Republicii Moldova nr. 1477 din 22.11.2002 cu privire la răspunderea materială a militarilor. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova,

- 31.12.2002, Nr. 190-197 art. 1437.
45. Regulamentul serviciului intern al Forțelor Armate ale Republicii Moldova, aprobat prin Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.2327-IV din 03.09.2009. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 16.09.2009, Nr. 143 art. 401.
 46. Regulamentul serviciului de garnizoană și serviciului de garda al Forțelor Armate al Republicii Moldova, aprobat prin Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.2327-IV din 03.09.2009. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 16.09.2009, Nr. 143 art. 401.
 47. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 437 din 15.05.2018 cu privire la organizarea și funcționarea Administrației Naționale a Penitenciarelor. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 16.05.2018, nr. 156 art. 472.
 48. Codul de executare al Republicii Moldova nr.443 din 24.12.2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 05.11.2010, Nr. 214-220 art. 704.
 49. COJOCARU, V. Locurile de executare a măsurii arestului preventiv. In: *Legea și viața*, septembrie-octombrie 2021, p.86-91. ISSN 1810-309X.
 50. Legea Republicii Moldova nr. 599 din 30.09.1999 pentru aprobarea Codului navigației maritime comerciale al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 11.01.2001, Nr. 1-4 art. 02.
 51. Codul aerian al Republicii Moldova nr.301 din 21.12.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 23.03.2018, Nr. 95-104 art. 189.
 52. Legea Republicii Moldova nr. 1237-XIII din 09.07.1997 aviației civile. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 23.10.1997, nr.69-70.
 53. Convenția pentru reprimarea actelor ilicite împotriva siguranței navigației maritime nr.83 din 10.03.1988, în vigoare pentru Republica Moldova din 10.03.1988. În: *Tratate internaționale*, 30.12.2006, Nr. 35 art. 832009.
 54. Convenția referitoare la infrațiuni și la anumite acte săvârșite la bordul aeronavelor din 14.09.63. În: *Tratate internaționale*, 1999, volumul 10, pag.203.
 55. Legea Republicii Moldova nr. 514 din 06.07.1995 privind organizarea judecătorească. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 19.10.1995, nr.58/641.

CZU: 343.1:341.645.5(4-6 UE) DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12179032>

STANDARDUL PROBEI „DINCOLO DE ORICE DUBIU REZONABIL” DIN PERSPECTIVA CtEDO

Prețivatfi Ghenadie

doctorand, asistent universitar al Catedrei „Drept polițienesc” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, audient la funcția de judecător în cadrul Institutului Național al Justiției
ORCID: 0000-0001-7846-310X

The fear of miscarriage of justice is a real limit to judicial truth that all existing legal systems face. It is often perceived as a real drama sustained by the expectations and impending uncertainties of the criminal trial or as a terrible tragedy that dishonors the state. Therefore, the regulation of a standard of evidence that is able to guarantee a certain level of certainty in finding out the truth can have a fundamental role in forming an objective conviction of the court and in reducing the risk of an unfair solution. Thus, there is also the tendency of the courts to reconsider their jurisprudence according to the evolution of the jurisprudence of the European Court of Human Rights, unifying in this sense the judicial practice through the direct application of the provisions of the European Convention, but with the mention that the only court that has the right to give official interpretations regarding the application of the European Convention, through its decisions, is the ECtHR.

Keywords: *standard of proof, legal norms, court, european system for the defense of fundamental human rights and freedoms.*

În materie de drepturi fundamentale, Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale reprezintă , în mod incontestabil, cel mai important instrument de protecție a drepturilor omului, deoarece a creat un control supranațional cu privire la garantarea drepturilor părților și ale celorlalți participanți în procesul penal: Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Această jurisdicție de referință specializată în drepturile omului a interpretat de o manieră autonomă noțiunile cuprinse în Convenția europeană și a impus statelor semnatare ale Convenției obligații pozitive. Prin intermediul jurisprudenței sale a fost creată o ordine juridică publică în care statele subscriu cu consecința recepționării ei în dreptul intern, precum și un drept jurisprudențial autonom față de dreptul național al statelor părți contractante [1, p. 72].

Deși, drepturile fundamentale ale omului se bucură de protecția conferită de jurisprudența constantă a Curții Europene a Drepturilor Omului, suntem de părerea că aceste drepturi sunt în primul rând sub protecția legislației naționale a statelor contractante și doar atunci când statele nu-și onorează

obligățiile sale pozitive sau negative, intervine Curtea cu impunerea autorității sale, care a creat o practică judiciară în sensul existenței unui drept al persoanei vătămate la exercitarea unei acțiuni în justiție pentru repararea prejudiciului cauzat [2, p. 115].

Trebuie de menționat că în acord cu hotărârile Curții, Convenția este un instrument viu iar evoluția constantă a societății obligă judecătorii europeni să țină pasul cu imperativul ocrotirii noilor situații de fapt care se manifestă în corpul social, iar extinderea noțiunii drepturilor fundamentale prevăzute în Convenție este necesară pentru a garanta eficiența ocrotire a acestor valori fundamentale din care se nasc noile situații de fapt ce sunt suspuse atenției Curții.

A interpreta în mod strict dispozițiile Convenției prezintă, în opinia noastră, un risc mult mai mare, respectiv acela de a refuza ocrotirea valorilor fundamentale asumate de redactorii și semnatarii Convenției atunci când aceste valori se manifestă într-o formă diferită de cea cunoscută până la acel moment, și aceasta datorită permanentei evoluții a vieții sociale și a mentalităților, iar prin negarea caracterului de „instrument viu” pe care îl prezintă Convenția, s-ar putea ajunge la negarea chiar a funcției sale principale, aceea de a ocroti de o manieră efectivă drepturile și libertățile fundamentale [3, p. 175].

Prin standard al probei se înțelege gradul de convingere care trebuie atins de organul judiciar potrivit legii în evaluarea probelor. El se reflectă în rezultatul evaluării și este reglementat diferit în funcție de stadiul procedurii și tipul deciziei judiciare. Indiferent de sistemul adoptat, credem că standardul probei trebuie să garanteze aflarea adevărului, iar acest deziderat poate fi atins doar dacă tinde spre certitudine [4, p. 20-22].

Distinct de cele arătate, Curtea reține că standardul probei dincolo de orice îndoială rezonabilă își are originea în modul de reglementare a sistemului probator, referitor la care doctrina identifică două orientări majore: cea a capacității probelor de a convinge, respectiv de a conduce la formarea convingerii intime a judecătorului aflat în situația de a soluționa o cauză penală, orientare specifică sistemului de drept continental, și cea a capacității probelor de a demonstra vinovăția, dincolo de orice îndoială rezonabilă, specifică sistemului de drept anglo-saxon și jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului.

Instrumentele de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale impun legislativului din țara noastră, după modelul celorlalte state semnatare, dar și autorităților judiciare, în anumite cazuri (de pildă, prin intermediul hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului), standardul de proces penal

echitabil, cu respectarea tuturor garanțiilor pe care națiunile civilizate au început să le promoveze atât în legi, cât și în practica judiciară [5, p. 121-129]. Suntem de părere că aceste garanții nu pot lipsi din cadrul unui proces penal. Ele sunt mai necesare ca niciodată în această perioadă de intensificare a luptei contra formelor grave de criminalitate și constituie criteriile de care trebuie să țină seama orice procedură judiciară în materie penală.

Potrivit art. 93 alin. (1) Cod de procedură penală al Republicii Moldova, probele sânt elemente de fapt dobândite în modul stabilit de prezentul cod, care servesc la constatarea existenței sau inexistenței infrațiunii, la identificarea făptuitorului, la constatarea vinovăției, precum și la stabilirea altor împrejurări importante pentru justa soluționare a cauzei. Această definiție corespunde sensului larg al noțiunii de probă, unanim acceptat de sistemele juridice existente [6, p. 429], acela de ansamblu de reguli aplicabile constatării unei infrațiuni, constatarea putând privi, deopotrivă, faptele și personalitatea persoanei urmărite. Aceasta face ca proba să fie considerată una dintre piesele capitale ale procedurii penale, pentru că, în esență, dacă ceea ce lipsește este însăși proba, este clar că procesul nu mai poate continua, impunându-se achitarea inculpatului.

După cum se poate observa, definirea legală a probei se realizează prin raportare la obiectul ei. Credem că, în realitate, proba nu este un element de fapt, ci mai degrabă o informație despre fapta sau împrejurarea de fapt a cărei dovedire se urmărește prin desfășurarea procesului penal [7, p. 102]. După cum s-a subliniat în doctrina străină [8, p. 96], proba este informația care furnizează motive pentru a convinge că un anumit fapt este corespunzător realității. În consecință, elementul de fapt nu este decât produsul finit al probei, în măsura în care se consideră dovedit ca urmare a administrării și aprecierii acesteia în raport cu standardul aplicabil, potrivit legii.

Din definiția legală rezultă calitatea dublă a probei în procesul penal: instrument de cunoaștere, care ajută organul judiciar penal la aflarea adevărului (funcția epistemologică a probei) și instrument de dovedire, fiind folosită în scopul dovedirii tuturor susținerilor și argumentelor făcute în cursul unui proces penal (funcția persuasivă a probei). De asemenea, mai rezultă că, în materie penală, proba constă în demonstrarea nu numai a existenței unei fapte, ci și a imputării acesteia unei persoane, precum și a intenției pe care aceasta o avea de a comite o astfel de faptă [9, p. 287], adică a laturii subiective.

În art. 8 alin. (3) Cod de procedură penală se prevede că, „...toate dubiile în probarea învinuirii care nu pot fi înlăturate, în condițiile prezentului cod, se interpretează în favoarea bănuitului, învinuitului, inculpatului”. Acest text

conține o consacrare a regulii *in dubio pro reo*, care derivă din principiul prezumției de nevinovăție. Ea stabilește că atunci când se ajunge la îndoială asupra vinovăției ca urmare a administrării tuturor probelor necesare soluționării cauzei, prezumția de nevinovăție nu este înlăturată întrucât orice îndoială cu privire la situația de fapt profită bănuितului, învinuitului sau inculpatului.

Considerăm că nu poate fi vorba de îndoială atunci când faptele nu sunt dovedite din lipsă de probe ori când din probele administrate în cauză rezultă atât vinovăția, cât și nevinovăția. În primul caz soluția trebuie să fie achitarea, pentru că din probele administrate în cauză nu rezultă dincolo de orice dubiu rezonabil vinovăția inculpatului în termenii actualei reglementări, iar în al doilea caz instanța va fi obligată să selecteze probele pe care se întemeiază și va lua decizia în funcție de rezultatul evaluării și pe baza propriei convingeri. În raport cu alegerea făcută, instanța va putea dispune o soluție de achitare sau, dimpotrivă, de condamnare, de renunțare la aplicarea unei pedepse sau de amânare a aplicării pedepsei, după caz, urmărind realizarea standardului probei, după aceleași criterii ale certitudinii spre care tinde dreptul penal, în general.

În absența unei definiții legale, suntem de părere că există îndoială doar atunci când din coroborarea tuturor probelor nu se poate reține cu certitudine nici vinovăția și nici nevinovăția inculpatului. În acest caz, îndoiala care rămâne este echivalentă cu o probă pozitivă de nevinovăție ce conduce la achitarea inculpatului de către instanță.

În același sens s-a pronunțat și Curtea Constituțională a RM, care a decis că: „[...] regula *in dubio pro reo* constituie un complement al prezumției nevinovăției, un principiu instituțional care reflectă modul în care principiul aflării adevărului, consacrat în dreptul procesual penal, se regăsește în materia probațiunii. Ea se explică prin aceea că, în măsura în care, în pofida dovezilor administrate pentru susținerea vinovăției celui acuzat, îndoiala persistă în ce privește vinovăția, atunci îndoiala este echivalentă cu o probă pozitivă de nevinovăție [...]”. În același sens, Curtea reține că, potrivit principiilor de drept procesual penal, nimeni nu este obligat să-și dovedească nevinovăția, sarcina probațiunii revenind acuzării, iar situația de dubiu îi profită celui acuzat (*in dubio pro reo*) [10].

În literatura de specialitate [11, p. 234], s-a observat că regula *in dubio pro reo* nu poate fi înțeleasă decât prin raportare la standardul probei „dincolo de orice îndoială rezonabilă”. Astfel, actualul Cod de procedură penală este nevoit să preia acest standard pentru a-l pune de acord cu sarcina probei, care

aparține, în principal, procurorului. În lumina acestor prevederi, judecătorul nu mai are sarcina de a administra din oficiu probe în acuzare, trebuind să fie convins de către procuror despre dovedirea acuzației.

După modelul sistemului adversarial, principiul intimei convingeri, care este fundamentat în procedura penală continentală, a evoluat astăzi înspre standardul probei „dincolo de orice îndoială rezonabilă”, care acceptă posibilitatea ca rezultatul unui proces penal să nu reflecte întotdeauna adevărul obiectiv. Tendința legiuitorului este de a obiectiviza standardul probei, respectiv de a se trece de la intima convingere a judecătorului, care pune accent pe factorii subiectivi în aprecierea probelor, la proba dincolo de orice îndoială rezonabilă, care transferă sarcina evaluării probei la un observator obiectiv, care este, în realitate, tot un judecător. Acest standard impune însă judecătorului reguli obiective în aprecierea probelor [12, p. 499].

Textul legal nu definește noțiunea de „îndoială rezonabilă sau dubiu rezonabil”. De aceea, credem că este necesar să se recurgă la criteriile obiective din *common law* [13, p. 22], pentru că, în lipsa acestora, îndoiala rezonabilă nu poate fi desprinsă de forul intern al judecătorului, existând riscul revenirii la sistemul inițial al intimei convingeri, bazat pe argumente raționale, logice, nu pe probe. În doctrină [14, p. 414] s-a subliniat că este recomandabil ca îndoiala rezonabilă să se bazeze pe rațiune și pe bunul simț. În Marea Britanie s-a mers mai departe, pretinzându-se ca jurații să fie siguri de vinovăția acuzatului pentru a se putea dispune o soluție de condamnare [15, p. 200].

În esență, standardul probei „dincolo de orice îndoială rezonabilă” face diferența între sistemul continental și sistemele de procedură penală din *common law* [16, p. 108]. Dacă în sistemul de justiție penală continentală proba este controlată de conceptul intimei convingeri sau de libera evaluare a probelor după propria conștiință, în *common law* aceasta a evoluat, pentru a include sarcina probei acuzării dincolo de orice îndoială rezonabilă și reguli de probă detaliate care îi determină admisibilitatea după criteriile de echitabilitate și fiabilitate [17, p. 234-235]. Având ca premisă jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului creată în jurul art. 6 din Convenție [18], Directiva (UE) 2016/43 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumției de nevinovăție și a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale pretinde statelor membre să adopte sarcina probei dincolo de orice îndoială rezonabilă [19, p. 1002]. Cu toate acestea, intima convingere continuă să domine și astăzi sistemele continentale, jucând un rol covârșitor în probarea faptelor, iar judecătorul decide asupra vinovăției pe baza liberei evaluări, dar numai în limitele probelor prezentate la proces, cu respectarea garanțiilor procesuale.

Depășind granițele unui caz de speță, hotărârile de la Strasbourg sunt înzestrate cu autoritate de lucru interpretat [20, p. 285]. În acest sens, ele se adresează nu numai Statului reclamat, ci ansamblului Statelor, părți ale Convenției, cărora li se solicită să se conformeze cât mai repede cu putință hotărârilor pronunțate, sub sancțiunea angajării responsabilității lor convenționale. Respectarea lucrului european interpretat este cu atât mai eficace cu cât judecătorul intern este mai receptiv, în raport cu puterea legislativă și executivă [21, p. 1006].

Curtea își reiterează jurisprudența, confirmând standardul de probă „dincolo de îndoiele raționale” în aprecierea sa asupra probelor (Avșar c. Turciei, Hotărârea din 10.07.2001, §282). În evaluarea probelor, instanța adoptă standardul probei „dincolo de orice dubiu” (Irlanda c. Marii Britanii, supra, §161). Totuși, astfel de probe pot rezulta din coexistența unor interferențe suficient de puternice, clare și concordante sau a unor prezumții similare de fapt irefutabile. În cazul în care evenimentele în cauză sunt cunoscute integral sau într-o mare măsură, exclusiv de autorități, precum în cazul persoanelor aflate în custodia lor, vor exista prezumții de fapt puternice privind leziunile sau decesul survenit în cursul detenției. Într-adevăr, sarcina probei poate fi considerată ca depinzând de autorități pentru a oferi o explicație satisfăcătoare și suficientă (Anguelova c. Bulgariei, Hotărârea din 13.06.2002, § 109-111).

Cât privește conceptul de îndoială rezonabilă, Curtea a constatat că acesta este tot de sorginte jurisprudențial-europeană, înțelesul fiind regăsit, de exemplu, în Hotărârea din 11 iulie 2006, pronunțată în Cauza Boicenco împotriva Republicii Moldova (paragraful 104), potrivit căreia standardul de probă „dincolo de un dubiu rezonabil” permite deducerea sa și din coexistența unor concluzii suficient de întemeiate, clare și concordante sau a unor prezumții de fapt similare și incontestabile.

Așadar, judecătorul trebuie convins „dincolo de orice dubiu rezonabil” de către procuror sau de către părți ori persoana vătămată. Acest standard poate fi pe deplin înțeles doar prin raportare la principiul *in dubio pro reo*, garanție a prezumției de nevinovăție. Astfel, în măsura în care dovezile administrate pentru susținerea vinovăției celui acuzat conțin o informație îndoielnică referitoare la vinovăția făptuitorului în legătură cu fapta imputată, instanța judecătorească nu își poate forma convingerea în sensul stabilirii vinovăției și, de aceea, trebuie să concluzioneze în sensul nevinovăției acuzatului, achitându-l. Standardul probei „dincolo de orice îndoială rezonabilă” constituie o garanție procesuală a aflării adevărului și, implicit, a dreptului la un proces echitabil și

asigură respectarea prezumției de nevinovăție până la momentul asumării de către judecător a convingerii cu privire la vinovăția inculpatului, dincolo de orice îndoială rezonabilă, asumare concretizată prin pronunțarea hotărârii judecătorești de condamnare.

Referințe:

1. BÎRSAN, C. Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole, vol. L, Drepturi și libertăți, Ed. All Beck, București, 2005, p. 72 și urm.
2. GIRARD, B. Responsabilite civiles extracontractuelle et droits fondamentaux, LGDJ, Paris, 2015, p. 115.
3. MARA G.M. Prejudiciul nepatrimonial cauzat prin eroarea judiciară, Universul Juridic, București, 2020, p. 175.
4. DE VALICOURT, H. L 'erreur judiciaire, Ed. Harmattan, Paris, 2005, p. 20-22.
5. ERGEC, R. Protection europeenne et internationale des droits de l'homme, 3e ed., Ed. Larcier, Bruxelles, 2014, p. 121-129.
6. PRADEL, J. Droit penal compare, 2^e ed., Ed. Dalloz, Paris, 2002, p. 429.
7. POPA, M. Relevanța probelor în acuzare obținute în faza de urmărire nălă. Patologii, sancțiuni, remedii, în PR nr. 6/2017, p. 102.
8. DENNIS, I. The law of evidence, 6th ed., Sweet and Maxwell, London, 2017, p. 3. În același sens, a se vedea și P. Roberts, A. Zuckerman, Criminal evidence, 2nd ed., Oxford University Press, Oxford, 2010, p. 96.
9. GUINCHARD, S., BUISSON, J. Procedure penale, Ed. Litec, Paris, 2000, p. 287.
10. Hotărârea Curții Constituționale nr. 21 din 20 octombrie 2011. [Accesat:19.11.2023] Disponibil:
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=11028&lang=ro
11. GHIGHECI, C.. Comentariu, în N. Volonciu, A. S. Uzlău (coord.), „Noul Cod de procedură penală comentat”, Ed. Hamangiu, București 2014, p. 234.
12. MATEUȚ, G. Procedura penală. Partea Generală. Ed. Universul Juridic, București, 2019, p. 499.
13. SHAPIRO, B.J. „Beyond Reasonable Doubt ” and „Probable Cause”. Historical Perspectives on the Anglo-American Law of Evidence, University of California Press, Berkeley (Los Angeles), Oxford, 1991, p. 22.
14. PRADEL, J. Droit penal compare, op. cit., 2014, p. 414.
15. HUNGERFORD-WELCH, P. Criminal Procedure and Sentencing, 8th ed., Routledge Taylor and Francis Group, London & New York, 2014, p. 200.

16. SORVATZIOTI, D.Fr., MANSON, A. Burden of Proof and L 'intime conviction: Is the Continental Criminal Trial Moving to the Common Law?, în „Canadian Criminal Law Review”, vol. 23, nr. 1/2018, p. 108 și urm.
17. REYNOLDS, C. Implicit Bias and The Problem of Certainty in The Criminal Standard of Proof, în „Law & Psychology Review”, voi. 37, 2013, p. 234-235.
18. CEDO, Irlanda c. Regatului Unit, 18 ianuarie 1987, par. 61; CEDO, Velikova c. Bulgariei, 18 mai 2000, par. 70; CEDO, Allen c. Regatului Unit, 12 iulie 2013, par. 127-1 35; CEDO, Salman c. Turciei, 27 iunie 2000, par. 100. [Accesat: 19.11.2023] Disponibil: www.echr.coe.int
19. DAVID, E. Elements de droit penal international et europeen, 2^e ed., Ed. Bruylant, Bruxelles, 2018, p. 1002.
20. LAMBERT, E. Les effets des arrêts de la Cour europeenne des droits de l'homme, Ed. Bruylant, Bruxelles, 1999, p. 285.
21. VANDERMEERSCH, D. Les effets dans le temps des arrêts de la Cour europeenne des droits de l'homme et le juge national, „Revue de droit penal et de criminologie” nr. 11 /2015, p. 1006.

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

Tudorel TOADER, doctor în drept, profesor universitar, Rector, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România

Valeriu BUJOR, doctor în drept, profesor universitar, Rector, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

Serghei BRÎNZA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Decan, Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova

Tatiana KOLOMOETJ, Doctor în drept, profesor universitar, membru-corespondent al Academiei Naționale pentru Științe Juridice din Ucraina, Jurist Emerit al Ucrainei, Decanul Facultății de Drept a Universității Naționale din Zaporojie

Serghei KIVALOV, doctor în drept, profesor universitar, Președintele Universității Naționale „Academia de Drept din Odesa”

Vitalie VDOVICEN, doctor în drept, profesor universitar, Președintele Universității Naționale “Yuriy Fedkovych”

Zaur ALIEV, doctor în filosofia dreptului, docent, Decanul Facultății de Drept din Baku

Şahla Tofik SAMEDOVA, doctor în drept, profesor universitar, Şef al Departamentului Drept Penal în cadrul Facultății de Drept a Universității de Stat din Baku

Stela BOTNARU, doctor în drept, conferențiar universitar, Prodecan, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Vasile DRAGHICI, doctor în drept, profesor universitar, Facultatea de Drept și Științe Administrative, Universitatea „Ovidius”, Constanța, România

Vitalie STATI, doctor în drept, profesor universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Mariana GRAMA, doctor în drept, conferențiar universitar, Șefa Departamentului Drept penal, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Ludmila DUMNEANU, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Dorina GUREV, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Mihaela BOTNARENCO, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Lilia GÎRLA, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

COMITETUL ORGANIZATORIC

Serghei BRÎNZA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Decan, Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova – Președinte

Cristian Dumitru MIHEȘ, doctor în drept, conferențiar universitar, Decan, Facultatea de Drept, Universitatea din Oradea, România

Tatiana KOLOMOETJ, Doctor în drept, profesor universitar, membru-corespondent al Academiei Naționale pentru Științe Juridice din Ucraina, Jurist Emerit al Ucrainei, Decanul Facultății de Drept a Universității Naționale din Zaporojie

Stela BOTNARU, doctor în drept, conferențiar universitar, Prodecan, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Oleg PANTEA, doctor în drept, conferențiar universitar, Prodecan, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Mihaela RUS, doctor habilitat, profesor universitar, Prodecan, Facultatea de Drept și Științe Administrative, Universitatea „Ovidius” din Constanța, România

Oleg ORLOVSCII, candidat la științe juridice, docent, Prodecan în cadrul Universității Naționale “Yuriy Fedkovych” din Cernăuți

Şahla Tofik SAMEDOVA, doctor în drept, profesor universitar, Şef al Departamentului Drept Penal în cadrul Facultății de Drept a Universității de Stat din Baku

Mariana GRAMA, doctor în drept, conferențiar universitar, Şefa Departamentului Drept penal, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Jarosław TURLUKOVSKY, doctor în drept, profesor universitar, Şeful Centrului pentru Studii de drept din Europa de Est și Asia Centrală, Facultatea de Drept și Administrație, Universitatea din Varșovia, Polonia

Vitalie STATI, doctor în drept, profesor universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Ludmila DUMNEANU, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Dorina GUREV, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Mihaela BOTNARENCO, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Vladimir GROSU, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Igor CIOBANU, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Lilia GÎRLA, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Augustina BOLOCAN-HOLBAN, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea

de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Andrei STRATAN, doctor în drept, lector universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Petru VÎRLAN, lector universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Anatolie COLȚENIUC, lector universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

Irina EȘANU, masterandă, Programul de master de profesionalizare „Drept penal”, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CUPRINS

PREAMBUL.....	3
CUVÂNT ÎNAINTE.....	6

Secțiunea I

DREPT PENAL. PARTEA GENERALĂ

Calendari Dumitru

AMNISTIA ÎN FAZA DE JUDECATĂ – ÎNCETAREA PROCESULUI PENAL SAU LIBERAREA DE PEDEAPSA?.....	10
--	----

Danilescu Tatiana

PEDEAPSA DETENȚIUNII PE VIAȚĂ ȘI DREPTURILE OMULUI.....	21
---	----

Garaba Mihai

CONFISCAREA EXTINSĂ CA PEDEAPSĂ PENALĂ. ARGUMENTE PRO SAU CONTRA.....	31
---	----

Gladchi Gheorghe

EROAREA ȘI IMPORTANȚA EI ÎN DREPTUL PENAL.....	38
--	----

Pozneacova Veronica

ANALIZA HOTĂRĂRII CĂEDO COSOVAN C. REPUBLICII MOLDOVA: PROBLEME SISTEMICE, CONSTATĂRI RECOMANDĂRI.....	51
---	----

Reniță Gheorghe

POATE FI APLICATĂ AMNISTIA ÎN CAZUL PERSOANELOR CONDAMNATE LA DETENȚIE PE VIAȚĂ?.....	72
--	----

Russu Valentina

UNELE CONSIDERAȚIUNI PRIVIND LIBERAREA DE RĂSPUNDERE PENALĂ A MINORILOR.....	84
---	----

Samoilenco Victor

FINALITATEA PEDEPSEI PENALE PRIVATIVE DE LIBERTATE: ÎNTRE RESOCIALIZARE ȘI SUBCULTURALIZARE.....	92
---	----

Vasiliu Liuba

PEDEAPSA PENALĂ ÎNTRE SCOP ȘI RISC.....	101
---	-----

Yaremchuk Vitalii

IMPROVING THE QUALITY OF TEACHING INTERNATIONAL CRIMINAL LAW IN UKRAINE.....	110
---	-----

Mercuș Radu

RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU PARTICIPARE LA INFRAȚIUNE.....	115
--	-----

Secțiunea II

DREPT PENAL. PARTEA SPECIALĂ

Balanel Ion

DELIMITAREA JURIDICO-PENALĂ A TRĂDĂRII DE PATRIE DE INFRAȚIUNEA
DIVULGĂRII SECRETULUI DE STAT.....122

Balcan Silvia

ASPECTE DIN JURISPRUDENȚA NAȚIONALĂ PRIVIND RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU
VĂTĂMAREA FĂTULUI.....131

Bâlc Mihai Bogdan

CRIMINALITATE ORGANIZATĂ ÎN LEGISLAȚIA PENALĂ ROMÂNĂ.....138

Bivol Octavian

LATURA OBIECTIVĂ A INFRAȚIUNII PREVĂZUTE DE ART.335 ALIN.(1) DIN CODUL
PENAL.....148

Bragoi Constantin

OBIECTUL JURIDIC SPECIAL AL INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA
ART. 303 DIN CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA.....160

Brînza Serghei, Stati Vitalie

„COMLOT”: O NOȚIUNE APROAPE UITATĂ ÎN CONTEXTUL UNEI INFRAȚIUNI NOI.....167

Ciochină Snejana

ANALIZA JURIDICO-PENALĂ A ELEMENTELOR CONSTITUTIVE OBIECTIVE PREVĂZUTE
LA ART.257 COD PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA. INFRAȚIUNEA PRIVIND
EXECUTAREA NECALITATIVĂ A CONSTRUCȚIILOR.....182

Colțeniuc Anatolie

OBIECTUL JURIDIC SPECIAL AL INFRAȚIUNII PREVĂZUTE LA ART. 150 DIN CODUL
PENAL191

Culicov Anton

RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU CONSTRÂNGEREA DE A FACE DECLARAȚII.....202

Doboș (Popa) Georgiana, Caia Dănuț – Gheorghită

CARACTERISTICĂ GENERALĂ A INFRAȚIUNILOR CONTRA LIBERTĂȚII ȘI
INTEGRITĂȚII SEXUALE CONFORM LEGISLAȚIEI ROMÂNIEI.....218

Frumusachi Victor

SUBIECTUL ACTIV ȘI SUBIECTUL PASIV ÎN CAZUL INFRAȚIUNII DE ORGANIZARE A
MIGRAȚIEI ILEGALE.....225

Galan Doina-Cezara

ASPECTE PRACTICE PRIVIND CALIFICAREA INFRAȚIUNILOR PRIVIND VIAȚA SEXUALĂ
ÎN CONTEXTUL NOILOR AMENDAMENTE LA CODUL PENAL.....236

Guidea Petru

ANALIZA MATERIALELOR ȘTIINȚIFICE PRIVIND RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU
MUNCA FORȚATĂ.....247

Ilucă Despina-Martha

ARMONIZARE LEGISLATIVĂ EUROPEANĂ PENTRU COMBATEREA UNOR INFRACTIUNI
CU DIMENSIUNE TRANSFRONTALIERĂ.....253

Năstase Andrei

INFRACTIUNEA DE ULTRAJ ÎN SPAȚIUL EUROPEAN.....262

Pântea Andrei, Pântea Serghei

REFLECȚII ASUPRA PROIECTULUI DE AMENDARE A ART. 306 COD PENAL: PORNIREA
ILEGALĂ A URMĂRIII PENALE ȘI TRAGEREA CU BUNĂ-ȘTIINȚĂ LA RĂSPUNDERE
PENALĂ A UNEI PERSOANE NEVINOVATE.....279

Pântea Serghei, Croitor Dionis

PROTECȚIA MIJLOACELOR DIN FONDURI EXTERNE ÎN LEGISLAȚIA PENALĂ A
REPUBLICII MOLDOVA.....292

Pavliuk Anna

IMPLEMENTATION OF THE NEW COMPOSITION OF THE CRIMINAL OFFENSE
"ASSISTANCE TO THE AGGRESSOR STATE" UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE
OF MARTIAL.....304

Roșca Carmen

PERICOLUL SOCIAL AL FABRICĂRII SAU PUNERII ÎN CIRCULAȚIE A SEMNELOR
BĂNEȘTI FALSE SAU A TITLURILOR DE VALOARE FALSE.....311

Samoilenco Victoria

DESPRE FENOMENUL EVAZIONIST ÎN ALȚI TERMENI DECÂT JURIDICO-PENALI.....318

Stratan Andrei, Furculița Dan

LEGĂTURA CAUZALĂ DINTRE FAPTĂ ȘI URMAREA PREJUDICIABILĂ ÎN CONTEXTUL
INFRACTIUNILOR PREVĂZUTE LA ART. 238 CP RM.....328

Toma Mariana

ECOCID ÎN UCRAINA: CRIMELE OCUPANȚILOR RUȘI ÎMPOTIVA MEDIULUI.....340

Zaporojan Iancu

OBIECTUL JURIDIC DE SUBGRUP AL INFRACTIUNILOR DE EXERCITARE A ATRIBUȚIILOR
ÎN SECTORUL PUBLIC ÎN SITUAȚIE DE CONFLICT.....345

Гырла Лилия

УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ И КРИМИНОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЭКСТРЕМИЗМА И
ТЕРРОРИЗМА.....351

Secțiunea III

CRIMINOLOGIE. VICTIMOLOGIE

Botnaru Stela, Miron Adriana

RISCURILE CRIMINALITĂȚII LA ADRESA STATULUI DE
DREPT.....363

Bujor Valeriu PERICOLUL SOCIAL AL CRIMEI: ESENȚĂ ȘI MANIFESTARE.....	371
Ciobanu Igor, Cotruță Artur, Negruța Ana EVOLUȚIA ISTORICĂ A REACȚIEI REPRESIVE ȘI A SISTEMULUI SANȚIONATOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA ȘI ROMÂNIA.....	379
Iacob Irina O NOUĂ DIMENSIUNE APLICATIVĂ A CRIMINOLOGIEI CONTEMPORANE.....	386
Magherescu Delia CONTROLUL CRIMINALITĂȚII PRIN EXERCITAREA FUNCȚIEI DE PREVENȚIE ÎN CURSUL EXECUTĂRII PEDEPSELOR PRIVATIVE DE LIBERTATE.....	396
Miron Adriana CRIMINALITATEA – PERICOL SOCIAL ȘI CONSECINȚE.....	408
Pisarenco Constantin CRIMINOLOGICAL ASPECTS OF MEDICAL NEGLIGENCE.....	413
Sîrbu Uliana PARTICULARITĂȚI ȘI CARACTERISTICI ALE CRIMINALITĂȚII ORGANIZATE DIGITALE.....	424
Евтушенко Дарья ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ДОМАШНЕЕ НАСИЛИЕ: ОПЫТ УКРАИНЫ.....	429
Коломеец Татьяна ФИНАНСОВЫЙ МОНИТОРИНГ «ПОЛИТИЧЕСКИ ЗНАЧИМЫХ ЛИЦ (PEPs)» КАК СРЕДСТВО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ЛЕГАЛИЗАЦИИ (ОТМЫВАНИЮ) «ГРЯЗНЫХ ДЕНЕГ»: ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В УКРАИНЕ.....	434

Secțiunea IV

DREPT PROCESUAL PENAL

Coțescu Vasile FALSIFICAREA ELEMENTELOR DE IDENTIFICARE AUTOVEHICULELOR ÎN CONTEXTUL DE ANSAMBLU A INFRAȚIUNILOR DE FALS ORI UZ DE FALS.....	441
Cristea Daniel STUDIUL EMPIRIC CU PRIVIRE LA PROTECȚIA DATELOR CU CARACTER PERSONAL ÎN PROCESUL PENAL.....	450

Florea Irina

THE CRIME OF AGGRESSION IN INTERNATIONAL CRIMINAL LAW: LEGAL PROVISIONS AND GOVERNING PRINCIPLES.....456

Grama Mariana

VIOLENȚA ÎN MEDIUL ȘCOLAR ÎN JURISPRUDENȚA NAȚIONALĂ.....466

Gurev Dorina, Botnarenco Mihaela

VIOLENȚA ÎN MEDIUL ȘCOLAR: INCURSIUNE ÎN CADRUL SANȚIONATOR AL ALTOR STATE.....481

Negru Alexandru, Pavel Irina

LEGALITATEA ȘI EXAMINAREA CAUZELOR CONFORM PROCEDURILOR SUMARE.....495

Costișanu Vitalie, Pavlencu Mariana

UNELE ASPECTE PRIVIND COMPETENȚA ORGANELOR DE CONSTATARE.....525

Prețivății Ghenadie

STANDARDUL PROBEI „DINCOLO DE ORICE DUBIU REZONABIL” DIN PERSPECTIVA CtEDO.....552

COMITETUL ȘTIINȚIFIC.....560

COMITETUL ORGANIZATORIC.....561

**INVESTIȚIA ÎN EDUCAȚIE, CERCETARE ȘI FORMARE
PROFESIONALĂ STĂ LA BAZA DEZVOLTĂRII ARMONIOASE
A ORICĂREI COMUNITĂȚI.**

Facultatea de Drept a
Universității de Stat din
Moldova, își reiterează
gratitudinea, față de:

- Uniunea Națională a
Executorilor Judecătorești
din Republica Moldova;
- Compania de construcții
„BRAUS Imobiliare”;
- Compania de Construcții
„Element Stil”;
- Compania de construcții
„EXFACTOR GRUP”;
- Cabinetul de avocat „Iosip
Andrei”;
- Biroul de avocatură „ACI
Partners”;

pentru colaborarea excelentă
în organizarea Conferinței
științifice internaționale
„Infrațiunea – Răspunderea
penală – Pedepsa. Drept și
Criminologie, Ediția a III-a
(7-8 decembrie 2023),
sprijinul financiar acordat
și susținerea oferită Facultății
de Drept.

***Stimați parteneri,
Vă mulțumim pentru suport!***

**Uniunea Națională
a Executorilor Judecătorești
din Republica Moldova**

**IOSIP ANDREI
CABINET DE AVOCAT**

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ

**„INFRAȚIUNEA – RĂSPUNDEREA PENALĂ – PEDEAPSA.
DREPT ȘI CRIMINOLOGIE”**

Asistență computerizată – *Gurev Dorina*

Bun de tipar 2024 Formatul 70x100 ¹/₁₂.

Coli de tipar 47,4. Coli editoriale 42,8.

Comanda. Tirajul 70 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009